X.1.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE

12

15 D

23

XXVI. 6. 34.

PARADOXORVM MEDICINAE LIBRI TRES, IN QVIBVS SAne *multa à nemine hactenus prodita, Arabum ætatíſque noſtræ medicorum errata non tantùm indicantur, ſed & probatiſsimorū autorum ſcriptis, firmiſsimíſque rationibus ac argumentis confutātur, D. Leonardo Fuchſio Marchionum Brandenburgenſium archiatro, autore.*

OBITER DENIQVE HIC SEbaſtiano Montuo medico Riuorienſi reſpōdetur, eiúſque annotatiūculæ, velut omnium frigidiſsimæ, prorſus exploduntur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,
Apud Carolam Guillard viduam Claudij Cheualonij, ſub ſole aureo, via ad Diuum Iacobum.
1555.

ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO D. HVL-
dricho duci Vuirtembergenſi & Deckenſi,
comiti Mõtis Belgardorũ, pietatis & ſtudio
rum Mecœnati, Leonardus Fuchſius S. D.

Anno abhinc qurto, Illuſtriſsime Princeps, libellum quendam errata recẽtiorum Medicorũ à me inſcriptum edidi, nulla ſanè alia occaſione vt id facerem motus, niſi quod ſperabã hoc pacto fieri, vt multorũ velitatione veritas ipſa hactenus craſsiſsimis ignorantiæ nebulis obducta, clarius tãdem intueretur. Dum enim mecum reputarem quantum à priſca atque adeò recta medendi ratione noſtræ tempeſtatis Medici deſciuiſſent, quod quiſque fermè peculiarem quem imitaretur autorem, cúmque plerunque indoctiſsimum ſibi propoſuiſſet, quódque in vniuerſum omnes, herbarum penitus neglecta cognitione, remedia falſa pro veris arripuiſſent, operæprecium me facturum exiſtimaui, ſi illos in viam reducerem, atque vt in legendis medicinæ ſcriptoribus delectum aliquem adhiberent monerem. Proinde quò idipſum commodiſsime efficerem, non grauatus ſum errata aliquot Medicorum quæ antea Leonicenus, Briſſotus, Manardúſque, viri longè doctiſsimi, memoriæ prodiderunt, quæque ego ex aſsidua veterum ſcriptorũ lectione animaduerteram, in vnum librum redigere, formulíſque excudenda tradere. Quem quidem laborem eò gratiorem fore putaui, quod ſingula

Quare errata recẽtiorũ medicorum antea inuulgarit.

planius quàm cæteri explicuiſſem. Nam quæ illi interdum in tranſcurſu tantum attigere, ſuccinctéque annotarunt, ea nos copioſius, & quod dici ſolet, ἀμαθέςερον καὶ σαφέςερον explanauimus. Multa denique quæ illi ipſi nudis ſolummodo verbis citra omnem confutationem produxerunt, ea nos affatim probatiſſimorũ autorum placitis exploſa veritatis ſtudio flagrantibus exhibuimus. Atque adeò bona ſpes erat conatum hunc noſtrum à nullo non laudatum iri, præ-

Diſſenſio in ſtudiis veteribus probata.

ſertim quum ea in ſtudiis diſſenſio ac conflictatio Heſiodo, atque adeò Galeno noſtro, vt quæ mortalibus longe vtiliſſima ſit, probetur. In ea ſiquidem multo melior victi quàm vincentis conditio exiſtit, victus nanque veritatis agnitionem, qua nihil prius neque antiquius viro bono eſſe debet, reportat. Quod ſi itaque quis vere ac cãdide reprehendit, tum ſubinde doctior diſcedit qui perſtringitur: ſin falſo, tum acuitur, extimulatur, expergeſit, redditur attentior, animatúrque magis ad veri defenſionẽ. Atque hinc eſt quod hi quibus noui ſubinde exoriuntur antagoniſtæ, nunquã non acrius ad propulſanda argumẽta ſibi obiecta inſurgãt. His ergo rationibus adductus, vigilias meas quas magnis laboribus confeceram, non ingratas medicis fore confiſus ſum, quod non paucis vt ad meliora aſpirarent calcaria addere poſſe ſperarem. Atqui ſpes illa me planè fefellit, neque enim tum con-

Tempora noſtra correctricem manũ reſpuere.

ſtabat ea noſtra eſſe tempora, quæ correctricem manum prorſus reſpuerent: quapropter mox publicato libello inuenti ſunt, qui me nulla alia cauſa in hanc arenã deſcendiſſe dicerẽt, niſi vt bonis viris detrahendo,

eorúmque

eorúmque errata detegendo negocium faceſſerem, mihíque nomen & famam apud poſteros conciliarem, quum tamen ab eo animo ſemper fuerim alieniſſimus, vt qui alienæ laudis obtrectatione nunquam eruditior videri voluerim. Scio enim quàm deteſtandum, quàm inſolens ac ſtolidum hoc ſit hominum genus, quod alienis tantum inſectandis vitiis, omnes ſuæ eloquentiæ neruos intendit, neque ſubinde quicquam quod commodo eſſe poßit ſtudioſis, præter mera conuicia profert. Hi enim vtcunque maledicendi copia criſtas erigant, doctíque videri cupiant, nunquam tamen id eſſe quod volunt, mihi perſuadebunt. Proinde quum in taxandis medicorum quorundam erratis, vt docerem ac monerem potius quàm quod morderem ſtuduerim, non eſt cur illorum quenquem voces moueant, qui me conuiciandi tantum libidine exagitatum, prouinciam hanc obiiſſe temere ac mendaciter clamitant. Non defuerunt denique qui damnarent quod multa ex aliorum commẽtariis in meum librum tranſtulerim, atque adeò alienis plumis veluti Aeſopica cornix ſuperbierim, quaſi ſummi olim autores idipſum non fecerint. Nam quale vaſtum hoc naturalis hiſtoriæ opus, quod ex variis autoribus congeßit Plinius, erit, ſi omnia quæ ille ex aliis decerpſit, ínque ſuum vſum tranſtulit, eximas? Quid Solino reliquum erit, ſi ex eius Polyhiſtore quæ ex Plinio deſumpſit auferas? Nónne vt alios omittam, Terẽtius quoque inter Comicos facile princeps, ſe multa in Andriam ſuam ex Menãdri Perinthia tranſtuliſſe, atque vſum eſſe pro ſuis fatetur, ínque eo ſe magnorum autorum,

Licet ex aliis autoribus nõnulla in noſtrũ vſum trãſferre.

Næuij & Plauti, exemplum ſecutum eſſe ait? Sed iſtos miſſos faciamus, atque Medicos potius quos idem factitaſſe conſtat, producemus. Nónne inter Græcos Oribaſius volumen illud ſuum à ſeptuaginta libris quos continet ἑβδομηκοντάβιβλον appellatum, ex aliorum q̃ui illum ætate præceſſerunt medicorum monumẽtis conſarcinauit? Id certe quod præter Paulum Aeginetam, Græcum etiam epigramma quod circunfertur abunde teſtatur, illum ἀλλόθεν ἄλλα ἰητρῶν προτέρων ἄνθεα decerpſiſſe dicens. Et Paulus etiam ipſe, ſingula fermè ex Galeno & Oribaſio mutuatus eſt, imò multa quidem ad verbum ex illis tranſcripſit. Cæterùm Arabes in vniuerſum omnes, quos tamen aduerſarij mordicus tenent, & in optimorum etiam autorum cenſu eſſe iudicant, quid aliud conati ſunt, niſi quod ex aliorum, Hippocratis, Galeni ac Pauli potiſſimum, retextis ſertis nouas ſubinde corollas concinnarent? Vix enim pagina eſt, niſi vbi ſua aſſuunt ſomnia, quam non ex Græcis deſumpſerint. Vtcunque tamed referendis aliorum tantum ſententiis operam omnem impenderint, nemo tamen aduerſariorum hactenus repertus eſt, qui factum hoc illis vitio dederit. Mirum itaque cur in me reprehendant, quod in magnis autoribus Græcis & Latinis atque adeò Arabibus ipſis, neque alij neque ipſi reprehendere auſi ſunt. Et quid attinet factum hoc meum magnorum virorum exemplo tueri, qui ingenuè ſemper faſſus ſum, fateárque hodie, me Leoniceni, Briſſoti, ac Manardi laboribus non parum adiutum eſſe neque vnquam ex

Arabes Græcorũ tranſcriptores.

illorum

illorum monumentis quicquam in vſum meum tran-ſtuliſſe, vbi non ſimul eorundem honorificam mentionem fecerim? Satis enim conſtat, benignum & plenum ingenui pudoris eſſe, vt Pliniĳ verba vſurpem, fateri per quos profeceris. Inſuper fuerunt quibus libelli quoque inſcriptio moleſta fuit, vt quæ recentiores medicos dedecorare, & erroris temere inſimulare videretur, tam delicatæ ſunt medicorum noſtræ tempeſtatis aures, vt quæ nihil niſi ſolennes titulos, haud ſecus quàm hodie ματαιόλογοι quidã audire poſſunt, tantum abeſt vt leuiter ſaltem de errore etiam manifeſtiſſimo admoneri patiũtur. Hinc vt omnibus omnium ſtudium hoc meum ſugillantium Occaſio edendi
cauillationibus reſpondendi eſſet occaſio, vtque æ- paradoxa.
quum mihi lectorem facerem, ſimúlque ſuſpicione mala optimos quoſque liberarem, libellum à πρὸ-το πείρῳ tum inuulgatum denuò ſub incudem reuocari, vt ſcilicet nemo non intelligeret nullo alio nomine me hoc ſcribendi munus ſuſcepiſſe, niſi vt frequẽti hac velitatione veritas ipſa indies magis atque magis ex dẽſiſſimis tenebris emergat, in apertúmq; prodeat. Idque vt facerem in primis errata innumera, typographi incuria admiſſa, ſuadebãt, quæ certe neceſſe erat vt in altera iam editione emendarem, ne quis noſtra culpa eadem eſſe commiſſa temere ſuſpicaretur. Ad hæc plura erant in prima editione quæ nuda admodum, minúſque elaborata videbantur, hæc locupletiora caſtigatioráque reddidi. Nam vt aperte & ingenue fatear, dum colligendis medicorum erroribus operam nauabam, multa à meipſo deſiderabantur,

 neque

neque enim Græcus ad manum erat Galenus, neque in pleriſque operibus ſatis Latine nobis hoc tempore loquebatur, adeò vt nihil mirum ſit, ſi ex deprauatiſſimis Latinis codicibus, quibus tum ſolis vtẽdum erat, pleraque non ſatis Galeni mentem referentia citauerim. Quare vt paßim genuinam autorum ſententiam haberent veritatis ſtudio flagrantes, nuſquam non in iis paradoxorũ libris Græca adferre curauimus. Neque parum ad ſecundam hanc editionem me Sebaſtiani Montui medici Riuorienſis nuper editæ annotatiunculæ, in quibus nonnulla à nobis in erratis medicorum affirmata, ſi diis placet, conatur euertere, inuitarunt. Nam cum pertenues admodum eſſe vidiſſem, taleſque quas quiuis mediocriter ſaltẽ doctus diluere poſſet, peculiarem non videbantur mereri apologiam. Ne tamen prorſus tacendo rudibus & imperitis hominis iam octogenarij imponeret autoritas, conſultius viſum eſt obiter in his paradoxorum libris ad earundem confutationem diuertere. Etſi autem paucis hominis argumenta cõfutauerimus, ita tamen expugnauimus, vt nemo non videat illa fuiſſe omnium frigidißima. Quapropter mirari ſatis non poſſum, cur Symphorianus Champegius ridiculas has nugas non ſolum impenſe commendare, atque adeo ſarcire & tegere, verumetiam publicare voluerit, quũ tamen metipſe Montuus, probè nimirum ſibi conſcius, ab illarum editione abhorruerit. Sed quando eiuſmodi ineptis libellis vnicè delectatur Champegius, per me ſibi licebit vt dignũ ſit tali patina operculum. Optarem autem quo ſibi à ſimilium libellorum

Montui annotatiuncula.

Symphorianus notatur.

editione

editione temperaret, ne ἐκ τοῦ αὐτοῦ ςόματος τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐξάγειν videretur. Quod ad Montuum iam ſenem admodum attinet, non eſt certe cur illum in meam pertrahi poſſe ſentētiam ſperem: difficile nanque eſt, vt diuus Hieronymus ait, ſenum mutare linguam: tam enim præfracto animo ſunt, vt opinionem quam ſemel conceperunt, aut nunquam, aut omnium ægerrime exuant, hácque eò pertinacius defendunt, ne vulgò indoctiores habeantur, omniáque ſcire videātur. Præterea vt opus quod incudi reddidimus delicatulis illis doctorculis paulò gratius quàm antea fieret, inſcriptionem quoque immutare volui, vt ſi opus tractatione placere non poſſet, inſcriptione ſaltem placeret. Nulla autē, mea quidem ſentētia, commodiore inſcriptione quàm τῶν παραδόξων inſigniri potuit, ſingula nanque quæ hic tractantur, præter vulgarium medicorum ſententiā opinionémve dicta vidētur. Et vt planè nouam faciem opus vniuerſum indueret, longe alio quàm in priore vſi ſumus ordine, multa quoque huic editioni adiecimus quæ in alia deſiderantur, quáque nemo aliorum adhuc attigit, vt ſit ſanè multo quàm prima auctior. In nonnullis etiam, ne & id diſsimulem, à meipſo diſſentio, αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι eſſe ſolent. Quid multa? ita omnia immutauimus, vt planè nouum iam, ac recens natum opus eſſe appareat. Et iratum mihi habeam Apollinem ac Muſas omnes, ſi non præſentis operis inſtauratio multo maioribus vigiliis mihi cōſtiterit, quam ſuperior erratorum editio. Hoc autem quicquid eſt operis, Illuſtriſsime Princeps,

Inſcriptionis ratio.

teps, cur Celſitudini tuæ nuncupare nõ dubitauerim, in primis vetus ac ſummum erga C. T. *ſtudium, amórque immenſus, qui etiam interim dum quorundam improbis machinationibus, contra ius & æquum è parterno regno pulſus eſſes, aduerſiſque mirum in modum premereris, perſeueranter durauit, eo quod neſcio quid magni de te animus mihi ſemper præſagiebat.* Hinc *neque temere, neque ſine magno dei conſilio in has calamitates te intruſum eſſe mihi modis omnibus perſuadebam, quod ſcirem* Deum *optimum maximum ſuos non raro ideo affligere, & in id genus miſerias coniicere, vt illum mortificatu affectibus penitius agnoſcant, vtque tandem præter omnium expectationem, ſubitò & maiori cum gloria hoſipſos ex malis omnibus emergere faciat.* Neque *enim committere poteſt vt ſuos deſtituat.* Sic Dauidem *tot vndique malis preſſum, & mirifice à* Saule, *filióque proprio perſecutum, ſeruauit incolumẽ, vtque in regem longe potentiſſimum euaderet, effecit, vt nimirum dei gloriam paſſim prædicaret, eiúſque verum cultum promoueret.* Atqui *neque vanam animi mei de* C. T. *coniecturam fuiſſe video, quod & tu haud aliter quàm* Dauid, *præter aduerſariorum omnium ſpem, hodie patriæ ac ſubditis tuis reſtitutus ſis.* Neque *enim diutius te ditione tua exutum deus agere paſſus eſt, quod ſcilicet tu quoque ex paucis* Germaniæ *noſtræ principibus futurus eſſes, qui religionem ipſam ac veram pietatem, atque adeò recta ſtudia, eſſes inſtauraturus.* Hinc *veluti vindex ac planè* Hercules *quidam ad id muneris gnauiter obeundum*

Deus ſuos cur in miſerias cõiiciat.

dum

dum ſeruatus es. Et quum in hoc te priſtinæ dignitati reſtitutũ eſſe, vt pietatem ac literas, ſine quibus hæc conſeruari non poteſt, promoueas, perſpectum habeas, ſit vt, quemadmodum cordatum & verè Chriſtianum Principem decet, Eccleſiis inſtaurandis hodie vnicè intentus ſis. Conueniet enim vt imperij tui ac rerum agendarum initia à gloriæ dei propagatione capias, qua certè neglecta nihil reliquorum recte procedit. Prudenter vero facis quod ea in re peragenda non tuis tantum inniteris conſiliis, ſed viros etiam pietate & eruditione claros, quibus cum de religione commenteris, in conſilium adhibes. Difficillimum nanque eſſe noſti hac tempeſtate, præſertim in tanta factionum multitudine ſeligere, qui domini verbum candide & ſyncere doceant. Nam vt de reliquis taceam, quot ſunt hodie qui Anabaptiſtarum nominum peſtilentiſſimorum veneno imbuti paſſim obambulant, errorémque pulchre diſſimulant? λύκοι γάρ εἰσι ἅρπαγες ἐν προβάτων ἐνδύμασι, vt Chriſti verbis vtar. In his itaque dignoſcendis quãta opus ſit prudentia, ipſe facile coniectare potes. Semel nanque hos vbi temere admiſeris, dictu mirum, quantas breui turbas concitent, quod illorum conatus non hac tantum vt Chriſti gloriam diuinitatémque imminuant, ſed vt funditus quoque imperia euertant omnia, tendat. Laudo itaque C. T. in adſciſcendis Euangelij præconibus prouidentiam: neque enim vis vt huic officio præſint, niſi qui non tantũ eruditione, verumetiam pietate vitæque integritate probati, adde qui nulla hæreſum labe aſperſi ſint.

Gloria dei primũ propaganda.

ſint. Hoc quoque nomine ne Papiſtis quidem, hominibus ventri tantummodo deditis, concionandi locum eſſe permittis, quod vnũ hoc coneris efficere, vt apud tuos paſſim Chriſtus purè annuncietur. Non minori C. T. ſtudio flagrari audio, quo ſcholam tuam Tubingenſem, vnde olim tot viri eruditione inſignes prodiere, hodie vero penè collapſam, eruditorum hominum opera quamprimum erigas atque inſtaures. In quo nimirum inſtituto iterum prudentiæ tuæ ſplendor & imago elucet, quod ſcilicet intelligas nulla penitùs imperia, imò ne religionem quidem ipſam, ſine literarum præſidio conſeruari poſſe. Probè enim tibi conſtat quàm mira ſit inter Principes & eruditos homines cõſenſio, vt alter ab altero fulciatur, & quaſi mutuum inter ſe auxilium præbeant. Niſi enim eruditi, prudentia ex varijs diſciplinis collecta, bene cõſulant, fieri non poteſt vt ad tantarum rerum molem probe tractãdam Principes ſufficere queant. Rurſus autem eruditi ſuis præceptis nihil efficient, niſi itidẽ Principes edictis ac iuſſu ſuo acceſſerint. Proinde multo maiorem literarum profectum ac vim eſſe cenſes, quàm vulgò Principes quidam exiſtimant, hi etenim ne tantillum quidem illas ad ſtabilienda imperia conferre putant, tu vero non ſolum ciuilem rerum ſtatum ſed & religionem ipſam ab illis pendere perſuaſum habes. Quid enim hactenus veræ religioni ita incommodauit, atrociſsimámque cladem attulit, ac linguarum caſus, bonarúmque diſciplinarum quæ illis traditæ ſunt, ignoratio? Quum enim ſuperioris ætatis theologi ob Hebraicæ, Grecæ, imò Latinæ etiam

Schola Tubingẽſis.

Principũ & eruditorum cõſenſus.

Linguarũ caſus religioni obfuit.

etiam linguæ imperitiam ſacræ ſcripturæ volumina haud ſatis intelligere poſſent, factum eſt vt relictis planéque neglectis iis fontibus, vnde ſalutis noſtræ rudimenta, rectéque viuendi præcepta haurienda eſſent, ad ſpinoſas ſophiſticáſque & nullius momenti quæſtiones deſciuerint. Hinc tot in ſentētiarum libros commentariĳ, quot theologorum nomina fuerunt: neque Summulariorum genuinam pietatem prorſus obſcurantium modus vllus aut numerus repertus eſt. Quid, deum immortalem, tantam Iuriſprudentiæ obſcuritatem peperit, niſi duarū linguarum, quibus Ius vniuerſum ſcriptum eſt, ruditas? Hinc enim numeroſa & immenſa, quæ ne per omnem quidem vitam vacat euoluere. Iuris commentaria variarum opinionum labyrinthis referta, necnon quicquid à maioribus ac vere Iuriſperitis bene traditū præceptúmque fuit confundentia, promanarunt. Si nanque legum verba ſatis intellexiſſent, non ita paßim ſtultißimis ſenſibus ac interpretationibus alienißimis leges deprauaſſent, neque temere tam multas quæſtiones mouiſſent. Quātum autem medicina ipſa linguarum imperitia corrupta ſit, nemo ferè eſt qui ignorare poßit. Niſi enim linguarū inſcitia mundū irrepſiſſet, non tot hodie nomina partium corporis humani, herbarum, animantium, lapidum, metallorum terræ, medicamētorum, ponderum, menſurarúmque ignoraremus. Et quid multis moror? niſi linguarum artiúmque pacis, quæ de vitæ officiis ac communibus moribus præcipiunt, ſtudium frigere cœpiſſet, nunquam tot cladibus iam dictæ diſciplinæ affectæ fuiſſent. Quapropter

Iuriſprudētiæ obſcuritatē quid attulit.

Medicina linguarū imperitia corrupta.

pter ſi linguas literáſque bonas rebus humanis exemeris, exulare omnes honeſtas artes, virtutéſque ipſas ſtatim cōtinget. Et qui hoc hodie nū animaduertunt Principes, ſunt hi ſanè qui non in hoc ſe à deo in ea imperij ſublimitate conſtitutos putant, vt religionem iſtam promoueant, ſubditiſque ſuis eruditorum ope ac conſiliis recte præſint, ſed vt totum vitæ tempus venationibus, compotationibus, alea, ducendis choreis, aliiſque id genus pernicioſiſſimis voluptatibus tranſigant, & vt ſummatim dicam, vt liceat quod lubet. Quum vero non ſine magnis ſumptibus memoratis iam voluptatibus animum explere queāt, fit vt vectigalibus tantum exigendis, multiſque excogitandis exactionibus, ſeſe Principes eſſe teſtentur. Verum erit illis contrà feſtiuum hoc Hybreæ dictum, quod ad M. Antonium dixiſſe fertur, occinendum: εἰ δύνασαι δὶς λαβεῖν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ φόρον, δύνασαι καὶ δὶς ἡμῖν ποιήσασθαι θέρος, εἶ δὶς ὀπώραν. Proinde quum tu te longe alia ratione à deo principem eſſe conſtitutum credas, recte facis, veréque principis officium exerces, quod bonis literis ab interitu vindicandis animum adiungis. Et vt hoc inſtitutum tuum fœlicius procedat, in omni diſciplinarum genere viros eruditos, tradendi dexteritate præditos, ad C. T. adſciſcere curas. Neque ſumptibus vllis quo hos ipſos pro dignitate foueas parcis, tecúmque proculdubio cogitas, ſi olim in perditos Sophiſtas, ἐτώσια ἄχθεα ἀρούρης, tantum pecuniarum temere inſumptum eſt, cur non potius hodie ea ſtipendia in viros pietate & eruditione inſi-

gnes

gnes conferam? Et recte quidem ſentis, neque enim melius nec honeſtius vlli ſumptus collocari poſſunt, quàm qui in bonos & doctos viros conferuntur. Præter itaque veterem ac ſummam in te obſeruantiam, non parum animum meum ſingularis tua in pietatem, literas, ac literatos voluntás inflammauit, vt certe ob virtutem illarum vere heroicarum admirationem committere non potuerim, quin aliquo munere, eóque literario (nam qui thura non habent, ſalſa libant mola) ſtudium meum ac propenſum erga C. T. *animum teſtarer. In quam etiam ſententiam eò facilius pertractus ſum, quod ita videbam mihi oblatam iri occaſionem vt* C. T. *adhortarer, quo in promouenda religione, ac literis inſtaurandis ſtrenue pergeres, nec vllis adulatorum blanditiis à tam præclaro inſtituto te auocari ſineres. Neque enim defuturos ſcio, qui animum* C. T. *à ſaluberrimo hoc conſilio ſuis artibus, hoc eſt molliuſculis verbis, deflectere conabuntur. Quum enim illi ipſi vnum hoc conentur vt quamplurimum à principibus emungant, atque in ſuum loculum conuerrant, eruditorum omnium oſores ſunt maximi, verentur nãque ne ſi apud principes, & in aulis potiſſimum, aliquis ſit eruditorum reſpectus, illorum adulatio locum non habeat, atque adeò quæſtus eorundem planè intercidat. Videmus autem paucos hac tempeſtate principes, qui non adulatores potius quàm viros doctos ac vitæ integritate probatos in deliciis habeãt, ita vt nihil mirum ſit, illorum opes hodie aſſentationẽ magis quàm olim hoſtem euertere. Hinc non temere à Diogene*

Cynico dictum eſt, κρεῖττον εἶναι εἰς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας, quod illi morticinia tantum conſectētur, hi etiamnum viuos laniare, ac prorſus deuorare ſoleant. Nec illepidè olim Niceſius adulatores regum muſcas, quod ſcilicet muſcis omnibus plus ſugerent, eſſe dixit. Quod ſi ergo opibus & imperio tuo conſultum velis, fac exitioſiſſimum hoc hominum genus procul abs te abigas, nec vllo tempore pernicioſiſſimis eorundem conſiliis aures præbeas, quin potius perge vt cœpiſti, religionem ac verum dei cultum, eiuſdémque munus longe pulcherrimum literas ipſas à ſitu vindicare. Sophiſtas autem acerrimos illarum hoſtes, ad Garamantes vſque, ac vltimas Gades ex Gymnaſio proſcribe, hi enim ipſi χερσίν τε ποσίν τε obluctabuntur, ne pietas honeſtáque ſtudia radices profundius agere, atque adeò caput erigere commode queant. Proinde grunnientes illos gryllos, ac barbariei propugnatores primum eradicato, vt pietatis literarúmque ſemina eò facilius emergere poſſint. Quod ſanè factũ triumpho dignum erit, haud ſecus quàm ſi Turcam, aut alios quoſcunque infeſtiſſimos hoſtes in ditionis tuæ fines copiis maximis irrumpentes, ſinguláque depopulantes propulſaſſes, fudiſſes, ac penitus confeciſſes. Planè denique tibi perſuadeas, nullam vnquam calamitatem, nullam temporis iniuriam tantam fore, quæ huius facti tam præclari memoriam ſit abolitura, erítque vt certatim te literati omnes venerentur, colant, & ſuſpiciant, noménque tuum ſummis laudibus ad cœlum extollant. Et niſi hoc ipſum feceris, periculum eſt,

Sophiſtæ.

ſi

ſi ſophiſtarum barbaries denuò admiſſa ſcholas irrēpſerit, ne iterum religio peſſum eat, omniúmque honeſtarum artium πανολεθρίας *inuehatur. Faxit Chriſtus vt pulcherrimi tui conatus fœliciſſimum ſortiantur exitum. Accipe igitur Illuſtriſſime Princeps, explicata fronte noſtros hos paradoxorum libros, eóſque à ſycophantarum, quorum hoc turbulentiſſ. ſeculo numerus omnium maximus eſt, morſibus defende. Neque enim deerunt qui opuſculum hoc meum inceſſuri ſunt, tanta enim eſt liuoris malignitas, vt nihil reperias, vtcunque etiam exactum fuerit, quod ille dentibus ſuis non configat. Nihil autem mirum inuidos illos maledictis deprimere, quod aſſequi non poſſunt. Tu itaque ſtrenue illorum latratus compeſcito, & munuſculū hoc, exiguum licet, ab animo tamen C. T. deditiſſimo, tuíque amantiſſimo profectum, expaſſis vlnis ſuſcipito, ita enim non me tantum, ſed & alios quamplurimos ad maiora ſcribenda inuitabis. Vale fœliciter. Onoltzbachij, pridie iduum Nouembrium.* Anno M. D. XXXIIII.

+ h

LEONARDI FVCHSII

IN LIBROS PARADOXORVM *medicinæ, ad ſtudioſos veritatis,*

PRAEFATIO.

Iuueniles animi optimis imbuendi.

NIHIL in vita humana periculoſius, nihil tam peſtilẽs, nihil denique magis deteſtãdum, quàm teneros iuueniléſq; animos his imbui, quæ operæprecium fuerit aliquando dediſcere. Nam ita natura cõparatum eſt vt aut nũquam, aut omnium certe difficillime eorum quæ à tenera ætate hauſimus, obliuiſcamur. Siquidem natura, Quintiliano teſte, tenaciſsimi ſumus eorum quæ rudibus annis percipimus, & hæc ipſa magis pertinaciter hærent, quę deteriora ſunt. Perinde nãque vt ſapor quo noua imbuimus durat, lanarúmq; colores quibus ſimplex ille cãdor mutatus eſt, elui nõ poſſunt, ita ægerrime ea quæ ab ineunte ætate, & à teneris, vt aiunt, vnguiculis auide didicimus, extirpantur, & funditus tolluntur. Hinc quum in eluẽdis quæ ſemel inſederint vitiis, labor difficultáſque ſit, grauiúſque dedocendi quàm docendi onus exiſtat, haud imprudenter Timotheum olim muſicum feciſſe cõſtat, quod à diſcipulis ab aliis prius parum apte inſtitutis, duplicem exegerit mercedẽ, vnam equidẽ vt bona artis doceret, alteram vt dedoceret ineptias.

Lib.1. cap.1.

Timotheus clarus in arte tibiarum.

Proinde

Proinde quũ & huic qui cum ipſo fermè nutricis lacte errores ſugit, ínque prauæ doctrinæ ſecta educatus eſt, Galeno autore, geminum tempus neceſſarium ſit, vnũ in quo errores prauáſque opiniones dediſcat, alterum in quo melioribus ſe exerceat, cõſultò fecerint medicæ profeſsioni nomina daturi, ſi iis nõ aſſueuerint, quæ olim rurſus dediſcenda erũt. Id quod eo magis conabũtur, quod Hippocrate teſte, vita breuis, ars verò medendi longa ſit. Quapropter minime cõmittent vt temporis occaſionẽ, quæ præceps admodũ exiſtit, in nullius momenti rebus, iiſdémque deterrimis, addiſcendis temere conterant, ſed optima ſibi potius primum diſcenda proponant, ne olim in dediſcẽdo multo maiori quàm diſcendo opus habeant opera. Multo nanque conſultius eſt primum ea quæ optima ſunt, etſi minima etiam videantur, haurire, vt ſcilicet deinceps quum peiora dediſcenda eſſent, animũ maioribus applicare integrum ſit. Tum vero optimam diſcẽdi rationem ſibi propoſuerint, vbi à puriſsimis fontibus potius quàm cœnoſis riuulis, lacunſíve putidis, præſtantiſsimæ artis medicæ rudimenta haurire voluerint. A fontibus autem haurient ſi ex Græcis, minime autem Arabibus, eius artis præcepta didicerint, quod in illis nihil non purum, nihil non eruditum, nihil porrò quod non ſummo iudicio excultũ depromptúmque ſit, inueniri queat, in his vero nihil fermè quod non rancidum

Lib. 7. ther. meth. cap. 3.

1. Aph. 1.

Optima diſcendi ratio.

Medicinæ fontes.

putidúmve ſit, offendi poſsit: quáuis præter inconditam ac planè ineptam, adde etiam obſcuram dicendi rationem, omnia penè quæ docent, quandoquidem plus quàm δὶς διὰ πασῶν à veritate diſsideant, Ariſtarchi virgula digna exiſtãt. Quod ſi enim quicquam in iis eſt quod imitari mereatur, è Græcis certe ſumptum eſſe putato: neque enim alios Arabes quàm reliquorum, Græcorum præſertim, tranſcriptores fuiſſe conſtat. Licet in Græcorum referendis præceptis vim tractandi artíſque prudentiam neglexerint, omnia enim turbarnnt, omnia peruerterunt, nullúmque ſibi docendi ſcopum propoſuerunt, verum modo hoc, modo illud attigerunt, adeò frigide, adeò leuiter & oſcitanter, vt reticuiſſe penitus ſatius fuiſſet. Quid multa? Arabes quotquot fuerunt, nihil aliud ſtuduerũt, quàm vt fucorum inſtar alieno labore partis fruerentur, ſéque alienis atque adeò furtiuis veſtirẽt plumis. Id quod ſanè tolerandum erat, ni ſuo fœdiſsimo contactu, harpyiæ ritu, omnia contaminaſſent. Itaque meritò ab illorum lectione rudes adhuc medicæ artis tyrones auocandi ſunt, imò planè admonendi erunt, vt eoſipſos tanquam ipſiſsimas peſtes, vnde nihil niſi præſentiſsimum venenum ſurgere poſsint, deuitent. Niſi enim prorſus ab illorum lectione arceantur, fieri nequit quin falſa pro veris ingurgitent, eáque ita illorum animis infigant, vt nullis ſubinde modis euelli queant. Proinde vt

olim tolerandos nonnihil fore Arabes duxi, ita hodie ex omnibus ſcholis, tanquam ſeductores peſsimos, adde carnifices etiam ipſiſsimos, funditus tollendos & proſcribendos cōſulo, quod bona quæ in iis ſunt minime pernicioſis paria exiſtant. Vnum enim hoc ſtuduerunt, vt librorum magnitudine ſe admirabiles redderent: ob id vniuſcuiuſque dicta, ſiue vera, ſiue falſa, ſeu vero ſimilia, aut etiā imaginaria fuerint, in ſuas congeſſere chartas. Et quid per deum immorlem attinet habere Arabes, quum nihil in iis ſit veri, quod non apud Græcos fuſius clariúſque tractatum ſit? Non tamē inficias ire poſſumus, pauca quædam eſſe in illis quorum apud Græcos nulla planè mentio fiat: ea tamen talia ſunt, vt nec illi horum exactam cognitionem habuerint, tantum abeſt vt poſteris recte tradiderint. Quum itaque nobis errorum monumenta reliquerint, præſtat certe eadem altiſsima obrui terra, aut vt nunquam poſthac in lucem prodire queant, Vulcano conſecrari. Quare poſthabitis Arabibus, ad Græcorum, Hippocratis & Galeni præcipue, lectionem animum conferāt ſtudioſi, quod ij fermè vni ſint, qui in autorū cenſum aſciſci meriti ſint: id nanque quod recta ratione ducti inuenerunt, & in monumenta retulerunt, omnia poſtmodum experientia comprobarunt. His itaque ducibus inſiſtentes, medicæ artis rudimenta diſcant: nam ita miro quodam amore, vbi parum adoleuerint, ad ea quæ *Hippocrates.* *Galenus.*

à clariſsimis veterum tradita ſunt diſcẽda properabũt, eadémque iudicio paſsim adhibito explorare multa diligentia ſtudebunt. Ad quam certe diſcendi rationem etiam Galenus inuitat, dum in hãc ſententiam ſcribit: χρὴ τὸν μέλλοντα γνώσεσθαί τι τῶν πολλῶν ἄμεινον, εὐθὺς μὲν καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ πρώτῃ διδασκαλίᾳ πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκεῖν. ἐπειδὰν γένηται μειράκιον ἀληθείας τινὸς σχεῖν ἐρωτικὴν μανίαν, ὥσπερ ἐνθουσιῶντα, καὶ μήθ' ἡμέρας μήτε νυκτὸς διαλείπειν σπεύδοντά τε καὶ συντεταμένον ἐκμαθεῖν ὅσα τοῖς ἐνδοξοτάτοις εἴρηται τῶν παλαιῶν. ἐπειδὰν δ' ἐκμάθοι κρίνειν αὐτὰ βασανίζειν χρόνῳ παμπόλλῳ, καὶ σκοπεῖν πόσα μὲν ὁμολογεῖ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, πόσα καὶ δὲ διαφέρεται, καὶ οὕτω τὰ μὲν αἱρεῖσθαι, τὰ δ' ἀποστρέφεσθαι. quod eſt, neque enim omnes Græca capiunt: Qui noſſe quid aliis rectius debebit, ſtatim non natura modo, verumetiam primis doctrinæ rudimẽtis multum cæteris præſtet oportet. Idem vbi iam adoleuerit veritatis inſano quodam teneatur amore, veluti numine aliquo afflatus, tũ ſine vllius diei noctíſque intermiſsione properare ac cõtendere ea quæ à clariſsimis veterum tradita ſunt diſcere, eadémque vbi didicerit iudicare, multóque tempore explorare & cõſiderare quæ rebus ſenſui patentibus conſentiant, quæ ve diſſentiant, atque illa quidem eligere, hæc vero repudiare. Atqui, prò dolor, videmus noſtra tempeſtate optimam hanc diſcendi rationem

Lib.3. facul. natu.

Recta diſcendi ratio hodie inuerſa.

tionem penitus inuerſam eſſe, quod nimirum peſſima tantum primo loco diſcamus, optima autem vel prorſus contemnimus, vel tenuiter ſaltem, necnon niſi in poſtremis attingimus. Quo fit, id quod Hippocrates quoque conqueritur, vt οἱ ἰητροὶ φήμῃ μὲν πολλοὶ, ἔργῳ δὲ πάγχυ βαιοί. id eſt, medici fama quidem multi, opere autem pauci admodum ſint. Et quî fieri poſſet vt medicinæ ſtudioſi hodie meliora ſectarentur, quum pauci, imò fere nulli ſint, qui in Germaniæ noſtræ gymnaſiis prælegant, quibus probatiſsimi medicinæ ſcriptores, vel à limine tantum ſalutati ſint, tantum abeſt vt penitius cognitos habeant, atque adeò reliquos docere poſsint? Linguarum nāque, ſine quarum cognitione omnium diſciplinarum manca ſit & cæca tractatio oportet, hoſtes omnium ſunt acerrimi, nec tantillum quidem ad exactam eius artis notitiam cōferre putāt: ideóq; cum illi optima ne primoribus quidē labiis deguſtarint, fieri minime poteſt, vt hæc ipſa alios docere queāt. Proinde id vnum potiſſimū ſtudent, vt à recto tramite in deuia quædā perducant, ac ineptiſsimos quoſque, eos nempe quos olim nō didicere tantū, ſed & deuorarunt etiam, autores diſcendos proponant, quo ſibi ſimiles, hoc eſt, inertiſsimos producant medicos. Neruis enim & facultatibus omnibus contendunt, quò ab optimis autoribus ſuos auocēt auditores, ne ſcilicet iiſdem nonnihil de-

guſtatis, quàm indoctis aſinis hactenus aures præbuerint animaduertere, & paulatim magis atque magis perſentiſcere queant. Hinc quum τυφλοὶ τυφλοῖς ὁδηγοὶ ſint, quid mirum ſi eorundem ſequaces nullo prorſus adhibito iudicio non ſecus atque illi temere in peſsimos irruãt autores, quæque in his falſa ſunt, haud minori ſtudio quàm quæ vera deuorent? Tanta nanque ſuperſtitione ac religione ea quæ illi ipſi ſcribunt venerabuntur, vt piaculum putent vel latum vnguem ab his diſſentire, præſertim quum in eodẽ honore à ſuis illis ineptis ac barbaris præceptoribus habitos videant. Verum hoc potius veritatis ſtudioſis perſuaſum ſit, nihil eſſe pernicioſius quàm vulgarem hanc opinionem, qua maiorũ placita abſque iudicio & delectu pro oraculis habentur. Multo enim literis cõducibilius eſt, de ſcriptis magnorum etiã autorũ iudicare, quàm ſola autoritate acquieſcere, & fide aliena quæuis accipere. Quamobrem Ariſtotelem, vniuerſæ philoſophiæ principem, ea in re ſequi ſecum cõſtituant, qui aduerſus Socratem & Platonem, quos tamẽ vt præceptores ſummo in honore habuit, ſcripturus ita dixiſſe legitur: ἀμφοῖν ὄντων φίλοιν, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. quod eſt, quum ambo amici ſint, ſanctum tamen eſt iis veritatem præferre. Quibus ſiquidem verbis veritate ipſa viro bono nihil antiquius eſſe debere innuit. Et hinc ſanè tritum hoc in ſcholis philoſophorum

Maiorum decreta cum delectu legenda.

1. Eth. cap. 6.

dictum dimanare cœpit, Amicus Socrates,amicus Plato,magis tamen amica veritas. Quo nimirum ſignificare voluerunt, neminem, vtcunque etiam eruditum,veritati anteponendũ eſſe. Hoc quod diuinus etiam ille Plato faciendum ſuadet, dum πρόσγε τῆς ἀληθείας οὐ τιμητέον ἄνδρα εἶναι cēſet. Hinc vt Luciani verbis vtar, οὐδαμῶς ἔνθ' ἂν ἡμᾶς οἱ πόδες φέρωσιν ἐκεῖσε ἄπιμεν, ſed iudicium adhibentes ſingula diligentiſsime excutiamus, ſcientes nullius vel mortui, vel viuentis autoritati tantum, quantum rationi & veritati tribuendum eſſe. Quare in perlegendis medicorum libris, Arabum potiſsimum, ita ſtatuamus, nõ omnia quæ omnes autores dixerunt vera eſſe, ſed nonnunquam,imò ferè ſemper, inſigniter hallucinatos fuiſſe. Neque eſt quod miretur quiſpiam cur de Arabibus, quos velut numina quædam maxima hodie medicorum pars colit, tàm audacter pronunciem, digni enim ſunt quos ita tractes, ob multos ſcilicet capitales, quos paſsim inculcant, próque veris proponunt,errores. Et quum indies magis atque magis quàm periculoſa illorum errata ſint intelligam,necnon quãplurimi exiſtant qui hoſipſos adhuc mordicus teneant, próque illorum tuendis placitis haud aliter quàm pro aris & focis digladientur,multo certe acerbius quàm antea vnquam à me tractabuntur, vt nimirum impudentib. illis impoſtoribus,ac grunnientibus gryllis ἀχάλινα ςόματα

10. de Repub.

ματα obſtruantur. Neque per me, modò deus diutius ſuperſtitẽ velit,licebit ἀμουσοτάτοις illis nebulonibus,iuuentutem poſthac inanibus nugis circunducere. Proinde meritò quod antea parcius fecimus, nunc hortãtibus viris eruditis, animúmque addentibus, vberius præſtitimus.

Mõtuo reſpõdetur.

Non eſt autẽ quod ideo me Arabibus, id quod Montuus facit,quis conuiciari arbitretur,quod ab iiſdem diſſentiam, aut lapſos eſſe indicem: quis enim neſcit eruditorum iudicia eſſe debere libera? adeóque præter conuiciãdi ſuſpicionem non tantum ab Arabibus, nihil de re medica meritis,ſed etiam Græcis aliquot his multo doctioribus, & ea de arte bene meritis, modò liuor, præcipitatio,impudentia, & dicacitas ſcurrilis abſint,diſcedere licebit. Et quum veritate ipſa vir bonus nihil prius neque antiquius habeat, cur cõuicium dici mereatur ſi quis veri tuendi ſtudio potius quàm lędendi libidine agitatus, illorum errata paulò acerbius inſectetur non video,modò nõ maledictis ſolis, verum & rationibus atque probatiſsimorum autorũ autoritatibus, id quod ego facio, eadem demoliri

Conuiciorũ interdũ locus exiſtit.

tẽtet. Sed fac eſſe conuicia,num nõ præſtantius multo interdum conuiciis proſcindere errãtes, quàm turpiter ad illorum errata conniuere,aut obſtinatè veritati,quemadmodũ Montuus paſſim ſolet,obluctari? Silendum certe minime,ne ſcilicet veritatem diffiteri videamur, prohibeamúſque ne ſimplices atque rudes animi perni-

ciosis

cioſis ineptiſsimorum hominum dogmatibus impune imbuantur. Hos igitur vt redimas, conſtanter aſinis illis conuiciari licebit, vtcunque delicatuli illi ringantur. Quis enim hos venia dignos putet, qui toties iam admoniti in erratis non leuiculis, ſed capitalibus obſtinate perſiſtunt, ac monitorem, cui gratiam debebant, vltro rident & inceſſunt? Proinde quo veritatem ex animo ſitientes, Arabum illóſque ſequẽtium quorundam neotericorum medicorum volumina infinitis referta eſſe erroribus clarius agnoſcerent, Paradoxa hæc noſtra, nihil quod non præter illorum dictum ſit ſententiam complectentia, in publicum prodire volui, vt ex his tanquam leonem ex vnguibus, reliqua quoque illorum placita quanti momenti ſint æſtimare queant, ſibíque caueant ne temere in hos peſsimos autores incidant, horûmque decreta veluti Delphica quædam oracula rata ac firma habeant. His qui totam iam ætatem in Arabibus contriuerunt, atque in illis tanquam ad Sirenios ſcopulos conſenuerunt, nihil ſcribimus: quid enim iuuat, vt Naſonis verbis vtar, ad ſurdas ſi cantet Phemius aures? Bœoticas igitur has aures nihil moramur, quando probè conſtet ſenem pſittacum negligere ferulam, canéſque vetulos loris aſſuefacere velle temerarium eſſe. Studioſis itaque ac veritatis amatoribus hæc noſtra legenda damus, non obſtinatis illis veteris inſcitiæ propugnatoribus, *Paradoxa.*

ribus, quorum aures ita obcalluiſſe ſcimus, vt nec noſtra nec aliorum admonitionibus molliri poſsint. Multa autem ſunt apud Auicennam præſertim & Meſuen errata, quæ dedita opera præteriuimus, quod ſciam futuros haud paucos, qui eadem maiori dignitate quàm ego queam, propalaturi ſint. Nam vt nuper ad me ex Ferraria ſcripſit Ioannes Sinapius, vir ſingulari facundia & eruditione præditus, ſtatim ex noua academia Florentina prodibunt dialogi ac opuſcula alia, in quibus Arabes, Auicenna potiſsimum & Meſue, pulchre ſuis pingentur coloribus. In his itaque nihil dubito quin bona etiam eorũdem errorum pars erit, quos optimi illi viri in ſtudioſorum gratiam propalare conabuntur. Cęterùm quod ad operis diuiſionem attinet, vniuerſum in tres digeſsimus libros. In primo quæ ad medicam materiam ſpectãt tractamus paradoxa. Decet enim vt is qui artem aliquam ratione quadã ſibi tradi poſtulat, omnis materiæ vires primum addiſcat. In altero quæ ad cauſas, morbos, eorundémque medendi rationem attinent paradoxa attingimus, vt ſcilicet hinc quantum à recta medendi methodo hodie deuient medici, intelligere poſsint ſtudioſi. In tertio perpauca quæ ad anatomen corporíſque humani ſectionem pertinent proponimus, vt inde citra huius peritiam omnem medendi rationem eſſe mancam diſcant. Indicem quoque duplicem præpoſuimus: primum,

Noua academia Florentina.

Operis diuiſio.

quid

quid ſingulis opere toto capitibus contineatur explicantem: ſecundum, vocabula & quæ ſcitu digna viſa ſunt, complectentem.

INDEX BREVIS EORVM QVAE CAPITIBVS *ſingulis continentur.*

CAPITA LIBRI PRIMI.

Aloen per ſe ora venarum non aperire, neque ſanguinem ciere, quemadmodũ multi Serapionis Meſuéſque perverſo dogmate ſeducti opinantur, ſed eadem potius occludere, atque ſanguinem vndecunque fluentem ſiſtere cap.1

Aloen melli commixtam non minus, imò plus purgare, contra Auicen. & Meſues erroneam ſententiam cap.2.

Aloen ventriculo & iocinori non nocere, vt falſo pleriſque Auicenna & Meſue perſuaſerunt cap.3

Rheobarbarum noſtrum & vulgare in pleriſque à veterum Rheobarbaro differre atque adeò diuerſum eſſe cap.4

Caſiam Arabum & recentiorum, à veterum atque Græcorum aliam & diuerſam eſſe cap.5

Mannam Arabũ ac noſtræ tempeſtatis medicorum, à mãna Græcorum & veterum eſſe planè diuerſam cap.6

Verum eupatorium nec Auicẽnam nec Meſuen cognouiſſe, quum tamen à vulgatiſſima & omnibus hodie notiſſima herba agrimonia appellata nihil differat. cap.7

Eupatorium non habere vim purgatoriam, veteres omnes vno ore contra Meſues ſententiam affirmare cap.8

Arabum placita in deſcribendis herbis non eſſe ſectanda, vel vnam radicem quam hodie ſub turbit nomine officinæ vẽdunt argumẽto eſſe, hãc enim tã variè atque ambiguè pingere, vt impoſsibile ſit diuinare quid per illã intellexerint ca.9

Prudenter

Prudenter facturos medicæ artis ſtudioſos, ſi Meſuen rheū barbaro, epithymo, ſcāmonio, polypodio, & euphorbio exhibitionis præſcribentem pondus haud ſecuti fuerint cap. 10

Centaurium maius Meſuen, Auic. in hoc vt pleriſque aliis ſecutum præter antiquorum exemplum cum minore confundere, ac vires vtriuſque indiſcriminatim commiſcere, minus quoque non ſine magno errore maiori præferre cap. 11

Arabes fermè omnes non ſine magna inſcitiæ nota, armenium lapidem cum cyaneo, quem laZuli vulgo vocant, confundere cap. 12

In deſcribendis cicuta & napello herbis non ſolum ancipitem fuiſſe, ſed & earundem vires miſcuiſſe Auic. ita vt veriſimile admodum ſit illum vtranque ignoraſſe cap. 13

Napellum letale homini in cibo aut potu venenum ad leucen, quam albaram nominat, abigendam, perperàm & non ſine capitali errore ab Auic. propinatum eſſe cap. 14

Radicis pentaphylli ſuccum minime pernicioſum, quemadmodum Auicen. ſomniauit, ſed potius contra letalia venena admodum efficacem eſſe cap. 15

Harmel Arabibus non cicutam ſed rutam potius ſyluſtrem ſignificare, vtcunque Auicen. ac huius ſequaces reluctentur veterum omnium teſtimoniis euidentiſſimum eſſe cap. 16

Ladanum, vel vt barbari addita litera loquuntur, laudanum, non ex hedera perinde vt Auic. ſomniat, ſed ciſtho potius frutice, quem ladam aliàs nominant, colligi cap. 17

Auicennam volubilis maioris facultates cum hederæ proprietatibus confundere, notius fermè eſſe quàm vt demonſtrari debeat cap. 18

Sucutum neque ſemperuiuum, neque mandragoræ ſpeciem eſſe, veluti Auicen. putat. ſed eam potius herbam quam veteres ſymphytum petræum appellant cap. 19

Ignoraſſe Populum arborem Auic. cum ex ambigua eius de illa ſententia, tum etiam quod calidam eſſe in ordine tertio ſtatuit, colligi cap. 20

Charabe quod Græci electrum, Latini autem ſuccinum vocant, non eſſe Populi nigræ lachrymam, quemadmodum Auicenna & alii quidem fabuloſo ſeducti errore docent cap. 21

Haud recte Auicen. & Meſuen herbam meZereon, quæ à Græcis

à Græcis chamælæa dicitur, inter lactariorum generá connumerare, ac cum thymelæa confundere: multa quoque quæ chamæleonti debētur, nominis vicinitate deceptos chamælea tribuere cap. 22

Auicen. calamētum cum origano confundere, atque vtriuſque vires promiſcue docere cap. 23

Auicen. tapſiæ tribuere, quæ ixiæ veneno conueniunt nulli ferè non in confeſſo eſſe, adeóque vtriuſque naturam non ſatis perſpectam habuiſſe cap. 24

Herbas quatuor, alſinen videlicet, helxinen, anagalliden, & myoſotida, natura & figura plurimū diſtantes, Auicennā vno eodémq; capite ſub auriculæ muris appellatione cōfudiſſe ca. 25

Ignoraſſe Auic. Serapionē, Pandectariúmque iſatim herbā, quam illi Nil & nilech appellant, variam & ancipitem eorūdem de illa ſententiam ſatis indicare cap. 26

Iuiubas & ſebeſten fructus, quos Græci pariter atque Latini, ſerica & myxas vocant, ad vſus medicos, contra Auicennā & vniuerſam Arabum ſcholam, planè inutiles eſſe cap. 27

Noſtræ ætatis medicos herbam veteribus pedem coruinum appellatam, ob ambiguam de illa Auicennæ ſententiā, à noſtra ſic vocata diuerſam eſſe, prorſus ignorare cap. 28

Sanguinem draconis vulgò dictum, non eſſe ſideritidis herbæ ſuccum, vt Serapion illúmque hodie ſequentes medici perperàm arbitrantur cap. 29

Cenabrium vulgò vocatum, quum venenis connumeretur, à cinnabari veterum diuerſum eſſe cap. 30

Myrtum ſylueſtrem non ferre fructum, quem Arabes cubebam nominant, vt impudenter admodum commentus eſt Serapion cap. 31

Alibium non eſſe herbam eryngium, veluti Pandectarius putat, ſed eam quam Græci bubonion, Latini autem inguinariam appellant cap. 32

Herbam vulgarem boraginem hodie dictam veterum exiſtere bugloſſum, adeóque hanc pro illo ad medicinæ vſum eſſe adhibendam cap. 33

Sandaracam Arabum & hos ipſos ſequentium à ſandaraca Græcorum & Latinorum non forma tantum, ſed viribus etiā eſſe diuerſam cap. 34

Saccharum antiquorū à vulgari hoc noſtro quod nunc voce

parum

parum deflexa, barbaro vocabulo Zuccarum appellamus, diuerſum eſſe, & à ſale Indo, contra Gentilem & Herculanum, nihil differre cap. 35

Memithe Arabum, neque eſſe chelidoniam, neque papauer cornutum, vt medici ſeculi noſtri exiſtimãt, ſed id potius quod Dioſc. & alii veteres glaucium nominant cap. 36

Herbam lichenen Græcis dictam, Platearium præter omnem rationem Hepaticam quaſi hepati conferat appellare, quando id nominis eupatorio potius veterum teſtimonio conueniat cap. 37

Phaſelum à phaſiolo legumine, quod dolichum alio nomine vocant, diuerſum penitus eſſe cap. 38

In cantharidum exhibitione alas, tanquam reliquis earundem partibus magis exitioſas, minime eſſe abiiciendas, ſed iuxta Galeni placita, totas potius ingerendas cap. 39

Mumiam vocatam non eſſe humanorum cadauerum tabidam ſaniem, vt multi fabuloſiſſimo errore ſeducti credunt, ſed id quod piſſaſphalton Dioſ. nominat cap. 40

Medicamentum purgans detrahendis humoribus eſſe ſimile, contra Meſuem illúmque ſequentes medicos cap. 41

Theriacam, cuius vix hodie verum extat nomen, eos quos veteres pollicentur effectus noſtro ſeculo non præſtare, quod multa huius confectionem conſtituentia, nedum à pharmacopolis, ſed à medicis etiam ignorentur cap. 42

Syrupum, vt vocant de eupatorio, eos quos Meſue pollicetur effectus præſtare non poſſe, quod multa huius compoſitionem ingrediantur medicamenta, quæ ſeplaſiariis ac medicis ipſis prorſus ignota ſint cap. 43

CAPITA LIBRI SECVNDI.

Non eſſe niſi duo tantum cauſarum inſalubrium genera, externam ſcilicet & internam, vel vt hodie loquuntur, primitiuam & antecedentem, contra Auicennam totúmque iuniorum medicorum cœtum, coniunctam nanque in morbis Gal. ne ſomniaſſe quidem cap. 1

Medicos iuniores repletionis ſpecies confundere, neque quod turpe admodum eſt, eaſdem recte definire cap. 2

Vbicunque vtriſque auxiliis, & venæ ſcilicet ſectione, & purgatione

purgatione opus erit, tum venam potius incidendam ante purigationem, quàm purgandum ante venæ ſectionem eſſe, contra omnium fermè hodie medicinam exercentium ſententiam ca. 3

In internorum viſcerum inflammationibus tutius rectiúſque è directo, quàm in oppoſito latere, contra Arabum ac recentiorum ferè omnium ſententiam, venam ſecandam eſſe, idque non modo vacuandi, ſed & reuellendi gratia faciendum cap. 4

Parcam ſeu diminuentem materiam euacuationem, minorationem hodie barbaro vocabulo nominant, concoctioni humorum niſi turgeant, non eſſe præmittendam, contra multorũ hodie medicantium ſententiam. cap. 5

Non eſſe ætate etiam conſiſtentes tam ſanos quàm ægros, vt multi hodie medicorum facere conſueuerunt, immodicis medicamentis purgatoriis excarnificandos, multo minus infantes cap. 6

Catapotia, pilulas noſtri vocant, non niſi ieiuno, & ei qui probè concoxit eſſe exhibenda, contra omnium fermè hac tempeſtate medicantium ſententiam cap. 7

Præter omnem rationem noſtrates decocto piſorum poſt epota medicamenta purgantia abluendi abſtergendíve gratia vti cap. 8

Febricitantes, tertiana præſertim exquiſita correptos febre, immodicis medicamentis purgatoriis non eſſe excarnificandos, vt plerique hodie faciunt, quum alterantibus vtii nterdum ſatis ſit cap. 9

Quum veterum omnium teſtimoniis ad febrium curationẽ balneo nihil vtilius ſit, inique facere hodie medicos quod febricitantibus illo interdicunt cap. 10

Flauam bilem tenuéſque ſuccos vt facilius ex corpore educantur, nihil opus habere vt craſsiores reddantur, quemadmodum præter omnem rationem Auic. credidit cap. 11

Capitale eſſe pleuriticis lenticulam ex aceto dare, id quod tamen facere Auicen. contra omnium veterum præſcriptum, conſtat cap. 12

Omnium exitioſiſsimum eſſe, veterúmque placitis maxime aduerſum, dyſenteria affectos purgantibus excarnificari medicamentis cap. 13

Colico cruciatu tentatos validis medicamentis purgantibus

vt hodie multi faciunt, non eſſe purgandos cap.14

Indocte admodum contráque veterum exemplum agere iuniores hodie medicos, qui neglectis omnibus penè aliis remediis, in medendo renum calculo, aſsidua tantum clyſterium iniectione vtuntur cap.15

Elephantiaſim & lepram morbos aliter apud Arab. aliter apud Græcos accipi contra plurimorum hodie ſententiā ca.16

Morbum quem vulgò Gallicum nominant, non eſſe eum quē Græci lichenen, Latini vero impetiginem appellant, ſed nouū potius & veteribus incognitum cap.17

Non eſſe diuerſa morborum genera, prunam ſeu ignem Perſicum, carbunculum atque anthracem, vt multi medicorum hodie putant, ſed vnum potius eundémque diuerſis his deſignari nominibus morbum cap.18

Auicennam eryſipelam, formicas, myrmeciam, ignémque Perſicum, morbos natura diſtantes, eorundémque curationes turpiter admodum confundere cap.19

Auicen. perperàm omnibus bubonibus indiſcriminatim remedia reprimentia adhibere, quum iis tantum quæ ab humoribus malignis ortum habeant conueniant cap.20

Cœnam non in vniuerſum, vt ferè omnes noſtræ ætatis medici docent, prandio minorem eſſe debere, ſed vt plurimum pleniorem cap.21

Pultem ex auena confectam non ſine magno errore & ægri periculo, à noſtri ſeculi medicis febricitantibus ac aliis eiuſmodi morbis correptis exhiberi cap.22

CAPITA LIBRI TERTII.

Sex tantum numero eſſe inteſtina, ideóque falſo à Cor. Cel. Auic. ac aliis quàm multis pyloron ſeu portonarium vulgò dictum, inter inteſtina connumerari cap.1

Bilioſam ſuperfluitatem non ad ieiunum inteſtinum, quemadmodum Auicen. putauit, neque ad pyloron, vt alii quidam opinantur, ſed ad duodenum potius confluere cap.2

Meatum bidem ad inteſtina deferentem non in omnibus geminum eſſe, vt Mundinus ac alii quidam arbitrantur, quum pauciſsimis quibuſdam exceptis omnibus vnicus ſit. cap.3

Ieiunum non eādem quam rectum inteſtinā habere rectitudinem,

tudinem, quemadmodum Razes, Mundinus, ac alii quidam arbitrantur cap.4

Ad ileon ſiue tenue inteſtinum non plures quàm ad vllum aliud inteſtinorum venas pertingere, id quod Mundinus præter veritatem aſſerit cap.5

Stercora ſeu alui excrementa in ventriculo non generari, vt Auic. & nonnulli hũc ſequentes ſentire videntur cap.6

Meſenterium perperam à quibuſdam inter inteſtina cõnumerari, quũ peculiare potius ab iis membrum ſit cap.7

Venas nullas per quas fœtus in vtero vrinam emittit in ſumminu ſeu abdominis extremam cutem terminari, quemadmodum præter omnem rationem & ſenſum Mundinus & Alex. Benedictus docent. cap.8

Vterum non habere ſeptem ſinus ſiue cellulas, vt Mundinus præter omnem veritatem aſtruit, ſed duos tantum, ídque in homine cap.9

Septum tranſuerſum, quod Græci diaphragma nominant, non prorſus carne carere, veluti Alex. Benedictus Plinium in hoc ſecutus ſentire videtur cap.10.

Perperam Alexandrum Benedictum in trium ventriculorum cordis aſſertione Ariſtotelem defendere, quum vt plurimum duo tantum ſint. cap.11

Gulam nullos habere muſculos motui deglutitionis ſeruientes, quemadmodum Auicẽna ac alii quidam exiſtimant, quãdo motus ille ſit planè naturalis, atque adeo muſculis minime opus habeat. cap.12

Viam vocis, ac ſpiritus, tracheam arteriam dictam, nõ eſſe interiorem neque cibi & potus, gulam nominatam, exteriorẽ, vt Alexand Benedict. aſſerere auſus fuit cap.13

Alexandrum Benedict. præter veterum exemplum pharyn ga cum aſpera arteria confundere cap.14.

Magno & impudenti errore Alexandrum bronchum Benedictum cum larynga confundere cap.15

Perperam Alex. Benedict. ligulæ quam epiglottida Græci vocãt, muſculos tribuere, qui propriè loquendo laryngi gutturíve potius tribuendi erant. cap.16

Cerebrum naturam aduerſus cordis calorem non eſſe molitam, veluti Alexand. Benedict. Ariſtotel. in hoc ſecutus putat. cap.17

INDEX VOCVM ET ALIARVM RERVM SCITV dignarum, quæ in his Paradoxis continentur.

Acantha leuce 109 *a.b*
Aconitum. 34.*a* 35.*b*
Acori radix 102.*b*
Actio non à contrario 99.*a* 100.*b*
Aegiri temperamentũ 46.*a*
αἴγειρος 45.*a.b*
Agrimonia 108.*b.* & 16.*b* & ſeq.
Aldibic 57.*b*
Alhaliben 75.*b*
Aliben ibidem
Alibium ibidem
Allium ſylueſtre 104.*b*
Aloes facultates 3.*b*
Aloes & mellis cõmixtio 7.*a*
Aloes ſtomacho & iecinori amica 8.*b*
Alſine 56.*a*
Aluus quãdo deiiciẽda 121.*b* & ſeq.
Aluus non temere deiicienda 138.*b*
Aluus infantis mollienda 141.*a*
Amomum 103.*a*
Anagallis 59.*a*
Anatomes ſtudioſi 187.*b*
Anthrax 174.*a.b*
Ariſtotelis error 217.*a*
Armenius lapis 28.*a*
Armenii vſus 30.*a*
Armenii vires 28.*a* & ind.
Aſpalathus frutex 103.*a*
Aſter Atticus 76.*a*
Auenæ temperamentũ 186.*b*
Auenatum ibidem
Auricula muris 59.*a* & 61.*a*
Bedeguar 109.*a*
Bilis flauæ purgatio 151.*b*
Bilioſus meatus duodeno implantatus 194.*a*
Bilioſus meatus vnicus 194.*b*
Bilioſæ ſuperfluitatis meatus 192.*b*
Bituminis vis 95.*a*
Borago 76.*a* 110.*a*
Bruſcus 74.*a*
Bubo 182.*b*
Bubonũ quæ remedia ibid.*b*
Bubonium 75.*b*
Bugloſſus 76 *a*
Cacochymia quid 118.*b*
Calamus aromaticus 102.*b*
Calamenti & origani diſcrimen 54.*a*
Calculoſi remedia 163.*a*
Cantharidum vſus 91.*a*
Carabe 47.*a*
Carduus Mariæ 110.*a*
Carpeſium 74.*b* & 75.*a*
Carpeſii vſus ibid.

Caſia Arabum & recentiorum 12.a
Caſia veterum ibid.& ſeq.
Caſia lignea 103.a
Catapotia quando exhibenda 142.a
Cauſæ primitiuæ 115.a
Cauſa coniuncta 113.a
Cauſæ antecedentes 115.a
Cauſarum duo genera 112.a
Centaurii ſpecies duæ 25.a
Cenabrium 73.b
Centaurium maius incognitum hodie 28.a
Centaurii vis 27.a
Cerago 79.b
Ceranthemos 80.a
Cerebri temperatura 234.b
Cerinthus 79.b
Ceruleus lapis 28.a
Chamelaa 50.a
Cicerum decoctum & facultas 145.a
Cicuta 30.b.32.a 34.a
Cicutæ ingenium 31.b
Cinnabaris 72.b.73.a
Cinamomum 13.a
Cinamomum verum 102.b
Clyſterium vſus 162.a
Cnicum 99.b
Cnidium ibidem
Cœna ſit plenior 184.a.b
Colicos purgãdi ratio 159.b & 160 a
Concoctio 135.a.b
Cordis calor vnde mitigetur 236.b
Coronopodis facultas 68.a
Cubebæ 73.a & 74.b
Cyanii vis 28.& toto cap.
Cyanii vſus ibid.
Demalochoben 70.a
Dictamnus 105.a.b
Dolichus 87.b
Doloris incommoda 127.b
Doloris prohibitio ibid.
Duodenum 191.b
Dyſenteriæ medendi ratio 157.a
Exíqυα 101.a
Electrum 47.a
Eelephas 166.a
Elephantia 165.a
Endiuia 109.a
Eupatorium 110.a.b
Epithymi doſis 23.a
Erithace 79.b
Eryſipelas 178.b
Euacuationis ordo 135.a
Eupatorium 19.a
Euphorbii pondus 24.b
Febricitantes quando lauandi 149.b
Febrib.balneum vtile 149.b & ind.
Febricitantes euacuandi ratio 145.a.& ſeq.
Febricitãtium balneũ 148.b & 149.a.b
Febrientiũ medicatio 145.a
Fœtus porus ad lotium emittendum. toto cap.8.lib.3. fol.205
Folium 110.b
Formica 178.b
Galene 100.b
Gallic.morbus 170.b
Glauciũ 84.a & p totũ cap.

Græci bibaciſsimi 132.a 155.b

HArmel ruta ſylueſtris 38.a

Harmelis vſus 38.b

Haurus Romana 47.a

Hederæ vſus 41.b

Hedychroũ magma 102.a

Helxine 42.a

Helxine vrceolaris 59.a

Hepatica 85.b

Herb. pictura fallax 19.a

Herpes 178.b.& ſeq.

Humores crudi non mouendi 136.a

Humorum motus 128.a & b

IEiuni qualis rectitudo 198.a.& b

Ieiuni ſitus 20.b

Ieiuno plura vaſa ibidem

Ignis Perſicus 174.b

Impetigo 170.b.& 178.b

Indicum 62.a.63.b

Inguinaria 75.b

Inteſtina tenuia 189.b

Inteſtinorũ numerus 189.a

Inteſtinorum reuolutiones 191.a

Intybus 109.a

Iſatis 61.b

Iuinbarũ vſus inutilis 64.b

Iunci odorati flos 105.a

Ixias 57.b.

LActuca ſylueſtr. 109.a

Ladanum 39.b.40.a

Ladanum ex ciſtho ibib.

Lanaria 64.a

Lazulus lapis 28.a

Lemnia rubrica 106.a

Lentes pleuriticis inutiles 155.b

Lenticula ex aceto 156.a

Lepra 165.a.168.b

Leontiaſis 165.b

Lichen 85.a.170.b

Lichen, hepatica cur dicta 87.b

Lobi 90.a

MAnna Arab. 13.b

Mãna Græcorũ ibid.

Mannæ diſcrimen ibidem

Maraſſus 101.a

Murina ſpina 74.b

Marſi 101.a.b

Matricis cellula 211.a

Medici ad artificẽ collatio 1.a

Medicamentũ purgans 99.a

Medicamẽti qualitates 98.b

Mel aerium 15.b

Mel roſcidum 16.b

Mellis vis 7.b

Memithe 83.a.b

Meſenterium 204.a

Mezereon 50.a

Minorationi nullus locus 135.a

Moly 38.a

Morbi & cauſæ ſeparatio 112.b.& toto cap.

Morbi ex indigentia 140.b

Mukeita 66.b

Mumia vera 94.a

Mumiæ veræ facultates, ibid.

Myoſotis 56.a

Myrrha 103.b

Myrtus ſylueſtris 73.b

Myxa 66.b

NApellus 34.a

Nardi ſpica 110.b

Naturæ motus 128.a
Nephreticorũ remedia 162.b *& toto cap.*
Nil 61.b
Nymphæa 17.a
Obolus 23.b
Ochri 88.a
Opobalſamum 104.a
Pentaphylli radicis vſus 36.b
Petroſelinum verum 106.b
Pes coruinus 68.a
Pharmacopolarum officinæ 94.a
Phaſelli 88.a
Phaſeolus 89.
Phaſeoli rubei 90.a
Phaſioli ibid.b
Phu 101.b
Picis vis 94.b
Piſorũ decocti ſorbitio 143.b
Piſſaſphaltos 93.a
Plenitudo duplex 118.a
πλῆθος 117.b
πλησμονή ibidem
Polypodii pondus 24.b
Populus alba 45.a
Populus nigra ibid.
Potandi certamen 132.a
Pruna 176.b
Pſeudocinamomi vſus 13.a
Pſora 169.a
Ptiſanæ ſorbitio 144.a
Puls auenacia 186.a
Pylorus extra numerum inteſtinorum 189.toto cap.
πυλωρόν ibidem
Quinquefolium 105.b
Radicula 64.a
Renum doloris mitigatio 162.a
Repletio duplex 118.a
Rhabarbarum 9.b
Rhabarbarum veterũ ibid.
Rhaponticum 93.b
Rheibarbari vires 10.a.b
Rheobarbarũ vulgare 9.b
Rheobarbari differẽtiæ 9.b. *&* 10.a
Rheobarbari nomina ibid.
Rhitace 79.b
Ruſcus 74.a
Saccharum antiquorum 80.b
Sacchari facultates 82.b
Sal Indus ibidem
Sandaraca 77.b. *& ind.*
Sandyx 78.a
Sanguis draconis 70.a *&* 72.a
Sanguinis reuellendi modus 124. *& ind.*
Sanguinis detractio nephreticis vtilis 163.a
Saponaria 64.a
Satyriaſis 165.b
Satyriaſmus ibid.b
Scammoniũ Arabũ & Græcorum idem 24.a
Scammoniæ doſis 23.b
Schœnos 105.a
Scordion 104.a.b
Sebeſten 64.b
Seplaſiariorũ nota 1.b. *&* 2.a
Serica 64.b
Sideritis Achillea 70.a
Sigillum lemnium 106.a

Silliqua Aegyptia 12.a
Siliqua 90.a
Similitudo ſubſtātiarū 98.a
Simplicium cognitio 111.a
Smilax hortenſis 90.b
Spica vera 110.b
Spina alba 109.a.b & ſeq.
Stercorū generatio 201.a & ſeq.
Sterc. receptacula ibidem
Struthion 64.a
Succinum 48.b
Succini ortus 47.a.b
Sucutum 42.b
Symphytum petraum 43.a
Syrup.de Eupatorio 108.b
THeriaca 100.a
Terra lemnia 106.a.b & ind.
Thlapſi 108.a.
Thirus 101.a
Thapſia 56.b
Tithymalli ſpecies 21.b
Tormentilla 106.a
Toxicum 33.a
Turbit 20.b
Turgere 136.b & 21.a
VEna quando & qua parte ſecanda 126.b 128.a & b
Venæ ſectio in pleuritide 134.b
Vernix 79.b
Vipera 101.a
Volubilis 41.a.60.a
Vrina fœtus emiſſio 208.a
Vteri ſinus 211.b
Xylobalſamum 102.b
ZVccarum 80.a
Zuccarū Cādi ibid.b
Zuccari coquēdi modus ibid.
Ziziphа 64.a

FINIS.

LEONARDI FVCHSII PARADOXORVM MEDICINAE LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

NEMO *eſt qui neſciat eũ minime bonum artificem eſſe poſſe, qui ſua inſtrumenta ignorauerit. Proinde haud cõueniet fabrum lignarium, aut ſerram, aut aſciam ignorare: quẽadmodum nec ſutorem ſubulam, aut ſarctorem forficem. Quod ſi itaque in manuariis illis artibus, omnes eum ridendum eſſe putant artificem, qui artis eius, cuius ſe peritum eſſe iactat, materiam non ſatis perſpectam habuerit: quanto magis ridẽdi erunt hi qui hodie medicos ſeſe eſſe profitentur, quum tamẽ medicæ materiæ, quæ illis in perſanãdis ægris inſtrumenti vice eſſe debet, prorſus ignari ſint? Quî enim probe mederi poſſent, quibus auxiliorum materia penitus, vel magna ex parte, incognita exiſtit? Quomodo autem non incognita eſſet, quum fermè nemo medicorum noſtra tempeſtate ſit, qui ſimplicium medicamentorum cognitionem Seplaſiariis illis, hominibus rudibus & ἀναλφαβήτοις penè, non committat? Indignum enim exiſtimant eſſe medico, eiuſmodi rebus operam nauare: quaſi cuiuſque ſimplicis medicaminis noſſe effigiem, non medicorum, ſed pharmacopolarũ munus ſit. Ipſi*

Boni artificis eſt, vt ſuæ artis inſtrumẽta cognita habeat.

Noſtri tẽporũ medici ſimplicium cognitionẽ Seplaſiariis committunt.

interim in ſcholis magna pompa deſides manent, de lana caprina diſceptantes, & inanibus diſputatiunculis tempus temere terentes, nec vel ſemel tantum cogitant, quo pacto veteres imitentur, qui haudquaquam aſpernati ſunt altiſsimos perreptare montes, denſiſsimas peragrare ſyluas, longinquas terræ regiones petere, ad intima etiam terræ viſcera penetrare, quo exactam medicæ materiæ notitiam aſſequerentur. Sic Dioſcoridem, *vt ipſemet in primi libri ſui prologo teſtatur, ob iuge ac indefeſſum materiæ medicæ cognoſcendæ à prima iuuenta ſtudium, per multos remotiſsimos mundi tractus peragraſſe conſtat.*

Dioſcoridis cognoſcẽdæ medicæ materiæ ſtudium.

Ita & Galenum *ob vnius terræ* Lemniæ *veram cognitionem in* Lemnum *enauigare non piguit.* N*oſtri itaque temporis medici curam omnem & ſtudium lucri cauſa inſtituentes, atque hunc tantum ſibi rerum agendarum ſcopum proponentes, vt breui efficiantur diuites, laborem quam in materia medica exacte cognoſcenda veteres adhibuerũt, planè inutilem eſſe cenſent, vt quibus abunde à* Seplaſiariis *remediorum copia ſuppetet, quum tamen vix vna aut altera plãta qua vtuntur, genuina ſit, adeóque de his nihil apud illos niſi nomen ſuperſit.* Verum *eſſe quod dicimus multæ hodie plantæ oſtendere poſſunt: potiſsimum autem* Endiuia, Bedeguar, Eupatorium *& aliæ quædam.* Nam *quiſque penè peculiarem habet herbam, quam ignaris medicis pro vera* Endiuia, Spina *alba, aut* Eupatorio *vendat.* Neque *mirum admodum interſe diſſentire* Seplaſiarios, *vt qui nullam aliam herbarum notitiam, quàm eam quæ à ſtoli-*

Seplaſiarii quam herbarũ notitiam habeant.

diſsimis

diſsimis mulierculis tradita eſt, habeant: à quibus certe, vtpote indoctis & deliris, boni nihil expectare poſſunt, vt quæ errorem potius errore cumulent. Quum itaque vita hominum hodie planè Seplaſiariorum manibus concredita ſit, nihil mirum eſt, ſi multo plus periculi ſit à medicamento, quàm à morbo. Vtcunque vero medicæ materiæ noſtri ſæculi medici ignari ſint, falſiſque & adulteratis pro veris & genuinis vtantur, adhuc tamen illis ſe, haud ſecus quàm olim Aeſculapius Tyndaridam, quamplurimos ad vitam reuocare, ſi diis placet, & regiam Plutonis, quod olim de Galeno dictum eſt, depopulari credunt. Quantum autem fallantur, primus hic Paradoxorum liber ſatis monſtrabit, vt qui illorum in materia medica errata non tantum indicabit, ſed & optimorum autorum ſcriptis, adde etiam rationibus firmiſsimis, funditus explodet, ita & nihil ſit quod poſt hac in erroris defenſionem prætexere queant. Proinde veritatis amore flagrantes hortor, quo ſingula hæc noſtra candido animo expendant, quando nihil ſit in iis quod non in horum commodum produxerimus, diſcántque veterum (oro) potius in exacte perſcrutãda medica materia ſectari ſtudium & diligentiam, quàm noſtræ ætatis medicorum inertiã, vt qui nullum planè ſibi cum herbis, aliíſque medicamentis ſimplicibus negocium habendum eſſe cenſeant, ſed eò omnibus neruis tendũt, quo multis commeſſationibus, aſſentationibus & id genus ſcurrilitatibus, familiares fiant, atque adeò plus pecuniarum emungere poſsint.

Aloen per ſe ora venarum non aperire, neque ſanguinem ciere, quẽadmodum multi Serapionis, Meſuéſque peruerſo dogmate ſeducti opinãtur: ſed eadem potius occludere, atque ſanguinem vndecunque fluentem ſiſtere.

CAP. I.

Ordo tractãdi Paradoxa.

NE *hæc paradoxorum tractatio nulla via ac ratione procedat, atque adeò confuſionem quandam pariat, ſemper hunc dicendi ordinem obſeruare conabimur. Primum verba eorum qui errandi occaſionem noſtræ ætatis medicis dederunt, bona fide, nihílque illorum immutatis verbis recitabimus: ídque ideo, ne quis data opera illa deprauaſſe, & ſecus quàm illi ſcripſerint retuliſſe nos dicere queat. Deinceps veterum, Hippocratis & Galeni potiſſimũ, aliorúmque optimorum autorum ſcriptis, ac locorum collatione, horum ſententiam falſam eſſe demonſtrabimus. Neque enim in medicina, omníque alio diſciplinarum genere, aliunde certius quàm ex autorum locorúmque collatione, ac diligenti illorum obſeruatione, veritas indagari poteſt, quòd ita inter ſe paßim collatis locis, non tantum quid verè ſenſerint autores certò ſciatur, ſed etiam ſi perperã quædam ab Arabibus in libros ſuos digeſta ſint, ea ex Hippocratis, Galeni, Dioſcoridíſque collatione poßint corrigi. Cum itaque ex accurata autorum, locorúmque qui in iis ſunt collatione, veritas optime rimetur: ſummo ſtudio & nos curauimus, vt id quod præter vulgi ac Arabum, eóſque ſequentium opinionem adſtruximus, multorum probatißimorum ſcriptorũ collatione ratũ*

Collatio locorũ ad intelligendos probe autores mire vtilis.

ac

ac firmum faceremus. Poſt hac ratione quoque, ſi ita neceſſitas tulerit, addita, quod ſentimus roborabimus. Poſtremum ad Montui annotationes, ſi quas habet, obiter diluendas, ſermonem conuertemus. Quod itaque ad præſens hoc paradoxon attinet, animaduertendum Serapionem palàm auſum fuiſſe docere Aloen ora venarum aperire, etſi diuerſum omnes veterum libri clament. Neque mirũ herbarium illum rudem, qui ne tot quidem plantarum, quot ad modicam ſaltem cœnam ſatis eſſe poſſent, notitiam habuit, tam abſurda docere, quando haud ſecus de illis quàm, vt dici ſolet: cæcus de colore iudicet. Verba vero eius quibus falſam ſuam inculcat ſententiam habentur in cap. 201. operis ſui de medicamẽtis ſimplicibus inſcripti, vbi ex Pauli Aeginetæ, ſi Diis placet, ſententia ita ſcribit: Aloe aperit ora venarum quæ in ano ſunt. Quàm enim iniurius fuerit Paulo, qui ne per ſomniũ quidem idipſum cogitauit, facile conſtat iis qui diligenter eius ſcripta excuſſerunt, quando euidentiſſimum ſit per totum illius librum nihil tale de Aloe ſcriptum eſſe. Vnde diſcant velim ſtudioſi, Arabibus in citandis Græcis parum fidei adhibendum eſſe, quod nonnunquam illis tribuant, quæ ſcripſiſſe nuſquam comperimus. Id autem cur fecerint, hæc in primis ratio eſt, quod ſingula ex iis libris qui è Græca in Arabicam linguam tranſlati fuerunt, tranſcripſerint, quos certe genuinum autorum ſenſum, minime referre in confeſſo eſt, vt quibus multa præter Græcorum mentem per interpretes adiecta, multa etiam omiſſa ſint. Verum quod aſſerimus eſſe deprehẽdet, qui vel vnũ

Serapion rudis atq; herbarũ imperitus

Arabibus in citãdis Græcis parum fidendum.

veterum librorũ Galeni ad Glauconẽ verſionẽ cum Græco & αὐτογράφῳ exemplari conferre voluerit. Proinde quum Arabum volumina è Græcis traducta multis additamentis referta ſint, nihil mirum hoc loci à Serapione, vt qui non ex proprio fonte aquas hauſit, ſed alienis paſtus eſt erroribus, Paulũ perperã citatum. Cæterum Serapionem ſequitur Meſue, omnia enim ſua ex illo & Auicenna deſumpſit, ideoque iis veluti ducibus paßim vtitur. Is enim ca.1. ſui de ſimp. med. libri inter cætera ſic ait: Aloe aperit orificia venarum, apertione ſanguinẽ manare faciẽte. Et paulò pòſt: Nocet hæmorrhoidibus & ano. Falſos vero eſſe vtroſque experietur, qui dogma hoc erroneum, cum veterum ſententiis de vi aloes proditis contulerit: hi namque vno omnes ore aloen contrariã potius vim, adſtringendi nimirum & hæmorrhoidas ſiſtendi, habere affirmant. Dioſc. ſiquidem lib. 3. cap. 24. ita de aloes facultatibus diſſerit: ἀλόη δύναμιν ἔχει στυπτικήν, καὶ μεθ᾽ ὕδατος ψυχροῦ πινομένη αἵματος ἀναγωγὰς ἐπέχει. αἱμορραγίας τε ἵστησι τὰς ἐξ αἱμορροΐδων. hoc eſt, Aloe vim habet adſtringẽdi, & cũ aqua frigida pota ſanguinis excreationes cohibet. Gal. quoque lib. 6. de med. ſim. fac. haud aliter aloes vires depingit, inquiẽs: ἀλόη ἐστὶ τὸ φάρμακον κόλπων κολλητικόν. ἰᾶται δὲ δυσεπούλωτα τῶν ἑλκῶν, καὶ μάλιστα τὰ καθ᾽ ἕδραν τε καὶ αἰδοῖον. id eſt, aloe medicamen eſt quod ſinus glutinat: ſanat vlcera quæ ægre ad cicatricem duci poſſunt, & maxime quæ in ano ſunt & pudendo. Et libro quinto therap. meth. cap. 4. vbi pro fluuij ſanguinis curationem

Arabũ volumina è Græcis traducta multis additamẽtis referta.

Meſue Serapione veluti duce vtitur.

Aloes vis.

nem ex profeſſo tractans, vim miram in ſiſtendo ſanguine aloe ineſſe iis verbis indicat: ἄριστον ἁπάντων ὧν οἶδα φαρμάκων, ᾧ καὶ πρὸς τὰς ἐκ μηνίγγων αἱμοῤῥαγίας ἀσφαλέστερον χρῆσθαι τὸ λεχθησόμενόν ἐστι. λιβανωτοῦ τὸ μέρος ἓν, ἀλόης ἡμίσει μεμίχθω μέρει. κἄπειτα τῆς χρείας ἐπιστάσης, ὠοῦ τῷ λευκῷ φυραθήτω τοσοῦτον τὸ πλῆθος ὡς μελιτώδη σύστασιν ἔχειν. εἶτ' ἀναλαμβανέσθω ταῖς λαγωοῦ θριξὶ ταῖς μαλακωτάταις, κἄπειτα τῷ ἀγγείῳ καὶ τῷ ἕλκει παντὶ πλεῖστον ἐπιτιθέσθω. *hoc eſt: Optimum omniũ quæ noui medicamentorum, quo etiã ad cerebri membranarum ſanguinis eruptiones tutiſſime vti licet, eſt quod nunc dicetur. Thuris pars vna aloes parti dimidiatæ miſceatur, & deinceps quum vtendi tempus inſtat, tantum huius cum oui candido ſubigatur, vt mellis craſſitudinem reddat, dehincque leporis molliſſimis pilis excipiatur, & tum vaſi ipſi, tum toti vlceri imponatur. Quod ſanè medicamentum, vt obiter moneã, Auic. quoque ipſe Fen. 17. Can. 3. cap. 9. in ſiſtẽdis hæmorrhoidibus probat. A iam dictis, quicquid nugetur Serapion, non diſſentit Paulus lib. 7. ita ſcribẽs: aloe inflammationẽ prohibet: vlcera quoque quæ ægre ad cicatricẽ perducuntur, ſanat, præſertim quæ circa ſedẽ & pudẽda ſunt. Inter Latinos etiã omniũ euidentiſſime Arabũ de aloe ſententiã explodit Plin. lib. 27. cap. 4. ita ſcribens: aloe ſanguinis excreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua: ſin minus, ex aceto pota ſedat. Vulnerum quoque ſanguinẽ, & vndecunque fluentẽ ſiſtit per ſe, vel ex aceto.*

Aliàs etiã eſt vulneribus vtiliſſima, ad cicatricẽ perducẽs. Eadẽ inſpergitur exulceratis genitalibus virorum, condylomatis, rimíſque ſedis, aliàs ex vino, aliàs ex paſſo, aliàs ſicca per ſe, vt exigit mitiganda curatio, aut coercenda. Hæmorrhoidum quoque abũdantiam leniter ſiſtit. Subſcribit prædictorũ autorũ de vi aloes ſententiæ inter Arabes Auic. ca. 67. Can. 2. dũ inter aliá ſic ſcribit: aloe quando ponitur cum vino ſu per hæmorrhoidas & rimas ani, tunc ſanguinem ex eis manantem ſiſtit. Sanat quoque vlcera ani & virgæ cum vino illita: ita vt mirari ſatis non queam, qua impudentia auſus fuerit Montuus in Meſues ſententiam pertrahere Auicennam, quum illi ex diametro pugnent. Sed ſolet hoc hominum genus perditè autorũ abuti teſtimoniis, quo fuco ſaltem aliquo ſuam inſcitiam occultant. Hinc eadem impudentia Moſen illum Aegyptium citat, quaſi ſuæ nonnihil faueat ſẽtẽtiæ, quum tamen vigeſimoſecundo ſuorum Aphoriſ. libro, ne verbo quidem meminerit aloen anò officere poſſe, ſed contrarium potius, quod ſcilicet ſinus veteres, po tiſſimum qui in ano ſunt, ſanet, docuerit. Neque Auen zoar, quod ſciam, hanc quam Serapion ac Meſue tradunt aloe facultatem ineſſe ſcribit. Quicquid tamen ſit, ex iam dictis ſole clarius fit, errare vehementer, veterúmque placitis reclamare in vniuerſum omnes, qui aloen per ſe ora venarum aperire, anóque officere affirmant. Neque obſtat quòd interdum aſſumpta aloe, ſedis venas aperiri cernamus: id enim non per ſe ſed ex accidẽti, quia videlicet acres humores, qui ſua acrimonia ani venas aperiunt, facit: id quod & alia

Mõtui incitãdis autoribus impudentia.

Aloe ex accidenti vt alia quædam medicamenta, ſedis venas aperit.

quædam

quædam medicamenta poſſunt, quemadmodum Gal. *lib.6. aphor.comm. 47. docet, vbi atra bile vexato homini ex acrium humorum purgatione ſedis venas poſſe aperiri, his verbis monſtrat:* συμβαίνει γε τούτῳ διὰ τῆς καθάρσεως ἄμφω ταῦτα χρηστά, τότε καθαίρεσθαι τὰ περιττά, καὶ τῇ δριμύτητι τῶν ἐκκρινομένων ἀναστομωθεῖσαν ἤδη βραχὺ τὴν αἱμορροΐδα, συνεκκρίνειν τι καὶ αὐτὴν αἵματος μοχθηροῦ. *quod eſt:* Homini *huic expurgatione ambo hæc optima eueniunt, quod ſcilicet ſuperuacua expurgantur, & quod ex acrimonia eorum quæ excernuntur paulatim aperitur os venæ, quam hæmorrhoidam vocant, vt & ipſa ſanguinem vitioſum ſimul excernat.* Proinde *pepcrã aloes viribus tribuunt* Serap. & Meſue, *quod acribus excrementis, idipſum ſua acrimonia agentibus, magis tribuendum erat.* Sed *obtrudet hic quiſpiam dogmatis* Serap. *aſſertor,* Si *huiuſmodi vis non magis* Aloe *adeſt quàm reliquis medicamentis acres humores purgantibus, quî factum eſt, vt* Aloe *potius quàm alia eiuſmodi medicamenta ſedis venas aperire credita ſit?* Reſpondeo *cum* Ma*nardo noſtro, nulla alia cauſa hominum mentes occupaſſe hoc dogma, niſi quod frequentius* Aloe *quàm alio quouis purgatorio medicamento vtantur.* Plerũ*que enim omnes qui ſubducendæ alui, vel ventriculi expurgandi gratia medicamento purgatorio opus habent, ad catapotia ex* Aloe *confecta, tanquam ad ſacram anchoram confugiunt.* Adeóque *factum eſt, vt quod ab excrementis ab aloe motis fieri viderunt, id genuina quadam ac natiua malitia illius, & per ſe fa-ctum*

Cur aloe potꝰ quã alia medicamenta ani venas aperire credita ſit

ctum eſſe crediderint. Parum autẽ erat hoc credere, niſi & erroneum hoc dogma mundo libris editis patefacerent, ac pro vero obtruderent. Præterea neque obeſt noſtræ ſententiæ Iacobi de Partibus cauillatio, quam hodie multi tanquam aheneum quendam murum ad tuendam falſam illorum ſententiã arripiũt, qui adſtringendi vim quidem Aloen habere fatetur, quũ extrorſum admota fuerit: aperiẽdi vero venas, quum intrò in corpus ſumpta fuerit. Nã ſtatim à Dioſcoride & Plinio exploditur, quorum vterque in potu etiam ſumptam Aloen ſanguinem profluentem compeſcere tradunt. Et Plinius certe vt penitus aduerſariorum ora, ac elabẽdi paßim vias obſtrueret, vndecunque profluentem ſanguinem ſiſtere poſſe dixit. Cæterũ iam ad Sebaſtiani Montui obiectiones diluẽdas accingamur: is enim errori Serapionis atque Meſues patrocinaturus, cæcam (ita enim vocat) proprietatem obiicit, quaſi Aloe occulta quadam eſſentiæ proprietate, & minime manifeſta qualitate ſedis venas reſeraret, anóque noceret, & hoc pacto ſeſe omnem reprehenſionem euitare poſſe arbitratur. Atqui fallitur, καὶ τῇ πάσῃ ὁδῷ ἀφαμαρτάνει, bonus ille ſenex: ſi enim Aloe inſita quadam totius ſubſtantiæ proprietate venarum ora aperiret, tunc ſemper in catapotiis, aut alio quouis modo deuorata idipſum efficeret: id quod tamen nemo ſanæ mentis dicere poteſt, quũ contrariũ quotidiana experientia mõſtret. Quod vero ſemper quoties aſſumeretur ſedis venas reſeraret, ita colligi poteſt. Quemadmodum enim medicamenta purgantia ſubſtantiæ proprietate perpetuò humores

Iacobi de Partibus cauillatio diluitur.

Ad Montui obiectiones reſpõdetur.

Aloe proprietate cæca non aperit venas.

mores ſibi familiares attrahunt, vt in ſequentibus clarius docebimus, verbi gratia Scammonium bilē, Cnicus pituitam: ita aloe nunquam non ob inſitam ſibi proprietatem venarum ora aperiret. Nam quum ipſius ſubſtantiæ aperire venas inſitum ſit, vt Montuus delirare videtur, fieri nequit, vt non perpetuò quoties ſumpta fuerit, hoc ipſum agat. Vel dicat diuerſitatis rationem Montuus, & in ſuam nos pertrahet ſententiam. Sed dicet fortaſſis aloen venarum ora aperire poſſe, non quum intrò in corpus ſumpta, ſed quum extrinſecus ſedis venis illita fuerit, tum enim maxime idipſum cæca illa proprietate efficere poſſe. Quantum autem hoc veritati, optimorúmque autorum ſententiis aduerſetur, ex iis quæ paulò ante diximus, clarum eſſe poteſt. Pugnare vero non tantum rationi, verumetiam experientiæ omnibus paulò eruditioribus in confeſſo eſt. Quî nanque extrinſecus admota aloe venas aperiret, quæ Auicenna etiam, qui Montuo & eius farinæ medicis numinis inſtar habetur, autore, citra eroſionem valde exiccat? Quum itaque non erodat, & vehementer etiam exiccet atque adſtringat, quî per deum immortalem venarum ora aperire poſſet? Inſuper quum à Galeno & Paulo inter ea medicamenta, quæ vlcera ea quæ ægre ad cicatricem ducuntur ſanant, aloe connumeretur, quomodo inter ea quæ erodendo aperiunt venas collocari poteſt, quum omnia ἐπουλωτικά, hoc eſt, quæ cicatricem inducunt, eodem Galeno lib. 5. de compoſitione medi. per genera autore, cum eo quod citra eroſionem adſtringunt,

Aloen etiam extrinſecus admotam ſedis venas non aperire.

Aloe eroſionis expers.

Duo inſtrumẽta quæ iis quæ recte inuenta ſunt, fidẽ faciunt.

gunt, magis etiam exiccãt? Nulla itaque nec ratione, nec experientia, quæ tamen duo ſunt apud omnes homines inſtrumenta, teſte Galeno libro 1. ther. metho. cap. 3. quæ fidem his quæ recte inuenta ſunt faciunt, cæcam illam ſuam aperiendi ora venarum in aloe proprietatem Montuus probare poteſt. Iterum inſtat Montuus, ac velut inexpugnabile argumentum producens, ita colligit: Idem medicamentum perſæpe cõtrarias obtinet vires, aloe igitur & conſtringere & aperire ora venarum poteſt. Fatemur quidẽ pleriſque medicamentis contrarias, tum qualitates, tum facultates ineſſe, id quod luculenter Galen. lib. 3. de ſimpl. medic. facultatibus cap. 13. oſtendit. Ita aloen adſtringendi ſiſtendíue poteſtate præditam eſſe concedimus, nihilominus tamen & per inferna bilem excernere, ac ventrem etiam ſubducere poſſe dicimus, quemadmodũ Galenus libro iam citato, capite decimoquarto, in eum modum ſcribens teſtatur: θαυμάζεται δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τῶν πολλῶν, καὶ νομίζουσιν ἄπορον ὑπάρχειν, εἰ στύφον τι σῶμα καθαίρειν πέφυκεν, οἷον ἀλόη. id eſt: Sanè permultos huius rei admiratio detinet, rémque rationis expertem abſurdámque exiſtimant, ſi corpus quodpiam adſtringens purgare queat, veluti aloe. Quibus ſanè verbis Galenus manifeſte innuit, aloen & adſtringere & purgare per inferna corpus poſſe, id quod & nos fatemur. Ineſſe vero huic vim quandam reſerandi & cõſtringendi venarũ ora, vt Sebaſtianus Montuus putat, id eſt quod conſtanter negamus, nec perpetuò, vtcunque ſeſe excruciet, probare poterit. Et vt finem

Quibuſdam medicamentis contraria inſunt qualitates.

tandem

tandem faciamus, ſi Galenus, quem omnia à Dioſcoride de ſimplicium medicamentorũ facultatibus prodita diligentiſsime excuſsiſſe, ac per experientiã num vera eſſent comprobaſſe conſtat, vim talem quæ venarũ ora reſeraret in Aloe eſſe cognouiſſe, hãc certe ſilentio non prætériiſſet, id quod eum in Coriandro, prunis Damaſcenis, & pleriſque aliis feciſſe notum eſt. Diuerſam autẽ quum in ea eſſe facultatem, nempe adſtringendi venarum ora, experientia explorauerit, factum eſt vt & illius conſtanter in ſuo de ſimplicibus medicamẽtis libro meminerit. Non eſt itaque cur quempiam Montui annotationes in diuerſum rapiant, leuioris enim momenti ſunt, quàm vt tot tãtorúmque autorum quos produximus, teſtimonia, rationéſque quas hic oppoſuimus euertere queant.

Galen. ea quæ à Dioſcoride prodita ſunt diligenter explorauit.

Aloen melli commixtam nõ minus, imò plus purgare, contra Auicennæ & Meſues erroneam ſententiam.

CAPVT II.

A*Duerſatur noſtræ ſententiæ Auicenna cap. 67. Canone ſecundo, in hunc modum ſcribens: Permixtio ipſius cum melle, minuit virtutem eius, adeò vt forſan non ſoluat attrahẽdo. Quem veluti ducem ſequitur Meſue libri ſui de ſimplicibus medicamentis capite primo, ſic ſcribens: Aloe mixta cum melle eſt minoris ſolutionis. Verum quantum à veritatis tramite aberrent vtrique, nemo ſani cerebri eſt qui neſciat: non enim rationi tantum & experiẽtiæ, ſed & veterum autorum ſententiæ planè, quod aſſerunt, cõ-*

trarium

trarium eſt. Quum enim melli ſuapte natura vis ſubducendi aluum inſit, quî fieri poſſet, vt non idem magis alteri quod ſimilem vim obtinet additum efficeret? Mel autem ſe ſolo ſubducere aluum, in primis Hippocrates libro de affectibus teſtatur, dicens: Τὸ μέλι ξὺν μὲν ἑτέροις ἐσθιόμενον καὶ τρέφει καὶ εὔχροιαν παρέχει. αὐτὸ δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ λεπτύνει μᾶλλον ἢ κομίζει καὶ γὰρ διουρέεται καὶ διαχωρέεται μᾶλλον τοῦ μετρίου. *hoc eſt: Mel cum cæteris comeſtum nutrit, colorémque corporis bonum reddit: ſolum vero potius attenuat quàm reficiat, lotium enim cit, ſupráque modum purgat. Dioſcorides quoque lib. 2. cap. 73. in hunc modum ſcribens:* ἔστι μέλι τὸ ὠμὸν φυσῶδες, κοιλίας τε βηχὸς ἐρεθιστικόν. *quod eſt: Mel crudum inflat, aluum quoque ac tuſſim proritat. Et Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus iis verbis:* μέλι δὲ λεπτομερὲς ὑπάρχον, ἐξ ἀνάγκης ἔχει τι καὶ δριμὺ, διὸ πρὸς ἔκκρισιν ἐπεγείρει τὴν γαστέρα, *id eſt: Quándoquidem mel tenuium partium eſt, neceſſariò etiam acre ſentitur, ideóque aluum ad excretionem proritat. Et paulò pòſt:* εἰ χωρὶς ὕδατος μίξεως ἐκλίχοι τὶς τὸ μέλι μόνον, ἧττον μὲν τρέφει, μᾶλλον δ' ὑπάγει τὰ κατὰ τὴν γαστέρα. *hoc eſt: ſi citra aquæ admixtionem mel purum per ſe quis delingat, nutriet quidem minus, ſed alui excrementa magis deiiciet. Paulus quoque libro primo cap. 56. Mel coctum, ait, magis alit quàm aluum ſubducat: crudum contrà. Id quod & libro 7. repetit. Vtitur & capite 6. libri primi ſolo melle ad puerorum deiiciendam aluum,*

uum, cum ita ſcribit: Porrò ſi pueri, infantiſue aluus adſtricta fuerit, mel cibo adiectum dabis. Alexander quoque Aphrod. ſectione 2. proble. 66. mel crudum abſtergere & purgare, coctum vero alere tantum poſſe docet. Ex quibus omnibus abunde liquet, mel ſe ſolo quidem aluum deiicere poſſe, idque adeò magis, ſi non cõctum crudúmue fuerit. Quod vero aloe melli addita aluum plus ſubducat, ſatis ex Dioſc. liquet, qui nulla alia cauſa mel addere docet, niſi vt hoc pacto plus excrementorum deiiciat. Verba Dioſc. quæ habentur lib. 3. cap. 24. hæc ſunt: μετὰ ῥητίνης δὲ καταπινομένη, ἢ ὕδατος, ἢ μέλιτος ἑφθοῦ ἀναληφθεῖσα κοιλίαν λύει· quod eſt: Deuorata cum reſina, aut cum aqua vel melle cocta ſumpta, aluum ſoluit. Id quod & Plinium feciſſe conſtat qui lib. 27. cap. 4. de aloe ita tradit, Deuorantur pilulæ cum mellis decocto, aut terebinthina reſina ad purganda interiora. Hac ratione & Galenus lib. 7. ther. metho. cap. 11. hieram picram, in cuius confectione centum aloes drachmæ ſunt, melle eſſe excipiendam ſuadet, vt ſcilicet aluum magis deiiciat: id quod verba eius de hac ipſa luculenter admodum demonſtrant: ἔνιοι δ' ἀρτίζονται τὸ φάρμακον ἀναλαμβάνοντες ἀπηφρισμένῳ μέλιτι, καὶ γίνεται μὲν οὕτω μονιμώτερον, ἧττον δὲ ῥώννυσι τὴν κοιλίαν, καὶ μᾶλλον ὑπάγει. id eſt: Sunt qui reponũt medicamentum, id excipientes deſpumato melle & fit ita quidem durabilius, ſed minus ventrem roborat, & magis ſubducit. Pſellius quoque lib. 1. de ratione victus, cap. de iis que ventrem citant, Fœnogræco, Damaſcenis,

Aloe addita melli plus purgat.

Damaſcenis, itémque aliis vt aluum magis deiiciant, mel adiici præcipit. Inter cætera enim ita ait: Fœnigræci ius ex melle coctum, inde potum aluum ſubducit ſecum agens in inteſtinis humores. Mel admixtum parum eſſe oportet, ne vellicet. Et paulò pòſt: Damaſcena quoque humida & arida melle confecta, madefacta vt plus teneant mellis, mansáque ſolitaria. Si bis mellis cõpoſitio abſorbeatur, plus ſubducit, quàm ſi dulce vinum potites. Ita vt ſole iam clarius ſit tam Auicennã quàm Meſuen infantiliter lapſos eſſe, quod Aloen melli commixtã minus purgare docuerint, quũ & ratio & veterum autoritas diuerſum monſtret.

Aloen ſtomacho & iocinori non nocere, vt falſo pleriſque Auicenna & Meſue perſuaſerunt.

CAPVT III.

Avicenna alteram tãtum ſentẽtiæ noſtræ partem cap. 66 ſecundi Can. impugnat, dum ſic inquit: aloe obſtructiones hepatis aperit, ſed ipſum tamen lædit. Meſue autem vtriſque contradicere non veritus eſt: nam cap. 1. ſui de ſimp. med. libri ita ſcribit: aloe conturbat, dolorem ventris faciens, & nocet ſtomacho & hepati. Nemo tamen vſque adeò lippus eſt oculis, qui vtrunque falli non videat, quando ne vnus quidẽ ex veteribus claßiciſque ſcriptorib. ſit, qui non diuerſum docuerit. Dioſc. enim tam amicam ſtomacho aloen eſſe tradit, vt ſi mixta ſit aliis medicamentis quæ purgãdo ſunt, ea minus noxia ſtomacho reddat. Verba Dioſcor. lib. 2. cap. 73. hæc ſunt: μιγὲν τοῖς

Aloe neque ſtomacho neque iecori nocet.

ἄλλοις

ἄλλοις καθαρτικοῖς, ἧσσον κακοςόμαχα ποιεῖ, i. aloe aliis cõmixta medicamẽtis purgatoriis, præſtat vt minus ſtomachũ infeſtent. Apertius idipſum Gal. lib.6. de ſimp. med. facul. docet, in hunc de aloe ſcribens modũ: καὶ γὰρ εὐςόμαχόν ἐστι τὸ φάρμακον, εἴπερ τι ἄλλο. hoc eſt, Nam & gratum eſt ſtomacho medicamen, vt ſi quid aliud. Et Pau. lib.7. Eſt, inquit, aloe ſtomacho valde grata, vt ſi quid aliud. Et lib. eo cap.4. Quum medicamenta corpus purgantia omnia ſtomacho noxia ſint, ſola ventriculo amica & vtilis eſt aloe. Quibus ſubſcribit etiam Oribaſius in medicinæ Compendio, dicens: aloe vehemens quidem catharticum non eſt, ſtomacho autem aptiſſimũ. Pſellius quoque lib. 1. de victus ratione, aloen inter ea quæ ſtomachum confirmant recenſet iis verbis: Maxime conducibilia ſtomacho abſynthium & aloe. Nec diſſentit Plinius qui lib.27. cap.4. ſcribit: Confirmat ſtomachum aloe, adeò vt nulla vis contraria infeſtet. Grata autẽ eſt ſtomacho aloe haud aliter quàm abſynthiũ, Galeno li.6. de ſimp. med. facul. autore, quia aliqualem adſtrictionem continet. Quod autem iecur nõ offendat, præter Gal. ad Paternianũ, qui cũ oxymelite datã aloen ſtomachicis & hepaticis magnum adiumentũ afferre ſcribit. Paulus etiam lib.7. docet, quũ Doſithei catapotia iecoraria aloes vnciã vnam accipere ait. Et cùm, Plinio teſte, loco iã citato, aloe in regio morbo, qui plerũque iocinoris vitio oritur, vtiliter bibatur, fieri haud poteſt, vt iocinori nocere queat. Hinc mirũ admodũ eſt Auic. in eam deueniſſe opinionem, quum tamen & ipſe fateatur aloen ioci-

Aloe iecur non offendit.

noris obſtructionibus & arquato morbo eſſe perutilem. Atqui perplures eiuſmodi contradictiones, vt ex ſequentibus perſpicuum fiet, in Auic. libris inueniuntur, vt certe hoc nomine tyronibus medicinæ nõdum exacto iudicio præditis valde ſuſpectus eſſe debeat, præſertim in 2. ſuo Canone.

Auicennæ libri multis cõtradictionibus obnoxii.

Rhabarbarum noſtrum & vulgare in pleriſque à veterũ Rheobarbaro differre, atque adeò diuerſum eſſe.

CAP. IIII.

Ambigua diſcutienda.

QVum de rebus diſceptantibus id vnice cauendum ſit, ne qua vox illis ambigua imponat: nam aliàs non raro fieri ſolet, vt alter alterum non intelligens, acerrime inter ſe de lana caprina rixentur, & in immẽſum temere ſermo progrediatur: animaduertendum erit, ne nominum quempiam ignorantia fallat, Rheobarbarum noſtrum ſeu vulgare eſſe id quo paßim nunc ad ſubducendam, nobilium præſertim, aluum medici vtuntur. Veterum vero, quod Dioſcorides, Plinius, Galenus, & qui his etiam vetuſtiores ſunt, deſcribunt. Quemadmodum autem veteres ſuum variis nominibus vocant, Dioſcorides enim interdum Rheon, interdum Rhian, aliquandò Rhaponticum, Galenus Rheum & Rha, Plin Rhacoma, Celſus radicem ponticam appellat, ita Punici Rauedſeni, & vulgus medicorum Rheubarbarum nominant. Rheobarbarum vero quo nunc paßim officinæ vtuntur, differre ab eo quod veteres depingunt, quicquid noſtræ tempeſtatis garriant medici, nullibi

Rheobarbarũ vulgare. Rhabarbarum veterum. Nomina varia Rhebarbari.

nullibi rectius niſi ex notis, quæ illi ab vtriſque tribuuntur, colligitur. Veterum nimirum Rha, Dioſcoride lib. 3. cap. 3. teſte, γεννᾶται ἐν τοῖς ὑπὲρ βόσπορον τόποις, ὅθεν καὶ κομίζεται. ῥίζα μέλαινα, κενταυρίῳ τῷ μεγάλῳ ἐοικυῖα, μικροτέρα. μέντοι καὶ ἐνερευθεστέρα, ἄοσμος, χαύνη, ὑπόκουφος. id eſt, naſcitur in iis quæ ſupra Boſporum ſunt regionibus, vnde etiam affertur: radix nigra, Centaurio magno ſimilis, ſed minor & magis rubẽs, ſine odore, laxa, & parum leuis. Nec diſſentit Galenus, vel quiſquis eius libri autor fuit, cap. 228. lib. de ſimpl. med. ad Paternianum, qui Rheon his verbis deſcribit: Radix eſt magna & nigra, laxa, leuis, inodorata, guſtu calfaciens, & leniter adſtringens. Libro quoque octauo de ſimp. med. facultatibus, Rha tũ laxitatem, tum leuitatem in ſe habere ſcribit. Iam dictis ſubſcribit Plin. lib. 27. cap. 11. in hunc modum loquens: Rhacoma affertur ex his quæ ſupra Pontum ſunt regionibus, radix Coſto nigro ſimilis, minor & ruffior paulò, ſine odore, calefaciens guſtu & adſtringens. Rheubarbarum autem à noſtris vocatum, & quod hodie in frequenti medicorum vſu eſt, alios à priori natales habet, ex meridionalibus nanque regionibus ad nos fertur, non aquilonaribus, vbi Boſporus, & Rha fluuius, qui radici huic nomen dedit, exiſtunt. Nullum denique cum Coſto nigro, vt antiquorum, ſimilitudinem habet. Adde, quæ ſolo à veterum Rheobarbaro diſcernere noſtrũ ſufficiens notá eſt, vulgare & quo hodie vtimur, habere odorẽ vehemẽtem, veterum autem planè ſine odore eſſe. Præterea

Locus natiuus Rhabarbari veterum.

Natales noſtri Rheubarbari.

Rhabarbaro nomẽ vndẽ inditum.

Rhabarbarum veterũ purgandi facultate careret. terea grauitatem in vulgari commendat Meſue, veteres contrà leuitatẽ. Accedit quod veteres ſuo Rheo barbaro nullam purgandi vim ineſſe ſcripſerint, in quem tamen vſum, ætatis noſtræ medici ſuum, & recte quidem, plurimum valere dicunt. Sed obtrudet

Obiectio. quiſpiam, nihil mirum eſſe Rhabarbarum iam ſiccum odorum eſſe, veteres autem de viridi ac recenti locutos eſſe, quod odore planè caret, haud aliter quàm alia quædam, quæ humiditate ſuperflua obtundente, donec ea reſoluatur, abſque odore perſeuerant. Obiectioni huic pulchre per hiſtoriam reſpondet reconditæ eruditionis vir IO. MANARDVS, libro ſuarum

Io. Manardus. epiſtolarum medicinalium ſexto, atque ſe à Sigiſmundi regis Sarmatarũ medicus didiciſſe, in eo bello quod contra Moſchos ſtrenue geſſerat idem rex: Rheon inuentum fuiſſe, quod etſi vulgari ſatis quidem ſimile eſſet, penitus tamen inodorum fuerat, in eóque omnes veterum notæ deprehenſæ ſunt: fuítque proculdubio id Rheobarbarum quod veteres pingunt. Cæterùm

Veteres ſuũ Rhabarbarũ ad alui purgationem non adhibuerunt. veteres ſuum Rheobarbarum non ad alui purgationem, ſed ad alios pleroſque vſus adhibuiſſe, manifeſtius eſt quàm vt probari debeat. neque enim Dioſc. neque Plinius, neque etiam Galenus, in vniuerſis ſuis operibus, quæ hodie extant, ad aluum ſubducendam Rheobarbaro vſi ſunt: ſed quum huic maximam & præcipuam adſtringendi vim adſcripſerint, in cõtrarium potius vſum adhibendũ eſſe præceperunt, atque adeò ſanguinem expuentibus, cœliacis, & dyſentericis conferre dixerunt. Aetius quoque, qui ſub Conſtãtino Magno vixit, ſermone 9. cap. 47. inter ea quæ

adſtringendo

adſtringendo ventrem cohibent, rheon ponticum recenſet. Quinetiam conſtat nec Auicen. in cap. 585. ſecundi Can. Rheobarbaro purgandi poteſtatem tribuiſſe, ſed diuerſam potius: id quod & Fen. decimoſexto Canon. 3. Tract. 1. cap. 4. vbi Rheubarbarum inter medicamenta aluum cohibentia enumerat, & in pleriſque aliis locis facit. Et certe veteres ſuo eſſe vſos ad cohibendam aluum teſtatur Abenrois Cordubenſis, qui lib. 5. Collect. Galenum & alios medicos Rheobarbarum ventrem conſtringere ſcripſiſſe ait, notans in hoc eoſdem, tanquam falſa dixiſſent. Sed ignorauit impia illa beſtia Galenum atque alios veteres diuerſum à ſuo habuiſſe Rheobarbarum, ita vt non immeritò illi alios etiam effectus tribuerint. Ex iis itaque omnibus notum fit, noſtrũ hodie Rheubarbarum ab antiquorum differre, quod hoc ad aluum deiiciendam, nunquam vſi fuerint. Atqui hic reclamat Mõtuus: atque Pauli autoritate, veteres quoque Rhabarbaro ad ventris ſanorum purgationem vſos eſſe probare nititur. Pauli locus eſt in lib. 1. cap. 43. vbi ita ſcribit: Aluum ſoluebant, iubentes iam dormituros reſinam terebinthinam, quæ oliuæ magnitudinem æquaret, deuorare. Quod ſi magis citare voluerimus, paulũ radicis ponticæ miſcebimus. Sed meminerit velim, nos de antiquis, inter quos Paulus Aegineta, vt qui longo poſt Galenum & Plin. tempore vixerit, connumerari non poteſt, locutos eſſe. Neque enim mirum Paulum, vt alios recentiores medicos, ad contrarios vſus Rhabarbarum adhibuiſſe, vt cuius tempore, Rheubarbarum quo hodie vtimur, inno-

Montui annotatiuncula diluitur.

Paulus Aegineta inter veteres non cõnumerari debet.

teſcere mundo cœperit: quum medicis qui ante illum fuerunt, quemadmodum in Corollario ſuo Hermolaus quoque meminit: planè incognitum fuerit. Vixit autem Paulus poſt Oribaſium Iuliani archiatrum. Hinc deceptus Paulus, haud aliter quàm Abenrois ac multi alij hunc ſequentes medici, idem Rhabarbarum, quod ſuo tempore inuentum erat, cum veterum eſſe putauit, atque adeò iam antiquorum inſtar reſtringendi facultatem, iam vero recentiorum modo, aluum ſubducendi huic ineſſe exiſtimauit. Proinde factum, vt cap. 1. lib. 1. ad reprimendum prægnantium vomitum, & lib. 7. ad dyſenteriæ curationem vſus ſit, cum tamen in vtriſque affectibus purgatoria adhibere medicamenta, vt pòſt dicemus, minus conſultum ſit. Pari modo ad veterum Rheonbarbarum reſpexit libro eodem, cùm ex profeſſo Rhabarbari vires deſcribens, hoc ipſum ſanguinem expuentibus, cœliacis, & dyſentericis prodeſſe ſcribit. Fuiſſe autem notum Paulo Rheubarbarum noſtri temporis, ſatis ex tribus illis compoſitionibus, quibus libro ſeptimo cap. 11. ad podagram vtitur, liquet. In illis enim rheubarbaricum inſtar Arabum, aliàs autem Rha, & radicem ponticam nominauit. Primæ compoſitioni nomen Diacorallion eſt. Secundæ, Antidotus Agapeti. Tertiæ, Antidoctus Atactos. Quarum deſcriptiones qui ſcire cupit, à nobis iam citatum Pauli locum petat.

Noſtrum Rheubarbarū Paulo notum fuit.

Caſiam Arabum & recentiorum, à veterum atque Græcorũ Caſia aliã ac diuerſam eſſe.

CAPVT V.

Niſi Nicolaus Leonicenus, vir dignus cui medicinæ ſtudioſi multum tribuant, me monuiſſet, fuiſſe quoſdam ex medicis iunioribus tantæ inſcitiæ, vt cortice Caſiæ fiſtulæ arabicæ ad citanda menſtrua vterentur, quum Græcorũ vti potius ex Dioſcoridis ac aliorum Græcorum medicorũ ſententia debuiſſent, nunquam in numero Paradoxorum hoc ipſum quod iam tractamus collocaſſem. Neque enim mihi perſuaſiſſem vnquam, eſſe tam ſtupidi animi medicos, qui neſcirent Arabum à Græcorum Caſia eſſe diuerſam. Eſſe autem aliam Arabum à Caſia antiquorum, in primis vtriuſque deſcriptio monſtrat: quas nondum ſatis rem agnoſcentes conferre poterunt, & quod dicimus ſole meridiano clarius deprehendent. Arabum nimirum partim in India, partim in Aegypto naſcitur, folio Iuglandis, ſiliquas habet prælongas ac teretes vtrinque faſtigiatas, duos ferè pedes proceras, carne intus nigra, guſtu prædulci, ſed planè medicato, ligneis diſtinguẽtibus membranis, & oſſibus ſiliquarum intercurſantibus. Græcorum vero, Galeno in libro de Theriaca ad Piſonẽ autore, rubeſcit, & roſam expirat, ſicut etiam dulcem guſtum præfert, fiſtulis plena, & vinum naribus obolens, & aromatũ modo vehemẽter odorata. Differre eaſdẽ etiã vſus vtriuſque manifeſtat. Arabũ enim, & quæ hodie in officinis venditur, ad leniendã aluum pulchre conducit: id quod Græcorũ non facit: ea enim vrinã atque menſes

Nicolaus Leonicenus.

Caſia Arabum.

cit, aliáſque vires à priori diuerſas habet. Proinde quum veteribus Græcis planè incognita fuerit ea de qua Arabes ſcribunt: neque enim Galenus, neque etiã Dioſcorides eius mentionem faciunt: conſultum erit vt ſi quando in libris Græcorum Caſiam fiſtulam legere contingat, ne pro ea alteram, de qua Arabes atque recẽtiores agunt, capiamus. Prodeſſet itaque quo aliqua in iis nominandis certa haberetur differentia, quo Arabum, ſiliquam Aegyptiã, aut Caſiam catharticen, Græcorum autem Caſia fiſtulam aut odoratam appellaremus. Eſt enim, vt diximus, vehementer odorata. Vnde liquet Caſiam qua hodie paſſim officinæ vtuntur, ligneámque nominant, non eſſe eam quam Dioſcorides & Græci alij deſcribunt: illa enim tetra, inodora, & penitus nihil cum vera Caſia commune habet, quam Dioſcorides lib. 1. cap. 12. ait eſſe ἔγκιῤῥον, εὔχρουν, κοραλλίζουσαν, στενὴν λίαν, μακρὰν καὶ παχεῖαν, τοῖς συριγγίοις πλήρη, δηκτικὴν ἐν τῇ γεύσει, καὶ στύφουσαν μετὰ ποσῆς πυρώσεως, ἀρωματίζουσαν, οἰνίζουσαν τῇ ὀσμῇ, id eſt, rubeſcentem, boni coloris, Coralio lapidi similẽ, per quàm anguſtam, longam & craſſam, fiſtulis plenam, mordentem pungentémve in guſtu: & cum aliquanto feruore adſtringẽtem, aromatum modo odoratam, viníque odorem referentem. In eundem modum eam deſcribit Galenus in libro de theriaca ad Piſonem dicens: ἡ δὲ κασία καλλίστη κιῤῥά τε καὶ ῥοδίζουσα, ὥσπερ ἡ δηλὺ τὸ γευστικὸν ἐν τῇ γεύσει ποιουμένη, συριγγώδης τε οὖσα, καὶ οἰνίζουσα, ἡ πολὺ τὸ ἀρωματίζον ἔχουσα. hoc eſt, Caſia

Caſia lignea vera caremus.

Caſia vera qualis.

ſia laudatiſsima rubeſcit, & roſam ſpirat, ſicut etiam dulcem guſtum inter guſtandum refert. fiſtulis plena, & vinum obolens, & aromatum modo vehementer odorata. Oribaſius etiam lib.2. de ſimplic. facul. ſcribit, eligendam eſſe Caſiam quæ rubea ſit, boni coloris, Coralio ſimilis, anguſta, nitida, valde longa, & craſſa in fiſtulis, in guſtu erodens, cum feruore multo adſtringens, aromatum modo odorata. Neque diſſentit Plinius lib.12. cap.19. vbi probandam tradit eam quæ recens maxime, & quæ ſit odoris mollißimi, guſtúque quam maxime feruens, potius quàm lento tepore leniter mordens, colore etiam purpureo. Hic referre placet, quod dum hæc ſcriberem contigit ſimplicium medicamẽtorum non imperitus, Georgius Ellingerus pharmacopola Nurnbergenſis Caſiam, quam ipſe veram eſſe putabat, oſtendit: at nihil minus erat: etſi enim rubeſcens, & Cinamomo noſtro per omnia ſimilis colore videbatur: quia tamen nullum planè odorem præ ſe ferebat, Caſiam veram fuiſſe non credo, ſed aliquam potius pſeudocinamomi ſpeciem. Laudo tamen viri ardens in perquirendis ſimplicibus ſtudium, quod hodie omnes fermè reliqui Germaniæ Seplaſiarij contemnunt. Quod ſi homo ille literis ingenium excolere voluiſſet, potuiſſet certe rem herbariã non parum iuuare. Cæterùm quum vera Caſia tenuitate corticis, odore, & guſtu Cinamomo, quod hodie hoc nomine paßim venditur, ſimile ſit, factum eſt vt quidam mentitum hoc Cinamomum, Caſiam veram eſſe dixerint. Quod ſi verum eſt, duplum eius ponderis, Dioſcoride & Galeno in ſuccidaneis teſtibus,

Quidam pſeudocinamomũ noſtrum Caſiã veram eſſe putant.

bus, pro vero Cinamomo vti licebit. Proinde quum nihil in Caſia noſtra quod cum vera conuenire poſſit deprehendatur, haud immeritò quis pſeudocaſiã eſſe putabit, quod miræ cum illa ſit ſimilitudinis, neque enim guſtu acris, neque etiam odorata eſt. Minime vero mirum eſſe debet noſtris temporibus mentitã vendi Caſiam, quum itidem & Galeni ſæculo, quemadmodum ipſemet in libro de Theriaca ad Piſonem teſtatur, factum ſit.

Mannam Arabum atque noſtræ tempeſtatis medicorum, à Manna Græcorum & veterum, eſſe planè diuerſam.

CAPVT VI.

Manna Arabum. *NE vocum confuſio ambiguitáſque nobis temere concertandi occaſio ſit, animaduertendum per Arabum ac modernorum Mannã, nos intelligere eam qua hodie ad principum aluum molliendam medici vtuntur.* *Manna Græcorũ.* *Per Græcorum autem Mannam, quæ à Dioſcoride non ſimpliciter, ſed cum additione μάννα λιβάνου dicitur, accipiendam eſſe volumus. Differre autem inter ſe, ex vtriuſque deſcriptione manifeſtum fit. Arabum enim, Meſue teſte, ros eſt ſuper arborum herbarúmque folia cadens. Græcorum vero nihil aliud eſt quàm mica thuris concuſſu eliſa, quam Latini veteres non ſolum Mannam, ſed & pollinem thuris aliquando dixiſſe conſtat. autor Plinius, qui libro duodecimo capite decimoquarto ait: Micas thuris concuſſu eliſas Mannam vocamus.* *Subſtãtia thuris trifariã olim diuiſa.* *Vniuerſa enim thuris ſubſtantia in antiqua medicina trifariam diuiſa*

niſa fuit, in thus nimirum, corticem thuris, & eiuſdem Mannam ſiue pollinem: adeóque veteres Græci & Latini voce hac Manna in thuris puluere tantum vſos eſſe conſtat. Porrò diuerſas eſſe inter ſe mãnas iam dictas, ex earundem quoque viribus perſpicuum fit. Arabum nanque molliendi poteſtatem habet, id quod diutina iam experientia comprobatum eſſe nemo eſt qui neſciat. Græcorum contrariam potius vim habere in primis teſtatur Dioſcorides lib. I. cap. 8. ita ſcribens: μάννα λιβάνου δύναμιν ἔχει τὴν καὶ ὁ λιβανωτός. quod eſt, Manna thuris vim eandem quam thus habet. Thus autem adſtringendi poteſtate, & cruenta glutinandi vulnera eſſe præditum, ex capite 78. eiuſdem libri Dioſcoridis ſatis liquet. Mannam quoque adſtringere docet Galenus lib. 5. therap. cap. 4. ita ſcribens: ἔστι στυπτικώτερον μὲν φάρμακον ἡ μάννη τοῦ λιβανωτοῦ. hoc eſt, Manna medicamentum quidẽ eſt, quod magis quàm thus adſtringit. Et 13. ther. meth. Μάννη, inquit, ἔστι ὑπόσεισμα λιβανωτοῦ, τὸ φάρμακον αὐτὸ στύψεώς τε μετέχον ὀλίγης, καὶ κατὰ τοῦτο, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λιβανωτοῦ πρὸς ἔνια βέλτιον. ἐκεῖνος γὰρ ἐκ τῆς συνθετικῆς δυνάμεώς ἐστι μόνης, ὡς ἂν μὴ μετέχων στύψεως. καὶ μᾶλλον ὁ λιπαρώτερος ἐν αὐτῷ, καὶ τῇ χροιᾷ λευκότερος. ὥσπερ γε ὁ τοῦ δεξανθότερος ξηραντικώτερός ἐστι. τῇ δὲ μάννῃ καὶ φλοιοῦ τοῦ λιβανωτοῦ μέμικται σμικρὸν, ἀφ' οὗ τὸ στύφον ἔχει. id eſt, Manna thuris cõcuſſio ſeu purgamentum, medicamentum quidem eſt adſtrinctione modica præditũ, atque hoc etiã nomine thure

Vires vtriuſque mannæ.

thure ipſo ad nonnulla vtilius. Thus enim puris tantum mouendi poteſtatem obtinet, vtpote nullam adſtringendi vim habens. Magiſque id facit, quod pinguius in eo eſt, & magis albicans: ſicuti etiam quod flauum ex eo magis eſt, validius ſiccat. Mannæ vero corticis thuris paululum etiam admixtum eſt, vnde ſcilicet adſtringendi vim habet. Vtitur & aliàs non raro in glutinandis vulneribus manna Galenus. Vnde iam ſatis conſtat errare Meſuen, quod tribus in locis Galenum de Manna tanquam medicamento aluum ſubducente citet. Vnus eſt in capite de Manna, vbi Galenum Mannam cum Scammonia permiſcuiſſe ſcribit. Alter in capite de Scammonio, vbi denuò Galenũ Scammoniam cum ſextuplo Mannæ miſcuiſſe aſſeuerat. Tertius in Antidotario ſuo, vbi de medicinis purgatoriis agens, confectionem quandam de Manna ex Galeni inuentione deſcribit. Euidentiſſimum nanque eſt, Galeni temporibus medicamentũ hoc ſub Mannæ nomine in vſu medicorum non fuiſſe. Hinc vehementer etiam aberrauit Petrus Crinitus libro 25. cap. 7. de honeſta diſciplina, pertinaciter admodum diuerſas has Mannas vnam eſſe contendens, quemadmodũ Ioannes Manardus noſter in primo epiſtolarum medicinalium libro luculenter oſtẽdit. Cæterùm hæc non ita accipiant ſtudioſi, quaſi Galeno rem illam Mannã Arabibus dictam, planè ignotã fuiſſe putem, ſed quod hoc nomine illi nõ appellatam eſſe velim. Notiſſimam enim illi fuiſſe paulò pòſt monſtrabimus, at non ſub voce Mannæ, ſed ſub voce mellis aerij. Hinc olim ita ſcripſimus: Si vlla eius apud Galenũ antiquóſque mẽ-

Meſue perperã Galenum de Manna citat.

Petri Criniti error.

Galeno Manna etiã Arabũ cognita fuit.

tio fuit, certe non ſub Mannæ voce fuit, ſed potius ſub voce mellis aerij. Cur autem ita ſcripſerim, in cauſa fuit Cordubenſis ille Abenrois, qui poſt tempora Galeni in vſum medicorum veniſſe Mannam tradidt. Proinde cum ad manum tum ſua lingua loquens Galenus non erat, ſatis eſſe duxerim vtcunque indicaſſe. Quare non opus erat Montuo ſua illa annotatione, qua mel aerium ab Arabum Manna nec forma, nec viribus differre probare nititur: id enim nũquam negauimus: ſed quia tum ad manum non erat Galenus, hoc ipſum efficacibus argumentis oſtendere non potuimus. Inculpandus ſibi potius erat Auerrois ille impius, qui vt aliàs ferè ſemper, ita & hoc loco nugatus eſt. Neque ab errore vindicare poteſt Meſuen ſuum, quod ait, multa adhuc eſſe opera Galeni, quibus hodie careamus, quæ tamen Arabibus lecta ſint. Nam vt ſuprà quoque monuimus, quod ea nonnunquam citent Arabes, quæ in autoribus nuſquam inueniũtur, nulla alia cauſa eſt, niſi quod plura per interpretes adiecta ſint, quæ in Græcis exemplaribus minime habeantur. Et quid multis moror? ſatis cõſtat & in aliis citandis autoribus, quorum tamen integra extãt opera, parum fidum inueniri Meſuen, id quod ex annotationibus doctiſsimi viri Ioan. Manardi quiſque diſcere poterit. Non paſsim etiam credendum eſſe in ſuis aphoriſmis Aegyptio illo Moſi, in confeſſo eſt, quod ſua non ex Græcis, ſed arabicis libris, in quibus notha ac ſpuria multa inſerta ſunt, deſumpſerit. Sed iã quod polliciti ſumus, nempe Mannam Arabum Galeno ſub mellis aerij nomine cognitam fuiſſe, oſtendere pergemus.

Mõtuo reſpõdetur.

Arabes ea ex autoribus citãt quæ nuſquã in illis inueniuntur.

Mel aeriū ab Arabū mānæ non differt. *mus. Mel itaque aerium ſeu roſcidum, nec forma, nec viribus ab Arabum differre Manna, collatis vtriuſque deſcriptionibus euidentiſsimum erit. Proinde Arabum Manna, Meſue autore, eſt ros ſupra plantas & lapides cadens, cuius materia eſt vapor qui eleuatur, cui accidit digeſtio & maturatio in aere, quando eſt æqualis & ſecundus lætis aſpectibus. Diuerſificatur autem ſecundum diuerſitates rerum ſuper quas cadit. Et cadens ſuper plantas ſuſcipit de virtute plātarum, & eſt cum permixtione particularum, foliorum, & florum. Educit quoque choleram cum facilitate. Hactenus Meſues verba deprōpſimus, quæ etſi barbara ſint, immutāda autem eſſe minime duximus, ne quis aliū me ſenſum illis tribuiſſe per calumniam dicere poſſet. Mel vero aeriū, Galeno libro tertio de*

Arabum manna quid.

Mel aereū quid. *alimentorum facultatibus teſte,* γίνεται μὲν ἐπὶ τοῖς φύλλοις τῶν φυτῶν, ἔστι δ' οὔτε χυλὸς αὐτῶν, οὔτε καρπὸς, οὔτε μόριον, ἀλλ' ὁμογενὲς μὲν τοῖς δρόσοις, οὐ μὴν οὔτε συνεχῶς, οὔθ' ὁμοίως ἐκείναις γίνεται δαψιλές. οἶδα δέ ποτε θέρους ὥρᾳ, πλεῖστον ὅσον ἐπὶ τοῖς τῶν δένδρων, καὶ θάμνων, καί τινων βοτανῶν φύλλοις εὑρεθὲν, ὡς ὑπὸ τῶν γεωργῶν λέγεσθαι παιζόντων, ὁ ζεὺς ἔβρεξε μέλι. προηγεῖτο δὲ νὺξ μὲν εὐψυχὴς, ὡς ἐν θέρει. θέρους γὰρ ἦν ὥρα τηνικαῦτα. θερμὴ δὲ καὶ ξηρὰ κρᾶσις ἀέρος ἐπὶ τῆς προτεραίας. ἐδόκει γοῦν τοῖς δεινοῖς περὶ φυσιν, ἐκ τῆς γῆς τε καὶ τῶν ὑδάτων ἀτμὸν ἀκριβῶς λεπτυνθέντα καὶ πεφθέντα πρὸς τῆς ἡλιακῆς θερμότητος, ὑπὸ τῆς ἐπιγενομένης ἐπὶ τῆς νυκτὸς ψύξεως ἀθροισθῆναι πιληθέντα. παρ' ἡμῖν μὲν οὖν σπανίως

σπανίως φαίνεται τοῦτο γινόμενον. ἐν δὲ τῷ ὄρει τῷ λιβάνῳ καθ' ἕκαστον ἔτος οὐκ ὀλίγον, ὥστε ἐκπεταννύντες ἐπὶ γῆς δέρματα, καὶ σείοντες τὰ δένδρα δέχονται τὸ ἀπορρέον ἀπ' αὐτῶν, καὶ χύτρας, καὶ κεράμια πληροῦσι τοῦ μέλιτος· ὀνομάζουσι δ' αὐτὸ δροσόμελί τε καὶ ἀερόμελι. πρόδηλος μὲν οὖν ἡ ὕλη τῇ γενέσει τοῦ μέλιτος, ὁμογενής τις οὖσα ταῖς δρόσοις. εἰς ἀρετὴν δὲ καὶ κακίαν αὐτῷ φαίνεταί τι προσέρχεσθαι παρὰ τῶν φυτῶν, ἐφ' ὧν τοῖς φύλλοις ἀθροίζεται. καὶ διὰ τοῦτο γίνεται κάλλιστον. ἔνθα πλεῖστοι θύμοι καί τινες ἄλλαι θερμαὶ καὶ ξηραὶ τῇ κράσει βοτάναι τε καὶ θάμνοι. λεπτομερέστερον τοιγαροῦν ἐστι μέλι, τὸ γεννώμενον ἐν τοῖς τοιούτοις φυτοῖς. λεπτομερὲς δ' ὑπάρχον ἐξ ἀνάγκης ἔχει τι καὶ δριμύ. διὸ πρὸς ἔκκρισιν ἐπεγείρει τὴν γαστέρα. *quod eſt: Fit quidem in plantarum folijs, neque tamen ſuccus earum, neque fructus, neque pars eſt, ſed eiuſdem cum rore generis, non ita tamen aßiduò, nec copioſè prouenit. Memini vero aliquando in æſtate ſuper arborum, fruticum, herbarúmque folia mellis quamplurimum repertum fuiſſe, vt ludentes ruſtici dicerent, Iupiter melle pluit. Præceſſerat autem nox, vt per æſtatem, ſatis frigida: nam tum anni æſtiuum tempus erat, pridiéque calida & ſicca fuerat aeris cõſtitutio. Quãobrem peritis naturæ interpretibus halitus è terra atque aquis prodeũtes, ſolis calore exaſte attenuati ac cocti, à frigore ſecutæ noctis in vnũ coacti & dẽſati videbantur. Sed apud nos raro id accidit, in mõte autẽ Li-*

bano

bano quotannis perſæpe, adeò vt expanſis ſuper terram velleribus, mel à concuſsis arboribus decidẽs excipientes, ollas ac fictilia plena referãt, vocántque id roſcidum mel, aut aerium. Proinde liquet materiã ex qua mel generatur, rori congenerem eſſe. Videtur autem & ex plantis, in quarum foliis mel colligitur, boni malíue quidpiam poſſe acquirere. Ideoque laudatiſsimum in locis Thymo aliíſque herbis ac fruticibus ſicci temperamenti prædenſe conſitis inuenitur, quia tenuioribus partibus conſtet mel in huiuſmodi plantis collectum. Quoniam autem tenuium partium eſt, neceſſariò etiam acre ſentitur, ideoque aluum ad excretionem prouitat. Hactenus Galeni verba recẽſuimus, quæ ſi cum Meſues paulò ante adductis verbis contuleris, ita certe quadrare vocatæ hodie Mannæ videbis, vt committere, niſi omni iudicio deſtitutus ſis, non queas, quin eandem rem eſſe fatearis. Hinc conſulto fecerint rei medices ſtudioſi, vt ſi quando apud Galenum mellis aerij mentio fiat, pro ea Mannã Arabum capiãt, perinde atque ſi Mãnæ vox apud eundẽ reperiatur, pro ea thuris concuſſu eliſas micas ſumãt.

Verum Eupatorium nec Auicẽnam, nec Meſuen cognouiſſe, quum tamen à vulgatiſsima & omnibus hodie notiſsima herba Agrimonia appellata, nihil differat.

CAP. VII.

IGnoraſſe Eupatorium Arabes, Auicennam præſertim atque Meſuen, ex eorundem libris manifeſtiſsimum fit. Nam hanc ſi cognitam habuiſſent, nunquam

in ea deſcribenda tam varij fuiſſent. Auic. enim Eupatorium 2. Can.cap. 244. herbam eſſe aromaticam ſcribit, haberéque folia Cannabis, & florem Nenupharis. Meſue autem libro ſuo de ſimplicibus, Eupatorium foliis Centaureæ minoris, floribus ſubcitrinis, longitudinis paucæ conſtare tradit. Erraſſe vero vtroſque, cæteríſque errandi occaſionem præbuiſſe, tam manifeſtum eſt, vt probatione egere non videatur. Et vt reliqua ſilentio tranſigam, quæ (oro) Centaurij minoris foliis cum Cannabinis ſimilitudo? aut quæ colori albo cum ſubluteo conuenientia? Conſtat enim, Dioſcoride teſte, Nymphæã, quam noſtri Nenuphar vocant, candidos habere flores. Et vt colorem negligamus, minime verum eſt quod ait Auicenna, Eupatorij florem ſimilem eſſe Nenupharis floribus, quod tam exiguus ſit, vt vel Nenuphari vel huius floribus collatus, nullam planè ſimilitudinem habeat. Præterea qui rem ad vnguem vſque explorare cupit, antedictas Arabum deſcriptiones veterum deſcriptionibus, Dioſcoridis maxime quam paulò poſt ſubiiciemus, conferat, & hallucinatos eſſe ſole clarius deprehendet. Cæterùm Eupatorium verum, & quod veteres depingunt, eſſe eam herbam quam hodie vulgus medicorũ Agrimoniam barbaro vocabulo nominant, ex notis quas illi Dioſcorides ac alij Græci ac Latini tribuunt, euidenter conſtat. Quæ autem à Dioſcoride lib. 4. cap.38. illi notæ adſcribuntur, hæ ſunt: εὐπατόριον πόα ἐστὶ φρυγανώδης ῥάβδον ἀναφέρουσα μίαν, λεπτὴν, ξυλώδη, ὀρθὴν, μέλαιναν, ἔνδασυν, πηχυαίαν, ἢ καὶ μείζονα. φύλλα δὲ ἐκ διαστη-

Auicẽnæ de Eupatorio ſententia.

Nymphæa.

Eupatoriũ verũ.

Eupatorij deſcriptio

μάτων ἐσχισμένα μάλιστά που εἰς ε΄ μοίρας, ἢ καὶ πλείους, τοῖς τοῦ πενταφύλλου, ἢ καννάβεως μᾶλλον ἐοικότα, καὶ αὐτὰ δὲ ὑπομέλανα πριονοειδῶς ἐξ ἄκρων ἐντετμημένα. σπέρμα δὲ περιπέφυκεν ἀπὸ μέσου τοῦ καυλοῦ, ὑπόδασυ, κάτω νενευκὸς, ὡς καὶ τοῖς ἱματίοις ἐνίσχεσθαι ξηρανθέν. *id eſt*: *Eupatorium herba eſt fruticoſa, vnam efferens virgam, tenuem, lignoſam, rectam, nigram, hirſutam, cubitalem, interdum maiorem: folia habet per interualla partibus diuiſa quinque, & aliquando pluribus, quinquefolij vel cannabis potius foliis ſimilia, nigricantia, & ſerræ modo in extremitatibus inciſa. Semen à medio caule enaſcitur, piloſum, deorſum ſpectans, vt ſiccatum veſtibus hæreat.* Porrò notæ huic à Plinio traditæ, prædictis ſimiles ſunt, quas libro 25. cap. 6. eiuſmodi eſſe tradit: *Eupatoria regiã autoritatem habet, caulis lignoſi, nigricantis, hirſuti, cubitalis, aliquando & amplioris: foliis per interualla quinquefolij, aut cannabis, per ambitum inciſis quinquepartito, & ipſis plumoſis radice ſuperuacua.*

Agrimoniæ vocatæ effigies

Nunc veritatis ſtudioſus viuam Agrimoniæ effigiem his notis accommodet, & nulla erit quæ huic non competat. Eſt enim huic virga tenuis, & vbi adoleuerit lignoſa, recta, plumoſa, nigra, folia per interualla pẽdentia, ſerræ modo inciſa: ſemen quoque piloſum & deorſum ſpectans, veſtibus ſiccatum hærens. Hinc cõſultò fecerint pharmacopolæ, ſi poſthac Eupatorio vſuri, pro eo Agrimoniam acceperint. Pudet profectò medicorum quorundam, qui adhuc hodie in clariſſima luce caligantibus oculis veritatem intuentur,

Seplaſiarii Agrimonia pro Eupatorio vero vtantur.

huicque præfracto animo contradicunt: in quorum certe numero Montuus eſt, qui ſuam temeritatem & in dialecticis inſcitiam, nunquam apertius quàm in annotatione ſeptima prodidit. Is enim Arabibus ſuis patrocinaturus, infantiliter argumenta à ſimplicium medicamentorum deſcriptionibus, à Dioſcoride aliíſque veteribus traditis ducta, inefficacia eſſe contendit, quod non ex genere & differentia eſſentiæ, ſed ex genere & accidentibus, quæ adeſſe abeſſeque præter ſubiecti corruptionem poſſint, conſtent.

Mõtui in dialecticis inſcitia.

Ignorat autem Montuus, quod non omnia accidentia adeſſe vel abeſſe poſſunt, ſed ſunt quædam quæ ſæpe ita hærent in ſubſtantiis, vt reipſa nunquam ſeparentur, quæ à dialecticis natiua dicuntur, quod natura ſubiecto inſint, vt calor igni, durities lapidi, radicis, caulis, foliorum, florúmque formæ, herbis.

Nõ omnia accidẽtia adeſſe vel abeſſe p̃ter ſubiecti corruptionem poſſunt.

Et cum huiuſmodi accidentia ſubſtantias alioqui nobis ignotas euidenter admodum oſtendant, (per hæc enim res inter ſe omnes, veluti maluam ab aſphodelo, cygnum à coruo diſcernimus) plurimum certe momenti habebit definiendi forma ex genere & accidentibus collecta. Modus nanque humanæ cognitionis fermè ex multis accidentibus vnam quãdam ſubſtantiæ imaginem colligit, quemadmodum Homerus fecit, vbi ſtrabis oculis, acuminato capite, gibboſis humeris, garrulitate ſcurrili Therſiten fuiſſe ſcribit.

Definiẽdi forma ex genere & accidentibus plurimum momenti habet.

Denique cur argumenta ducta à definitione, ex genere & accidentibus, inefficacia eſſent, cum ferè vbique differẽtias rerũ per accidentia circumloquamur? neque enim multa propria nomina

Differentias rerũ per accidẽtia circũloquimur

differentiarum extant. Errat itaque toto cœlo Montanus, quod herbarum deſcriptiones à veteribus traditas fallaces eſſe ait, cum nulla certior cognoſcendi herbas ratio tradi aut excogitari poßit, quàm vt ad veterum, Dioſcoridis præſertim, qui reliquos omnes ſuperaſſe ab omnibus creditur, deſcriptiones confugiamus. Nam hac ratione agnoſcendi herbas ablata, nunquam ad exactam eorundem cognitionem perueniemus. Præterea impudenter hallucinatur Montanus, iniuriámque Galeno facit, quod hunc ideo ſimplicium medicamentorum formas figuráſve non depinxiſſe aſſerit, quoniam fallaces admodum putauerit. Non enim hoc nomine earundem figuras perſcribere abſtinuiſſe ſe Galenus ipſe libro ſexto de ſimplicium medicamentorũ facultatibus teſtatur, ſed quod poſt Dioſcoridem, qui, eodem etiã teſte, omnium perfectißime hoc præſtitit, denuò idipſum aggredi minime neceſſariũ exiſtimauit. Verba eius habẽtur capite de abrotono, vbi ſic ſcribit: ταύτης τῆς πόας οὔτε τὴν ἰδέαν χρὴ γράφειν ἐπὶ τοσούτοις τε καὶ τοιούτοις ἀνδράσιν. quod eſt: Herbæ huius nec ſpeciẽ formámve ſcribere poſt tot tantóſque viros oportet. Referẽdũ autẽ ad veteres materiæ medicæ ſcriptores, Dioſcoridem præcipue, quorum omnium capite præcedenti meminit. Et certe poſt Dioſcoridem iterum pingere herbas minime neceſſarium fuit, quod ita rem illam abſoluerit, vt nemo hactenus repertus ſit, qui deſcriptiones ſuas reprehẽdere voluerit. Præterea Plinium quoque in ſententiam ſuam pertrahere Montanus conatur, at fruſtra: neque enim is lib. 25. cap. 2. herbarum deſcriptiones

Gale. ab iniuria vĩdicatur

Dioſcorides optimus herbarũ pictor.

Locus Plinii explicatur.

ptiones fallaces eſſe inquit,ſed picturam ex coloribus tam numeroſis,præſertim in æmulatione naturæ, fallacem eſſe docet. Neque enim natura,vtcunque quis numeroſos colores inter ſe miſceat, ſatis imitari aut exprimi poteſt. Proinde longe melius eſt vt verbis herbarum formas,quàm pictura exprimamus,certius enim ſermone quàm pictura quod conamur aſſequemur:multum enim, vt Plinij verbis vtar, degenerat tranſcribẽtium ſors varia. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Quibus ſanè verbis Plinius nihil aliud indicare voluit, quàm multo conſultius eſſe verbis, quàm pictura tantum, quemadmodum quidam fecerunt,herbarũ effigies exprimere. Atque adeò probe facimus,dum ad veterum, Dioſcoridis maxime, qui vnus hodie pro multis eſt,deſcriptiones, tãquam ad ſacram anchoram, in agnoſcendis herbis confugimus. *Herbarũ formas certius ſermone quàm pictura exprimi.*

Neque obeſt quod propter ſoli diuerſitatem ſubinde mutentur: ea enim quum in quãtitate tantum mutatio ſit,non tanta eſſe poteſt, vt veterum notis adhibitis internoſci non queant. Caueant ergo ſtudioſi, ne Montui ineptiis ſeducantur, quando tales ſunt, quas quiſque paululum ſaltem iudicij nactus, nõ ſolum oppugnare, ſed etiam penitus interimere queat. *Soli mutatio in ternoſcen dis herbis nõ admodum incõ modat.*

Eupatorium non habere vim purgatoriam, contra Meſues ſententiam, veteres omnes vno ore affirmare.

CAP. VIII.

Lubens in Meſues erratis recenſendis verſor, vt quem ſciam à quibuſdam,imò fermè omnibus no- *Meſues a-*

pud noſtræ ætatis medicos autoritas.

ſtri ſeculi medicus, ita admirari, vt neminem de ſimplicium medicamentorum facultatibus exactius ſcripſiſſe putent, atque adeò illius nomini ita ſe manciparunt, vt hunc non ſolum nocturna diurnáque manu verſandum, ſed & prorſus ediſcendum eſſe clamitent: & quod æque deteſtandum eſt, illum, vt qui reliquos omnes, ſi diis placet, in hoc ſcribendi genere vicerit, adhuc hodie in tanta bonorum autorum copia, in publicis ſcholis euarrandum, ac ſuis deuorandum, tanquam omni errore vacuum, proponunt: Id quod ſuperioribus annis Ingolſtadij factitaſſe μεγάστομον illum, magnum Thraſonem, & inſignem σπερμόλογον, compertum habemus, quem huic autori ita addictum eſſe conſtat, vt citius Chriſtum veritatem ipſiſſimam, quàm illum mendacij inſimularet, imò quod planè abominandum, citius Chriſto diuinitatem, quàm Meſue autoritatē ſuam detraheret. Sed valeat Cyclops ille cum vniuerſa ſibi ſimilium turba, digni enim ſunt qui perpetuo cum Gryllo, inſtar ſuum ſterquilinio delectentur: nos Meſues verba ex ſuo de ſimplicium medicamentorum libro, Eupatorio vim purgatoriam tribuentia, ſubiiciemus. Eupatorium, inquit, ſolutione educit cholerā & phlegma facile. Non autem habere eam vim Eupatorium, præter experientiam, omnes tam Græci quàm Arabes alij conſentiunt. Dioſcorides enim lib. 4. cap. 38. contrariam potius in eo vim prædicat iis verbis: σπέρμα καὶ ἡ πόα μετ' οἴνου πινόμενα δυσεντερικοὺς καὶ θηριοδήκτους ὠφελεῖ. quod eſt: Semen & herba cum vino pota, dyſentericis, & à ſerpentibus morſo opitulantur.

Megaſtomos.

Eupatoriū nō habet vim purgādi.

tulantur. Id quod & Galenus facit, libro 6. de med. ſimpl. facult. in hunc modum ſcribens: μετέχει δὲ καὶ στύψεως βραχείας, δι' ἣν καὶ τόνον ἐντίθησι τῷ σπλάγχνῳ. *hoc eſt: Ineſt itidem ei & adſtrictio quædam, per quam robur viſceri addit. Et Paulus certe Aegineta lib. ſeptimo, adſtrictoriam vim illi ineſſe quoque affirmat, perinde atque Oribaſius: quorum ſententiam Plinius libro vigeſimoquinto capite ſexto etiam confirmat, ita ſcribens: Semen Eupatorij dyſentericis in vino potum vnicè auxiliatur. Et inter Arabes Auicenna cap. 244. Can. 2. illiniri vlceribus, quæ ægre cicatricem contrahũt, daríque in potu cum vino ad ſananda inteſtinorum vlcera, Eupatorium ſuadet. Cui Serapion capite 77. quoque ſubſcribit, adeò vt manifeſtiſſimum ſit, neminem vel ex Græcis vel Arabibus præter vnum Meſuen fuiſſe, qui Eupatorio purgandi poteſtatem adſcriberet. Neque hodie eſt, qui experientia ſe comperiſſe talem in Eupatorio eſſe vim dicere auſit, ita vt meritò tot probatiſſimorum ſententiis atque experientiæ etiam innixi, vnius Meſues ſententiam tanquam erroneam damnemus.*

Arabum placita in depingendis herbis non eſſe ſectanda, vel vnam radicem quam hodie ſub Turbit nomine officinæ vendunt argumento eſſe: hanc enim tam varie atque ambigue depingere, vt impoſsibile ſit diuinare quid per illam intellexerint.

CAP. IX.

Periti artis quam diſcēdam nobis proponimus, autores legendi.

STudioſis ſumma diligentia obſeruandum quo in bonos peritóſque eius artis, quam diſcendam ſibi propoſuerunt, autores incidant. Nam Galen. lib. I. de facul. natur. capite decimoquarto teſte, ὅτῳ ἂν ἕκαϛος πρώτῳ περιτύχει διδασκάλῳ, τοιοῦτος ἐγένετο, μὴ περιμείνας μηδὲν ἔτι παρ' ἄλλου μαθεῖν .i. Quali quiſque præceptori primū incidit, talis euaſit, nihil præſtolatus ab alio etiam didiciſſe, adeò ὡς οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπίστης τοῖς ἀληθέσι τὰ ψευδῆ τετιμῆσθαι. hoc eſt, vt minus mirum ſit, ſi ab iis falſa cum veris pari precio cenſeantur. Id certe cōſilium ſi noſtræ ætatis medici ſequi voluiſſent, non eſſet cur hodie in tanta errorum, maxime in iis quæ ad ſimplicium medicamentorum cognitionem attinent, caligine verſarentur. Plerique enim omnes

Arabum inter ſe diſſenſio.

Arabes potius quàm Græcos ſequi voluerunt, quum tamen nulli magis inter ſe diſſenſerint: ideoque factū, vt & nos haud aliter quàm illi nobis non conſtemus, & clauſis, quod dicitur, oculis Andabatarum more pugnemus. Diſſenſiſſe vero inter ſe Arabes, radix Turbit vocata indicio eſt: aliter enim de ea Serap. aliter autem Meſue tradidit. Serapionis ſiquidem hæc de

Serapionis de Turbit ſententia.

Turbit cap. 320 ſententia eſt: Turbit, inquit, eſt plāta quæ naſcitur in littorib. maris, in locis ſcilicet quos mare cooperit quando creſcit, quando vero eſt quietum, non tangit eos. Non enim naſcitur intra aquam maris, nec eſt multum longe ab ea, & niſi quando mare turbatur, & creſcit, & non tangit eam: habet folia ſimilia folijs plantæ, quæ dicitur Araſatis (legendum

dum autem Iſatis, vt paulò pòſt ex Dioſcoride patebit) niſi quia ſunt craßiora eis, & habet ſtipitem longum duobus palmis, diuiſum in ſummitate. Et dicunt quidam, quod flos eius mutat colorem ſuũ ter in die, quia mane eſt albus, & in meridie declinat ad colorem purpureum, in veſperis vero fit rubens. Radix eius odorifera, alba, quæ quãdo maſticatur, calefacit linguam. Quæ ſi vera Serap. ſententia eſt, à Tripolio Turbit nihil differt: quicquid enim Serapion Turbit, hoc itidem Tripolio Dioſc tribuit, cuius hæc lib. 4. ca. 126. de Tripolio verba ſunt Τριπόλιον φύεται ἐν παραθαλασσίοις τόποις, οὓς ἐπικλύζει ἡ θάλασσα καὶ ἀποχωρεῖ, οὔτε δὲ ἐν ξηρᾷ, οὔτε ἐν θαλάσσῃ. φύλλα δὲ ἔχει ἰσάτῃ παραπλήσια, παχύτερα μέντοι. καυλὸν σπιθαμιαῖον, ἄνωθεν ἐσχισμένον. ταύτης ἱστορεῖται τὸ ἄνθος τρὶς τῆς ἡμέρας μεταβάλλειν τὸ χρῶμα, πρωῒ μὲν λευκόν, κατὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν πορφυρίζον, ὀψὲ δὲ φοινικοῦν. ῥίζα λευκή, εὐώδης, θερμαντικὴ γευομένῳ. *id eſt, Tripolium in maritimis naſcitur locis, quæ allidit mare, recedénſque dimittit, neque vero in arida, neque in mari. Folia habet Iſatidi ſimilia, craßiora tamen: caulem dodrantalem, in ſummo diuiſum. Flos eius fertur ter quotidie mutare colorẽ: mane enim candidus, meridie purpureus, veſpere puniceus conſpicitur. Radix illi alba, odorata, guſtu calida. Dioſcoridi ſubſcribit Plin. lib. 26. cap. 7. in hũc modum ſcribens: Tripolium in maritimis naſcitur ſaxis, vbi allidit vnda, neque in mari, neque in ſicco, folio Iſatis craßiore, palmo alto, in mucrone diuiſo,* radice

Turbit Serap. eſt Tripoliũ.

Tripolii deſcriptio

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Plin. Tripoliū cum Polio confundit. radice odorata, craſſa, calidi guſtus. In hoc autem vehementer errat Plinius quod Tripolium eandem herbam cum Polio eſſe putat. Hinc eſt quod Polij folijs aſsignauerit miraculum, quod Tripolij floribus veterum autoritate debetur. Sic enim libro 21. cap. 7. de Polio ſcribit: Folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Ex iam dictis etiam Pandectarij immenſus error agnoſcitur, qui in ſuis mendaciſsimis Pandectis duo facit capita, vnum de Tripolio Dioſcoridis, alterum vero de Turbit Serapionis, quaſi Turbit apud Serapionem aliud ſit à Dioſcor. Tripolio: id enim falſum eſſe ex prædictis euidentiſsimum eſt. Cæterùm Meſuen aliud à Serapionis Turbit deſcripſiſſe, ex eiuſdem verbis innoteſcet: ita enim Turbit ſuum depingit: Turbit eſt radix herbæ, cuius folia ſunt ſicut folia Ferulæ, minora tamen: & eſt ex habentibus lac. Quorum certe nihil in Serapionis Turbit cernere licet: folia enim hæc Iſatidis, quæ Plantagini ſimilia ſunt, habet: illa autem Ferulæ, quæ Fœniculi folijs accedunt. Quod ſi vero Ferulæ folia habuerit Turbit, ex iis quæ lac habent, vt ait Meſue, eſſe non poteſt: nam ſi lac habet, tum vel aliqua ſpecierum Tithymallorum, vel radix Pityuſæ erit. Quum autem ſeptem ſint Tithymallorum ſpecies, Dioſcoride libro 4. cap. 155. autore, nulla tamē ex his Ferulæ ſimilia folia, qualia Turbit Meſues, habeat, fieri non poteſt, vt illarum aliqua Turbit eiuſdem eſſe queat. Nullam vero Tithymallorum ſpeciem Ferulæ folijs conſtare, Dioſcoridem diligenter excutienti patebit. Singularum enim ſpecierum deſcriptiones

Pădectarij error.

Meſues de Turbit ſentētia.

Septē ſpecies Tithymallorum.

ſcriptiones afferre ſuperuacaneum eſſe duxi. Neque etiam Turbit à Meſue deſcriptum Pityuſæ radix eſſe poteſt, ſiquidem hæc non ferulæ, ſed pini folio conſtat, quemadmodum libro quarto cap. 156. teſtatur Dioſcorides, qui Pityuſam φυλλαρίοις ὀξέσι, λεπτοῖς κατειλημμένον, ἐμφερέσι τοῖς τῆς πίτυος. *quod eſt, foliolis acutis, tenuibus, pini ſimilibus veſtitam eſſe ſcribit. Quibus accedit, quod Pityuſa apud Serapionem non Turbit, ſed Scebram nuncupatur, id quod palàm fiet, ſi quis vtriuſque deſcriptiones contulerit. Denique Meſues Turbit non poteſt eſſe vel Lathyris vel Peplion, vtraque licet inter lactarias à Dioſcoride connumeretur herbas, quod vtriuſque radix à Dioſcoride inutilis eſſe cenſeatur. Et certe Lathyris ea eſt herba, quæ hodie Catapu- tia minor, barbaro vocabulo dicitur. Quî iam fieri poſſet, vt quid eſſet Turbit, ex tā diuerſis ambiguiſque Arabum placitis, noſtræ ætatis medici ſcire poſſent? Non enim eſſe Serapionis Turbit, quo nūc paßim officinæ vtuntur, vel ex eo manifeſtum fit, quo radix illa quam Serapion depingit odorata eſt, ea autem qua nos vtimur, odore penitus caret, tantum abeſt vt Serapionis Turbit dici poßit. Neque Meſues eſſe poterit Turbit, quoniam, vt doctißimus Ioannes Manardus ex nonnullis fide dignis ſe audiuiſſe ſcribit, ex plāta accipitur, quæ Myrti folio, & minime ferulæ, conſtat: ita vt nihil mirum ſit noſtræ ætatis medicos ignorare, quid ſit radix, quam ſub Turbit nomine officinæ vendunt, præſertim cum Græci, ad quos tanquam ad ſacram anchoram in iis dubiis confugiendum erat,*

Turbit Meſue nō eſt Pityuſæ radix.

Pityuſa apud Serapionē Scebram dicitur.

Lathyris quid.

Turbit noſtrum nō eſt Serap.

Turbit noſtrum nō eſt Meſues

Turbit vnde.

erat, de ea radice ſub nomine Turbit nihil ſcripſerint: barbara enim vox eſt, & à poſterioribus medicis, ob vehemẽtem fortè quam habet in mouenda aluo turbationem, ſic appellata. Neque obſtat quod apud Dioſcoridem capite de Pityuſa hæc verba ἣν καλοῦσι τουρπιτ *inſerta ſunt, nam ea ab alius adiecta eſſe argumento eſt, quod in nullus Græcis aut Latinus vox Turbit legitur codicibus. Proinde ſi verum eſt quod Ioannes Manardus ſe audiuiſſe dicit, nimirum quod planta eius radicis quam Turbit nominamus, folium Myrti habeat, intérque lactarias herbas refertur, certe ſecunda Tithymallorum ſpecies erit, quam fœminã vocant: hæc enim, Dioſcoride teſte,* τὰ φύλλα ὅμοια ἔχει μυρσίνῃ. *Fatendum igitur apud Meſuen eſſe errorem in nomine ferulæ, cum nulla res ſit Turbit vocata, quæ ferulæ ſimilis exiſtat. Hinc vbi veritatem certius rimari quis voluerit, huic ſatagendum erit, vt à mercatoribus radicem hanc importantibus folium viride nanciſcatur, ita enim vter ex duobus verius ſcripſerit, comperiet. Nos in re non viſa nihil certi conſtituemus.*

Prudenter facturos medicæ artis ſtudioſos, ſi Meſuen Rheubarbaro, Epithymo, Scãmonio, Polypodio, & Euphorbio exhibitionis præſcribentem pondus, haud ſectati fuerint.

CAP. X.

Ex *multis alijs medicamẽtis, in quorũ præſcribẽdis ponderibus Meſue aberraſſe videtur, pauca hæc enumeranda delegimus, quod cætera ex Manardi*

margineis

margineis in hunc autorem annotationibus ſtudioſus quiſque venari queat. Rheubarbari itaque doſis à Meſue præſcripta eſt, vt potio eius infuſi ſeu macerati ſit à drachmis duabus & ſemis vſque ad drachmas decem, triti autem ad quatuor: quæ nimirum quantitas nimis excellit, nec eſt hodie ſanæ mentis medicus, qui tantam portionem exhibeat, adeò vt multa confutatione nihil opus ſit.

Rheubarbari pondus.

Præterea pulueris Epithymi drachmas ſeptem exhiberi poſſe Meſue ſtatuit, cum tamen veteres multo minorem quantitatem præſcripſerint. Dioſcorides enim quatuor tantum drachmas concedit: cuius hæc lib. 4. cap. 168. de Epithymo verba ſunt: πινόμενον δὲ σὺν μέλιτι, κάτω καθαίρει φλέγμα καὶ χολὴν μέλαιναν, ἰδίως ἁρμόζον ἐπὶ μελαγχολικῶν καὶ ἐμπνευματουμένων ὀξυβάφου πλῆθος πρὸς ὁλκὴν < δ΄ σὺν μέλιτι καὶ ἁλσὶ ὀλίγῳ ὄξει. *quòd eſt, Potũ cum melle pituitam bilémque nigram per inferna purgat, priuatim melancholicis & inflatis accommodatum acetabuli menſura vſque ad drachmas quatuor, cum melle ſaléque ex aceto modico. Oribaſius quoque in compẽdio ſuo vix drachmas tres tranſcendit, ita ſcribens: Dabis cum vino duplici penſo drachmas tres & adhuc amplius, & cum melle ſalis admiſcebis cochlearium medium. Paulus tamen Aegineta lib. 7. dandas eſſe drachmas quinque Epithymi cum lactis hemina contritas permittit. Plinius lib. 26. ca. 8. ad ſex vſque drachmas progreditur, dum in eum ſcribit modum: Aluum ſoluit à quatuor drachmis ad ſex, cum mellis exiguo, ſaliſque & aceti. Auicenna autem cap. 229.*

Epithymi doſis.

ſecundi

ſecundi Canonis, potionem Epithymi quatuor eſſe aureos præcipit, adeò vt nemo ſit præter vnum Meſuen, qui ad ſeptem vſque drachmas progredi auſus ſit. Proinde conſultum erit, vt quinque tantum, vel ſummum ſex, idque in paucißimis, drachmas concedamus. Cæterùm in Scammonia doſim eſſe à quinque granis ad duodecim ſcribit Meſue, cum tamen Dioſcorides dare integram drachmam, imò obolos quatuor non timeat: id quod verba eiuſdem, quæ ſcribit libro quarto capite 165. liquidò monſtrabunt. δύναμιν δ' ἔχει, *ait,* ὁ ὀπὸς λυφθεὶς σὺν μελικράτῳ ἢ ὕδατι πλῆθος < ἢ τεσσάρων ὀβόλων καθαίρειν κάτω χολὴν καὶ φλέγμα. εἰς δὲ τὸ λῦσαι τὴν κοιλίαν ἀρκέσουσιν ὀβολοὶ β'. *hoc eſt, vim habet Scammonij liquor cum mulſa aut aqua pura drachmæ vnius aut obolorum quatuor pondere per inferna bilem & pituitam purgare. Ad ſoluendam vero aluum bini oboli ſatis ſunt. Animaduertendum autē binos obolos eſſe ſcrupulum vnum, id quod præter alios in ſuo de ponderibus & menſuris carmine, Rhemnius his verſibus indicat:*

Scammoniæ pondus.

Semioboli duplum eſt obolus, quem pondere duplo
Gramma vocant, ſcrupulum noſtri dixere priores.

Obolus quid.

Ita vt lapſus ſit Angelus Politianus, vir alioqui doctus, epiſtolarum ſuarum libro decimo dum ſcrupulum Latinis dictum, ὀβολὸν *Græcis nominari contēdit:* ὀβολὸς *enim dimidius tantum ſcrupulus eſt. Sed nihil opus in re manifeſta pluribus verbis. Vt igitur ad*

Politiani error.

ad inſtitutũ redeamus, Paulus etiam Aegineta libro ſeptimo febre carẽtibus, & ſtomacho non imbecillis, Scammonij pondus obolorum quatuor cum zingibere exhibendum docet. Et in Compendio ſuo Oribaſius drachmam integram exhiberi poſſe aſſerit. Id quod non ideo dixerim, quod tantam hodie de Scammonio quantitatem exhiberi poſſe putem, atque adeò Scythicis illis medicis patrocinarer, ſed vt oſtenderem Scammoniam qua hodie vtimur non eſſe genuinam: ni enim adulterina foret, tutò ea quantitas quæ à veteribus præſcripta eſt, dari poſſet. Adulterinam autem eſſe quiuis experitur, qui illã cum notis vel à Dioſcoride, vel à Meſue traditis contulerit. Omnium autem videtur eſſe deterrima, quam Syriacam & Iudaicã appellat Dioſcorides, quæ quoniã lacte tithymalli vitiata eſt, fit vt genuina ſit multo in purgando violentior: nam Plinio teſte, ſtrangulat ſumpta. Scio tamen quendam qui ſcrupulum integrum, & (ni fallor) plus etiam, ſine noxa hauſerit. Non eſt autem vt ideo diuerſum Græcorũ Scammonium ab Arabum eſſe credamus, quemadmodũ Symphorianus Cãpegius in horto ſuo Gallico, libello ex pluribus antea ab ipſo editis congeſto, leuibus & nullius momenti argumẽtis perſuadere nititur. Quemadmodum enim Dioſcorides cæteris quod ex Myſia Aſiæ deportatur, & Plinius Colophonium atque Prienenſe præpoſuit, ita Meſue Antiochenum. Denique vt illi Iudaicum & Syriacum damnant, ita hic Coraſcenum. Nemo autem eſt qui neſciat Colophonem, Prienen, Antiochiámque conterminas eſſe regiones: Colophon enim Ioniæ, Priene ve-

Scammonia qua hodie vtimur non eſt genuina.

Scammoniũ Græcorum ab Arabum Scammonio nõ eſſe diuerſum cõtra Symphorianũ Cãpegiũ.

Colophõ, Priene, Antiochia.

ro

ro & Antiochia Cariæ ciuitates, Ptolemæo. lib. 5. ca. 2. tab. 1. Aſiæ teſte, exiſtunt. Coraſceni autem quantũ ex Serapione colligere licet, nihil aliud eſt quàm Syria, ita vt dubium non ſit tam Græcos quàm Arabes vtrunque cognouiſſe Scammonium. Conueniunt quoque in hoc vtrique autores, quod plantæ vnde Scammonium extrahitur, eadem folia aſsignant. Dioſcorides nanque hederacea & triangularia, Meſue vero ad modum ſagittæ alatæ. Quis eſt vero qui neſciat hederæ folia anguloſa eſſe, & ſagittæ eius cuius Meſue meminit formam habere? Sunt & alia multa quæ vtriſque deſcriptionibus collatis, quadrare videntur. Proinde non erat cur Manardum atque me ignorantiæ inſimularet Campegius: neque enim verum eſt quod ſcribit, Scammoniam Arabum eſſe de genere lactariorum, & de ea Græcos nihil ſcripſiſſe, ſed tantũ de ea quòd in Colophone naſcitur: nam, vt iam diximus, Scammoniam Syriacam, quæ lacte Tithymallorũ adulteratur, tam Græci quàm Arabes cognouerunt: & ad hanc certe pondus Meſues referendum erit, nam Antiochena ſeu Aſiatica maiori quantitate deuorari poteſt. Errat ergo potius Cãpegius, quod optimum Scammonium in Colophone tãtum naſci putat, cum in Myſia Aſiæ, Priene & Antiochia etiam naſcatur. Hactenus de Scammonio. Porrò Polypodij doſim ſcribit Meſue eſſe vſque ad aureos quatuor: at ſatis conſtat vnciã integrã parum purgare, id quod multa cõfutatione non eget. De Euphorbio vero, ex Dioſ. autoritate, ſcribit eiuſdem aureum vnum ſumptum interficere. Quo ſiquidem in loco, vt aliàs ſæpiſsime, in

Manardus ab iniuria vindicatur.

Cãpegii error.

Polypodii põdus

Euphorbii põdus

in Meſue requiritur fides: neque enim vſquam hoc ipſum Dioſcoridẽ ſcripſiſſe legimus. Imò Paulus Aegineta lib. 7. cap. 4. Euphorbij drachmam vnam cum melle decocto potam, pituitam quidẽ, impenſius vero aquas, educere docet. Serapion vero & Auicẽna cap. 236. ſecũdi Canon. non vnum aureum, ſed drachmas tres interficere dicunt. Idem quoque Auicenna Fen. I. cap. . tract. 5. ca. 7. de curatione incubi, drachmæ vni Euphorbij, Scammonij drachmæ tertiam partem, & quartam colocynthidos addere præcipit. Quod non ideo dixiſſe putent ſtudioſi, quaſi tantam quantitatẽ exhibendam eſſe ſuadeam, ſed vt haberent veritatis cultores, ſi quando neceſſitate ita vrgente Meſues præſcriptum exceſſerint, quod impudentibus calumniatoribus obtruderent.

Centaurium maius Meſuen, Auicennã in hoc vt plerîſque aliis ſecutum, præter antiquorũ exemplum cum minore cõfundere, ac vires vtriuſque indiſcriminatim commiſcere: minus quoque non ſine magno errore maiori præferre.

CAP. XI.

MAius Centaurium confundere Meſuen cum minore, non aliunde certius niſi ex eiuſdem verbis ſciri poteſt, quæ in libro ſuo ſimplicium medicamentorum in hunc modum ſcribit: Centauria alia maior, alia minor, inter quas diſtinguuntur proprietates notæ. Minor melior eſt in omni re, cuius flores & crura habent colorem citrinum palearem, & melior pars *Meſue de Cẽtauria ſententia.*

plantæ ſunt flores & ſemina ipſius. Et melius tempus collectionis eius eſt principium æſtatis. Calidæ complexionis & ſiccæ in ſecundo eſt, & eſt compoſita ex partibus terreis aduſtis, in parte dantibus ei amaritudinem, & ex nõ aduſtis cum permixtione aquoſitatis, à quibus ineſt ei ſtypticitas. Et eſt in ea de dulcedine aliquid à partibus aereis. Et in ipſa eſt ex acredine aliquid à partibus igneis. Et amaritudo in ea plus eſt ſtypticitate ipſius, & ſtypticitas plus dulcedine & acredine, & acredo in ipſo eſt remiſſa ſine mordicatione. Quare eſt ex maxime curantibus vulnera. Imò ipſa eſt abſterſiua, exiccatiua, conſumptiua ſuperfluitatum, & ſolutiua ventris. Et quãdo ſuperfluit purgatio, ex ea ſolutione educit ſanguinem: aperit enim orificia venarum, apertione ſanguinem manare faciente. Hactenus Meſues verba recenſuimus, quæ ex ca. 102. ſecundi Can. Auic. eſſe deſumpta intelliget quiſquis caput hoc conferre voluerit. Vtrunque autem & Auicennam & Meſuen Centaurium maius cum minori confudiſſe, ex iam adductis verbis monſtrabimus. Neque obſtat quod primo vterque idem in maius atque minus diuidit, mox enim obliti diuiſionis, vtriuſque proprietates atque vires indiſcriminatim miſcent, horúmque hiſtoriam cõfuſiſſime tractant, id quod ex ſequentibus euidentiſſimũ erit. Nam vt omnia ordine excutiamus, falſum eſt quod vterque minus Centaurium maiori prætulit: id enim præter antiquorum autorum exemplũ feciſſe conſtat, qui cuique ſuas vires ſeorſim tribuerunt, nec vnum alteri prætulerunt, alia enim in re vtraque melior. In eo

Cẽtauriũ minus maiori non præferendum.

eo tamen minus à maiori vincitur, quod minoris radix Dioſc. & Galeno autoribus planè inutilis ſit, id quod apertis verbis vterque monſtrauit. Dioſco. iis, ῥίζα ἄχρηστος: Galenus illis, κενταυρίου τοῦ μικροῦ ἡ ῥίζα παντάπασιν ἄπρακτος. hoc eſt: Centaurij minoris radix planè inefficax eſt. Et Plin. libro vigeſimoquinto, capite ſexto, Centaurium, inquit, minus radice tenui & ſuperuacanea. Nec diſſentit Paulus, qui lib. 7. ita ſcribit: Centaurij minoris radix ignaua planè & inefficax eſt. Adeo vt inſigniter errent, qui minoris radicem vſui medico hodie accommodēt. Falſum quoque eſt quod ait Meſue, flores Centaurij minoris habere colorem citrinum & palearem: vt enim res ipſa & Dioſcor. teſtatur, flores eius colorem in puniceo purpureū referunt, taliſque planè flos eſt, qualis Lychnidis. Denique veritate carere videtur, quod vterque in principio æſtatis legendas eſſe herbas ſcribit, quum Dioſc. autore, minus Cētaurium non niſi ſemine prægnans legendum ſit, quod certe in æſtatis principio fieri non poteſt. Hinc eſt quod Plinius in autumno colligi velit. Cæterùm confundunt deinceps vtriuſque qualitates: nam quod ineſſe Centaurio amaritudinem & ſtypticitatem ſcribunt, hoc de minori intelligendum venit. Teſtis Galenus, qui de eo, libro ſeptimo de ſimplicium medicamentorum facult. ita tradit: κρατεῖ ἐν αὐτῷ ἡ πικρὴ ποιότης ὀλίγον τι καὶ στύψεως μετέχουσα. quod eſt: Vincit in eo qualitas amara, paululum habens & adſtrictionis. Dioſcorides quoque radicem γευομένῳ ἐμποιεῖν πικρίαν ait. Hinc eſt vt propter ama-

Minoris Cētaurii radix inutilis.

Quando colligendum Centaurium.

Fel terræ Centaurium cur dictum.

ritudinem aliqui Fel terræ *dixerint : quod indicat* Plinius *loco iam citato, inquiens:* Hoc Centaurium no*ſtri* Fel terræ *vocant, propter amaritudinem ſummã. Quod vero paulò pòſt* Meſue *&* Auicenna *ſcribunt,* Centaurio *ineſſe dulcedinem cum acredine, hoc ad maius tantum referendum erit.* Teſtis *iterum* Galenus *vbi ſuprà, ita ſcribens:* κενταυρίου τοῦ μεγάλου ἡ ῥίζα κατὰ μὲν γεῦσιν δριμεῖά τε ἅμα καὶ στύφουσα φαίνεται μετά τινος βραχείας γλυκύτητος, *id eſt:* Centaurij *magni radix guſtu quidem acris ſimul adſtringénſque apparet cum leuicula dulcedine.* Et Dioſcor. *lib. 3. cap. 7. in hunc modum de* Centaurio *maiori loquens:* ῥίζα παχεῖα, στερρὰ, βαρεῖα, πρὸς πήχεις δύο, μεστὴ χυλοῦ, δριμεῖα μετὰ ποσῆς στύψεως καὶ γλυκύτητος. *hoc eſt:* Radix *illi denſa, ſolida, grauis, longitudine ad bina cubita, ſucco plena, acris cum adſtrictione aliqua & dulcedine.* Plinius *quoque loco antea citato,* Radix, *inquit, vaſta, rubeſcens, tenera, fragiliſque, ad bina cubita, madida ſucco, amara cum quadam dulcedine.* Porrò *quod ſequitur in contextu* Meſues, In *ea eſt acredo remiſſa ſine mordicatione, de minori intelligendum eſt: hoc enim,* Galeno *autore,* φάρμακον ἄνευ δήξεως, *id eſt, medicamẽtum expers mordicationis eſt.* Sed *cum ait, eſt ex maxime curantibus vulnera, id minori adaptandum erit* Centaurio. Hæc *enim herba,* Dioſcoride *referente,* κοπτομένη χλωρὰ καὶ καταπλασσομένη τραυμάτων ἐστὶ κολλητική, ἀνακαθαρτικὴ ἑλκῶν παλαιῶν καὶ ἀπουλωτική. *quod eſt:* Virens *adhuc tuſa & illita vulnera cõglutinat, vetera quoque*

que vlcera & purgat, & cicatrice obducit. It *ad minus eſſe referendum clarius indicat* Galenus, *ita ſcribens:* τά τε μεγάλα ἑλκώματα κολλᾶται καταπλαττομένης τῆς πόας αὐτῆς ἔτι προσφάτου, καὶ τὰ παλαιὰ δὲ, καὶ δυσεπούλωτα τῶν ἑλκῶν ἐπουλοῦται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον χρωμένων. *id eſt:* V*lcera magna herbæ ipſius recentis illitu glutinãtur, & vetuſta, quæque ægre ad cicatricem perduci queunt, cicatrice eodem modo vtentibus obducũtur.* Quod *vero tandem ſubiicit* Meſue, *imò ipſa eſt abſterſiua, exiccatiua, conſumptiua ſuperfluitatum, & ſolutiua ventris, iterum minori* Centaurio *veteres tribuũt, nam de eo ita* Dioſcor *ſcribit.* ἀφεψηθεῖσα δὲ καὶ καταπινομένη ἄγει κατὰ κοιλίαν χολώδη καὶ παχέα, *id eſt:* S*i decocta deuoretur, per aluũ biliosa & craſſa ducit.* Id *quod &* Galenus *facit, inquiens:* τὸ δ' ἀφέψημα τῆς πόας ἐνιᾶσι τινὲς ἰσχιαδικοῖς, ὡς ἄγον χολώδη τε καὶ παχέα, καὶ γὰρ καθαίρει τοιαῦτα. *hoc eſt:* Decoctum *herbæ quidam* I*ſchiadicis infundunt, ceu biliosa & craſſa ducens, nam & talia purgat.* Paulus *quoque lib.7.* Decoctũ *ait, herbæ iſchiadicis iniectum, biliosa quædam educit.* Et *in cap.4. eiuſdem libri:* Centaurium *minus, inquit, quoniam bilem craſſaque purgat, coxendice laborantibus peculiariter ſuccurrit.* Sequitur *in* Meſue: Et *quando ſuperfluit purgatio, ex ea ſolutione educit ſanguinem.* Aperit *enim orificia venarum, apertione ſanguinem manare faciente.* Quod *ſanè itidem de minori* Centaurio *inaudiendum erit, nam de eo ſic tradit* Dioſcor. ἔγκλυσμά τε τὸ ἀφέψημα αὐ-

Cẽtauriũ minus ſanguinem educere poteſt.

τῆς ὠδὶ τῶν ἰχιαδικῶν ἁρμόδιον, ἄγον αἷμα καὶ κουφίζον. quod eſt: Decoctum eius iſchiadicis cõuenientiſsime infunditur, ſanguinem educens, doloremque leuans. Et Galenus: καὶ μὴν δὴ ἔσθ' ὅταν ἐνεργήσῃ σφοδρῶς ὡς αἱματώδη κενοῦν, ὠφελεῖ μᾶλλον. hoc eſt: Quum adeò vehementer operabitur vt cruenta euacuet, tunc plus proderit. Paulus quoque de eedem ita ſcribit: Nonnũquam vero tam violenter operatur, vt & ſanguinẽ euacuet, atque tum quidem magis proderit. Animaduertendũ autem Cẽtaurium ſanguinolenta educere, non quia ex propria natura ſeu natiua quadam proprietate venas aperiat, ſed vt quodlibet aliud facit, dum violentius operatur: acrimoniæ enim atque mordacitatis, vt antea diximus, expers eſt, quam adeſſe oportet iis quæ venas aperiũt. Vtinam vero Meſue tam oculatus in aloe quàm hic in Centaurio fuiſſet: nam etſi ille indiſcriminatim de maiore ac minore Centaurio ſcribens, maioris acrimoniam in minus quoque transferre videatur, non vſque adeo tamen in illo ſicut in aloe cæcutiuit, vt ſcilicet educere ſanguinem aut aperire venas ſimpliciter, ſed cum ſuperfluè purgat, dicat. Quod ſi itaque hæc de aloe eius quoque fuiſſet ſententia, non erat cur à nobis reprehenderetur. Inſuper in recenſendis Centaurij viribus mirum in modum vtriuſque facultates confundit Meſue, id quod ex iam dictis, & ex veterum collatione quiuis deprehendet. Et ſi cui ingenium iſta conferendi deerit, is Manardi noſtri margineas in hunc autorem annotationes adeat, & quod aſſerimus, veriſsimum eſſe comperiet.

Cẽtauriũ qua ratione ſanguinem educat.

Proinde

Proinde nihil apertius, quàm Meſuen vtriuſque Centaurij & hiſtoriam & facultates confudiſſe, ita tamen vt nemo, licet oculatiſſimus ſit, eas citra veterum collationem diſcernere, & cuilibet ſuas adaptare queat. Horum denique confuſio effecit, vt hodie Centaurium maius omnibus incognitum ſit, atque adeò in officinis, ſolius minoris vſus exiſtat, vt hoc ſaltem nomine ſuſpecta nobis Arabum medicorum lectio eſſe debeat, quod horum inſcitia multarum herbarum, maximè earum quæ in quotidiano medicorum vſu ſunt, cognitio interciderit. Sed faxint ſuperi, vt vel tandem ſerò cum Phrygibus ſapiamus. *Cẽtauriũ maius hodie omnibus incognitum.*

Arabes ferme omnes, non ſine magna inſcitiæ nota, Armenium lapidem cum Cyaneo, quẽ Lazuli vulgò vocant, confundere.

CAP. XII.

QVem lapidem Plin. aliíque Latini Armenium, Gal. autem Armeniacum, hunc Arabes barbaríque Armenum vocãt. Et quem hi lazulũ, Græci cyanũ, Theophraſtus cyaneũ, Latini cæruleum appellant. Hos autẽ confundere Arabes, eorũdem de iis verba ſatis monſtrabunt. Inter hos enim princeps Auicen. cap. 57. ſecundi Can. ita de lapide lazuli ſcribit: Virtus eius eſt ſicut virtus eius quo adhæret aurum, debilior parum eſt. Et Serapion: Virtus eius eſt ſimilis virtuti glutinis auri, niſi quia ipſe eſt debilior eo, quæ tamen veteres non de lazulo ſeu cyaneo lapide, ſed de armenio potius ſcribunt. Dioſcorides nanque lib. 5. capite 59. ita de armenio dicto lapide *Armenius lapis* *Cæruleus lapis.* *Facultates lazuli lapidis ex Arabũ ſententia.*

 tradit

tradit: τὰ αὐτὰ ποιεῖ τῇ χρυσοκόλλῃ, πολὺ τὴν εὐτονίαν μόνον λειπόμενον αὐτῆς. *id eſt: Eadem quæ chryſocolla præſtat, viribus tamen ea infirmior. Id quod & Plin.lib.35.cap.6.facit, inquiens: Armenia mittit, quod eius nomine appellatur: lapis hic quoque chryſocollæ modo operatur. Sequitur de lapide lazuli in Auicen. Ineſt ei virtus eradicatiua, putrefactiua, & abſterſio eius cum acuitate & ſtypticitate pauca. Quem imitatus Abenrois ait: Minuit humores calidos, eo quod abſtergit, & cum eadem habet ſtypticitatem. Et Meſue: In ipſo, inquit, eſt acuitas non vacuata ſtypticitate aliqua. Quæ itidem debẽtur armenio lapidi, Galen. lib.9. de ſimpl. med. facul. teſte, vbi ita ſcribit:* ἀρμενιακὸν δύναμιν ἔχει ῥυπτικὴν ἅμα βραχείᾳ δριμύτητι, καὶ στύψει βραχυτάτῃ. *quod eſt: Armeniacum vim habet extergentẽ cum leuicula acrimonia, & leuiſſima adſtrictione. Cõfirmat idem Paulus lib.7. ita ſcribens: Armeniacum abſtergendi virtute cum leui acrimonia, & exigua adſtrictione præditum eſt. Pergit Auicenna in lazuli viribus enarrandis, dicens: Bonos efficit pilos palpebrarum, & prolõgat eos, & eſt vltimum ſicut dicitur in illo propter proprietatẽ quæ eſt in ipſo, & dicitur propterea, quia ipſum euacuat humores malos, prohibentes oriri pilos. Meſue: Conſeruat & prolongat pilos, & generat eos in palpebris. Serapion: Facit naſci pilos in palpebris. Abenroïs: Pulueriſatus ſuper palpebras, facit naſci pilos. Et iterum: Ideo facit oriri pilos, quia remouet humores calidos, & reducit membrum ad priſtinam complexionem. Quæ nimirum*

mirum vis non lapidi lazuli ſeu cyaneo, ſed armenio à probatis ſcriptoribus tribuitur. Dioſcor. nanque ita de illo ſcribit: ἔστι δὲ καὶ τῶν ἐν βλεφάροις τριχῶν αὐξητικόν. *hoc eſt, facit ad pilos in palpebris alendos. Et Galenus ſubſcribit Dioſcor. in hunc modum:* αὐτὸ δὲ καθ' αὐτὸ λειώσαντες εἰς χνοῶδες ὀργασάμενοι χρῶνται ξηρῷ πρὸς αὔξησιν τῶν ἐν τοῖς βλεφάροις τριχῶν, ὅταν ὑπὸ δριμύτητος χυμῶν τινες μὲν ἐκπίπτοντες αὐτῶν, τινὲς δ' ἀναύξεις, καὶ ἄτροφοι γίγνονται. τὰς γὰρ δριμύτητας ταύτας ἐπιδαπανῆσαν εἰς τὴν κατὰ φύσιν εὐεξίαν ἐπανάγει τὸ μόριον. *quod eſt: Ipſo per ſeſe ad pollinis leuorem redacto vtuntur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum, nempe vbi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim vero nec creſcunt nec aluntur. Siquidem depaſtis his acrimoniis, in bonum naturæ habitum pars reducitur. Et Paulus inquiens: Prodeſt itidem ad pilorum in palpebris incrementum. Cæterùm quod Auicen. tãdem lapidi lazuli ineſſe vim eradicatiuam & putrefactiuam ſcribit, id cæteri etiam Arabes eum ſequentes faciunt. Meſue enim aduſtiuum, vlceratiuum, putrefactiuum, & inciſiuum lapidem hunc eſſe ait. Serapio vero, habere virtutem aduſtiuam & putrefactiuam inquit. Et in hoc probe ſcribunt, nam & ea facultas peculiaris eſt huic lapidi qui Arabibus lazuli, Græcis vero cyaneus dicitur, ideoque veteribus etiam cognita. De eo enim Dioſcorides libro 5. cap. 60. in hunc ſcribit modum:* κυανὸς δύναμιν ἔχει κατασταλτικήν, καὶ μετρίως σηπτικήν, ἐσχαρωτικήν τε καὶ ἑλκωματικήν. *Id*

eſt,

eſt, cyanus vim habet reprimentem, mediocriter putrefacientem, cruſtas gignentẽ, & exulcerantẽ. Vnde luce meridiana clarius fit Auicennã & Arabes alios indiſcriminatim de vtroque ſcripſiſſe lapide, eorúmque facultates mirum in modum cõfudiſſe. Et niſi idipſum fateantur aduerſarij, Auicennã Arabéſque cæteros in grandius erratum incidiſſe conuincemus, nimirum quod in vno eodémque capite ſibi pugnantia ſcripſerint. Si nanque de vno tantum lapide tractãt, quomodo conueniunt, hunc ſimul habere facultatem detrahendi & alendi pilos? facultate enim detractrice nullo pacto alit & producit pilos, ſed eoſdem magis detrahit & radicitus extirpat. Præterea vt & hoc obiter moneã, ſi lapis lazulus ſeu cyanus vim putrefacientem & exulcerantem habet, quemadmodũ vno ore omnes tam Græci quàm Arabes fatentur, quo pacto ab exitiali ſeſe rurſus errore tuebuntur Arabes, qui ad purgandã atram bilem hunc lapidem deuorandum eſſe docent? Et ſunt hodie non pauci, qui hos imitantes illum in catapotiis ſiue pilulis, vt à forma appellare ſolemus, quaſi quotidie deglutiendum præbeãt. Nullius certe veterum autoritate ſeſe tueri poſſunt, quando nemo ex Græcis autoribus lapidem cyaneum bilis atræ purgandæ gratia deuorari docuerit. Neque Arabum ea in re ſufficere poteſt autoritas, quando ſole clarius ſit, hos duorum inter ſe lapidum proprietates miſcuiſſe. Sed nec rationem illis ſuffragantem habent, cum euidentiſſimum ſit medicamenta putrefacientem & exulcerantem vim habentia, qualem cyaneus lapis obtinet, ſine magno nocumento deuorari

Immẽſus Arabum error.

Lapis cyaneus in catapotiis ad purgãdam atrã bilem minime dãdus.

deuorari non poſſe. Id quod Galenus libro tertio de ſimplicium medicamentorum facultatibus, capite vigeſimo & ſequenti, multis oſtendit, docétque medicamenta quæ erodendo & putrefaciendo nos necãt, genere, non qualitate deleteria eſſe dicta: & quanto diutius in corpore mcrantur, tanto magis agere nata eſſe. Atqui dicet quiſpiam, fateor cyanum non lotum eroſione nõ vacare, quod ſi tamẽ bene abluatur multum iuuat, & vel nihil, vel parum lædit. Huic iterũ obtrudemus, fieri vix poſſe, vt per ablutionem vniuerſa malitia remoueatur. Galenus enim lib. 2. cap. 15. teſte. ſi qua lapidoſa & dura abluas, mordacitatis expertia tantum euadent. Quum vero putrefacientem ſimul vim cyaneus lapis obtineat, non eſt quod illam crebra lotione abigere queas. Perinde enim vt coruum ſæpius abluendo nunquam candidum reddes, ita nec cyaneo, etiam ſi bene abluatur, putrefaciendi vim eximes. Proinde cõſultius erit, ſi atræ bili expurgandæ armenium potius lapidem adhibuerint, nam is ſine omni moleſtia per inferna illam purgare poteſt. Teſtis eſt Alexander Trallianus libro primo capite vigeſimoſecundo in hunc modum ſcribens: Nobis ſanè helleborum album armenius lapis bonitate præcedere videtur, ſi ex eo conficiatur vt debet potio. Quod vtique præſidium noſtra ætate nuper admodum compertum eſt: quapropter à veteribus medicis minus celebratum, ſed à nobis & aliis compluribus fœliciter vſurpatum, hellebori vſum propter diſcrimen antiquauit. Lapidem vero armenium qui viribus, ſat ſcio, helleboro non cedit, quoniam omni

Obiectio

Reſpõſio.

Ablutio lapidis cyanei nõ omnẽ malitiam aufert.

Armenius lapis per inferna purgare atram bilem poteſt.

omni vacat periculo & moleſtia caret, non iniuria prætulimus. Habet autem is non tã per inferna quàm per ſuperna vim purgandi minime vulgarem. Ad quẽ vſum etiam illotus adhiberi debet. Exhibendi autem ſunt iuſta doſi plus minus, pro robore quidem languẽtis, ſcrupuli terni aut quaterni. Hactenus Alexãder. *Itaque caueant poſthac ſtudioſi, ne Arabibus nimium fidant, néue lazulum lapidem vtcunque etiam lotum, deuorandum exhibeant, cum aliàs ſatis magna medicamentorum meliorum atram bilem purgantium copia præſtò ſit.*

In deſcribendis Cicuta & Napello herbis non ſolum ancipitem fuiſſe, ſed & earũdem vires miſcuiſſe Auicẽ. ita vt veriſimile admodum ſit illum vtranque ignoraſſe.

CAP. XIII.

Auicenna minime medicinæ princeps.

HActenus Meſues recenſẽdis erratis occupati iã ad Auicennæ, quem hodie, ſi diis placet, vniuerſæ medicinæ principem ſtatuunt, errores nonnullos indicãdos ſtylum vertamus, vt ex iis ſaltem paucis quid in cæteris fidendum ſit homini intelligãt, deprehendántque quantis in tenebris verſentur, qui ſingula eius hominis ſcripta abſque omni delectu, quaſi ex veritatis ſacrario pronunciata excipiunt. Nihil autem mirum illum tam frequẽter lapſum eſſe, quum aliorum tantum, vt omnes ferè Arabes, tranſcriptor fuerit: adde quod eorum quæ ſcripſit nullam habuerit experientiam, regem enim fuiſſe conſtat, qui curandis ægrotis operam non dedit. Sed vt hominis

Auicenna regulus fuit.

in

in rebus medicis ignorantiam demonſtremus, ad inſtitutum redeuntes, quàm ambigue, quámque confuſe de cicuta & napello ſcripſerit, videamus. Primũ autem omnium ſciẽdum ſucaram Arabibus eam eſſe herbam, quam Latini cicutam, Græci vero κώνειον appellãt, id quod præter Sera. vtriuſque deſcriptio pulchre monſtrat. Auic. nanque cap. 671. ſecundi Can. ſucaram ita depingit: Crus, inquit, huius plantæ eſt ſicut crus ferulæ, & habet florem album, & ſemen ſicut aniſum. Dioſcorides autem libro quarto capite 73. in hunc modum: κώνειον καυλὸν ἀνίησι γονατώδη, ὡς μάραθρον μέγαν. φύλλα δὲ νάρθηκι ἐμφερῆ, στενώτερα δὲ καὶ βαρύοσμα, ἐπ' ἄκρων δὲ ἀποφύσεις καὶ σκιάδια. ἄνθος ὑπόλευκον, σπέρμα ἐμφερὲς ἀνίσῳ λευκότερον. id eſt: Cicuta caulem geniculatum profert, fœniculi modo grandem: folia ferulæ ſimilia, anguſtiora tamen & grauiter odorata: in cacuminibus adnaſcentes ramulos & vmbellas habet. Florem ſubcandidum, ſemen aniſo ſimile, ſed candidius. Ex quibus ſanè deſcriptionibus collatis nemo non videt ſucaram eadem cum cicuta herbam eſſe. Atqui Auicenna tanquam ſibi parum conſtãs, mox in eodem cap. ſucaram folia cucumeris, aut mãdragoræ habere tradit, dicíque à quibuſdã euphorbium inquit. Fen. quoque 6. Can. 4. tract. 1. ſum. tert. ca. 6. cicutam eſſe hyoſcyamum nigrum ait, id quod manifeſtum fiet, ſi ea ſigna quæ ab Auic. tribuuntur ei qui hyoſcyamum nigrum hauſit, cum iis quæ à Dioſc. adaptantur his qui cicutã biberunt, contulerimus. Neque remedia quæ in cicutæ potione laudat Dioſcorides,

Sucaram quid.

alia

alia ſunt ab his quæ contra hyoſcyamum nigrum A*uicenna tradit*. Auicennæ *verba hæc ſunt: accidunt ex eo præfocatio & frigus extremitatum, & tenſio vehemẽs præfocans, & tenebroſitas viſus, & forſitan non videt aliquid, & deſtruit imaginationem, & infrigidat extrema, deinde conuellit & præfocat & interficit.* Cura: *Adminiſtra in primis clyſteres, & vomitum, & ventris ſolutionem, deinde da in potu de vino puro aliquid poſt aliquid, quoniam eſt magni iuuamenti cum eo quod bibit & abſinthium, & detur in potu piper cum vino ſimiliter caſtoreum & ruta, &c. Quæ ſingula* Dioſcor. *lib. 6. cap. 11. cicutæ tribuit, in hunc modum ſcribens:* κώνειον ποθὲν ἐπιφέρει σκοτώματα καὶ ἀχλὺν ὥστε μηδ' ἐπ' ὀλίγον βλέπειν. λυγμόν τε καὶ διανοίας παραφορὰν, καὶ ψύξιν ἄκρων. ἐπὶ τέλει δὲ σπώμενοι πνίγονται, στάσιν λαμβάνοντος τοῦ κατὰ τὴν ἀρτηρίαν πνεύματος· κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, διὰ τῶν ἐμέτων αὐτὸ κομιζόμεθα. ἔπειτα κενώματι χρησάμενοι τὸ εἰς τὰ ἔντερα παρολισθηκὸς ἐκκρινοῦμεν, καὶ τότε ὡς ἐπὶ μέγιστον βοήθημα ἐπὶ τὴν ἀκρατοποσίαν παραγινόμεθα, διδόντες μεταξὺ διάστημα, ἐν οἷς πιεῖν διδόμενον βοηθεῖ γάλα ὄνειον ἢ ἀψίνθιον μετὰ πεπέρεως. καὶ οἴνου καὶ καστορίου καὶ πηγάνου. *quod eſt: Cicu[illegible]ta vertigines, oculiſque caliginẽ affert, ita vt nec parũ etiam videre liceat: ſingultum itidem, mẽtis alienationem, & extremarũ corporis partium refrigerationem: poſtremo conuulſi ſtrangulantur, ſuppreſſo in arteriis ſpiritu.*

ſpiritu. Inter initia itaque, vt in reliquis, vomitionibus eam excutiemus: dehinc vacuatione vſi, quod ad inteſtina prolapſum eſt excernamus: tum veluti ad efficaciſsimum remedium meracas vini potiones deueniemus, dantes per interualla, in quibus aſininum lac potui datum, aut abſinthium cum pipere, vino, caſtoreo, & ruta proderit. Quæ certe omnia ſatis indicãt, quàm ambiguus in depingenda cicuta fuerit Auicenna. Sed non minus quàm cicutam ignoraſſe Auicennam Napellum, hinc colligere licet, quod hunc haud aliter quàm illam diuerſis non modo nominibus, ſed & deſcriptionibus notificauerit. Fen enim ſexta, Can. quarti, tractatu primo, cap. 2. Napellum ſub Alfarfas nomine venenum eſſe ſcribit, quod interficit hominem, non autem interficiens turdos. Et capite 503. Canonis ſecundi, coturnices ex eo cibari, & minime mori ait. Quod certe Galeno lib. 3. de ſimpl. med. facul. cap. 17. teſte, non Napello & Turdis, ſed Cicutæ & Sturnis adſcribendum erit. Verba Galeni quibus hoc ipſum docet hæc ſunt: τὸ κώνειον ἄνθρωπον μὲν ἀναιρεῖ τῇ τε τῶν πόρων εὐρύτητι, καὶ τῷ πλήθει τῆς θερμότητος, καὶ τῇ ῥώμῃ τῆς τῶν ἀρτηριῶν ὁλκῆς ἰσχυρὸν ἔτι πρὸς τὴν καρδίαν ἀφικνούμενον. οὐκ ἀναιρεῖ δὲ τοὺς ψᾶρας ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις αἰτίοις ἐπεχόμενόν τε καὶ βραδύνον, καὶ φθάνον ἐν τῷ χρόνῳ προσπέπτεσθαι καὶ προπαρασκευάζεσθαι καθάπερ ἐστία τινὶ τῇ καρδίᾳ προθερμαινόμενον ὡς ἔξω τὸ ξύλον. *quod eſt: Hominem quidem Cicuta necat, tum ob meatuum amplitudinem, calorísque multitudinem, tum*

ob

ob attractionis arteriarum robur validum etiamnum ad cor pertingens. Sturnos vero ob cauſas contrarias haud interficit, vtputa quum & retineatur & cunctetur, ac ſeſe temporis tractu concoqui præpararíque à corde tanquam à foco incaleſcens ſinat, non ſecus ac ligna extrinſecus. Idem etiã teſtatur lib.3. de temper. dicens: τὸ κώνειον τῷ ψαρὶ μὲν τροφὴ, φάρμακον δ' ἀνθρώπῳ, *id eſt. Cicuta ſturno nutrimẽtũ eſt, homini venenũ. Et Alex. Aphrodiſeus in proœmio ſuorũ problematum inquiens: Cicuta ſturni veſcuntur, quæ toxica hominibus eſſe certum eſt. Vnde manifeſtiſſimum ſit ignoraſſe Napellum Auicennam, quod id ſcilicet huic tribuat, quod veterum autoritate Cicutæ potius debetur. Sed vt rem apertius videant aduerſarij, nonne Auicen. loco antea citato ex Galeni ſententia refert, quæ ibidem de Napello ſcribit? Maxime ſanè: ſed de cicuta eſſe intelligendum, iam ex Galeni verbis demonſtrauimus, ita vt euidentiſſimum ſit, Napellum Auicennæ à cicuta Galeni non differre. Id verum eſſe, hiſtoria etiam illa quam de Napello ibidẽ narrat Auicenna, pulchre indicat. Fuit quædam anus, inquit, ſuſcipiens in principio rei de Napello rem paruam, deinde non ceſſauit vti eo donec aſſuefacta eſt eo natura, & audacter vſa eſt eo, & nihil nocuit ei. Hactenus ex Galeni ſententia Auicenna: eandẽ enim hiſtoriam refert Gal. lib.3. de ſimpl. med. facul. cap. 17. in hunc modum ſcribens:* καὶ τὸ αὐτὸν εἶναι ζῶον καὶ τὸ κώνειον ἄνθρωπον μὲν ἀναιρεῖ τῷ φθάνειν, ψᾶρας δὲ τρέφει τῷ βραδύνειν. ἀναιρήσει δ' οὐδὲ ἄνθρωπον ἂν ὀλίγον ληφθείη. ὅτι δὲ καὶ ἡ ἀττικὴ

Napellus Auicennæ à Cicuta n. differt.

ἀττικὴ γραῦς ἔδειξεν, ἧς ἅπαντες μνημονεύουσιν. ἀπ' ἐλαχίστου μὲν ἀρξαμένη κωνείου, προελθοῦσα δὲ ἀλύπως ἐπὶ πλῆθος ἱκανόν. ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ ἐνικήθη τὸ βραχὺ διὰ αὐτὴν τὴν ὀλιγότητα, ὕστερον δι' ἐθισμῷ σύμφυτον ἐγένετο. *id eſt: Ad eundem arbitror, modum Cicuta hominem quidẽ celeritate diſtributionis interficit, ſturnos autem tarditate ipſa nutrit. Quod ſi vero exiguum quiddam ſumatur, mortem homini nequaquam inferet: id quod anus Athen. experimento docuit, cuius apud omnes percelebris memoria eſt. Etenim ea ab exigua Cicutæ portione auſpicata, nullo detrimento ad permagnam progreſſa eſt copiam: principio enim paucum exiguitate ipſa deuictum eſt, at cõſuetudo naturale reddidit. Vbi rurſus perſpicuum fit Napellum iuxta Auicennæ ſentẽtiam à cicuta diuerſum non eſſe. Sed mox alibi mutata ſententia Napellum eundem cum toxico facit. Signa nãque quæ is Fen. 6. iam citati libri, Sum. 2. cap. 1. huic qui Napellum hauſit tribuit, eadem ſunt iis quæ à Dioſcor. traduntur de illis qui toxicum bibe runt, quemadmodum collatis vtriuſque verbis dilucide patebit. Auicennæ de Napello verba hæc: Napellus eſt ex deterioribus, & accidit potanti ipſum, vt apoſtementur labia ipſius & lingua eius, & frequentes fiunt ſuper ipſum vertigo & ſyncopis, & ex eo raro euadunt, ex eiúſque ſucco tinguntur ſagittæ. Dioſc. autem lib. 6. cap. 20. de toxico illa:* τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὠνομάσθαι ἐκ τοῦ τὰ τόξα τῶν βαρβάρων ὑπ' αὐτοῦ χρίεσθαι. παρακολουθεῖ δὲ τοῖς πεπωκόσι χειλέων καὶ γλώττης φλεγμονή, μα-

Auicenna napellum eundẽ cũ toxico facit.

νίατε ἀκαταχέτους, ποικίλας ἐπιβάλλουσα φαντασίας, ὡς καὶ διὰ τοῦτο δυσιάτους εἶναι ἐν ταῖς θεραπείαις. σπανίως δὲ καὶ σώζεσθαί τινας τῶν πεπωκότων. quod eſt: Toxicū ex eo nominari videtur, quod Barbarorum ſagittæ eo illiniebantur. Sequitur potentes labiorum & linguæ inflammatio, furórque incoercitus, varias inducens imagines, ita vt hoc nomine vix ſanari poßint, raróque qui hauſerunt euadāt. Cæterùm idem veneni genus paulò pòſt, cap. nimirum vigeſimonono, corrupto vocabulo Tuſompro Toxicon appellat, cuius ſe quoque naturā & curationem ignorare dicit, oblitus quod antea ſub Napelli nomine de eo ſcripſerit. Et mirum profectò eſt cum illi eoſdem tribuat effectus, quos paulò ſuprà Napello aßignarat, cū veneni huius naturā latuiſſe. Atqui ſolet homo ille paßim obliuiſci eorum quæ antea ſcripſit, aut poſtea ſcripturus erat, adeò vt omni cerebro deſtitutum fuiſſe hunc ipſum meritò quis ſuſpicari queat: nam quî aliàs fieri potuiſſet, vt tam pugnantia nuſquam non ſcriberet? Hic adeſſe cupio medicos mordicus tenentes Auicen. quo idolum illud ſuum, in quod ita iurarunt, vt ne latum quidem digitum ab illo diſcedendum putēt, tueantur, videántque quam concinno ordine vaſtum illum ſuum Canonem conſuerit. Certe ſi pleraque diligentius excuſſerint, non ordinem & lucem, ſed potius confuſum chaos, ac tenebras planè Cimmerias inuenient. Argumento erunt Napellum & cicuta, quas nimirum plātas, earúmque facultates ita confudit, vt neſcias quid per vtraſque intellexerit.

Auicenna eorū quæ ſcripſit parū memor eſt.

Napellum

Napellum letale homini in cibo aut potu venenum ad leucen, quam albaram nominat, abigendam, perperam & non ſine capitali errore ab Auicenna propinatum eſſe.

CAP. XIIII.

Auicenna cap. 503. ſecundi Can. vno eodémque loco, vt fere ſolet, ſibi pugnantia tradit. Primum enim Napellũ eſſe venenum pernicioſum ait, deſtruẽs bibentem ſe. At paulò pòſt veluti oblitus eius quod antea dixerat, ſubiungit: Delet albaras linitum & bibitum. Non vero ſine magno errore docet Napellũ, quod præſentiſsimum eſſe venenum, ſuiipſius teſtimonio conſtat, in potu deuorandum. Nam etſi quid per Napellum intellexerit Auicẽna, certò ſciri non poſsit, vt præcedenti paradoxo diximus: tamen euidentiſsimum eſt interdum per illum cicutam, interdum etiam toxicum intellexiſſe, id quod ſuprà abunde ſatis monſtrauimus. Siue autem cicutam quis dixerit, ſiue toxicum, tamẽ non eſt vt in potu exhiberi tutò poſsit. Nã Dioſcoride lib. 4. cap. 73. teſte, κώνειόν ἐστι καὶ τῶν φθαρτικῶν κατὰ ψύξιν ἀναιροῦν. id eſt: Cicuta inter letalia connumeratur venena, frigiditate enecans. Hinc eſt quod & illam in numero venenorum lib. 6. collocet. Plinius etiam lib. 25. cap. 13. hãc inter venena letifera recenſet, dum inquit: Cicuta venenum eſt, publica Athenienſium pœna inuiſa. Quis vero eſt, qui neſciat toxicum eſſe tam letale venenum, vt ſi quis ſub ea arbore vnde colligitur dormiat, aut cibũ accipiat, moriatur? Et ſanè qui id genus veneni hauſerũt, vt ſuprà ex Dioſc. autoritate diximus, raro euadunt:

Quid Auicen. per Napellũ intellexerit.

vnde ſatis liquet, quod bibi non debeat. Sunt autem qui per Napellum Auicennam Aconitum Græcis & Latinis dictum intellexiſſe velint: quod ſi verum eſt, certe fatendum erit Auicennam de vna eadémque re tanquam diuerſa duobus capitibus ſcripſiſſe. Fen enim 6. Can. 4. Sum. 2. tract. 1. ca. 1. de Napello, quod iuxta illorum ſententiam Aconitum eſt, agit: & pòſt cap. 23. de ſtrangulatore adip, id eſt, lupi, & ſtrangulatore leopardi, nihil ab Aconito differentibus, iterũ tractat. Nihil autem differre, primum ex nomine liquet. Vt enim ille duplicem ſtrãgulatorem facit, vnũ lupi, alterũ leopardi: ita Græci duplex Aconitũ, vnũ quod lupos interficiat λυκόκτονον, alterum verò ab enecandis pardis παρδαλιαγχὲς vocatum. Dein vtriuſque tam notæ quã curationes pulchre mõſtrãt, nõ eſſe diuerſum Aconitũ à ſtrãgulatore Auicẽnæ. Nos breuitati cõſulẽtes, curationes tantũ cõferemus. Auicenna vbi ſuprà ita de curatione ſtrangulatoris ſcribit: Oportet vt tu properes ad faciendum ipſum vomere cum eis quæ ſcis. Deinde clyſteriza ipſum, & poſtea da in potu ſicut origanum montanũ, & praſſium, & rutam, & abſinthium, aut detur in potu olei balſami drachma vna in vino: & melius vinum eſt illud, in quo extinctum eſt ferrum, & argentum, & aurum, &c. nam reliqua quiſque conferre poterit. Dioſcoridis vero li. 6. ca. 7. de Aconiti curatione hæc ſunt verba: δι᾽ ἐμέτων ἐκκομισθῆναι δεῖ τὸ φάρμακον, ἢ καὶ διὰ κλυστῆρος καθαρθῆναι τὴν κοιλίαν. χρησόμεθα προπόσμασιν, ὀριγάνῳ, ἢ πηγάνῳ, ἢ πρασίῳ, ἢ ἀψινθίου ζέματι μετ᾽ οἴνου ἀψινθίτου.

Strãgulator apud Auic. ab Aconito nihil differt.

θήρου. ἁρμόζει δὲ αὐτοῖς καὶ ὀποβαλσάμου ὁλκὴ < ά σὺν μέλιτι, ἢ αὐτὸς ὁ σίδηρος, ἢ χρυσὸς, ἢ ἄργυρος διάπυρος ἐν οἴνῳ σβεσθέντα. *hoc eſt: Venenum vomitionibus educere, aut clyſtere per alnum deiicere oportet. Vtimur inter arcentes potus origano, ruta, marrubio, aut abſinthij decocto, cum vino abſinthite. Prodeſt etiam opobalſami drachma cum melle. Item vinum in quo ferrum, aurum, argentúmue candens extinctum fuerit. Quapropter illorũ ſententiam, qui Napellum eundem cum Aconito eſſe volunt, vt olim probauimus, ita hodie penitus refutamus, cum manifeſtum ſit per Napellum cicutam aut toxicum intellexiſſe Auicennam. Manardus etiam noſter in epiſtola tertia lib. octaui medicinalium epiſtolarum Napellum eſſe id quod toxicum vocant Græci, teſtatur. Sed fac Napellum eſſe Aconitum, adhuc tamen in potu non eſſe exhibendum conſtanter aſſerimus. Dioſcoride nanque lib. 4. cap. 71. teſte, primum Aconiti genus* κτείνει παρδάλεις καὶ ὗς καὶ λύκους καὶ πᾶν θηρίον κρεαδίοις ἐντιθέμενον καὶ παραβαλλόμενον, *quod eſt: Enecat pardos, ſues, lupos, feráſque omnes carnibus inſperſum, & illis obiectum. Alterius autem ad venationes luporum vſum eſſe docet iis verbis.* χρῶνται πρὸς τὰς τῶν λύκων θήρας, ἐντιθέντες κρέασιν ὠμοῖς, βρωθεῖσαι γὰρ ὑπὸ τῶν λύκων ἀναιροῦσιν αὐτούς. *id eſt: Ad luporum venationes vtuntur radicibus, crudis eas inſerentes carnibus, quæ à lupis deuoratæ illos enecant. Si itaque lupos & pardos fortiſſimas feras interimunt, cur non multo magis hominem? Sed neu-*

Napellus non eſt Aconitũ.

Aconitũ in potu nõ ſumendũ.

*trum in potu eſſe ſumendum clarius Galenus libro 6.
de ſimpl.med.facul.indicat,ita de primo genere Aco-
niti ſcribens:* ἀκόνιτον ἢ παρδαλιαγχὲς σηπτικῆς
καὶ δηλητηρίου δυνάμεώς ἐστι, ὅθεν αὐτὸ φυλα-
κτέον ἐν ἐδέσματι λαβεῖν ἢ πότῳ. πρὸς μέντοι
τὸ ἀποσῆψαι τινὰ τὴν ἐκ τοῦ στόματος ἢ καθέ-
δραν ἐπιτήδειόν ἐστι.*hoc eſt: Aconitum ſeu Parda-
lianches putrefacientis & venenoſæ facultatis eſt.
Itaque in cibo potúque fugiẽdum:attamen ad putre-
faciendum quædam extra os & ſedem aptum eſt.
De altero ſic:* ἀκόνιτον ἢ λυκόκτονον ἐστὶ μὲν παρα-
πλησίας θατέρῳ δυνάμεως, ἰδιαίτερον λύ-
κους ἀναιρεῖν πέφυκεν, ὥσπερ ἐκεῖνο παρδάλεις.
*hoc eſt: Aconitum ſiue Lycoctonum ſimilis alteri facul
tatis eſt, ſed peculiariter lupos interficit, ſicut illud
pardos. Galeno ſubſcribit Paulus lib.7.dicens:* ἀκόνι-
τον τὸ μὲν παρδαλιαγχὲς σηπτικῆς καὶ δηλητη-
ρίου δυνάμεώς ἐστιν, ὅθεν αὐτὸ οὐ ληπτέον. ἔξω-
θεν μέντοι ἐπὶ τῶν σαπῆναι δεομένων σαρκῶν
χρηστέον αὐτῷ. τὸ δὲ λυκόκτονον, τῆς αὐτῆς ὂν
τῷ προτέρῳ δυνάμεως, ἰδίως τοὺς λύκους
ἀναιρεῖ ὥσπερ ἐκεῖνο τοὺς παρδάλεις.*id eſt: Aco-
nitum quod Pardalianches cognominatur, putrefa-
cientem & letalem vim habet, quam ob cauſam intrò
non aſſumendum, foris tamen in carnibus quas pu-
trefacere oportet vtendum eo. Quod vero Aconitum
Lycoctonon vocatur, eandem cum priore vim habet:
peculiariter autem lupos enecat, quemadmodum il-
lud pardos. Plinius quoque lib. 27. cap. 2. omnium
venenorum ocyſſimum Aconitum eſſe ſcribit: nec eſt*

præter

præter Auicennam, qui ad delendas albaras in potu propinandum Aconitum vnquam dixerit. Atqui hic aduerſatur Montuus, Plinium obtrudens, qui loco iam citato ſcorpionum ictibus aduerſari Aconitum in vino calido datum inquit. Cui ita reſponſum velim, me non ignorare Plinium iſta tradere, idque ex Theophraſti autoritate, qui lib. 9. de hiſtoria plantarũ cap. 19. de Aconito ſub Thelyphoni nomine ita ſcribit: χρήσιμον δὲ πρὸς σκορπίου πληγὴν πινόμενον. *quod eſt: Potum contra ſcorpionum ictus prodeſt. Sed ob id Aconitum ad delendas albaras ſeu leucen eſſe bibendum, adhuc conſtanter negamus. Nam ſi ea natura eſt Aconito veluti Plinius ſcribit, vt hominem occidat: niſi inuenerit quod in homine perimat, quomodo in ea vitiliginis ſpecie quam leucen nominant, in qua certe veneni nihil eſt, ad potandum propinari poteſt? In potu itaque datur Aconitum, at minime in vitiligine, ſed vbi in corpore venenũ eſt, cũ quo ſolo, vt Plinij verbis vtar colluctatur, velut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cum venenũ in viſceribus repererit. Mirúmque exitialia per ſe ambo cum fuerint, duóque venena in homine commoriantur, vt homo ſuperſit. Quare Auicennam ſuum Montuus tueri non poteſt, quod non ſine extremo ſumentis incõmodo Napellus ad delendas albaras in potu dari queat. Potuiſſet itaque hanc vt alias omnes annotationes ſuas omiſiſſe, quando parum frugis, vtpote frigidiſſimæ, attulerint.*

Motui obiectio refellitur.

Quando Aconitũ intrò aſſumi poteſt.

Radicis Pētaphylli ſuccum minime pernicioſum, quemadmodum Auicenna ſomniauit, ſed potius contra letalia venena admodum efficacem eſſe.

CAP. XV.

Verba Auicennæ, quibus radicis Pentaphylli ſuccum tanquam exitioſum damnat, habentur cap. 554. ſecundi Can. vbi in hanc ſententiam ſcribit: Succus radicis eius eſt medicina pernicioſa. Errare autē toto cælo Auicennam cuiuis conſtat, qui veterum de hac planta ſcripta, diligentius excuſſerit. Nemo enim ex veteribus Auicennæ opinioni ſubſcribit, ſed huic vno ore omnes reclamant. Etenim Dioſcorides lib. 4.

Pētaphylli radicis ſuccus nō exitioſus.

cap. 39. ita de radice Pentaphylli tradit: χυλὸς τῆς ῥίζης ἁπαλῆς ποιεῖ πρὸς τὰ ἐν ἥπατι καὶ πνεύμονι πάθη καὶ τὰ θανάσιμα. *quod eſt: Radicis teneræ ſuccus contra iocinoris pulmoniſque affectus, & letalia venena facit. Idem etiam lib. 6. cap. 20, radicem Pentaphylli contra toxica efficacem eſſe, his verbis oſtendit:* ἰδίως δ' ἐπ' αὐτῶν ἁρμόζει καὶ ἡ τῆς πενταφύλλου ῥίζα ὁμοίως λαμβανομένη: *id eſt: Priuatim vero iis conuenit Pentaphylli radix ſimiliter ſumpta. Loquitur autem de illis qui toxicum hauſerūt. Cui Paulus lib. 5. cap. 54. ſubſcribit, inquiēs: Peculiariter autem contra toxicum valet Pentaphylli radix eodem modo pota. Plinius quoque lib. 25. cap 9. Pentaphylli ſeu quinquefolij radicē aduerſus venena valere teſtatur iis verbis: Aduerſus ſerpentes bibitur eius radix, quæ ſparganion vocatur, ex vino albo. Quem etiam ſequitur Apuleius ille Madaurenſis capite*

pite ſecundo ſui libri, quem de herbarum virtutibus conſcripſit, ad morſum ſerpentis quinquefolium potã & contritam, mire vtilem eſſe tradens. Proinde nemo eſt, niſi Leberide cæcior ſit, qui non hallucinari Auicennam videat. Id quod eo libentius ſtudioſis inculcamus, vt vel tandem ab Auicenna deſciſcant, diſcántque huius decreta non niſi exacto adhibito iudicio eſſe imitanda. Neque enim tantam eſſe Auicennæ autoritatem volumus, vt radicem ſalutarem admodum & contra venena potentem, faciat letalem. Quid ſi animaduertiſſent ſuperioris ſæculi medici, nunquam Pentaphylli radicem in vſu medico tanquam pernicioſam abhorruiſſent. Sauonarola enim celebris ſua ætate medicus, quemadmodum Leonicenus vir & de literis & de re medica optime meritus ſcribit, radicem Pentaphylli non alio nomine in quartana propinare non auſus fuit, niſi quod damnaretur à Principe. Iacobus quoque de Dondis, vt idem ſcribit, Auicennæ autoritate ſeductus, huius radicem inter venena numerauit. Diſcant itaque ſtudioſi bonorum virorum periculo in tempore ſapere, vt medicinam ex fontibus potius quàm ex lacunis hauriant, nec eò dementiæ ducantur, vt cum Auicenna errare malint, quàm cum eruditis ac bonis viris recte ſentire.

Auicénæ placita nõ temere imitanda

Leoniceni laus.

Harmel Arabibus non cicutam, ſed rutam potius ſylueſtrem ſignificare, vtcunque Auic. ac huius ſequaces reluctẽtur, veterũ omniũ teſtimoniis euidentiſsimum eſſe.

CAP.

CAP. XVI.

Verba Auicennæ quibus Harmel non eſſe rutam ſylueſtrem aſſerit, habentur Fen.6.Can.4.tract. 3.cap. 33. vbi in hunc modum ſcribit: Ruta ſylueſtris non eſt Harmel, vt quidam exiſtimauerũt. Quæ vtique verba multis non ſolum medicis, ſed & pharmacopolis errandi occaſio fuerunt, vt paßim Harmel pro Cicuta interpretati ſint. Ita interpres Aberois quinto Colliget. non ſine maximo errore Harmel pro Cicuta interpretatus eſt: nec animaduertit, quod hoc loci Abenrois, Harmel calidam & ſiccam in tertio ordine eſſe dicat, Cicuta autem veterum omnium teſtimonio, quemadmodum paradoxo 14. diximus, inter venena frigiditate nimia enecantia numeretur. Fuerunt etiam non pauci pharmacopolæ, qui falſa iſta interpretatione ſeducti, ſemper pro Harmel Cicutam in vſum medicum arripuerint. Teſtatur id vetuſtum admodum Antidotarium, quo annis multis ad conficienda medicamenta vſus eſt pharmacopola Onolizbachenſis, in quo paßim Harmel pro Cicutæ ſemine interpretatum erat, nec animaduertit errorem, donec per me tandem monitus fuit. Acceßit tandem multorum errorum ſator Matthæus Syluaticus, quem Pandectarium alio nomine vocant, qui Harmel cum aſpiratione apud Arabes ſcriptum Cicutã, ſine vero aſpiratione rutam ſylueſtrem ſignificare ſcripſit. Id certe quod non ſolum non verum & minime ocioſum, vt Montuus arbitratur, ſed omnium mendaciſſimum ac ocioſiſſimum eſt, quod veterum ſententiæ, adde Arabibus etiam ipſis, ex diametro pugnet, nec vlla

Pãdectarius errorum ſemi-nator.

Montuus refellitur.

ex hac diſtinctione doctorum concordia fieri poßit. Nemo enim eruditorum vnquam Harmel *cum aſpiratione pro* Cicuta *interpretatus eſt, ſed vno ore omnes rutam eſſe ſylueſtrem affirmarunt.* Teſtis eſt Dioſc. *qui lib.3.cap.49. ita ſcribit:* καλοῦσι δὲ τινὲς πήγανον ἄγριον ἅρμαλα. *id eſt:* Vocant autem *nonnulli rutam ſylueſtrem* Harmala. Et Galenus *lib. 7. de ſimpl. med. facult. dicens.* Μῶλυ τινὲς τὸ πήγανον ἄγριον ὀνομάζουσιν. ἔνιοι δὲ ἅρμαλαν, *quod eſt:* Moly *quidam rutam ſylueſtrem vocant, nonnulli* Harmalan. E*ſſe autem idem* Moly *cum ruta ſylueſtri, docet in octauo libro de ſimp. med. facult.* Galenus *ita ſcribens:* ὃ δ᾽ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις μῶλυ, καὶ βησασανὸν ἔφαμεν ὀνομάζεσθαι, εἴη ἂν καὶ αὐτὸ πήγανον ἄγριον. *hoc eſt:* Quod *ſuperius moly & beſanum nominari diximus, & ipſum vtique fuerit ruta ſylueſtris.* Non *eſt vero vt quiſpiam hic moly* Homericum *intelligat, quod ab eo quod alio nomine ruta ſylueſtris dicitur, planè diuerſum eſt, pingitúrque ſeorſim à* Dioſcor. Paulus *quoque* Aegi. *lib.7. rutam ſylueſtrem alio nomine vocari harmalam his verbis oſtendit:* Moly *quod quidam rutam ſylueſtrem nominant, nonnulli vero harmalan,* Syri *beſanum.* Inter Arabes *denique* Serapion *cap. 275. harmel pro ruta ſylueſtri interpretatur, alióque nomine moly dici ait.* Auicen. *quoque cap.340 ſecundi* Can. *harmel eſſe rutam ſylueſtrem fatetur, id quod proprietates quas illi tribuit abunde monſtrant: eædem enim ſunt cum illis quas rutæ ſylueſtri ineſſe* Dioſcor. Galenus, *ac alij veteres ſcribunt.* Ait *enim:*

Harmel

Harmel ruta ſylueſtris.

Moly idē cum ruta ſylueſtri.

Moly Homericum.

Harmel eſt inciſiua & ſubtiliatiua, eſt bona dolori iuncturarum, & ſciaticæ cum deſuper illinitur: trita cum melle & vino & felle gallinarum & aqua fœniculi, eſt conueniens debilitati viſus: prouocat vrinam & menſtrua, & confert colicæ ventoſæ. Quas *nimirum facultates omnes rutæ ſylueſtri veteres etiã aßignant.* Dioſcor. *enim loco iam citato in hunc modum de illa ſcribit:* πήγανον ἄγριον πινόμενον ὠφελεῖ ἰσχιαδικοῖς. κινεῖ δὲ καὶ καταμήνια. τὸ σπέρμα ἁρμόζον ἐστὶ πρὸς ἀμβλυωπίας μετὰ μέλιτος λειανόμενον σὺν οἴνου καὶ χολῆς ἀλεκτορίδων, κρόκου τε καὶ μαράθρου χυλοῦ. *hoc eſt:* Ruta *ſylueſtris coxendicum doloribus prodeſt, menſes mouet.* Semen *cum melle, vino, gallinacco felle, croco, & fœniculi ſucco tritum, ad oculorum hebetudinem vtile eſt.* Galenus *autem libro 7. ita:* ἡ δύναμις αὐτοῦ λεπτομερής ἐστιν καὶ θερμὴ κατὰ τὴν τρίτην ἀπόστασιν, ὅθεν καὶ τέμνει τοὺς παχεῖς χυμοὺς σὺν διαφορεῖ. καὶ ἐπ' οὔρησιν προτρέπει. *id eſt, vis eius tenuium eſt partium, & calida in tertio ordine, vnde & craſſos humores diſſecat & digerit, & vrinam mouet.* Et *lib.* 8. πήγανον δ' ἄγριον τέμνειν καὶ διαφορεῖν ἔχει τοὺς παχεῖς καὶ γλίσχρους χυμούς. διὰ δὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ δι' οὔρων κινεῖ. καὶ μὲν δὴ σὺν λεπτομερής ἐστι, καὶ ἄφυσον, καὶ διὰ τοῦτο πρός τε τὰς ἐμπνευματώσεις ἁρμόττει. *quod eſt:* R*uta ſylueſtris incidere atque digerere craſſos lentóſque humores poteſt, ob eandem vim & vrinas mouet, quin & tenuium eſt partium, flatúſque extinguit, quare ad inflationes competit.* Galeno *ſubſcribit* Pau-

lus

lus iis verbis: Ruta *ſylueſtris tertiæ eſt claßis calfaciẽtium cum partium tenuitate: vnde craſſos & tenaces humores incidit ac diſcutit, vrinámque mouet.* Porrò *harmel apud* Abenroen *deſcriptio ac proprietates in vniuerſum cum iam dictis conueniunt: inquit enim:* Harmel *calida & ſicca eſt in tertio ordine, incîdit humores craſſos, prouocat vrinã & menſes, valet dolori coxendicũ, pituitámque purgat.* Ita *vt euidẽtißimum ſit vtrorumque, tã* Græcorum *quàm* Arabũ *teſtimonio, harmel cũ aſpiratione, imo vtcũque ſcribatur, perpetuò ſignificare rutam ſylueſtrem.* Præterea *quũ ruta ſylueſtris craſſos lentóſque humores, vt iam oſtendimus, incidere & diſcutere poßit, manifeſtũ eſt eam cõmodius ad catapotiorum fœtidorũ & de hermodactylis confectionem adhiberi quàm cicutã: non enim alio nomine deuorantur, niſi vt craſſos lentóſque humores educant: id certe quod cicuta nõ poteſt, cum eoſdẽ ſua frigiditate & humiditate potius craßiores & magis lentos reddat, atque ita membris & articulis impingat, vt nulla vi aut omniũ difficillime eximi poßint.* Atqui *hoc loci* Montuus *obluctatur, non omnem cicutam frigidam & humidam adeóque letalem eſſe dicens, ſed quandam vtpote terreſtrem calidam & ſiccam exiſtere, quam etiam intra corpus ſalubriter adhiberi poſſe, recentiorum medicorum, præſertim* Conciliatoris *autoritate ait.* Mirum *autem* Montuum *ita delirare, vt me tam nullius momẽti argumentis à concepta iam olim ſentẽtiâ deturbari poſſe exiſtimet.* Satis *compertum habeo recentiores* Cicutæ *duo facere ſumma genera, vnum aquaticæ frigentis*

Cicuta ad catapotiorũ confectionem non debet adhiberi.

Montui annotatiuncula reſpondetur.

Cicutæ duo ſunt genera.

gentis & humentis naturæ, alterum terreſtris calidæ & ſiccæ. Sed quoniam qui hoc ſcribat, ſententiámque illorum confirmet, autorē nullum idoneum proferunt, quid eſt cur non hallucinatos eſſe, vt ferè ſolent, conſtanter dicamus? Nec enim Conciliator tantus eſt, vt huic errori patrocinari poßit, quem conſtat in multis alijs ita turpiter erraſſe, vt conturbatoris potius nomen quam conciliatoris meruerit. Quid multis moror? quum nemo ex veteribus aut probatißimis ſcriptoribus Cicutam, quod frigida & humida ſit, intra corpus adhibendam cenſuerit, quid eſt quod recentiorum quorundam temere excogitatis nugis in tantum moueamur, vt Cicutam calidam & ſiccam dicamus, cum tamen conſtet nulla alia ratione Gal. lib. quinto de ſimpl. med. facult. cap. 18. Cicutam in potu damnaſſe, niſi quod frigida & humida ſit? Verba eius ſubiiciemus: ὅσα γε πλῆθος inquit, ὑγρότητος ἔχει ψυχρὰ ὥσπερ καὶ τὸ κώνειον, οὐκ ἀγαθὰ πινόμενα. quod eſt: Quæ frigida quum ſint, humiditatis item copiam obtinent, ceu cicuta, ea potu non ſunt vtilia. Inſuper prædictis fidem faciunt, quod nec Dioſcorides, diligens herbarum ſcriptor, duplicem Cicutam, quemadmodum Conciliator facit, ita vt ſole clarius ſit, recentiorum de duobus cicutæ generibus commentum, eſſe omnium frigidißimum.

Conciliator cōturbator potius dicēdus.

Ladanum, vel vt Barbari addita litera loquūtur, Laudanū, non ex Hedera, perinde vt Auicenna ſomniat, ſed Ciſtho potius frutice, quem Ladam aliàs nominant, colligi.

CAP. XVII.

Avicennæ verba quibus Ladanũ ex hedera prouenire ſtatuit, habentur capite 432. ſecundi Can. vbi in eum ſcribit modum: Laudanum eſt humiditas pendens in pilis caprarum paſcentium, & barbis earum cum paſcunt plantam quæ nominatur Cuſus. Et in cap. 173. eiuſdem Can. de Cuſo, vbi ita inquit: Vna quidem ſpecierum eius eſt, quæ nominatur laudanum, & cuſus quidem in radice eſt laudanum. Cuſum autem vtrobique pro ciſſum corrupto vocabulo interpres dixit: κισσός vero Græcis, hedera Latinis vocatur. Sed ne quis Auicennæ patrocinari poſſit, ac dicere cuſum corrupte haud aliter quàm apud Serap. cap. 42. pro ciſtho poſitum, facit quod vterque aliàs cuſſum pro hedera ſeorſim deſcribit, & Auicenna in capite de Cuſo, haud ſecus quàm in capite de Laudano vtriuſque herbæ vires miſcuit, ita vt euidentiſſimum ſit Auicennam ciſthon herbam ladaniferam non ſatis compertam habuiſſe, nec illam à ciſſo, hoc eſt hedera, ſecernere potuiſſe, ſed nominis vicinitate deceptum, quæ ciſtho debentur, ad ciſſon tranſtuliſſe: id quod perſpicuum fiet, caput de Cuſo apud Auicennam, cum capite de ciſtho apud Dioſcor. conferenti. Quod vero pingue illud quod à lada herba, quæ κίσθος Græcis dicitur, ladanum appellatur, hircorum barbis adhæreſcens, non de ciſſo ſeu hedera ſed de ciſtho colligatur, in primis Dioſcor. lib. 1. cap. 119. teſtatur, ita ſcribens: ἔςι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος κίσθου, καλούμενον ὑπ' ἐνίων λῆδον, θάμνος κατὰ ταὐτὰ φυόμενος τῷ κίσθῳ, μακρότε-

Auicenna Ciſthon herbã nõ ſatis compertã habuit.

Ladanũ de ciſtho colligitur.

ρα

ρα· τὰ δὲ φύλλα ἔχει καὶ μελάντερα, λιπαρίας τινὰς κατὰ τὸ ἔαρ ἐπισπώμενα, οὗ φύλλων ἡ δύναμις στυπτικὴ καθέστηκε, ποιοῦσα πρὸς ὅσα καὶ ὁ κίσθος. γίνεται δὲ ἐξ αὐτοῦ τὸ λεγόμενον λάδανον. τὰ φύλλα γὰρ αὐτοῦ νεμόμεναι αἱ αἶγες καὶ οἱ τράγοι, τὴν λιπαρίαν ἀναλαμβάνουσι τῷ πώγωνι γνωρίμως, καὶ τοῖς μηροῖς προσπλαττομένην διὰ τὸ τυγχάνειν ἰξώδη, ἣν ἀφαιροῦντες ὑλίζουσι καὶ ἀποτίθενται ἀναπλάσσοντες μαγίδας. hoc eſt: Alterum quoque ciſthi genus eſt, ladon à nonnullis appellatum, frutex ſimiliter ciſtho naſcẽs, oblongiora tãtum & nigriora folia habet, quæ verno tempore quiddam contrahunt, foliorum eius vis adſtringens, omnibus quibus & ciſthus accommodata. Fit ex eo quod ladanum dicitur. Folia eius cum paſcuntur capræ, hirciq́ue, pinguitudinem conſpicue barba carpũt, & ſuo lentore femoribus adhæreſcentem reportant, quam depectentes colant, cogúntque in offas, & recõdunt. Et Galenus li. 7. de ſimpl. med. facult. in hunc modum loquens: κίσθος ἢ λάδανον. ἐν μὲν τοῖς θερμοτέροις χωρίοις οὗτος ὁ κίσθος γεννώμενος, οὐχ ἕτερος ὢν τῷ γένει τοῦ παρ' ἡμῖν. τὸ δὲ καλούμενον λάδανον ἐξ αὐτοῦ γίγνεται. quod eſt: Ciſthus aut ladanum. In calidis regionibus hic ciſthus proueniens, non alius exiſtit genere, quàm qui apud nos naſcitur. Verum ladanum quod vocant, ex eo colligitur. Gal. ſubſcribit Paulus libro ſeptimo, inquiens: λάδανον ἀπὸ κίσθου τοῦ λάδανος λεγομένου γίνεται, ἔστι δὲ ἐν κύπρῳ. hoc eſt: Ladanũ eſt ciſtho, quã ladana vocant, prouenit: eſt autem in Cypro. Dioſc.

quoque

quoque Cyprium Ladanum veluti cæteris præſtantius laudat. Si itaque ladanum optimum in Cypro naſcitur, fieri nō poteſt vt ex hedera, quæ, ſi Theophraſto grauiſſimo autori credimus, in Cypro nō naſcitur, proueniat: adeò vt toto cœlo erret Auicenna, qui hoc ipſum ex hedera colligi tradit. In hunc errorem, vt in alios multos, Pandectarius quoque incidit, & vt Auicennam ſuum tueretur, hederæ nomen aliquanto quàm reliqui fuſius accepit, omnémque herbam qua capræ libenter veſcuntur, ab edendo hederam appellari poſſe ſtolidiſſime dixit. Neque Plinius ab hoc errore immunis fuit, ſed perinde atque Auic. vtriuſque herbæ hiſtoriã confudit, quẽadmodũ Nicolaus Leonicenus, reconditæ eruditionis vir, in ſuo quem de Plinij erroribus conſcripſit libro, abunde ſatis indicauit. **Pãdectarii error.** **Plinii erratum.** **Nicolaus Leonicenus.**

Auicẽnam Volubilis maioris facultates cum Hederæ proprietatibus confundere, notius fermè eſſe quàm vt demonſtrari debeat.

CAP. XVIII.

DEſcriptio maioris Volubilis apud Auicẽnam habetur cap. 735. ſecundi Can. vbi in hanc ſententiam ſcribit: Lac Volubilis magnæ abradit pilos, & interficit pediculos. Folia funis pauperum recẽtia conuenientia ſunt vlceribus magnis, & conſolidant ea decocta in vino, & ex eis emplaſtrum factum ſuperimpoſitum aduſtioni ignis, & proprie cum cerato. Diſtillatur ſuccus eius in aurem doloroſam, & confert vlceribus antiquis. Has autem facultates ab Auicen-

na volubili maiori tributas, hederæ deberi in vniuerſum omnes teſtantur veteres: in primis Dioſcorides li.2.ca.168. ita docẽs: τὸ δὲ δάκρυον κισσοῦ ψιλοῖ τρίχας, κτείνει φθεῖρας ἐπαλειφόμενον. καταπλάσσεται δὲ τὰ φύλλα πρὸς πᾶν ἕλκος ἑψηθέντα σὺν οἴνῳ. καὶ καταπλασσόμενα κατακαύματα κακοήθη θεραπεύει. ὁ δὲ χυλὸς τῶν φύλλων, καὶ τῶν κορύμβων ὠταλγίας καὶ πυοῤῥοοῦντα ὦτα σὺν ἐλαίῳ ἰᾶται. i. Hederæ lachryma depilat, illita pediculos enecat. (Hic aduerte Auicẽnã ineptiſſime lac pro lachryma reddidiſſe.) Folia in vino decocta omnium vlcerum generi illinuntur. Ambuſta quoque, etiamſi malefica ſint, illita ſanant. Foliorum vero & corymborum ſuccus dolentibus auribus & purulentis cum oleo medetur. Et Galenus lib. 7. de ſimpl. med. facult. in eum modum ſcribẽs: τὸ δάκρυον κισσοῦ φθεῖρας κτείνει, καὶ τρίχας ψιλοῖ. ὁ δὲ χλωρὸς, ἑψηθέντων τῶν φύλλων σὺν οἴνῳ, καὶ τῶν μεγάλων ἑλκῶν ἐστι κολλητικὸς, καὶ τῶν κακοηθευμένων ἰατικός. τὰ δὲ ἄνθη αὐτοῦ ἰσχυρότερα πως ἐστιν, ὡς μετὰ κηρωτῆς λειούμενα τοῖς πυρικαύτοις ἁρμόττειν. ὁ δὲ χυλός ἐστι μὲν καὶ ἔῤῥινον φάρμακον, καὶ τὰ χρόνια δὲ τῶν ὤτων ἰᾶται ῥεύματα, καὶ τῶν ἑλκῶν τὰ παλαιὰ κατά τε τὰ ὦτα. quod eſt: Lachryma hederæ pediculos interimit, pilis nudat. Viridis autem, foliis eius in vino decoctis, vlcera grandia conglutinat, quæque maligna ſunt ſanat. Flores vero quodam modo valentiores ſunt, vt ad læuorem redacta cum cerato ambuſtis proſint. Præterea ſuccus medicamen-

tum eſt quod naribus infunditur, & vetuſtis aurium fluxionibus, & quæ in his ſunt vlceribus medetur. Galeno in ſeptimo ſubſcribit Paulus his verbis: Lachryma hederæ pediculos interficit, & pilis nudat. Viridia eius folia in vino decocta vlcera conglutinant, ambuſtis conducunt. Succus medicamentum eſt, quod naribus infuſum caput purgat, tum vetuſtas aurium fluxiones ſanat. Iam dicta confirmant, quæ libro 24. cap. 10. in hunc modum ſcribit Plinius: Succus hederæ tædia narium grauεolentiámque emẽdat. Infunditur etiam purulentis auribus aut dolentibus cum oleo. Illinitur decocta in vino omnium vlcerum generi, etiamſi cocoethe ſint. Lachryma eius pſilothrum eſt, phthiriaſímque tollit, & ambuſtis illinitur vtiliter cum cera. Quare neminem eſſe puto, niſi lapide ſtupidior ſit, qui non aperte videat Auicẽnam hederæ facultates, non ſine magno errore, Volubili maiori tribuiſſe: ita paßim herbarum inter ſe vires miſcet Auicenna, vt nihil certi ex hoc autore ſtudioſius decerpere poßit. Proinde animaduertendum Volubilem maiorem aliam eſſe ab ea quæ ſimpliciter hedera vocatur, herbam, illam nimirum quam Græci helxinen aut ciſſampelon, hoc eſt, viticalem hederam nominãt. Hæc plurimo quidem lacte manat, & aluũ haud ſecus quàm ſcammonia citat, quam Dioſcor. lib. 4. cap. 42. iis verbis deſcribit: ἐλξίνη ἡ καὶ κισσάμπελον, ἔχει φύλλα ὅμοια κισσῷ, ἐλάττονα δὲ καὶ κλωνία μικρὰ περιπλεκόμενα ὅπου ἂν τύχοι. φύεται δὲ ἐν φραγμοῖς καὶ ἀμπελῶσι καὶ σίτῳ. δύναμιν δὲ ἔχει τῶν φύλλων ὁ χυ-

Ex Auicẽna nihil certi decerpitur.

λὸς πινόμενος λυτικὴν κοιλίας. id eſt: Helxine quæ & ciſſampelos dicitur, folia hederæ ſimilia habet, minora tamen, ramuſculos quoque paruos amplectentes quicquid cõtigerint. Naſcitur vero in ſeptis, vineis & frumento. Succus foliorum potus vim habet aluum ſubducendi. Et mirum admodum vtrũque interpretem, Ruellium & M. Virgilium, hoc caput tanquam adulterinum in Dioſc. omiſiſſe, cum tamen conſtet antiquorum, Galeni præſertim & Pauli teſtimoniis duas eſſe helxinas diſsimiles inter ſe naturæ: id quod & Virg. in ſuis fatetur annotationibus, vnam quæ hodie parietaria, alteram quæ Volubilis maior appellatur.

Tã Ruellius quàm M. Virgilius caput de ciſſampelo præter rationẽ omiſerunt.

Sucutum neque ſemperuiuum, neque mãdragoræ ſpeciẽ eſſe, quemadmodũ Auicenna putat, ſed eam potius herbam quam veteres ſymphytum petræum nominant.

CAP. XIX.

QVàm varium ſe in ſucuti deſcriptione exhibuerit Auic. probè intelliget, qui eiuſdem de illo placita diligenter expẽderit. In cap. nanque 642. ſecũdi Can. ita ſcribit: Sucutũ quid eſt? Dicitur quod eſt ſemperuiua, & dicitur quod eſt ſpecies ſeminis mandragoræ, & dicitur aliud. Et rurſus Fen 10. Can. 3. tract. 3. cap. 6. de ſputi ſanguinis curatione in hunc modum: Sucutum eſt ſemperuiua, & ſcripſit vir quidam in ſuis aggregationibus eſſe calamẽti ſpeciem, naſcentem inter lapides. Quid, per Apollinem oro, certi ex his deſcriptionibus medicæ profeſsionis

ſtudioſi

ſtudioſi venētur? Nihil equidem: nam quid cognitionis conferre queat Auic. qui metipſe ignorauit, quid ſucutum eſſet? Ignoraſſe autem tot de illo diuerſæ ſententiæ declarant: compertam enim ſucuti naturam ſi habuiſſet, in referendis aliorum ſententiis minime cõtentus fuiſſet, ſed tandem in re tam dubia pronunciaſſet, & ſuã etiam ſentētiam interpoſuiſſet. Proinde reſipiſcerent velim, qui adhuc hodie Auic. tanquã idolum aliquod exoſculantur, nec vllo pacto huic eſſe contradicendum putant, cum tot erratis eius libros, ſecundum præſertim, refertos eſſe conſtet, vt multo conſultius eſſet hunc penitus interiiſſe, quàm vt tot bonis viris autoritate, qua plurimũ valere arbitrantur, imponeret. Diſcant igitur ex hoc aliiſque erroribus, quàm varius ſit, & Vertumno quouis inconſtantior Auicen. vt vel tandem pudeat tam inconſtantis magiſtri eſſe diſcipulos. Sed ad inſtitutum reuertentes, ſucutum neque ſemperuiuam, neque ſemen mandragoræ, neque etiam calamenti eſſe ſpeciem, ſed eam potius herbam quàm Dioſc. & alij Græci ſymphytum petræum nominant, demonſtrabimus. Id quod facillimum erit, ſi vtriuſque deſcriptiones contulerimus. Auic. ſiquidem in loco ſecundi Can. antea citato hæc ſubiungit verba: Sucutum eſt duarum ſpecierũ, quarum vna eſt petroſa, & alia non petroſa. In ipſa eſt humiditas calida temperata, & ſubtilitas & inciſio, & habet odorem ac dulcedinem quandam, & aqua eius attrahit ſputum, & aggregando partes carnis in vaſe facit rem vnam. Decoctio eius ſanat aſperitates pectoris & gutturis, & prohibet ſputum ſanguinis,

Auicenna Sucuti naturã ignorauit.

Sucutum à Symphyto petræo nihil differt.

guinis, & cum aqua mellis mundificat pulmonem, cōfert vlceribus inteſtinorum & abraſioni, & rupturæ inguinis, & doloribus renum, & retinet fluxum ſanguinis menſtrui. Quæ ſanè deſcriptio in vniuerſum cum deſcriptione ſymphyti petræi quadrat, quam tradit Dioſcorides lib. 4. cap. 10. dicens: Σύμφυτον πετραῖον φύεται ἐν πέτραις. τὸ δ' ὅλον ἐστὶ ξυλῶδες καὶ εὐῶδες, γλυκύ τε πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ πτύελου προσκλητικόν. τοῦτο ἑψηθὲν σὺν μελικράτῳ καὶ ποθὲν, ἀνακαθαίρει τὰ ἐκ πνεύμονος. σὺν οἴνῳ δὲ ἑψηθὲν, πίνεται πρὸς δυσεντερίαν, καὶ ῥοῦν γυναικεῖον ἐρυθρόν. καὶ νεφριτικοῖς σὺν ὕδατι δίδοται. ἁρμόζει καὶ ταῖς βρόγχου τραχύτησι. κολλᾷ καὶ νεότρωτα καὶ ἐντεροκήλας ἀποκρατεῖ καταπλασσόμενον. καὶ τὰ κρέα συμπέττει ἑψόμενα σὺν αὐτοῖς. *hoc eſt: Symphytum petræum naſcitur in petris, totum eſt lignoſum, odoratum, guſtu dulce, ſaliuámque ciens. Decoctũ in aqua mulſa & potum, quæ ſunt in pulmone purgat, in vino vero decoctum ad dyſenteriam, rubráque fœminarum profluuia, & renum malis ex aqua datur, gutturis quoque aſperitati prodeſt, vulnera recentia conglutinat, inteſtinorúmque ramices illitum cohibet, carnes quoque cum quibus decoquitur coaleſcere facit. Neque diſconueniunt quæ de ſymphyto ſcribit Galenus lib. 8. de ſimpl. medic. facult. in hunc modum:* Σύμφυτον πετραῖον ἐξ ἐναντίων σύγκειται δυνάμεων. ἔχει μὲν γάρ τι καὶ τμητικὸν, ᾧ καὶ τὸ περιεχόμενον ἐν θώρακι καὶ πνεύμονι πῦον ἐκκαθαίρειν πέφυκεν. ἔχει δέ τι καὶ συνακτικὸν,

καὶ

ὥστε πρὸς τὰς τῶν αἱμάτων ἀναγωγὰς ἐπιβοη-
θεῖ. καὶ τρίτην ἐπ' αὐτοῖς ὑγρότητά τινα θερ-
μὴν οὐκ ἀμέτρως, δι' ἣν καὶ γλυκὺ φαίνεται
γευομένοις, καὶ ἡδὺ πρὸς τὴν ὄσφρησιν. τὰς ἐν
ἀρτηρίᾳ τραχύτητας ἰᾶται. κατὰ δὲ τὴν ἐξ ἁπα-
σῶν τῶν εἰρημένων δυναμέων μύξιν ἅμα τε
καὶ διαφορεῖν ἱκανόν ἐστιν καὶ συνάγειν καὶ σφίγ-
γειν τὰ σώματα. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἐντεροκη-
λίαις ἐπιτίθεται. ὅσοι δ' αὐτὸ καὶ πρὸς δυσεν-
τερίαν, καὶ ῥοῦν ἐρυθρὸν ἕψοντες ἐν οἴνῳ διδόα-
σιν, ὡς ξηραίνοντί τε καὶ συνάγοντι χρῶνται. καὶ
ὅσοι πρὸς νεφρῖτιν, ὡς ἐκκαθαίροντι καὶ τέμνοντι.
id eſt: Symphytum petræum ex contrariis conſtat viribus: habet enim ſecandi vim quampiam, qua collectum in thorace & pulmone pus expurgare poteſt: habétque etiam quandam contrahendi vim, qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur: & tertia ad eas ineſt humiditas quædam non immodice calida, per quam guſtantibus dulce apparet, & odoratu iucundum: arteriæ aſperitates ſanat. Porrò ſecundum omnium dictarum virium miſtionem ſimul digerere abunde poteſt, ſimúlque corpora contrahere conſtringeréque: proinde inteſtinorum ramicibus imponitur. Qui ipſum in vino decoctum ad muliebre exhibent profluuium, vtuntur tanquam deſiccante & contrahente. Qui vero ad nephritin, tanquam expurgante & incidente. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, dicens: Symphytum petræum ex contrariis conſiſtit facultatibus. Habet nanque vim ſecandi, qua nimirum in thorace, pulmone & renibus

 pus

pus expurgat. Quandam etiam contrahendi, qua ſanguinis excreationibus, rubris fœminarũ fluxionibus, & enterocœlis medetur. Ad hæc omnia calidam quãdam humiditatem habet, qua ſitim extinguit, & arteriæ aſperitates. Prædictis accedunt quæ ſcribit Plin. lib. 27. cap. 6. in hunc modum: Alum nos vocamus, Græci Symphyton petræũ, naſcitur in petris, ideóque petræum cognominatum, vtiliſſimum lateribus, renibus, torminibus pectoris, pulmonibus ſanguinẽ reiicientibus, faucibus aſperis. Vulneribus ſanãdis tanta præſtantia eſt, vt carnes quoque cum coquuntur conglutinet addita, vnde & Græci nomen impoſuere. Quæ ideo nobis ordine recenſenda fuerunt, vt ex iis luce meridiana clarius cernerent veritatis auidi ſectatores, ſucutum cum ſymphyto idem eſſe, id quod præter vtriuſque deſcriptiones quæ in vniuerſum cõueniunt, nomen etiã ſatis indicat. Corrupto enim vocabulo ſymphytum ſucutum appellauit Auic. Proinde cum is error in quem lapſus eſt Auic. ex linguæ inſcitia ortus ſit, cõſultum erit omnibus qui medicinæ operam daturi ſunt, vt illam non niſi linguarum, Græcæ præſertim, peritia inſtructi accedant, nam ita multas errorum occaſiones ſubterfugere poterunt, in quas aliàs improuidi incident.

Medicinæ ſtudioſi græcæ linguæ peritia prædi ti ſint.

Ignoraſſe populum arborem Auicen. cum ex ambigua eius de illa ſentẽtia, tum etiã quod calidam eſſe in ordine tertio ſtatuit, colligi.

CAP. XX.

Avicennæ populum arborem fuiſſe ignotam, indicio primum eſt, quod illam in ſecundo Can. diuerſis capitibus ſub aliis atque aliis nominibus tanquam rem diuerſam deſcribit: quod certe nũquam feciſſet, ſi huius formam atque naturam probe perſpectam habuiſſet. Ter enim de vna hac arbore diuerſis locis tractat. Primum cap. 344. ſub hauri Romani nomine, vbi quid haurum Romanum ſit quærens, nominatur achiroſa, reſpondet: quam ſanè dictionem corruptam eſſe conſtat, ac pro ea αἴγειρος ſcribendum, quæ dictio Græcis nigram populum ſignificat. Dein cap. 510. ſub nucis Romanæ nomine idẽ facit, id quod verba illic ſcripta, quæ à prioribus in nullo differunt, niſi quod pro achiroſa hic aceuſex habetur, ſatis monſtrant. Tertio in cap. 351. ſimpliciter ſub hauri nomine populum deſcribit arborem, vbi etiam ea quæ de alba & nigra populo à Dioſc. Galen. & aliis veteribus diuerſis dicuntur capitibus, vno capite cõfundit, vireſque harum non ſine magno errore miſcet. Nam cum ſcribit aureum ex fructu ipſius arboris conferre ſciaticæ, & ſuccum foliorum eius tepefactum deſtillatum in aurem ſedare dolorem, item aureum ex fructu eius deſtillationi vrinæ conferre, ex eius fructu cum melle fit alcohol, & eſt confortatiuum oculi, & aureum ex fructu eius cum aceto poſt purgationem menſtruorum, prohibere imprægnationem, omnia ad populum albam referenda ſunt. Has enim eius eſſe facultates in primis Dioſcor. lib. 1. cap. 100. docet, ita ſcribens: λεύκης τοῦ δένδρου ὁ φλοιὸς ποθεὶς ὅσον οὐγγία μία πλῆθος ἰσχιάδας ὠφελεῖ καὶ στραγγουρίας.

Populus arbor Auicennæ incognita.

Auicenna vtriuſque Populi facultates cõfundit.

Populi albæ vires.

γουρίας. ὠφελεῖ δὲ ὠταλγίας ὁ χυλὸς τῶν φύλλων χλιαρὸς ἐνσταζόμενος. τὰ δὲ κατὰ τὴν ἐκβλάστησιν τῶν φύλλων σφαιρία λεῖα μετὰ μέλιτος ἐγχριόμενα ἀμβλυωπίας θεραπεύει, καὶ τὰ φύλλα δὲ πινόμενα μετὰ κάθαρσιν σὺν οἴνῳ ἀτόκια εἶναι ἱστορεῖται. id eſt: *Populi albæ cortex potus vnciæ vnius pondere iſchiadicis ac vrinæ ſtillicidio prodeſt. Foliorum quoque ſuccus tepens inſtillatus auriũ dolores iuuat. Pilulæ in prima foliorũ germinatione tritæ & cum melle illitæ oculorum hebetudini medentur. Folia denique cum vino poſt purgationem pota ſterilitatem facere produntur.* Necnõ Plinius *libro* 24. *capite octauo dicens*: Cortex *potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt, foliorum ſuccus calidus aurium dolori.* Quod *vero in capite paulò ante citato ſcribit* Auicenna, *emplaſtrum factum ex folijs romanæ cum aceto conferre dolori podagræ, & fructum eius prodeſſe epilepſiæ, ad nigram referẽdum populum erit: ita enim de ea* Dioſcor. *lib.* 1. *cap.* 104. *tradit*: αἰγείρου τὰ φύλλα μετ' ὄξους καταπλαττόμενα ποδαγρικὰς ὀδύνας ὠφελεῖ. ὁ καρπὸς δὲ μετ' ὄξους πινόμενος ἐπιληπτικοὺς ὠφελεῖ. *quod eſt*: Populi *nigræ folia cum aceto illita podagricos dolores iuuãt, ſemen vero potũ cum aceto, comitialibus vtile eſt.* Et Plinius *loco iam citato*, Populus *nigra, inquit, efficaciſsima habetur, quæ in* Creta *naſcitur: comitialibus ſemen ex aceto vtile, folia podagris in aceto decocta imponũtur.* Vnde *euidentiſsimum fit* Auicennam *contra veterum ſententiam vtriuſque populi facultates indiſcriminatim miſcuiſſe,*

ſe,

ſe, adeò vt hinc quoque diſcere liceat hunc ipſum ſua nullo penitus ordine vtcunque ſeſe obtulerunt cõgeſſiſſe. Cæterum ignoraſſe naturam Populi arboris Auicennam inde etiam colligi poteſt, quod hãc cap. 344. & 510. calidam in tertio ordine eſſe dicat, licet cap. 351. æqualem eſſe in caliditate, & ad paucam declinare ſiccitatem ſcribit, id quod & in Carabe, de quo ſequenti paradoxo dicemus, facit: adeo nũquam non ſibi ſimilis, hoc eſt: Proteo ipſo magis varius, eſt Auicenna.

Auicenna ſua ſine ordine cõgeſſit.

Non eſſe autem calidam in tertio ordine populum nigram, teſtatur Galenus libro 6. de ſimpl med. facultatibus ita ſcribens: αἰγείρου τὰ μὲν ἄνθη θερμὰ τὴν δύναμίν ἐστιν ἐκ τῆς πρώτης ἀποστάσεως ἀπὸ τῶν εὐκράτων. ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ ξηραίνειν τε καὶ ὑγραίνειν διαφορᾷ βραχὺ τῶν εὐκράτων καὶ μέσων ἀποκεχώρηκεν ἐπὶ τὸ ξηρότερον, ἔστι δὲ καὶ λεπτομερὴς μᾶλλον, ἢ παχυμερής. καὶ τὰ φύλλα αὐτῆς ὅμοια μὲν πως ἐστὶ τοῖς ἄνθεσιν, πλὴν εἰς ἅπαν ἀσθενέστερά τε καὶ ἀπρακτότερα. καὶ ἡ ῥητίνη δὲ αὐτῆς ὁμοία τοῖς ἄνθεσιν δυνάμεώς ἐστι, καὶ θερμότερα ἔτι. τὸ δὲ σπέρμα λεπτομερέστερόν ἐστι καὶ ξηραντικώτερον παρὰ ῥητίνης, καὶ τῶν ἀνθῶν, θερμὸν δ᾽ οὐ πάνυ τι. *id eſt: Aegiri flores calidi quidem ſunt in primo receſſu à tẽperatis, & in differentia quæ habetur in ſiccãdo & humectando, paulum quiddã à temperatis ac medijs ad ſiccius deflexerunt: ſed & ſubtiliorum potius quàm craſſiorum ſunt partium. Et folia quoque ipſius quodãmodo floribus ſimilia ſunt, niſi quod ad omnia imbecilliora, minúſq; efficacia. Sed & reſina eius*

Populus nigra nõ in tertio ordine calida.

floribus

floribus ſimilem facultatem obtinet, atque etiam calidiorẽ. Porrò ſemen tum reſina, tum floribus, & ſubtiliorum eſt partium, & exiccantius, non tamen admodum calidum. Quæ ideo longius à nobis repetita ſunt, vt hinc ſtudioſi verũ Populi nigræ, omniúmque eius partium temperamentum, quandoquidem Auic. nihil certi ea de re ſtatuat, agnoſcerent. Nec eſt quod nobis quiſquam veterem Galen. traductionem, quæ calidam in tertio ordine aſſerit, obtrudat: nam cum illa ex arabica lingua traducta ſit, id quod barbara & arabica capitibus paßim præfixa nomina, adde multa etiam quæ in Græco non habentur exemplari illi addita, abũde monſtrant, exigua huic fides adhibenda erit, maxime quod cõſtet verſionem illam non ſemel tantum, ſed ferè ſingulis capitibus multifariam deprauatam eſſe, quemadmodum perſpicuum erit, ſi quis illam cum Græcis contulerit. Non eſſe autem legendum in tertio receſſu, ſed in primo potius, omniũ maxime fidem facit Paulus Aegin. Galenum paßim ita referens, vt Simia eius dici cœperit, qui lib. 7. de Populo nigra ita ſcribit: Aegiros excalfacit in primo temperatorum ordine, ſiccat vero mediocriter, eſtque partium tenuium. Verum quæ ex ea ſtillat reſina, floribus paulò calidior eſt. Præterea natura ipſa arboris ad tantum caliditatis gradum illam non poſſe extolli, ſatis indicat. Qui enim ſapor, quis odor, quæ denique qualitas tam præcellentis hanc eſſe caliditatis indicio eſſe poteſt? neque enim valde odorata, neque eximio aliquo ſapore prædita eſt, ſed dum guſtatur, primum quidem modice adſtringit, poſtea amaritudinẽ quãdam

Vetus Galeni trãſlatio qualis.

Paulus Galeni ſimia.

dam ſubobſcuram inuehit, olfacienti quid non inſuaue, verum exiguum id omnino repræſentat: quæ certe ſingula non excedere primum in calfaciendo ordinem argumento exiſtunt. Quod ſi quis etiam via regia, quam in libris de ſimp. med. facul. Gal. oſtendit, incedens, illam in corporibus & temperatis & ægris experiri voluerit, non admodum calfacientem inueniet. Quum itaque ex iam dictis ſatis conſtet populum nigram primum caliditatis ordinem non excedere, quid obſtat, cur non intrepide Auicennam erraſſe pronunciemus?

Carabe quod Græci electrum, Latini autem ſuccinum vocant, non eſſe Populi nigræ lachrymam, veluti Auicenna & alii quidam fabuloſo ſeducti errore docent.

CAP. XXI.

Auicenna cap. 351. ſecundi Can. Carabe gummi arboris Hauri eſſe docet iis verbis: Gummi quod ex hac arbore romana eſt, Carabe dicitur. Et rurſus cap. 374. vbi Carabe hiſtoriam ex profeſſo tractat, idem facit, dum Carabe gummi arboris, quæ nux romana vocatur, eſſe inquit. Manifeſtum vero ex præcedentibus, Haurum romanum, ſeu nucem romanam, Arabibus nihil aliud eſſe quàm Populũ nigrã. Auicẽnam ſequitur Serapiõ, qui cap. 266. ſui de ſimpl. med. temp. Carabe Hauri romani gummi eſſe ſcribit, idque ex Galeni ſententia, quem tamen conſtat nullam de electro ſuccinóue mentionem feciſſe: ita paßim in citãdis Græcis, illorum autoritate abutuntur Arabes. Ea autem

Haurus Romana.

Fabula Heliadū. autem de ſuccino ſentētia, ex fabula quadam hominū mentes irrepſit, qua Heliades Phaetontis ſorores fratrem menſibus quatuor fleuiſſe, ac tandem iuxta Padum in Populos arbores illius deſiderio cōuerſas, pro lachrymis molle ſuccinum iugiter ſtillare ferunt. Hāc certe Ouidius lib.2. metamorph. multis iiſdemque elegantiſsimis verſibus deſcripſit, inter quos & illi leguntur.

Mater tunc truncis auellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpit, at inde
Sanguineæ manant tanquam de vulnere guttæ.
Parce precor mater, quæcunque eſt ſaucia clamat.
Parce precor, noſtrum laceratur in arbore corpus,
Iámque vale, cortex in verba nouiſsima venit.
Inde fluunt lachrymæ, ſtillatáque ſole rigeſcunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda Latinis.

Refertur & à Diodoro Siculo lib.6. de fabuloſis antiquorum geſtis, iis verbis: De electro quidam veteres fabulas ſcripſere haud dignas fide, & quæ à poſteris reprehenſæ ſint. Nonnulli enim tum poetæ, tum hiſtorici tradunt Phaetontem ſolis filium, quū puer eſſet petiiſſe à patre, vt vnicum diem ſolis currum regeret. Illo aſſentiente, ſumpto curru, quum equorum fræna regere nequiſſet, ab equis cōtempto puero, extra ſolitum curſum eſſe currum delatum, & primo cœlum equorum errore incenſum, circulúmque qui Galaſia dicitur, exinde factum, deinde magnam combuſtam orbis partem. Quare commotum Iouem fulmine Phaetontem tradunt peremiſſe; ſolémque in

priſtinum redegiſſe curſum. Phaetontem in fontibus eius, qui nunc eſt Padus, olim Eridanum dicebant, decidiſſe. Eius mortem Nymphas fleuiſſe ſorores, doloríſque magnitudine mutata in Populos fuiſſe verſas: has annis ſingulis eodem tẽpore educere lachrymas, è quibus electrum fiat, reliquum ſplendore ſuperans. Hactenus Diodorus. Fabuloſum autem hunc errorem non tantum Arabes, ſed & ex Græcis plurimi, vt Ariſtoteles ca. 70. de admirandis in natura, ſecuti ſunt, & inter medicos Paulus maxime Aegineta, qui lib. 7. ita ſcribit: Populi arboris lachryma eſt electrum, prope flumen Eridanum, vt aiunt, ex ea deſtillans congelaſcit colore auri. Nihil autem miri in tam variis ſcriptorum de ſuccini prouentu ſentẽtiis deceptũ fuiſſe Paulum, qui in Græcia viuens, vbi terrarum ſuccinum generaretur videre non potuit: quapropter communem multis opinionem ſequi voluit. Plurimi tamen fuere qui fabulam hanc damnauerunt, veluti eſt Diodorus Siculus loco iam citato, & Herodotus libro tertio. Nemo autem vbi naſceretur ſuccinum certius quàm Plinius, fidiſſimus naturæ interpres, diſſeruit, qui lib. 37. cap. 2. varias de illo commentitias explodens ſententias, in hunc modum ſcribit: In ſuccinis cauſam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occaſio eſt vanitas Græcorum diligentiæ. Legentes modò æque perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoque interſit vitæ ſcire poſteros quicquid illi prodidere mirandum. Phaetontis fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores Populos, lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem,

Paulus Aegineta in ſuccino deceptus.

amnem, quem Padum vocamus: & electrum appellatum, quoniam ſol vocitatus ſit elector, plurimi poëtæ dixere, primíque, vt arbitror, Aeſchylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus: quod eſſe falſum Italiæ teſtimonio patet. Diligentiores eorum Electridas inſulas in mari Adriatico eſſe dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas vnquam ibi fuiſſe certum eſt. Nec vero vllas ibi appoſitas eſſe, in quas quicquã curſu Padi deuehi poßit. Nam quod Aeſchylus in Iberia, hoc eſt, in Hiſpania, Eridanum eſſe dixit, eundémque appellari Rhodanum, Euripides rurſus, & Apollonius in Adriatico littore cõfluere Rhodanum & Padum, faciliorem veniam facit ignorati ſuccini, in tanta orbis ignorantia. Modeſtiores, ſed æque falſum prodidere, in extremis Adriatici ſinus rupibus inuiis arbores ſtare, quæ canis ortu hoc effunderent gummi &c. nam varias aliorum quamplurimorum de ſuccino ſententias recenſet, quas ne longiores ſimus, miſſas facimus. Capite autem tertio, poſt falſas multorum opiniones, huius ortum certius monſtrat, ſic dicens: Certum eſt gigni in inſulis ſeptentrionalis oceani, & à Germanis appellari gleſſum, itaque & à noſtris vnam inſularum ob id Gleſſariã appellatam, Germanico Cæſare ibi claßibus rem gerente Auſtrauiam à Barbaris dictam. Naſcitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in ceraſis, reſina pineis. Erumpit humoris abundãtia, denſatur rigore vel tepore autũnali. Cum intumeſcẽs æſtus rapuit ex inſulis, certe in littora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur, atque conſidere in

Gleſſaria.

vado:

vado: quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinum appellantes. Pineæ autem arboris eſſe indicio eſt pineus in attritu odor, & quod accẽſum tedæ modo ac nidore flagret. Affertur à Germanis in Pannoniam maxime prouinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocãt, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipiẽtes circa mare Adriaticum. Plinio ſubſcribit Solinus cap. 33. in hunc modũ: Gleſſaria dat ſuccinum, quod Germani gentiliter vocant gleſſum. Qualitas materiæ iſtius ſummatim antea, Germanico autem Cæſare omnes Germaniæ oras ſcrutante comperta eſt arbor pinei generis, cuius medulla autumni tempore ſuccino lachrymat. Succum eſſe arboris de nominis capeſſas qualitate. Pinum vero vnde ſit genitũ, ſi vſſeris, odor indicabit. Precium operæ eſt ire longius, ne Padaneæ ſyluæ credantur lapidem fleuiſſe. Hanc ſpeciem in Illyricum Barbari intulerunt. Quæ cum per Pannonica commercia vſu ad tranſpadanos homines foret delata, quod ibi primum noſtri eam viderant, ibi & natam putauerunt. Cornelius quoque Tacitus in libro de ſitu, moribus & populis Germaniæ, tradit Eſtuorum gentes mare ſcrutari, & ſolos omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum vocant, inter vada atque in ipſo littore legere. Gleſum autem olim appellarunt, quod inſtar vitri pelluceat, nam Germani vitrum Glas nominant. Sunt autem Eſtui, vel vt Rhenanus legit Aeſtyi, qui hodie Pruteni ſeu Boruſſij vocantur, apud quos nunc vt olim ſuccinum colligitur, cuius nuper magnam copiam multiiugæ eruditionis vir Martinus Girbigus, Illuſtriſſimi

Gleſum ſuccinum quare dictum.

Eſtui ſiue Aeſtii qui

Martinus Girbigus

Principis Alberti Marchionis Brandenburgenſis & Boruſsiæ ducis archiatros, pro amicitiæ noſtræ iure ad nos tranſmiſit. Abundare autem hanc oram Boruſsiæ ſuccino notius eſt quàm vt multa demonſtratione opus habeat: quum enim velut peninſula ſit, ob ſinuoſos maris flexus, terrámque ſpacioſe in freta excurrẽtem, fit vt vi tempeſtatum in hanc ſuccinum aduehatur. De qua re multa quoque ſcribit Eraſmus Stella Libenothanus libro I. *de Boruſsiæ antiquitatibus. Proinde aberrare omnes conſtat, qui ex populo arbore iuxta Eridanum fluuium ſuccinum colligi putant, quum Plinio & experientia ipſa docentibus, ex pino potius arbore, & in Boruſsia regione, à qua procul abeſt Eridanus, proueniat. Neque Dioſcoridi, vt obiter moneam, ea quæ tum ferebatur fama, ex populi reſina ſuccinum durari probatur, ex quo inquit, ferri id & narrari, id quod etiam Marcellus Virgilius monuit. Dioſcor. autem hæc ſunt verba:* ἱστορεῖται δ᾽ ὅτι τὸ ἐξ αὐτῶν δάκρυον κατὰ τὸν ἠρίδανον ποταμὸν καταχεόμενον πήγνυται, καὶ γίνεται τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. *quod eſt: Fertur lachrymam ex iis quæ in Padum amnem defluit, durari ac denſari, fierique quod electrum vocant. Eo nanque quod ait, fertur, inſinuat ſe id commentum non probare, quod vulgò dicebatur ſuccinum eſſe populi arboris lachrymam in Eridanum defluentem, illícque induratam.*

Boruſsia.

Dioſcoridi fabula de ſuccino nõ probatur.

Cæterùm quàm incognitum fuerit Carabe Auicennæ, facile diſcet qui pugnantes eius de huius temperamento ſententias expendere velit. Capite enim 374. *ſecundi Canonis, Carabe parumper eſſe calidum*

Carabe Auicẽnæ incognitũ

dum ſtatuit: id quod & in libello de viribus cordis tract. ſecundo facit, calidum in primo, & ſiccum in ſecundo dicens. Mox vero pro ſua inconſtantia ſubdit, Opinio tamen eſt quod ſit frigidum. Capite vero 344. eiuſdem canonis, Carabe gummi calidiſsimum eſſe docet, quod capite 510. iis confirmat verbis: Eius gummi eſt vltimum in calefaciendo. Quod ideo diximus vt iterum Auicennæ inconſtantiam medicæ artis ſtudioſis indicaremus, quo ita ſibi facilius prouiderent ne in hunc autorem imparati inciderēt, neque illum magno ſuo & aliorum periculo ſibi imitandum temere proponerent.

Haud recte Auicennam & Meſuen herbam Mezereō, quæ à Græcis Chamelæa dicitur, inter lactariorū genera connumerare, ac cū Thymelæa confundere: multa quoque quæ Chamæleonti debentur nominis vicinitatē deceptos Chamelææ tribuere.

CAP. XXII.

ERraſſe toto cælo in Mezereon deſcriptione Auicennā, Arabéſque reliquos, eorundem verba pulchre commonſtrant. Auicenna enim cap. 467. ſecundi canonis, Mezereon ita depingit: Mezereon eſt lacticinium magnum, quod eſt duorum odorum: vnum eorum eſt magna habens folia & ſpiſſa, & hoc eſt deterius amborum: & quod nigrum eſt, pernicioſum exiſtit. Melius Mezereon eſt, in quo ſunt folia plurima, & ſimilia foliis oliuæ, & ſubtiliora: eſt acutum, excoriatiuum, & eius acrimonia eſt vehe-

mens. Nec aliter *Meſue in ſuo de ſimpl. med. libro illã deſcribit, dicens,* Mezereon *eſt planta vocata apud* Perſas *rapiens vitam, cuius ſtipes eleuatur ſuper terram circiter cubitos duos, & eius folia ſunt ſimilia folijs oliuæ, ſed maiora, & producit grana nigra in magnitudine fructus myrti.* Eſt *& planta lacticiniorum maiorum, cuius ſpecies ſunt plures.* Eſt *enim quædam magna habens folia & ſubtilia.* Eſt *& parua habens folia ſicut oliuæ folia, & ſpiſſa nimis: & eſt folia habens criſpa & aſpera, & ex eis aliud eſt colorem habens viridem, & aliud habens colorem ſubnigrum.* Hinc *animaduertendum omnium primum,* Mezereon *eam eſſe herbam, quæ* Græcis Chamelæa *vocatur, id quod præter* Serapionem*, qui* Mezereon Græcis Chamelæam *dici ait, huius deſcriptio quoque aperte demonſtrat, hæc enim probe cum iis quæ iam ex* Arabum *ſentẽtia retulimus quadrat.* Chamelæam *vero* Dioſcorides *lib. 4. cap. 162. ita pingit:* χαμελαία κλῶνας μὲν ἔχει σπιθαμαίους. ὁ δὲ θάμνος φρυγανώδης. φύλλα ἔχει ἐλαίᾳ παραπλήσια, λεπτότερα δὲ καὶ πυκνὰ καὶ πικρὰ, δάκνοντα τὴν γεῦσιν, καὶ χαράττοντα τὴν ἀρτηρίαν. *quod eſt,* Chamelæa *adodrantales ramos habet, frutex ſurculoſus, folia oleæ ſimilia habet, tenuiora tamen, frequentia & amara, guſtum mordentia, & arteriam ſcarificantia.* Quam *ſanè deſcriptionem pulchre cum eo* Mezereon *quod melius ab* Auicenna*, à* Meſue *autem minus dicitur, quadrare videmus, adeò vt nemo dubitare poſſit* Mezereon Arabum*,* Græcorum Chamelæam *eſſe.* Porrò *hoc demonſtrato, nemo*

Mezereõ Græcis eſt Chamelæa.

non

non videt errare Arabes, quod inter lactarias herbas Mezereon connumerant: nullus enim ex veteribus Chamelæam, quæ nihil aliud eſt quàm Mezereon vt diximus, inter herbas quæ lac habent collocauit, id quod patet Dioſcoridem, Galenum, & alios eius farinæ autores diligenter excutienti. Etſi ex genere lactariorum eſſet, aliqua certe Tithymallorũ ſpecies, aut alia quædam lactaria herba, à veteribus, Dioſcoride præſertim, deſcripta eſſet, id tamen quod affirmare nemo poteſt, quod nulla illarum deſcriptio Mezereon competere queat.

Mezereõ inter lactarias herbas nõ connumeranda.

Quod autem Arabes, Meſue præcipue, Mezereon ſeu Chamelæam cum Thymelæa confuderint, ex illorum verbis quoque demonſtrabimus. Nam cum Meſue ait, eius ſtipes eleuatur ſuper terram circiter cubitos duos, & producit grana nigra in magnitudine fructus myrti, ad Thymelæam certe referendum erit, de qua lib. 4. cap. 163. ita ſcribit Dioſcorides: θυμελαία ῥάβδους ἀνίησι καλὰς καὶ πολλὰς ὅσον διπήχεις. φύλλα χαμελαίᾳ ὅμοια, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ καρπὸς, ὡς μύρτου μικρὸς στρόγγυλος. *id eſt: Thymelæa ramos edit ſpecioſos & multos binûm cubitorum. Folia Chamelææ ſimilia, inter quæ; fructus paruus Myrti in modum rotundus. Sunt & alia quædã quæ Thymelææ debentur, vt in annotationibus Manardi in Meſuen videre licet.*

Arabes Chamelæã cum Thymelæa cõfundunt.

Inſuper multa Mezereon ſeu Chamelææ tribuiſſe Arabes quæ Chamelæonti conueniant, rurſus ex iis quæ illi ſcribunt oſtendi poteſt. Nam quod eius plures faciunt ſpecies, vnum album, alterum vero nigrum dicẽtes, hoc planè ad Mezereon

Arabes Chamelææ quæ Chamæleonti debentur tribuerunt.

non attinet, neque enim album & nigrum Chamelæa ſunt differẽtiæ, ſed Chamæleontis diuerſæ omnino ab hac plantæ, cuius quidem duo eſſe genera, vnũ nigrum, alterum album Dioſcorides & omnes veteres teſtantur. Chamelææ vero ſimplicem tantum ſpeciem faciunt, adeóque omnes Chamæleonta albũ & nigrum ſui generis herbas à Chamelæa d uerſas eſſe ſtatuunt. Cõfundit quoque proprietates Chamæleõtis nigri cum Mezereon ſeu Chamelæa facultatibus Auicẽna, dum ita ſcribit: Omnes ſpecies adminiſtrantur ad morpheam, & Albaras, & ad lentigines linitæ exterius, & quandoque admiſcetur ei ſulphur. Colluitur os cum decoctione eius, & proprie decoctionis nigri, & ſedatur dolor dentis. Has enim proprietates deberi Chamæleonti nigro, autor eſt Dioſc. lib. 3. cap. 10, in hunc modum de eo ſcribens: δύναται ἡ ῥίζα λεία μιγέντος αὐτῇ χαλκάνθου ὀλίγου, καὶ κεδρίνου ἐλαίου, καὶ ὀξυγγίου ψώρας ἐξάγειν. σμήχει δὲ καὶ λειχῆνας θεῖον καὶ ἄσφαλτον προσλαβοῦσα καὶ συνεψηθεῖσα ὄξει καταχρισθεῖσα. διακλυζόμενον δὲ τὸ ἀφέψημα αὐτῆς ὀδονταλγίας παύει. *hoc eſt: Radix trita addito exiguo atramento ſutorio, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigere poteſt. Abſtergit etiam impetigines cum ſibi ſulphur & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur. Decoctum eius ſi eo colluantur dentes, illorũ dolorem mitigat. Et Galen. lib 8. de ſimp. med. facul. dicens:* χαμαιλέοντος ἡ ῥίζα τοῦ μὲν μέλανος ἔχει τι δηλητήριον, ὅθεν ἔξωθεν ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ψώρας, καὶ λειχῆνας, καὶ ἀλφοὺς, καὶ ὅλως

ὅσα

ὅσα ῥύψεως δεῖται. i. Chamæleontis radix, nigri quidẽ, letale quiddã obtinet, vnde foris vſus eius ad ſcabiẽ adhibetur, & impetigines, & vitiligines, & in ſumma quæ deterſionẽ poſtulãt. Quibus Plin. quoque lib. 22. cap. 18. ſubſcribit inquiens: Radicibus earũ lichenes curantur, cum ſulphure & bitumine vnà coctis. Commanducatis vero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo ſcabiem etiam quadrupedũ ſanãt. Paulus etiam Aegineta lib. 7. Chamæleonti nigro facultatem detergendi ea quæ in ſumma cutis ſuperficie ſunt tribuit. Quod vero ſubiungit Auicenna, omnes ſpecies Mezereon adminiſtrantur cum melle ad ſordida vlcera, & eradicãt cortices, vere de Chamelæa dictũ eſt, nam has illi ineſſe facultates Dioſcorides iis verbis innuit: ἀναλαμβανόμενα λεῖα τὰ φύλλα μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρει τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη, καὶ ἐσχαρωμένα. quod eſt: repurgãt cum melle trita folia vlcera ſordida, & quæ cruſtas contraxerunt. Nec diſſentit Gal. li. 8. de ſimp. med. fac. ita ſcribẽs: χαμελαία τὴν πικρὰν ἐπικρατοῦσαν ἔχει ποιότητα, διὸ καὶ τὰ ῥυπαρὰ λίαν ἕλκη, καὶ ὅσα μεγίστας ἐσχάρας ἔχει, μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρειν δύναται. id eſt: Chamelæa vincentem habet qualitatẽ amarã, quãobrem admodũ ſordida vlcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt. Et conſonat Paulus inquiẽs: Chamelæa detergẽdi facultate prædita eſt, quocirca vlcera ſordida, & quæ cruſtas habẽt, cum melle expurgat. Cæterùm quæ ſequũtur apud Auicennã in capite de Mezereon, ea Chamæleõti albo conueniunt, veluti cum ait educere lũbricos & aſca-

rides in decoctione calamenti montani, item conferre hydropiſi, & vrinæ difficultati, cum aqua denique & oleo interficere mures, canes, & porcos. Id quod in primis teſtatur Dioſcorides, de Chamæleonte albo ita ſcribens: ἡ ῥίζα ποθεῖσα ὀξυβάφου πλῆθος, ἄγει ἕλμινθας πλατείας. λαμβάνεται δὲ σὺν οἴνῳ αὐστηρῷ μετ' ὀριγάνου ἀφεψήματος. καὶ ὑδρωπικοῖς δὲ ἐπιτηδείως δίδοται ὁλκὴ σὺν οἴνῳ, ἰσχναίνει γὰρ αὐτούς. ἔτι πρὸς δυσουρίαν τὸ ἀφέψημα αὐτῆς πίνεται. ἀποκτείνει καὶ κύνας καὶ ὗς καὶ μύας σὺν ἀλφίτῳ πεφυραμένη, καὶ ὑδρελαίῳ διεθεῖσα. *quod eſt, Radix oxybaphi menſura pota, latos lumbricos pellit. Bibitur autem in vino auſtero cum Origani decocto. Hydropicis commode drachma cum vino datur, etenim extenuat eos. Decoctum eius contra vrinæ difficultatem bibitur. Canes, ſues, & mures cum polenta ſubacta, vel aqua & oleo madefacta necat. Et cõfirmat Galenus lib. 8. ſimplicium dicens:* ἡ δὲ τοῦ λευκοῦ χαμαιλέοντος ῥίζα πρὸς ἕλμινθας πλατείας δίδοται, πλῆθος ὀξυβάφου. μετ' οἴνου αὐστηροῦ προσφέρουσιν αὐτὴν καὶ τοῖς ὑδερικοῖς. *id eſt: Radix albi Chamæleontis potui datur menſura oxybaphi cõtra lumbricos latos. Exhibent etiam cum vino auſtero aqua intercutem laborantibus. Eadem quoque poſt Galenum Paulus in ſeptimo tradit. Præterea pari errore Auicenna Fen ſexta Cano. quarti tract. 1. ſum 2. ca. 7. ad Mezereõ, ſeu vt ibidem ipſemet interpretatur, Chamelæam transfert, quod Galenus, Paulus atque alij Chamæleonti nigro tribuunt. Nemo enim illorum*

Chamelæam

Chamelæam inter venena, Auicennæ inſtar, connumerat, ſed Chamæleõtis nigri potius radicem, id quod Galeni verba ſuprà citata pulchre monſtrant. Omniũ autem apertiſſime Paulus, qui in hunc modum ſcribit: Intrò & in corpus ſumpta, venenoſa & letalis creditur nigri Chamæleõtis radix. Porrò haud aliter quàm Auicenna Chamelææ cum Thymelææ & Chamæleontis viribus confundit Meſue, quemadmodum perſpicuum fiet huius placita cum veterum ſcriptis cõferenti. Nos tamen, cum id abunde Manardus noſter in ſuis in Meſuen annotationibus præſtiterit, ſuperuacaneum eſſe duximus iſta denuo ad exemplum præcedentium conferre. Hinc iterum diſcant ſtudioſi, quàm periculoſum ſit ex Arabib. autoribus plantarum diſcere vires, qui ita ſingulas confundunt, vt impoſſibile ſit non capitaliter errare, qui illos ſequi voluerit. Præſtaret hoc nomine illorum decreta planè eſſe extincta, imò autores ipſos vnà cũ illis radicitus perditos. Ego ſanè Arabum autorum lectionem nunquam ita pernicioſam eſſe antea, vt hodie, credidi, indies enim magis atque magis quãtum incommodare poſſint animaduerto, quapropter mitius quàm par erat etiam illos olim à me tractatos eſſe fateor. Iam multo acerbius tractandos arbitror, vt hoc pacto poſteris ſaltem conſulatur, ne Arabica illa lupanaria incidãt improuidi. Et certe me illorum hoſtem futurum eſſe omnium acerrimum publice omnibus denuncio, maioríque conatu quàm hactenus vnquam cœpi, illorum caſtra oppugnare pergam, neque deſinam, modo vita dei benignitate ſuperſit, donec caſtris penitus exuero,

Chamelæa inter venenacõ numerari nõ debet.

Plantarũ facultates ex Arabibus diſcere periculoſum

ro. Quis enim has peſtes in vitã humanã diutius graſſari pateretur? nemo ſanè, niſi qui homines, Chriſtianos præſertim, omnes ablatos iri cupiat. Ad fontes potius pergamus, illicque aquam puram nullis inquinamentis perturbatã hauriamus. Exemplo nobis ſit Mezereon, ſeu vt Græci vocãt Chamelæa, cuius facultates vt confuſiſſime tradiderunt Arabes, ita breuiſſime ac omnium dilucide Græci. Quid enim breuius, quid denique magis perſpicuũ quàm hæc Dioſcoridis verba, quibus in hunc modum Chamelæã depingit? ταύτης τὰ φύλλα κάτω καθαίρει φλέγμα καὶ χολήν, μάλιστα ἐν καταποτίῳ λαμβανόμενα, μιγνυμένου διπλασίονος ἀψινθίου πρὸς ἓν μέρος τῆς χαμελαίας. ἀναλαμβανέσθω δὲ ὕδατι ἢ μέλιτι εἰς καταπότιον. ἔστι δὲ ἄδηκτα, διαχωρεῖται ὅσα λαμβάνεται. ἀναλαμβανόμενα λεῖα τὰ φύλλα μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρει τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη καὶ ἐσχαρωμένα. *hoc eſt: Eius folia pituitam bilémque per inferna purgant, maxime in catapotio deuorata, vni Chamelææ parti, duabus Abſinthij mixtis. Conformentur autem aqua aut melle in pilulas. Hæc vero in ventre non conficiũtur, ſed qualia ſumpta fuerunt excernũtur. Reliqua quæ ſequuntur, ſupra à nobis interpretata ſunt.*

Auicennam Calamentum cum Origano confundere, atque vtriuſque vires promiſcue docere.

CAP. XXIII.

Calamentum

Calamentum Auicennā confundere cum Origano, teſtantur ea quæ ſcribit cap. 158. ſecundi Canonis, in hunc modum: Calamētum aliud eſt fluuiale, & aliud montanum, ſimile Hyſſopo in ſapore, & ſimiliter folia eius ſunt ei ſimilia. Et eſt alia ſpecies eius quæ nominatur Albauium. Et eſt quædam ſpecies eius quæ vocatur Calamentū hirci, & virtus eius eſt ſicut virtus aliorū acris, & montanum eſt fortius fluuiali. Quibus ſane ex verbis euidentiſſimum fit cuiuis ſaniore mente prædito, Auicennam toto cœlo errare, imò vix verbū vnū proferre quod non veritati repugnet. Verum quidem eſt, Calamentum aliud eſſe fluuiale, aliud vero montanum: in hoc enim Nicandrū ſequi videtur, qui in theriacis ſuis duo tantum Calaminthes genera, aquaticum alterum, montanum vero alterum facit. Falſum autem quod montanum Hyſſopo ſimilia folia habere dicit, nam id, Dioſcoride autore, Ocymi potius folia habet. Proinde genera Calamēti recte cōſtituiſſe certū eſt, perperā autem illis Hyſſopi folia, quæ Origano debentur, adaptauit, quēadmodum Dioſcorides docet lib.3.ca.30. origanū ita depingens: ὀρίγανος ἡρακλεωτικὴ φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδὲς, ἀλλ' ὥσπερ διῃρημένον. καὶ ἐπ' ἄκρου τῶν ῥάβδων τὸ σπέρμα οὐ πυκνόν. ἡ δὲ ὀνῖτις καλουμένη λευκοτέρα τοῖς φύλλοις ἐστὶ, καὶ μᾶλλον ἐοικυῖα ὑσώπῳ. τραγορίγανος θαμνίσκος ἐστὶν, ὀριγάνῳ ἢ ἑρπύλλῳ ἀγρίῳ ὅμοιος τὰ φύλλα καὶ τὰ κλωνία. id eſt: Origanum Heracleoticum folium habet Hyſſopo non diſſimile, non tamen vmbellam in rotæ ſpeciem

orbiculatam,ſed veluti multifidam ac diuiſam. Semen *illi in ſummis virgis haudquaquam denſum. Quæ vero* Onitis *appellatur, candidioribus eſt foliis, &* Hyſſopo *magis ſimilis.* Tragoriganum *frutex eſt exiguus,* Origano *aut ſerpillo ſylueſtri foliis & ramulis ſimilis. Ex quibus vtique verbis* Auicennæ, *error liquidò ſeſe prodit, quod ſcilicet* Calamintham *cũ* Origano *ita miſcuerit,* Vt *niſi quis oculatiſsimus ſit, hæc genera diſcernere non poßit.* Manifeſte *tamen hallucinatur cum* Calamentum *hirci tertiam facit ſpeciem, cum nemo veterũ* Tragocalaminthã, *ſed potius* Tragoriganum *deſcripſerit, nec inter* Calaminthes, *ſed* Origani *ſpecies cõnumerarit.* Id *quod* Plinius *quoque facit lib.20.cap.17. poſt* Heracleoticum *&* Onitin, Tragoriganũ *ſylueſtri ſerpyllo ſimilem, inter* Origani *ſpecies recẽſens.* Quod *vero deinceps ait, virtus eius eſt ſicut virtus aliorum acris, iterum, ad* Calaminthæ *reſpexit ſpecies, harum enim omnium folia guſtu feruentia & acria ſunt,* Dioſcoride *teſte, cuius hæc de* Calaminthes *ſpeciebus verba ſunt:* πασῶν τὰ φύλλα γινομένω πυρωτικὰ ἰσχυρῶς καὶ δριμέα.

Auicẽna Origani & Calaminthæ vires confundit.

Non *ſolum autem formas* Origani *&* Calaminthæ *confundit* Auicenna, *ſed & illarum vires promiſcue atque indiſcriminatim docet, id certe quod vno atque altero exemplo mõſtrabimus: neque enim ſingula referre opus erit, ſed poterit ſtudioſus ſuo* Marte *illorũ inſtar reliqua conferre, ac iudicare.* Inter *cætera de* Calaminthæ *viribus ſic ſcribit* Auicenna: Fit *Balneatio ex decoctione montani ad pruritum & ſcabiem, & quãdoque ſeparatur ĩcteritia, & confert hydropiſi,*

piſi, quãdo comeditur cum ficubus. Et *ſolutione educit cholerã nigrã, & cõfert vlceribus oris, & extrahit ſuperfluitates ex vtriſque naribus. Quæ ſingula* Dioſcorides Origano, *& minime* Calaminthæ *tribuit, ita ſcribens:* ὀρίγανός ἐστι θερμαντική. ἁρμόζει πρὸς τὰ σπάσματα καὶ ῥήγματα καὶ ὕδρωπας μετὰ σύκου βιβρωσκομένη. ξηρὰ δὲ ποθεῖσα ὀξυβάφου πλῆθος σὺν μελικράτῳ, μέλανα κατὰ κοιλίαν ἄγει. κνησμοὺς δὲ καὶ ψώρας καὶ ἴκτερον τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ ἐν λουτρῷ ὠφελεῖ. ὁ δὲ χυλὸς αὐτοῦ χλωρᾶς οὔσης καὶ παρίσθμια καὶ κιονίδας καὶ ἄφθας θεραπεύει. καὶ διὰ ῥινὸς ἄγει σὺν ἐλαίῳ ἰρίνῳ ἐγχυματιζόμενος. *hoc eſt:* Origanum *calefacit.* Ruptis, *conuulſis & hydropicis cum ficu comeſtum prodeſt.* Aridum *acetabuli menſura potum in aqua mulſa, atros humores per aluum ducit.* Ad *prurigines, ſcabies, morbum regium, decoctum eius in balneo confert.* Succus *etiam virentis tonſillas, columellam, & oris vlcera ſanat.* Et *per nares trahit cum* Irino *oleo infuſus.* Idem *facit* Pli. *lib.* 20. *cap.* 17. *dicẽs:* Ruptis, *conuulſis medetur origanum cum panacis radice.* Hydropicis *cum fico, aut cum hyſſopo, acetabuli menſuris decoctum ad ſextam.* Item *ſcabiem, pruriginem, in deſcenſione balnearum.* Succus *naribus infunditur.* Tonſillis *quoque & vuis medetur, oris vlceribus.* Aluum *mollit acetabuli menſura.* Præter *has facultates ſunt & aliæ quas* Auicenna Calamẽtho *adſcribit, quæ tamen* Tragorigano *cõueniunt, quales ſunt ſedare nauſeam, extenuare lienem, conferre ſtomachi doloribus & conturbationi: teſtis eſt* Dioſcorides, *qui* *Auic. Calaminthæ tribuit, quæ Tragorigano debentur.*

de

de Tragorigano ita ſcribit: δίδ. δὲ τοῖς σπληνικοῖς πι-νομένη μετ' ὄξους. τοῖς ἀσώδεσι καὶ κακοστομά-χοις καὶ ὀξυρεγμιῶσι δίδοται. καὶ ἐφ' ὧν ἀλυσ-μὸς καὶ ναυτία καὶ θέρμη ὑποχονδρίων παρα-κολουθεῖ. quod eſt: Lienoſis cum aceto bibere confert. Cibum faſtidientibus, ſtomacho male affectis, & aci-da ructantibus datur. Item quibus maritima iacta-tio, nauſea, & præcordiorum æſtus accidit. Sunt &

Nepeta. non paucæ apud Auicennā capite citato proprietates, quæ veræ Calaminthæ, quam Nepetam Romani vo-cant, conueniunt, quales ſunt illæ: Quando bibitur, aut ex eo fit emplaſtrum, cōfert puncturæ vermium ve-nenoſorum: eius decoctio prouocat vrinam, & con-fert ſpaſmo, & dilatationi anhelitus, dolori pungiti-uo ventris, & cholericæ paſſioni & rigori. Et quādo præmittitur & bibitur cum vino, expellit venena mortalia, interficit vermes: & quādo comeditur & bibitur poſt ipſum aqua caſei diebus cōtinuis, confert elephantiæ. Has enim ad Calamintham attinere Dioſ-corides lib.3.ca.36. his verbis docet: πινομένη δὲ κα-λαμίνθη καὶ καταπλασσομένη ἀρήγει ἑρπετο-δήκτοις. ἄγει δὲ καὶ οὖρα. τὸ ἀφέψημα πινόμενον. βοηθεῖ δὲ καὶ ῥήγμασι, σπάσμασιν, ὀρθοπνοί-αις, στρόφοις, χολέρᾳ, καὶ ῥίγει. καὶ πρὸς τὰ θα-νάσιμα προπινομένη ποιεῖ σὺν οἴνῳ, καὶ ἴκτερον ἀποκαθαίρει. ἕλμινθάς τε κτείνει σὺν ἁλσὶ καὶ μέλιτι πινομένη. ἑφθή τε καὶ ὠμὴ τετριμ-μένη. ὠφελεῖ καὶ ἐλεφαντιῶντας βρωθεῖσα, ἐ-πιπινομένου ὀρροῦ γάλακτος. quod eſt: Cala-mintha pota & illita demorſis à ſerpētib. opitulatur.

Decoctum

Decoctum eius potum vrinam pellit. Ruptis quoque, conuulſis, & non niſi recta ceruice ſpirantibus, torminibus, choleræ, rigoribúſque auxiliatur. Præpota in vino cõtra venena facit, regiúmque morbum expurgat. Lumbricos ventris tineas vocatos, cum ſale & melle pota enecat. Haud ſecus elixa crudáque ſi teratur. Elephanticos comeſta iuuat, ſi ſerum lactis ſuperbibatur. Dioſcoridi etiam ſubſcribit Galenus, cuius ſententiam quia nimis prolixa, adferre nolui: nec longiore etiam demonſtratione opus fuit, cum ex iam dictis euidentiſſimum ſit Auicennam cum Origano confudiſſe Calaminthã. Demonſtratum enim abunde eſt non de ſola Calamintha hoc capite ſcripſiſſe Auicennam, quod illic multa ſint quæ Origano etiam conueniãt, neque interpretis incuria atque inſcitia factũ eſt vt pro Origano Calaminthã tranſpoſuerit, quod ibidem haud pauca ſint quæ ex Dioſcoridis autoritate Calaminthæ veræ tribuantur. Proinde cum tanta ſit apud Auicennam ac reliquos Arabes in depingendis herbis earúmque facultatibus inconſtantia, conſultiſſimum erit ſtudioſis, vt quicquid illi de ea re ſcripſerunt, tanquam mendacia pernicioſiſſima ſuſpecta habeant, nec vnquam attingant: præter enim nugas & ipſiſſimam confuſionem nihil inde reportabunt.

Arabũ de herbarũ facultatibus placita mera mẽdacia.

Auicennam Thapſiæ tribuere quæ Ixiæ veneno conueniunt, nulli ferè non in confeſſo eſſe, adeóque vtriuſque naturam non ſatis perſpectam habuiſſe.

CAP.

CAP. XXIIII.

Tesſific apud Auic. quid.

NE cui vocabulorum imponat ambiguitas, animaduertendum omnium primum Auicennam Teſiſia ſeu Teſific corrupta voce eſſe vſum pro Thapſia, id quod ex vtriuſque deſcriptione ac viribus ſatis innoteſcet. Auicēna nanque ita de ſuo Teſific capite 710. ſecundi Can. ſcribit: Eſt mundificatiua, ſolutiua, & maturatiua. Et eſt ex eis quæ attrahunt vehementer & violenter ex profundo corporis. Facit naſci pilos, & confert alopitiæ valde. Prodeſt occultationi ſanguinis, ſed non dimittitur ſuper ipſam præter horam. Similiter confert veſtigiis, pano, & albaras. Inungitur cum compreßione ſuper mollificationē neruorum, & ſuper podagram, & ſuper iuncturas frigidas. Confert ſputo ſaniei, & difficultati anhelitus, dolori amborum laterum, & proprie dolori ipſorum, vel cum oleo antiquo linita, & vt emplaſtrum ſuperpoſita. Adiuuat ad expuendas ſuperfluitates linita. Dioſcorides vero haud aliter de Thapſia libro quarto cap. 147. ſcribit, inquiens: δύναμιν δὲ ἔχει καθαρτικὴν ὅ, τε φλοιὸς τῆς ῥίζης καὶ ὁ χυλός. κέκτηται δὲ καὶ μετασυγκριτικὴν δύναμιν ὅ, τε ὀπὸς καὶ ἡ ῥίζα, πάντων μάλιστα τῶν ἰσοδυναμούντων, ὅπου τι δεῖ ἐκ βάθους ἑλκύσαι, ὅθεν ἀλωπεκίας καταχριόμενος ὁ χυλὸς, ἢ ἡ ῥίζα χλωρὰ προστριβομένη δασύνει, ὑπώπιά τε αἴρει καὶ πελιώματα λεία ἡ ῥίζα ἢ ὁ χυλὸς σὺν λιβανωτῷ καὶ κηρῷ ἴσοις. δεῖ δὲ μὴ πλέον δυοῖν ὡρῶν ἐᾶν. αἴρει δὲ καὶ ἔφηλιν σὺν μέλιτι καταχρισθεὶς καὶ λέπρας ἀφίστησι, φύματά τε ῥίπτει μετὰ θείου κατα-

καταχριόμενος ὁ χυλός. χρησίμως δὲ καταχρίεται καὶ ἐπὶ τῶν χρονίας ἐχόντων διαθέσεις περὶ πλευρὸν ἢ πνεύμονα, ἢ πόδας, ἢ ἄρθρον. ἁρμόζει δὲ ἡ δι᾽ αὐτοῦ κάθαρσις πᾶσιν ἀσθματικοῖς, πλευρῶν ἀλγήμασι χρονίοις καὶ ἀναγωγαῖς. quod eſt: Tam cortex radicis, quàm ſuccus, purgandi vim habent. Succus denique pariter & radix facultatem poßident tranſconcretiuam, omnium maxime quæ pares cum eis vires adepta ſunt, vbi ex imo quidpiam trahendum eſt. Vnde ſuccus illitus, aut radix recens confricata, alopecias explet. Radix aut ſuccus cum æquis thuris ceræque portionibus, ſuggillata, liuoréſque tollit. Oportet autem non plus binis horis dimittantur. Vitia cutis in facie cum melle illitus emendat. Lepras pellit. Tubercula quoque diſiicit cum ſulphure perunctus ſuccus. Vtiliter in diuturnis laterum, pulmonum, pedum, articulorúmque affectibus illinitur. Eius purgatio conuenit ſuſpirioſis, diuturnis laterum doloribus, reiectionibúſque. Galenus etiam lib. 6. de ſimp. med. facul. Thapſiã inter ea medicamenta quæ ex alto vehementer trahunt recenſet. Eius verba hæc ſunt: Θαψία δριμείας ἐστὶ καὶ ἰσχυρῶς θερμαντικῆς δυνάμεως σὺν ὑγρότητι. ἕλκεται γοῦν ἐκ βάθους βιαίως, καὶ αὐτὸ διαφορεῖ τὸ ἑλχθέν. quod eſt: Thapſia acrem ac valenter excalfacientem facultatem, cum humiditate coniunctam habet, quam ob rem ex alto violenter trahit, & quod traxit diſcutit. Id quod & Paulus in ſeptimo facit, ita vt euidentißimum ſit Thapſiam eandem cum Theſiſia Auicennæ eſſe. Cæterùm quod Græcis

Thapſia vehementer ex alto trahit.

Aldibic, Ixias eſt Græcorũ.

Ixias eſt, id Auicennæ Aldibic *dicitur, quẽadmodum ex eorum quæ vtrique de iis ſcribunt, collatione patet.* De Aldibic *enim Auicenna* Fen.6.Can.4.*tract*.1.*ſum*.2.*cap*.33.*ita ſcribit:* Si *quis bibit* Aldibic, *accidũt illi rugitus in ventre & punctura abſque fluxu ventris & vertigo.* Cura: Oportet *vt in potu dentur aqua & mel, & euomat ea, & clyſterizetur clyſteri leui, & confert ei ſumere in potu abſinthium cum melle, & ſyrupũ acetoſum.* Et *illud quod appropriatur cum decoctione rutæ.* De Ixia *vero* Dioſcorides *lib.6.cap.21.ita:* Ἰξίας ἐν τῷ πίνεσθαι βορβορυγμούς τε καὶ ψόφους μετὰ λειποθυμίας ἐπιφέρει, δίχα τοῦ προχωρεῖν τι. βοηθεῖ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξεμέσαι τὸ πλεῖον, ἢ μετὰ τὸ τὴν κοιλίαν λυθῆναι πινόμενον ἀψινθίου ἀπόβρεγμα σὺν οἴνῳ πολλῷ, ἢ ὀξυμέλιτι, πηγάνου τε ἀγρίου σπέρμα. *id eſt.* Ixias *inter potãdum inteſtinorum ſtrepitus & tumultum affert, nec quicquam tamen ſecedit.* Poſt *vomitionem multam, aluúmque ſolutã, auxiliatur aqua in qua abſinthium maduerit, cum vino copioſo, aut aceto mulſo pota, rutæque ſylueſtris ſemen.* Vnde *iterum conſtat* Aldibic Auic. *nihil eſſe aliud quàm* Ixiam Græcorum: *Animaduertendum tamen multa eſſe in* Auicenna *hoc loci, vt paßim aliàs, deprauata, vt dum erucæ pro rutæ legitur, vaporetur pro potetur, vt abunde patebit ea quæ* Dioſc. *ſcribit diligenter expendenti, ita vt hodie non extet* Auicenna *autor perniocioſior, quando vix paginam in illo offendere liceat, in qua non inſignis error committatur.* His *itaque ſic habentibus, manifeſtum erit* Auicennam Thapſiam

Auicenna vix autor alius pernicioſior.

cum

cum Ixia confundere, quod illi tribuat quæ huic conueniat. Vniuerſi nanque effectus quos ille Fen. 6. Can. 4. tract. 1. ſum. 2. capite decimotertio Theſiſiæ adſcribit, pares ſunt iis quæ Dioſcor. Ixiæ aſsignat. Verba Auicennæ ſubiiciamus: Theſiſia eſt gummi rutæ montanæ, & quandoque ſentitur in ſapore eius ſicut ſapor albedarungi. Accidit illi qui bibit eam retentio eorum omnium quæ currunt ex vtriuſque viis, & apoſtematur lingua, & accidunt ſtrepitus & inflatio, & aduſtio in gutture. Cura eſt vt properet & euomat & ſumat in potu ſyrupum acetoſum, & infuſionem abſinthij, & ex eis quæ nota ſunt apud eos ſicut bezahar. Quibus ſanè verbis nemo non videt Auicennam Thapſiæ tribuere, quod aldibic, quæ Ixias eſt, ex eiuſdem autoritate conuenit. Cuius rei Dioſcorides etiam teſtis eſt, qui loco antea citato ita ſcribit: ἰξίας δὲ ὃς καὶ ὑλόφωνος καλεῖται ἐν τῷ πίνεσθαι, διότι ὠκύμῳ κατὰ τὴν ὀσμὴν ἐστὶ κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφαίνεται. ἐπιφέρει δὲ γλώσσης φλεγμονὴν ἰσχυρὰν, καὶ τὰς ἐκκρίσεις ἐπέχει πάσας, βορβορυγμούς τε καὶ ψόφους μετὰ λειποθυμίας ἐπιφέρει δίχα τοῦ προχωρεῖν τι. βοηθεῖ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξεμέσαι τὸ πλεῖον, ἢ μετὰ τὴν κοιλίαν λυθῆναι πινόμενον ἀψινθίου ἀπόβρεγμα σὺν οἴνῳ πολλῷ, ἢ ὀξυμέλιτι. Hæc verba paulò ante interpretati ſumus, ideo vt denuò iterentur nihil opus habent. Paulus certe Aegineta libro 5. capite 47. haud aliter quàm Dioſcorides Ixiæ aſsignat, quod Thapſiæ Auicenna, dum ait: Ixias, quæ vlophonon quoque vocatur, inter potan-

dum ocymo quiddã ſimile guſtu & odore refert. Valentem linguæ inflammationem facit, omnia etiã excrementa ſupprimit, & cum animi deliquio inteſtinorum ſtrepitum & tumultum excitat, nec quicquam tamen excernitur. Opem adfert poſt vomitionem, aut alui deiectionem, cum largiore vino, aut oxymelite, aqua in qua abſinthium maduerit pota, ita vt nihil

Thapſia nõ eſt ſylueſtris rutæ gũmi.

clarius ſit quàm Auic. cum Ixia confudiſſe Thapſiam, atque adeò vtriuſque vires ac naturam ignoraſſe. Si enim Thapſiæ naturam ſatis perſpectã habuiſſet, nunquã certe illam eſſe ſylueſtris rutæ gummi ſcripſiſſet, id tamẽ quod non ſolum vno in loco, ſed varijs facit, præſertim cap. 710. ſecundi Can. & Fen. 6. Can. 4. toties iam citati.

Thapſia alio nomine ferula ſylueſtris dicitur.

Minime autem Thapſia alio nomine ruta ſylueſtris, ſed ferula potius ſylueſtris, aut ferulago dicitur. Teſtis Dioſc. qui ita ſcribit: θαψία ῥωμαῖοι φερουλάγω, οἱ δὲ φέρουλαμ συλβέστρις, ὅτι τῇ ὅλῃ φύσει ἔοικεν νάρθηκι. *quod eſt: Thapſiam Romani ferulaginem, alij ferulam ſylueſtrem, quod tota natura ferulæ ſimilis ſit, appellant.*

Auicenna ſibiipſi in Theſiſia contradicit.

Porrò ignoraſſe Thapſiam Auicennam inde etiam colligi poteſt, quod ſibiipſi in Theſiſia contradicit. In ſecundo enim Can. docet, quod in radice eius, & corticibus ipſius, & lachryma eius, eſt ſolutio, id quod & Dioſcoridem, vt ſuprà annotauimus, feciſſe conſtat. Fen vero 6. Can. quarti contrarium planè tradit, nempe quod accidat ei qui Theſiſiam bibit retẽtio eorum omnium quæ currunt ex vtriſque vijs: Quis autem tam ſtupidi eſt animi qui retentionem & deiectionem excrementorum contrarios eſſe effectus non intelligat? Sed quid

quid multis moror? ſi Auicēna Thapſiam ab Ixia veneno ſecernere potuiſſet, nunquam ſibi tam pugnantia docuiſſet. Hic rurſus monitos eſſe volo medicinæ ſolidioris ſtudioſos, quo ſibi vel hinc etiam cauere diſcant, ne Auicennæ decreta, tanquā Delphica quædam oracula ſuſpiciāt, id quod magna hodie ineruditorum medicorū pars facit, quod vniuerſa ferè illius ambigua, & inter ſe mire pugnantia ſint. Neque eſt cur de illo mirentur: tranſcriptor enim cum aliorum tantummodo fuerit, ſingula vera, falſa, ſine iudicio & nullo habito delectu, vtcunque ſeſe obtulerunt corraſit, nec aliud ſtuduit, niſi vt Canonē ſuum ad iuſti voluminis magnitudinem deduceret, non animaduertens qualiter temere conſarcinati centones ſibi reſponderent, perinde ac ſi cæcus ea quæ collegerat, eſſet obtruſurus.

Auicēnæ vniuerſa ferè decreta ambigua et inter ſe pugnantia.

Herbas quatuor, Alſinen videlicet, Helxinen, Anagalliden, & Myoſotida, natura & figura plurimum diſtantes, Auicen. vno eodémque capite ſub Auriculæ muris appellatione confudiſſe.

CAP. XXV.

AVicēnam iam dictas quatuor herbas confundere, ex eiuſdem verbis, quæ cap. 18. ſecundi Canonis ſcribit, monſtrabimus. Auricula, inquit, muris eſt herba cuius virtus ſecundum Galenum propinqua eſt virtuti herbæ, qua vitrum abſtergitur. Quibus ſanè verbis Auicēna herbam Alſinen dictā depingit, quæ helxini vitrea extergenti vaſa, ſimiles vires obtinet.

net. Teſtis eſt Gale. qui li. 6. de ſim. med. fac. Alſinē ita deſcribit: ἀλσίνη ὁμοίαν ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν δύναμιν τῇ ἑλξίνῃ, ψύχουσάν τε καὶ ὑγραίνουσαν. quod eſt: Alſine ipſa facultatem helxines habet. nempe refrigerantem & humectantem. Dioſcor. quoque qui lib. 2. capite 172. ita tradit: ἀλσίνη καθόλου δύναται τὰ αὐτὰ τῇ ἑλξίνῃ, id eſt: Alſine in vniuerſum eadem quæ helxine poteſt. Quibus ſubſcribit Paulus in ſeptimo dicens: Alſine vires omnino æquales habet ei quæ dicta eſt Helxine. Et Plinius lib. 27. cap. 4. inquit: Alſine emendat omnia quæ Helxine, ſed infirmius. Per herbam vero qua vitrum abſtergitur, Auicennam intellexiſſe Helxinen, notius eſt quàm vt demonſtrari debeat: illam enim in extergendis vitris eſſe valentem omnes teſtantur veteres, in primis Galenus, qui lib. 6. de ſimp. med. facul. de Helxine in hunc modū ſcribit: τὴν ῥύπτειν ἐναργῆ πεῖραν παρέχεται καὶ ἐπὶ τῶν ὑαλίνων σκευῶν. quod eſt: Euidens extergendi experimētum præbet & in vaſis vitreis. Nec aliunde certe Vrceolaris, ſeu vt vulgò nominatur Vitriola, dici cœpit, niſi quod extergēdis vrceolis, vaſiſque vitreis, experimento eſſe efficax inuēta ſit. Cæterùm poſt iam citata verba Auicenna ita inquit: Et hoc nomen conceſſum eſt duabus herbis, quarum vna eſt quam nominat Galenus. Quæ quidem verba vera ſunt: interdum enim tot mendaciis veritatem etiam inſerere voluit: nam auriculæ muris nomen alſini quoque herbæ ab autoribus tribuitur, quod folia murium auribus ſimilia habeat. Ita Dioſcorides: ἀλσίνη, οἱ δὲ μυὸς ὦτα. id eſt: Alſinen

Helxine vitra abſtergit.

Vitriola.

nen nonnulli auriculam muris vocant. Et Galenus: ἀλσίνη ἢ μυὸς ὦτα. *hoc eſt*, Alſine, *aut auricula muris*. Paulus *denique*: Alſine, *quam aliqui Græcorum auriculam muris nominant*. Plinius *quoque*: Alſine, *quam quidam* Myoſoton *appellant*. *Licet autem auriculæ muris nomen alſini cum ea verba quæ proprie* Moyſotis *dicitur commune ſit, tamen differunt adhuc natura & figura, quando conſtet illam refrigerare, hãc vero calfacere*. Sequitur apud Auicẽnam: *Et altera quam nominauit* Dioſcorides, *& exiſtimauit quod ſit ſimilis* Volubili, *niſi quia habet minora folia*. *Quæ verba neque de* Myoſotide, *neque de alſine nuncupata intelligi poſſunt, quod neutra illarum* Volubili, *neque in foliis, neque in flore ſimilis ſit*. *Quare vt ad aliam quandam herbam ab iis diuerſam referantur, neceſſe eſt*. Ad *nullam vero aliam rectius quàm ad eam quæ* Helxine *aut* Ciſſampelos Græcis, Latinis Conuoluulus, *noſtris* Volubilis *maior, vt paradoxo* 18. *diximus, vocatur, referri poterit: huius enim folia* Hederæ, *quam hic per* Volubilem *intelligit, ſimilia ſunt, minora tamen: id quod teſtatur* Dioſcorides *lib*. 4. *cap*. 42. *dicens*: ἑλξίνη ἢ καὶ κισσάμπελος, ἔχει φύλλα ὅμοια κίσσῳ, ἐλάττονα δέ. *quæ verba ſuprà per nos interpretata ſunt*. *Quare ſecundam quoque herbam*, Helxinen *ſcilicet, ab* Auicenna *eſſe deſcriptam hoc capite de auricula muris monſtrauimus*. Sed *vt & tertiam illic depictam eſſe oſtendamus, age quæ in* Auicenna *ſubſequuntur excutiamus*. Ait *autem*: Et *eſt herba expanſa ſuper faciem terræ, paruos habẽs ſtipites, & azulinos flores,*

Ciſſampelos.

res, cuius ſemen ſemini Coriandri *ſimilatur, & eſt calida. Quibus vtique verbis non* Auriculã muris *proprie nominatam, ſed* Anagallidis *alteram potius ſpeciem, quæ cæruleum florem habet, deſcribit.* Dúo enim *eſſe* Anagallidis *genera, flore tantum diſtantia,* Dioſcorides *lib. 2. cap. 167. in hunc modũ ſcribens teſtatur:* τῆς ἀναγαλλίδος διττὸν εἶδός ἐστι διαφέρον ἄνθει. ἡ μὲν γὰρ κυάνεον ἔχουσα τὸ ἄνθος, θήλεια λέγεται. ἡ δὲ τὸ φοινικοῦν, ἄρρην. θαμνία δέ ἐστι κεχυμένα ἐπὶ γῆς, φύλλα ἔχοντα ἐπὶ τετραγώνων καυλίων μικρὰ, ὑποστρόγγυλα, πρὸς τὰ τῆς ἑλξίνης. καρπὸν περιφερῆ. *id eſt.* Duo *ſunt* Anagallidis *genera, quæ flore tantum diſtant.* Nam *quæ cæruleo flore eſt, fæmina dicitur: quæ vero puniceo, mas.* Frutices *ſunt in terra iacentes, folijs in quadrangulo caule paruis, ſubrotundis, ad* Helxines *folia accedentibus: ſemine rotundo.* Plinius *quoque lib. 25. cap. 13. duo eius genera facit, ita ſcribens:* Duo *genera* Anagallidis. Mas *flore phœniceo, fæmina cæruleo, non altiores palmo, frutice tenero, folijs puſillis, rotundis, in terra iacentibus.* Naſcũtur *in hortis & aquoſis.* Ex *quibus liquidò apparet* Auicennam *alteram etiam* Anagallidis *ſpeciem ſub hoc capite* Auriculæ muris *deſcripſiſſe. Quod vero deinceps ait* Auicenna: Inquit Muſaibach, *iuuamentum eius eſt iuuamentum* Abſinthij, *non ad* Anagallidas, *ſed ad eam herbam quæ proprie auricula muris nominatur, referendum erit: huic enim perinde atque* Abſinthio *vis enecandi lumbricos ineſt, id quod* Paulus *etiam* Aegineta *libro 4. capite 57. docet, vbi inter*

Duo Anagallidis genera.

alia

alia etiam præſidia lumbricos enecantia, Auriculæ muris herbæ decoctum quoque enumerat: ita vt euidentiſsimũ ſit Auicennã vno eodémq; capite quatuor herbas, natura & figura plurimum differẽtes, miſcuiſſe: primũ enim, vt retulimus, quæ Alſini, dein quæ helxini, tertio, quæ alteri Anagallidis ſpeciei & poſtremũ quæ Myoſotidi cõueniunt, narrauit. Differre autẽ nõ tantũ natura, ſed & figura prædictas herbas teſtãtur vno ore veteres, Dioſcorides, Galenus, Paulus, Plinius atque alij, qui ſeorſim & formas & facultates illarum pingunt atque exprimunt, id certe quod minime feciſſent, ſi eaſdem & natura & forma diuerſas non eſſe agnouiſſent. Quinetiam Auicenna ipſe capite 33. ſecundi Canonis, oblitus quod antea eius proprietates in Auricula muris tractauerat, ſeorſim de Anagallide tanquam ab illa diuerſa egit. Cur vero in hunc errorẽ inciderit Auicenna, nullo alio nomine factum eſt, niſi quod nomẽ Auriculæ muris omnibus his quatuor herbis à quibuſdam ob foliorũ ſimilitudinem inditum ſit, nam & Helxine ſeu conuoluulus, vt in Myoſotide tradit Dioſcorides, à nonnullis auricula muris dicta eſt, id quod & anagallidi accidit, ſunt enim qui adhuc hodie eandem hoc nomine appellent. Cum itaque videret vno omnes appellari nomine, putauit, vt erat rerum medicarũ planè ignarus, eaſdem nec natura nec forma inter ſe diſtare. Porrò iam dictarum herbarum etiam facultates confundit, Helxini enim tribuit quod anagallidi debetur, id quod ita collige. Capite de auricula muris inter cætera ſic ſcribit: illa quam nominauit Dioſcorides, extrahit ſpinas

Auriculæ muris nomen quatuor herbis inditum.

nas & ſurculos. Antea demonſtrauimus eam herbam quam paulò ante etiam nominaſſe Dioſcoridem, & Volubili ſimilē eſſe dixerat, eſſe Helxinen ſeu Ciſſampelon, cui certe ea facultas extrahendi ſurculos minime conuenit, ſed anagallidi potius, quemadmodum in capite proprio de anagallide metipſe docet Auicēna.

Anagallis extrahēdi ſurculos facultatem obtinet.

Nec diſſentit Dioſcorides, qui loco paulò ſuprà citato de anagallide ita ſcribit: ἀμφότεραι σκολόπων ἐπισπαστικαί. *id eſt: Vtræq; ſurculos aculeóſue extrahunt. Et Galenus lib. 6. de ſimpl. med. facul. in hunc modum ſcribens:* ἔχουσί τι καὶ ὑπόθερμον, ἑλκτικὸν, ὥστε καὶ σκόλοπας ἐπισπᾶσθαι. *quod eſt: Habent nonnihil caloris, & quandam trahendi facultatem, adeò vt infixa corpori extrahant. Paulus quoque in ſeptimo iam dicta cõfirmat iis verbis: anagallis vtraque admodum abſtergendi vim obtinet, caloris vero nonnihil continet, & trahendi potentiā, adeò quidem vt ſurculos corpori inhærentes euellat. Talem ſeſe paßim medicinæ magiſtrum exhibet Auicenna, vt conſultißimum ſit eius ſcripta ex omnibus ſcholis eſſe exploſa.*

Ignoraſſe Auicennam, Serapionem, Pandectariúmque Iſatim herbā, quam illi Nil & Nilech appellant, variam & ancipitem eorundem de illa ſententiam ſatis indicare.

CAP. XXVI.

Iſatis herba.

HErbam Iſatim, quam noſtra ætas Guadum nominat, eſſe eam quam Arabes Nil, ſiue Nilech, & Indicum

Indicum vocant, vtriuſque deſcriptiones collatæ pulchre monſtrant. Serapion nanque capite 47. Nil ſiue Indicũ ita pingit: Eſt de ipſo domeſticus & ſylueſtris. Et domeſticus eſt ille, quo tinctores vtuntur, cuius folium eſt ſimile folio Plãtaginis, niſi quia eſt magis viſcoſum, & fortioris nigredinis, & habet ſtipitem lõgitudinem brachij vnius habẽtem. Sed agreſtis aſſimilatur domeſtico, niſi quia foliũ eius eſt maius, ſimile folio lactucæ: habet ramos longos, plures, graciles, cum multis ramulis, color quorum tẽdit ad rubedinem, & in ſummitatibus ramorum ſunt vaginulæ multæ ſimiles linguis, & eſt in eis ſemen, & habet florem paucum, ſubtilem. Dioſcorides vero lib. 2. cap. 74. Iſatim iis deſcribit verbis: ἰσάτις ἥμερος ᾗ οἱ βαφεῖς χρῶνται, φύλλον ἔχει ἀρνογλώσσῳ ἐμφερὲς, λιπαρώτερον δὲ καὶ μελάντερον. καυλὸν δὲ ὑπερδίπηχυν, ἰσάτις δ' ἀγρία παραπλησία οὖσα τῇ πρὸ αὐτῆς φύλλα ἔχει μείζονα πρὸς τὰ τῆς θρίδακος, καυλοὺς δὲ λεπτοτέρους, πολυσχιδεῖς, ὑπερύθρους, ἔχοντας ἐξ ἄκρων ὥσπερ θυλάκια γλωσσοειδῆ πολλὰ, ἀποκρεμάμενα, ἐν οἷς τὸ σπέρμα. ἄνθος μήλινον, λεπτόν. *quod eſt: Iſatis domeſtica qua lanarum tinctores vtuntur, folium habet Plantagini ſimile, verum pinguius, nigriúſque. Caulem autem duobus cubitis altiorem, Iſatis vero ſylueſtris ſatiuæ ſimilis exiſtit. Folia habet maiora ad lactucæ folia accedentia, caules tenuiores, multifidos, rubentes, in cacumine folliculos linguarum quandam effigiem referentes, multos, pendulóſque habentes, in quibus ſemen. Florem luteum, tenuem.*

Quæ

Quæ ſanè deſcriptiones ita quadrant, vt nemo non, niſi talpa cæcior ſit, videat, Nil ſiue Indicum eandem eſſe cum Iſatide herbã, id certe quod ex facultatibus etiam quas ſuo Nil aut Indico tribuũt Arabes, abũde colligi poteſt: planè enim cũ iis quæ Græci Iſatidi aßignant conueniunt. Auicenna nanque cap. 516 ſecũdi Canonis, hos effectus Nil aſcribit: Eſt, inquit, ſtypticum, & prohibet fluxum ſanguinis, & quod eſt domeſticum exiccat fortiter ſine mordicatione, & detumeſcere facit apoſtemata, & confert exituris malis in membris duris. Conuenit Eryſipilæ, & vlceribus putridis. Confert ſpleni, & proprie ſylueſtre. Et Auerrois de Indico, quod idem eſt, in hunc modũ tradit: operationes ſuæ ſunt vt conſolidet vulnera, quæ ſunt in membris duris, etiam ſi ſint in extremitatibus muſculorum, & abſcindit fluxum ſanguinis, & valet multum vulneribus fiſtulatis. Sed ſylueſtre valet multum cõtra oppilationem ſplenis. Eoſdem vero effectus Iſatidi ſuæ tribuit Galen. lib. 6. de ſimpl. med. fac. in hunc ſcribẽs modum: ἰσάτις ἡ μὲν ἥμερος ᾗ οἱ βαφεῖς χρῶνται ξηραντικῆς ἰσχυρῶς ἐστι δυνάμεως, οὐδέπω δακνούσης. ἔστι γὰρ πικρά τε ἅμα καὶ στυπτική. ταῦτά τοι καὶ τὰ μεγάλα τραύματα τῶν σκληρῶν σωμάτων κολλᾷ, κἂμ ἐν ταῖς τῶν μυῶν ᾖ κεφαλαῖς. καὶ κατὰ τῶν αἱμοῤῥαγούντων ὠφελίμως ἐπιπλάττεται, καὶ τοὺς οἰδηματώδεις ὄγκους θαυμαστῶς διαφορεῖ τε, ἅμα καὶ προστέλλει, καὶ πρὸς πάντα τὰ κακοήθη ἕλκη θαυμαστῶς ἀνθίσταται, κἂμ σήπηται, κἂμ διαβιβρώσκηται. ἡ δὲ ἀγρία

ἰσάτις

ἰσάτις καὶ τοῖς πλωικοῖς ὑπάρχει χρήσιμος. id eſt: Iſatis domeſtica quidem. qua vtuntur tinctores, facultatis eſt valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara & adſtringens. Proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, etiam ſi in capitibus muſculorũ fuerint: & ſanguinis profluuio laborantibus partibus vtiliter illinitur, tumores œdematodẽis mirifice digerit ſimulac reprimit, & aduerſus omnia vlcera maligna mirabiliter reſiſtit, etiamſi putreſcant, etiamſi exedantur. At Iſatis ſylueſtris lienoſis quoque vtilis exiſtit. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, & Dioſcorides loco antè citato dicens: δύναται τὰ φύλλα καταπλασσόμενα πᾶν οἴδημα διαφορεῖν, καὶ φύματα καὶ ἔναιμα τραύματα κολλᾶν. αἱμοῤῥαγίας τε στέλλειν, καὶ φαγεδαινικὰ, καὶ ἕρπητας ἐρυσιπέλατά τε σηπεδόνας θεραπεύειν. hoc eſt: Folia illita, tumores omnes diſcutere poſſunt, & tubercula, cruenta vulnera conglutinare, ſanguinis eruptiones ſiſtere, exedentia, ignes ſacros, & putreſcẽtia vlcera ſanare. Ita vt euidentiſſimum ſit ex iam annotatis, Nil Arabum nihil eſſe aliud quàm Iſatim Græcorum. Cæterùm ignoraſſe Auicennam, Serapionem, Pandectariúmque, Nil ipſum, vtcunque ex Græcorum ſententia illud deſcripſerint, indicio eſt quod tam ancipites in illo depingendo fuerunt. Serapion nanque paulò ante adducta notificatione non contentus, aliorum etiam de eo ſententias affert, quas certe improbare debuiſſet, ſi herbam Nil dictam probe cognitam habuiſſet. Verba autem Serapionis hæc ſunt:

Auicenna & Serapion Nil ignorauerunt.

ſunt. Et eſt arbuſtum puluerulentum, eleuatur cum ſtipite ſuo longitudine vnius brachii, & habet germina ramorum, & in ſummitate ſua eſt flos ſicut flos Coriandri. Et rurſus ex Iſaac ſententia: Eſt planta habens folium longum, coloris quaſi azutrini, plus quàm folium Salicis, & aſsimilatur folio Phaſeoli, ſed eſt maius eo. Quis itaque ex tot diuerſis deſcriptionibus non putet ignoraſſe Nil Serapionem? Ignoraſſe autem & Auicennam Nil, ex eo etiam colligitur. Primum, quod etſi illud haud aliter quàm Dioſcorides loco citato deſcripſerit, nihilominus tamen cap. 297. iterum idem depingit, ac tingere capillos ait, quem tamē effectū Iſatidi nemo ex veteribus tribuit. Vt itaque reprehēſione non caret bis temere de vna eadem herba verba feciſſe, ita etiam ſuſpicionem auget vt credamus Auicennam Iſatim non agnouiſſe, maxime cum illi peregrinas facultates adaptet, quæ neque Galenus, neque etiam Dioſcorides, Pliniúſque illi ineſſe teſtentur. Præterea haud cognouiſſe Iſatim Pandectarium abunde eius verba monſtrant, dum in hūc modum ſcribit: Nilech Arabice dictum, à Græcis Veſme, à Latinis autem Indicum. Nam vtcunque verum ſit ab Arab. Nilech dici, falſum tamen eſt à Græcis Veſme appellari, cum ea dictio perinde atque prior arabica vel plane barbara ſit. Denique Iſatim ab Abenroe vocari Indicum concedimus, verum ab eo diuerſum eſt nō tantum Græcorum, ſed & Latinorum Indicum. Dioſcorides enim lib. 5. cap. 61. Indicum inter lapides connumerans ita de eo tradit:

Iſatim Pādectarius ignorauit.

Græcorū & Latinorū Indicum ab Arabico diuerſum.

τοῦ δὲ λεγομένου ἰνδικοῦ λίθου, τὸ μὲν αὐτομάτως γί-
νεται,

νεται, οἱονεὶ ἔκβρασμα ὂν τῶν ἰνδικῶν καλά-
μων. τὸ δὲ βαφικὸν ἐστὶν ἐπανθισμὸς πορφυροῦς ἐπαιωρούμενος τοῖς χαλκείοις, ὃν ἀποσύραντες ξηραίνουσιν οἱ τεχνῖται. quod eſt. Indici nominati lapidis, vnum genus quidem ſua ſpōte naſcitur, tanquā ſpuma Indicis harūdinibus exiens. Alterū infectiuum dictum, eſt veluti flos purpuræ innatans cortinis, quē detrahentes artifices ſiccant. Inter Latinos autem Plinius lib. 33. cap. 6. de Indico haud aliter quàm Dioſc. ſcribit, dicēs: Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India venit harundinum ſpuma adhæreſcente limo, cum teritur nigrum. At in diluēdo mixturam purpuræ cæruleíque mirabilem reddit. Alterum genus eius in purpurariis officinis innatans cortinis. Ita vt nemo non videat Latinorum etiā Indicum à Nil ſeu Iſatide eſſe valde diuerſum. Deniq; non perſpectā habuiſſe Pandectarum Iſatim herbam vel hinc etiam ſciri poteſt, quod is Oſatidem (nam ita corrupte pro Iſatidem dixit) & Borith Græce, Arabice Agiſdo. Latine autem Saponariam, vel herbam fullonum, eandem herbam faciat: quando in confeſſo ſit Saponariam herbam ab Iſatide eſſe aliam, nimirum eam quā Græci Struthion, Latini vero radiculā ſeu Lanariam, eo quod illa fullones in purgandis lanis vtūtur, nominăt. Quid multa? omnibus perſpicuum eſt Iſatim Arabibus non ſatis cognitam fuiſſe, id quod & ante nos indicauit Nicolaus Leonicenus, vir multa eruditione, & exquiſito iudicio præditus, quem eo magis laudădum exiſtimamus, quod primus fuerit qui medicorum errata inceſſere, ac mundo prodere tentauerit.

Saponaria ab Iſatide diuerſa.

Iuiubas

Iuiubas & Sebeſten fructus, quos Græci pariter atque Latini Serica & Myxas vocant, ad vſus medicos, contra Auicennam & vniuerſam Arabum ſcholam inutiles eſſe.

CAP. XXVII.

Iuiubæ Græcis Serica & Zizipha dicuntur.

IViubas eſſe fructus quos Græci Serica, & Latini Ziziphæ nominant, notius eſt quàm vt demonſtratione opus habeat. Vnus enim Serapion idipſum abũde docet, qui ca.87. illas Zufaizef, corrupto ſanè vocabulo pro Zizipha, vocari ait, Galenúmque in lib. de alimentis de iis ſcribentem citat, quod pauci ſint nutrimenti, & digeſtionis duræ: id quod facit lib. ſecundo de Sericis agens, vt paulò pòſt videbimus. Cæterùm Iuiubas ad varios vſus in vniuerſum Arabes omnes accommodant, quemadmodum liquet ex cap. 371. ſecundi Canonis Auicennæ, vbi ita de iis ſcribit: Conferunt acuitati ſanguinis calidi, pectori & pulmoni. Et exiſtimant quidam quod conferunt dolori renum & veſicæ. Auicennæ ſubſcribũt Abenrois & Razes: is tamen parum etiam clarificare ſanguinem, id quod & vno omnes ore hodie fatentur medici, addit. Falſos autem eſſe Arabes in primis teſtatur Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, in hanc ſententiam de Sericis ſcribens: οὐδὲ ταῦτα ἔχω τι μαρτυρῆσαι πρὸς ὑγείας φυλακὴν, ἢ νόσων ἴασιν. ἔδεσμα γὰρ ἐστὶ γυναικῶν τε καὶ παιδίων ἀκαθήκτων ὀλιγότροφόν τε καὶ δύσπεπτον ὑπάρχον, ἅμα τῷ μηδ' εὐστόμαχον εἶναι. τροφὴν δηλονότι καὶ αὐτὰ διδόασιν ὀλίγην τῷ σώματι. *id eſt: Ne his quidem quid ad tuendam ſanitatẽ morbóſue*

Iuiubæ fructus eſſe pènitus inutiles.

boſue profligandos valeant, teſtis eſſe poſſum. Nam ab inſolentibus & effrænatis pueris ac mulierculis cibo duntaxat appetuntur. Imbecilliter nutriunt, & difficulter concoquũtur, cúmque hoc ſtomacho inutilia ſunt. Sed ipſa ſcilicet exiguũ etiam corporibus dãt alimẽtum. Quibus vtique verbis in vniuerſum Arabum de Iuiubis placita damnat, quod neque ad tuẽdam ſanitatem, neque morbos profligandos, vllũ eorum eſſe poſſe vſum expertus ſit, adeò vt Arabũ poſt Galenum medica tractantium experimentum nobis obiici non queat. Si enim Galenus, diligentiſſimus omnium medicæ materiæ facultatis explorator, nihil in iis quòd vel ad ſanitatem tuẽdam, aut morbos curandos conduceret, explorari potuit, non eſt cur credamus Arabes idipſum inueniſſe, qui ne vmbrã quidem Galeni, quantum ad eruditionis & ingenij acrimoniam atque perſpicacitatem attinet, aſſecuti ſunt. Galeno ſubſcribit Plinius, non ille naturalis hiſtoriæ ſcriptor, ſed huic poſterior, Valerianus medicus vocatus, libro 4. de re med. cap. 46. de Ziziphis dicens: Zizipha modicum cibum corpori præſtant, licet illis ſaporis nonnulla gratia lenocinetur. Habent tamen plurima incommoda, ægre concoquuntur, ſitim accendunt, prægrauant ſtomachum, difficillimum reddunt officium ventris. Quinetiam Auicẽna ipſe capite iam citato Galeni ſententiam probat, & ſuam acerrime damnat, ſuóque ſeſe iugulat gladio, inquiens: Sermo quidem in eis bonus eſt ille quem dixit Galenus: non reperi Iuiubas in conſeruanda ſanitate, & remouenda ægritudine aliquid operantes, ſed reperi eas difficilis

Montani obiectio exploditur.

Arabes Galeno ingenii acrimonia impares.

Plinius medicus.

ficilis digeſtionis, & pauci nutrimenti. Præterea ex iam dictis perſpicuum fit inſigniter falli iuniores medicos, Razim imitantes, Iuiubas ad purificandum ſanguinem, ſeu vt illi loquuntur, ad ſanguinis mundificationem, paßim adhibentes, cum tamen fieri non poſſet, quandoquidem ventriculo inutiles ſint, difficultérque concoquantur, vt ſanguinem purificent: craßiorem certe multo quàm antea fuerint reddunt, tantum abeſt vt puriorem facere poßint. Id quod verum eſſe Auicennæ etiam illorum principis teſtimonio conuincemus, qui ita in capite de Iuiubis inquit: Ingroſſant ſanguinem, & ipſum viſcoſum faciunt. Et illorum exiſtimatio, qui putant quod ipſæ clarificent ſanguinem & lauent eum, eſt exiſtimatio corrupta, ad quam ego non declino, & nutrimentum earum & digeſtio ſunt difficilia. Quid per ſuperos oro his verbis apertius? ita vt mirari ſatis non poßim, quî factum ſit vt conniuentibus oculis hunc locum pertranſierint, cum tamen aßidue Auicennam, præ illo omnibus aliis contemptis autoribus, in manibus habuerint. Manifeſtißimum itaque eſt errare in vniuerſum Arabes quod Iuiubæ fructui aliquem eſſe in medicinis vſum docent, quem tamen cōſtat neque in bona neque aduerſa valetudine quicquam conducere poſſe. Facultates autem nonnullæ quas illi fructui tribuunt, foliis, radici & cortici potius eius arboris Iuiubas ferentis conueniunt, vt eſt mitigare tußim, & ad veſicæ dolores prodeſſe. Teſtis eius rei Plinius ille Valerianus eſt, dum libro paulò ante citato in hunc modum ſcribit: Folia tamen ipſa contrita

Iuiubæ ſanguinē non purificant.

Nōnulla quæ foliis, radici & cortici tribuēda erāt, Arabes perperā ad fructum referunt.

contrita & impoſita ſpleneticos & hydropicos adiuuare certiſſimum eſt. Radicis & corticis eadē virtus habetur, quorū ſuccus ex melle coctus tuſſim mitigat, cum mero mixtus iecori medetur, veſicam leuat vrina largiori. Verum hic nobis aduerſatur Mōtuus, ac ſuam temeritatem pulchre prodit, telluris ratione ſimplicium med. commoditates effectúſque commutari dicens, vt liquet de Perſica planta in Aegyptum tranſlata: atque adeò in Galeni patria Iuiubas ſeu Zizipha vſui medico inutilia fuiſſe fatetur, noſtras autem hodie ſalutares. Quomodo enim in Pergamo tantum inutiles fuiſſe Iuiubas aſſerere poteſt Montuus, quaſi illic ſolum & nuſquam alibi medicinam profeſſus ſit Galenus, quum tamen conſtet illum varia perluſtraſſe loca, & in Italia etiam, Roma nimirum ciuitate omnium tum maxima, ægrotis curandis operam dediſſe? Quare eaſdem quas Montuus, ipſe etiam agnouit Iuiubas, illáſque iuſte, vtpote inutiles expertus, damnauit. Et ne id tranſeamus, meritò accidit Montuo vt dum Arabes ſuos ab errore vindicare nititur, ipſe in errorem alium incideret, vt recte ſibi illud occini poſſit: τὴν χάρυβδιν ἐκφυγὼν, τῇ σκύλλῃ περιέπεσε. neque enim Perſica planta, vt ille putat, in Aegyptum tranſlata priſtinas interficiendi vires amiſit, ſed Perſea potius, quæ à Perſica arbore diuerſa eſt. Teſtis eſt Dioſcorides, qui ſeorſim de vtraque ſcribit, id quod Gale. etiam facit. Libro enim ſeptimo de ſimpl. med. facult. de Perſica agit, in octauo autem de Perſea: & in libro ſecūdo de alimentorum facultatibus iterum ſeorſim de vtraque tractat.

Montui ridendum ſomnium refellitur.

Perſica differt à Perſea.

Perſea in Aegyptũ translata vires interficiẽdi amiſit.

Quod vero Perſea fuerit quæ in Aegyptum trãſlata vires amiſerit, teſtãtur quæ ſcribit Dioſcorides lib. 1. cap. 155. περὶ περσέας, *in hunc modum:* τοῦτο δὲ ἱςόρησάν τινες ἐν περσίδι ἀναιρετικὸν εἶναι, μετατεθὲν δὲ εἰς αἴγυπτον ἀλλοιωθῆναι καὶ ἐδώδιμον γενέσθαι. *quod eſt: Prodiderunt quidam hãc arborem in Perſide letalẽ eſſe, tranſlatámque in Aegyptum mutata natura edendo factã eſſe. Et Galen. lib. 2. de ali. fac. dicens:* εἶδον καὶ τοῦτο τὸ φυτὸν ἐν ἀλεξανδρείᾳ, τῶν μεγάλων ὂν καὶ αὐτὸ δένδρων. ἱςοροῦσι δὲ τὸν καρπὸν αὐτοῦ μοχθηρὸν οὕτως ὑπάρχειν ἐν πέρσαις, ὡς ἀναιρεῖν τοὺς φαγόντας. εἰς αἴγυπτον δὲ κομισθέντα ἐδώδιμον τε γενέσθαι παραπλησίως ἐσθιόμενον ἀπίοις καὶ μήλοις, ὧν καὶ κατὰ τὸ μέγεθός ἐστι. *id eſt: Hanc quoque plantam in Alexandria vidimus, quæ ipſa etiam magnis arboribus eſt annumeranda. Tradũt huius apud Perſas fructum tantæ perniciei eſſe, vt edentes interimat. In Aegyptum vero tranſlatum in eſculẽtum miteſcere, & pirorum malorúmque modo, cum quibus & magnitudine cõuenit, eſitari. Ita vt nemo non videat impudenter hoc loco hallucinatum eſſe Montuum. Sed ad Sebeſten fructum ſermonem vertamus, quem certum eſt Myxam Græcis & Latinis dictam eſſe: id enim in primis Auicenna docet, qui Sebeſten alio nomine Mulzeita dici cap. 646. ſecundi Canonis ſcribit: quam ſanè dictionem corruptam eſſe ac barbaram manifeſtum eſt, ac pro illa Myxa potius legendũ. Myxam vero fructum eſſe arboris, teſtatur Paulus libro ſeptimo de eo ita ſcribens: Myxa arboris cuiuſ-*

Sebeſten Græcis Myxa.

dam fructus eſt, prunis quidem longe minor. Et cum omnibus in cõfeſſo ſit Sebeſten à Myxa non differre, mihi tempus in eius rei probatione conterendum non eſſe cenſeo: ad huius itaque vires explicandas deſcẽdamus. Huic autem eas Auicenna loco citato adſcribit: Sunt, inquit, quaſi temperatæ, ſunt lenitiuæ, leniũt enim pectus & guttur, ſedant ſitim, leniunt ventrẽ. In quibus verbis primo falſum eſt quod ſcribit eſſe temperatas, cum tamen Abenrois calidum hunc fructum in primo ordine, & in ſecundo humidum eſſe ſtatuat, pariter vt ille errans, eſt enim potius frigidus & ſiccus. Falſum denique quod ventrem lenire ait, eundem enim adſtringunt verius quàm ſubducũt. Cuius rei grauis & minime contemnendus teſtis eſt Plinius ille Medicus, qui libro 4. cap. 57. de Myxa in eam ſententiam ſcribit. Hoc genus manifeſte ſtypticæ virtutis apparet & frigidæ, quamuis plurima illi de frigore ſiccitas decoquat. Verum & ardores febricitantium extinguit, ore compreſſum, & ſitim mitigat, & in cibo ſumptum ſtomachum erigit, ſolutioni vẽtris obſiſtit. Quinetiam Razes huic non alias tribuit facultates, niſi quod guttur ac pectus leniat. Proinde videant Medici noſtri ſeculi qua ratione ſe defendant, quod ecligma ſiue vt illi loquũtur, electuarium de Sebeſten ad aluum ſubducendam exhibere audẽt, quando ex Plinij ſententia ventris ſubductioni potius obſiſtant. Hic ſuam ac aliorum quorundam nobis experientiam obtrudit Montuus, quos vſu & quotidiana experientia comprobaſſe dicit Sebeſten ventrem lenire. Sed miror qua fronte nobis experien-

Sebeſtẽ nõ temperati

Sebeſten vẽtrẽ adſtringũt.

Ecligma de Sebeſtẽ

Montuus experientiã obiicit

tiam obiicere queat, cum nullus illorum ſit qui Sebeſten ſolas expertus ſit. Nemo enim neſcit vt in Pharmacorum ſynthetis multas variarum medicinarum myriadas, imò Indiam aliquãdo totam, Aethiopiam, Arabiam, & illos extreme Garamantas coniungatis, adeò vt neſciatis penitus cui præ altera facultas illa quam optatis debeatur. Hinc non eſt vt de experiẽtia gloriari poßitis, tot inter ſe coniunctis ſimplicibus, vt vtri hæc vel alia facultas tribuenda ſit ignoretis, atque adeò ne ſemel quidem quicquam probe experti ſitis. Alia certe eſt medicamentorum facultates inueniẽdi ratio à Galeno nobis tradita, quam ipſi nunquã attentaſtis: proinde non eſt cur poſthac vobis temere illam arrogetis. Nullo enim planè iudicio adhibito, quod quiſque ſcribit, vtcũque etiam à vero aberret, ſequimini, & mordicus etiam arripitis. Deſinite ergo qui ætatem iactatis, necdum tamen veram experientiam aſſecuti eſtis, elato ſupercilio vobis arrogare id, à quo tantum abeſtis quàm qui longißime.

Noſtræ ætatis medicos herbam veteribus Pedem coruinum appellatam, ob ambiguã de illa Auicennæ ſententiam, à noſtra ſic hodie vocata eſſe diuerſam prorſus ignorare.

CAP. XXVIII.

Ambigua Auicennæ de Pede coruino ſentẽtia.

V*T ignoraſſe Auicẽnam Pedem coruinum, aliiſque errandi occaſionem præbuiſſe dicamus, ambigua eius de hac herba ſententia facit. Capite ſiquidẽ 567. ſecundi Canonis, de Pede coruino in hunc modũ diſſerit: Radix huius herbæ cum decoquitur confert ſolutioni*

tioni antiquæ. Et dixerunt Paulus & alij quod confert colicæ, & efficit operationem Hermodactylorum abſque nocumento. Et Fen.22. Canonis 3.tract.2.cap. 8. in podagræ curatione iterum ex Pauli ſententia ita ſcribit: Et dixerunt quidam quod Pedi coruino ineſt operatio Hermodactylorum, & non eſt eius nocere ſtomacho. In quibus vtique verbis verum eſt quod radicem Pedis coruini decoctam ſolutioni antiquæ cōferre docet, eam enim facultatem veteres vno omnes ore ſuo Coronopodi, hoc eſt, pedi cornicis, ineſſe teſtantur. Primum autem omnium Dioſcorides libro 2. cap.117. Coronopoda hoc pacto deſcribens: κορωνόπους πρόμηκες βοτάνιον κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐστρωμένον, κατεσχηματισμένον τὰ φύλλα· λαχανεύεται δὲ καὶ αὐτὸ ἑφθόν. ῥίζαν λεπτὴν ἔχον, στυπτικήν, ἐσθιομένην πρὸς κοιλιακοὺς ποιοῦσαν: *hoc eſt: Coronopus oblonga herbula eſt per terram ſtrata, fiſsis folijs. Idonea eſt eſui olerum modo cocta. Radicem habet tenuem, adſtringentem, manſam cœliacis conferentem. Galenus quoque libro ſeptimo de ſimpl. medic. facult. idem tradit, dicens:* κορωνόποδος ἡ ῥίζα πεπίστευται κοιλιακοὺς ὠφελεῖν ἐσθιομένη. *quod eſt: Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur mādùcata. Cui Paulus quoque libro ſeptimo ſubſcribit, & Plinius libro 22.cap.19. iis verbis: Coronopus oblonga herba eſt cum fiſſuris. Seritur interim, quoniam radix præclare facit cœliacis in cinere toſta. Cæterùm falſum eſt quod Auicēna ex Pauli ſententia Pedem coruinum colicæ conferre ſcribit, nuſquam enim id dixiſſe Paulus, quod ſciam, offenditur.*

Coronopodis facultas.

Pes cornicis colico dolori nō confert.

Error autē iſte ex deprauato codice ortus eſſe poteſt, qualem Albanus Torinus *etiam & Ioannes Guinterius habuiſſe videntur, dum Coronopoda ad colicos dolores conducere apud Paulū tranſtulit, cum ex Galeni verbis paulò ante citatis euidentiſsimum ſit, non colicis, ſed cœliacis prodeſſe Coropoda. Falſiſsimum*

Pes cornicis nō habet operationē Hermodactylorum.

præterea eſt quod Coruinum pedem efficere operationem Hermodactylorum ſine nocumento ait Auicenna: cum enim Hermodactylorū radici mira in cienda aluo vis ſit, Pes autem cornicis adſtringentem potius facultatem, vt iam oſtendimus, habeat, fieri non poteſt vt eaſdem operationes efficere queant. Hermodactylos vero in cienda aluo eſſe efficaces teſtatur lib. 7. Paulus, in eam ſententiam ſcribens: Hermodactyli radix purgādi vi prædita eſt, tum per ſeipſam, tum decoctum eius. Aeque falſum eſt quod ex Pauli ſententia affert Auicenna, Pedem coruinum hermodactylorum habere operationem, & non nocere ſtomacho: nullibi enim hoc dixiſſe Paulum certum eſt.

Auicenna perperam Coronopodi tribuit quod Diacoronopodii cōfectioni tribuēdū erat.

Errat itaque toto cœlo Auicenna, quod Pedi coruino herbæ tribuit, quod confectioni διακορονοποδίου, id eſt, ex pede coruino, dicta Pauli autoritate tribuēdum erat. Is enim lib. 3. cap. 78. ita inquit: Sed ex Coronopode confectionem vtiliorem aſſeruit Alexāder, quàm eam quæ fit ex Hermodactylo, vt quæ eādem euacuationem efficiat, & æque dolorē mitiget, cum hoc quod nihil obeſt ſtomacho. Vtriuſque autem confectionis deſcriptiones ſcire ſi deſideras, Paulum illas tradentem in ſeptimo conſulito. Ex his igitur omnibus probatum ſatis arbitror Auicennam herbam

Coronopoda

Coronopoda, hoc eſt, Cornicis pedem veteribus nominatam ignoraſſe: niſi enim ignoraſſet, nũquam tam ambigua, imò pugnantia etiam de huius viribus tradidiſſet, Ambigua autẽ eius deſcriptione factum eſt, vt nec hodie Coruini pedis rectam notitiam habeant medici. Herba enim illa quam noſtri temporis medici Pedem coruinum appellant, longe alia eſt ab ea quam veteres eodem nomine vocarunt: id quod non intelligẽtes quidam, mirum in modum decepti ſunt. Haud enim aliter quàm Paulus herbam olim Pedem cornicis vocatam ad podagrica medicamenta adhibuit, ita & illi hodie ſic appellatam admiſcere nõ veriti ſunt. Hinc Leonicenus exquiſiti iudicij vir, medicũ ſe quẽdam nouiſſe tradit, qui ex radice pedis coruini, nonnullis alijs additis, pillulas conficere ſolitus erat, eáſque podagra affectis deuorandas, non ſine maximo eorum qui accepere periculo, propinabat. Nec à tam periculoſo medicamento medicus ille abſtinuit, donec per Leonicenum de errore conuictus fuit. Herba autem quæ hodie ab officinis & herbariis Pes coruinus appellatur, ea eſſe videtur quæ olim Græcis βατράχιον, Latinis vero Ranunculus, quod inter eius frutices frequentes inueniantur ranæ, nominabatur. Perinde enim vt ſolo tactu pedis coruini noſtris vocatæ puſtulæ attolluntur in manibus, ita & Ranunculi appoſitione corpora humana exulcerantur. Teſtis eius rei eſt Dioſcor. qui lib. 2. cap. 163. omnibus quatuor Ranunculi ſpeciebus vim exulcerandi, & cruſtas gignendi habere ſcribit iis verbis: δυνάμιν δ' ἔχει τὰ φύλλα καὶ οἱ καυλοὶ ἁπαλοὶ καταπλασσόμενοι

Pes coruinus noſtri temporis.

Leonicenus.

Pes coruinus Ranũculus eſt herba.

Quæ ſanè deſcriptiones ita quadrant, vt nemo non, niſi talpa cæcior ſit, videat, Nil ſiue Indicum eandem eſſe cum Iſatide herbã, id certe quod ex facultatibus etiam quas ſuo Nil aut Indico tribuũt Arabes, abũde colligi poteſt: planè enim cũ iis quæ Græci Iſatidi aſſignant conueniunt. Auicenna nanque cap. 516 ſecũdi Canonis, hos effectus Nil aſcribit: Eſt, inquit, ſtypticum, & prohibet fluxum ſanguinis, & quod eſt domeſticum exiccat fortiter ſine mordicatione, & detumeſcere facit apoſtemata, & confert exituris malis in membris duris. Conuenit Eryſipilæ, & vlceribus putridis. Confert ſpleni, & proprie ſylueſtre. Et Auerrois de Indico, quod idem eſt, in hunc modũ tradit: operationes ſuæ ſunt vt conſolidet vulnera, quæ ſunt in membris duris, etiam ſi ſint in extremitatibus muſculorum, & abſcindit fluxum ſanguinis, & valet multum vulneribus fiſtulatis. Sed ſylueſtre valet multum cõtra oppilationem ſplenis. Eoſdem vero effectus Iſatidi ſuæ tribuit Galen. lib. 6. de ſimpl. med. fac. in hunc ſcribẽs modum: ἰσάτις ἡ μὲν ἥμερος ᾗ οἱ βαφεῖς χρῶνται ξηραντικῆς ἰσχυρῶς ἐστὶ δυνάμεως, οὐδέπω δακνούσης. ἔστι γὰρ πικρά τε ἅμα καὶ στυπτική. ταῦτα τοι καὶ τὰ μεγάλα τραύματα τῶν σκληρῶν σωμάτων κολλᾷ, κἂν ἐν ταῖς τῶν μυῶν ᾖ κεφαλαῖς. καὶ κατὰ τῶν αἱμοῤῥαγούντων ὠφελίμως ἐπιπλάττεται, καὶ τοὺς οἰδηματώδεις ὄγκους θαυμαστῶς διαφορεῖ τε, ἅμα καὶ προστέλλει, καὶ πρὸς πάντα τὰ κακοήθη ἕλκη θαυμαστῶς ἀνθίσταται, κἂν σήπηται, κἂν διαβιβρώσκηται. ἡ δὲ ἀγρία

ἰσάτις καὶ τοῖς σπληνικοῖς ὑπάρχει χρήσιμος. id eſt: Iſatis domeſtica quidem. qua vtuntur tinctores, facultatis eſt valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara & adſtringens. Proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, etiam ſi in capitibus muſculorũ fuerint: & ſanguinis profluuio laborantibus partibus vtiliter illinitur, tumores œdematodeis mirifice digerit ſimulac reprimit, & aduerſus omnia vlcera maligna mirabiliter reſiſtit, etiamſi putreſcant, etiamſi exedantur. At Iſatis ſylueſtris lienoſis quoque vtilis exiſtit. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, & Dioſcorides loco antè citato dicens: δύνανται τὰ φύλλα καταπλασσόμενα πᾶν οἴδημα διαφορεῖν, καὶ φύματα καὶ ἔναιμα τραύματα κολλᾶν. αἱμορραγίας τε στέλλειν, καὶ φαγεδαινικὰ, καὶ ἕρπητας ἐρυσιπέλατά τε σηπεδόνας θεραπεύειν. hoc eſt: Folia illita, tumores omnes diſcutere poſſunt, & tubercula, cruenta vulnera conglutinare, ſanguinis eruptiones ſiſtere, exedentia, ignes ſacros, & putreſcẽtia vlcera ſanare. Ita vt euidentiſſimum ſit ex iam annotatis, Nil Arabum nihil eſſe aliud quàm Iſatim Græcorum. Cæterùm ignoraſſe Auicennam, Serapionem, Pandectariúmque, Nil ipſum, vtcunque ex Græcorum ſententia illud deſcripſerint, indicio eſt quod tam ancipites in illo depingendo fuerunt. Serapion nanque paulò ante adducta notificatione non contentus, aliorum etiam de eo ſententias affert, quas certe improbare debuiſſet, ſi herbam Nil dictam probe cognitam habuiſſet. Verba autem Serapionis hæc ſunt:

Auicenna & Serapion Nil ignorauerunt.

ſunt. Et eſt arbuſtum pulуerulentum, eleuatur cum ſtipite ſuo longitudine vnius brachii, & habet germina ramorum, & in ſummitate ſua eſt flos ſicut flos Coriandri. Et rurſus ex Iſaac ſententia: Eſt planta habens folium longum, coloris quaſi azutrini, plus quàm folium Salicis, & aſſimilatur folio Phaſeoli, ſed eſt maius eo. Quis itaque ex tot diuerſis deſcriptionibus non putet ignoraſſe Nil Serapionem? Ignoraſſe autem & Auicennam Nil, ex eo etiam colligitur. Primum, quod etſi illud haud aliter quàm Dioſcorides loco citato deſcripſerit, nihilominus tamen cap. 297. iterum idem depingit, ac tingere capillos ait, quem tamẽ effectũ Iſatidi nemo ex veteribus tribuit. Vt itaque reprehẽſione non caret bis temere de vna eadem herba verba feciſſe, ita etiam ſuſpicionem auget vt credamus Auicennam Iſatim non agnouiſſe, maxime cum illi peregrinas facultates adaptet, quæ neque Galenus, neque etiam Dioſcorides, Pliniúſque illi ineſſe teſtentur. Præterea haud cognouiſſe Iſatim Pandectarium abunde eius verba monſtrant, dum in hũc modum ſcribit: Nilech Arabice dictum, à Græcis Veſme, à Latinis autem Indicum. Nam vtcunque verum ſit ab Arab. Nilech dici, falſum tamen eſt à Græcis Veſme appellari, cum ea dictio perinde atque prior arabica vel plane barbara ſit. Denique Iſatim ab Abenroe vocari Indicum concedimus, verum ab eo diuerſum eſt nõ tantum Græcorum, ſed & Latinorum Indicum. Dioſcorides enim lib. 5. cap. 61. Indicum inter lapides connumerans ita de eo tradit: τοῦ δὲ λεγομένου ἰνδικοῦ λίθου, τὸ μὲν αὐτομάτως γίνεται,

Iſatim Pãdectarius ignorauit.

Græcorũ & Latinorũ Indicum ab Arabico diuerſum.

νεται, οἱονεὶ ἔκβρασμα ὂν τῶν ἰνδικῶν καλάμων. τὸ δὲ βαφικὸν ἐστὶν ἐπανθισμὸς πορφυροῦς ἐπαιωρούμενος τοῖς χαλκείοις, ὃν ἀποσύραντες ξηραίνουσιν οἱ τεχνῖται. *quod eſt. Indici nominati lapidis, vnum genus quidem ſua ſpōte naſcitur, tanquā ſpuma Indicis harūdinibus exiens. Alterū infectiuum dictum, eſt veluti flos purpuræ innatans cortinis, quē detrahentes artifices ſiccant. Inter Latinos autem Plinius lib. 33. cap. 6. de Indico haud aliter quàm Dioſc. ſcribit, dicēs: Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India venit harundinum ſpuma adhæreſcente limo, cum teritur nigrum. At in diluēdo mixturam purpuræ cæruleíque mirabilem reddit. Alterum genus eius in purpurariis officinis innatans cortinis. Ita vt nemo non videat Latinorum etiā Indicum à Nil ſeu Iſatide eſſe valde diuerſum. Deniq; non perſpectā habuiſſe Pandectarum Iſatim herbam vel hinc etiam ſciri poteſt, quod is Oſatidem (nam ita corrupte pro Iſatidem dixit) & Borith Græce, Arabice Agiſdo. Latine autem Saponariam, vel herbam fullonum, eandem herbam faciat: quando in confeſſo ſit Saponariam herbam ab Iſatide eſſe aliam, nimirum eam quā Græci Struthion, Latini vero radiculā ſeu Lanariam, eo quod illa fullones in purgandis lanis vtūtur, nominăt. Quid multa? omnibus perſpicuum eſt Iſatim Arabibus non ſatis cognitam fuiſſe, id quod & ante nos indicauit Nicolaus Leonicenus, vir multa eruditione, & exquiſito iudicio præditus, quem eo magis laudādum exiſtimamus, quod primus fuerit qui medicorum errata inceſſere, ac mundo prodere tentauerit.*

Saponaria ab Iſatide diuerſa.

Iuiubas & Sebeſten fructus, quos Græci pariter atque Latini Serica & Myxas vocant, ad vſus medicos, contra Auicennam & vniuerſam Arabum ſcholam inutiles eſſe.

CAP. XXVII.

Iuiubæ Græcis Sérica & Zizipha dicuntur.

IViubas eſſe fructus quos Græci Serica, & Latini Ziziphæ nominant, notius eſt quàm vt demonſtratione opus habeat. Vnus enim Serapion idipſum abũde docet, qui ca.87. illas Zufaizef, corrupto ſanè vocabulo pro Zizipha, vocari ait, Galenúmque in lib. de alimentis de iis ſcribentem citat, quod pauci ſint nutrimenti, & digeſtionis duræ: id quod facit lib. ſecundo de Sericis agens, vt paulò pòſt videbimus. Cæterùm Iuiubas ad varios vſus in vniuerſum Arabes omnes accommodant, quemadmodum liquet ex cap. 371. ſecundi Canonis Auicennæ, vbi ita de iis ſcribit: Conferunt acuitati ſanguinis calidi, pectori & pulmoni. Et exiſtimant quidam quod conferunt dolori renum & veſicæ. Auicennæ ſubſcribũt Abenrois & Razes: is tamen parum etiam clarificare ſanguinem, id quod & vno omnes ore hodie fatentur medici, addit. Falſos autem eſſe Arabes in primis teſtatur Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, in hanc ſententiam de Sericis ſcribens: οὐδὲ τούτοις ἔχω τι μαρτυρῆσαι πρὸς ὑγείας φυλακὴν, ἢ νόσων ἴασιν. ἔδεσμα γὰρ ἐστι γυναικῶν τε καὶ παιδίων ἀκαθέκτων ὀλιγότροφόν τε καὶ δύσπεπτον ὑπάρχον, ἅμα τῷ μηδ' εὐστόμαχον εἶναι. τροφὴν δηλονότι καὶ αὐτὰ δίδωσιν ὀλίγην τῷ σώματι. id eſt: Ne his quidem quid ad tuendam ſanitatẽ morbóſue

Iuiubæ fructus eſſe penitus inutiles.

bóſue profligandos valeant, teſtis eſſe poſſum. Nam *ab inſolentibus & effrænatis pueris ac mulierculis cibo duntaxat appetuntur.* Imbecilliter *nutriunt, & difficulter concoquũtur, cúmque hoc ſtomacho inutilia ſunt.* Sed *ipſa ſcilicet exiguũ etiam corporibus dãt alimẽtum.* Quibus *vtique verbis in vniuerſum* Arabum *de* Iuiubis *placita damnat, quod neque ad tuẽdam ſanitatem, neque morbos profligandos, vllũ eorum eſſe poſſe vſum expertus ſit, adeò vt* Arabũ *poſt* Galenum *medica tractantium experimentum nobis obiici non queat.* Si *enim* Galenus, *diligentiſsimus omnium medicæ materiæ facultatis explorator, nihil in iis quod vel ad ſanitatem tuẽdam, aut morbos curandos conduceret, explorari potuit, non eſt cur credamus* Arabes *idipſum inueniſſe, qui ne vmbrã quidem* Galeni, *quantum ad eruditionis & ingenij acrimoniam atque perſpicacitatem attinet, aſſecuti ſunt.* Galeno *ſubſcribit* Plinius, *non ille naturalis hiſtoriæ ſcriptor, ſed huic poſterior,* Valerianus *medicus vocatus, libro 4. de re med. cap. 46. de* Ziziphis *dicens:* Zizipha *modicum cibum corpori præſtant, licet illis ſaporis nonnulla gratia lenocinetur.* Habent *tamen plurima incommoda, ægre concoquuntur, ſitim accendunt, prægrauant ſtomachum, difficillimum reddunt officium ventris.* Quinetiam Auicẽna *ipſe capite iam citato* Galeni *ſententiam probat, & ſuam acerrime damnat, ſuóque ſeſe iugulat gladio, inquiens:* Sermo *quidem in eis bonus eſt ille quem dixit* Galenus: *non reperi* Iuiubas *in conſeruanda ſanitate, & remouenda ægritudine aliquid operantes, ſed reperi eas difficilis*

Montani obiectio exploditur.

Arabes Galeno ingenii acrimonia impares.

Plinius medicus.

ficilis digeſtionis, & pauci nutrimenti. Præterea ex iam dictis perſpicuum fit inſigniter falli iuniores medicos, Razim imitantes, Iuiubas ad purificandum ſanguinem, ſeu vt illi loquuntur, ad ſanguinis mundificationem, paßim adhibentes, cum tamen fieri non poſſet, quandoquidem ventriculo inutiles ſint, difficultérque concoquantur, vt ſanguinem purificent: craßiorem certe multo quàm antea fuerint reddunt, tantum abeſt vt puriorem facere poßint. Id quod verum eſſe. Auicennæ etiam illorum principis teſtimonio conuincemus, qui ita in capite de Iuiubis inquit: Ingroſſant ſanguinem, & ipſum viſcoſum faciunt. Et illorum exiſtimatio, qui putant quod ipſæ clarificent ſanguinem & lauent eum, eſt exiſtimatio corrupta, ad quam ego non declino, & nutrimentum earum & digeſtio ſunt difficilia. Quid per ſuperos oro his verbis apertius? ita vt mirari ſatis non poßim, qui factum ſit vt conniuentibus oculis hunc locum pertranſierint, cum tamen aßidue Auicennam, præ illo omnibus aliis contemptis autoribus, in manibus habuerint. Manifeſtißimum itaque eſt errare in vniuerſum Arabes quod Iuiubæ fructui aliquem eſſe in medicinis vſum docent, quem tamen cõſtat neque in bona neque aduerſa valetudine quicquam conducere poſſe. Facultates autem nonnullæ quas illi fructui tribuunt, foliis, radici & cortici potius eius arboris Iuiubas ferentis conueniunt, vt eſt mitigare tußim, & ad veſicæ dolores prodeſſe. Teſtis eius rei Plinius ille Valerianus eſt, dum libro paulò ante citato in hunc modum ſcribit: Folia tamen ipſa

Iuiubæ ſanguinẽ non purificant.

Nõnulla quæ foliis, radici & cortici tribuẽda erãt, Arabes perperã ad fructum referunt.

contrita & impoſita ſpleneticos & hydropicos adiuuare certiſsimum eſt. Radicis & corticis eadē vir-tus habetur, quorū ſuccus ex melle coctus tuſsim mitigat, cum mero mixtus iecori medetur, veſicam leuat vrina largiori. Verum hic nobis aduerſatur Mōtuus, ac ſuam temeritatem pulchre prodit, telluris ratione ſimplicium med. commoditates effectúſque commutari dicens, vt liquet de Perſica planta in Aegyptum tranſlata: atque adeò in Galeni patria Iuiubas ſeu Zizipha vſui medico inutilia fuiſſe fatetur, noſtras autem hodie ſalutares. Quomodo enim in Pergamo tantum inutiles fuiſſe Iuiubas aſſerere poteſt Montuus, quaſi illic ſolum & nuſquam alibi medicinam profeſſus ſit Galenus, quum tamen conſtet illum varia perluſtraſſe loca, & in Italia etiam, Roma nimirum ciuitate omnium tum maxima, ægrotis curandis operam dediſſe? Quare eaſdem quas Montuus, ipſe etiam agnouit Iuiubas, illáſque iuſte, vtpote inutiles expertus, damnauit. Et ne id tranſeamus, meritò accidit Montuo vt dum Arabes ſuos ab errore vindicare nititur, ipſe in errorem alium incideret, vt rectè ſibi illud occini poſsit: τὴν χάρυβδιν ἐκφυγὼν, τῇ σκύλλῃ περιέπεσε. neque enim Perſica planta, vt ille putat, in Aegyptum tranſlata priſtinas interficiēdi vires amiſit, ſed Perſea potius, quæ à Perſica arbore diuerſa eſt. Teſtis eſt Dioſcorides, qui ſeorſim de vtraque ſcribit, id quod Gale. etiam facit. Libro enim ſeptimo de ſimpl. med. facult. de Perſica agit, in octauo autem de Perſea: & in libro ſecūdo de alimentorum facultatibus iterum ſeorſim de vtraque tractat.

Montui ridendum ſomnium refellitur.

Perſica differt à Perſea.

Perſea in Aegyptũ translata vires interficiẽdi amiſit.

Quod vero Perſea fuerit quæ in Aegyptum trãſlata vires amiſerit, teſtãtur quæ ſcribit Dioſcorides lib.1. cap. 155. περὶ περσέας, in hunc modum: ταύτην δὲ ἱστόρησάν τινες ἐν πέρσιδι ἀναιρετικὸν εἶναι, μετατεθὲν δὲ εἰς αἴγυπτον ἀλλοιωθῆναι καὶ ἐδώδιμον γενέσθαι. quod eſt: Prodiderunt quidam hãc arborem in Perſide letalẽ eſſe, tranſlatámque in Aegyptum mutata natura edendo factã eſſe. Et Galen. lib.2. de ali. fac. dicens: εἶδον καὶ ταύτην τὸ φυτὸν ἐν ἀλεξανδρείᾳ, τῶν μεγάλων ὂν καὶ αὐτὸ δένδρων. ἱστοροῦσι δὲ τὸν καρπὸν αὐτοῦ μοχθηρὸν οὕτως ὑπάρχειν ἐν πέρσαις, ὡς ἀναιρεῖν τοὺς φαγόντας. εἰς αἴγυπτον δὲ κομισθέντα ἐδώδιμόν τε γενέσθαι παραπλησίως ἐσθιόμενον ἀπίοις καὶ μήλοις, ὧν καὶ κατὰ τὸ μέγεθός ἐστι. id eſt: Hanc quoque plantam in Alexandria vidimus, quæ ipſa etiam magnis arboribus eſt annumeranda. Tradũt huius apud Perſas fructum tantæ pernicici eſſe, vt edentes interimat. In Aegyptum vero tranſlatum in eſculẽtum miteſcere, & pirorum malorúmque modo, cum quibus & magnitudine cõuenit, eſitari. Ita vt nemo non videat impudenter hoc loco hallucinatum eſſe Montuum. Sed ad Sebeſten fructum ſermonem vertamus,

Sebeſten Græcis Myxa.

quem certum eſt Myxam Græcis & Latinis dictam eſſe: id enim inprimis Auicenna docet, qui Sebeſten alio nomine Mulzeita dici cap. 646. ſecundi Canonis ſcribit: quam ſanè dictionem corruptam eſſe ac barbaram manifeſtum eſt, ac pro illa Myxa potius legendũ. Myxam vero fructum eſſe arboris, teſtatur Paulus libro ſeptimo de eo ita ſcribens: Myxa arboris cuiuſdam

dam fructus eſt, prunis quidem longe minor. Et cum omnibus in cõfeſſo ſit Sebeſten à Myxa non differre, mihi tempus in eius rei probatione conterendum non eſſe cenſeo: ad huius itaque vires explicandas deſcẽdamus. Huic autem eas Auicenna loco citato adſcribit: Sunt, inquit, quaſi temperatæ, ſunt lenitiuæ, leniũt enim pectus & guttur, ſedant ſitim, leniunt ventrẽ. In quibus verbis primo falſum eſt quod ſcribit eſſe temperatas, cum tamen Abenrois calidum hunc fructum in primo ordine, & in ſecundo humidum eſſe ſtatuat, pariter vt ille errans, eſt enim potius frigidus & ſiccus. Falſum denique quod ventrem lenire ait, eundem enim adſtringunt verius quàm ſubducũt. Cuius rei grauis & minime contemnendus teſtis eſt Plinius ille Medicus, qui libro 4. cap. 57. de Myxa in eam ſententiam ſcribit. Hoc genus manifeſte ſtypticæ virtutis apparet & frigidæ, quamuis plurima illi de frigore ſiccitas decoquat. Verum & ardores febricitantium extinguit, ore compreſſum, & ſitim mitigat, & in cibo ſumptum ſtomachum erigit, ſolutioni vẽtris obſiſtit. Quinetiam Razes huic non alias tribuit facultates, niſi quod guttur ac pectus leniat. Proinde videant Medici noſtri ſeculi qua ratione ſe defendant, quod eclïgma, ſiue vt illi loquũtur, electuarium de Sebeſten ad aluum ſubducendam exhibere audẽt, quando ex Plinij ſententia ventris ſubductioni potius obſiſtant. Hic ſuam ac aliorum quorundam nobis experientiam obtrudit Montuus, quos vſu & quotidiana experientia comprobaſſe dicit Sebeſten ventrem lenire. Sed miror qua fronte nobis experien-

Sebeſtẽ nõ temperati

Sebeſten vẽtrẽ adſtringũt.

Eclïgma de Sebeſtẽ

Montuus experientiã obiicit

tiam obiicere queat, cum nullus illorum ſit qui ſebeſten ſolas expertus ſit. Nemo enim neſcit vt in Pharmacorum ſynthetis multas variarum medicinarum myriadas, imò Indiam aliquãdo totam, Aethiopiam, Arabiam, & illos extreme Garamantas coniungatis, adeò vt neſciatis penitus cui præ altera facultas illa quam optatis debeatur. Hinc non eſt vt de experiẽtia gloriari poßitis, tot inter ſe coniunctis ſimplicibus, vt vtri hæc vel alia facultas tribuenda ſit ignoretis, atque adeò ne ſemel quidem quicquam probe experti ſitis. Alia certe eſt medicamentorum facultates inueniẽdi ratio à Galeno nobis tradita, quam ipſi nunquã attentaſtis: proinde non eſt cur poſthac vobis temere illam arrogetis. Nullo enim planè iudicio adhibito, quod quiſque ſcribit, vtcũque etiam à vero aberret, ſequimini, & mordicus etiam arripitis. Deſinite ergo qui ætatem iactatis, necdum tamen veram experientiam aſſecuti eſtis, elato ſupercilio vobis arrogare id, à quo tantum abeſtis quàm qui longißime.

Noſtræ ætatis medicos herbam veteribus Pedem coruinum appellatam, ob ambiguã de illa Auicennæ ſententiam, à noſtra ſic hodie vocata eſſe diuerſam prorſus ignorare.

CAP. XXVIII.

Ambigua Auicennæ de Pede coruino ſentẽtia.

V*T ignoraſſe Auicẽnam Pedem coruinum, aliiſque errandi occaſionem præbuiſſe dicamus, ambigua eius de hac herba ſententia facit. Capite ſiquidẽ 567. ſecundi Canonis, de Pede coruino in hunc modũ diſſerit: Radix huius herbæ cum decoquitur confert ſolutioni*

tioni antiquæ. Et dixerunt Paulus & alij quod confert colicæ, & efficit operationem Hermodactylorum abſque nocumento. Et Fen.22. Canonis 3.tract.2.cap. 8. in podagræ curatione iterum ex Pauli ſententia ita ſcribit: Et dixerunt quidam quod Pedi coruino ineſt operatio Hermodactylorum, & non eſt eius nocere ſtomacho. In quibus vtique verbis verum eſt quod radicem Pedis coruini decoctam ſolutioni antiquæ cōferre docet, eam enim facultatem veteres vno omnes ore ſuo Coronopodi, hoc eſt, pedi cornicis, ineſſe teſtantur. Coronopodis facultas. *Primum autem omnium Dioſcorides libro 2. cap.117. Coronopoda hoc pacto deſcribens:* κορωνόπους πρόμηκες βοτάνιον κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐστρωμένον, κατεσχηματισμένον τὰ φύλλα, λαχανεύεται δὲ καὶ ἑφθόν. ῥίζαν λεπτὴν ἔχον, στυπτικὴν, ἐσθιομένην πρὸς κοιλιακοὺς ποιοῦσαν: *hoc eſt: Coronopus oblonga herbula eſt per terram ſtrata, fiſsis folijs. Idonea eſt eſui olerum modo cocta. Radicem habet tenuem, adſtringentem, manſam cœliacis conferentem. Galenus quoque libro ſeptimo de ſimpl. medic. facult. idem tradit, dicens:* κορωνόποδος ἡ ῥίζα πεπίστευται κοιλιακοὺς ὠφελεῖν ἐσθιομένη. *quod eſt: Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur mādūcata. Cui Paulus quoque libro ſeptimo ſubſcribit, & Plinius libro 22.cap.19. iis verbis: Coronopus oblonga herba eſt cum fiſſuris. Seritur interim, quoniam radix præclare facit cœliacis in cinere toſta. Cæterùm falſum eſt quod Auicēna ex Pauli ſententia Pedem coruinum colicæ conferre ſcribit, nuſquam enim id dixiſſe Paulus, quod ſciam, offenditur.* Pes cornicis colico dolori nō confert.

Error autē iſte ex deprauato codice ortus eſſe poteſt, qualem Albanus Torinus etiam & Ioannes Guinterius habuiſſe videntur, dum Coronopoda ad colicos dolores conducere apud Paulū tranſtulit, cum ex Galeni verbis paulò ante citatis euidentiſsimum ſit, non colicis, ſed cœliacis prodeſſe Coropoda. Falſiſsimum præterea eſt quod Coruinum pedem efficere operationem Hermodactylorum ſine nocumento ait Auicenna: cum enim Hermodactylorū radici mira in cienda aluo vis ſit, Pes autem cornicis adſtringentem potius facultatem, vt iam oſtendimus, habeat, fieri non poteſt vt eaſdem operationes efficere queant. Hermodactylos vero in cienda aluo eſſe efficaces teſtatur lib.7. Paulus, in eam ſententiam ſcribens: Hermodactyli radix purgādi vi prædita eſt, tum per ſeipſam, tum decoctum eius. Aeque falſum eſt quod ex Pauli ſententia affert Auicenna, Pedem coruinum hermodactylorum habere operationem, & non nocere ſtomacho: nullibi enim hoc dixiſſe Paulum certum eſt.

Pes cornicis nō habet operationē Hermodactylorum.

Errat itaque toto cœlo Auicenna, quod Pedi coruino herbæ tribuit, quod confectioni διὰ κορονοποδίου, id eſt, ex pede coruino, dicta Pauli autoritate tribuēdum erat. Is enim lib.3.cap.78. ita inquit: Sed ex Coronopode confectionem vtiliorem aſſeruit Alexāder, quàm eam quæ fit ex Hermodactylo, vt quæ eādem euacuationem efficiat, & æque dolorē mitiget, cum hoc quod nihil obeſt ſtomacho. Vtriuſque autem confectionis deſcriptiones ſcire ſi deſideras, Paulum illas tradentem in ſeptimo conſulito. Ex his igitur omnibus probatum ſatis arbitror Auicennam herbam

Auicenna perperam Coronopodi tribuit quod Diacoronopodii cōfectioni tribuēdū erat.

Coronopoda, hoc eſt, Cornicis pedem veteribus nominatam ignoraſſe: niſi enim ignoraſſet, nūquam tam ambigua, imò pugnantia etiam de huius viribus tradidiſſet. Ambigua autē eius deſcriptione factum eſt, vt nec hodie Coruini pedis rectam notitiam habeant medici. Herba enim illa quam noſtri temporis medici Pedem coruinum appellant, longe alia eſt ab ea quam veteres eodem nomine vocarunt: id quod non intelligētes quidam, mirum in modum decepti ſunt. *Pes coruinus noſtri temporis.* Haud enim aliter quàm Paulus herbam olim Pedem cornicis vocatam ad podagrica medicamenta adhibuit, ita & illi hodie ſic appellatam admiſcere nō veriti ſunt. Hinc Leonicenus exquiſiti iudicij vir, medicū ſe quendam nouiſſe tradit, qui ex radice pedis coruini, nonnullis alijs additis, pillulas conficere ſolitus erat, eáſque podagra affectis deuorandas, non ſine maximo eorum qui accepere periculo, propinabat. *Leonicenus.* Nec à tam periculoſo medicamento medicus ille abſtinuit, donec per Leonicènum de errore conuictus fuit. Herba autem quæ hodie ab officinis & herbariis Pes coruinus appellatur, ea eſſe videtur quæ olim Græcis βατράχιον, Latinis vero Ranunculus, quod inter eius frutices frequentes inueniantur ranæ, nominabatur. *Pes coruinus Ranūculus eſt herba.* Perinde enim vt ſolo tactu pedis coruini noſtris vocatæ puſtulæ attolluntur in manibus, ita & Ranunculi appoſitione corpora humana exulcerantur. Teſtis eius rei eſt Dioſcor. qui lib. 2. cap. 163. omnibus quatuor Ranunculi ſpeciebus vim exulcerandi, & cruſtas gignendi habere ſcribit iis verbis: δυνάμιν δὲ ἔχει τὰ φύλλα καὶ οἱ καυλοὶ ἁπαλοὶ καταπλασσόμενοι

πλασσόμενοι ἑλκωτικὴν καὶ ἐσχαρωτικὴν μετὰ πόνου. quod eſt: Folia & caules teneri illiti exulcerandi & cruſtas cum dolore excitandi vim habent. Galenus quoque libro 6. de ſimpl. med. facul. ita ſcribens: βατράχιον τέσσαρας μὲν ἔχει τὰς κατ' εἶδος διαφοράς. πάντα δὲ δριμείας ἰσχυρῶς ἐστι δυνάμεως, ὡς ἑλκοῦν μετὰ πόνου. ἀλωπεκίας ὠφελεῖ πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐπιτεθέντα. χρονιζόντων γὰρ οὐκ ἐκδέρεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐσχαροῦται τὸ δέρμα. ταυτὶ μὲν οὖν ἅπαντα τῶν καυλῶν, καὶ τῶν φύλλων ἔργα χλωρῶν καταπλαττομένων. id eſt: Batrachion ſeu Ranunculus quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia vero vehementer acrem poſſident qualitatem, adeò vt cum dolore exulcerent. Alopecias iuuant pauco tempore admota. Nam ſi diutius inhæreant, non excoriatur ſolũ ipſa cutis, ſed & in cruſtam vritur. Atque hæc omnia caulis & foliorum ſunt opera, ſi imponas virentia. Subſcribunt Galeno Paulus, & Plinius lib. 26. cap. 13. inquiens: Ranũculum vocamus quem Græci Batrachiõ: genera eius quatuor, omnibus vis cauſtica, ſi cruda folia imponantur, puſtuláſque vt ignis faciunt. Proinde cum ſub vno nomine Pedis coruini veteres & iuniores hodie medici duas viribus diuerſas herbas innuant, cõſultiſſimum erit ne quid detrimenti ex duarum eiuſdem appellationis herbarum diuerſitate non animaduerſa accidat, vt poſthac Pedem coruinum, quæ Ranunculus eſt, exulcerandíque vim habet, in catapotiis deuorandam non exhibeant. Cur vero Paulus ac alij quidam ſuam olim Coronopoda medicamentis

Coronopoda cur

ramentis podagricis admiſcuerint, nullo alio nomine factum eſſe arbitror, niſi vt humorum ad articulos defluxum, adſtringendi ſiquidem facultate prædita eſt, compeſceret. Paulus podagricis medicamẽtis miſcuerit.

Sanguinem draconis vulgò dictũ non eſſe Sideritidis herbæ ſuccũ, vt Serapion, illúmque hodie ſequentes medici perperã arbitrãtur.

CAP. XXIX.

SErapion cap. 331. ſui de ſimplicibus medicamentis libri, de ſanguine draconis ita tradit: Demalochoben, *id eſt, ſanguis draconis.* Dioſcorides: Quidam *hanc plantam* Sidrichis *&* Egilos *nominant, & eſt planta habens virgas longas vnius palmi, aut plus, ſimiles fuſis quibus filatur. ſuper quas ſunt folia parua, ſimilia foliis* Coriandri, *quorum color vergit ad rubedinem, & habet viſcoſitatem & odorem fortem, non tamen malum, ſed propè odorem medicinarum, & in ſummitatibus ramorum ſunt coronæ rotundæ, & flores albi in principio natiuitatis eorum, in fine vero fiunt aurei, & naſcitur in terra bona culta.* Et *paulò poſt ex* Cõſtantini *autoritate:* Succus, *inquit, huius plantæ dicitur ſanguis draconis.* Ex *quibus verbis dilucidum fit,* Serapionem *ſanguinem draconis nihil aliud eſſe putaſſe, quàm eius herbæ ſuccum quæ* Græcis *à ferro, quoniam glutinandis vulneribus apta, præcipuum in bello haberet vſum,* Sideritis Achillea *dicta eſt: ita vt planè corrupta ſint duo hæc in* Serapione Sidrichis *&* Egilos *vocabula, atque pro illis legendum ſit* Sideritis *&* Achilleos, *id quod* Serapionis de ſanguine draconis ſententia.

omnium

omnium maxime eius herbæ quæ lib.4.cap.32. apud Dioſcoridem habetur, deſcriptio mõſtrat, quæ ita cum Serapionis notificatione quadrat, vt ne verbo quidem variare videatur. Ea autem ſic habet: ἀχίλλειος, καλοῦσί τινες καὶ τὴν ἀχίλλειον σιδηρῖτιν. φέρει δὲ ῥαβδία σπιθαμιαῖα ἢ καὶ μείζω, ἀτρακτοειδῆ, ἐν οἷς περὶ αὐτὰ φυλλάρια λεπτὰ, ἐκ πλαγίων ἐντομὰς ἔχοντα πυκνὰς, προσεμφερῆ κορίῳ, ὑπόπυρρα, γλίσχρα, πολύοσμα, οὐκ ἀηδῆ, φαρμακώδη δὲ τὴν ὀσμήν. σκιάδιον ἐπ᾽ ἄκρου περιφερὲς. ἄνθη λευκὰ καὶ χρυσίζοντα. φύεται ἐν εὐγείοις τόποις. quod eſt: Achilleos, aliqui Achilleon Sideritin nominant. Dodrantales virgas aut maiores fuſorum figura fert, & circa has tenuia foliola in lateribus crebras inciſiones habentia, Coriandro ſimilia, ſubruffa, tenacia, multum odorata, non inſuauia, medicamentoſa vero in odore. Vmbella in cacumine rotunda. Flores candidi, & aurum æmulantes. Naſcitur fœcũdo ſolo. Hactenus Dioſcorides. Serapionem ſequuntur omnes fermè noſtræ ætatis medici, ac vno omnes ore ſtatuũt ſanguinem draconis vulgò dictum Sideritidis herbæ ſuccum eſſe. At cum nemo ex veteribus ex ea herba ſuccum talem exprimi aut deſtillare ſcribat, certum eſt in vniuerſum & Serapionem & reliquos hunc imitatos, falſos eſſe. Neque enim Dioſcorides vel verbo eius rei meminit, neque etiam Galenus, qui in octauo de med. ſimpl. facul. libro hãc herbam deſcribit, ſuccum eiuſmodi ineſſe tradit, nũquam certe ſilentio præterituri, ſi verum eſſe deprehendiſſent, quod temere aſſerere Serapiõ voluit. Sed obgãnit

Noſtræ tẽpeſtatis medicorũ de ſanguine draconis opinio

nit hic Montuus, ac more ſuo pueriliter admodum obluctatur, argumentum ab autoritate Dioſcoridis negatiue ductum inualidum eſſe dicens, pulchre ſuam in dialecticis ignorātiam interim prodens. Quis enim eſt qui neſciat argumentum ab autoritate etiam negatiue ductum valere interdum? veluti cum in ſacris diſputamus, vbi omnia à ſcripturæ autoritate pendēt. Vt quum hodie cum impiis Sophiſtis nobis incūbit digladiatio de iuſtificatione, mox ad ſcripturæ autoritatem nobis confugiendum erit, ac ſtrenue pronunciādum ſola nos fide iuſtificari, hoc eſt, ſolius miſericordiæ propter Chriſtum fiducia nos iuſtos coram deo reputari, & minimè propter noſtra opera, aut noſtras virtutes. Cuius rei locuples teſtis eſt diuus Paulus, in epiſtola ad Romanos cap. 3. ita ſcribens: Iuſtitia vero dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes eos qui credunt. Et paulò poſt: Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem abſque operibus legis: Hinc cum ſcriptura iuſtificationem fidei acceptam fert, probe argumentum ab autoritate eiuſdem negatiue ductum valebit, ſi in hunc modum quis colligat: Sacra ſcriptura iuſtificationem operibus non tribuit, ergo opera non iuſtificant. Pari ratione & in aliis quibuſdā diſciplinis argumentum ab autoritate negatiue ductum non ſemper irritum exiſtit. Verbi gratia, hoc loci ſi ita colligas: Dioſcorides, qui Galeno lib. 6. de ſimplici. med. facult. teſte, omnium perfectiſſime tractatum de materia medicamentorum confecit, ex Sideritide Achillea non colligi ſuccum, qui ſanguis Draconis hodie dicitur, tradit: ergo Serapion non tanta herbarū

Montui in dialecticis ignorantia oſtenditur.

Argumētū ab autoritate negatiue ductū interdū valere, maxime in ſacris.

quanta

quanta ille præditus cognitione, diuerſum tradens errat. Hinc vbi tanta alicuius ſcriptoris fuerit autoritas vt multis alijs opponi poßit, qualis certe in materia medica omnium teſtimonio Dioſcoridis eſt, licebit haud aliter quàm in ſacris ab huius autoritate negatiue etiam ducere argumenta, quandoquidem ad huius ſcripta, reliquorum omnium placita, tanquam ad Lydium lapidem, probanda erunt. Non itaque irritũ argumentũ erit, vt Montuo os planè obſtruamus, ſi ſic colligas: Eupatorium Dioſcoridis eas notas quas herba hodie Eupatorium dicta habet, minime obtinet: ergo noſtri ſeculi Eupatorium non eſt verum ac genuinum Eupatorium. Cæterùm ſi Sideritis herba à Dioſcoride non deſcripta fuiſſet, & huic planè incognita manſiſſet, tum certe argumentum negatiue ab illius autoritate ductũ inualidum penitus eſſet. Vt nõ valet argumentum, Dioſcorides nõ meminit Sideritidis, nullas igitur vires habet. Aut ita: Dioſcorides Sideritin herbam non depingit, minime igitur ex eo ſuccus, quem ſanguinẽ Draconis appellant, colligitur. Sed quid multis moror? Fateatur oportet Mõtuus, vtcunque ringatur, me neque hic neque alibi ſolius Dioſcoridis autoritate, quamuis vt iam demonſtrauimus ad probationem ſufficere poſſet, vſum eſſe, ſed ſimul Galeni, Pauli, Plinij, ac aliorum probatiſsimorum medicorum adiũxiſſe teſtimonia, ita vt rectius fermè huiuſmodi argumenta à teſtibus, quàm vnius autoritate ducta eſſe videatur. Proinde quicquid garriat bonus ille ſenex, probare tamen nunquã poterit, ſanguinem Draconis herbæ Sideritidis eſſe ſuccum. Quin-

Quando ab autoritate negatiue liceat argumẽtá ducere.

etiam

etiam nec Auicenna ipſe ſanguinem Draconis ſecundo Canone ex profeſſo tractans, eius herbæ aut alterius ſuccum eſſe docet, ſed rubeum eſſe ſuccum ſimpliciter ſcribit. Neque ego in vniuerſum reluctor vt ſuccum eſſe non credam. Vt credam enim fermè perſuaſit Aloiſius Cadamuſtus Venetus Patricius, qui capite quarto ſuæ nauigationis, Sanguinem draconis lachrymam arboris tradit. Nam ſtato, inquit, anni tempore arbores ferro ſauciant, quæ vbi ſunt inciſæ, anno ſequenti gummam emittunt per inciſiones. Gummà verò ahenis decocta & defæcata, ſanguis efficitur, quẽ appellant Draconis. Eius arbor producit fructum ceraſi inſtar menſe Martio, guſtu eximium, coloris veneti. Hinc etſi ſuccum eſſe arboris demus Sanguinem draconis, ſuccus tamen Sideritidis non erit: neque enim hæc herba fructum inſtar ceraſi producit, vt liquet etiam Serapionem legenti. Cum autem duplex eſſe genus eius quod Sanguinem draconis appellant, in officinis quibuſdam videatur, alterum rubens vt Sandaraca vel miniũ. Hoc quia ſyncerũ eſt nec adulteratum, Cinnabarim veram eſſe cũ Leoniceno puto: nam tã pictores quàm medici ipſi, haud aliter quàm olim Cinnabari illo vtuntur, quod in picturis propriè ſanguinem reddat, & antidotis, medicamentiſque vtiliſſimum ſit. Præterea hoc non minus carè quàm apud veteres Cinnabrium venditur. Alterum atrum in orbem quaſi circumactum, compreſſum tamen, & in globum non aſſurgens, quod lachrymam eſſe arboris de qua Aloiſius ſcribit eſſe arbitror. Indicium eſt minius lentor: videntur enim in ea gummi quædam

Aloiſius Cadamuſtus.

Duplex ſanguinis draconis genus.

quaſi

quaſi micæ adeſſe. Sentit nobiſcum reconditæ eruditionis & exquiſiti iudicii vir Georgius Agricola, in ſuo de re metallica pereleganti dialogo.

Georgius Agricola.

Cenabrium vulgò vocatum, quum venenis connumeretur; à Cinnabari veterum diuerſum eſſe.

CAP. XXX.

Cenabriū noſtrū venenū eſt.

CEnabrium vulgò hodie dictum inter venena recenſeri, notius eſt quàm vt demonſtratione opus habeat. Inter venena enim Antonius ille Guainerius collocat, adeò vt inter ea medicamenta quæ intra corpus adſumuntur, ob veneni quod habet maleficium referri non queat. Factitium nanque eſt, & à Chymiſtis ex argento viuo & ſulphure cōficitur. Argentum autem viuum à Dioſcoride ac aliis veteribus inter venena connumerari nemo eſt qui neſciat. Vera autem Cinnabaris & de qua veteres ſcribunt, neque factitia eſt, neque venenis etiam connumeratur, nihilque aliud eſt quàm primum illud genus ſyncerū ſanguinis draconis, de quo capite ſuperiori diximus; quod ea Medici pariter atque pictores vtantur, & ingens quoque eius precium ſit. Dioſcor: de ſiquidem lib. 5. cap. 100. teſte, τὸ κιννάβαρι κομίζεται ἀπὸ λιβύης· πιπράσκεται δὲ πολλοῦ, καὶ τοσοῦτόν ἐστιν ὡς μόλις ἐξαρκεῖν τοῖς ζωγράφοις εἰς τὴν ἐν ταῖς γραμμαῖς ποικιλίαν. ἔστι δὲ καὶ βαρύχρουν, ἢ βαθύχρουν, ὅθεν ἐνόμισάν τινες αὐτὸ εἶναι αἷμα δράκοντος. *id eſt: Cinnabaris ex Africa defertur, magno venditur, támque exiguum eſt vt vix*

Cinnabarū antiquorū, eſt alterum ſanguinis draconis genus.

variandis pictorum lineis ſufficiat. Denſum, nec dilutum colorem reddit, vnde quidam ſanguinem eſſe draconis illam exiſtimauerũt. In quibus vtique verbis præter illa quæ iam retulimus, Dioſcorides vulgarem quorundam etiam opinionem, quam Plinius etiam lib. 33. cap. 7. ſecutus eſt, damnat, Cinnabarim veram ſaniem draconis eliſi, elephantorum in pugna commorientium pondere, permixto vtriuſque animalis ſanguine, eſſe dicentium. Manſit autem id nominis ex commento Cinnabari olim inditum, vſque ad hodierna etiam, quemadmodum paulò ante diximus, tempora. Quamuis vero Dioſcorides ipſe quid non ſit Cinnabaris dicat, quid autem ſit, tanquam fortè non ſatis cognitum, taceat, quia tamen eius ab illo, & Galeno, quoque inter metalla mẽtio fit, ſuſpicio oritur vt metallicum quiddam eſſe credamus. Quinetiam Abenrois quinto Colliget. cap. 43. ſub nomine ſanguinis draconis inter metalla Cinnabarim collocat. Adeóque in re cuius natalem locum non vidimus, nec certi aliquid accepimus, Dioſcoridem, Galenum, & alios doctos ſequemur, donec poſteri certius quid de illa cõpertum habuerint. Quæ vero medica Cinnabaris vis ſit, Dioſcorides loco ſuprà citato indicat iis verbis: δύναμιν δὲ ἔχει τὸ κιννάβαρι τὴν αὐτὴν τῷ αἱματίτῃ, ἁρμόζον εἰς ὀφθαλμικὰ, πλὴν ἐπιτεταμένως, μᾶλλον γὰρ στύφον ἐστὶ καὶ ἴσχαιμον, καὶ πυρίκαυτα καὶ ἐξανθήματα ἀναληφθὲν κηρωτῇ θεραπεύει. quod eſt: Vim habet Cinnabaris Hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicámentá, verum efficaciore vi. Magis enim adſtrin-

Plinii erronea ſententia.

Vis Cinnabaris.

git, & ſanguinem cohibet. Ambuſtis & papularum eruptionibus cerato excepta medetur. Vnde ſatis etiã dilucidum fit Cenabrium hodie nominatum, cum lõge alias vires habeat, à Cinnabari vera & veterũ, quam Sanguinem draconis noſtra tempeſtate appellant, plane diuerſum eſſe. Proinde caueant medici ſi quando in antiquorum compoſitionibus Cinnabarim ſcriptam offenderint, ne pro illa, nominis ſimilitudine decepti, noſtrum Cenabrium, quod venenum eſſe monſtrauimus, adhibeant, ſed potius alterum Sanguinis draconis genus Sandaracæ modo rũbens, prò illa accipiant.

Myrtum ſyluestrem non ferre fructum quem Arabes Cubebam vocant, vt impudenter admodum commentus eſt Serapion.

CAP. XXXI.

Serapionis de Cubebis ſententia.

SErapion cap. 278. ſui de ſimplicibus medicamentis libri, ita de cubebis ſtatuit: Cubebe eſt myrta agria, id eſt, myrtus ſylueſtris: eſt planta habens folia ſimilia foliis myrti domeſticæ, niſi quia ſunt latiora eis, & ſummitates eorum ſunt acutæ ſicut ſummitas lanceæ, & habet fructum rotundum aliquantulum depreſſum, & latum, inter folia eius repertum, qui quando maturauerit, vergit ad rubedinem, & intra ipſum eſt granum triangulatum, & habet ramulos ſimiles ramus plantæ dictæ Iaros, egredientes ab vna radice, difficile frangibiles, longos circa brachium vnum, foliis plenos. Radix eius eſt ſimilis radici quæ dicitur gramen. Iuxta quam vtique Serapionis

nis deſcriptionem, cubebæ nihil aliud ſunt quàm fructus eius plantæ quam Græci μυρσίνην ἀγρίαν, id eſt, Myrtum ſylueſtrem, & ὀξυμυρσίνην, hoc eſt, Acuminatam myrtum nominant, quod eius apud Dioſcoridem deſcriptio planè cum illa quam hic affert Serapiō, cōueniat. Dioſcorides ſiquidē lib. 4. cap. 137. Myrtum ſylueſtrem ita pingit: τὸ μὲν φύλλον μυρσίνῃ ἔχει ὅμοιον, πλατύτερον δὲ, λογχοειδὲς, ὀξὺ ἐπ' ἄκρου. τὸν δὲ καρπὸν στρόγγυλον ἐν μέσῳ δὲ τῷ πετάλῳ προσφυῆ, ἐρυθρὸν ἐν τῷ πεπαίνεσθαι, ἔχοντα τὸ ἐντὸς ὀστῶδες. κλωνία λυγοειδῆ, πολλὰ ἐκ τῆς ῥίζης αὐτῆς δύσθραυστα, ὅσον πήχεως, φύλλων μεστά. ῥίζαν παραπλησίαν ἀγρώστει, γευομένῳ στρυφνὴν, ὑπόπικρον. quod eſt: Folium myrto ſimile habet, latius tamen, lanceæ figura, in ſummo acutum. Fructum fert rotundum, in medio folio dependentem, cum maturuit rubeſcentem, oſſeo intus nucleo. Ramulos vitilium modo lentos, numeroſos à radice exeuntes, fractum contumaces, cubitales, folijs plenos. Radicem Gramini ſimilem, guſtu acerbam & ſubamarā. Proinde luce clarius eſt Serapionē non ſine pudendo errore docuiſſe, Cubebas Myrti ſylueſtris eſſe fructus. Myrtus enim ſylueſtris longe alia ab ea quæ Cubebas fert planta exiſtit, nimirum illa quam Plinius lib. 23. ca. 9. & Latini alij Ruſcum nominant. Noſtræ ætatis medici corrupto vocabulo Bruſcum dicunt: eius quoque ſeminis ſub hoc nomine frequens hodie in officinis vſus exiſtit. Myrtum autem ſylueſtrem eſſe eandem cum Ruſco teſtatur etiam Dioſcorides, qui

Myrti ſylueſtris deſcriptio.

Ruſcus planta, quā Bruſcū hodie literæ vnius adiectione vocant.

περὶ μυρσίνης ἀγρίας in hunc modum ſcribit, ῥωμαῖοι ῥοῦσκον καλοῦσι. id eſt, Romani Ruſcum vocant. In aliquibus locis, vt ſcribit Marcellus Florentinus, ſcopæ ad purganda pauimenta ex hoc frutice fiunt. Pueri quoque rubentes baccas ex foliis eius decerpentes, ceu coraliis per ludum ſe illis ornant. Ruſtica etiam plebs in carnario ſuſpendit, tuctúrque eo à murium iniuriis pernas, & caſei ſui fiſcellas: neque enim acuminata in cuſpidem foliorum eius cacumina, penetrare animalia illa audent: quam ob cauſam, μυάκανθα, id eſt, Murinam ſpinam dictam fuiſſe apparet.

Murina ſpina.

Sed quid multa? Cubebas non eſſe fructus Oxymyrſines, argumentum euidentiſſimum eſt, quod Cubeba ſemen odoratum ſit, fœtent autem ſylueſtris Myrti baccæ, dum recẽtes ſunt. Præterea oſſea in iis duritia, in Cubebis vero nihil tale. Cæterum quãuis Dioſcorides nuſquam Cubebarum, quod ſciã, mentionem faciat, verum quantum ex iis quæ in Serapione iam dicta ſequũtur, & ab Auicenna ſecundo ſcribũtur Canone, apparet, Galenus ipſe id quod Cubebas vocant Arabes, Carpeſium appellauit. De Cubebis enim ex autoritate Galeni Serapion ſic tradit: Eſt medicina ſimilis Phu in ſapore ſuo & virtute, niſi quia eſt ſubtilior multum. Et propter hãc cauſam fit aperitiua oppilationum quæ ſunt in corpore toto; & prouocat vrinam; & mundificat renes à lapide qui generatur in eis.

Galenus Cubebas Carpeſia videtur appellare.

De Carpeſio vero Galen. lib. 7. de ſimpl. med. facult. in hunc modum: καρπήσιον ὅμοιον μὲν ὑπάρχει τῷ καλουμένῳ φοῦ, κατά τε τὴν γεῦσιν, καὶ τὴν δύναμιν; ἐπιπλέον δ' ἐστὶ λεπτομερές.

Galeni de Carpeſio ſententia.

λεπτομερές. διὸ καὶ μᾶλλον ἐκείνου ῥύπτει τὰς τῶν σπλάγχνων ἐμφράξεις, καὶ οὖρα κινεῖ, καὶ νεφροὺς ἐκκαθαίρει λιθιῶντας. quod eſt: Carpeſiũ ſimile eſt vocato Phu, guſtu & facultate, ſed plus habet tenuitatis. Proinde magis eo etiam viſcerum obſtructiones extergit, & vrinam mouet, renéſque calculis degrauatos expurgat. Et Paulus in ſeptimo quoque hoc pacto: Carpeſium odoratum aromaticúmue eſt, & tenuium partium. Extergit igitur viſcerum obſtructiones, & vrinas cit, renes etiã calculis prægrauatos expurgat. Ex quibus omnibus ſatis dilucidum eſt, Cubebas apud Arabes aliud nihil eſſe, quàm apud Galenum atque Paulum Carpeſiũ: id quod declarant etiam ea quæ cap. 138. ſecundi Canonis, Auicẽna ſcribit dicens: Cubebe quid eſt? Eius virtus eſt ſimilis Phu (vbi perperã interpres rubeæ tranſtulit.) Eſt aperitiua, ſubtilis, ad acuitatem decliuis, neque peruenit ad hoc vt loco cinamoni ponatur. Quando tenetur in ore clarificat vocem. Eſt fortis in aperiendis oppilationibus. Mũdificat vias vrinæ & prouocat arenulas, & extrahit lapidem renum & veſicæ. Nam vt aliqua prius non dicta excutiamus, Carpeſium nõ eatenus eſſe tenuiũ partiũ, vt liceat loco cinamomi, ſi nõ ad manũ ſit, vſurpare, ſicut Quintus faciebat, iis verbis Ga. teſtatur: οὐ μὴν εἰς τοσοῦτόν γε λεπτομερές ἐστιν, ὡς ἀντὶ κιναμώμου χρῆσθαι μὴ παρόντος, ὥσπερ ὁ κόϊντος ἐπεχείρειν. Carpeſium autem ſi ore teneatur claram vocem facere poſſe, exemplo Bernardi Iuſtiniani, in Corollario teſtatur Hermolaus, adeò vt clarum ſit Carpeſia à Cubebis

nihil differre. Neq; obſtat quod Leonicenus ſcribit ex Gal. in lib. de theriaca ad Piſonem autoritate, Carpeſia eſſe feſtucas quaſdã tenues, aromaticas, ſimiles in guſtu Phu, & minime grana minuta: nã cum vniuerſum hũc librum perluſtrarim, nihil tale dixiſſe Galenum cõperi. Apparet autem locum ex alio quodã libro Galeno perperã adſcripto deſumptum eſſe & deprauatum, qui tamen ex iam dictis facile corrigi queat.

Alibium non eſſe herbam Eryngium, vt Pandectarius putat, ſed eam quã Græci Bubonion, Latini autem Inguinariam nominant.

CAP. XXXII.

Pãdectarii liber erroribus ſcatet.

SAtis ſit hoc loco ex multis Pandectarij erroribus vel vnum hunc attigiſſe, nam ſi ſingula eius hominis errata proſequi vellem, iuſtum certe volumen cõficere opus foret, quando vix pagina ſit quæ non immenſum erratum habeat, ita vt monitos cupiam omnes veritatem ex animo ſitientes, ne temere mendaciſſimi hominis nugis fidem adhibeãt. Verum vt rem paucis expediam, animaduertendum Arabibus Aliben vel Alhaliben nihil aliud eſſe quàm Inguen, aut abſceſſum qui in inguinibus, Græci Bubonem vocant, fit. Hinc Alibium ea herba quam Græci Boboniũ, Latini autem Inguinariam nominant, quod inguinibus, quæ Bubones illi appellant, proſit, dicitur. Id quod teſtatur Gal. lib. 6. de ſimpl. med. facult. ſic ſcribens: βουβώνιον, ἢ ἀστὴρ ἀττικὸς ὠνόμασται μὲν ἀπὸ τοῦ πεπιστεῦσθαι βουβῶνας ἰᾶσθαι καταπλαττόμενόν τε καὶ περιαπτόμενον. *hoc eſt: Bubonium, aut*

Aliben quid. Alibium.

Aſter atticus, nuncupatum eſt ita, quia creditum eſt bubonas ſanare tum illitum, tum inguini adalligatũ. Et Paulus Aegineta in ſeptimo dicens: ὁ δ᾽ ἀςὴρ ἀττικὸς ἤ τινὲς ἤδη καὶ βουβώνιον διὰ τοῦτο καλοῦσιν, ὅτι οὐ μόνον καταπλαττόμενον, ἀλλὰ καὶ περιαπτόμενον ὠφελεῖν βουβῶνας πεπίστευται. *id eſt: Aſter Atticus, alij Bubonion vocant, non ob id tantum quod illitum, ſed etiam quod ſuſpenſum Bubonibus opitulari creditur. Identidem Plin. lib. 27. cap. 5. docet iis verbis: Aſter ab aliquibus Bubonion appellatur, quoniam inguinum præſentaneum remedium eſt. Ex quibus omnibus probatum ſatis arbitror Alibium Arabum à Bubonio Græcorum, & Latinorum Inguinaria non eſſe diuerſum, quicquid nugator inſignis Pandectarius garriat. Deſcriptionem Bubonij videre licet apud Dioſcoridem libro iam citato, nihil enim neceſſe eſt deſcriptione ad eam rem quam conamur oſtendere, cum nomen vtriuſque ſatis indicet herbas inter ſe eſſe haud diſſimiles.*

Herbam vulgarem Boraginē hodie dictam, veterum exiſtere Bugloſſum, adeóque hanc pro illo ad medicinæ vſum eſſe adhibēdam.

CAP. XXXIII.

BOraginem herbã noſtræ ætatis herbariis appellatam, veterũ eſſe Bugloſſum, multi ante nos viri eruditi docuerũt: verum cum adhuc paucos eſſe videam qui idipſum credant, aut ab inueterato errore recedere velint, operæ precium me facturum exiſtimaui, ſi quod illi dixerunt hic denuò repetere,

Borago noſtra ab antiquorum Bugloſſo non differt.

vt vel tãdem iterum atque iterum moniti reſipiſcãt. Boraginem autem noſtram non differre ab antiquorum Bugloſſo, primum omnium deſcriptio eius, quam tradit Dioſcorides lib. 4. cap. 119. mõſtrat, quæ ita noſtræ Boragini quadrat, vt in nullo ab illa diſcrepare videatur. Ea autem ſic habet: βούγλωσσον ἔοικε φλόμῳ. φύλλον χαμαιπετὲς, τραχύ τε καὶ μελάντερον, ὅμοιον βοὸς γλώσσῃ. id eſt: Bugloſſum Verbaſco ſimile eſt. Foliũ in terram depreſſum, aſperum, nigrius, linguæ Bubulæ ſimile. Quis vero tam lippus eſt oculis, qui non noſtram hic Boraginem, & minime Bugloſſam deſcribi cernat? Folia enim Boraginis Verbaſco ſimilia ſunt, atq; multo quàm Bugloſſæ noſtræ, quæ longiora exiſtunt, latiora. Hinc eſt quod M. Cato cap. 40. ſui de re ruſtica operis, ramorum inſitionem ex profeſſo tractãs, ſurculum Lingua bubula, ſeu Bugloſſo obtegere ſi pluat, docet, ne aqua in librum permeet: voluítque in operiendo inſitæ ſtirpis rotunda ſectione, rotundiore atque latiore potius folio, quale Boraginis eſt, quàm longiore & anguſtiore, quale Bugloſſa habet, vti. Præterea Boraginis folia humi depreſſa fermè iacent, & in terram inclinãtur, Bugloſſæ vero ſurgunt, & in altũ tendunt. Adde quod Boraginis folia aſpera ſint, Bugloſſæ contrà modice hirſuta & mollia. Albicant denique bugloſſæ folia, boraginis autem nigricant, ita vt ſingula Dioſcor. iam numerata indicia boragini in vniuerſum conueniant, & minime bugloſſæ. Porrò herbam boraginem à noſtræ ætatis medicis eſſe antiquorum bugloſſum, vſus etiam quem hodie in medicinis habet ſatis declarat.

clarat. Omnes enim medici, vulgus quoque ipſum, boraginem in vinum proiectam, aut potui datam, lætitiam generare dicunt, id quod ex æquo veteres ſuo etiã bugloſſo tribuũt: ita enim de illo Dioſcor. tradit: βούγλωσσον καθιέμενον εἰς τὸν οἶνον εὐφρόσυνον δοκεῖ εἶναι. *quod eſt: Bugloſſum in vinum deiectum lætitiam animi facere creditur. Cui ſubſcribit Galen. lib. 6. de fac. ſimp. med. in hunc modum:* βούγλωσσον ὑγρὸν καὶ θερμὸν ἐστι τὴν κρᾶσιν. ὅθεν ἐν τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον εἶναι πεπίστευται. *hoc eſt: Bugloſſum humidæ calidæque temperiei eſt: itaque vinis iniectũ, lætitiæ ſeu hilaritatis cauſa eſſe creditũ eſt. Et Paulus in ſeptimo iis verbis:* βούγλωσσον ὑγρόν τε καὶ θερμόν ἐστι τὴν κρᾶσιν. ὅθεν τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνην ποιεῖν λέγεται. *quod eſt: Bugloſſum humidum & calidum eſt temperamẽto, quamobrem vino immiſſum lætitiam ac animi voluptatem efficere dicitur. Nec diſſentit Plin. lib. 25. cap. 8. dum ſic ſcribit: Iungitur huic Bugloſſus Boum linguæ ſimilis, cui præcipuum quod in vinum deiecta animi voluptates auget, & vocatur euphroſynon. Errorem hũc medicorum agnouit etiã Frãciſcus Marius Grapaldus, in ſuo Lexico ita ſcribẽs: Bugloſſus & ſatiua eſt, quam Boraginem triuiales vocãt, & ſylueſtris. Latini ab aſperitate linguam bubulam vtranque appellauere. Calida eſt & humida: cardiacis auxiliatur in cibo ſumptus, ſanguinem purgat, & hilaritatẽ inducit. Flores eius in conditura & medicina peculiarem gratiam habent. Ipſa vero in vino deiecta animi voluptates*

Boraginis in medicina vſus.

auget.

auget. Hinc εὐφρόσυνον Græci dixere, quaſi lætificã tem: nam εὐφραίνειν eſt lætari, εὐφροσύνη lætitia, & εὐφροσία exultatio. Error vero ille medicorum quod Pſeudobugloſſo pro genuino vtuntur, peruetuſtus admodum eſt, quãdo Auicẽnæ temporibus etiam graſſari cœperit. Proinde cap. 438. ſecundi Cano. ſuæ ætatis medicos notat, quod non vero Bugloſſo vterẽtur, ſed alio, quod non eaſdem cum illo facultates & cõmoditates haberet. Cum itaque ex iam dictis euidenter demonſtratum ſit Boraginem noſtram veterum eſſe Bugloſſum, prudenter admodum faciẽt medici, ſicubi Bugloſſum veterum in vſum medicum adhibuerint, vt pro illo Boraginẽ noſtram potius quàm illam quæ vulgò Bugloſſa appellatur, acceperint. Id quod ſi fecerint, ſentient & ſecuturas quas illi adſcribunt antiqui facultates.

Sandaracã Arabum & hos ipſos ſequentiũ, à Sãdaraca Græcorum & Latinorum non ſolum forma, ſed viribus etiam eſſe diuerſam. CAP. XXXIIII.

Sandaraca quid ſecundum Arabes.

ARabum medicorum ſchola Sandaracam gummi quoddam eſſe credit. Teſtis eſt Serapiõ, qui cap. 57. ſui de ſimpl. medicamentis libri de illa ſic tradit: Sandarax eſt vernix gummi. Et paulò pòſt ex autoritate Iſaac: Eſt gummi, inquit, citrini coloris, ſimile Karabe, ſed non eſt ita durum ſicut Karabe, & eſt in eo parum amaritudinis, & affertur à terra Chriſtianorum. Arabes vulgus medicorum ſequitur, ac Sandaracam haud aliter quàm illi gummi, quod Ver-

nix

nix dicitur, eſſe putāt. Contrà Græci & Latini autores ſuam Sandaracā inter metallica recenſent, duplicémque faciunt: vnā foßilem, quæ in aurariis & argentariis metallis reperitur. Hanc teſte Dioſcoride lib. 5. cap. 77. conuenit eſſe κατακορῆ πυῤῥὰν, εὔθρυστον, ἀλέαντόν τε καὶ καθαρὰν, κινναβαρίζουσαν τὴν χρόαν, ἔτι δὲ θειώδη ἀποφορὰν ἔχουσαν. quod eſt, affatim ruffam, friabilem, planā, purā, Cinnabaris colore, ſulphuriſq; virus redolentē. Quod Plinius etiam lib 34. cap. 18. confirmat, ſic de Sandaraca ſcribens: inuenitur in aurariis & argentariis metallis: melior quo magis ruffa, quóque magis ſulphuris virus redolens, ac pura, friabiliſque. Alteram fictitiam & adulterinam, quæ ex Ceruſſa in fictile cõiecta, ac ſuper carbonibus quo ad colorē rubrum ducta fuerit crematur. Teſtis Vitruuius lib. 7. ſuæ architecturæ libro dicens: Ceruſſa cum in fornace coquitur, mutato colore ad ignem incendij Sandaraca fit. Hanc ipſam Galenus lib. 9. de ſimp. med. facul. Sādycem appellari teſtatur, ita ſcribens: καιόμενον δὲ ψιμύθιον εἰς τὴν καλουμένην σάνδυκα μεταβάλλει. id eſt, Ceruſſa aduſta in Sandyca quam vocāt tranſit. Plin. tamen lib. 35 cap. 6. Sādycem aliter fieri vult, vtpote ſi hæc ipſa torreatur, æqua parte rubrica admixta. Differre itaque forma inter ſe Arabū & Græcorum Sandaracam ex iam dictis probatum ſatis arbitror, quod hæc metallis, illa vero gūmi annumeretur. Viribus autē inter ſe quoq; differre quis eſt qui dubitet? quū enim diuerſæ res ſint, fieri nõ poteſt vt in vniuerſum æquales facultates habeāt. Vix enim vnquā res

Sādaraca Græcorū.

Sandaraca alio nomine Sandyx dicitur.

Sandaraca veterū viribus etiā à Sandaraca Arabum diſcrepat.

res duas forma & ſubſtantia differentes inuenias, quarum vires non aliquo modo diſcrepent. Verũ cum Arabes Sãdaracæ quam illi depingunt, omnia fermè tribuant, quæ Græci ſuæ etiam adſcribunt, videntur omnium euidentiſſime eſſe lapſi, quod gũmi acceptum ferunt, quæ metallo potius, veterum omnium teſtimonio, debentur. Et vt rem apertius cognoſcant ſtudioſi, ecce vires ab vtriſque illi autoribus aſſignatas Sandaracæ vires *conferemus. Inter Græcos certe Dioſcorides de viribus Sandaracæ ita tradit:* δύναμιν ἔχει καὶ ὄπτησιν τὴν αὐτὴν τῷ ἀρσενικῷ. θεραπεύει δὲ καὶ ἀλωπεκίας ἀναληφθεῖσα ῥητίνῃ, καὶ λεπροὺς ὄνυχας σὺν πίσσῃ ἀφίστησι, καὶ πρὸς φθειριάσεις σὺν ἐλαίῳ ποιεῖ, φύματά τε σὺν στέατι διαφορεῖ. ἁρμόζει καὶ δὲ πρὸς τὰ ἐν ῥισὶ καὶ στόμασιν ἕλκη, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ἐξανθήματα σὺν ῥοδίνῳ, καὶ πρὸς κονδυλώματα. δίδοται καὶ ἐμπυϊκοῖς σὺν οἰνομέλιτι, καὶ ὑποθυμιᾶται σὺν ῥητίνῃ καὶ πρὸς παλαιὰν βῆχα διὰ σίφωνος ἑλκομένου τοῦ ἀτμοῦ τῷ στόματι. φωνήν τε ἀποκαθαίρει ἐκλειχομένη σὺν μέλιτι, καὶ ἀσθματικοῖς σὺν ῥητίνῃ καταπότιον δίδοται. *id eſt: Vim vſtionémque eandem Auripigmento habet. Reſina excepta alopecias ſanat. Cum pice ſcabros vngues eximit. Contra phthiriaſin cum oleo prodeſt. Tubercula cum adipe diſcutit. Ad narium oríſque vlcera efficax eſt, & cum roſaceo ad cæteras papularum eruptiones, & condylomata. Datur ex mulſo purulenta excreantibus. Suffitur quoque cum reſina aduerſus veterem tuſſim, per fiſtulam vapore eius in*

os attracto. Vocem expurgat cum melle delincta. Suſpirioſis cum reſina in pilula datur. Galenus paucis vires eiuſdem cõplexus ita inquit: Σανδαράχη καυστικῆς ἐστὶ δυνάμεως ὥσπερ τὸ ἀρσενικὸν ὀνομαζόμενον. hoc eſt: Sandarace vrentis eſt facultatis, ceu Arcenicum quod vocant. Eadem Paulus quoque in ſeptimo ſcribit. Nec inter Latinos diſſentit Plinius, in hac ſententiam ſcribens: Valet purgare, ſiſtere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos ſeptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamẽtis. Fauces purgat cum melle ſumpta. Vocem lympidam & canoram facit. Suſpirioſis tuſsientibúſque iucũde medetur, cum reſina terebinthina in cibo ſumpta. Eaſdem profecto facultates Sãdaracæ ſuæ tribuit Auicenna cap. 627. ſecundi canonis, vbi ſic ſcribit: In ipſa eſt ſtypticitas & proprietas retinendi ſanguinem, & luctatores ipſa vtuntur vt leues & fortes fiant, & non incurrant difficultatem anhelitus. Deſiccat fiſtulas quando cum ea ſuffumigatur. Eius fumus prohibet catarrhos. Fluxum denique ſanguinis & aſthma humidum ſua exiccatione arcet. Id quod & Serapion facit, vt patet ſua legenti. Nemo autem miretur quod Arabes in pleriſque aſsignandis Sandaracæ facultatibus à Græcis Latiniſque diſcordent: nam cum variæ res veteribus vno Sandaracæ vocabulo deſignentur, illi vnam eſſe putantes, iam huius, iam alterius, ſecundum diuerſos autores ex quibus ſua deſumpſerunt, facultates huic tribuere: atque adeò factum vt iam Sandaracæ tãquã metalli, nunc vero vt gummi proprietates promiſcue & confuſim deſcripſerint:

Sandaracæ nomine variæ res veteribus deſignantur.

pſerint. Immenſæ autem inſcitiæ nota eſt quod Arabes ſuam Sandaracam gummi eſſe ſtatuunt, neque tamen cuius arboris ſit interim explicant. Noſtri certe ſeculi doctorculi Iuniperi arboris gummi eſſe aſſerunt, id ſi verum eſt, qua fronte ad vſum medicum adhibere audent, cum Iuniperi gummi, Plinio lib. 13. cap. 11. autore, ad nihil vtile ſit? Cur non tãdem reſipiſcitis ſtolidiſſimi aſini? num ita perpetuò vobis in hominum vitam impune graſſari licebit? Sed quid fruſtra moneo? adeò enim indocti, imò præfracti animi ac peruicaces ſunt illi, vt malint patriam prodere, quàm aliquid quod etiam cum maximo periculo inoleuit mutare, ac errorem fateri. Ridiculum autem eſt, & erroneum planè, quod gummi illud Iuniperi Vernicem nominant, cum Vernix, ſeu, vt rectius dicam, Vernigo, quæ alio nomine ſandaraca etiam, & ab Ariſtotele in ſeptimo de hiſtoria animalium, capite 22. ἐριθάκη vocatur, longe alia res ſit. Teſtis eius rei Plinius exiſtit, qui lib. 11. cap. 7. in hunc modum ſcribit: Præter hæc conuehitur erithace quam alij ſandaracã, alij cerinthum vocant. Hic erit apum dum operantur cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis, ſed plenus humoris cibus. Gignitur autem rore verno, & arborum ſucco, gummi modo. In quibus ſanè verbis Plin. & nomina & formam Erithaces pulchre expreſſit. Nomen autem Erithace Græcis idem eſt quod Latinis vernigo. Vtrunque autem nominis ſortita eſt ſandaraca illa, quam Ceraginem Theodorus appellat, à vere, in quo, vt ex Plinio docuimus, naſcitur, ἔαρ nanque ver

Iuniperi gũmi ad nihil vtile.

Vernigo quid.

Erithace ſeu Sandaraca.

Erithace quid.

Græcis dicitur. Verum eſſe quod aſſerimus docent ea quoque quæ in Corollarijſui cap. 115. ſcribit non contemnẽdæ autoritatis vir Hermolaus, ſic dicẽs: Cerinthus & Rhitacen, ſiue vt Ariſtoteles Erithacen ſignificat, quæ & ſandaraca appellatur, & à Dioſcoride Ceranthemos, ex arborum ſucco, gummi modo genita, & verno rore: vnde vernigini quoque vulgò nomen. Erithacen deſcribit Marcus Varro. li. 3. rei ruſticæ, cap. 16. iis verbis: Etiam paucæ extra oſtium aluei obturant omnia, quà venit inter fauos ſpiritus, quã, ἐριθάκην appellant Græci. Et paulò pòſt: Erithacen vocãt quo fauos extremos inter ſe conglutinãt, quod eſt aliud melius propoli. Ex quibus omnibus ſatis mõſtratum eſt Arabum ſandaracã, vtpote gummi, à Græcorum, quod metallum eſt, plurimũ differre. Denique neſcire noſtræ ætatis medicos, quid ſit hoc genus medicaminis quo hodie pro ſandaraca vtũtur. Si etenim Iuniperi gummi eſt, nullas, vtpote inutile, in medicina vires habebit. Sin vernigo, quam Erithacen Græci nominant, erit, eas certe vires quas illi vel Græci vel Arabes tribuunt, minime obtinebit. Suo itaque errori renuncient, vel ſaltem à ſandaraca abſtineant, donec vera & metallica reperta fuerit, id quod Georgij Agricolæ opera mox futurum ſperamus.

Saccharũ antiquorum à vulgari hoc noſtrõ, quod nunc voce parum deflexa barbaro vocabulo Zuccarum appellamus, eſſe diuerſum, & à Sale Indo, contra Gentilem & Herculanum, nihil differre.

Ne

CAP. XXXV.

Saccharũ antiquorum.

NE alicui nominum cõfuſio imponat, animaduertendum per ſaccharum antiquorum nos intelligere rem illam quæ ſub hoc nomine à Dioſc. Galeno, Plinio, ac alijs eiuſdem ætatis ſcriptoribus deſcripta eſt, quæ certe nihil aliud eſt niſi mellis ſpecies, quamobrem fit vt & inter mella de hac ipſa loquantur. Dioſc. ſiquidem lib. 2. cap. 73. ita de ſaccharo ſcribit: καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον εἶδος ὂν μέλιτος ἐν ἰνδίᾳ πεπηγότος καὶ τῇ εὐδαίμονι ἀραβίᾳ. εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει ἁλσὶ, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ οἱ ἅλες. hoc eſt: Vocatur & quoddam ſaccharum mellis genus exiſtens in India & Fœlici Ara. cõcreti. Inuenitur in arundinibus ſali concretione ſua ſimile, dentibus ſalis inſtar fragile. Cui conſentit Galenus lib. 7. de ſimpl. med. facult. ſic dicens: καὶ τὸ σάκχαρ δὲ καλούμενον, ὅπερ ἐξ ἰνδίας τε καὶ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας κομίζεται, πήγνυται μὲν ὡς φασὶ καλάμοις· ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ μέλιτος εἶδος. quòd eſt: Sed & Sacchar, vt vocant, quod ex India atque Fœlici Arabia conuehitur, in calamis, vt aiunt, cõcreſcit. Eſt vero & ipſum mellis ſpecies. Hũc Paulus etiã ſequitur, & mel eſſe Sacchar è Felici Arabia portatum ait. Plinius quoque lib. 12. cap. 8. à iam dictis nihil variat, in hunc modum ſcribens: Saccharum & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile. Ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tantum vſum. Quibus

ſubſcribit

ſubſcribit etiam Alexander Aphrodiſieus lib.2. probl-74. in eam ſententiã ſcribens: Quod Sacchar Indi appellãt, mellis coagulum eſt, ſole cogente rores, cõuertẽtéque ad mellis dulcedinẽ, quod idem in monte etiã Libano fieri certum eſt. Fit Sacchar id proximum ſalis glebulis candidũ, fragile: vim quoque tergendi & purgandi melli ſimilem habet. Ex quibus ſanè verbis euidẽtiſſimum fit, Saccharum antiquorum nihil aliud eſſe quàm mellis ſpeciem, adeóque eadẽ ſanè eſt materia mellis apum, Mãnæ, & Sacchari, ita vt parum admodũ, aut nihil, quemadmodũ ex Alexand. Aphrodiſiei dictis colligitur, à nunc vocata Arabum Manna differat Saccharum. Si vero differũt, in hoc planè differre videntur, quod Manna ſupra alias plantas, & aliquando ſupra petras, variis in regionibus reperitur. Saccharum autem in Felici tãtum Arabia & India in arũdinibus, maioribus fruſtis, maioríque duritia, ob vehementiores illic ſolis radios, aptioráque ad id tolerandum arundinum folia, coagulatur. Hinc fit quod non perinde vt Manna aluum leniat, quãdo & inter vocatas hodie Mannas, hæ magis ſubducere aluum videntur, quæ ſunt liquabiliores. Cæterùm diuerſum eſſe Saccharum antiquorum ab eo quod hodie zuccarum appellant, ſatis patebit, vbi quid zuccarum ſit explicauerimus. Eſt itaque zuccarũ noſtrum quo hoc tempore vtimur, ſuccus à proprij generis plãta bene contrita expreſſus, calore ignis plus minúſve excoctus, coactus, & defæcatus. In zuccarum vero tanto candidius ac durius euadit, quanto plus concoctionis defæcationíſque ſuſtinuerit. Proinde primum

Saccharũ antiquorũ à Zuccaro hodie vocato differt.

Zuccarũ quid.

I plantam

plantam arundini ſimilem excoquunt, deinde flauā pars ſecernitur, & zuccarum exiſtit. Hoc *iterum coqui poteſt, atque ita cādidius fit & concretius. Quod ſi tertio coquatur, maxima in eo & candoris & dē-*

Zuccarū cā lidum. *ſitatis fit acceßio. Quartum & quintum quoque concoqui ſolet, donec ſpecie aluminis ſciſsilis ferè tranſluceat, hócque genus* Candidum, *ſeu vt hodie loquuntur*, Candum *atque* Taberzeth *barbaris vocabulis, nomināt.* Proinde *vt olim* Saccharum *quod ex* India *&* Fœlici Arabia *deferebatur, ſuapte natura, quia ſic nimia ſolis excandeſcentia obduruerat, candidum*

Zuccarū candi res factitia. *erat, & dicebatur: ita noſtrum zuccarum* Candi *res factitia eſt, ex zuccaro quater vel quinquies excocto, maioris quæſtus faciendi gratia per ſeplaſiarios* Venetos *confecta.* Hi *harundines etiam immittunt, vt ſupra has videri poßit conglobatum. Goſipio deni-que inuoluūt, vt naui ex orientalibus regionibus aduectum putetur.* Eſſe *autem plantam quandam vnde zuccarum exprimatur, abunde teſtantur ea quæ*

Manardus. *ſcribit* Manardus *noſter, immenſæ & eruditionis & experientiæ vir, libro ſuarum* Epiſtolarum *medicinalium ſecundo, ſe ſcilicet à* Luſitanis *&* Siculis *cognouiſſe plantam à qua* Zuccarum *exprimitur, humectis locis proprio ſemine ſeri, exteriore quidem ſpecie arundini magnæ ſimilem, interiore ſubſtantia valde dißimilem.* Pulpoſam *enim eſſe, grauem, mollem, & ſucci plenam, quum arundo ſit econtrario leuis, dura, & vacua.* Ex *quibus omnibus apertius fit, quàm vt iterum in dubium vocari debeat, antiquorum ſaccharum à* Zuccaro *noſtro eſſe omnino diuerſum.*

uerſum. Antiqui enim ſacchari materia mel ac ros exiſtit, noui autem Zuccari plantæ ſuccus: quæ certe ita diſtant, vt planta ab aqua. Accedit quod forma vtrorũque etiam diuerſa ſit. Dioſcorides enim ac alij veteres ſuum ſaccharum quoad conſiſtentiam ac concretionem ſalis modo dentibus fragile dicunt. Plinius gummi inſtar candidum eſſe etiam ſcribit. Noſtrum contra priuſquam excoquatur, colore potius nigricans & ſubflauum, quàm candidum exiſtit: nec dentibus perfringitur, ſed per ſuctum deglutitur. Efficiens quoque noſtri primum eſt forma ipſa plantæ, ſecundum artifex calore ignis coquens & defæcans, & demum in hanc quam videmus metæ formam in ligneis quibuſdam vaſculis deducens. Veterum vero ſaccharum noctis primo frigus agglutinat, dehinc ſuperueniens ſolis calor obdurat. Noſtrum inſuper Zuccarum plantæ pulpa, in Siciliæ & Canariæ inſulis, continet, effigie tantum arundini ſimilis. Hinc Cadamuſtus Venetus capite ſexto ſuæ nauigationis, ſaccharea harundineta in Medera inſula Canariæ proxima eſſe ſcribit, non quod arundines ſint, ſed quod illarum ſpeciem effigiémve præ ſe ferant. Verba eius hæc ſunt: Quoniam vero hæc inſula frequentioribus irrigatur flum.inibus, memoratus princeps ſacchareum harundinetum ibi plantari iuſſit, ex quo ſacchari quamplurimum legit. Inde veniunt ſcitiſſima Sacchara toto orbe præcipua, primæ decoctionis, necnõ mixta, & quantum ex aliorum relatu colligere potui, indies meliora Sacchara ſperant, quoniam ea inſula temperie cœli meliore Saccharum ſua-

Cadamuſtus Venetus.

pte natura gignit:nam ea qualitas eſt plagæ illius quæ Cypri & Siciliæ. Animaduertendum autem quod dicat Sacchara primæ decoctionis, quibus verbis iterum innuit Zuccarum hoc quod ex Medera affertur non eſſe tale, niſi per decoctionem. Antiquorum vero in India & Arabia tantum Fœlici in arundinibus, & illarum folijs gignitur. Hoc ad medicinæ tantum vſum, vt ex Plinio didicimus, accommodabatur: noſtrum autem ad dapes ſuauiſsimas faciendas adaptatur, adeò vt nullum magnificum tam ſit epulum quod non multo ſic Zuccaro condîtum. Nam qui hoc tempore Principum ac potētiorum ſunt ἀρχιμάγειροι vel coqui, iuxta prouerbium, nullum ferculum corrumpi Zuccaro exiſtimant. Porrò vtriuſque etiam vires illa inter ſe differre declarant. Antiquorum nanque Dioſcor. teſte, ἔστι εὐκοίλιον, εὐστόμαχον, διεθὲν ὕδατι καὶ ποθέν: id eſt: aluo idoneum eſt, & ſtomacho vtile: noſtrum pectori potius quàm ventriculo accommodum experimur. Antiquorum denique Galeno & Paulo teſtibus, οὐ διψῶδες, hoc eſt, ſitim non afferens: noſtrum autem nō minorem ſitim, quàm mel ipſum excitat. Cum itaque antiquorum & noſtrum ſaccharum non ſolum materia, ſed & forma, efficiente, loco, viribúſque varient, quis tam præfractè contentioſus erit, vt poſthac non differre dicat? Inſuper ſaccharum antiquorum à ſale Indo, vt Auicennæ enarratores ſomniarunt, non differre, oſtēdit in primis antiquiſsimus medicinæ ſcriptor Archigenes, id Salem Indicum, & harundineum mel vocans. Paulus quoque Aegineta lib. 2. cap. 54. ex Archigenis

Sacchari Antiquorum facultates cum Zuccari viribus cōferuntur.

Saccharū à ſale Indo nihil diſtat.

chigenis autoritate Salem Indicum non diuerſum eſſe à Sacchāro innuit, dum ad aſperam linguā plurimum conferre ſcribit, id quod omnium maxime deſcriptio eius indicat quam illic ponit, ita dicens: ἅλς ὁ ἰνδικὸς χροιᾷ μὲν καὶ συστάσει ὅμοιος τῷ κοινῷ ἁλὶ, γεύσει δὲ μελιτώδης. id eſt: Sal Indicus colore quidem & concretione communi ſali nihil diſsidet, guſtu autem melleus. Quibus vtique verbis euidenter admodum oſtendit, Salem Indum, quandoquidem mellis inſtar guſtanti dulce appareat, à Sacchāro antiquorum, quod & ſubſtantia & guſtu huic ſimile eſt, nihil diſtare. Paulum ſequitur Auicenna Fen. I. Can. 4. tract. 2. cap. 23. de aſperitate linguæ febricitantium, vbi inter cætera ſic ſcribit: Aut teneat in ore ſuo ſalem, qui aſportatur de India, & eſt in colore ſalis, & dulcedine mellis. Et ſumat de eo ſecundum quod dixit Archigenes, quantitatem fabæ vnius. Quid multis opus eſt verbis? manifeſtum eſt veteres, Græcos potiſsimum, Saccharum appellaſſe Salem Indum, quod ſcilicet ſua concretione ſali ſimile eſſet, candorémque ac friabilem in eo ſiccitatem, & cum dilueretur humore aliquo liquefactionem, inſtar ſalis, oſtenderet. Plura in ſuis epiſtolis ea de re Manardus noſter habet.

Memithe Arabum neque eſſe Chelidonium, neque Papauer cornutum, vt medici noſtri ſeculi putant, ſed id potius quod Dioſcorides & alij veteres Glaucium appellant.

CAP. XXXVI.

Variæ de Memithe noſtri ſeculi medicorum ſententia.

VAria de Memithe noſtræ ætatis medicorum eſt ſententia. Quidam enim ſunt qui Chelidonium eſſe interpretātur, in quorum albo Gerardus Cremonenſis, & alij quidam exiſtunt. Sunt nonnulli qui Papauer cornutum, Græci μήκωνα κερατίδα vocant, eſſe contendant. Hoc modo quoties nobis olim Razem prælegerat, Vuelphgangus Peiſſerus, magni tum nominis medicus, interpretatus eſt. Verùm ex æquo omnes deceptos fuiſſe notius pene eſſe puto quàm vt demōſtratione egeat. Primæ enim ſectæ medicos Chelidonium eſſe exiſtimantes falſos fuiſſe inde ſatis liquet, quod in confeſſo ſit apud omnes Arabes, Memithen temperamento ſuo eſſe frigidam. Ita Auicenna cap. 381. Canon. 2. Memithes naturam frigidam & ſiccam in primo ordine eſſe ſtatuit. Serapion quoque haud aliter quàm Auicenna cap. 224. ſui libri de temperamentis ſimplicium, ex Galeni autoritate Memithen frigidam eſſe aſſerit. Quem & Abenrois ſequitur, illam in primo caliditatis ordine collocans. Razes quoque in libro ſuo de ſimp. med. frigidā eſſe dicens. Si itaque verum eſt, vt eſt ſanè, Memithen eſſe frigidam, fieri non poteſt vt ſit Chelidonium, quod calidæ facultatis, teſte Galeno libro 8. de ſimpl. medic. facult. exiſtit. Is enim de illo ita ſcribit: χελιδόνιον ῥυπτικῆς ἰσχυρῶς ἐστι καὶ θερμῆς δυνάμεως. quod eſt: Chelidonium extergentis vehementer & calidæ facultatis eſt. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, calidum eſſe ſecundum tertium à medio exceſſum dicens. Inter Arabes Razes quoque calidum

Memithe non eſt Chelidonium.

eſſe docet. Proinde erraſſe Gerardum & eius ſequaces ſatis liquet. Seducti autem ſunt nominum Memite ac Memire vicinitate, quorum hoc Arabis Chelidonium, illud vero Glaucium ſignificat. Vel quia deſcriptio Memithe apud Auicennam & Serapionem in pleriſque cum Chelidonij maioris deſcriptione conueniat, veluti eſt ſuccus crocei coloris, cum amaritudine aliqua, & odoris grauitate, hæc nanque ſingula Chelidonij ſucco inſunt. Alterius ſectæ aſſeclas Memithen Papauer cornutum eſſe aſſerentium, lapſos eſſe abunde innoteſcet, vbi primum quæ Græcis & Latinis herba ſit quam Arabes Memithen appellant, demonſtrauerimus. Eſt autem Græcis Memithe nihil aliud quàm Glaucium, id quod vtriuſque deſcriptio ſatis indicat. Serapion loco antea citato Memithen iis verbis depingit: Memithe eſt ſuccus herbæ eiuſdem nominis, quæ eſt ſimilis in foliis ſuis herbæ ſpeciei papaueris dicti ceratidis, id eſt, cornuti, niſi quia eſt in ea humiditas adhærens manui, & eſt propinqua terræ, & habet grauem odorem, & habet multum ſuccum, & color ſucci eius eſt ſimilis colori croci Quæ ſanè deſcriptio per omnia cum notificatione Glaucij, quæ eſt apud Dioſcoridem libro 3. cap. 92. conuenit. Ea autem talis eſt: Γλαύκιον χυλός ἐστι βοτάνης κατὰ ἱεράπολιν τῆς συρίας γεννωμένης. ἔοικε δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα τῆς κερατίτιδος μήκωνος, λιπαρώτερα δὲ καὶ χαμαίζηλα, καὶ βαρύοσμα ἐστὶ πικρότερα ἐν τῇ γεύσει. χυλὸν δὲ ἔχει πολὺν κροκίζοντα. quod eſt: Glaucium ſuccus eſt herbæ quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur.

Memithe nõ eſt pauer cornutum.

Memithe Græcis & Latinis Glauciũ dicitur.

ſcitur. Folia eius Cornuto papaueri ſimilia ſunt, pinguiora tamē, & in terram depreſſa, odoris tetri, & guſtu amariora. Præterea deſcriptio Memithes apud Auicennam etiam ſatis indicat, Glaucium nihil à Memithe differre. Nam quæ de Memithe Auicenna ſcribit, ea quoque de Glaucio Galenus tradit. Auicennæ ſiquidem hæc de Memithe ſententia eſt: In ipſa eſt amaritudo & ſubſtantia aquea & terrea, & non eſt vehemens, ſed ſicut lacunarum. Stypticitatem habet multam, & ſanat eryſipelam non fortem. Galeni autem lib. 6. ſimpl. de Glaucio illa: ἡ κρᾶσις αὐτοῦ σύνθετος ἐξ ὑδατώδους καὶ γεώδους οὐσίας, ψυχρῶν μὲν ἀμφοῖν, οὐ μὴν ἄκρως, ἀλλ' οὕτως ὡς ὕδωρ κρηναῖον. στύφει μετά τινος ἀηδίας. ἀλλὰ καὶ ψύχει σαφῶς οὕτως ὥστε θεραπεύειν μόνον ἐρυσιπέλατα πολλάκις ὅσα γε μὴ ἰσχυρά. id eſt: Miſtura eius compoſita eſt ex aquea terreáque ſubſtantia, vtraque ſanè frigida, verum non ſummè, ſed ceu aqua fontana. Adſtringit cum quodam faſtidio: tum adeò manifeſte refrigerat, vt ſolum ſæpe eryſipelata, vtique ſi valentia non fuerint, curet. Quid multis opus? Quæ in Serapione paulò ſupra dicta, ex Galeni & Dioſcoridis ſententia ſequuntur, euidentiſsime docent Memithen cum Glaucio eādem eſſe, ita vt nemo planè ſit, niſi ſenſu communi deſtitutus fuerit, qui non videat verum eſſe quod dicimus. Cæterū ſi Memithe Glaucium eſt, fieri nō poteſt, vt Papauer cornutum, quæ diuerſa à Glaucio herba eſt, exiſtat. Et mirum certe hactenus nihil profeciſſe Dioſcoridem, qui lib. 4. cap. 60. errorem hunc, vt ipſe te ſeculo etiam

ſuo multorum animis inſedentem, exploſum cupiens, de Papauere cornuto ſic ſcribit: ἔνιοι δὲ ἐπλανήθησαν νομίζοντες ἐκ ταύτης τὸ γλαύκιον γίνεσθαι διὰ τὴν τῶν φύλλων ἐμφέρειαν. *hoc eſt: Falſi ſunt nonnulli foliorum ſimilitudine, Glaucium ex hoc Papaueris genere fieri exiſtimantes. Plinius quoque errorem hunc libro 20. cap. 19. indicauit, dum poſt cornuti Papaueris notificationem ita inquit: Quidam hoc genus Glaucium vocant. Et poſt eum Hermolaus in ſuo Corollario cap. 99. ita ſcribens: Hinc temperatur collyrium, quod medici Diaglaucium vocant, in quod recentiores Papauere cornuto vtuntur, aut etiã Chelidonio maiore, vt nihil profecerit Dioſcoridis atteſtatio in mentione Papaueris illius, cum alioquin magno periculo hac parte hallucinentur, quod Chelidonij & Papaueris eius natura erodendo ſit, Glaucij multo mitior, & refrigerando ferè. Propterea collyrium ex illo iumẽtorum oculis adhiberi ſolet, ex Glaucio humanis. Proinde ſicubi poſthac in Arabis Memithes mentio incidat, medici non Chelidonium maius, aut cornutum Papauer, ſed Glauciũ potius intelligãt.*

Herbam Lichenen Græcis dictã, Platearium prętèr omnem rationẽ Hepaticam, quaſi hepati cõferat, nominare, quãdo id nominis Eupatorio potius veterũ teſtimonio conueniat. CAP. XXXVII.

Platearius herbam Hepaticam ita pingit: Hepatica eſt herba creſcens in aquoſis & lapidoſis, habet folia minuta, terræ lapidibúſque adhærentia. Et *Platearii de Hepatica ſentẽtia.*

dicitur

res duas forma & ſubſtantia differentes inuenias, quarum vires non aliquo modo diſcrepent. Verũ cum Arabes Sãdaracæ quam illi depingunt, omnia fermè tribuant, quæ Græci ſuæ etiam adſcribunt, videntur omnium euidentiſſime eſſe lapſi, quod gũmi acceptum ferunt, quæ metallo potius, veterum omnium teſtimonio, debentur. Et vt rem apertius cognoſcant ſtudioſi, ecce vires ab vtriſque illi autoribus aſſignatas conferemus. Inter Græcos certe Dioſcorides de viribus Sandaracæ ita tradit: δύναμιν ἔχει καὶ ὄπτησιν τὴν αὐτὴν τῷ ἀρσενικῷ. θεραπεύει δὲ καὶ ἀλωπεκίας ἀναληφθεῖσα ῥητίνῃ, καὶ λεπροὺς ὄνυχας σὺν πίσσῃ ἀφίστησι, καὶ πρὸς φθειριάσεις σὺν ἐλαίῳ ποιεῖ, φύματά τε σὺν στέατι διαφορεῖ. ἁρμόζει καὶ δὲ πρὸς τὰ ἐν ῥισὶ καὶ στόμασιν ἕλκη, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ἐξανθήματα σὺν ῥοδίνῳ, καὶ πρὸς κονδυλώματα. δίδοται καὶ ἐμπυϊκοῖς σὺν οἰνομέλιτι, καὶ ὑποθυμιᾶται σὺν ῥητίνῃ καὶ πρὸς παλαιὰν βῆχα διὰ σίφωνος ἑλκομένου τοῦ ἀτμοῦ τῷ στόματι. φωνήν τε ἀποκαθαίρει ἐκλειχομένη σὺν μέλιτι, καὶ ἀσθματικοῖς σὺν ῥητίνῃ καταπότιον δίδοται. id eſt: Vim vſtionémque eandem Auripigmento habet. Reſina excepta alopecias ſanat. Cum pice ſcabros vngues eximit. Contra phthiriaſin cum oleo prodeſt. Tubercula cum adipe diſcutit. Ad narium oríſque vlcera efficax eſt, & cum roſaceo ad cæteras papularum eruptiones, & condylomata. Datur ex mulſo purulenta excreantibus. Suffitur quoque cum reſina aduerſus veterem tuſſim, per fiſtulam vapore eius in

Sandaracæ vires

os

os attracto. Vocem expurgat cum melle delincta. Suſpirioſis cum reſina in pilula datur. Galenus paucis vires eiuſdem cõplexus ita inquit: Σανδαράχη καυστικῆς ἐστι δυνάμεως ὥσπερ τὸ ἀρσενικὸν ὀνομαζόμενον. hoc eſt: Sandarace vrentis eſt facultatis, ceu Arcenicum quod vocant. Eadem Paulus quoque in ſeptimo ſcribit. Nec inter Latinos diſſentit Plinius, in hac ſententiam ſcribens: Valet purgare, ſiſtere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos ſeptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamẽtis. Fauces purgat cum melle ſumpta. Vocem lympidam & canoram facit. Suſpirioſis tuſsientibúſque iucũde medetur, cum reſina terebinthina in cibo ſumpta. Eaſdem profecto facultates Sãdaracæ ſuæ tribuit Auicenna cap. 627. ſecundi canonis, vbi ſic ſcribit: In ipſa eſt ſtypticitas & proprietas retinendi ſanguinem, & luctatores ipſa vtuntur vt leues & fortes fiant, & non incurrant difficultatem anhelitus. Deſiccat fiſtulas quando cum ea ſuffumigatur. Eius fumus prohibet catarrhos. Fluxum denique ſanguinis & aſthma humidum ſua exiccatione arcet. Id quod & Serapion facit, vt patet ſua legenti. Nemo autem miretur quod Arabes in pleriſque aſsignandis Sandaracæ facultatibus à Græcis Latiníſque diſcordent: nam cum variæ res veteribus vno Sandaracæ vocabulo deſignentur, illi vnam eſſe putantes, iam huius, iam alterius, ſecundum diuerſos autores ex quibus ſua deſumpſerunt, facultates huic tribuere: atque adeò factum vt iam Sandaracæ tãquã metalli, nunc vero vt gummi proprietates promiſcue & confuſim deſcripſerint:

Sandaracæ nomine variæ res veteribus deſignantur.

pſerint. Immenſæ autem inſcitiæ nota eſt quod Arabes ſuam Sandaracam gummi eſſe ſtatuunt, neque tamen cuius arboris ſit interim explicant. Noſtri certe ſeculi doctorculi Iuniperi arboris gummi eſſe aſſerunt, id ſi verum eſt, qua fronte ad vſum medicum adhibere audent, cum Iuniperi gummi, Plinio lib.13.cap.11. autore, ad nihil vtile ſit? Cur non tãdem reſipiſcitis ſtolidiſſimi aſini? num ita perpetuò vobis in hominum vitam impune graſſari licebit? Sed quid fruſtra moneo? adeò enim indocti, imò præfracti animi ac peruicaces ſunt illi, vt malint patriam prodere, quàm aliquid quod etiam cum maximo periculo inoleuit mutare, ac errorem fateri.

Iuniperi gũmi ad nihil vtile.

Ridiculum autem eſt, & erroneum planè, quod gummi illud Iuniperi Vernicem nominant, cum Vernix, ſeu, vt rectius dicam, Vernigo, quæ alio nomine ſandaraca etiam, & ab Ariſtotele in ſeptimo de hiſtoria animalium, capite 22. ἐριθάκη vocatur, longe alia res ſit. Teſtis eius rei Plinius exiſtit, qui lib.11.cap.7. in hunc modum ſcribit: Præter hæc conuehitur erithace quam alij ſandaracã, alij cerinthum vocant. Hic erit apum dum operantur cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis, ſed plenus humoris cibus. Gignitur autem rore verno, & arborum ſucco, gummi modo. In quibus ſanè verbis Plin. & nomina & formam Erithaces pulchre expreſſit. Nomen autem Erithace Græcis idem eſt quod Latinis vernigo. Vtrunque autem nominis ſortita eſt ſandaraca illa, quam Ceraginem Theodorus appellat, à vere, in quo, vt ex Plinio docuimus, naſcitur, ἔαρ nanque ver

Vernigo quid.

Erithace ſeu Sandaraca.

Erithace quid.

Græcis

Græcis dicitur. Verum eſſe quod aſſerimus docent ea quoque quæ in Corollarijs ſui cap. 115. ſcribit non contemnẽdæ autoritatis vir Hermolaus, ſic dicẽs: Cerinthus & Rhitacen, ſiue vt Ariſtoteles Erithacen ſignificat, quæ & ſandaraca appellatur, & à Dioſcoride Ceranthemos, ex arborum ſucco, gummi modo genita, & verno rore: vnde vernigini quoque vulgò nomen. Erithacen deſcribit Marcus Varro. li. 3. rei ruſticæ, cap. 16. iis verbis: Etiam paucæ extra oſtium aluei obturant omnia, quà venit inter fauos ſpiritus, quã, ἐριθάκην appellant Græci. Et paulò pòſt: Erithacen vocãt quo fauos extremos inter ſe conglutinãt, quod eſt aliud melius propoli. Ex quibus omnibus ſatis mõſtratum eſt Arabum ſandaracã, vtpote gummi, à Græcorum, quod metallum eſt, plurimũ differre. Denique neſcire noſtræ ætatis medicos, quid ſit hoc genus medicaminis quo hodie pro ſandaraca vtũtur. Si etenim Iuniperi gummi eſt, nullas, vtpote inutile, in medicina vires habebit. Sin vernigo, quam Erithacen Græci nominant, erit, eas certe vires quas illi vel Græci vel Arabes tribuunt, minime obtinebit. Suo itaque errori renuncient, vel ſaltem à ſandaraca abſtineant, donec vera & metallica reperta fuerit, id quod Georgij Agricolæ opera mox futurum ſperamus.

Saccharũ antiquorum à vulgari hoc noſtro, quod nunc voce parum deflexa barbaro vocabulo Zuccarum appellamus, eſſe diuerſum, & à Sale Indo, contra Gentilem & Herculanum, nihil differre.

Ne

CAP. XXXV.

Saccharũ antiquorum.

NE *alicui nominum cõfuſio imponat, animaduertendum per ſaccharum antiquorum nos intelligere rem illam quæ ſub hoc nomine à* Dioſc. Galeno, Plinio, *ac alijs eiuſdem ætatis ſcriptoribus deſcripta eſt, quæ certe nihil aliud eſt niſi mellis ſpecies, quamobrem fit vt & inter mella de hac ipſa loquantur.* Dioſc. *ſiquidem lib. 2. cap. 73. ita de ſaccharo ſcribit:* καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον εἶδος ὂν μέλιτος ἐν Ἰνδίᾳ πεπηγότος καὶ τῇ εὐδαίμονι ἀραβίᾳ. εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει ἁλσὶ, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ οἱ ἅλες. *hoc eſt:* Vocatur *& quoddam ſaccharum mellis genus exiſtens in* India *&* Fœlici Ara. *cõcreti.* Inuenitur *in arundinibus ſali concretione ſua ſimile; dentibus ſalis inſtar fragile.* Cui *conſentit* Galenus *lib. 7. de ſimpl. med. facult. ſic dicens:* καὶ τὸ σάκχαρ δὲ καλούμενον, ὅπερ ἐξ ἰνδίας τε καὶ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας κομίζεται, πήγνυται μὲν ὡς φασὶ καλάμοις· ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ μέλιτος εἶδος. *quòd eſt:* Sed *&* Sacchar, *vt vocant, quod ex* India *atque* Fœlici Arabia *conuehitur, in calamis, vt aiunt, cõcreſcit.* Eſt *vero & ipſum mellis ſpecies.* Hũc Paulus *etiã ſequitur, & mel eſſe* Sacchar *è* Felici Arabia *portatum ait.* Plinius *quoque lib. 12. cap. 8. à iam dictis nihil variat, in hunc modum ſcribens:* Saccharum *&* Arabia *fert, ſed laudatius* India. Eſt *autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile.* Ampliſſimum *nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tantum vſum.* Quibus

ſubſcribit

ſubſcribit etiam Alexander Aphrodiſieus lib. 2. probl. 74. in eam ſententiã ſcribens: Quod Sacchar Indi appellãt, mellis coagulum eſt, ſole cogente rores, cõuertẽtéque ad mellis dulcedinẽ, quod idem in monte etiã Libano fieri certum eſt. Fit Sacchar id proximum ſalis glebulis candidũ, fragile: vim quoque tergendi & purgandi melli ſimilem habet. Ex quibus ſanè verbis euidẽtiſſimum fit, Saccharum antiquorum nihil aliud eſſe quàm mellis ſpeciem, adeóque eadẽ ſanè eſt materia mellis apum, Mãnæ, & Sacchari, ita vt parum admodũ, aut nihil, quemadmodũ ex Alexand. Aphrodiſiei dictis colligitur, à nunc vocata Arabum Manna differat Saccharum. Si vero differũt, in hoc planè differre videntur, quod Manna ſupra alias plantas, & aliquando ſupra petras, variis in regionibus reperitur. Saccharum autem in Felici tãtum Arabia & India in arũdinibus, maioribus fruſtis, maiorique duritia, ob vehementiores illic ſolis radios, aptioráque ad id tolerandum arundinum folia, coagulatur. Hinc fit quod non perinde vt Manna aluum leniat, quãdo & inter vocatas hodie Mannas, hæ magis ſubducere aluum videntur, quæ ſunt liquabiliores. Cæterùm diuerſum eſſe Saccharum antiquorum ab eo quod hodie zuccarum appellant, ſatis patebit, vbi quid zuccarum ſit explicauerimus. Eſt itaque zuccarũ noſtrum quo hoc tempore vtimur, ſuccus à proprij generis plãta bene contrita expreſſus, calore ignis plus minúſve excoctus, coactus, & defæcatus. In zuccarum vero tanto candidius ac durius euadit, quanto plus concoctionis defæcationíſque ſuſtinuerit. Proinde primum

Saccharũ antiquorũ à Zuccaro hodie vocato differt.

Zuccarũ quid.

plantam arundini ſimilem excoquunt, deinde flaua pars ſecernitur, & zuccarum exiſtit. Hoc iterum *coqui poteſt, atque ita cãdidius fit & concretius.* Quod *ſi tertio coquatur, maxima in eo & candoris & dẽ-*
Zuccarũ cãlidum. *ſitatis fit acceßio.* Quartum *& quintum quoque concoqui ſolet, donec ſpecie aluminis ſciſsilis ferè tranſluceat, hócque genus* Candidum, *ſeu vt hodie loquuntur,* Candum *atque* Taberzeth *barbaris vocabulis, nominãt* Proinde *vt olim* Saccharum *quod ex* India *&* Fœlici Arabia *deferebatur, ſuapte natura, quia ſic nimia ſolis excandeſcentia obduruerat, candidum*
Zuccarũ candi res factitia. *erat, & dicebatur: ita noſtrum zuccarum* Candi *res factitia eſt, ex zuccaro quater vel quinquies excocto, maioris quæſtus faciendi gratia per ſeplaſiarios* Venetos *confecta.* Hi *harundines etiam immittunt, vt ſupra has videri poßit conglobatum.* Goſipio *denique inuoluũt, vt naui ex orientalibus regionibus aduectum putetur.* Eſſe *autem plantam quandam vnde zuccarum exprimatur, abunde teſtantur ea quæ*
Manardus. *ſcribit* Manardus *noſter, immenſæ & eruditionis & experientiæ vir, libro ſuarum* Epiſtolarum *medicinalium ſecundo, ſe ſcilicet à* Luſitanis *&* Siculis *cognouiſſe plantam à qua* Zuccarum *exprimitur, humectis locis proprio ſemine ſeri, exteriore quidem ſpecie arundini magnæ ſimilem, interiore ſubſtantia valde dißimilem.* Pulpoſam *enim eſſe, grauem, mollem, & ſucci plenam, quum arundo ſit econtrario leuis, dura, & vacua.* Ex *quibus omnibus apertius fit, quàm vt iterum in dubium vocari debeat, antiquorum ſaccharum à* Zuccaro *noſtro eſſe omnino diuerſum.*

uerſum. Antiqui enim ſacchari materia mel ac ros exiſtit, noui autem Zuccari plantæ ſuccus: quæ certe ita diſtant, vt planta ab aqua. Accedit quod forma vtrorũque etiam diuerſa ſit. Dioſcorides enim ac alij veteres ſuum ſaccharum quoad conſiſtentiam ac concretionem ſalis modo dentibus fragile dicunt. Plinius gummi inſtar candidum eſſe etiam ſcribit. Noſtrum contra priuſquam excoquatur, colore potius nigricans & ſubflauum, quàm candidum exiſtit: nec dentibus perfringitur, ſed per ſuctum deglutitur. Efficiens quoque noſtri primum eſt forma ipſa plantæ, ſecundum artifex calore ignis coquens & defæcans, & demum in hanc quam videmus metæ formam in ligneis quibuſdam vaſculis deducens. Veterum vero ſaccharum noctis primo frigus agglutinat, dehinc ſuperueniens ſolis calor obdurat. Noſtrum inſuper Zuccarum plantæ pulpa, in Siciliæ & Canariæ inſulis, continet, effigie tantum arundini ſimilis. Hinc Cadamuſtus Venetus capite ſexto ſuæ nauigationis, ſaccharea harundineta in Medera inſula Canariæ proxima eſſe ſcribit, non quod arundines ſint, ſed quod illarum ſpeciem effigiémve præ ſe ferant. Verba eius hæc ſunt: Quoniam vero hæc inſula frequentioribus irrigatur flum.inibus, memoratus princeps ſacchareum harundinetum ibi plantari iuſſit, ex quo ſacchari quamplurimum legit. Inde veniunt ſcitiſſima Sacchara toto orbe præcipua, primæ decoctionis, necnõ mixta, & quantum ex aliorum relatu colligere potui, indies meliora Sacchara ſperant, quoniam ea inſula temperie cœli meliore Saccharum ſua-

Cadamuſtus Venetus.

pte natura gignit: nam ea qualitas eſt plagæ illius quæ Cypri & Siciliæ. Animaduertendum autem quod dicat Sacchara primæ decoctionis, quibus verbis iterum innuit Zuccarum hoc quod ex Medera affertur non eſſe tale, niſi per decoctionem. Antiquorum vero in India & Arabia tantum Fœlici in arundinibus, & illarum folijs gignitur. Hoc ad medicinæ tantum vſum, vt ex Plinio didicimus, accommodabatur: noſtrum autem ad dapes ſuauiſſimas faciendas adaptatur, adeò vt nullum magnificum iam ſit epulum quod non multo ſic Zuccaro condîtum. Nam qui hoc tempore Principum ac potētiorum ſunt ἀρχιμάγειροι vel coqui, iuxta prouerbium, nullum ferculum corrumpi Zuccaro exiſtimant. Porrò vtriuſque etiam vires illa inter ſe differre declarant. Antiquorum nanque Dioſcor. teſte, ἔστι εὐκοίλιον, εὐστόμαχον, διεθὲν ὕδατι καὶ ποθέν: id eſt: aluo idoneum eſt, & ſtomacho vtile: noſtrum pectori potius quàm vētriculo accommodum experimur. Antiquorum denique Galeno & Paulo teſtibus, οὐ διψῶδες, hoc eſt, ſitim non afferens: noſtrum autem nō minorem ſitim, quàm mel ipſum excitat. Cum itaque antiquorum & noſtrum ſaccharum non ſolum materia, ſed & forma, efficiente, loco, viribúſque varient, quis tam præfractè contentioſus erit, vt poſthac non differre dicat? Inſuper ſaccharum antiquorum à ſale Indo, vt Auicennæ enarratores ſomniarunt, non differre, oſtēdit in primis antiquiſſimus medicinæ ſcriptor Archigenes, id Salem Indicum, & harundineum mel vocans. Paulus quoque Aegineta lib. 2. cap. 54. ex Ar-

Sacchari Antiquorum facultates cum Zuccari viribus cōferuntur.

Saccharū à ſale Indo nihil diſtat.

chigenis autoritate Salem Indicum non diuerſum eſſe à Saccharo innuit, dum ad aſperam linguã plurimum conferre ſcribit, id quod omnium maxime deſcriptio eius indicat quam illic ponit, ita dicens: ἅλς ὁ ἰνδικὸς χροιᾷ μὲν καὶ συστάσει ὅμοιος τῷ κοινῷ ἁλὶ, γεύσει δὲ μελιτώδης. *id eſt: Sal Indicus colore quidem & concretione communi ſali nihil diſsidet, guſtu autem melleus. Quibus vtique verbis euidenter admodum oſtendit, Salem Indum, quandoquidem mellis inſtar guſtanti dulce appareat, à Saccharo antiquorum, quod & ſubſtantia & guſtu huic ſimile eſt, nihil diſtare. Paulum ſequitur Auicenna Fen.1. Can.4.tract.2. cap. 23. de aſperitate linguæ febricitantium, vbi inter cætera ſic ſcribit: Aut teneat in ore ſuo ſalem, qui aſportatur de India, & eſt in colore ſalis, & dulcedine mellis. Et ſumat de eo ſecundum quod dixit Archigenes, quantitatem fabæ vnius. Quid multis opus eſt verbis? manifeſtum eſt veteres, Græcos potiſsimum, Saccharum appellaſſe Salem Indum, quod ſcilicet ſua concretione ſali ſimile eſſet, candorémque ac friabilem in eo ſiccitatem, & cum dilueretur humore aliquo liquefactionem, inſtar ſalis, oſtenderet. Plura in ſuis epiſtolis ea de re Manardus noſter habet.*

Memithe Arabum neque eſſe Chelidonium, neque Papauer cornutum, vt medici noſtri ſeculi putant, ſed id potius quod Dioſcorides & alij veteres Glaucium appellant.

CAP. XXXVI.

Variæ de Memithe noſtri ſeçuli mediçorum ſententia.

VAria de Memithe noſtræ ætatis medicorum eſt ſententia. Quidam enim ſunt qui Chelidonium eſſe interpretatur, in quorum albo Gerardus Cremonenſis, & alij quidam exiſtunt. Sunt nonnulli qui Pauer cornutum, Græci μήκωνα κερατῖδα vocant, eſſe contendant. Hoc modo quoties nobis olim Razem prælegerat, Vuelphgangus Peiſſerus, magni tum nominis medicus, interpretatus eſt. Verùm ex æquo omnes deceptos fuiſſe notius pene eſſe puto quàm vt demõſtratione egeat. Primæ enim ſectæ medicos Chelidonium eſſe exiſtimantes falſos fuiſſe inde ſatis liquet, quod in confeſſo ſit apud omnes Arabes, Memithen temperamento ſuo eſſe frigidam. Ita Auicenna cap. 381. Canon. 2. Memithes naturam frigidam & ſiccam in primo ordine eſſe ſtatuit. Serapion quoque haud aliter quàm Auicenna cap. 224. ſui libri de temperamentis ſimplicium, ex Galeni autoritate Memithen frigidam eſſe aſſerit. Quem & Abenrois ſequitur, illam in primo caliditatis ordine collocans. Razes quoque in libro ſuo de ſimp. med. frigidã eſſe dicens. Si itaque verum eſt, vt eſt ſanè, Memithen eſſe frigidam, fieri non poteſt vt ſit Chelidonium, quod calidæ facultatis, teſte Galeno libro 8. de ſimpl. medic. facult. exiſtit. Is enim de illo ita ſcribit: χελιδόνιον ῥυπτικῆς ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ θερμῆς δυνάμεως. quod eſt: Chelidonium extergentis vehementer & calidæ facultatis eſt. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, calidum eſſe ſecundum tertium à medio exceſſum dicens. Inter Arabes Razes quoque calidum

Memithe non eſt Chelidonium.

eſſe

eſſe docet. Proinde erraſſe Gerardum & eius ſequaces ſatis liquet. Seducti autem ſunt nominum Memite ac Memire vicinitate, quorum hoc Arabis Chelidonium, illud vero Glaucium ſignificat. Vel quia deſcriptio Memithe apud Auicennam & Serapionem in pleriſque cum Chelidonij maioris deſcriptione conueniat, veluti eſt ſuccus crocei coloris, cum amaritudine aliqua, & odoris grauitate, hæc nanque ſingula Chelidonij ſucco inſunt. Alterius ſectæ aſſeclas Memithen Papauer cornutum eſſe aſſerentium, lapſos eſſe abunde innoteſcet, vbi primum quæ Græcis & Latinis herba ſit quam Arabes Memithen appellant, demonſtrauerimus. Eſt autem Græcis Memithe nihil aliud quàm Glaucium, id quod vtriuſque deſcriptio ſatis indicat. Serapion loco antea citato Memithen iis verbis depingit: Memithe eſt ſuccus herbæ eiuſdem nominis, quæ eſt ſimilis in foliis ſuis herbæ ſpeciei papaueris dicti ceratidis, id eſt, cornuti, niſi quia eſt in ea humiditas adhærens manui, & eſt propinqua terræ, & habet grauem odorem, & habet multum ſuccum, & color ſucci eius eſt ſimilis colori croci. Quæ ſanè deſcriptio per omnia cum notificatione Glaucij, quæ eſt apud Dioſcoridem libro 3. cap. 92. conuenit. Ea autem talis eſt: Γλαύκιον χυλός ἐστι βοτάνης κατὰ Ἱεράπολιν τῆς Συρίας γεννωμένης. ἔοικε δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα τῆς κερατίτιδος μήκωνος, λιπαρώτερα δὲ καὶ χαμαίζηλα, καὶ βαρύοσμα ἐστὶ πικρότερα ἐν τῇ γεύσει. χυλὸν δὲ ἔχει πολὺν κροκίζοντα. *quod eſt: Glaucium ſuccus eſt herbæ quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur.*

Memithe nō eſt papauer cornutum.

Memithe Græcis & Latinis Glauciū dicitur.

ſcitur. Folia eius Cornuto papaueri ſimilia ſunt, pinguiora tamẽ, & in terram depreſſa, odoris tetri, & guſtu amariora. Præterea deſcriptio Memithes apud Auicennam etiam ſatis indicat, Glaucium nihil à Memithe differre. Nam quæ de Memithe Auicenna ſcribit, ea quoque de Glaucio Galenus tradit. Auicennæ ſiquidem hæc de Memithe ſententia eſt: In ipſa eſt amaritudo & ſubſtantia aquea & terrea, & non eſt vehemens, ſed ſicut lacunarum. Stypticitatem habet multam, & ſanat eryſipelam non fortem. Galeni autem lib. 6. ſimpl. de Glaucio illa: ἡ κρᾶσις αὐτοῦ σύνθετος ἐξ ὑδατώδους καὶ γεώδους οὐσίας, ψυχρῶν μὲν ἀμφοῖν, οὐ μὴν ἄκρως, ἀλλ᾽ οὕτως ὡς ὕδωρ κρηναῖον. στύφει μετά τινος ἀηδίας. ἀλλὰ καὶ ψύχει σαφῶς οὕτως ὥστε θεραπεύειν μόνον ἐρυσιπέλατα πολλάκις ὅσα γε μὴ ἰσχυρά. id eſt: Miſtura eius compoſita eſt ex aquea terreáque ſubſtantia, vtraque ſanè frigida, verum non ſummè, ſed ceu aqua fontana. Adſtringit cum quodam faſtidio: tum adeò manifeſte refrigerat, vt ſolum ſæpe eryſipelata, vtique ſi valentia non fuerint, curet. Quid multis opus? Quæ in Serapione paulò ſupra dicta, ex Galeni & Dioſcoridis ſententia ſequuntur, euidentiſsime docent Memithen cum Glaucio eãdem eſſe, ita vt nemo planè ſit, niſi ſenſu communi deſtitutus fuerit, qui non videat verum eſſe quod dicimus. Cæterũ ſi Memithe Glaucium eſt, fieri nõ poteſt, vt Papauer cornutum, quæ diuerſa à Glaucio herba eſt, exiſtat. Et mirum certe hactenus nihil profeciſſe Dioſcoridem, qui lib. 4. cap. 60. errorem hunc, vt ipſe te ſeculo etiam

ſuo

ſuo multorum animis inſedentem, exploſum cupiens, de Papauere cornuto ſic ſcribit: ἔνιοι δὲ ἐπλανήθησαν νομίζοντες ἐκ ταύτης τὸ γλαύκιον γίνεσθαι διὰ τὴν τῶν φύλλων ἐμφέρειαν. *hoc eſt: Falſi ſunt nonnulli foliorum ſimilitudine, Glaucium ex hoc Papaueris genere fieri exiſtimantes. Plinius quoque errorem hunc libro 20. cap. 19. indicauit, dum poſt cornuti Papaueris notificationem ita inquit: Quidam hoc genus Glaucium vocant. Et poſt eum Hermolaus in ſuo Corollario cap. 99. ita ſcribens: Hinc temperatur collyrium, quod medici Diaglaucium vocant, in quod recentiores Papauere cornuto vtuntur, aut etiã Chelidonio maiore, vt nihil profecerit Dioſcoridis atteſtatio in mentione Papaueris illius, cum alioquin magno periculo hac parte hallucinentur, quod Chelidonij & Papaueris eius natura erodendo ſit, Glaucij multo mitior, & refrigerando ferè. Propterea collyrium ex illo iumẽtorum oculis adhiberi ſolet, ex Glaucio humanis. Proinde ſicubi poſthac in Arabis Memithes mentio incidat, medici non Chelidonium maius, aut cornutum Papauer, ſed Glauciũ potius intelligãt.*

Herbam Lichenen Græcis dictã, Platearium præter omnem rationẽ Hepaticam, quaſi hepati cõferat, nominare, quãdo id nominis Eupatorio potius veterũ teſtimonio conueniat.

CAP. XXXVII.

Plateari de Hepatica ſentẽtia.

PLatearius herbam Hepaticam ita pingit: Hepatica eſt herba creſcens in aquoſis & lapidoſis, habet folia minuta, terræ lapidibúſque adhærentia. Et

dicitur

dicitur Hepatica, *quia præcipue eſt hepatis iuuatiua.* Platearium *ſecutus eſt* Pandectarius *& alij quidam, qui hanc herbam contra lienis hepatíſque valere obſtructiones, eiuſque morbos omnes dixerunt.* Quantum *vero ea in re decepti ſunt, pulchre mõſtrabimus, vbi primum herbam* Hepaticam Serapioni, Plateario, *& alijs dictam, ab ea quam* Dioſcorides, Galenus, Plinius, *atque alij* Lichenẽ *nominant diuerſam non eſſe oſtenderimus.* Minime *autem differre inter ſe* Lichenem *&* Hepaticã *vtriuſque deſcriptio ſatis probat: quæcunque enim* Serapion *de* Hepatica *ſcribit, eadem omnia* Galenus *de* Lichene *quoque tradit.* Serapion *nãque de* Hepatica *ita:* Hepatica *inquit, naſcitur in lapidibus humectis, & cadit ſuper eam ros, & eſt ſimilis lenticulæ aquæ.* Et *virtus eius prima infrigidat infrigidatione pauca, & deſiccat.* Et *ſecunda abſtergit, quoniã ipſa acquirit abſterſionem & deſiccationem à lapide, & infrigidationem ab aqua.* Et *tertia prohibet impetiginem, & apoſtemata calida.* Galen *autem lib.7. de ſimpl med. facult. de* Lichene *in hunc modum:* λειχὴν ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν, ἔστι μὲν ὅμοιον βρύοντι, τὸ γένος δ' ἂν ὀρθῶς ὀνομάζοιτο τῶν φυτῶν. ὀνομάσθαι δ' οὕτω δοκεῖ διὰ τὸ λειχῆνας θεραπεύειν. ἔστι δὲ ῥυπτικῆς τε ἅμα καὶ μετρίως ψυχούσης δυνάμεως, ξηραντικῆς μέντοι κατ' ἄμφω. τὸ μὲν δὴ ῥυπτικόν τε καὶ ξηραντικὸν ἀπὸ τῶν πετρῶν ἴσχει. τὸ δὲ ψυκτικὸν ἀπὸ τοῦ ὑδατώδους. ἐπὶ γὰρ ταῖς ὑγραῖς καὶ δυσώδεσι πέτραις φύεται. τὸ δ' ἐκ τῶν τοιούτων οὐσιῶν συγκείμενον, ἀφλέγμαντον ὑπάρχειν οὐ-

Hepatica Græcis Lichen dicitur.

δὲν

δὲν θαυμαστόν. quod eſt: Lichen qui in petris naſcitur, eſt velut muſcus quidam, ſed rectè ex plantarum genere cenſeri poteſt. Porrò ita nominatus videtur, quod lichenas curet. Extergentem habet ac modicè refrigerantem facultatem, vtranque vero reſiccantem. Atque abſtergentem quidem atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem vero ab humore aqueo: naſcitur enim in humidis & grauiter olentibus ſaxis. Porrò quod ex talibus componitur ſubſtantiis, aduerſum eſſe phlegmonæ nihil mirum eſt. Imò quæ apud Serapionem ex Dioſcoridis autoritate de Hepatica ſcribuntur, manifeſte indicant hanc eſſe Lichenem. Serapion nanque ita ait: Quādo fit emplaſtrum cum ea, abſcindit hæmorrhagiam, & ſedat apoſtemata calida, & curat impetiginem, & conficitur cum melle, & confert icteritiæ, & ſedat apoſtemata linguæ. Quæ certe ex Dioſcoride eſſe deſumpta nemo non videt, qui libro 4. cap. 50. in hunc modum Lichenem depingit: λειχὴν ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν. οἱ δὲ βρύον καλοῦσι. βρύον ἐστὶ προσεχόμενον ταῖς ἐνδρόσοις πέτραις. τοῦτο καταπλασθὲν αἱμορραγίας ἵστησι, καὶ φλεγμονὰς παραιτεῖται, καὶ λειχῆνας θεραπεύει. ὠφελεῖ δὲ καὶ ἰκτερικοὺς μετὰ μέλιτος διαχριόμενον· στόματος δὲ καὶ τῆς γλώσσης ῥευματισμοὺς παραιτεῖται. hoc eſt: Lichen qui in ſaxis, aliquibus Muſcus appellatur. Muſcus eſt roſcidis petris adhærens. Hic illitus ſanguinis profluuia ſiſtit. Inflammationes arcet, & impetigines ſanat. Iuuat regio morbo correptos cum melle inunctus. Oris & linguæ defluxiones inhibet.

Ex iis deſcriptionibus omnibus inter ſe collatis euidentiſſimum fit, Hepaticam non eſſe aliam herbam præter eam quæ à Græcis Latiníſque Lichen dicitur. Quod ſi verũ eſt, vt eſt vtique, ſatis dilucidum eſt, Hepaticam id nominis non aſſecutã quod hepati proſit, quemadmodum Platearius ſomniat, quod iis effectus neque à Dioſcoride, neque à Galeno, aut aliquo alio veterum, adde neque etiam Serapione ipſo, Licheni tribuatur. Lege Paulum Aginetã & Plinium ipſum lib. 26. cap. 4. vbi Lichenem deſcribit, & nuſquam Licheni eam facultatem illorum teſtimonio ineſſe comperies. Quod ſi vero quis Lichenem herbam iecinori prodeſſe ea ratione quod morbo regio, qui hepatis vitio prouenit, affectis conferat, contenderit, huic ita reſponſum volo: Lichenem herbam non intrò ſumptam ad tollendum regium morbum, ſed extrinſecus potius adhibitam efficacem eſſe, ídque non alia ratione, niſi quia extergẽdi facultate prædita ſit, qua vt impetigines, ita & cutis fœditatem in regio morbo obortam auferre poteſt. Proinde ſi qua herba propter inſignem iuuandi iecur facultatem hoc nomine inſigniri meretur, ea certe Eupatorium erit, quæ Hepatorium & Hepatitis Dioſcoride etiam teſte dicta eſt, quod hepati non parum proſit: ita enim Dioſcorides de eadem libro quarto capite 38. ſcribit: τὸ δὲ σπέρμα καὶ ἡ πόα μετ' οἴνου πινόμενα ἡπατικοὺς ὠφελεῖ. id eſt: Semen aut herba in vino pota, iocinoroſis confert. Et Galenus libro 6. de ſimp. med. facul. in eam ſententiam: τὰς καθ' ἧπαρ ἐμφράξεις ἐκκαθαίρει. μετέχει δὲ καὶ στύψεως βραχείας,

Lichen iecori non prodeſt.

Eupatorium Hepatorium quare dictum.

βοσχείας, δι' ἧπρ καὶ τόνον ἐντίθησι τῷ σπλάγχνῳ. *id eſt: Obſtructiones iecoris expurgat. Ineſt ei itidem & adſtrictio quædam, per quam robur addit viſceri. Quare quod* Eupatorio *debetur,* Licheni, *quam* Hepaticam *vocant, non tribuendum erit.* Sed *hic nobis reclamat* Montuus, *ac ſuis ficulnis copiis nobiſcum congredi audet, dicens, aliquot ſimplicium medicamentorum effectus, & permulta alia quæ priſcos latuerunt, poſteriores reperiſſe.* Fatemur *quidem multa eſſe hodie in medicorum frequenti vſu, quæ veteribus incognita fuerunt, vt eſt* Caſia Arabum, *& alia nonnulla, nec ea eſſe inutilia ob id dicimus quod priſcis ignorata ſint, quis enim eò ſtultitiæ progrediatur?* Negamus *autem conſtanter quod illarum herbarum quæ veteribus cognitæ fuerunt, nouos hodie, ac ab illis ignoratos, inuenerint effectus.* Nam, *vt ſuprà quoque diximus, tantam experientiam noſtri ſæculi medici nondum conſecuti ſunt, vt gloriari poſſint ſe quicquam iis medicamentis quæ* Galeno *ac veteribus aliis cognita fuerunt, addidiſſe, inueniſſéque in iiſdem quod viris illis ignotum fuerit.* Non *eſt itaque par argumentatio, veluti* Montuus *dialecticæ rationis non ſatis peritus putat, ſi quis ita colligat:* Arabum Caſia Galeno *incognita fuit, ad leniendam igitur aluum inutilis. ac ſi quis in hunc modum argumentetur:* Hepatica *à* Dioſcoride *ac aliis veteribus probe cognita, ac ſub* Lichenes *nomine deſcripta, nullas iiſdem autoribus iuuandi iecur facultates habere inuenitur, iecori igitur minime confert.* Prima *ſiquidem colligendi ratio plane inutilis eſt & inualida, quod argumentum*

Montui annotatio cõfutatur.

Multa hodie in frequenti ſunt medicorum vſu veteribus incognita.

Quando argumentũ ab autoritate ductũ valeat, & quãdo minus.

argumentum ab eius autoritate qui rem illam de quã teſtari debeat ignorauit, deductum inefficax ſit, quemadmodum ſuprà etiam multis docuimus. Altera vero argumentandi ratio valida admodum exiſtit, quod ab eius autoritate deductum ſit, qui rem de quã teſtatur abſolutiſsime agnouerit & perfecerit. Nec tantum ab vnius Dioſcoridis, ſed multorum aliorum recta cognitione herbarum præditorum autoritate deductum eſt, adeò vt hoc genus argumenti à teſtium numero quoque ductum videri poſsit. Quare cum ſuis ineptiſsimis argumentis Montuus ſeſe in angulum aliquem tutum recipiat, nam talia ſunt quæ in planitie ac in aperto conſiſtere non poſſunt. Et vt id ſilentio non tranſeamus, nemo inficias ibit herbam Lichenem, Hepaticam ideo dici poſſe, quod iecoris fibræ ſimilis ſit, & idcirco ita nominatam primum ab herbariis arbitror, donec Platearius & alij quidam ſuccedentes, aliam quandam & erroneam eius nominis cauſam confinxerint.

Lichẽ cur Hepatica primum dicta.

Phaſelum à phaſiolo legumine, quod Dolichum alio nomine vocant, diuerſum penitus eſſe.

CAP. XXXVIII.

MVlti noſtræ ætatis raræ eruditionis viri, Phaſelum cum Phaſiolo, non ſine magno errore cõfundunt. Inter quos certe Marcellus Florentinus, Dioſcoridis interpres, exiſtit, qui 98. li. 2. eius autoris caput περὶ φασιόλου, de phaſeolo quidẽ recte inſcribit,

Marcel. Florẽtini error.

bit, Φασίολος namq; Dioſcoridis, Phaſelus ſeu Ochrus eſt Galeni & Pauli, vt poſt oſtendemus: errat tamen quod in commentariis Dolichon eſſe eundem ſuſpicatur, cum milax eiuſdem hortenſis ſit, vt ex ſequentibus patebit. Nullā denique inter Phaſelum & Phaſiolum diuerſitatem faciūt Copus, & Albanus Torinus, Pauli Aeginetæ interpretes, cap. 79. libri primi, vbi tamen idem autor manifeſte Phaſelos à Phaſiolis diſtinguit, hos dolichos alio nomine, illos autē phaſelos tantum vocans. Proinde diligenter admodū animaduertendū quid autores Græci Phaſelum, quídque Phaſiolū nominauerint. E nullo autē idipſum rectius diſcemus, quàm è Galeno, qui libro primo de alimentorum facultatibus eorundem leguminum cognitionē exacte tradit, docens illa non nomine tantum, ſed & natura diuerſa eſſe. De Phaſelis autem ſeu Ochris ita ſcribit: καὶ ταῦτα τὰ σπέρματα καθάπερ καὶ τὴν τῆλιν ὕδατι προδιαβρέχοντες οἱ ἄνθρωποι, μέχρι τοῦ φῦσαι ῥίζαν, ἐσθίουσι πρὸ τῆς ἄλλης τροφῆς, ὑπαγωγῆς ἕνεκα γαστρὸς ἐναποβάπτοντες γάρῳ. τρόφιμον δ' ἔχει τὸν χυμὸν ὅταν ἀναδοθῇ, πεφθέντα μᾶλλον τελέως. καὶ τινα νεανίσκον οἶδα κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἰατρικὴν τέχνην ἐξασκοῦντα, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὄψῳ χρώμενον ἐτῶν τεττάρων μόνοις τούτοις, τῆλιν λέγω καὶ φασήλοις, καὶ ὤχροις, καὶ θέρμοις, ἤδη δέ ποτε καὶ τῶν ἐκ τῆς Μέμφιδος ἐλαιῶν, καὶ λαχάνων, καὶ καρπῶν ὀλίγων, ὅσοι χωρὶς ἑψήσεως ἐσθίονται. προὔκειτο γὰρ αὐτῷ μηδὲ πῦρ ἀνάπτειν. ὑγιαίνετο οὖν ἐν ἅπασιν ἐκείνοις τοῖς ἔτεσι, *Phaſeli aliàs Ochri.*

καὶ

καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν κατ' οὐδὲν ἦν χείρονα τῆς ἐξ ἀρχῆς ἔχειν. νυνὶ δὲ περὶ τῶν ὤχρων τε καὶ φασήλων οἷς εἴπομεν ἤδη καὶ ταῦτα προσκείσθω. μέσα πώς ἐστιν ἐδέσματα ταῦτα εὐχύμων τε καὶ κακοχύμων, εὐπέπτων τε καὶ δυσπέπτων, βραδυπόρων καὶ ταχυπόρων, φυσωδῶν τε καὶ ἀφύσων, ὀλιγοτρόφων τε καὶ πολυτρόφων. *id eſt:* Hæc *ſemina donec radix pullulet, non ſecus ac Iœnumgræcum homines exonerandi ventris gratia ante alios cibos eſitant, in aqua præmacerantes; garo pòſt intingentes.* Succum *habet alibilem quum in corpus digeritur, & faciliorꝰ quàm fænumgræcum concoctionis.* In Alexandria *iuuenem quẽdam noui artis medicinæ exercitio deditum, qui per quatuor annos ſingulis diebus his duntaxat fructibus, phaſelis, fænogræco, ochris, & lupinis pro obſonio vtebatur, deguſtãs interdum & oliuas ex* Memphide, *& oluſcula quædam, fructúſque paucos, quos citra decoctionem eſſe licet.* Nam *decretum illi erat ne foco quidem vti.* Omnibus *ergo illis annis ſanus permanſit, nec vlla ex parte habitu corporis deteriore tum, quàm ab initio, eſſe viſus eſt.* Nũc *iis quæ de* Ochris *ac* Phaſelis *dicta ſunt iſta quoque addantur.* Hæc *edulia, inter ea quæ bonum ſuccum, & ea quæ prauum gignunt, inter concoctu facilia & difficilia, tarde citóque tranſeuntia, flatulenta, & flatum leuantia, parum alentia & multum, medium quodam modo locum obtinuerunt. Quibus verbis* Galenus Phaſelorum *naturam pulchre expreſſit, nimirum aliquo modo ad aluum ſubducendam conferre dicens, & maiorem quoque quàm fænogræcum*

alendi

alendi facultatem habere. Id quod etiam teſtatur Paulus Aegineta lib. 1. cap. 79. in hunc modum ſcribens: Phaſeli ſi macerentur donec radices proueniãt, atque ex garo ante cibum ſumantur, ventrem ſubducunt, atque magis quàm fœnumgræcum alũt. Et multo clarius Pſellus lib. 2. de ratione victus ita ſcribẽs: Phaſelos & Ochros aqua aſpergunt quoad radicem germénque ediderint, & ante reliquum cibum manducant ad citandam aluum. Garo immerſa nutriunt, ſuccúmque hæc generant, cum bene concoquuntur. Meliora fœnogræco, mediáque ſunt inter bonum & malum ſuccum, ſiue concoquantur ſiue minus, & inter tarda & celeria meatu, multum nutrientia & parum. Neque multũ diſſentit Dioſcorides lib. 2. cap. 98. ſic ſcribens: Φασίολος φυσώδης· πνευμάτων κινητικός, δύσπεπτος. ἑψηθεὶς δὲ χλωρὸς καὶ ἐσθιόμενος κοιλίας μαλακτικός, πρὸς δὲ ἐμέτους εὔθετος. *quod eſt: Phaſelus (nam ita vertẽdum, quod Phaſiolus Dioſco. Phaſelus ſit Galeni, vt diximus) inflat, ſpiritus cit, ægre concoquitur. Viridis coctus in cibo ſumptus aluum emollit, & ad vomitiones vtilis. Cæterum Galen. poſt Phaſeli naturam, dolichorum quoque facultatem iis verbis explicat,* τὸ τῶν δολίχων ὄνομα γέγραπται μὲν καὶ παρὰ τῷ Διοκλεῖ μετὰ τῶν ἄλλων ὅσα τῶν τρεφόντων ἡμᾶς σπερμάτων εἰσὶν ὀνόματα. γέγραπται δὲ κἂν τῷ περὶ διαίτης Ἱπποκράτους. ἡγοῦμαι δ᾽ αὐτοὺς οὕτως ὀνομάζειν τὸ σπέρμα τοῦ κηπευομένου φυτοῦ, καλουμένου δὲ νῦν ὑπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν διπλῶς. ἔνιοι μὲν γὰρ *Phaſeoli ſeu Dolichi.*

λοβοὺς, ἔνιοι δὲ φασιόλους ὀνομάζουσιν αὐτοὺς διὰ τεττάρων συλλαβῶν τὴν φωνὴν προφερόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ποιοῦντες ἕτερον ὄνομα τοῦ διὰ τριῶν συλλαβῶν λεγομένου φασήλου. id eſt: Dolichorum nomen à Diocle poſt aliorum quoque ſeminum nos alentium nomina recenſentur. Inuenitur etiam ſcriptũ in libro Hippocratis de ratione victus. Opinor autem ſatiuæ plantæ ſemen ſic eos nominare, quod nunc à multis plurali numero dupliciter appellatur. Quidam enim lobos, id eſt ſiliquas, quidam phaſiolos quatuor ſyllabis proferentes vocant, atque ita aliud nomen à phaſelo faciunt, quod tribus ſyllabis pronunciatur. Ex quibus ſane verbis dilucidum fit & olim inter phaſelum & phaſiolum, tãquam legumina diuerſa, magnam fuiſſe differentiam, phaſiolóſque alio nomine Dolichos dictos fuiſſe. Quale autẽ genus leguminis ſit phaſeolus, ex iis ſatis liquet quæ paulò pòſt ex Theophraſti ſententia, quam refert lib. 8. cap. 3. ſcribit, ſic dicens: ὁ δόλιχος ἐὰν παρακαταπήξῃ τις ξύλα μακρὰ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται κάρπιμος, εἰ δὲ μὴ, φαῦλος καὶ ἐρημώδης. ἐκ δὲ τοῦ παραπηγνύναι κελεύειν ξύλα μακρὰ, καὶ μὴ γενομένου τούτου, φάσκειν ἐρημώδεις αὐτοὺς ἀποτελεῖσθαι, τεκμήρετ' ἄν τις τὸν λόγον αὐτοῦ περὶ τῶν νῦν καλουμένων φασιόλων τε καὶ λοβῶν. αὐτοὺς δὲ λοβοὺς ὀνομάζει τὰ περιέχοντα τὸ σπέρμα τῶν τοιούτων ὀσπρίων, ὁποῖόν ἐστι φακος, καὶ ὄροβος, πισὸς καὶ κύαμος, καὶ θέρμος. ὥσπερ γὰρ τὰ σιτηρὰ σπέρματα περιέχουσιν οἱ ἀστάχυες, οὕτω τὰ νῦν εἰρημένα οἱ λοβοὶ, καὶ τούς γε δολίχους καὶ

αὐτοὺς

αὐτοὺς οἱ λοβοὶ περιέχουσι. καὶ κατὰ τοῦτο οἶμαι τὸν ὅλον καρπὸν ὑπὸ τῶν νῦν ἀνθρώπων ὀνομάζεσθαι λοβοὺς, ὥσπερ ἀστάχυας ὅλους σιτηροὺς καρπούς. id eſt: Dolichus adacto longo palo conſurgit, & fructum gerit: ſin hoc adminiculo careat, vitioſus fit, & rubigine tentatur. Quoniā enim ligna oblonga affigi iubet, níque id fiat, æruginoſum euadere ait, coniectura ſumi poteſt, de nunc vocatis phaſiolis & lobis ſermonem eum facere. Lobi autem ab eo appellantur ea, quibus ſemen huiuſcemodi leguminum, qualia ſunt lens, eruum, piſum, faba, lupinus, concluditur. Quemadmodum enim frumentacea ſemina ſuis ſpicis, ita iam dicta lobis, id eſt ſiliquis cōtinentur, qui ipſi lobi dolichos quoque cōtinent: atque ex eo totum fructum à noſtræ tempeſtatis hominibus lobos appellari crediderim, veluti ſpicas integros frumentaceos fructus. E quibus clarum fit Dolichos ea eſſe legumina, quæ à Serapione & adhuc hodie phaſeoli rubentes vulgò dicuntur: nam non aliter & illi creſcūt, in altúmque ſurgunt, quàm dolichi ipſi. Ratio denique nominis cur Lobi dicantur à Galeno, illic explicata eſt. Varia enim eſſe nomina phaſeolorum ſatis conſtat. Dolichi enim dicuntur, teſte Paulo loco antea citato, qui ait: οἱ δὲ φασίολοι καὶ δόλιχοι καλούμενοι. quod eſt, Phaſeoli qui & dolichi nominantur. Vocantur etiam Græcis lobi, & Latinis ſiliquæ. Præterea cum Phaſiolos Dioſcoridis, à Phaſelis Galeni nihil differre, ab eiuſdem vero Phaſiolis multum abeſſe demonſtrauerimus, neceſſarium erit hos ſub alio quodam nomine ab illo eſſe deſcriptos, neque enim le-

Phaſeoli rubei.

Varia Phaſeolorum nomina.

gumen tam vulgare prætermiſiſſe credibile eſt. Qua-
Phaſiolos Dioſcorides ſub Smilacis hortenſis nomine deſcripſit. propter animaduertendum Phaſiolos Galeni & Se-
rapionis Dioſcoridem ſub Smilacis hortenſis nomine
deſcripſiſſe, id quod ex vtriuſque deſcriptione tam
manifeſtum erit, vt nemo, niſi talpa cæcior ſit, negare
poßit. Lobia, quæ corrupte Lubia vocat, ſeu Phaſeo-
los, Serapion cap. 81. ita depingit: Habent folia ſimilia
plantæ quæ dicitur cuſſus, niſi quia ſunt maiora, &
ramuli eius ſunt ſubtiliores, ſimiles foliis adhærentes
herbis quibus approximantur, & elongantur multũ,
donec fit vmbraculum ſub eis, & habent vaginas ſi-
miles vaginis Fœnogræci, niſi quia ſunt longiores eis,
& pinguiores, & interius videntur quaſi vacuæ
diuerſi coloris, quia quædam trahunt ad albedinem,
& quædã ad ruborem. Et comeditur huiuſmodi fru-
ctus elixus, ſicut comeduntur aſparagi, & prouo-
cant vrinã, & faciunt ſomnia mala. Smilacem autẽ
Smilacis hortenſis deſcriptio hortenſem Dioſcorides lib. 2. cap. 132. in hunc modũ:
Σμίλαξ κηπαία, ἧς ὁ καρπὸς λόβια. φύλλα
ἔχει κισσῷ ὅμοια, μαλακώτερα μέντοι. καυ-
λοὺς δὲ λεπτοὺς καὶ ἕλικας περιπεπλεγμένους
τοῖς παρακειμένοις θαμνίοις. αὐξανομένας τε
ἐφ' ἱκανὸν ὥστε καὶ σκηνοποιεῖσθαι. καρπὸν δὲ φέρει
ὅμοιον τήλει, μακρότερον δὲ καὶ ἐπισημότερον,
ἐν οἷς σπέρματα ὅμοια νεφροῖς, οὐκ ἰσόχροα, ἐκ
μέρους δὲ ὑποπυρίζοντα. λαχανεύεται δὲ εἰς βρῶ-
σιν ὁ καρπὸς ἑψόμενος σὺν τῷ σπέρματι ὡς
ἀσπάραγος. οὐρητικὸς ὢν καὶ δυσόνειρος. quod
eſt: Smilax hortẽſis, cuius ſemen Lobia, id eſt, Silicula,
à nonnullis vocatur, folia habet Hederæ, molliora ta-
men,

men, caules tenues, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos, qui tantum adoleſcunt vt tentoria effingant. Fructum Fœnogræco ſimilem profert, longiorem tamen, & corpulẽtum, in quo ſemina renibus ſimilia, nec colore æquali, verùm ex quadam parte leniter ruffeſcentia. Fructus cum ſemine inſtar olerum coctus, aſparagi modo manditur. Vrinam cit, & grauia ſomnia facit. Quam certe deſcriptionem ſi cum Serapionis deſcriptione cõtuleris, videbis planè in nullo diſcordare, ita vt euidentiſſimum ſit Phaſiolum eſſe Smilacẽ hortenſem. Et vt finem tandẽ faciã, iam ſatis oſtẽſum eſt phaſelos non tantũ nomine, ſed & natura viribúſque à phaſiolis differre: phaſeli nanque aluum ducunt, phaſioli vero vrinam mouent, ac tumultuoſa ſomnia faciunt, id quod Auicẽna quoque cap. 253. confirmat, phaſiolorũ humorem pituitoſum eſſe, & grauia parere ſomnia dicens, ita vt nemo poſthac medicorum phaſiolos à phaſelis differre non videat.

In Cãtharidum exhibitione alas, tanquam reliquis earũdem partibus magis exitioſas, minime eſſe abiiciendas, ſed iuxta Galeni placita totas potius ingerendas.

CAP. XXXIX.

NEmo eſt qui neſciat noſtræ tẽpeſtatis medicos in vniuerſum omnes præcipere, in Cãtharidũ vſu caput atque alas proiiciendas eſſe, ídque Arabum cõſilio factum, qui paſſim in exhibendis Cantharidibus caput & alas abiicere docent. Ita Razes libro 9. ad Almanſorem, capite de mingendi difficultate, cantha-

rides quarum alæ & capita abſciſſa fuerunt, admiſcere præcipit. Auicēna quoque Fen. 19. Can. 3. tract. 2. cap. 8. cantharidum corpora abſciſſis alis & capitibus ad vrinam mouendam conferre ait. Sed erraſſe illos eorúmque ſequaces in primis Dioſcorides docet, qui libro ſecundo, cap. 53. alas Cantharidum maleficio earundem aduerſari inquit. Verba eius hæc ſunt: οἱ δὲ τὰ πτερὰ αὐτῶν καὶ πόδας τοῖς πιοῦσιν αὐτὰς ἀντιφάρμακον ἀνέγραψαν. id eſt: Quidam pennas pedéſque contra potarum veneficia remedio eſſe tradiderunt. Apertius autem eorundem errorem explodit Plinius lib. 19. cap. 4. ſic ſcribens: Ipſarum cantharidum venenum in qua parte ſit, non conſtat inter autores. Alij in pedibus & capite exiſtimāt eſſe, alij negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in quacunque parte ſit venenum. Hinc cum euidentiſſimum ſit alas veneficio Cātharidum remedio eſſe, ſcripſimus olim pedes potius quàm alas proiiciendos eſſe, quod autoribus de pedibus nondum, quemadmodum de alis, conueniat. Non eſt itaque quod Montuus doceat, non ſemper pedes eſſe proiiciendos, cum id nunquam dixerim, ſed tantum hoc aſſerere voluerim, conſultius eſſe in Cantharidum vſu pedes quàm alas proiicere, id quod iam multis probauimus. Cæterùm totas potius eſſe ingerendas, quàm citra alas, teſtatur grauiſſimus autor Galenus, qui lib. 11. de ſimpl. med. facult. ita de Cantharidibus ſcribit: εἷς δέ τις τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ἐνέβαλεν αὐτῶν ὀλίγον εἰς οὐρητικὸν φάρμακον. ἔνιοι δὲ μόνα τὰ πτερὰ καὶ τοὺς πόδας ἐμβάλλουσιν, ἃ δὴ τὸ ἀλε-

Alæ cantharidum non abiiciendæ.

Montuiana notatio refellitur.

Cantharides totas ingerēdas eſſe Galeni teſtimonio.

ξηπήρια φασὶν εἶναι τοῖς τὰ σώματα πιοῦσιν αὐτῶν. ἔνιοι δὲ ἔμπαλιν. ἡμεῖς δὲ ὅλας ἐμβάλλομεν. quod eſt: Quidam præceptorum meorum earum paulum quiddam in medicamenta vrinam mouentia ſolet iniicere. At quidam ſolas alas & pedes iniiciunt, qui aiunt eſſe remedia iis qui corpora ipſorum bibiſſent. Id quod & in commentario centeſimodecimoquarto libri quarti de vict. ratione in morb. acu. facit, vbi inſcitiam medici cuiuſdam Hippocratem non recte intelligentis notat, qui corpora potius Cantharidum quàm caput, pedes & alas exhibere non ſine ſummo ægrotantis exitio voluit. Verba Galeni hæc: ταύτην τις ἀναγνοὺς τὴν ῥῆσιν ἰατρὸς τολμηρός, ἀφελὼν τὰ προειρημένα μόρια τῶν κανθαρίδων ἔδωκεν ὑδρωπιῶντι, καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἀπόστημά τι χέων ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν γαστροκνημίαν, εἶτα μετὰ τρεῖς ἄλλας, τμηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πλείστου ῥεύσαντος ὕδατος, ἔδοξε τεθεραπεῦσθαι, προσεστάλη τῶν ἐν τῷ παραυτίκα τὸ πλεῖστον τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου, ἀλλ' ὅμως ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας. ἐπετίμησε μὲν οὖν τις τῶν ἰατρῶν κακῶς φάσκων δεδόσθαι τὰ σώματα τῶν κανθαρίδων, ἔχρην γὰρ ἀφελόντα τὰ σώματα δοῦναι πιεῖν τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας ἢ τὰ πτερά, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κατὰ τὸ βιβλίον εἰρημένον. οὐκ ὀκνήσας οὖν ὁ τολμηρὸς ἰατρός, ἐπ' ἄλλου πάλιν δέδωκεν οὕτως, εἶτ' ἀποστήματος ὁμοίως κατὰ τὸν μηρὸν γενομένου καὶ τμηθέντος αὐτοῦ μετὰ πολλὰς ἡμέρας, ἀποθανεῖν συνέβη καὶ τοῦτον.

hoc eſt: Quidam dictionem haudquaquam intelligẽs, audax medicus, prædictas partes à cãtharidibus abjecit, dedítque hydropico, cui quum à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſáque copioſa aqua, curatus eſſe viſus eſt, quod plurima pars tumoris præter naturam ſtatim ad moderationem redacta ſit: veruntamen non multis pòſt diebus obiit. Quam ob cauſam medicum quidam increpauit, perperã data eſſe Cantharidum corpora inquiens, etenim propinanda ablatis corporibus tum caput, tum pedes, tum alas, ídque eſſe quod in dictione libri diceretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, alteri ita propinauit, móxque facto ſimiliter in femore abſceſſu, ſectóque multis poſt diebus, hominem mori contigit. Ex quibus iterum ſatis liquet corpora Cantharidũ ſola, citra alas præſertim, pedes, & capita, non eſſe exhibenda: ita vt vehemẽter errent qui dictas partes abiiciunt: nihílque mirum ſi vſus earũdem male ceſſerit. Præterea cum vis illarum, teſte Dioſcoride libro iam dicto, ſit erodere, vlcerare, calorémque elicere, curandum vt iis tantum medicamentis miſceantur quæ pſoras, lepras, ac ſepta quædam ſanant. In interiore autem vſu planè ſuſpectæ ſint, nam iis qui hauſerunt Cantharides, Dioſcoride lib. 6. cap. 1. teſte, ab ore ad veſicam cuncta eroduntur, ac cum lotio ſubinde ſanguinem emittunt. Proinde cum multa alia ſint medicamẽta quibus vrinam ciere datum ſit ſine noxa, caueant hortor à tam periculoſo medicamento medici, ne infœlicem quorũdam audaciam ſecuti, multos neci tradant.

Cur vſus cantharidũ medicis noſtræ tempeſtatis male ceſſerit.

Cãtharides in vſu interiore ſuſpectæ.

Mumiam

Mumiam vocatam non eſſe humanorũ cadauerum tabidam ſaniem, vt multi fabuloſiſsimo errore ſeducti crediderunt, ſed id quod Piſſaſphalton Dioſcorides nominat.

CAP. XL.

NEmo hodie fermè eſt medicorum qui non pertinaciter credat Mumiam humanorũ cadauerũ ſaniem, aloe & myrrha cõmixtã & è ſepulchris effluentẽ eſſe: idq; vt crederẽt effecit in ſuis ſynonymis Razes*, qui de Mumia ita tradit:* Mumia *res eſt quæ inuenitur in terris vbi mortuorũ corpora aloe cõdiuntur, à quibus humor mortui cum aloe mixtim reſoluitur.* Razim *ſecutus eſt interpres* Serapionis *ca. 283. præter tamen huius, vt paulò pòſt mõſtrabimus, mentem, ita ſcribens:* Mumia *ſepulchrorum cum aloe & myrrha, & quod admiſcetur eis ex humiditate corporis humani.* Hos *duces tandem vniuerſus & medicorum & pharmacopolarum chorus ſequi cœpit,* Mumiámq; *tanquã rem precioſam admirati, in vſum medicum adhibuere, cum tamen vera, iuxta etiam illorum ſententiam, haberi vix poſſit, timórque ſit ne impoſtores quidam æmulã illius, accepta ſcilicet è patibulo, aut rota tortrice cadauerum ſanie, coruorum ſtercoribus pro aloe & myrrha commaculata, conficiant, ac aliis pro vera vendant.* Et *coúſque etiam proceſsit pharmacopolarum ſtoliditas, vt non ſaniem tantum cadauerum venalem exponãt, ſed tota etiam corpora in vulgi admirationem, tanquam aliquod ex ſeptem illis orbis ſpectaculis, oſtentent.* Sed *vanum eſſe hoc* Razis *ac aliorũ de tabo humano cõmentum,*

Razis de Mumia ſententia

Pharmacopolarũ mira ſtoliditas.

Mumia Piſſaſphaltos eſt.

neque Mumiã aliud quàm Piſſaſphalton eſſe, iam Serapionis, & Auicennæ, quos vt idola hodie ſuſpiciũt, & contra quos ne mutire quidem audent, autoritate demonſtrabimus. Serapion ſiquidem cap. 283. ſui de ſimplicium temperamentis libri, Mumiam iis verbis ex Dioſcoridis ſententia deſcribit: Eſt in terris quæ dicuntur Acoloniæ, (Appolloniæ legendum) deſcendit nanque ex montibus qui ducunt flumina, cum aqua, & eiicit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, (gleba ſcribẽdum) & habet odorem picis & aſphalti mixtorum. Quibus vtique verbis Serapion ita euidenter Dioſcoridis Piſſaſphalton innuit, vt nemo, niſi talpa cæcior ſit, hoc ipſum non videat. Verba enim Dioſcoridis lib. 1. cap. 93. quibus Piſſaſphalton depingit, hæc ſunt: καλεῖται δέ τις καὶ πισσάσφαλτος. γεννωμένη ἐν ἀπολλωνίᾳ τῇ πρὸς ἐπιδάμνῳ. ἥ τις ἐκ τῶν κεραυνίων ὀρῶν συγκαταφέρεται τῇ τοῦ ποταμοῦ ῥύμῃ. καὶ ἐκβράσσεται κατὰ τὰς ἠϊόνας, βωλοειδῶς συμπεπηγυῖα, ὄζουσα πίσσης μεμιγμένης ἀσφάλτῳ. *quod eſt: Vocatur & quoddam bituminis genus Piſſaſphaltus: naſcitur ad Apolloniam circa Epidamnũ. Id ex Cerauniis montibus fluminis impetu rapitur, & in littora eructatur glebarum modo coactum, miſtam bitumini picem redolens. Ex quibus verbis quiſque Serapionis Mumiam nihil aliud quàm Dioſcoridis Piſſaſphaltõ eſſe intelligit. Meminit & Piſſaſphalti. Galen. lib. 11. de ſimpl. med. fac. quod in Apollonia Epiri, & per alia id genus loca multa aquis ſponte naſcentibus ceu ſpumam quandam innatantem reperiri*

periri ait, & molle quidem eſſe dum innatat, poſtea vero reſiccatum pice ſicca durius effici. Neque alia eſt Mumia quam ſecundo Canone, cap. 478. deſcribit Auicenna iis verbis: Mumia quid eſt? Ipſa eſt in virtute picis & aſphalti commixtorum, & naturis vtrorumque. Adeò vt ſatis mirari non queam, quo pacto acciderit vt tam aßidui Auicẽnæ lectores iamdudum errorem hunc non deprehenderint. Atqui tam ſtupida eſt medicorum noſtri ſeculi credulitas, vt ab eo quod ſemel ſibi perſuaſerunt, recedere non poßint, ideòque factum vt vaniſſimum hoc de Mumia commentum per tot annos animaduertere non quiuerint. Velim autem iam tandem reſiperent, atque ab errore inueterato ad veritatem ipſam reſpirarent, ne tandem vulgus officinas noſtras, in quibus ſanies cadauerum pro medicamento venditur, tanquam ipſiſſimas carnificinas, ac vulturum potius quàm hominum tabernas, abhorreat, fugiat, & miſeris medis execretur. Quis enim, niſi ex anthropophagorum ſit albo, remedium id non faſtidiat? Abſtineant itaque ab horrendo hoc & modis omnibus execrando medicamento hortor, quando indubitatum etiam ſit, eas facultates quas illi hodie tribuunt, minime habere. Sed cum Arabibus, Razi præſertim, addicti medici, vix permittent, vt vſitatam hactenus Mumiam ex officinis noſtris, & planè è medio tollamus, niſi aliam, adeóque veram pro illa demonſtremus: age noſtram ea de re quoque ſententiam paucis aperiemus. Georgius Tanſtetter Collimitius, variæ & reconditæ eruditionis vir, nuper ad nos portionem aliquam

Officinæ pharmacopolarũ, vulturum potius tabernæ.

Georgius Tãſtetter

veræ

veræ Mumiæ miſit, quam tribus ferè miliaribus ab Inſprulz inueniri, & germanicè Tirſchenblut vocari ſcribit. Cur autem eam veram eſſe Mumiam credam, facit quod omnes in ſe notas habeat quas illi Serapiõ, Auicenna, & Dioſcorides tribuunt. Vt enim Mumia ſeu Piſſaſphaltos ex Cerauniis montibus fluminis impetu defertur, & in littora glebarum modo coacta eructatur, ita illa quã Collimitius trãſmiſit à flumine quodam maxima copia defertur, ac glebæ cuiuſdam atræ coactæ effigiem habet. Vt denique illa miſtam bitumini picẽ redolet, ita & hæc ipſa, præſertim igni admota, nam dum accenditur planè odcrem hunc refert. Cæterùm vt & quam facultatem vera Mumia obtineat medici perſpectum habeant, ſciant illam nullas alias, niſi picis & bituminis habere vireŝ, nam vt illorum nomina, ſic & facultates poßidet. Teſtis eſt Dioſc. qui capite 92. primi libri ita ſcribit: ἡ δὲ πιττάσφαλτος δύναται ὅσα πίσσα καὶ ἄσφαλτος μιγέντα, hoc eſt: Piſſaſphaltos omnia, quæ pix & bitumen mixta ſimul, poteſt. Id quod confirmat etiam Auicenna, qui loco paulò ante citato, Mumiam picis & bituminis vires naturámq; habere dicit. Pix vero, arida præſertim, Dioſcoride lib. 1. cap. 88. teſte, calefactoriam vim habet, emollit, pus mouet, tubercula & furunculos diſcutit, vlcera replet. Vulnerariis præterea medicamentis cõmode miſcetur. Gale. lib. 8. ſimplicium leproſos vngues eximere cum cera miſtã, lichenéſque detergere, duros & crudos tumores omnes concoquere poſſe ait. Ad eáque omnia humidam valentiorem eſſe: aridam vero picem, tametſi ad hæc

Quæ hodie vera Mumia.

Facultates veræ Mumiæ.

Picis vis.

quidem

quidem deterior ſit glutinandis tamẽ vulneribus magis congruere. Bitumen autem, Dioſcoride lib. 1. cap. 92. autore, inflãmationes arcere poteſt, glutinat quoque, emollit & diſcutit. Vuluarum procidentiis, ſtrãgulationibúſque appoſitum, olfactum & ſuffitũ prodeſt. Comitiales morbos ſuffitu, Gagatis lapidis inſtar, deprehendit. Menſes cum vino & caſtorio potũ cit. Prodeſt diutinæ tuſſi, anhelantibus, & ſuſpirioſis, ſerpentium morſibus, coxendicum & laterum doloribus. Datur deuorandum cœliacis. Cum aceto potum ſanguinem concretum diſſoluit. Dyſentericis cum ptiſana liquefactum infunditur. Deſtillationes ſuffitu ſanat. Dentium dolores oblitum mitigat. Calfactum cum farina hordeacea, cera, & nitro illitũ, podagris, articulorum doloribus, lethargicíſque confert. Et vt ſummatim Gale. libro. 11. de ſimpl. med. facul. inquit: Bitumine vtimur & ad glutinationes vulnerũ cruẽtorum, & ad alia omnia quæ exiccari debent cum modica calfactione. Plinius lib. 24. cap. 7. breuibus Piſſaſphalton depingit ſic ſcribens: Eſt & Piſſaſphaltos, mixta bitumini pice, naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam autem ipſi miſcent præcipuum ad ſcabiem pecorum remedium, aut ſi fœtus mammas læſerit. Has itaque facultates iam dictas vera mumia, quæ Piſſaſphaltos eſt, veterum teſtimonio habere dicitur: alias autem quas illi Arabes tribuunt, ſuſpectas tanquam adulterinas habeto: quidam enim illorum Mumiam non ſine magno errore cum ſucco Cyrenaico, qui ex Silphio, quod Romani Laſerpitium vocant, colligitur, confundunt, vt videre licet apud Serapionem,

Bitu[minis] facultas.

Arabes Mumiam cum Cyrenaico ſucco cõfundunt.

nem,

nem, vbi Aben Meſuah Galenum Mumiam inter oculares medicinas referentem his verbis citat: Galenus memorauit eam in Almayemur quando locutus eſt de ſoda in libro quarto, & dixit quod ex medicinis oculorum ſunt quædã calidæ acutæ, ſicut mumia, & aſa, & ſerapinum, & euphorbium, & vniuerſaliter omnis medicina quæ calefacit fortiter, abſque eo quòd faciat in oculo aſperitatem. Euidentiſſimũ autem eſt Galenum hoc loco nullam Mumiæ mentionem feciſſe, id quod eius verba abũde demonſtrãt, quæ ſic habent: περὶ τῶν δριμέων. ἐναντιωτάτη δὲ τῇ τούτων ὕλῃ κατὰ γένος ἐστὶν ἡ τῶν δριμέων ὀπῶν οἷόν τε τοῦ κυρηναίου, καὶ μηδικοῦ, καὶ σαγαπηνοῦ, καὶ εὐφορβίου, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἡ τῶν θερμαινόντων σφοδρῶς ἄνευ τοῦ τραχύνειν: *quod eſt: Contrariſſima autem genere exiſtit prædictorũ materiæ, ea quæ acrium eſt ſuccorum, veluti Cyrenaici, Medici, Sagapeni, euphorbij, & vt ſummatim dicam, eorum qui valenter ſine exaſperatione calefaciunt. Ex quibus verbis ſatis clarum eſt Meſuah* κυρηναίου *dictionem perperam pro Mumia vertiſſe. Proinde cum Arabes ſuæ Mumiæ multas facultates quæ Cyrenaico debentur aſſignauerint, prouidos eſſe cupio medicos, ne illas Mumiæ veræ ineſſe credant. Hic iterum expendant ſtudioſi quantum Arabum inſcitia, illóſque mordicus tenentium moroſa imitatio, priſtinæ ac veræ medicinæ incommodarit: vtinam illorum nugas nunquam introſpexiſſent maiores noſtri, nã ita minus hodie errorum haberet medicina.*

Arabum inſcitia priſtinæ medicinæ multum incommodauit.

Medicamentum

Medicamentum purgans detrahendis humoribus eſſe ſimile, contra Meſuen, illúmque ſequentes medicos.

CAP. XLI.

Multus hactenus Meſue errandi occaſio fuit, eò quod libro primo Canonum vniuerſalium ca. 1. intentionis primæ medicamentum purgans attrahendis humoribus minimè ſimile eſſe ſcripſiſſet. Verba eius ſubiiciemus: Medicina, inquit, laxatiua non *eſt ſic, quia ſimile attractiuũ huius, vel eradicatiuũ, ſed quia tale. Sed quantum à veritate deuiet, monſtrant ea quæ ſcribunt veteres, in primis Hippocrates, qui in libro de natura humana in hunc modum ſcribit:* τὸ γὰρ φάρμακον ὁκόταν εἰσέλθῃ ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει ὃ ἂν αὐτέῳ κατὰ φύσιν μάλιστα ᾖ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει. *hoc eſt: Pharmacum cum corpus intrauerit, primo id quod omnium maximè ſibi ſecundum naturam cognatum atque ſimile eſt, in corpore agit, exinde reliqua trahit & purgat. Probat autem idipſum eleganti comparatione dicens:* ὡς γὰρ τὰ σπειρόμενά τε καὶ φυόμενα, ὅταν εἰς τὴν γῆν εἰσέλθοι, ἕλκει ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἑωυτοῦ ἐὸν ἐν τῇ γῇ, ἔνι δὲ καὶ ὀξὺ καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ ἁλμυρὸν καὶ παντοῖον. πρῶτον μὲν οὖν καὶ πλεῖστον εἵλκυσεν εἰς ἑωυτὸ ὅτι ἂν ᾖ αὐτῷ κατὰ φύσιν μάλιστα, ἔπειτα δὲ ἕλκει καὶ τὰ ἄλλα. τοιοῦτον δή τι καὶ τὰ φάρμακα ποιεῖ ἐν τῷ σώματι. *id eſt: Quemadmodum enim ſemina & ſtirpes terram ingreſſæ, ſibi quæque quod in ter-*

Meſue erronea de medicamẽto purgante ſententia.

Medicamẽtũ purgãs attrahendis humoribus ſimile.

ra idoneum ac naturale eſt trahunt, vel acre, vel dulce, vel amarum, vel ſalſum, vel quodcunque. Primum igitur & plurimum quod ipſis maxime ſecundum naturam ſit trahunt, pòſt alia quoque trahunt. Tale quid & medicamenta in corpore faciunt. Quibus verbis aperte docet Hippocrates medicamenta haud aliter quàm plantas ac ſemina ſimilem atque proprium humorem trahere, quemadmodum multis etiam Galenus in commentariis ſuper Hippocratem de natura humana, ſectione prima, libri ſecundi de elementis, vbi ſententiam hanc Hippocratis enarrat, oſtendit. Id quod etiam facit libro de naturalibus facultatibus primo, vbi theorema hoc, quanque animantis particulam familiare nutrimẽtum attrahere, ex profeſſo tractat, pluribúſque contra Aſclepiadem diſputans argumentis probat, medicamentum omne humorem ſibi conuenientem ac ſimilem trahere. Idem agit per totum fermè librum quem de medicamentorum facultate inſcripſit, Aſclepiadarum Eraſiſtratiorúmque argumenta graphicè diluens. In libro quoque de Theriaca ad Piſonem obiter, valde tamen perſpicuè, idem hoc docere conatur. Nuſquam vero clarius medicamentum purgãs attrahẽdis humoribus eſſe ſimile docet, quàm lib. de ſimpl. med. facul. tertio, capite vigeſimotertio, vbi in hãc ſcribit ſententiã: δέδεικται ἡμῖν ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν, ὡς οἰκειότητι τῆς ἐν ταῖς οὐσίαις ποιότητος αἱ ὁλκαὶ συντελοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο ἔνια τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ὅταν ἀτυχῇ καθαίροντα, τὰ μὲν πρὸς τὸ μηδὲν βλάπτειν τὸ σῶμα, καὶ

τροφὴ

τροφὴ γίνεται τοῦ ζώου, τὰ δὲ εἰς τὸ φθαρτικόν τε καὶ δηλητήριον ἐκτρέπεται. πάντως μὲν οὖν ὁμοιότητά τινα ἔχει τὸ καθαῖρον φάρμακον ἑνί γε τῶν ἐν ἡμῖν χυμῶν, οὐκ ἐξ ἅπαντος δὲ ἐπιμέμικταί τις αὐτῷ δηλητήριος δύναμις. ὥστ᾽ οὐδ᾽ ἐξ ἅπαντος ἀδικήσει μὴ καθαῖρον, ἀλλὰ πεφθήσεταί τε καὶ γεννήσει τοιοῦτον χυμόν, οἷόνπερ ἦν ἑλκτικόν. quod eſt: Oſtenſum eſt nobis in cõmentariis de naturalibus facultatibus, quod qualitatum quæ in ſubſtãtiis ſunt proprietate attractiones perficiantur. Idcirco purgantium medicamentorum, vbi fortè purgatione fruſtrantur, quædã extra quàm quod noxã corpori nullam afferunt, etiam alimentum homini præbent. Alia vero in corruptionem, ac venenum vertuntur. Prorſum enim medicamentum purgans vel cum vno ſaltem humorum, qui in corpore ſunt noſtro, ſimilitudinem obtinet. Non autem perpetuò permiſta eſt vis venenoſa: quamobrem nec perpetuò, licet nõ purget, incommodabit, verum coctionem accipiet, talemque producet humorem, qualem trahere natum erat. Et rurſus capite ſequenti ſubiicit: ἕπεται δὲ τῷ δόγματι τούτῳ, καὶ τὰ καθαίροντα φάρμακα τοῖς μὲν ἑλκομένοις χυμοῖς ὑπάρχειν οἰκεῖα, δραστικώτερα δέ πως εἶναι τὰ ἕλκοντα, καθάπερ καὶ ἡ μαγνῆτις λίθος τοῦ σιδήρου. σιδηρίζει μὲν γὰρ ἐστὶ αὐτή, κἂν τοῖς τοῦ σιδήρου μετάλλοις εὑρίσκεται, καὶ δεινῶς αὐτῷ προσέοικεν τὴν ἰδέαν, ἀλλ᾽ ἰσχυροτέρα πως οὖσιν, ὡς ἕλκειν μᾶλλον ἢ ἕλκεσθαι. καὶ μὲν δὴ ἐστὶ τὸν κνίκον οὐκ ἀπελπιστέον εἶναι φλεγματώδη, ὡς ἐν τῇ

χροιὰ δείκνυσιν, ἀλλ' ὑπὸ θερμότητος ἰσχυρότερος φλέγματος, ὡς ἕλκειν μᾶλλον ἢ ἕλκεσθαι. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ κνίδειος κόκκος, ἀλλ' ἐάν ποτε νικηθείη ὑπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν (συμβαίνει δὲ κνίκῳ μὲν συνεχῶς τοῦτο, τῷ δὲ κόκκῳ δ' οὐ πάνυ τι, διὰ τὴν ἰσχὺν) ἀντὶ τοῦ καθαίρειν γίνεται τροφή, καθάπερ ὁ ἐλλέβορος ὀρτύγων ἀεί. quod eſt: *Ad quod dogma ſequitur purgantia medicamẽta detrahẽdis humoribus eſſe familiaria, verum quæ attrahunt, quodam modo eſſe efficaciora valentioráque, ſicuti Magnes lapis ferro, quippe qui ad ferri naturam accedat, inque ferri metallis reperiatur, eique magnopere ſpecie perſimilis ſit, verum fortior eſt quodam modo, vt attrahere ſit aptior; quàm attrahi. Quin nec Cnicum quoque à pituitæ natura alienum eſſe diffidendum eſt, vti colore ſuo præ ſe fert. ſed tamen calore ipſo quàm pituita valẽtior eſt, vt trahere quàm trahi magis par ſit. Ad eundem modum granum Cnidium, ſi quando fortè à corpore noſtro vincatur (id quod aſſidue Cnico vſu venit, rarius autem grano Cnidio, nimirũ ob robur) vice purgationis alimentum efficitur, velut veratrum ſemper Coturnicibus. Quibus verbis argumentum etiam quod ſubobſcure innuere videtur Meſue diluitur, quod eiuſmodi eſt: Si ſimilitudo in cauſa eſſet cur medicamentum humorem attraheret, tunc perinde humor traheret medicamentum, quemadmodum hocipſum humorem. Quamobrem nanque humor medicamentum non trahit, cauſam eſſe Galenus ait, quia medicamenta humoribus efficaciora ſunt, adeóque trahunt, & non attrahuntur.*

Quare humor, quãdoquidẽ ſimilis medicamentum non trahat.

attrahuntur. Quid multis opus? firma ſtat veterum ſententia, quod medicamenta purgantia attrahendis humoribus ſimilia ſint: diſſimilia enim ſi eſſent, tum eoſdem potius repellerent, atque à ſeipſis quàm longiſſime fugarent, quàm ad ſe traherent: cuius tamen contrarium quotidiana nos, rerum magiſtra, experientia docet. Sed hic iterum obluctatur Montuus, *atque pro ſua in rebus* Dialecticis *acrimonia ita ratiocinatur:* Si *ſimilitudo cauſa eſſet quare purgatorium medicamentum humorem traheret, ferrum, vt inquit* Auicenna 4. *primi, certe ferrum attraheret, quando illi dominaretur, & aurum itidem aurum traheret, vbi ſua quantitate illi præualeret.* Cui *obiectioni non eſt cur reſpondeamus, quandoquidem* Galenus *loco iam citato illam funditus explodat, ſic ſcribens:* ἀλλ' ἐπεὶ δὴ καὶ τὰς ὁλκὰς ταῖς τῶν οὐσιῶν ὁμοιότησιν ἐδείξαμεν γίγνεσθαι (δέδεικται γὰρ πολλάκις ὡς ἐν ταῖς καθάρσεσιν ὁλκὴ τῶν οἰκείων τοῖς καθαίρουσι φαρμάκοις ἐστίν, οὐ πάντων ὁμοῦ τῶν χυμῶν ἀλλοίωσις) ἀναγκαῖον ὁμοιότητά τινα ταῖς οὐσίαις ὑπάρχειν ἀμφοτέραις, τῇ τε τοῦ καθαίροντος, καὶ τῇ τοῦ καθαιρομένου. ἐπεὶ τοίνυν τὸ καθαιρόμενόν ἐστι φλέγμα, πάντως δήπου καὶ τὸ ἕλκον ἀνάγκη φλεγματῶδες ὑπάρχειν. φλεγματῶδες δ' εἶπον χρῆναι ὑπάρχειν τὸ ἕλκον, οὐκ ἄντικρυς αὐτὸ φλέγμα. καὶ γὰρ ὁμοιότητα, ταῖς οὐσίαις ὑπάρχειν ἔφαμεν, οὐ ταυτότητα, τοὐναντίον γὰρ ἅπαν, οὔτε σίδηρος σίδηρον, οὔτε σὰρξ ἕλκει

Montui argumenta confutantur.

Similitudinem nō idētitatē ſubſtātiis ineſſe oportere.

σάρκα. ἀλλ' ἡ μὲν σιδηρίτις λίθος τὸν σίδηρον, ἡ δὲ σὰρξ τὸ αἷμα. Διαφέρει γὰρ οἶμαι τὸ ταὐτὸ καὶ τὸ ὅμοιον. φλέγμα μὲν γὰρ φλέγματι ταὐτόν, καὶ κνίκος κνίκῳ, φλέγματι δὲ ὅμοιον κνίκος, οὐ μὴν ταὐτόν γε. *id eſt: Poſteaquam attractiones ſubſtantiarum fieri ſimilitudine oſtendimus (demonſtratum enim ſubinde eſt, in purgãtionibus attractionem eſſe corũ quæ purgãtibus medicamentis ſimilia, haud vero omnium ſimul ſuccorum alterationem) ſimilitudinem ineſſe quandam vtriſque ſubſtantiis, & eius videlicet quod purgat, & eius quod purgatur, neceſſe eſt. Porrò quũ quod purgatur, pituita eſt, quod trahit, pituitoſum ſit oportet. Pituitoſum autem eſſe oportere quod trahit diximus, non autem planè pituitam. Etenim ſimilitudinem ineſſe ſubſtantiis diximus, non identitatem: contrarium enim in vniuerſum. Nam neque ferrum attrahit ferrum, neque caro carnem, ſed lapis ſideritis ferrum, caro ſanguinem. Differunt enim, mea quidem ſententia, idem & ſimile. Quippe pituitæ pituita eadem eſt, & cnicus cnico: ſimilis autem pituitæ cnicus, non tamen idem. Proinde ad Mõtui rationem non ſequitur, quod ferrum traheret ferrum, quia ferrum nõ tantũ ſimile, ſed & idem ferro eſt. Quod vero deinceps ait Montuus mendicamentũ purgans non attrahere humorem, quod huic ſecũdum manifeſtam qualitatem ſimile ſit, planè ridiculum eſt: quis enim eſt qui neſciat idipſum de manifeſtis qualitatibus non eſſe intelligẽdum? quî enim ita fieret vt Cnici ſemen, quod tertij eſt ordinis calefacientium, pituitam quæ frigida exiſtit, attraheret? Quare non opus*

Medicamentum purgans non per manifeſtas qualitates attrahit.

opus erat cur Paulum Aeginetam in teſtem aſciſceret. Mentitur vero inſigniter, quod Meſuen Hippocrati & Gal. non diſſentire ait, cum cõſtet Meſuen ſimpliciter negare, nullo habito ad occultas aut manifeſtas qualitates reſpectu, medicamentum purgans humoribus attrahendis eſſe ſimile. Atqui bonus ſenex inſtar ſui magiſtri Auicennæ, à quo medicinam edoctus eſt, ſimul calidum & frigidũ ſpirare ſolet: iam enim ſimiles humores medicamentis purgantibus, iam autẽ diſſimiles eſſe fatetur. Hinc poſt multa quibus præter neceſſitatem occultam proprietatem oſtẽdere conatur, ita colligit: Omnis actio fit à contrario, vt declarat Ariſtoteles primo de generatione & corruptione: Humoris autem attractio à ſolutiua medicina actio eſt, igitur attractio illorum à contrario, ac conſequẽter à diſſimili fit. Quæ argumẽtandi ratio quàm pulchre procedat, quiſque mediocriter ſaltem eruditus intelligere poteſt. Nam hac ratione colligere licebit, nullã inter id quod nutritur & alimẽtum ipſum, eſſe ſimilitudinem: quod omniũ falſiſſimum eſt, quẽadmodum ex libro tertio de temperamẽtis Galeni liquet, vbi in hunc modum ſcribit: τῶν ζώων ἕκαστον οἰκείαις τρέφεται τροφαῖς, οἰκεία δ' ἐστὶν ἑκάστῳ τροφὴ πᾶν ὅτι ἂν ἐξομοιωθῆναι δύναται τῷ τρεφομένῳ σώματι. χρὴ νοεῖν τὴν ὅλην οὐσίαν τοῦ τρέφοντος, ὅλῃ τῇ τοῦ τρεφομένου φύσει κοινωνίαν τέ τινα καὶ ὁμοιότητα κεκτῆσθαι. quod eſt: Omne animal conueniente ſibi nutritur alimento, conueniens autem cuique alimẽtum eſt, quicquid aſſimilari corpori quod nutritur, poteſt. Oportet igitur toti nutriẽ-

Non omnis actio fit à contrario.

tis ſubſtãtiæ, cum tota nutriti natura cõmunio aliqua, ſimilitudóque ſit. Proinde ſic colligamus: Omnis actio fit à contrario: alimenti autem in nutritione attractio eſt actio: igitur alimentorum attractio fit à contrario. quod omnium falſiſsimum eſt. attractio enim alimentorũ non à cõtrario, ſed ſimili fit: eſt enim, vt diximus, inter alimentum, & id quod alitur, alimentúmque ad ſe trahit, ſimilitudo quædam, veluti ſuprà etiam ex Hippocratis cõparatione de ſeminibus & plantis mõſtrauimus. Quid itaque ad Ariſtotelis, quo Montuus vtitur, dictum reſpõdeamus? hoc nimirum, Montuum hoc loci abuſum eſſe tãti philoſophi teſtimonio, neque enim ille vnquam dixiſſe offenditur, etiamſi totum illum περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς librum perluſtres, omnem actionem à contrario fieri. Et vt rem penitus habeant ſtudioſi, in cap. 7. eius libri Ariſtot. duas veterum recenſet ſententias, quarum prima dicit, ὡς τὸ μὲν ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πᾶν ἀπαθές ἐστι. hoc eſt, quòd nullum ſimile à ſimili quicquam patitur. Altera Democriti exiſtens contrarium planè ſtatuit, nempe ὅμοιον εἶναι τό τε ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον. id eſt, tũ agens tum patiens ſimilia eſſe, atque adeò vna ſecta actionem à cõtrario, altera autem à ſimili fieri dixit. Vtraſque autem improbat Ariſtotel. tanquam veritati non ſatis cõſonas, cum ea quæ agunt & patiũtur talia exiſtere oporteat, vt quodam modo ſimilia, & quodã modo diſsimilia & contraria ſint. Ita Cnicus agit in pituitam, hãc ſcilicet attrahens, quod huic partim ſimilis, partim diſsimilis exiſtat. Similis quippe ſecũdum ſubſtantiã, quia pituitoſus eſt: diſsimilis autem

Attractio alimentorum à ſimili.

Ariſtotelis dictũ vt intelligendum.

tem

tem ſecundum qualitatem, eo quod pituita frigida, Cnicus autem calidus ſit. Errat itaque Montuus quod ſimpliciter omnem actionem à contrario fieri putat, cum hanc ſententiam Ariſtoteles vt à veritate alienam penitus impugnet. Proinde ipſe fallitur, Ariſtotel. non probe intelligens potius, quàm Manardus aut ego, qui ita Gal. dei benignitate callemus, vt Mõtuo in hoc probe tractãdo præceptores eſſe nõ detrectaremus. Reliqua quæ producit, οὐδὲν πρὸς Διόνυσον, ob id nihil neceſſe eſt, vt illa diluamus. Nos hic ſimplicium medicamentorum paradoxis colophonem imponemus, quod alibi fortè de iis multa dicturi ſimus, & quod facile quiſq; ad illorũ exemplũ reliqua etiã ſuo Marte ſcrutari poßit, atque cõpoſita aliquot, in quibus à vulgi ſententia diſſentimus, attingemus.

Theriacam, cuius vix hodie verũ extat nomen, eos quos veteres pollicentur effectus noſtro ſeculo non præſtare, quod multa huius confectionem conſtituentia, nedum à pharmacopolis, ſed à medicis etiam ignorentur.

CAP. XLII.

NEmo eſt qui neſciat hodie nobilißimã illam Andromachi antidotum, corrupto paßim nomine Thiriacam, à Thiro nimirum ſerpente Arabibus nominato dici, cum Theriaca rectius diceretur, ita enim veteres nominandam eſſe voluerunt, Galeno in libro de Theriaca ad Piſonem teſte: οὐχ᾽ ὅτι πρὸς τὰ ἀπ᾽ αὐτῶν δήγματα ἁρμόζει καλῶς, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ θηρία λοιπὸν ἐν τῇ σκευασίᾳ *Theriaca vnde dicta.*

 μιγνυμένα

μιγνυμένα ἔχει. id eſt, non ſolũ quod ferarum morſibus probe cõueniat, ſed etiam quod feræ ipſæ deinceps in confectura miſceantur. Cuius certe miri à veteribus traduntur effectus. vt videre licet apud Galenum in libris de Theriaca ad Piſonem & Pamphilianum, ita vt vix morbus fuerit cui non commode adaptari potuerit. Atque hinc factũ vt γαλήνη etiã Græcis dicta ſit, non ſanè à Galeno medico, vt Nicolaus nugatur, ſed à tranquillitate quã ægrotis afferre ſolet. Teſtis Andromachus qui ita ſcribit:

Miri apud veteres Theriacæ effectus.

Theriaca cur galene dicta.

ἱλαρὴν μὲν ἐπικλείουσι γαλήνην,
εὔδιον, ἢ κυανῶν οὐκ ὄθεται λιμένων. id eſt:
Dicitur hæc Graiis hilare, ſimul Eudios, atque galene.

Quæ verba Gal. explicat deinceps, in eam ſententiam ſcribens: γαλήνην οὖν αὐτὴν ἐν τοῖς προκειμένοις ἔπεσιν ὁ Ἀνδρόμαχος διὰ τοῦτο οἶμαι κέκληκεν, ἐπειδὴ ὥσπερ ἔκ τινος τοῦ κατὰ τὰ πάθη χειμῶνος, καθάπερ τινὰ γαλήνην τὴν ὑγείαν τοῖς σώμασιν ἐργάζεται. quod eſt: Galenen itaque ipſam in propoſitis verſibus Andromachus arbitror ideo vocauit, quoniam ceu ex quadam affectuum tempeſtate tranquillitatem quandam, ipſam nempe ſanitatem corporibus conciliat. Amiſiſſe autem noſtra tempeſtate priſtinos effectus iam dictam antidotum nihil mirum, multa enim ſunt ad compoſitionem eius neceſſaria medicamenta, quæ penitus ad nos non afferuntur, vel ſi afferũtur aut adulterina, aut planè nedum medicis, ſed & ſeplaſiarijs ipſis incognita ſunt. Nam vt à vipera initiũ ſumamus, quis eſt Arabum ac iuniorum decretis hodie addictus, qui illam agnoſcat? tam

Theriaca hodie priſtinos effectus amiſit.

Viperam Arabes nõ ſatis cognitã habuere.

tam varia enim imò incõſtantia de hac ipſa produnt, vt nemo ſit qui certi quidpiam ex illis venari queat, quemadmodum videre licet apud Leonicenũ *in libro de* Dipſade *& aliis ſerpentibus.*Itẽ *in libro de* Thiro *ſeu* Vipera. *Eſt itaque* Vipera *ſerpentis genus quod* Græcis, ἔχιδνα, Arabibus Thirus, *nominatur.*Ara*bes autem nomen generis ſpeciei tribuerũt: cum enim vipera* θηρός, *hoc eſt, feræ ſpecies ſit, illi tamen pro* Therio, *corrupto & ex* Græcorum *lingua detorto vocabulo,*Thirũ *dixerunt. Quod vero* Thirus Arabum *ab* Echidna Græcorũ Latinorúmque *vipera nihil differat, vnus* Serapion *docet: quæcunque enim is cap. 448. ſui de ſimplicium temperamentis libri de* Thiri *carne ex* Galeni *&* Dioſcor. *ſententia ſcribit, hæc omnia de* Vipera *dicta eſſe vtrorumque ſcripta conferẽs manifeſte comperiet.* Proinde *vehementer errant qui* Thirum *aliud à* Vipera *animal eſſe credunt, cum in nomine tãtum, nulla autem re ipſa ſit diuerſitas.* Hinc Trochiſci *ſiue paſtilli è* Thiro *à* Trochiſcis *è vipera nihil differunt.*Eſt *autem viperarum in* Italia *magna copia, vulgóque dicitur* Maraſſus, *nomenclatura nec barbara, nec citra rationẽ excogitata.*Quippe *à* Marſorum *populis nomine ducto, qui id genus ſerpentis olim maxime conſectabantur, circũferebántque.* Teſtis *eius rei, ne quis nullo autore cõfictum putet,* Aulus Gellius *libro noct. atti. 16. cap. 11. in hunc modum ſcribens:* Gens *in* Italia Marſorum *orta fertur à* Circes *filio* Marſo: *propterea* Marſis *hominibus, quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permiſtæ corruptæque ſunt, vi quidã genitali*

Vipera quid.

Thirus à vipera nõ differt.

Viperarũ in Italia *magna copia.*

nitali datum, vt ſerpentium virulentorum domitores ſint, & incantationibus herbarúmque ſuccis faciant medelarum miracula. Gellio ſubſcribit Plinius lib. 7. cap. 2. Marſos itidem à Circes filio ortos eſſe, & naturalem illis vim quandam contra ſerpentes ineſſe dicens. Et Virgilius libro Aeneid. 7. ſic ſcribens:

Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam, & fœlici comptus oliua,
Archippi regis iuſſu fortiſſimus Vmbro,
Vipereo generi & grauiter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos, cantúque manúque ſolebat,
Mulcebátque iras, & morſus arte leuabat.

Syllius quoque Italicus lib. 8. eadem de Marſis cantat, ita dicens:

Hæ bellare acres norant, ac Marſica pubes,
Et bellare manu, & Chelydris cãtare ſoporem,
Vipereúmque herbis hebetare & carmine dẽtẽ.

Idem denique teſtatur Galenus libr. 11. de ſimpl. med. facult. qui ſe Marſos Romæ viperas venantes interrogaſſe ſcribit, num quid haberent ſigni quo genus dipſadum & viperarum diſcernerent. Marſos autem interrogauit, tanquam eius rei peritos, ac quotidie manibus viperas tractantes. Inde diſcere poſſunt noſtræ ætatis medici, quanto hactenus fuerint in errore verſati, qui Thirum ſeu Viperam ex terris admodum calẽtibus aridíſque, ex Aegypto nimirum & Arabia petierunt, quum tamen in Italia hunc haberent ſerpentem, multo peregrinis & Memphiticis meliorem. Hinc niſi ad Theriacorum orbiculorum ſeu paſtillorum confectionem veram illam & genuinam

viperam adhibuerint, id quod hactenus factum eſſe vix crediderim, non eſt cur priſtinos illos effectus ſperare debeant. Sed fac veram adhibitam eſſe viperam, quot adhuc in Hedychroo magmate, quod ſic à coloris iucunditate ac hilaritate dictum eſt, ſunt medicamenta ſimplicia, quæ à nemine fermè hodie agnoſcuntur? qualia ſunt Aſpalathus, Calamus aromaticus, Xylobalſamum, Phu, Cinamomum, Amomum, Caſia, Rhaponticum, Myrrha, & alia quædam, ita vt nec illorum ratione genuini effectus ſperari queant. Aſpalathum enim fruticem quotuſquiſque eſt qui agnoſcat? Hunc certe Auicenna in deſcriptione Trochiſcorum Alindaracon, ita enim Hedychroon appellat, Darſiſahan nominat, quemadmodum & Serapiõ capite 26. de ſimplicium med. temperamentis facit, vt patebit conferenti caput hoc de Darſiſahan, cum capite Dioſcoridis de Aſpalatho. Nicolaus autẽ, apud quem ſumma atque præcipua noſtra tempeſtate in componendis medicaminibus, ſi Diis placet, fides eſt, trochiſcos Alindaracon, vocat trochiſcos diacoralli, magno nimirum errore pro Aſpalatho Corallos ponens, cum nemo ſit qui neſciat Aſpalathum longe à Corallis diuerſum eſſe. Variant & in pleriſque aliis ab Hedychroi confectione prædicti Nicolai trochiſci, adeò vt veræ Theriacæ adaptari non mereantur. Sunt qui Darſiſahan ſeu Aſphalatum, ex quorum numero Serapionis interpres exiſtit, arborem granati ſylueſtris eſſe putarint, ita vt nihil mirum ſit in tanta Arabum autorũ, eorundémque interpretum diuerſitate, non fuiſſe qui quid eſſet Aſpalathus intelligerẽt.

Hedychroõ vnde dictũ.

Aſpalathus frutex hodie ignotus.

Nicolai error.

Trochiſci Alindaracon.

Aſpalathus vero Dioſcoride, lib.1.cap.19. teſte, nihil aliud eſt quàm frutex lignoſus, multus ſpinis horrens, qui naſcitur in Iſtro, Niſyro, Syria, & Rhodo. Cæterùm Calamus aromaticus quẽ paßim officinæ venalem habent, non videtur eſſe is quem Dioſcorides ac alij veteres deſcribunt, nam ille radix potius quàm calamus eſſe apparet, ita vt cum Manardo credam Acori radicẽ eſſe. Huc accedit, quod notæ quas Dioſcorides illi tribuit, noſtro non conueniant: eſt enim, vt lib.1. cap.18. ait, κιῤῥὸς, πυκνογόνατος, καὶ εἰς πολλοὺς σκινδαλμοὺς θραυόμενος, γέμων ἀραχνίων τὴν σύριγγα, ὑπόλευκος, ἐν ᾗ τῇ διαμασήσει γλίσχρος, στυπτικὸς, ὑπόδριμυς. *hoc eſt, ruffus, geniculatus, & in multas aſſulas fractus, fiſtulis aranearum plenus, albicans, in mandendo glutinoſus, adſtringens, & ſubacer: cum noſter in multis diſcrepet. Nec Xylobalſamum quod in officinis proſtat, verum eſt Xylobalſamum, quod Dioſcoride autore fuluum, odoratum, opobalſamum ſpirans exiſtit, cum noſtrum planè inodorum ſit. Phu denique quæ herba ſit hodie ignoratur, neque enim Valerianæ noſtræ per omnia apud Dioſcoridem Phu hiſtoria reſpõdet. Phu nanque caulis quemadmodum Dioſcorides ſcribit,* λεῖος καὶ ξυφερὸς, *id eſt, læuis & tener mollíſve exiſtit. Flores etiam Narcißi floribus ſimiles. Valerianæ contrà caulis anguloſus, ac duritiem nõnullam præ ſe ferẽs, neque flores Narciſſo ſimiles. Cinamomum verũ ad nos non adferri, ante nos indicauit Manardus noſter libro ſuarũ epiſtolarum medicinalium ſexto, idipſum ex Galeni de Antidotis libris probãs. Et Dioſcoridem expendenti*

Calamus aromaticus officinarũ non videtur eſſe genuinus.

Calami veri nota

Xylobalſamũ hodie verũ in officinis non proſtat.

Phu nõ videtur eſſe valeriana.

Cinamomũ verũ ad nos nõ affertur.

expẽdenti facile animũ ſubit ſuſpicio ex tot generibus Cinamomi non optimũ ad nos inuehi. Neque mirũ hodie Germanis hoc modo imponi, quum conſtet Galeni temporibus idipſum quoque factum eſſe, quemadmodum ipſe in libro de Theriaca ad Piſonem indicat. Quid multis opus eſt? ſi quis noſtrum Cinamomum cum eo quod bonitate alia omnia antecedit, commiſerit, facile quod aſſerimus verum eſſe cõperiet. Eſt autem præſtantiſsimum omnium Cinamomum, Galeno loco iam citato teſte, τεφρῶδες τῇ χροιᾷ, πάνυ τῇ ὀσμῇ κάλλιστόν τε καὶ ἥδιστον, καὶ τῇ γεύσει δριμὺ, καὶ δηκτικὸν λίαν, ἢ διαμασσώμενον πηγανίζειν δοκεῖ. *quod eſt. Cinerium calore, odore longe optimum ſuauiſsimúmque, & guſtu acre, & admodum mordax, manſúmque, rutam præ ſe ferre videtur. Quæ quomodo noſtro Cinamomo quadrarę in vniuerſum poſsint non video, nihil enim minus quàm rutæ odorem commãducatum refert.*

Cinamomũ quod præſtãtiſsimum.

Amomum quod in officinis venditur, non arbitror eſſe quod Dioſcorid. deſcribit lib. I. cap. 14. hoc enim λευκὸν, ἢ ὑπέρυθρον, βοτρυῶδες, βαρὺ, σφόδρα εὐῶδες, δίχα εὐρῶτος, καὶ δριμὺ, δάκνον τὴν γεῦσιν, ἁπλοῦν τὴν χρόαν, καὶ οὐ ποικίλον· *id eſt, candidũ, vel ſubrubrum, racemoſum, graue, odoratum vehementer, ſine carie, acre, guſtu mordens, ſimplici colore & minime vario. Noſtrum è regione nec odoris argumento, nec alia ratione huic reſpondet.*

Amomum noſtrum non videtur eſſe genuinũ.

Caſiam vero qua nunc officinæ vtuntur non eſſe veram quam Dioſcorides ac alij eius farinæ ſcriptores deſcribunt, diximus paradoxo quinto. Monet vero Galenus in

Caſia lignea eſt.

libro

libro de Theriaca ad Piſonem, vt in hac diiudicanda ſoliciti ſimus: quod inexpertis frequenter imponere ſo leat, eſſe enim pſeudocaſiam, mirum quàm germanæ ſimilem, ſed odore minus grato coarguitur.

Rhabarbarum noſtrum à veterũ diuerſum.

Rhaponticum veterum ab eo quod hodie in vſu habetur fuiſſe diuerſum, paradoxo quarto oſtendimus.

Myrrha Seplaſiariorum nõ genuina.

Myrrha quam paſſim obtrudunt ſeplaſiarij, non eſt vera & optima illa Myrrha, quæ vt Dioſcorides refert libro 1. cap. 75. eſſe debet ψαθυρὰ, κούφη, ὁμόχροος πανταχόθεν, καὶ ἣ ἐν τῷ θλασθῆναι, ἔνδοθεν, λευκὰς, ὀνυχοειδεῖς, ἔχουσα διαφύσεις λείας, μικρόβωλός τε καὶ πικρὰ, εὐώδης, δριμεῖα, *hoc eſt, fragilis, leuis, vndique concolor, & quæ confracta internas quaſi vngues cãdidas & læues diuiſiones oſtendat, minutis glebis, amara, odorata, & acris. Quibus notis vt noſtra reſpondeat, videant qui adulterinam eſſe nondum perſuaſum habent. Hactenus ſimplicia medicamenta Hedychroi confectionem ingrediẽtia, quorum hodie exactam cognitionẽ non eſſe demonſtrauimus, obiter attigimus, iam alia quædam, quæ ſcilicet Theriaces compoſitionem conſtituunt, proſequamur, quorum itidem vt prædictorum noſtra ætate certa notitia nondum habetur. Ea ſunt Piper longum, Opobalſamum, Scordion, Nardus, Iunci odorati flos, Dictamnus, Petroſelinum Macedonicũ, Quinquefolij radix, Rubrica Lemnia, Thlaſpis, & alia multa quæ breuitatis gratia omittere placuit.*

Piper longum verũ ad nos nõ aſportatur.

Quod ad piper enim attinet longum, vix credibile eſt verum ad nos aſportari, quod in illo dolos fieri certum ſit. Teſtis eius rei Galenus eſt, qui ad Piſonem ita ſcribit:

εἰκὸς

εἰκὸς δέ σε καὶ τὴν ἐπὶ τὸ μακρὸν πέπερι γιγνομένην πανουργίαν μὴ ἀγνοεῖν. ἀναπλάσσουσι γάρ τινες αὐτὸ ἴσον τῷ ἀληθεῖ ἔχον τὸ μῆκος, καὶ ἐνθέντες αὐτῷ τοῦ πυρέθρου, ἢ τοῦ νάπυος ὀλίγον οὕτω τῷ δηκτικῷ τῆς γεύσεως πλανῶσι τοὺς γευομένους. quod eſt: In pipere oblongo dolos fieri te ignorare haud eſt veriſimile. Siquidem nonnulli adulterantes ipſum æqualem cum germano longitudinem habens, pyrethri vel ſinapi modico indito, ita guſtus mordacitate guſtantem fallunt. Quod ſi vtique Galeni temporibus ſic adulterari piper longum contigit, quid mirum ſi hodie in tanta mercatorũ copia, ac inſatiabili auri ſimiliter accidat? Opobalſamum certe ad nos nõ affertur, vel ſi affertur, ſyncerũ non eſt, multis enim modis Dioſcoride teſte adulteratur. Argumento eſt quod is qui ad nos aſportatur, colore, odore, & ſubſtantia longe à vero diſtat, qui πρόσφατος, τῇ ὀσμῇ εὔτονος, καὶ εἰλικρινής, καὶ μὴ παροξίζων, εὐδιάλυτος, λεῖος, στύφων, καὶ δάκνον μετρίως τὴν γλῶσσαν. id eſt: Recens eſt, odore firmo & ſyncero, non ad acorem vergẽs, citiſsime penetrans, læuis, adſtringens, & modice linguam mordens. Quid multa? ſi opobalſamum germanum Theriaces cõfectioni adhiberetur, certe totius antidoti precium præuerteret. Duodecim enim drachmas, præter id quod in Hedychroi cõfectionem inditur, tota Andromachi cõpoſitio recipit. Scordion qui agnoſcat neminẽ eſſe hodie credo: neque enim eſt allium ſylueſtre, vt quidam non ſine magno errore exiſtimãt. Habet autem is error inde originẽ. Σκόροδον Græcis Allium ſignificat, hinc σκόρδιον

Opobalſamum ad nos nõ affertur.

Scordion nemo hodie agnoſcit.

σκόρδιον *allium ſylueſtre eſſe putabant, idque non modo in Theriacam, ſed in plures quoque alias compoſitiones adhibebāt. Inde factum vt non ſolum herbam ipſam Scordion dictam amiſerint, ſed & vocis ipſius ſignificatum, huius loco allium ſylueſtre nominis ſimilitudine decepti accipientes, cum tamen Allium ſylueſtre, quod alio nomine* ὀφιόσκορδον, *hoc eſt, Anguinum allium vocatur, à Scordio herba planè diuerſum ſit. Et mirum certe eſt cum Scordion folio Trixaginis ſeu Chamædryos, non Allii deſcriptum legerint, cur in eum errorem imprudētes ceciderint. Scordion nanque hunc in modum Dioſcorides lib. 3. cap. 117. deſcribit:* σκόρδιον φύεται ἐν ὀρεινοῖς τόποις καὶ ἑλώδεσι, φύλλα ἔχον ἐοικότα χαμαίδρυϊ, μείζονα δὲ καὶ οὐκ οὕτως ἐντετμημένα τὴν περιφέρειαν, ποσῶς τῇ ὀσμῇ σκορδίζοντα, στυπτικὰ δὲ, καὶ ἔμπικρα κατὰ τὴν γεῦσιν, καυλία δὲ καὶ τετράγωνα, ἀφ᾽ ὧν ἄνθος ὑπέρυθρον. *hoc eſt: Scordion in montanis locis & paluſtribus naſcitur, folia Chamædryos ſeu Trixaginis habens, maiora tamen, nec ſic in ambitu diuiſa, Allium aliquo modo redolentia, adſtringentia, & guſtu amara. Caules quadrangulos, in quibus flos ſubrubeſcens. Mira autem huius contra venena vis eſt, ſordidáque vulnera purgat, ita vt Galeno libro primo de antidotis teſte,* γέγραπται ὑπὸ Ζηνῶνος ἀνδρῶν ἀξιολόγων πολέμῳ νεκρῶν ἀτάφων ἡμέραις πλείοσι γενομένων, ὅσα τῶν σωμάτων ἐπὶ σκορδίου κατὰ τύχην ἔκειτο, πολὺ τῶν ἄλλων ἀσηπτότερα διαμεῖναι, καὶ μάλιστα αὐτῶν ἐκεῖνα τὰ μόρια τοῦ σώματος ὅσα περ πίας ἔψαυε

Allium ſylueſtre à Scordio differt.

Scordii deſcriptio.

ἔψαυε τοῦ σκορδίου. id eſt: A fide dignis autoribus proditum ſit corpora eorum, qui in prælio ceciderant, diúque inſepulti iacebant, quæcunque fors tulit vt ſupra Scordion decumberent, diutius incorrupta putredinique minus obnoxia manſiſſe, ſecundum eas præſertim partes quæ herbam ipſam attigerant. Nardi ſpica nos carere manifeſtiſsimum exiſtit, nam quam paſsim hodie officinæ habẽt, ea inodora eſt, cum vera perquã odorata ſit, & Cyperũ redoleat. Proinde quum ea quæ ad nos vehitur ſit odoris valde ingrati, fieri non poteſt, vt vera ſpica eſſe queat. Ita & Iunci odorati nos flore deſtitutos eſſe quis non videt, qui Squinantum, ſic enim barbari Schœnũ nominant, in officinis venale propius contempletur: feſtucas potius quàm flores dixerit, nulla penitus odoris ſuauitate præditas, ita vt nomen ſaltem odorati iunci ſatis indicet rem diuerſam eſſe quod officinæ Squinantum appellant. Dictamno porrò vera nos hactenus caruiſſe vel inde ſatis liquet, quod ea herba quæ noſtra ætate hoc nomine inſignita fuit, & flores & ſemen producat, cum germana Dictamnus his planè careat. Teſtis eſt Dioſcorides, qui li. 3. ca. 33. de ea ita ſcribit: Δίκταμνος πόα ἐστὶ κρητικὴ, δριμεῖα, λεία, ὁμοία γλήχωνι, μείζω δὲ καὶ γναφαλώδη τὰ φύλλα ἔχει, καὶ ἐρυώδη τινὰ ἐπίφυσιν. οὔτε δ' ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. quod eſt: Dictamnus Cretenſis herba eſt, acris, læuis, Pulegio ſimilis, maioribus tamen foliis, tomentoſis, & lanugine quadam obductis. Neque florem, neque ſemen profert. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius lib. 25. cap. 8. in hunc modum ſcribens: Di-

Nardi ſpica caremus.

Iunci odorati flore deſtituti ſumus.

Dictãno vera caruimus.

ctamnum oſtendere, vt indicauimus, vulneratæ eo ſtã tim decidentibus telis. Non eſt alibi quàm in Creta, ramis prætenue, pulegio ſimile, feruẽs & acre guſtu: foliis tãtum vtuntur. Flos nullus ei eſt, aut ſemen, aut caulis: radix tenuis & ſuperuacua. Deniq; Dictãnum in Creta tantum naſci præter Plinium Virgilius quoque 12. Aeneid. ita canens indicat:

Dictãnus in Creta tãtum naſcitur.

Tum Venus indigno nati concuſſa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæſere ſagittæ.

Dictãnus vera flore & ſemine caret.

Cum itaque ex veterum teſtimoniis vera dictamnus tam flore quàm ſemine careat, noſtra hæc vulgaris pſeudodictamnus ſit, vtpote iſtis maxime abundans, oportet. Et cum in Creta tãtum naſcatur, fieri non poteſt vt paßim in Germania producatur. Veram tamen Dictamnum me vidiſſe apud pharmacopolam Georgium Ellingerũ puto, cuius equidem folia multa lanugine obducta erant. Præterea Petroſelini ſemen quod miſcendum Theriacæ iußit Andromachus, non eſt id quod paßim in hortis naſcitur, & nuſquã non venale habetur, ſed quod in Macedonia præruptis locis prouenit, quod Dioſcoride teſte lib. 3. cap. 71. σπέρμα ἔχει ἐοικὸς ἄμμι, εὐωδέστερον δὲ καὶ δριμὺ, εὖ ἀρωματίζον. hoc eſt: Semen habet ammi ſimile, odoratius tamen, acre, & aroma olens. Quinquefolij radicem nemo eſt qui hodie certo ſeſe ſcire dicere poßit: nam quæ paßim apud nos in viis & ſtratis naſcitur foliis quinque, non eſt Pentaphyllon verum: etſi enim

Petroſelinum verũ non habemus.

folia reſpondeant deſcriptioni veterum, cætera tamē omnia repugnant. Quare ſi Tormentilla hodie dicta non fuerit, quæ ſit ſcire non poſſum. Lemnia rubrica, quam hodie terram ſigillatam vocāt, quæ in officinis iam habetur, nec facie nec viribus germanæ æqualis exiſtit: illa enim alba quædam terra eſſe apparet, cum hæc rubra ſit, quod ex colle in Lēno, Galeno teſte, qui totus colore fuluo eſt, accipiatur, vnde & Lemnia rubrica appellata eſt. Lemnia ſiquidem quod ex Lēno inſula comportetur, dici cœpit. Animaduertēdum vero rubricam Lemniam alio nomine etiam dici terram Lemniam, aut ſigillum Lemniū, id quod nono de ſimp. med. facult. libro Galen. iis verbis docet: Lēnia rubrica non eſt germana.

τοιοῦτον γάρ τι καὶ κατὰ τὴν λημνίαν γίνεται γῆν, ἣν μίλτον ὀνομάζουσιν ἔνιοι λημνίαν, καί τινες ἄλλοι σφραγίδα λημνίαν, διὰ τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτῇ σφραγίδα τῆς ἀρτέμιδος ἱερὰν. *quod eſt:* Sigillum Lemniū.

Tale quiddam & in Lemnia terra fit, quam cognominant quidam rubricam Lemniam, & alij quidam ſigillum Lemnium, ob impreſſum videlicet illi ſigillum Dianæ ſacrum. Adeò vt commentitium planè ſit quod ſcribit Dioſcorides libro quinto capite 63. Lemniam terram caprino ſanguini permiſtam incolas cogere in paſtillos, & imagine capræ ſignare. Quem errorem etiam Galenus cum aliarum rerum ad medicinæ vſum neceſſarium, tum huius præſertim terræ diligentiſſimus veſtigator, libro iam citato iis verbis explodit. Cæterum quum & apud Dioſcoridem & alios quoſdam ſcriptum legiſſem, Lemniæ terræ hircinum miſceri ſanguinem, atque ex luto quod eā Dioſcoridis in terra Lēnia erratum.

miſtione conficiebatur, ſacerdotem Lemnia ſigillatum conformare, tum conſignare, cupiebam profectò, & ipſe miſtionis modum inſpicere atque ſymmetriã. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram videndorum quæ in ea ſunt metallorũ gratia, & in cauam Syriam Palæſtinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inſpiciendorum cauſa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, vt quantum ſanguinis terræ admiſceretur conſpicerem. Nam quum iterum Romam pedeſtri peterem itinere per Thraciam & Macedoniam, prius à Troade Alexãdræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauẽ quæ ad Theſſalonicã curſum deſtinabat. Conueniebam autem cum nauclero, vt in curſu Lemno appelleret. Et ſanè ille præſtitit, ſed non ad eam ciuitatem ad quam oportebat. Antea enim neſciueram duas eſſe in inſula ciuitates, ſed credebam, vt Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò quæ in Aegæo ſunt mari, vnã duntaxat ciuitatẽ habent toti inſulæ cognominem, ita & Lemnum nominis ſui vnã habere ciuitatem. Porrò vt ex naui deſcenderam, intellexi ciuitati nomen eſſe Myrinæ: nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum eſſe, aut ſacrũ Neptuni collem, ſed in altera quæ vocaretur Hephæſtias: nec ciuitatem eam Myrinæ eſſe propinquã. Quúmque me nauclerus expectare non poſſet, diſtuli, vt quum Roma in Aſiã redirem, tunc Hephæſtiada viſerem: id quod feci prout ſperaueram & propoſueram. Nam vbi ex Italia in Macedoniam traiecíſſem, eámque penè totã pedeſtri itinere pertranſiſſem, perueniſſemq́ue Philippos, quæ

ciuitas

ciuitas eſt finitima Thraciæ, inde ad mare deſcendi, quod proximum aberat centum viginti ſtadiis: primúmque Thaſon tranſmiſi, diſtantem plus minus ducentis ſtadiis: atque illinc in Lemnum ſeptingentis, ac rurſum fermè ſeptingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde ſanè ex induſtria tum de nauigatione, tum de ſtadiis adſcripſi, vt ſi quem eadem quæ me caperet Hephæſtiada viſendi cupiditas, cognito eius ſitu, ſic nauigationem inſtitueret. In tota nãque inſula Lemno orientẽ ſpectat Hephæſtias, occidentem vero Myrina. Et quod à poeta dictũ de Vulcano eſt, qui Græce dicitur ἦ Φουσες, Decidit in Lemnum. propter collis naturam occaſionem ſumpſiſſe fabulæ crediderim. Apparet enim cõbuſto ſimillimus tum colore ipſo, tum etiã quia nihil in eo naſcitur. In hunc itaque collem ſacerdos quo tempore ego ad inſulam acceſſeram, egreſſa, certo quodam tritici hordeíque numero in terram coniecto, aliſque quibuſdam pro religione patria perpetratis, plauſtrum totum terra impleuit, atque vbi in vrbem conuexiſſet, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias ſphragidas præparabat. Viſum ergo mihi erat percontari, nũquid vnquam antea hircinum ſanguinem huic miſceri ſolitum memoriæ proditum accepiſſent. Quo audito omnes in riſum ſoluti ſunt, nec ij ſanè quiuis ex vulgo, ſed viri oppido quàm eruditi cum in aliis, tum præcipue in vniuerſa patriæ hiſtoria. Hactenus Galeni verba recenſuimus, quæ ideo prolixius tractanda duxi, vt inde noſtræ ætatis medici, Galeni in iis rebus quæ ad medicum neceſſaria erant vſum exquiſitam

diligentiam agnoſcerent, quo & ipſi in iis rebus veſtigandis, pari opera ac ſtudio vti velint, nec perpetuò, vt hactenus fecerũt, illas ipſas negligere, & Andabatarũ more clauſis oculis pugnare. Confectionem porrò terræ Lemniæ Galenus hoc modo fieri tradit. Terram hãc ſacerdos cum patrio quodam honore ſumẽs, haud mactatis animalibus, ſed tritico atque hordeo piamẽti gratia terræ redditis, in vrbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum redactam, vbi valenter conturbauit, paulúmque inde quieſcere ſiuit, aquam quæ ſupernatat aufert, & mox quod ſub ea eſt lutum tollit, ac reliquum duntaxat quod ad imum ſubſedit, lapidoſum ſcilicet & arenoſum, relinquit vt inutile ac ſuperuacaneum. Porrò lutum illud pingue vſque eò deſiccat, dum mollis ceræ conſiſtentiam accipiat, huiúſque acceptis exiguis particulis, ſacrum Dianæ ſignum imprimit, ac poſtea rurſum in vmbra ſiccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiátque illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnium ſigillum. Sic enim quidam illam cognominãt ob impreſſum illi ſigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam rubricam appellitant. Non prætereundum eſt & hoc quod libro primo de antidotis ſcribit Galenus: καλεῖν αὐτὴν ἄμεινον οὐ μίλτον, ἀλλὰ γῆν. ἔστι γάρ τις λημνία μίλτος ἐν τῇ μίλτῳ γεννωμένη πρὸς ἄλλας χρείας ἐπιτηδείους, οὐ μὴν εἰς ἃς ἡ καλουμένη λημνία σφραγίς. hoc eſt: Præſtat ipſam vocare non rubricam, ſed terram: eſt enim Lemnia quædam rubrica in Milto nata, ad alios vſus, quàm ad quos

Cõfectio terræ Lẽniæ.

Morbus.

Terra potius quàm rubrica Lemnia dicenda.

Lemnium ſigillum, accommodata. Rubricam hãc Dioſcorides μίλτον σινωπικὴν vocat, à Lemnia ſiquidem, quæ terra potius dicitur, hoc modo diſtinguens.

Thlaſpin poſtremo noſtro æuo penitus ignorari puto, quamuis Manardus noſter libro ſuarum epiſtolarum medicinalium ſexto, apud Ioannem Auguſtum Laurienſem Epiſcopum à ſe viſam herbam illam ſcribat, notis quas illi Dioſcorides lib. 2. cap. 142. tribuit pulchre reſpondentem. Hæ autem, vt & alij obſeruare hanc plantam poßint, eiuſmodi ſunt: βοτάνιον ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτωκόσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχίδεσιν, ὑπολιπάροις. καυλὸν δὲ λεπτὸν ἀνίησι, διπιθαμιαῖον, ἀποφυάδας ὀλίγας ἔχοντα, καὶ περὶ ὅλον αὐτὸν καρπὸς ὑπόπλατυς ἐξ ἄκρου, ἐν τῷ σπερμάτιον ἐμφερὲς καρδάμῳ δισκοειδὲς, οἱονεὶ ἐντεθλασμένον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔσχηκεν. ἄνθος δὲ ὑπόλευκον. ἐν ὁδοῖς καὶ τοίχων καὶ ἐπὶ θριγκῶν φυόμενον. σπέρμα δριμύ. quod eſt: Herbula eſt anguſtis foliis, ad digiti longitudinem, ſuper terram iacẽtibus, in ſummo ſcißis, ſubpinguibus. Caulem tenuem, duorum palmorum emittit, adnaſcentias paucas habentem, & circa ipſam totam fructus in ſummo modice latus, in quo ſemen exiguum Naſturtio ſimile, diſci figura, veluti conquaſſatum, vnde & nomen inuenit. Florem ſubalbum. Naſcitur in viis, ſepulchris, ſepibúſque. Semen acre. Eodem modo deſcribit Thlaſpin Plinius libro 26. capite 13. cuius verba in priore editione citauimus, hic autem breuitatis ratione habita omittemus. Porrò non tacendum

Thlaſpi hodie penitus ignoratur.

Auicennæ erro

Auicennam in deſcriptione Theriaces Andromachi, non ſine pudendo errore pro Thlaſpeos nomine, Siſeleos poſuiſſe. Hactenus monſtrauimus multa eſſe medicamenta ſimplicia ad Theriaces germanæ compoſitionem neceſſaria, quorũ hodie exacta cognitio planè perierit: non quod omnia quæ ignorentur recenſuerimus, multa enim ſtudio prætermiſimus, paucis tãtum oſtenſis, vt ex illis ſaltem intelligeremus Theriacam noſtra tempeſtate priſtinos effectus præſtare nõ poſſe. Si etenim ἡ ἑνός τινος χωλεία πολλάκις διαφθείρει τὰ πάντα, *hoc eſt, vnius cuiuſdam medicamenti vitium omnia ſubinde corrumpit, vt in libro de Theriaca ad Piſonem ait Galenus, quî nobis ſpes eſſet tot hodie ſimplicia medicamenta ſeplaſiariis ignorantibus, vt confectio illa recte pararetur? Vtinam autem ad Barbarorum, Arabúmque lupanaria non deflexiſſemus, ſed à Græcis potius fontibus medicamina hauſiſſemus, ita enim Theriaca optima hodie non careremus. Sed ſatis ea de re.*

Syrupum, vt vocant, de Eupatorio, eos quos Meſue pollicetur effectus præſtare non poſſe, quod multa huius cõpoſitionem ingrediantur medicaméta, quæ Seplaſiariis prorſus ignota ſint.

CAP. XLIII.

Cõfectio Syrupi de Eupatorio.

Compoſitio Syrupi de Eupatorio apud Meſuen hæc eſt: Radicum apij, Fœniculi, Endiuiæ, ſingulorum vncias 2. Glycyrizæ, Schœni, Cuſcutæ, Abſinthij, Roſarum, ſingulorũ drachmas 6. Capillorum Veneris,

neris, Bedeguar, Florum Bugloſſæ, Aniſi, Eupatorij, ſingulorum drachmas 5. Rauedſeni, Maſticis, ſingulor. drachmas tres. Spicæ, Aſari, folij, ſingulorũ drachmas duas. Coque in aquæ libris 8. donec tertia eius pars conſumatur, & cum libris 4. Sacchari, & ſucci apij & endiuiæ idonea quãtitate, fiat Sirupus. Quis vero eſt tam caligantibus oculis, qui non videat multa hic à Meſue recenſeri, quorum hodie nulla apud Pharmacopolas eſt exacta cognitio? Et vt aliqua ex iis attingamus, quis eſt qui Endiuiam, quæ intybi ſpecies eſt, hac tẽpeſtate agnoſcat? Alia enim eſt qua in Italia, alia qua in Germania vtũtur nunc Pharmacopolæ, & vix eſt hodie Pharmacopola, qui non propriã oſtendat. Et quod mirum admodum eſt, ſcio qui pro Endiuia herbam accipiant quæ hodie Cardus Mariæ nominatur, ídque execrãdo errore. Paßim tamen iam pro Endiuia lactuca ſylueſtri vtuntur, id quod lactis liquor qui in ea eſt, ſatis indicat. Schœno denique, hoc eſt, odorato iunco, ſeu vt noſtri nominãt Squinãto, nos carere paradoxo præcedenti monſtrauimus. Sed quid de Bedeguar dicam herba, in qua Pharmacopolæ noſtri magis varij quàm hydra exiſtũt, neque quiſquam illorum quid Bedeguar ſit certo agnoſcit? Vnus eſſe Chamæleontem album, alter Chamæleontem nigrum, hic Cardopaciam vulgò dictam, ille aliam quandam ſpinam eſſe ait, neque eſt qui non peculiarem afferat. Pro cæcitatem noſtram, qui in tam manifeſtis cæcutimus. Quis enim eſt qui non videat Bedeguar Arabum nihil aliud eſſe quàm eam herbã, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν, Latini vero Spinã albam

Endiuia vera incognita.

Endiuia nõ eſt Cardus Mariæ.

Bedeguar qualis herba.

Spina alba.

Be[guar] de[ſcr]iptio

albã vocant? nemo ſanè niſi qui talpa cæcior ſit. Nam ita bedeguar deſcriptio apud Serapionem cum deſcriptione Spinæ albæ apud Dioſcoridem cõuenit, vt eãdem herbam eſſe euidẽtiſſimum ſit. Deſcriptio autem Bedeguar apud Serapionem cap. 99. hæc eſt: Bedeguar nominatur Acãthis leuce, & eſt in Græco ſpina alba. Naſcitur in mõtibus, & habet folia ſimilia Chamæleonti albo, niſi quia ſunt ſtrictiora & albiora, & ſuper ea eſt ſimile borræ, & ſunt ſpinoſa, & habet ſtipitem longum duobus brachiis, in craſſitudine digiti pollicis, vel plus: color eius eſt vergens ad albedinem, & ſuper ſummitates eius ſunt capitella ſpinoſa ſimilia ericio marino, niſi quia ſunt minora & oblonga, & flos eius eſt coloris purpurei, & ſemen eius eſt ſimile grano cartami, niſi quia eſt rotundius eo. Spinæ vero albæ lib. 3. cap. 19. apud Dioſcoridẽ illa: ἄκανθα λευκὴ φύεται ἐν ὄρεσι καὶ ὑλώδεσι τόποις. φύλλα ἔχουσα χαμαιλέοντι λευκῷ ἐμφερῆ, στενώτερα δὲ καὶ λευκότερα, ὑπόδασεα, ἀκανθώδη. καυλὸν ὑπὲρ δύο πήχεις, δακτύλου τοῦ μεγάλου ἢ καὶ μείζονος πάχος, ὑπόλευκον, κενὸν ἔνδοθεν. ἐπ᾽ ἄκρου δὲ αὐτοῦ κεφαλὴ προσεστιν ἀκανθώδης, ἐχίνῳ θαλασσίῳ ἐμφερὴς, πλὴν ἐλάσσων καὶ ὑπομήκης. ἄνθη πορφυρᾶ, ἐν οἷς τὸ σπέρμα ὡς κνίκος, στρογγυλώτερον δέ. quod eſt: Spina alba naſcitur in montibus & ſyluoſis locis, folia albo Chamæleonti ſimilia, anguſtiora tamen & candidiora, aliquantum hiſpida, & aculeata. Caulem ſupra bina cubita altum, digiti magni aut pollicis craſſitudine, ſubalbum, intus cauum. In cacumine eius

Spinæ albæ notificatio.

caput

caput adeſt ſpinoſum, Echino marino ſimile, attamen minus & oblõgum. Flores purpurei, in quibus ſemen ceu Cnicus, ſed rotundius. Ex his itaque deſcriptionibus ſole clarius fit Bedeguar à ſpina alba nõ differre: id quod ſi verum eſt, vt eſt ſanè, neque Chamæleon albus, neque niger eſſe poteſt, quod diuerſæ à ſpina alba herbæ ſint, ſeorſimque à Dioſcoride diuerſis capitibus deſcriptæ. Vt autem qualis herba ſit hodie ſpina alba ſtudioſi intelligant, ecce noſtrum ea de re iudicium apponemus. Mea ſiquidem ſententia ea eſt herba quæ hodie Cardus Mariæ, germanicè Vehdiſtel, appellatur: nam huius folia albo Chamæleonti ſimilia, & candidis ſiue lacteis maculis inſperſa, vnde & nomen tam Græcum quàm Latinum, adde etiam germanum, Vueiſdiſtel enim quidam nominant, pulchre quadrant. Aculeata etiã ſunt, atque ob id ſi tanguntur immodicè pungunt. Caulis præterea ad bina cubita altus, cauúſque exiſtit. Capitulum ſpinoſum, flores purpurei, ſemen Cnico ſimile, rotũdius tamen, & vt paucis dicam, nihil non reſpondet. Sed fac coniecturas has noſtras in vniuerſum eſſe falſas, nihilominus tamẽ pro Bedeguar Cardus Mariæ in ſyrupi de Eupatorio confectionem accipi debet, quod huius vires planè cum viribus ſpinæ albæ à Dioſcoride aſſignatis cõueniant, vt patet vtraſque conferenti. Cæterũ pro Bugloſſa niſi quis Boraginem ſumpſerit, vitioſa confectio erit. Qualiter in Eupatorio herba paſſim omnes hallucinentur medici, in paradoxo ſeptimo diximus: omnes enim herbam eſſe putant quæ vulgò Kunigundis herba dicitur, cum potius ſit ea, Bedeguar eſt ſpina alba. Spina alba eſt Cardus Maria. Pro Bugloſſo accipienda Borago.

quæ

Eupatorium eſt Agrimonia noſtra.

quæ Agrimonia vocatur. Si itaque præcipuum quod huius Syrupi compoſitionem ingreditur, & vnde illi nomen inditum eſt ignoratur, quid de eius facultatibus ſperare poſſent ægrotantes? Accedit quod veram etiã Spicam, quæ hic quoque requiritur, non ſatis cognitã, vt diximus, habeamus. Foliũ præterea quod Græcis pariter & Romanis Malobathrum appellatur, hodie ignotum eſt, nec eo propter precij immenſitatem vti licet. Eſt autẽ hoc Dioſcoride lib. 1. cap. 11. teſte, cum nigredine quadam candicãs, non facile fragile, odore ſenſum feriẽs, & odoris ſuauitate diutius permanens, & Nardum guſtu referens. Eas certe notas noſtrum Folium non habet, adulterinum enim eſt, neque mirum quod germanũ ex India afferri debeat. Scribit & Manardus ſe toto vitæ ſuæ tempore vix vnicũ videre Foliũ potuiſſe. Proinde ſi tot medicamẽtorum ſyrupi de Eupatorio cõpoſitionem cõſtituentiũ cognitio nos latet, quî eos quos Meſue pollicetur effectus præſtare poſſet? Quare germanum Eupatorium adhibeant, aliáque in eorum locum quæ haberi non poſſunt ſuccidanea accipiant, vbi hoc genere ſyrupi poſthac vti voluerint. Hic libro primo colophonẽ imponemus, quod ſuperuacaneum eſſe putamus plurium medicamentorum compoſitorum confectiones, in quibus hodie multa deſiderantur, indicare, quãdo quiuis ad priorum exemplum, agnitis tantum ſimplicibus illa cognoſcere, atque adeò tandem has etiã emendare poſſit. Et hic certe vnicus eſt modus quo hodie Pharmacopolarum ignauiæ mederi licebit, vt ſcilicet noſtratium herbarum viribus probe agnitis, peregrina

Spica vera incognita.

Foliũ hodie ignotum.

Pharmacopolarũ ignauiæ vt medendum.

&,

& exotica medicamenta, ea maxime quæ nobis ſuſpecta & non exactè cognita ſunt, abiiciamus, & in illorum locum, alia quæ indies oculis conſpicere datum eſt, ſubſtituamus. Nā quot hodie neglectæ iacent herbæ, vno hoc nomine quod omnibus cognitæ ſunt, & pedibus ferè calcantur, quarum tamen mira vis medica exiſtit? Has itaque ambabus manibus arripiamus, & exotica prorſus, vel ſi non licet omnia, ſaltem nonnulla remoueamus. Sed ea de re aliàs fortè multa.

LIBRI PRIMI FINIS.

LEONARDI FVCHSII PARADOXORVM MEDICINAE, LIB. II.

PROOEMIVM.

Qvum ad rectam medendi rationem perdiſcendam non parum momenti ſimplicium medicamentorum cognitio afferat, quemadmodum Galenus in libro quem de medēdi ratione inſcripſit multis in locis teſtatur, primo ſiquidem libro paradoxa quædam, quæ quantum in materia medica exacta cognoſcenda Arabes olim, ac nunc noſtri ſæculi medici aberrarint demonſtrarūt, produximus, vt hac ſcilicet ratione ſolidæ medicinæ ſtudioſis viam quandā *Simpliciū medicamentorū cognitio ad rectā medendi rationem vtilis.*

præſtrueremus,

Quæ in ſecundo hoc libro tractabũtur.

præſtrueremus, qua ad ſimplicium medicamentorum veram cognitionem peruenirent, atque adeò expeditius medendi methodum aggredi poſſent. Secũdus autem hic quem auſpicamur liber, paradoxa nonnulla habebit, quæ ad cauſas morborum, eorundémque curandi veram rationem attinent, in quibus à frequentiſsimis illis vulgarium medicorum opinionibus recedimus, ita vt ex his ipſis iterum diſcere queant veritatis ſtudioſi quantum à priſca & germana medendi ratione noſtræ tẽpeſtatis deſciuerint medici, vbi quiſque ſibi peculiarem in medendo magiſtrum ac ducem imitandum proponit, citra omnem methodũ quicquid ille præſcripſerit adhibens. Nemo enim ſanæ mentis neſcit maximam hodie medicorum partem non antea curandis ægrotis manus admouere, niſi vbi prius remedia ab iis quos practicos nominant, ſine omni delectu & iudicio emendicarint: ſatis enim eſſe arbitrãtur, vbi remediorum magnum aceruum miſeris obtulerint ægris, magníque vſus medicos ſe eſſe cenſent, quoties ſemper aliquid noui moliri videtur, neſciẽtes alterum alteri impedimẽto eſſe, & hoc pacto non rãro in longius tempus protractum iri morbũ. Longè itaque conſultius eſſet, ſi methodo curare vellent, morborũ in primis naturam eorúmque cauſas inquirerent, è quibus tandem curationis indicationes, haud aliter quàm Galenus in ſuis de medendi methodo libris docuit, eruendæ eſſent, quæ deinceps pulchrè remediorum inueniendorum rationem, ſine prædictorum autorum ope & ſubſidio, oſtenderent. Cæcis ſanè perſimiles ſunt eiuſmodi doctorculi, quibus niſi dux quiſpiam

Noſtri medici à priſca ac germana medendi ratione deſciuerunt.

Morborũ cauſæ primum inquirẽdæ.

Medici noſtri ſeculi cæcis ſimiles.

piam qui iter commonſtret, contigerit, nuſquam progredi poſſunt. Et accidit plerunque vt cæcis illis cæcus dux obtingat, atque adeò vtrique foueam incidant. Hos certe medicos ab aliorum præſcripto ne latum quidem vnguem recedentes, Manardus noſter appoſite medicos ex commentario dixit, quod ſcilicet non in pectore & mente, ſed in chartis & membranis ſua remedia ac curandi rationem ſepoſitam habeant: neque enim mederi morbo ſciunt, niſi nomine prius habito, proprio eius capite à libris remedia requirant. Nemo autem me hæc dicere putet quaſi ad libros planè nõ eſſe recurrẽdum exiſtimẽ, atque adeò in totum reiiciendos medendi rationem præſcribentes autores velim, id quod ſuperioribus annis Morophraſtus quidã (ah Theophraſtus dicere volui) docere auſus fuit: abſit enim vt in eam demẽtiam deducar: ſed vt monerem ne ſe, tãquam cæci eſſent, à nudis nominibus illuc duci patiantur veluti ad iudices, & vt ea quæ apud illos legũt ad examen rationis vocent, nec illorum placitis tãquam Delphicis oraculis paßim obtemperent, ſed illa potius ad ſuas indicationes proſequendas exigant. Neque enim adeò nos ſcriptorum, Arabum potißimum, nominibus mancipare conuenit, vt poſthabita ratione, ſolis eorum autoritatibus innitamur. Id autem quàm neceſſarium, quámque vtile fuerit, probe paradoxa noſtra quæ hoc libro tractamus monſtrabunt: euidenter enim noſtræ ætatis medicos, Arabum ac iuniorum decreta in medendi ratione ſectantes, toto cælo errare docent. Quare ea diligenter expendant, vt ad illorum exemplum reliqua

Medici ex commentario.

Theophraſtus Paracelſus.

quoque

quoque medicorum placita quæ hic non attingimus examinare poſſint: neque enim omnia quæ in dubium vocari poſſunt proſequi animus eſt, ſed pauca ſaltem, atque ea ſanè quæ quotidie ferè inter medendum accidunt.

Non eſſe niſi duo tantum cauſarum inſalubrium genera, externam ſcilicet & internã, vel vt hodie loquuntur, primitiuam & antecedentem, contra Auicẽnam, totúmque iuniorum medicorũ cœtum, cõiunctam enim in morbis Galenum ne ſomniaſſe quidem.

CAP. I.

Auicennæ & illũ ſequentium erronea de cauſarum generibus ſententia.

AVicenna Fen. 2. Canonis primi, Summa 1. doct. 2. cap. 1. tria eſſe cauſarum morbificarum genera his verbis innuit: Cauſæ diſpoſitionum corporis ſunt tres, primitiuæ, antecedentes, & coniunctæ. Exemplum coniunctæ cauſæ putredinem in febribus eſſe inquit. Auicen. in ſua Iſagoge ſequitur Ioannitius monachus ita de cauſis ſcribens: Modi occaſionum infirmitatem facientium ſunt tres. Nam aliæ ſunt quæ vocantur primitiuæ, quæ exterius accidunt corpori, vt calor & frigus. Sunt & antecedentes, quæ admouentur intrinſecus in corpore, vt repletio & inanitio. Sunt & aliæ quæ vocantur coniunctæ, quæ cum adſunt, adeſt infirmitas, & abeuntibus his infirmitas abeſt, vt putredo in febribus. Ioannitium deinceps imitati ſunt omnes in vniuerſum medici recentiores, eaſdem in ſuis libris cuiuis morbo aſſignantes. Errare autem illos vehementer ſtudioſi videbũt, vbi

definitionem quam illi cauſæ coniunctæ adſcribunt, falſam & mendacem eſſe demonſtrauerimus. Neque enim Putredo, vt Ioannitius & Auicen. qui ſe falſo Galen. gloriatur eſſe interpretem, ſentiũt, febris cauſa cõiuncta exiſtit, ſi enim eſſet, tunc putredine amota calor quoque febrilis amoueretur: quod nõ fit, nam ſi fieret tũc infrigidatio, vltima nimirum in curatione febris medici operatio, eſſet ſuperuacanea, quam tamen Galenus vt neceſſariam valde poſt deuictam putredinem adhibendam eſſe paſſim admonet. Præſertim vero cap. 89. artis paruæ, vbi ita ſcribit: Eadem ratione in aliis tribus intemperaturis, vnum commune præceptum obſeruabimus, vt vnã quamque prius quæ efficit cauſam reſcindamus, deinde ita ad illam quæ ab eadem cauſa facta eſt, ægritudinem accedamus. Quibus vtique verbis generatim Galenus ſemper cauſam morbũ facientem primum reſcindendam eſſe docet, ab ea vero & ægritudinem à cauſa factã: ita vt euidentiſſimum ſit cauſam morbi immediatam, quam coniunctam noſtri appellãt, auferri poſſe morbo adhuc remanente, quod tamen definitioni eius repugnat. Sic poſt reſciſſam putredinem, quæ febris putridæ cauſa efficiens eſt, remanet calor febrilis accenſus in corde, & per arterias ac venas in totum corpus diffuſus, qui tandem quamprimum per refrigerantia extingui debet. Hunc ſanè ordinem in curanda febre putrida Galen. etiam lib. 11. ther. met. cap. 4. obſeruat, ita ſcribens: Fieri non poteſt vt febris ſanetur niſi inhibita prius putredo ſit. Quare ſummouenda putredo ipſa primum, mox febris ſanari debebit. Et

Putredo nõ [est] cauſa [co]niuncta febris.

Cauſa cõiuncta poteſt amoueri adhuc remanẽte morbo.

lib.8.cap.1.ſic dicens: Itaque *ſi iam præſens febris eſt, ſed cauſa quæ eam excitauit iam deſiit, huc tãtum ſanandæ eius conſilium dirigetur, vt refrigeretur.* Et *rurſus lib.11.cap.10.* Hoc *vero tẽpore, inquit, etiam vires roborare, quo & putredinẽ ſuperent, & ſuccos concoquant, ſtudebimus.* Quod *vero febris ipſius iam acceſſum eſt, id refrigerabimus.* In *auxiliorũ enim inueniendorum ordine, vltima eſt quæ ab hac ſumitur indicatio: quamuis alia ratione ſit prima, quippe cum à febri cœperit inueniẽdorum præſidiorum nunc methodus.* Quibus *vtique verbis* Galenus *manifeſte docet, quod in ordine præſidiorũ vltima indicatio ſit remouere febrem per refrigerãtia, poſt amotam putredinem.* Euidentiſſimum *itaque eſt ſi febris putrida putredinem haberet cauſam cõiunctam, tunc ea amota, id enim definitio vrget, ſubmoueretur & morbus, & minime neceſſarium eſſet, iuxta* Galeni *conſilium, ad iam factæ febris curationẽ venire.* Proinde *errãt* Auicẽna *ac* Ioannitius *illiſque imitantes medici, putredinem cauſam coniunctam febris ſtatuentes, cum iuxta* Galeni *dogma, nec febris putrida, nec alij morbi cauſam coniunctam habeant, ſed ipſimet læſarum actionum cauſæ cõiunctæ ſint.* Et *cum illa cauſa quam coniunctam vocant ſæpius amoueatur, morbo adhuc remanente, quemadmodum de putredine demonſtrauimus, falſam eſſe definitionem quã illi afferũt oportet, dicentem cauſa cõiuncta ſemota, amoueri & morbum.* Quod *vero crediderint* Galenum *in morbis ſtatuiſſe cauſam coniunctam, nulla alia ratione factum eſt, niſi quod librum de definitionibus, & eum qui*

Morbi cauſa con iuncta carent.

introductio ſeu medicus appellatur, Galeni eſſe exiſtimauerunt, in quibus ſanè cauſæ coniunctæ mentio fit. Sed eos libros eſſe ſpurios nemo hodie neſcit, idque aliàs non raro in noſtris lucubrationibus teſtati ſumus, quod in iis multa ſint, quæ cum Galeni placitis ex diametro pugnent. Et certe in Græco exemplari vterque liber inter νόθα, & Galeno falsò adſcripta, enumeratur. Non eſſe autem Galeni legitimum librum Introductorium euidentiſſimum fiet, ſi quis definitionem qua illic cauſam coniunctam notificare ſtuduit, intimius expenderit. Sed verba autoris quiſquis ille fuerit ſubiecimus. συνεκτικὸν, inquit, αἴτιόν ἐστιν, οὗ παρόντος, πάρεστι καὶ τὸ νόσημα, καὶ ἐξαιρουμένου, λύεται, ὡς σκώλοψ, ἢ βέλος. quod eſt: Cauſa coniuncta ſiue continens eſt, quæ cum præſens eſt, eius quoque morbus adeſt, quum vero tollitur, etiam morbus euaneſcit, vt ſpina & telum. Quæ quidem notificatio nulli grauioris autoritatis medico, tantum abeſt vt Galen. medicorum κορυφαίῳ adſcribi queat, congruit, quod in propatulo falſum ſit, quod hic in exemplo profertur. Quis enim neſcit euulſo telo infixum vulnus adhuc remanere? Vulnus autem eſſe morbũ actiónemque vitiare omnibus in confeſſo eſt, cõtinuitatis enim ſolutio exiſtit. Iiſdem penè verbis autor libri definitionum cauſam deſcribit coniunctam, dicens: συνεκτικὸν αἴτιον, ὃ παρὸν μὲν παροῦσαν φυλάττει τὴν νόσον, αἰναιρούμενον δὲ συναναιρεῖ, ὡς ὁ ἐν κύστει λίθος. id eſt: Cauſa coniuncta eſt quæ quum præſens eſt, præſentem quoque morbum cuſtodit, quũ vero tolli-

Liber de definitionibus & Introductorius ſpurii.

Euulſo telo morbus remanet.

tur, morbum quoque ſimul tollit, vt lapis in veſica. Quam itidem definitionē haud aliter quàm priorem piaculum ſit in Galenum autorem referre, quod manifeſte falſum ſit lapidem in veſica in cauſarū numero collocari poſſe, quum morbus ſit, actionem enim lædit. Quicquid enim primo actionē vitiat, morbus ſit oportet. Et Hippocrates quidem inter morbos puerorū 3. aph. 26 lapidem veſicæ recenſet. Ita planè in aperiſſimis cæcutimus: neque mirum, quod nullus nobis conſtitutus ac proprius loquendi de rebus medicis modus ſit, qualem veteres obſeruaſſe videmus. Hi nanque duo tantum cauſarum morbificarum genera eſſe ſtatunt, externam videlicet & internam, ſiue vt nunc loquūtur, primitiuam & antecedentem. Idipſum feciſſe Galenum legimus lib. 1. ther. metho. cap. 8. dum in eam ſententiam ſcribit: τέταρτον δ' ἤδη τοῖς δὲ γένος ὑποθέσθω, τὸ τῶν νοσωδῶν αἰτίων. ἐκ τούτων τὰ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ τοῦ ζώου σώματι συνιστάμενα, προηγούμενα καλείσθω. τὰ δ' ἔξωθεν προσπίπτοντα προκατάρχοντα. hoc eſt: Quartū vero ab iis genus ſtatuito, quod ſit morbificarum cauſarum. Atque harum quæ quidem in ipſo animalis corpore conſiſtunt, antecedentes nominet: quæ vero extrinſecus accidunt, primitiuas. Et in lib. de morborum cauſis ita ſcribens. πάλιν οὖν ἐπανελθόντες ἐχώμεθα τῶν προκειμένων. ἦν δ' οἶμαι προκείμενον ἑκάστου τῶν ἁπλῶν νοσημάτων εἰπεῖν τὰς προηγουμένας αἰτίας, ἄχρι καὶ τῶν προκαταρκτικῶν. οὐδὲν γὰρ χεῖρον τοῖς οὕτω διαστελλομένοις τὰς προσηγορίας τοῦ σαφοῦς ἕνεκα ἀκολουθῆσαι.

Lapis in veſica morbus, non autē cauſa exiſtit.

Duo tātū cauſarum genera.

σαι. τὰς μὲν δὴ κατ᾽ αὐτὸ τὸ ζῶον, εἴτ᾽ οὖν διαθέσεις, εἴτε καὶ κινήσεις παρὰ φύσιν, αἰτίας ὀνομάζουσι προηγουμένας νοσημάτων. τὰ δ᾽ ἔξωθεν προσπίπτοντα, καὶ ἀλλοιοῦντα καὶ μεταβάλλοντα μεγάλως τὸ σῶμα, προκατάρχοντά τε καὶ προκαταρκτικὰ καλοῦσιν αἴτια. *quod eſt: Redeamus igitur ad id quod propoſitum nobis erat, nēpe vt ſingulorum ſimplicium morborū explicemus, tum antecedentes, tum primitiuas cauſas: neque enim fuerit abſurdum, dilucidioris doctrinæ gratia, eas huiuſmodi nominibus diſtinguere. Eas ſiquidē quæ in animali ipſo conſiſtunt, ſiue affectus, ſiue motiones præter naturam, cauſas nominant morbos antecedentes. Quæ vero extrinſecus adueniunt, & vehemēter alterant, immutántque corpus, eas primitiuas appellāt. Ex quibus omnibus luce clarius fit Galenū inter morbificas cauſas, coniunctam non numeraſſe. Et quod ea penitus fuerit eius ſententia, en adamātino hoc ipſum argumento euincemus. In arte medicinali cap. 78. ita ſcribit:* τὴν ἤδη γεγενημένην τε καὶ οὖσαν νόσον ἰᾶσθαι χρή. τὴν δ᾽ οὔπω μὲν οὖσαν, ἐσομένην δὲ, ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαθέσεως κωλῦσαι γενέσθαι. τῆς γινομένης δὲ τὸ μὲν ἤδη γεγονὸς ἰᾶσθαι. τὸ γεννησόμενον δὲ, κωλῦσαι γενέσθαι. κωλυθήσεται τῆς διαθέσεως, ἐφ᾽ ᾗ γίνεσθαι πέφυκεν, ἀναιρεθείσης. ὀνομάζεται δὲ ἡ τοιαύτη διάθεσις αἰτία προηγουμένη. γεγονυῖα δὲ νόσος ἤδη, θεραπευθήσεται τῆς διαθέσεως, ὑφ᾽ ἧς πρώτης ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια βλάπτεται, λυθείσης. ἥνπερ δὴ καὶ φαμὲν αὐτὴν εἶναι τῆς νόσου οὐσίαν. *id eſt: Mor-*

Cauſa antecedētes.

Cauſæ primitiuæ.

bum iam factum atque exiſtentem curare oportet: ſed qui nondum quidem adeſt, futurus autem, is ne ab eo qui in corpore eſt affectu fiat, prohibendus. Eius vero qui adhuc fit, quod quidem iam factum eſt curare oportet: quod autem futurum, prohibere ne fiat. Prohibebitur autem ſublato eo affectu, à quo fieri natura aptus eſt. Nominatur vero talis affectus cauſa antecedēs. Morbus autem iam factus curabitur, poſtquam affectus is, à quo primum quæ ſecundum naturam eſt actio læditur, ſolutus fuerit, quem quidem & ipſum morbi eſſentiā eſſe dicimus. In quibus verbis ita euidenter ſuam de cauſa antecedente & morbo ipſo ſententiā declarat, vt nihil clarius dici potuerit. Primum enim affectū illum à quo morbus fit, cauſam antecedētem appellat. Affectū autem qui actionem vitiat, morbum nominat: ita paſſim ſibi ſimilis eſt Galen. Alibi enim, præſertim libro 1. & 2. ther. method. & libro de ſymptomatum differ. cauſam & morbum ipſum, non ſecus quàm hoc loco diſtinguit, ſic dicens: ἐπειδὴ τὸ νόσημα διάθεσίς τις ἦν παρὰ φύσιν τὴν ἐνέργειαν βλάπτουσα, πρὸ νόσου δ' αὐτῆς ἐνδέχεταί τινα προηγεῖσθαι διάθεσιν ἑτέραν παρὰ φύσιν μὲν καὶ ταύτην, οὐ μὴν κατά γε τὸν ἑαυτῆς λόγον βλάπτουσα τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ νοσήματος τὴν τοιαύτην διάθεσιν οὐ νόσημα καλέσομεν, ἀλλ' αἰτίαν προηγουμένην. *hoc eſt: Quum morbus affectus quidam ſit præter naturam, lædens actionem, fieríque poßit vt morbum ipſum alter præcedat affectus, qui & ipſe quidem ſit præter naturam, neque tamen ſuapte ratione,*

ne, neque per ſe, ſed interueniēte morbo lædat actionem, hunc affectum non morbum, ſed cauſam quæ morbum antecedit, vocabimus. Si itaque affectus is qui morbum facit, cauſa antecedens dicitur, qui iam cauſæ coniunctæ locus ſit non video, niſi is affectus ſit, qui actionē vitiat: at ita à morbo nihil differet, quod dictu abſurdiſſimum eſt, idem enim eiuſdem reſpectu & morbus & cauſa eſſe non poteſt. Veriſſimum igitur eſt quod dicimus Galenum cauſam coniunctam in morbis ne ſomniaſſe quidem, quod ſecundum huius ſententiam affectus actionem impediens morbus ſit, & minime cauſa morbi. Proinde non immeritò à nobis taxatur Auicenna, quemadmodum Montuus putat, qui hoc loci iterum ineptire, ac ſua cōtra nos ſomnia producere non veretur: hic enim cum Galeni ſe interpretem faciat, debuit ab eo quem interpretatus eſt non tam leuiter, & præter omnem rationem diſſentire, maximè cum Fen 2. Can. 1. doct. 1. cap. 2. morbum haud ſecus quàm ille deſcripſerit, affectum eſſe actiones impedientem dicens. Cæterum iniuriam mihi à Montuo fieri, quod librum Introductorij & definitionum me inter Galeni commentarios numeraſſe ait, nemo eſt, modò lucubrationes meas obiter ſaltem legerit, qui ignoret, ita vt apertum mendacium multa confutatione non opus habeat. Verum cum Montuus ex cauſæ coniunctæ deſcriptione ſequi non videat illam à morbo nihil differre, atque adeò eſſe affectum actionem lædentem, etſi hoc ipſum antea demonſtrauerimus, en denuò quod videre non poteſt plenius oſtēdemus. Si cauſa coniuncta eſt,

Idē eiuſdem reſpectu & morbus et cauſſa eſſe nō poteſt.

Cauſa cōiuncta à morbo nihil differt

quæ cũ adeſt, ſimul adeſt & morbus, & quæ ſi abeſt, morbus quoque abeſt, tunc nihil differt ab affectu, à quo primũ ea quæ ſecũdum naturã eſt actio læditur. nam vt ex Galeni verbis paulò antè ex arte medicinali citatis liquet, morbus iam factus aufertur, vbi affectus ille, qui certe nihil aliud eſt niſi ipſa morbi eſſentia, vel morbus ipſe, tollitur. Adeóque ſequitur affectum illum qui morbum ſeu affectum illum à quo actio impeditur creat, non dici cauſam coniunctam, ſed antecedentem, & is etiam remanẽte adhuc morbo tolli poteſt, vt ſuprà de putredine mõſtratum eſt. Quare vel cauſam coniunctã Auicenna & ſui ſequaces abnegẽt, vel vitiatã actionem, quod Galenus improbat, morbum eſſe ſtatuant oportet. Animaduertãt hic oro ſtudioſi, quàm parũ ſibi conſtet Montuus, dum alibi negaſſe, alibi ſtatuiſſe Galenũ cauſam cõiunctam impudenter mentiens oſtendere conatur, cum tamen conſtet nullibi locorum cauſam coniunctam in morbis ſtatuiſſe Galenum. Et prò pudor, quæ dementia eſt aſſerere humorem putreſcentẽ febris cauſam eſſe mediatam, calorem autem in corde ſuccenſum continentem ſeu immediatam, quum vtrunque falſiſsimum ſit? Putredo enim immediata cauſa febris eſt. Ex putredine enim, vt ait Galenus de morborum cauſis, calefiũt tum corpora reliqua omnia, tum maxime ſemina, & ſtercora. Calor autẽ ille immodicus non cauſa immediata eſt, ſed ipſe morbus, qui ſcilicet actionem impedit: Pudet in tam puerilibus refellendis occupatum eſſe debere, præſertim cum ſexagenarius illa deblateret ſenex. Porrò nullam eſſe in morbis cauſam cõiunctam

Montuus ſibi non conſtat.

Putredo cauſa febris immediata.

ctam latenter innuit Mõtuus, cum morbum rem permanentem facit, id quod ita monſtramus: Rerum permanentium non ſunt cauſæ coniunctæ, morbi ſunt res permanentes, non habent igitur cauſas cõiunctas. Non eſſe autem rerum permanentiũ cauſas cõiunctas inde ſatis liquet, quod nõ poſſunt ſimul cum ſuis cauſis auferri. Morbos autem eſſe res permanentes, fatetur Montuus, ipſe & docet etiam Galenus. Morbi enim affectus ſunt. Affectus autem, vt ait Galenus lib. de ſymptom. differ. conſtans & permanens eſt. Morbus autem qui adhuc fit, non dicitur morbus iuxta Galenũ, ſed pathos, vt videre licet loco iam citato, & lib. 2. ther. method. Falſum præterea eſt quod Montuus cauſam coniunctam Galenum lib. 1. de ſympto. cauſis ſtatuere ait, neque enim vllibi eius meminit. Septimo vero aphoriſmorum com. 30. cauſæ quidem cõiunctæ mentionem facit, at non vt morbificæ, ſed tantum vt ſpumoſæ pituitæ. Sic & in libro de pulſibus cauſæ cõiunctæ mentio fit, quod pulſus habere cauſas coniunctas indubitatum ſit. Proinde parum quid dicatur hoc loco animaduertit Mõtuus, nobis enim de morbificis, huic vero de quarumuis rerum cauſis ſermo eſt. Stat itaque firma adhuc ſententia Galeni, nullam planè in morbis eſſe cauſam coniunctam, quicquid Arabes ac barbariſsimi illorũ ſectatores nugentur. Fatemur autem iuxta definitionem morbum actionis læſæ cauſam coniunctam dici poſſe. Perinde enim vt morbo poſito, actio quoque læſa ponitur, ita illo remoto, & hæc etiam remouetur. Atqui morbi ipſius planè nullam eſſe cauſam coniunctam conſtanter affirmamus.

Rerũ permanentiũ non ſunt cauſæ coniunctæ.

Medicos

Medicos iuniores repletionis ſpecies confundere, neque quod turpe admodum eſt, eaſdem recte definire.

CAP. II.

Noſtra tẽpeſtatis medicorũ repletionis diuiſio erronea.

*N*Oſtræ ætatis medici duplicem faciunt repletionem, vnam quidem ad vaſa, alteram vero ad virtutem nominantes. Quæ ad vaſa fit, alio nomine repletionem in quantitate appellãt: eam vero quæ ad virtutem, in qualitate repletionem vocant. Quæ in quantitate fit Plectoriam, ita enim loquuntur, alio nomine dicunt, quemadmodum eam quæ in qualitate fit Cacochymiam. Plectoriam ſeu repletionem in quantitate deſcribunt eſſe, vbi omnes ſimul humores ſua quantitate excedunt, aut vnus tãtum. Cacochymiam autem vbi humores ſua qualitate tãtum, puta caliditate vel frigiditate, humiditate aut ſiccitate exuperãt. Hæc quidẽ iuniorũ de repletione ſentẽtia eſt, quæ quàm erronea ſit ſatis conſtabit, vbi primum quid repletionis nomine intelligendum ſit explanauerimus.

Repletio quid. πλῆθος. πλησμονή.

Repletionem hoc loco magis generatim inaudire oportet, quàm vt cum plenitudine coincidere poſſit, quam Galenus πλῆθος καὶ πληθώραν nominat, vt ſit potius idẽ cum eo quod πλησμονὴ Hippocrati, & Galeno πλεονεξία dicitur. Id quod ideo monẽdum eſſe duxi, ne ſcilicet quis temere me poſtea cacochymiã inter ſpecies repletionis enumerantẽ ignorãtiæ arguere, ac planè obtrudere Galenum queat, hãc neque plenitudinem, neque plethoram vocari poſſe in libro de plenitudine aſſerentem. Lõge enim alia nobis ratione hoc loco de repletione ſermo fit, quàm Gal. illic de plenitudine,

tudine, quam duplicem tantum facit, quemadmodum in libro de curandi ratione per ſanguinis miſſionẽ, & commen. 17. ſecundi aphor. tomi. Neque enim ſimpliciter de eo quod redundat in eo libro agit, ſed tãtum de plenitudine, quæ eſt humorũ in animantis corpore abundantia, vel vaſa extendens, vel vires grauans. Adeóque repletio generalius multo quàm plenitudo vocabulum eſt, quod hoc ad plethoran, & ad vires, multitudinem tantum, illa vero vltra iam dicta, ad cacochymiã quoque genus ſit. Quare repletionem hoc loco de omni eo quod in corpore redũdat dictum eſſe, genúſque ad plenitudinem exiſtere, & minime cum illa in ſignificato coincidere intelligamus, atque ex veterum ſententia eam ita diuidamus: Repletio duplex eſt, vna in quantitate, altera in qualitate. Repletio in qualitate, vbi ſanguis, aut alius quiſpiam humor, vel calidus, vel frigidus, vel craſſus, vel tenuis plus iuſto eſt effectus. In quantitate vero cum vnus vel omnes ſimul plus iuſto aucti ſunt. Ita definit prædictas repletiones Galenus libro vndecimo ther. meth. cap. 12. dum ſic inquit: ἐλλείπειν καὶ πλεονάζειν τὰ μὲν κατὰ τὸ ποσὸν δηλονότι, τὰ δὲ κατὰ τὸ ποιόν. κατὰ μὲν τὸ ποσὸν, ὅταν αἷμα πλέον ᾖ τοῦ δέοντος, ἢ πάλιν ἔλαττον γένηται. κατὰ δὲ τὸ ποιὸν, ὅταν ἤτοι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ παχύτερον, ἢ λεπτότερον. *Repletio vero in quantitate iterum diſſecari poteſt in eam quæ cacochymia dicitur, & eam quæ plenitudo. Plenitudo rurſus duplex, vna ad vaſa, altera ad vires. Et hæc ſanè optima eſt repletionis diuiſio, nihil à Galeni ac aliorũ veterũ dogmate*

Repletio duplex.

Plenitudo duplex

Cacochymia quid.

mate varians. Cacochymia autem, quæ Græcis nihil aliud ſonat quàm ſuccorum vitium, à Galeno lib. 13. the. meth. cap. 3. his verbis deſcribitur: ὅταν ἤδη ξανθῆς χολῆς, ἢ μελαίνης, ἢ φλέγματος, ἢ τῶν ὀῤῥωδῶν ὑγρῶν μεστὸν γένηται τὸ σῶμα, κακοχυμίαν οὐ πληθώραν καλοῦσι τὴν τοιαύτην διάθεσιν. *quod eſt: vbi vel flaua bili, vel nigra, vel vel pituita, vel ſeroſis humoribus refertum eſt corpus, eum habitum cacochymiam, & non plethoran nominant. Plenitudinem vero ita definit.* ὅταν δὲ ὁμοτίμως ἀλλήλοις αὐξηθῶσιν οἱ χυμοί, πλῆθος τοῦτο καὶ πληθώραν ὀνομάζουσι. *id eſt: Quando æquabiliter inter ſe ſucci adaucti ſunt, id & plenitudinem, & plethoran, ſeu ſuccorum redundantiam vocant. Si itaque ſucci ita æquabiliter adaucti fuerint, vt lata vaſorum ſpacia diſtendant, tum plenitudo ſeu multitudo ad vaſa dicitur. Vbi autem illorum exuberantia tanta eſt vt vires grauare poßit, tunc multitudo ſeu plenitudo ad vires appellatur. Adeóque altera plenitudo locum continentem reſpicit, altera vero vires. Eius quæ locum cõtinentem reſpicit, tãta oportet copia ſit, vt omnino ferri nequeat: eius autem quæ vires, tanta vt grauet. Proinde quẽadmodum qui onus geſtat, non protinus vbi grauatur ac fatigatur iam cecidit, & victus ab eo eſt, ad eundem modum ſi virtus à plenitudine grauatur, fieri poteſt vt nondum ægrotet. Haud aliter in libro de plenitudine iam dictas repletionis ſpecies deſcribit Galenus, dum ita ſcribit:* μόνη εἴποτε πλεονάσειεν ἡ ὠχρὰ, καὶ ξανθὴ προσαγορευομένη χολὴ, κα-

Plenitudo ſeu multitudo quid.

Ad vaſa.

Ad vires.

θάπερ

θάπερ ἐν ἰκτερικοῖς, οὐκ ἔστι πλῆθος, οὐδὲ πληθωρικὴ διάθεσις, ἀλλὰ κακοχυμία τὸ τοιοῦτον πάθημά ἐστιν. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μελαίνης χολῆς ἢ τοῦ φλέγματος. ὅταν δὲ, ὡς εἴρηται πρόσθεν, ἢ βάρος, ἢ ὄγκος ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν ᾖ, πληθωρικὴ μὲν ἡ τοιαύτη διάθεσις εἴρηται. *hoc eſt: si ſola pallida bilis, quam & flauam nominant, aliquando ſuperauerit, vt in regio morbo laborantibus, non adhuc plenitudo, neque plethorica diſpoſitio, ſed cacochymia huiuſmodi affectus eſt.* Hoc pacto *in atra bile & pituita dicendum.* Vbi *vero, vt antea dictũ eſt, vel grauitas, vel tumor ſupra naturam ſit, plethorica quidem talis diſpoſitio dicetur.* Ex *quibus omnibus conſtat multifariam in repletionum nominibus aberraſſe iuniores.* Primum *enim repletionem cum plenitudine confuderunt, quod minime faciendum erat, quum hæc ſpecies, illa vero genus ſit.* Deinceps *quod cacochymiam inter plenitudinis ſpecies collocarint, quam tamen plethoram, vt antea oſtendimus, non eſſe liquet.* Hallucinantur *quoque quod plethoran eſſe definiunt, vbi vnus humor abundat, cum ex iam dictis manifeſtum ſit, plethoram ſeu plenitudinem fieri vbi æquabiliter ſucci adaucti ſint, quod non ita intelligendum erit, quaſi eo pacto adauctos eſſe oporteat, vt vnus alium proportione nõ excedat, nam idipſum raro admodum accidere ſolet: ſed quod increuiſſe omnes neceſſe ſit, ſi plethoræ nomen mereri debeant.* Proinde *nihil obſtat, ſi vnus ex illis proportione exceſſerit reliquos, modo omnes adaucti ſint: & id ſanè* ὁμοτίμως *dictio, quæ æquabiliter interpretatur, hoc loco ſignificat.*

Iuniores in repletionũ nominibus multifariã errauerunt.

ὁμοτίμως.

ſignificat. Teſtis huius rei Gal. eſt, qui in lib. de plenitudine ſic ſcribit: πλεονεξία δέ ἐστι τὸ πλῆθος τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα τοῦ ζώου χυμῶν. οὔτ' οὖν τῶν κατὰ μέρος ὄγκων, οὔτε κακοχυμίας ἀκούειν χρὴ ποθεῖν ἐν τῷ λόγῳ τῷδε τὰς ἰδέας, ἀλλ' ὅταν ἤτοι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀναλογίαν αὐξυνθῶσιν ἅπαντες, ἢ ἵνα βραχεῖαν ὑπεροχὴν ἐξ αὐτῶν εἷς λάβοι. τὸ μὲν οὖν αἷμα παμπόλλην ὑπεροχὴν δύναται λαβεῖν, ἐν ταῖς πληθωρικαῖς διαθέσεσι, τῶν δ' ἄλλων χυμῶν οὐδείς. *id eſt: Plenitudo eſt humorum in animantis vniuerſo corpore abũdantia. Neque igitur particularium tumorum, neque vitioſi ſucci ſpecies in hoc ſermone odire deſiderãdum eſt, ſed cum vniuerſi iuxta priſtinã proportionem increuerint, vel exiguum quendam exceſſum vnus inter eos acceperit. Itaque ſanguis in plethoricis ſtatibus vehementer poteſt præcellere, aliorum humorum nullus. Cæterùm cum ferè ſemper contingat in plethoricis diſpoſitionibus, vt vnus aliquis humor cæteros excedat, docet eodem lib. Galenus plenitudinis ſpecies ita diſtinguere:* τὰς δ' ἰδέας, *inquit,* τοῦ πλήθους ὅταν γε ὁμαλῶς ἐκτεταμένον εἰς ὅλον τὸ σῶμα ᾖ, κατὰ τὰ δ' διαιρεῖσθαι. ἐξέρυθρον μὲν γὰρ τὸ τοῦ αἵματος πλῆθός ἐστιν, ὕπωχρον δὲ τὸ τῆς ξανθῆς χολῆς. ὥσπερ δὲ τὸ λευκότερον ἐκτρέπεται τοῦ κατὰ φύσιν, ὅταν τὸ φλέγμα κρατεῖ, καθάπερ ὥσπερ τὸ μελάντερον, ἢν ἡ μέλαινα χολή. καθ' ἕκαστον δὲ τῶν εἰρημένων συναυξῆσθαι χρὴ τὸ αἷμα. *quod eſt: Ipſas plenitudinis ſpecies, cum totum corpus æqualiter humoribus diſtentum fuerit,*

Plenitudinis ſpecies vt diſtinguendæ.

hoc

hoc modo diſtinguere oportet. Rubicunda ſiquidem ſanguinis plenitudo eſt, ſubpallida vero, flauæ bilis. Albeſcit ſupra naturalem habitum quum pituita excedit: quemadmodum nigreſcit, vbi atra bilis ſuperat. In ſingulis autem commemoratis ſanguinem ſimul coauctũ eſſe oportet. Proinde ſi ſanguinem ſemper ſimul coauctum eſſe in plenitudine oportet, fieri nõ poteſt vt vnus tantum humor plethoran ſeu plenitudinem, ſicut iuniores exiſtimauerũt, facere poßit, quum ſanguini omnes humores alij commixti ſint. Quapropter vbi vnus tantum abundat humor, tum cacochymia dicitur, quemadmodum Galenus poſt verba iam citata docet, & paulò ſuprà eius ſententia adſcripta eſt. Sed hoc loco poſſet quiſpiam in hunc modum iam dictis obſtare. Fateor quidem neque ſolam pituitam, neque vtranque bilem ſolas, plenitudinem dici poſſe: ſolus autem ſanguis vehementer adauctus, ita vt venæ amplius diſtendi non poßint, plethora dicẽda eſt. Cui ita reſponſum volo. Licet tantum ſanguinis incrementum, vt teſtatur Gal. in lib. de plenitudine, vt venæ diſtendi amplius non poßint, exacte loquendo, plethora diceuda non ſit, ſed πολυχυμία, πληθώρα γὰρ ἡ πλεονεξία χυμῶν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι συνισταμένη. id eſt: Plethora enim humorum in toto corpore redundantia eſt, vt idem ait: atque adeo ſi humorũ eſt abundantia, non vnius erit: cõtingit tamẽ interdum, vt in ſanguine ſolo plethoræ generatio ſtatuatur, idque dum fit, ſanguinis copiam per excellentiam dictam eſſe putandũ erit, non ſegregando, vt diximus, reliquos humores, qui ſimul cum illo in venis

πολυχυμία quid.

Nūquam ſyncerus ſanguis in venis continetur.

in venis continentur, cùmque eo pariter abundant. Nunquam enim *ſyncerus in venis ſanguis continetur.* Proinde idem eſt dicere humores, & ſanguinem abūdare. Teſtis eſt Galenus qui libro iam ſæpius nominato ita inquit: ἀδύνατον οὕτως ἀκριβὲς αἷμα ποτὲ περιέχεσθαι κατὰ τὰς φλέβας, ὡς μηδὲν αὐτῷ μήτε χολῆς ἐμφέρεσθαι, μήτε φλέγματος, μήτε ὀῤῥώδους ἰχῶρος. ὅθεν ἐγὼ κἀν τοῖς ἔμπροσθεν ἠξίουν ὡσαύτως ἀκούειν, εἴτε τοὺς χυμοὺς πλεονάζειν, εἴθ' αἷμα φήσαιμι. τὸ γὰρ ἀμίκτου καὶ καθαροῦ τῶν ἄλλων ὑγρῶν αἵματος οὐδέποτε ἐν ταῖς φλεψὶ περιεχομένου. quod eſt: Fieri nõ poteſt tam exacte ſanguinem vnquam in venis contineri, vt nihil vel bilis, vel pituitæ, vel ſeroſæ saniei inferatur. Vnde & ego in ſuperioribus idem intelligi volo, ſiue humores, ſiue ſanguinem abundare dixerim: quippe immixtus, & ab aliis humoribus ſyncerus ſanguis nunquam in venis detinetur. Ex iam

Mõtui obiectiones diluūtur.

dictis & Montui deliramentis occurri poteſt, dum in plethora humorũ omnium non ex æquo ſemper abundantiam eſſe contendit, quod in ea ſanguis vehementer præcellere poßit, Galeno teſte, aliorum humorum nullus. Nam nihil obſtat quin plethora dici poßit, etiãſi vnus humor reliquis antecellat, vt antea abunde demõſtrauimus: ſatis enim eſt vt omnes ex æquo, hoc eſt ſimul, & non vnus tantum auctus ſit. Cur autem

Sãguis reliquis humoribus largior.

ſanguis in omnibus plethoricis ſtatibus præcellat, nulla alia ratio eſt, niſi quod is ſemper reliquis humoribus, vt recte in problematis Aphrodiſeus aſſerit, largior ſit. Hinc cum omnes increſcunt humores, quid

mirum

mirum ſi ſanguis, vtpote copia ſua cæteros vincens, in plethora vehementer præcellat? Proportio enim eius ad reliquos humores nunquã non maior exiſtit. Quid multis opus eſt? in plethora non ita ex æquo ſe habẽt humores, vt omnium æqualis ſit copia, ſemper enim ſanguis largior, dein pituita, tertio bilis flaua, & poſtremo atra, ſed quod ſecundum iam dictam proportionem omnes ſimul augeri & increſcere contingat. Vnus enim tantum ſi redundauerit, tum non plethora, ſed cacochymia vocatur. Ita nemo non videt nihil planè illorum quæ diximus intellexiſſe Montuum, miniméque falſum eſſe, vt ille impudenter contendit, in plethora ex æquo ſeu ſimul omnium humorum abundantiam eſſe. Porrò errant iuniores medici quod in cacochymia humores tantum ſua qualitate moleſtare putant, cum ſatis conſtet eoſdem etiam ſua quantitatẽ nocere, vt de flaua bile in morbo regio affectis liquet. Alia vtique eſt repletio in qualitate ab ea quæ cacochymia dicitur, veluti ex ſuprà dictis ſatis manifeſtũ eſt. Nec minus errãt, dum cacochymiã repletionem ad virtutem nominãt, quãdo antea oſtenſum ſit cacochymiã non poſſe ſimpliciter dici plenitudinem, multo minus ad virtutem, ita vt planè ab illa differat. Hactenus itaque ex Galeni ac veterũ ſententia repletionũ nomina, quæ à nullo hactenus ita explicata eſſe cõſtat, enarrauimus, idque non ab re, quod iis ipſis exactè cognitis, cuiq; etiã ſua curatio facile adhiberi queat. Redundãtia enim in qualitate, alteratione tãtum, manẽte adhuc ſubſtãtia, curatur. Cacochymia vero purgatione quæ cuique ſuperanti ſucco ſit accõmoda. Ple- Repletionum curationes.

nitudo ſeu plethora tũ ſanguinis miſsione, tum frequẽti balneo, & alius quibuſdã quæ à Galeno lib. 13. the. meth. ca. 3. enumerãtur, ſanatur. Vnde iterum abũde dilucidũ fit cacochymiã à repletione in qualitate, & ab ea quæ ad virtutem dicitur differre, diuerſas nãque curationes habẽt. Vnius autem & eiuſdem morbi diuerſa curatio eſſe non poteſt. Sed ea de re ſatis.

Quãdocunque vtriſque auxiliis, & venæ ſcilicet ſectione, & purgatione opus erit, tũ venã potius incidendã antę purgationẽ, quàm purgandũ ante venæ ſectionẽ eſſe, contra omniũ fermè hodie medicinã exercentiũ ſententiã.

CAP. III.

NEmo ferè noſtra tempeſtate medicorum eſt, qui non tam in iis quos à morbis præſeruare, quàm in illis quos à iam correptis curare ſtudet, venã ante purgationem incidendam eſſe cõfidenter conſulat. Et eouſque animos vulgi etiam hoc irrepſit dogma, vt nullus hodie ſit qui non idipſum ſequi tutò poſſe ſibi perſuaſerit: tantum inueterata, etiamſi peſsima ſit, cõſuetudo poteſt. Quantum autem ea in re aberrent, probe nouit quiſquis veterum ſcripta paulò intimius ſcrutatus eſt: neque enim illos venam poſt purgationem incidiſſe, ſed planè contrà, purgationem poſt venæ ſectionem adhibuiſſe, modo vtriſque opus fuerat, legimus. Ita Hippocr. lib. 4. de rat. vict. in mor. acu. aphor. 18. vbi morborum qui primum ſanguinis egent miſsione, deinde ab ea purgari expoſtulant, catalogum recenſet, feciſſe conſtat. Nam illic ſic ſcribit: cũ

Secanda vena ante purgationem.

δλιώσαιτα

δύνανται λύεσθαι ἤν τις πρότερον ἐπιχειρέῃ φαρμακεύειν, ἀλλὰ φλεβοτομίη τῶν τοιῶνδε ἡγεμονικόν ἐστιν. ἔπειτα δὲ ἐπὶ κλυσμῶν ἢν μὴ μέγα καὶ ἰσχυρὸν τὸ νόσημα ᾖ. εἰδὲ μή, καὶ ὕστερον φαρμακεύειν δεῖ, δέεται δὲ καὶ ἀσφαλείης καὶ μετριότητος μετὰ φλεβοτομίην φαρμακείης. id eſt: ſolui non poſſunt ſi quis primum purganti medicamento vti aggreſſus fuerit, nam venæ ſectio in his præferenda venit. Deinde ad clyſterem procedendũ, ſi magnus & vehemens fuerit morbus. Si vero non, & poſtea medicamento opus ſit, ſanè id poſt ſanguinis miſsionem ſecurè & mediocriter adhibendũ. Mox autem rationem ſubiungit, dicẽs: ὁκόσοι δὲ τὰ φλεγμαίνοντα ἐν ἀρχῇ τῶν νούσων εὐθέως ἐπιχειροῦσι λύειν φαρμακείῃ, τοῦ μὲν ξυντεταμένου καὶ φλεγμαίνοντος οὐδὲν ἀφέρουσιν, οὐ γὰρ διαδιδοῖ ὠμὸν ἐὸν τὸ πάθος: τὰ δ' ἀντέχοντα τῷ νοσήματι καὶ ὑγιεινὰ συντήκουσιν. ἀσθενέος δὲ τοῦ σώματος γιγνομένου, τὸ νόμσημα ἐπικρατέει. ὁκόταν δὲ τὸ νόσημα ἐπικρατήσῃ τοῦ σώματος, τὸ τοιόνδε ἀνίητως ἔχει. hoc eſt: Quicũq; ea quæ inflãmantur ſtatim inter morborũ initia medicamẽto ſoluere conantur, ij ab diſtenta inflammatáque parte nihil auferũt, non enim affectus, vtpote crudus, remittitur diſsipatúrve, ac ea quæ morbo aduerſa & ſana ſunt colliqueſcũt, ductóq; ad imbecillitatem corpore, morbus ſuperior euadit, qui vbi corpus vicerit, remediũ nõ habet. Præterea nũquã nõ Galen. vbi & venæ ſectione & purgãti medicamẽto opus fuit, ad ſanguinis miſsionẽ ante medicamẽtũ pṽenit, id quod luce cla

rius videbit qui quartum eiuſdem de tuenda valetũdine librum diligẽter perluſtrabit. Hic enim laßitudinis ſpecies curare docens, non ſemel, ſed iterum atque iterũ à ſanguinis detractione auſpicatur, dein quoque aluum medicamento deiicit. Sed ne quis à nobis excogitatum putet, ecce verba Galeni ſubiiciemus: ἂν μὲν ὀλίγον ὑπάρχῃ τὸ χρηστὸν αἷμα, πλεῖστος δ' ἄλλος τις χυμὸς, ἀφίστασθαι τῆς φλεβοτομίας. ἂν δ' οὗτος μὲν ὀλίγος ᾖ, δαψιλὲς δ' ὑπάρχῃ τὸ αἷμα, θαῤῥούντως χρῆσθαι ταῖς φλεβοτομίαις. εἶθ' οὕτως ὡς εἴρηται πρόσθεν ὑπάγειν γαστέρα, πρός τε τὸ πλῆθος ἀφορῶντα, καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ. quod eſt: Si quidem bonus ſanguis exiguus ſit, reliquus vero ſuccus plurimus, vtique in his à detractione ſanguinis abſtinẽdum eſt. Sin iis quidem exiguus fuerit, ſanguis vero copioſus, audacter incidenda vena eſt. Dein aluum, vt dictum eſt, deiicere oportet, ratione habita de abundantis ſucci copia, pariter & ſpecie. Et paulo pòſt: μάλιστα μὲν οὖν ὡς εἴρηται ἐχρῆν τοῦ αἵματος ἀφελόντα, καθῆραι τοὐντεῦθεν ἐκεῖνον τὸν χυμὸν, ὃς ἂν ἐπικρατεῖν φαίνεται. μὴ προσιεμένου δὲ τὴν τοῦ αἵματος ἀφαίρεσιν, αὐξῆσαι τὴν κάθαρσιν. id eſt: Maxime ergo, vt dictũ eſt, detrahere primo de ſanguine oportet, dein ſuccũ illũ educere qui ſuperare videtur. Non ſuſtinẽte autem homine ſanguinem ſibi detrahi, augere deiectionem. Idem quoque faciẽdum docet in ſuis commẽtariis quos in ſextum Hippocratis Epidemiôn librum edidit, in his enim commẽt. quinto de venæ ſectione & purgatione loquens ita ſcribit:

εἰ δ' ἀμφοῖν αὐτὸς ἄνθρωπος δέοιτο τῶν βοηθημάτων, εὔδηλον ὅτιν ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας ἀρκτέον ἐστί. *hoc eſt: Si homo vtriſque auxilijs opus habuerit, tum manifeſtum eſt quod à venæ ſectione auſpicandum ſit. Quid oro ijs verbis apertius? quid denique receptũ iam dogma magis impugnat, atque explodit? Verum vt & ratione noſtram ſententiam firmemus, videãt quid ea de re autor eius libri, qui de renum affectuum dignotione & medicatione inſcribitur, ſtatuat. Is enim etſi Galenus non fuerit, apparet tamen fuiſſe vir apprime doctus, veterúmque, Hippocratis præſertim, diligens imitator. Scribit vero in hũc modũ:* εἰ δὲ οἱ τέσσαρες χυμοὶ πλεονάζουσι, πρότερον φλέβα τέμνειν πρὸ τῆς καθάρσεως, ἢ καθαίρειν πρὸ τῆς φλεβοτομίας. *quod eſt: Si quatuor humores iuxtà abũdauerint, potius vena incidẽda ante purgationem eſt, quàm purgandũ ante venæ ſectionem. Et ſubiũgit mox rationẽ dicens:* ἐπειδὴ εἰ προκενώσομεν διὰ φλεβοτομίας τὸ σῶμα, τὸ καθάρσιον διδόμενον εὑρίσκει τὰς φλέβας, καὶ τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰς κενὰς χώρας μὴ πεπληρωμένας, καὶ διέρχεται ἀκωλύτως ἐπὶ ὅλον τὸ σῶμα, καὶ ἕλκει τοὺς χυμοὺς, καὶ ῥᾷστη γίνεται ἡ κένωσις αὐτῶν διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἀγγείων καὶ τὴν χύσιν καὶ λεπτότητα τῶν χυμῶν. εἰ δὲ πεπλήρωται ἀπὸ τοῦ αἵματος τὰ ἀγγεῖα, καὶ δώσεις καθάρσιον, οὐ δύναται διελθεῖν διὰ τὴν πλήρωσιν, ἀλλ' ἵσταται, καὶ οὐδὲν ποιεῖ, ἢ κακῶς ποιεῖ ὃ ποιεῖ. *quod eſt: Quandoquidem quũ ſanguinis miſſione corpus primo vacuatum eſt, medicamentum purgãs exhibitum,*

hibitũ, venas & arterias, inaneſq; corporis regiones inueñit minime oppletas, quo fit vt abſque vllo impedimẽto in totũ corpus dimanet, ſuccóſque attrahat: facillima quoque fit eorundẽ per vaſorum latitudinem ſeu ſpacia, fuſionem, & tenuitatẽ ſuccorum, euacuatio. Nam ſi vaſa ſanguine repleta ſint, & purgatoriũ dederis medicamentum, non poterit propter plenitudinẽ in corpus differri, ſed ſubſtat, & nihil efficit, aut id quod efficit, male efficit. Hac ſiquidem ratione nihil efficacius eſſe poteſt, nam ita aduerſariorum ſententiam expugnat, vt nullus planè ſit qui contrà mutire audeat, aut queat, etiam ſi velit. Et mirum certe admodũ eſt, cur non Auicennæ ea in re cõſilium ſecuti fuerint, quẽ tamen in aliis tãquam ducem optimum ſequuntur, qui Fen. 1. Can. 3 tract. 1. cap. 29. de canonibus vniuerſalibus idem etiam docuit, quod veteres iam docuiſſe mõſtrauimus. Inter reliqua enim ſic inquit: Etſi alij etiam dominentur humores, tamen ab ea incipimus, quoniam phlebotomia eſt communis humorum euacuatio. Cogitẽt itaque noſtri ſeculi medici, quanto hactenus in errore verſati ſint, dũ paßim omnibus, maxime iis quos ab imminẽti morbo præſeruare ſtuduerũt, purgationẽ ante venæ ſectionem adhibẽdam eſſe docuerunt, & reſipiſcant tandem, iuxtáque veterum præſcriptum ac veram medendi rationem, ſanguinis mißione primum vti diſcant.

In internorum viſcerũ inflammationibus tutius rectiúſque è directo, quàm in oppoſito latere, contra Arabum ac recentiorum fermè

mè omnium ſententiam, venam ſecandam eſſe, ídque non modo euacuandi, ſed & reuellendi gratia faciendum.

CAP. IIII.

Avicenna loco præcedenti, capite citato, communiſſimi eius erroris, quem omnes ferè hodie medicinam exercentes ſequuntur, autor fuiſſe videtur, dum venæ ſectionẽ in cõtraria doloris parte fieri debere ſuadet. Hunc *&* alij Arabes *veluti ducẽ imitati ſunt, illóſque ſuperioris ætatis medici ex æquo omnes, licet nonnihil diuerſi inter ſe fuerint, id quod horum ſcripta abunde teſtantur.* Quãtum *autem à vera medendi ratione aberrarint, cõſpicuum fiet vbi veterum ea de re ſententiam producemus, rationibúſque* Arabum *tandem opinionẽ explodemus.* Breuiores *autem erimus, quod fuſius, imò ita abũde vt nihil deſiderari poſſit, in apologia noſtra contra* Hieremiam Thriuerum Brachelium *illam confutauerimus.* Peruerſam *itaque hãc* Arabum, *recentiorúmque ſentẽtiam, in internorum viſcerum inflãmationibus venam ex oppoſito latere ſecandam eſſe, in primis explodunt ea quæ de curatione pleuritidis & peripneumoniæ ſcribit* Hippocr. *lib. 4. de rat. vict. in morb. acu. aph. 67. dicens:* ἢν μὲν ὀδύνη ἄνω σημαίνῃ πρὸς κληΐδα, ἢ περὶ μαζὸν καὶ βραχίονα, τέμνειν χρὴ τὴν ἐν τῷ βραχίονι φλέβα τὴν εἴσω, ἐφ' ὁκότερον ἂν ᾖ τῶν μερέων κατὰ τόδε. *id eſt: ſi dolor ſurſum penetrauerit ad clauiculã, mamillam, vel brachium, internam brachij venam ſecare oportet, ab ea videlicet parte quæ dolore fuerit affecta.* Et *in li. 1. de morbis, vbi ti-*

Apologia cõtra Brachelium.

dẽ de iam dictis affectibus agit, in eum modũ ſcribẽs: ξυμφέρει τὴν φλέβα ἀποσχάσαι τὴν ἐν τῇ χειρί, τὴν σπληνῖτιν καλεομένην, ἢ τὴν ἡπατῖτιν, καθ' ὁποτέρην ἂν εἴη τὸ νόσημα, καὶ οὕτως ἡ ὀδύνη μαλθακωτέρη γίνεται τοῦ πλευροῦ τε καὶ τῶν ἄλλων. id eſt: Lienarem vocatã venam, vel iocinoralẽ in manu ſecare cõfert, qua morbus fuerit, ſicque dolor lateris & aliorum lenitur. Quod autem his locis in pleuritide & peripneumonia faciẽdum ſuadet, hoc in ſexto epidemiôn, aphor. 7. in omnibus doloribus ſimpliciter eſſe tẽtandum docet, nimirum ex proximis loco dolenti venis ſanguinem detrahẽdum fore. Verba eius hæc ſunt: ὀδυνέων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν, αἵματος δὲ κοιλίην διαιρεῖν. hoc eſt: Dolorum proximũ ventrẽ purga, ſanguinis vero vẽtrem ſeca. Quare autem non ex diſtantioribus venis, vt quidam temere docent, ſanguinem mittendum docuerit, nulla alia ratio eſt, niſi ea quam Galen. in libro de artis conſtitutione affert, ita dicẽs: ἡ γὰρ ἐκ τῶν ἐγγυτάτων τε καὶ κοινῶν τῷ πεπονθότι μορίῳ φλεβῶν κένωσις ἀρίστη τε καὶ ῥάστη. quod eſt: Quoniam ex proximioribus & communibus affectæ partis venis, euacuatio optima & facillima. Atqui ne quis hic dicere queat, verum eſſe euacuationis ratione ex proximioribus venis ſanguinem detrahendum eſſe, reuulſionis autem gratia ex diſtantioribus, aut ſaltem parti affectæ oppoſita: age demonſtremus & eam venæ ſectionem, quæ reuellendi etiam cauſa fit, è directo loci affecti faciendam eſſe. Galenus ſiquidem libro 2. ad Glauconem cap. 7. euidẽtiſſime

me vtrunque euacuationis genus per communes ſieri debere venas præcipit, dum ſic ſcribit: τῶν μὲν ἔτι ἐπιῤῥεόντων ἡ ἀντίσπασις, οὕτω γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει, τῶν δ' ἤδη κατειληφότων τὸ μόριον ῥευμάτων ἡ παροχέτευσις ἴαμα. ἄμφω δὲ τὰ εἴδη τῆς κενώσεως διὰ τῶν κοινῶν ποιεῖσθαι κελεύει φλεβῶν. οἷον τὰς ἐπὶ μητρῶν ἀντισπάσεις, εἰ τὴν ἐν ἀγκῶνι τέμνοις φλέβα, ἢ παρὰ τοὺς τιτθοὺς σικύας προσβάλλοις, ἢ εἰ τὰς χεῖρας θερμαίνοις τε καὶ ἀνατρίψαις καὶ διαδήσαις. παροχετεύσεις δὲ τὰς ἐν ἰγνύαις ἢ σφυροῖς διαιρῶν, καὶ σικύας μηροῖς προσβάλλων, καὶ θερμαίνων, καὶ ἀνατρίβων καὶ διαδήσων τὰ σκέλη. καὶ εἰ μὲν δεξιὰ μήτρα πεπόνθοι, ἐκ δεξιᾶς χειρὸς καὶ σκέλους ἀπάγων τὸ αἷμα. τῆς δ' ἀριστερᾶς πεπονθυίας ἐκ ἐν ἐκείνῃ κατ' εὐθὺ κώλων. τὸ γὰρ κατ' ἴξιν ὑπ' αὐτοῦ Ἱπποκράτους λεγόμενον αὐτὸ τοῦτ' ἐστὶ τὸ κατ' ἰσότητα. τέμνειν δὲ τὰς ἔνδον φλέβας, αὗται γὰρ ἐγγυτέραι τε τῶν πεπονθότων μορίων, καὶ μᾶλλον κατ' εὐθύ: *id eſt: Fluentium humorum reuulſio, ſic enim Hippocr. nominat, eorum autem qui iam membrum obſederunt, deriuatio medela eſt. Vtrunque vero euacuationis genus, per communes venas fieri præcipit. Veluti in vtero in contrarium trahes, ſi eam quæ in cubito eſt venam ſecueris, aut mammillis cucurbitas apposueris, vel manus concalfeceris, fricueris, & ligaueris. Deriuabis ſi eas quæ in poplitibus aut talis venas diuiſeris, & cucurbitas coxis applicueris, & crura calefeceris, fricueris & ligaueris. Et ſi quidē dextra*

tra vteri pars affecta fuerit, ex dextra manu, aut crure ſanguinem detrahes. Si vero ſiniſtra, à membris quæ illi è directo ſunt. Quod enim ab ipſo Hippocrate κατ' ἴξιν *dicitur, hoc ipſum eſt ſecundum rectitudinem. Interiores autē venas incidere oportet, hæ enim viciniores magíſque è directo ſunt affectis membris. Ex quibus Galen. verbis luce clarius fit tam in deriuando quàm in reuellendo eas quæ è directo ſunt venas ſecandas eſſe. Et in libro de curatione per venæ ſectionem, in pleuritide reuulſionem è directo factam ei quæ ex oppoſito fit multis nominibus anteponit, dum ita ſcribit:* καὶ μὴν γε κἀπὶ τῶν πλευριτικῶν ἡ κατ' εὐθὺ τοῦ πάσχοντος πλευροῦ φλεβοτομία, τὴν ὠφέλειαν ἐνεργεστάτην ἐπεδείξατο πολλάκις. ἡ δὲ ἐκ τῆς ἀντικειμένης χειρὸς, ἢ πάντως ἀμυδρὰν, ἢ μετὰ χρόνον. ὀδύνας τε πολλάκις ὀφθαλμῶν ἰσχυροτάτας ἐν τῆς ὥρας μιᾶς ἔπαυσεν ἡ κατ' εὐθὺ φλεβοτομία τῆς ὠμιαίας καλουμένης φλεβὸς τεμνομένης. *quod eſt: Quin & in pleuriticis quæ è directo laborantis lateris ſanguinis miſſio, efficaciſſimam ſæpe vtilitatem attulit. Ex oppoſita autem manu, aut omnino obſcuram, aut poſt temporis interuallum. Ad hæc oculorum perſæpe grauiſſimos è directo venæ, quam humeralem nominant, ſectio intra horæ vnius ſpacium compeſcuit. Quæ vtique Galeni verba ita noſtri ſeculi medicorum proſternūt ſententiam, vt nihil ſit quod obiicere queant. Experientia nanque, qua Galenus omnes reliquos vicit medicos, quod in vrbe hominum multitudine refertiſſima, artem ipſam exercuerit, docet,*

eam

eam quæ è directo fit venæ ſectionem multo maiorē, quàm eam quæ ex oppoſita fit manu, vtilitatem adferre. Hinc libro iam citato ita poſt verba iam dicta *inquit:* οὕτω ἐν ἀρχῇ διὰ ταχέων ἐνίοτε τὴν ὠφέλειαν αἱ κατ' εὐθὺ τῶν πασχόντων μερίων φλεβοτομίαι φέρουσιν, ὥστε καὶ τοὺς πάσχοντας αὐτοὺς, καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῶν ἐκπλήττεσθαι πολλάκις. quod eſt: Sic efficax interdum celeréque remedium, quæ è directo affectis partibus venæ ſecantur afferunt, vt & qui patiuntur, & familiares ipſorum ſæpenumero obſtupeſcāt. Idem quoque Galenus li. 13. ther. cap. 8. vbi phlegmones in iocinore curationem ex profeſſo tractat, è directo ſanguinem mittendum docet. Sed præſtat verba eius ſubſcribere, quæ talia ſunt: ἀντισπαστέον οὖν ἅμα καὶ κενωτέον τὸ φερόμενον ἐπὶ τὸ ἧπαρ αἷμα τῇ φλεβοτομίᾳ κατὰ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα, τὴν ἔνδον φλέβα τέμνοντες, ἐπεὶ κατ' εὐθὺ καὶ δι' εὐρείας ὁδοῦ τῇ κοίλῃ καλουμένῃ κοινωνεῖ. quod eſt: Igitur tum reuellendus pariter atque euacuandus qui ad iecur fluit ſanguis eſt, interna in dextro cubito inciſa vena, propterea quod & è regione, & ampla via cum vena quæ caua dicitur, ſocietatem habet. Et paulò pòſt, vbi venæ ſectionis pro partium ratione electionem tradit, ita inquit: ἄμεινον οὖν ἐπὶ τὴν ῥῖνα παροχετεύειν ἀρχομένων τῶν κατὰ τὸ στόμα μορίων φλεγμαίνειν. οὕτω δὲ καὶ φλέβα τέμνειν εἰ μὲν ταῦτα ἐπεπόνθει τὴν ὠμιαίαν ἐν χειρί. καὶ ταύτης μὴ φαινομένης τὴν μέσην. εἰ δ' ἧπαρ ἢ θώραξ ἢ πνεύμων,

Maior ex vena quæ è directo eſt ſectione quàm oppoſita vtilitas.

ἢ

ἢ καρδία τὴν ἔνδον ἐστὶ δὲ συνάγχης πρώτας μὲν τὰς ἐν χερσὶ, δευτέρας δὲ τὰς ὑπὸ τὴν γλῶτταν. τῶν δὲ κατ' ἰνίον παθόντων καὶ τὴν ἐν ἀγκῶνι μὲν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ μετώπῳ. ἐπὶ δὲ νεφρῶν καὶ κύστεως αἰδοίου τε καὶ μήτρας τὰς ἐν τοῖς σκέλεσι. μάλιστα μὲν τὰς κατὰ τὴν ἰγνύην. εἰ δὲ μὴ τὰς παρὰ σφυρῶν. ἀεὶ δ' ἐπὶ πάντων τὰς κατ' εὐθύ. τοῦ μὲν ἥπατος ἀρχομένου φλεγμαίνειν, τὰς ἐν τῇ δεξιᾷ χειρί. τοῦ δὲ σπληνὸς, ἔμπαλιν. *hoc eſt: Satius igitur vbi partes quæ in ore ſunt inflãmatione corpori cœperint, deriuare ad nares. Pari modo venam quoque vbi hæ partes ſic affectæ fuerint, incidere humeralem in manu. Et ſi ea non cernitur, mediam. Vbi vero iecur, pectus, pulmo aut cor ita laborat, internam. In angina autem primas in manibus, ſecũdas eas quæ ſub lingua. At iis quæ in occipite ſunt ſic afflictis, etiã eam quæ circa cubitũ eſt, necnon eam quæ habetur in frõte. Renibus vero & veſica, pudẽdo & vtero ſic habentibus, eas quæ in cruribus ſunt, potiſſimũ autem quæ circa poplitẽ. Sin minus, eas quæ iuxta malleolos. Perpetuò verò in omnibus quæ è directo eſt: vbi iecur inflãmatione laborare inceperit, quæ in dextra ſunt manu: vbi liẽ, contrà. E quibus verbis iterũ dilucidum fit errare eos qui in principio inflammationum venam quæ è directo eſt incidẽdam eſſe negãt, cum aperte hoc loco bis Galenus principiũ inflammationis meminerit, in eóque venam eiuſdem lateris incidendã eſſe docuerit. Galeno accedit Alex. Tral. lib. I. cap. 41. ſic ſcribens: Noli reuellendi cauſa, aliam quàm in affecta parte venam incidere. Verum*

In principio inflãmationũ è directo mittẽdus ſanguis.

ſi

ſi parte dextra dolor magis excruciat, eodem ſtatim latere vena ter quatérve, vt dixi, non copioſe ſoluēda eſt. His itaque teſtimoniis iuniorum ſententiam ſatis ſupérque improbatā putamus: neque eſt ex Græcis autoribus quiſpiam, quod ſciam, præter Aetiū, qui illorum ſententiæ accedat. Nihil autem mirum hominem Syrum Arabico errore fuiſſe infectum, maxime cum aliquot annis poſt Galeni tempora vixerit. Sunt enim qui ſub Cōſtantino magno, qui etiam ſub Iuliano vixiſſe putant. Id ſi verum eſt, contemporaneus Oribaſii fuit, qui eius Cæſaris archiatros fuit, quemadmodum epigramma hoc, quod in quarto lib. habetur epigrammatôn, teſtatur: *Oribaſius Iuliani archiatros.*

Ἰητὴρ μέγας οὗτος Ἰουλιανοῦ βασιλῆος
  Ἄξιος εὐσεβίης δῖος Ὀρειβάσιος,
Εἶχε γὰρ οἷα μέλισσα σοφὸν νόον, ἄλλοθεν ἄλλα
  Ἰητρῶν προτέρων ἄνθεα δρεψάμενος. id eſt:

Magnus Iuliani medicus qui Cæſaris olim,
  Diuino cultu dignus Oribaſius,
Hinc animo ſapiens apis inſtar carpere flores
  Nouit, quos medicus priſcus vbique tenet.

Reliquum eſt vt & ratione ſententiam noſtram firmemus, quam tamē aduerſarij planè nullam, aut omnium frigidiſsimam habent. Incidendam itaque in internorum viſcerum inflāmationibus venam eſſe quæ è directo eſt, & minime eam quæ in diſtantiſsimis, aut oppoſita parte doloris, hac ratione oſtendi poteſt. Quū in omni medēdi ratione medico ad id quod magis vrget reſpiciendum ſit, vt ſcilicet idipſum quamprimum fieri poteſt tollat, debet certe in omnibus internorum *Medico ad id quod magis vrget reſpiciendum.*

viſcerum

viſcerum inflamationibus omnium maxime animum aduertere, quod humorum defluxum, impetúmque, dolorem ac tenſionem immẽſam in parte ægra facientes, amoueat: nam niſi id ipſum fecerit, dolor ſemper auctior fiat neceſſe eſt, eóque aucto maior quoque humorum copia confluat oportet. Nam Galeno cap. 95. *artis medicæ teſte,* ὀδύνη πᾶσα παροξύνει τὰ ῥεύματα. *quod eſt,* Dolor *omnis fluxiones irritat.* Et *lib. ther. meth. 3. ca. 4.* τὸ ὀδυνώμενον ἐρεθίζει εἰς τὸ πλέον ἐπιῤῥεῖν. *hoc eſt: Quod dolet plus vt affluat efficit.* Tum *autem humorum defluxum dolorem ac tenſionem in parte ægra procreare prohibebit, vbi non ſolum humorum impetum in contrarium auertet, ſed etiam plurimum, & celeriter à phegmone ſeu inflammatione euacuabit.* Id *vero faciet, ſi venã quæ parti affectæ è directo eſt, quæque cum ea communitatem habet, pertulerit.* Ita *in pleuritide internam venam quæ e directo eſt* Galenus *ſecandam monet, quod hæc partem eam quæ inflammatione laborat non ſolum plurimum & celeriter vacuet, verumetiam ab ea reuellat.* Verba *eius lib. ſecundo de vict. rat. in morb. acut. cõmen. 10. hæc ſunt:* ἄνω μὲν οὖν τῆς συμπαθείας διασημαινούσης, φλέβα χρὴ τέμνειν ἐν ἀγκῶνι τὴν μᾶλλόν τε καὶ θᾶττον ἀπὸ τοῦ πεπονθότος μορίου δυναμένην ἀντισπάσαι τε καὶ κενῶσαι τὸ αἷμα. *id eſt:* Cum *igitur ſuperiorum partium condolentia ſignum fecerit, venam in cubito ſecare eam oportet, quæ ſanguinem ab affecta parte & magis & velocius tum reuellere, tum vacuare poſſit.* Et *paulò põſt:* γινώσκων τὰς κενώσεις ὅ-

θεν

Dolor fluxiones irritat.

Quo pacto ne fiat dolor prohibebit medicus.

θεν ἂν γένωνται ἀναδιδομένας μὲν εἰς τὸ σῶμα τῶν ζώων ὅλον, οὐ μὴν οὔτε ταχέως, οὔθ᾽ ὁμοίως ἐξ ἁπάσης φλεβός. ἡμεῖς δὲ καὶ ταχέως καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορίων κενῶσαι σπεύδομεν τὸ φλεγμαῖνον, καὶ μάλιστ᾽ ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων. ὅπερ ἡ ἔσω φλὲψ ἡ ἐν ἀγκῶνι ποιεῖ, καὶ πολὺ μᾶλλον, ὅταν τὴν ῥοπὴν ἄνω τὸ πλησιάζον αἷμα φαίνηται ποιούμενον, ἢ καὶ τὰ τοῦ θώρακος ἐστὶν ὑψηλὰ πεπονθότα. *quòd eſt: Vacuationes quidem vndecunque fiant ab vniuerſo animalium corpore euacuare noſti, quanquam neque celeriter, neque ſimiliter ex omni vena. Nos vero partem eam que inflammatione obſidetur, tum celeriter, tum quàm cæteras partes plus, præſertim in acutis morbis, vacuare contendimus. Quod ſanè interna cubiti vena facit, multóque magis vbi ſanguinis redundantia ad ſuperiora vergere videatur, aut ſuperiores thoracis partes affectæ ſint. Quid multa? in omnibus internis inflammationibus quoniam multum & celeriter à parte affecta vacuãdum eſt, ideò vena quæ è directo eſt, & cum ea parte communitatem habet, inter initia etiam ſecanda, quod illa non tantum celerrime euacuet, ſed & in contrarium defluxus impetum vertat. Cæterùm cum in inflammationibus humorum impetus ferè nũquam non ſecundum rectitudinem fiat, veluti parte 2. ſexti epid. 7.* Hippoc. *demonſtrat, dicens:* κατ᾽ ἴξιν πλευρέων ὀδύνη, καὶ ξυντάσιαι ὑποχονδρίων, καὶ σπληνὸς ἐπάρσιες, καὶ ἐκ ῥινῶν ῥήξιες, καίτοι καὶ τὰ συναγχικὰ ἐρυθήματα. *id eſt:*

Humorũ impetus in inflammationibus ſecundũ rectitudinẽ fit.

Secundum

ſecũdum rectitudinem fiunt laterum dolores, præcordiorum diſtentiones, lienis tumores, ſanguinis ex naribus eruptiones, & anginæ rubores. Cõuenit maxime medico motum hunc naturæ obſeruare, vt ſcilicet ſciat, promptius per id latus humores inflãmationem procreãtes, & reuelli & euacuari poſſe. Proinde vena potius quæ è directo loci affecti eſt quàm oppoſita incidenda venit. Per illam enim ſanguis qui nuper defluxit, neque adhuc vehementer adhæſit affixúſve eſt, remeabit in ea loca à quibus in partem ægram delatus eſt, eóque ablato calor quidem & tenſio, atque adeò dolor ipſe, vt diximus, mitigabitur, quod ita ſcilicet ſanguis confluens celeriter admodum & vacuetur, & in contrarium reuellatur, id certe quod oppoſita vena non poteſt: hæc enim etſi totam humorum molem in ſe conuertere valeat, imbecilliter tamen & non niſi tardiſſime hoc ipſum facit. Quoniam autem in inflammationibus internis plus à loco affecto quàm à reliquis partibus vacuandũ erit, & quàm fieri poteſt celerrime, fit vt venam quæ è directo eſt præ ea quæ ex oppoſito, deligamus. Aduerſi enim lateris vena ſecta, nulla nec euacuatio nec retractio à loco affecto fieri poteſt, niſi tardiſſima, quam certe medicus non ſine magno ægrotantis periculo expectabit. Præterea ſi in inflammationibus humorum motus ſecundum rectitudinem fit, certum eſt in oppoſita aut diſtãtiſſima parte ſanguinem non niſi optimum vacuari, in cuius locum vitioſus qui in affecto eſt latere paulatim ſurrogatur, periculúmque eſt ne reliquum quoque qui nondum vitiatus eſt inficiat. Et mirum certe admodũ eſt,

Medicus naturæ motũ obſeruet.

In inflãmationibus celerrime à loco affecto vacuãdũ.

In oppoſita parte ſecta vena bonũ tantum ſanguinẽ vacuat.

eſt, cur in peſtilentibus bubonibus ne idipſum accideret, cauerint, vnanimiſque ſuffragiis venam quæ e directo eſt ſecandam cõſtituerint, & non itidem in internis inflammationibus contingere timuerint, quum haud aliter quàm illic venenum ab affecto loco in illæſam partem trahatur, ita hic ſanguis vitioſus. Sed cæci ſunt ac cæcorum duces, vt nihil mirum ſit, cur vtrique in foueam cadant. Porrò laudat Galen. lib. 3. de criſibus cap. 4. ſanguinem in lienis & hepatis inflammationibus per directum ex naribus profluẽtem, tãquam eo qui ex oppoſito ſit longe meliorẽ, ita enim ait: λύουσι δ' ἱκανῶς καὶ τὰς τοῦ ἥπατος, καὶ τὰς τοῦ σπληνὸς φλεγμονὰς αἱμοῤῥαγίαι διὰ ῥινῶν, ἐπειδὰν ἅμα πυρετοῖς ὀξέσι φλεγμαίνῃ τὰ σπλάγχνα. καὶ πάσας δὲ τὰς καθ' ὑποχόνδρια φλεγμονὰς τὰς θερμὰς καὶ ὀξείας ἡ διὰ ῥινῶν αἱμοῤῥαγία κρίνει. χρὴ δὲ καὶ κατ' εὐθυωρίαν αἱμοῤῥαγεῖν, ἐκ δεξιοῦ μὲν μυκτῆρος ἐφ' ἥπατί τε, καὶ τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον. ἐξ ἀριστεροῦ δὲ ἐπί τε σπληνὶ καὶ τοῖς ταύτῃ μορίοις. *hoc eſt: Soluit autem ſufficienter lienis & iocinoris inflammationes ſanguinis è naribus profluuium, quum hæc viſcera vnà cum acutis febribus habent inflãmationes. Et omnes quæ ſub præcordiis fiunt calidæ & acutæ inflammationes, fluxu ſanguinis narium finiuntur iudicantúrve. Oportet autem per directum ſanguinem fluere, ex dextra quidem nare iocinore affecto, & locis quæ ſub dextro præcordio poſitis. Ex ſiniſtra vero nare, liene & quæ illic partes ſunt, affectis. Quod ſi itaque in naturæ iudicationibus, atque ſuperuacuo-*

rum expulſionibus ad latus oppoſitum fluere ſanguinem non eſt bonum, ſecūdum vero directum bonum, veluti Galenus, Hippocrates, & experientia etiam ipſa docet. Quare non medicus, qui certe naturæ miniſter eſt, vt cap. 86. artis medicæ teſtatur Galenus, in ſuis reuulſionibus & euacuationibus naturā imitetur, quæ certe in ſuis expulſionibus optimam ſemper per directum facit vacuationem? Hinc Galenus quoque in libro de ratione curandi per ſanguinis miſsionem ab exemplo naturæ reuulſionem atque euacuationem per venæ ſectionem quæ è directo fit, ea quæ ex oppoſito eſt multo commodiorem eſſe docet, cum in hunc modum ſcribit: ὅσαις κατ' ἴξιν αἱμοῤῥαγεῖ, μεγίστην ὠφέλειαν ἐπιφέρει τοῖς νοσοῦσιν. τὸ δὲ κατ' ἴξιν ὅτι κατ' εὐθὺ λέγει, πᾶσι ὁμολόγηται, σαφῶς αὐτοῦ κεχρημένου πολλάκις ἐπὶ τοῦ δὲ τοῦ σημαινομένου τῇ κατ' ἴξιν φωνῇ. τὰ δὲ ἀνάπαλιν αἱμοῤῥαγοῦντα μηδὲν ὠφελεῖν, ἢ καὶ βλάπτειν ἐνίοτε, διὰ καταλῦσαι τὴν δύναμιν ἄνευ τοῦ τὸ πάθος κουφίσαι. οὔτε γὰρ ἐπὶ σπληνὶ μεγάλῳ μυκτὴρ δεξιὸς αἱμοῤῥαγήσας, οὔτε ἀριστερὸς ἐφ' ἥπατι φέρει τινὰ ὠφέλειαν.* ἐν τάχει δείκνυσι, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀνάπαλιν, οὐκέτι. δεξιοῦ μὲν οὖν αἱμοῤῥαγοῦντος μυκτῆρος, ἡ κατὰ τὸ ὑποχόνδριον τὸ δεξιὸν ἐρειδομένη συκία σαφῶς ἵστησι ἐν τάχει τὴν αἱμοῤῥαγίαν, ὥσπερ καὶ ἡ κατὰ τὸν ἀριστερὸν αἱμοῤῥαγοῦντος ἀριστεροῦ. καὶ φλεβοτομήσας δὲ χάριν ἀντισπάσεως, ἐπὶ μὲν ταῖς κατ' εὐθεῖαν αἱμοῤῥαγίαις, ἐν τάχει θεάσῃ σαφῆ τὴν ὠφέλειαν. quod eſt: Quibuſcunque eruptio ſanguinis

Medicus naturæ miniſter.

*Hic nemo nō videt quædam in cō textu deeſſe, ea ſcilicet quæ antiquus Latinus interpres habet: ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' εὐθὺ ἀντίσπασις τὴν ὠφέλειαν ἐνεργεῖ.

guinis ſecundum rectitudinem accidit, ſummum commodum ægrotantibus adfert. Quod autem κατ' ἴξιν pro eo quod eſt ſecundum rectum dicit, omnibus in confeſſo eſt, cum aperte hac voce vtatur ſæpenumero in hoc ſignificato. Quibus vero contrà ſanguis erumpit, nihil iuuat, aut etiam interdum nocet, quod ſcilicet vires citra morbi leuamen deiiciat atque exoluat. Non enim in liene tumente ex dextra nare erumpens ſanguis, nec in iecore ex ſiniſtra, aliquam fert vtilitatem: ſed reuulſio in directum adhibita, euidentem vtilitatem celeriter oſtendit, quæ autem contrà, nequaquam. Dextra igitur nare ſanguinem erumpentem, ad dextrum præcordium fixa cucurbitula clare celeritérque ſiſtit, ſicut ad ſiniſtrum, ex ſiniſtra erumpentem. Porrò reuulſionis cauſa, ſi venam ſeces in iis quæ è directo fiunt ſanguinis eruptionibus, velociter conſpicuam videbis vtilitatem. Quibus vtique verbis Galenus euidentiſſime monſtrat medicum in ſuis euacuationibus & reuulſionibus, naturæ motum, atque in eiuſdem expulſionibus impetum ſequi debere, qui ſi bonus eſt, ſemper in directum fit. Hac ratione & venæ ſectio quæ è directo fit loci affecti commendatur, quod celeriter & reuellat & euacuet: damnatur autem quæ ex oppoſito fit, quod ſcilicet vires, bonum euacuans ſanguinem, citra morbi leuamen, ab eo enim nihil aufert, deiiciat. Hunc ſanè locum eo libentius hic tractauimus, quod illum Brachelius in ſua contra nos diſceptatione deprauare nititur, cui quãdoquidem tum cum reſponderemus, ad manum non

erat exemplar Græcum, non in vniuerſum fortè ſatiſfactum eſt. Ob id hoc loco genuinam planè lectionem ſubſcribere placuit, vt inde ſtudioſi quantum à veritate aberret Brachelius, agnoſcere poſsint. Ita enim vt hic legitur; eſſe legendum, antiquus certe interpres aperte monſtrat. Deeſſe autem aliqua, verba ἐν τάχει δεικνύει, & quæ ſequuntur, ſatis indicant: nam niſi aliqua præmiſeris, penitus ſuperuacanea & nullum ſenſum præ ſe ferentia manebunt. Minime igitur tota ea pars, ſed reuulſio quibus in directum adhibetur euidẽtem vtilitatem, adſcititia eſt, vt putat Brachelius, ſed tam neceſſaria vt omitti citra totius contextus Locus Galeni explanatur. *deprauationem non queat. De duplici enim reuulſione eo loci Galenus loquitur: vna eſt quæ fit per cucurbitas, altera per venæ ſectionẽ: ad quarum primam pulchre quadrat illatio illa: Dextra igitur nare ſanguinem erumpentem, &c. Hæ quidem rationes impræſentiarum ſufficiant, nam plures aliæ adduci poſſent, quas conſulto prætermittimus, quod hic locus à multis eruditis viris ante nos etiam tractatus ſit diligentiſsime. A nullo autem diligentius quàm à Petro Briſſoto homine ad miraculum erudito, quem vtinam deus nobis diutius eſſe ſuperſtitem voluiſſet. Scripſit poſt nos ea de re quoque lectu digna Hubertus Barlãdus, quem & ipſe conſulere poteris, vbi hæc noſtra tibi non omni ex parte ſatisfecerint. Porrò hic copias ſuas producit Montuus, atque pulchre ſuam in rebus medicis inſcitiam prodit, dum neſcio qualiter detortis Hippocratis verbis Arabũ placita ac recentiorum opinionem roborare nititur. In primis autem locum*

Hippoc.

Hippoc. in libro de natura humana obtrudit, vbi ita ſcribit: ἐπιτηδεύειν δὲ χρὴ τὰς τομὰς ὡς προσωτάτω τέμνειν ἀπὸ τῶν χωρίων ἔνθα ἂν αἱ ὀδύναι μεμαθήκασιν γίνεσθαι, καὶ τὸ αἷμα συλλέγεσθαι. οὕτω γὰρ ἂν ἥκιστα ἥτε μεταβολὴ γίγνοιτο μεγάλη ἐξαπίνης, καὶ τὸ ἔθος μεταστήσαις ἂν ὥστε μηκέτι εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον συλλέγεσθαι. *hoc eſt: Danda opera eſt vt quã longiſsime à locis vbi dolor eſſe & ſanguis cogi didicit, venarum inciſiones fiant, ſic enim haud magna repente mutatio fiet, & conſuetudinem mutaueris, ne amplius eo loci ſanguis coeat. Hanc etiam ſententiam in libro de oſsiũ natura iiſdem planè verbis repetit, tantum abeſt vt Hippocratis eſſe negemus. Mirum autem tam delirum eſſe Montuum, vt mihi nudis iis Hippocratis verbis ſatiſfactum eſſe putet, cum ne ſyllaba ſit quæ mihi aduerſetur. Cum enim nobis cõtentio ſit, in internorum viſcerum inflammationibus è directo venam ſecandam eſſe, quod illic nõ ſolum reuellendi, verumetiam euacuandi neceſſitas ſit, ipſe Hippocratem affert lõge alia de re loquentem, nempe de præſeruatione à doloribus, morbíſque aliis nondum præſentibus, ſed futuris adhuc, in quibus certe cum reuellendi tantum intẽtio eſt, nihil prohibet, imò commodiſsimum eſt, quamlõgiſsime à locis dolori obnoxiis inciſionem fieri. Loqui autem Hippocratẽ de præſeruatione à morbis & doloribus, euidenter verba hæc, ſic enim cõſuetudinem mutaueris, ne amplius eo loci ſanguis coeat, demonſtrãt. Et Gal. in expoſitione eius ſententiæ, vbi ſic ſcribit:* ὅτι μὲν τομὰς εἴρηκε τῶν φλεβῶν ἃς ἐν συν-

θέτῳ προσηγορίᾳ φλεβοτομίας ὀνομάζομεν, ὀρθῶς ἤκουσαν οἱ ἐξηγηταί, καὶ γὰρ ὁμολογοῦσι πάντες τοῦτο. ὅτι δὲ οὐ διώρισεν πότερον ὀδυνωμένων ἤδη τῶν μορίων ἀξιοῖ πόρρω τὴν ἀντίσπασιν γίνεσθαι τῶν ἐπιρρεόντων χυμῶν, ἢ κατὰ τὸν τῆς ὑγείας χρόνον, ἐν τούτῳ μέμψαιτ' ἄν τις αὐτῷ. ἐμοὶ δὲ ὅσω δοκεῖ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὑγιαινόντων εἰρῆσθαι, βουλομένου τοῦ γράψαντος ταῦτα, προσεθίζειν εἰς ἄλλα μόρια φέρεσθαι τοὺς πλεονάζοντας χυμούς. quod eſt: Quod quidem inciſiones venarum dixit, quas conſueto nomine phlebotomias nominamus, recte interpretes intellexerunt, in hoc enim vniuerſi conſentiunt. Quoniam autem vtrum à iam dolentibus membris exiſtimet procul fieri reuulſionem humorum confluentium, an in tempore bonæ valetudinis, non definiuit, in hoc vtique ab aliquo accuſabitur. Mihi autem videtur de his qui adhuc recte valent potius dixiſſe, quod ita qui hæc ſcripſit voluerit redundantes humores, vt ad alias corporis deferantur partes, aſſueſcere. Proinde cum nobis ſermo ſit de iis qui iam ægrotant, & minime de illis qui adhuc valent, nihil adductæ per Montuum ſententiæ nobis obeſſe poſſunt. Denique iniuriam facit Montuus, quod ſolo autoritatum numero me contra Arabum ſententiam contendere nugatur, cum conſtet non ſolum numero autoritatum, ſed & rationibus firmiſſimis nos eſſe ſuperiores. Vanum quoque eſt quod olim homines non ſic, vt hodie, in victu deliquiſſe exiſtimat, ob idque plethoricis diſpoſitionibus minus tentatos, vt hoc nomine

mine recte venam quæ è directo loci affecti eſt, ſecandam præceperint. Nam vtcunque Hippocratis tempore verum ſit, Galeni tamen ſeculo, qui idem in omnibus libris docet, verum eſſe non poteſt: cuius tempore quanta fuerit compotandi conſuetudo, nemo non niſi qui libros eius non deguſtauit, ignorare poteſt. Nónne in primo ther. meth. libro conqueritur neminem eſſe qui præ inexplebilibus voluptatum deliciis veritatis ſtudio ac inquiſitioni deditus ſit? Non exiguum enim numerum eſſe inquit eorum, qui veſperi omnes ad ſympoſia colliguntur: vbi poſtquam vino ſe implerunt, non lyra citharáve, aut aliud muſicum inſtrumẽtum circunfertur, ſed nec ſermones vlli habentur, quales in ſympoſiis agitari ſolere veteres prodiderunt, nec aliud honeſtum quicquam, imò inuicem ſibi propinant, & de magnitudine poculorum certant, vtpote inter quos optimus cenſetur, non qui plurimis inſtrumentis muſicis, aut etiam ſermone philoſophico vti nouit, ſed qui multos eóſque maximos calices exiccauit. In comment. quoque 28. ſexti aphoriſmorum, propter immodicum ſui ſeculi ocium, & victum intemperantem, eunuchos podagra laboraſſe fatetur. Quid multa? ſatis ex Athenæo perſpicuum fit Græcos fuiſſe bibaciſſimos. Hinc quod veteres eam quæ è directo eſt in pleuritide & aliis inflãmationibus internis venam ſecandã docuerint, non ideo factum eſt, vt Montuus putat, quod eorũ ſeculo homines in victus ratione non deliquerint: quî enim aliàs Galenus, cuius tamen tempore haud ſecus quàm hodie intemperantiſſimo victu vſi ſunt,

Galeni ſeculo compotandi mos inoleuit.

Græci bibaciſſimi

hoc dogma inculcare ſine inſcitiæ nota potuiſſet? Quare longe alia ſubſit ratio oportet, quàm Montuus ſomniauit, ea ſcilicet quod Galenus ac alij veteres ad id quod magis vrget reſpexerint, atque adeo non tãtum reuellere, ſed & euacuare à loco affecto voluerint. Hic præterire non poſſum, quin ad Ioannis Agricolæ, amici optimi, in Galenum annotata nonnihil reſpondeam: is enim lib. 13. cap. 2. ther. meth. etſi manifeſte nihil ſtatuat, latẽter tamen ſeſe in aduerſariorum ſententia adhuc eſſe, vel ſaltem hærere, ne noſtram penitus amplecti queat, indicat. Nec puto ægreferet ſi eius coniecturas confutauero, quandoquidem nec ego ægretulerim Brachelij contra me iudicium attuliſſe, cui tamẽ apologia quadam per me reſponſum eſſe non ignorabat. Vellem tamen penitus ſiluiſſe Agricolã, ita enim pleriſque errandi occaſio nõ fuiſſet, neque mihi ab illo diſſentiendi anſam præbuiſſet. Boni itaque pro candore ſuo ſat ſcio conſulet, quãdoquidem veritate viro bono nihil eſſe antiquius compertũ habeat. ſi & noſtram de iis argumẽtis quæ producit ſentẽtiam attulerimus, vt ſcilicet hac lege multis qui eiuſmodi argumentis in contrariã duci ſententiam potuiſſent, conſulatur. Locus igitur Gal. quẽ adfert Agricola, quémque contra me in ſua diſceptatione affert Brachelius, quod manu laborante ſcarificãda crura ſint, & altero crurum male habente, reliquum, nihil nobis aduerſatur, vt multis in apologia noſtra comprobauimus. Nobis enim de venæ ſectione, Galeno de ſcarificatione ſermo exiſtit. Nobis de internorum viſcerũ inflammationibus cõtentio eſt, Galenus autem de externis, manuum

Obiectio Brachelii & Agricolæ diluitur.

nuum nempe & crurum, loquitur. Inflãmatio interna magnus adeóque acutus morbus eſt, externa contrà paruus, ac periculo vacans. Aliter autem tractãdos eſſe morbos magnos, aliter exiguos quis eſt qui neſciat? Hinc cum medici ſtudium in internis inflãmationibus in hoc vno ſitum ſit, vt celeriter & plurimũ non ſolum à loco affecto reuellat, ſed & euacuet: fit vt ad venam quæ è directo eſt ſecãdam, ſibi feſtinãdum ſit. In externis cõtrà humores in partem ægram decumbentes, ex vna parte in aliam traducere æque ignobilem, reprimẽtia quoque medicamẽta adhibere, ac digerentia quæ ſuppurationem prohibere poſſunt, quamuis neque ex ſuppuratione, etiamſi ſuperuenerit, aliquod periculum ratione dignum immineat, licebit. Cum itaque tum quouis modo humorũ impetum ad affectam partem ſiſtere liceat, loco affecto neglecto, ſatíſque ſit vtcunque ab affecta particula reuellere, poſthabita euacuatione, poteſt medicus à diſtantioribus etiam, & ex oppoſito, ſanguinem detrahere. Neque Manardi ratio, quam adfert Agricola, ad firmandam aduerſariorum ſententiam ſatis ponderis habet. Ignoſcat autem velim Manardus, vt ſibi Galeni manes ignoſcere precatur: quamuis hodie in ea ſententia perſeuerare illum non putem, neque enim vt metipſe ſcribit, vllius commentaria in ea materia ſibi videre dum hæc ſcriberet contigit, quæ fortè hunc aliter & ſentire & ſcribere coegiſſent. Nemo itaque eſt qui ſimultaneam ſanguinis vacuationem non eſſe cauendam doceat, vbi æger illam ſufferre non poterit: rariſſimum autem eſt vt tantum ſanguinis auferatur,

Aliter magnos aliter exiguos eſſe tractãdos morbos.

ratur, vt inde virtus deiiciatur, maxime vbi inter initia inflãmationis adhibita fuerit, nanque tum multa copia ſanguinis adhuc non cõfluxit. Sed fac tãtum eſſe ſanguinis qui in phlegmone continetur, ac extra duci debet, vt non ſemel citra ægri periculum educi queat, an non tum contraria patienti lateri vena reuulſionis potius gratia quàm euacuationis ſanguinis in tumore contenti, ſecanda? Minime: nam ad id primum quod maxime vrget reſpiciendum erit: plus autem vrget ſanguis qui in partem affectam præter naturam confluit, atque huic iam affixus eſt, quàm in oppoſito eſt latere. Ob id igitur quàm ocyſſime fieri poteſt ſanguis is qui in affecto eſt latere & reuellẽdus & euacuãdus erit per venam quæ è directo eſt. Sed dices, immodicam hanc euacuationem æger ferre non poteſt, ideóque cauenda. Fateor quidem. Ergo ex oppoſito latere ſanguis eſt detrahendus? Nullo pacto. Quid igitur faciendum? Præſtat tum non ſemel quantum conuenit extrahere, ſed in vices partiri. Ita enim docet Galenus libro de ratione curandi per ſanguinis miſſionem, ſic ſcribens: ὠφελεῖ ἱκανῶς σπλῆνα κακοπραγοῦντα κένωσις αἵματος ἐξ ἀριστερᾶς χειρός. ἄμεινον δὲ μὴ ἅπαξ ἐκκενοῦν τὸ σύμμετρον, ἀλλ' εἰς δύο μερίζοντας ἡμέρας. id eſt: Multum iuuat lienem afflictum ſanguinis ex ſiniſtra manu detractio. Præſtat autem non ſemel quantum conuenit extraxiſſe, ſed in duos id partiri dies ſatius eſt. Et iterum eodem libro: ἄμεινον δ' ἐστὶν ἐὰν μηδὲν ἐπείγῃ τὴν πρώτην ἀφαίρεσιν ἐλλιπέστερον ποιησάμενον, ἐπαφαιρεῖν αὖθις, εἰ δὲ βούλοιο

Præſtat interdum euacuationem partiri.

λοιπὸν ἐξ ὑστέρου. ἐφ' ὧν οὖν ἐστι κενώσεως μὲν χρεία πολλῆς, οὐκ ἰσχυρὰ δὲ ἡ δύναμις, ἐπὶ τούτων προσήκει ταμιεύεσθαι τὴν κένωσιν. hoc eſt: *Præſtat, niſi quid vrgeat, priori miſsione minus detrahere, iterúmque eam repetere, imò ſi lubet & tertiò. Vbi ergo multa vacuatione opus eſt, verùm vires ſunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit. Porrò in pleuritide peſtilentiali, hoc eſt, vagante & pernicioſa, ſanguinem magis per tali quàm alterius venæ ſectionem longiſsime à membris principalibus poſſe diſtrahi conſtanter negamus, nam tum bonus ſanguis potius quàm vitioſus detrahitur, atque adeo vires vnà euacuantur, ínque locum optimi ſanguinis paulatim deſcẽdit atque ſurrogatur malignus, imò ad iecur in corpore principatũ habẽs deducitur. Præterea mulieri cui menſtrua purgatio defecit, aut viro cui conſueta ſanguinis per ani venas ceſſauerit vacuatio, nihil prohibemus venam in cruribus ſecare, modo à loco affecto prius quod influxit per venam quæ è directo eſt reuulſum fuerit atque vacuatum. Quod autem Gal. in vtroque caſu, Vere crurum venas ſecuit, id cautelæ gratia, vt ait Manardus, hoc eſt, vt ab imminenti morbo præſeruaret hominem, factũ eſſe fatemur. Ita & comitiali & vertiginoſo morbo laborantibus venas cruris ſecare ſuadet, non quidem vt à loco affecto euacuet, ſed vt ab illo reuellat, atque adeo ab imminẽti morbo tueatur. Et cũ hæc ſit reuulſio, vt ita dicã, præſeruatiua, licet tũ à diſtãtiſsimis partib⁹ ſanguinẽ detrahere, vt diximus antea, et in noſtra apologia ad nauſeã vſq; inculcauim⁹. Nobis*

autem

autem nõ de præſeruatione ab inflammationibus internis diſceptatio eſt, ſed de illarum iam præſentium curatione. Quomodo denique Galen. ex contrario latere in pleuritide venæ ſectionem nõ vituperat, cum illam parum, vel non niſi poſt tempus iuuare dicat? Quis tam ſine mente eſſet, vt collatis duobus aureis, ſi dicat alterum, parum vel nihil valere, nõ meliorem eligat? Pari ratione cum ex brachio quod è directo eſt, venæ ſectio ſemper euidẽtem vtilitatem afferat, quis eſt qui illam non præ ea quæ ex oppoſito fit, quæ parum & raro admodum cõducit, eligat? Cæterum cur cruris vena per rectum ſita nõn ſit ſecãda, ratio nulla alia eſt, niſi quod nõ multum & celeriter, quod ſumme neceſſarium in internis inflammationibus exiſtit, à loco laborante reuellit & euacuat, quemadmodum paulò ante etiam dictum eſt. De manu patiente inter initia confutationis abundè diximus. Non ceſſat hoc æuo Hippocratis ac Galeni euacuandi intentio: nam dato corpora eſſe imbecilliora, vt eas vacuationes ſemel ferre non queant, tamen licebit partiri in his, vt antea docuimus, euacuationem, donec ſuperuacuum vniuerſum extraxerimus. Porrò quomodo non negligenda vtilitas alterius brachij venam ſectã ſequetur, cum obſcuram admodum, & non niſi poſt temporis interuallum apparentem dicat Galenus? Neque etiam ea venæ ſectione quæ ab eodem fit latere ſecurior eſt, quod ſcilicet timor ſit ne vitioſus ſanguis de affecto latere in alterũ traducatur. Et quî ſecurior eſſe poſſit, cum id quod vehemẽtius vrget hoc pacto negligatur, & plus ad affectum locum dolore remanẽte cõfluat?

Q[uom]odo venæ oppoſitæ ſectionem in pleuritide vituperat.

Sed

Sed hæc ad Manardi argumẽta confutanda ſufficiãt, quæ certe hodie à ſeipſo confutata eſſe nihil dubito. Brachelij obiectiones quas Agricola produxit non opus habent vt refellantur, quando in noſtra aduerſus hunc apologia idipſum abunde præſtiterimus.

Partem ſeu diminuentem materiam, euacuationem, minorationem hodie barbaro vocabulo nominant, cõcoctioni humorum, niſi turgeãt non eſſe præmittendam, contra multorum hodie medicinã exercentium ſententiam.

CAP. V.

OMnibus in cõfeſſo eſt qui noſtra tempeſtate ſcribentium medicorum libros medendi rationem præſcribẽtes legerũt, in locis quamplurimis, imò nunquam non vbi euacationis mentio fit, de minoratione in principio morborum adhibenda ab illis verba fieri, putantibus hanc in quouis morbo euacuatione indigẽte commode adhiberi poſſe. Quantum autem decepti ſint, quiſque facile deprehendet, qui veterum, Hippocratis præſertim, ſcripta paulò diligentius excuſſerit. Nam is vnus errorem hunc vulgò receptum ſatis explodit, dum 1. aphor. 22. ita ſcribit: πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν μὴ ὠμά, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ, τὰ δὲ πολλὰ οὐκ ὀργᾷ. *quod eſt: Concocta medicari & mouere, non cruda oportet, neque in principiis, modo non turgeant, plurima vero non turgẽt. Si igitur humores crudi, qui in aliqua corporis parte firmati ſunt, nullo penitus pacto mouendi ſunt,*

Minoratio ante cõcoctionẽ locũ non habet.

ſunt, conſequitur, nec eoſdem parca illa vacuatione educi licere, neque enim citra motũ eorũdẽ minoratio fieri poteſt. Manifeſtiſſimum itaque minorationi ante concoctionem non eſſe locum. Teſtis eius rei exiſtit Gal. lib. 4. de tuenda valetudine, in hũc modum ſcribens: εἰ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει αὐτῷ κεκοπῶσθαι σώματι, τὸ μὲν αἷμα τὸ χρηστὸν ὀλίγον, οἱ δ' ὠμοὶ χυμοὶ πάμπολλοι, μήτε φλεβοτομεῖν, μήτε καθαίρειν, μήτε γυμνάζειν, ἀλλὰ μηδὲ κινεῖν ὅλως, μηδὲ λούειν. αἱ μὲν γὰρ φλεβοτομίαι τὸ μὲν χρηστὸν ἐκκενοῦσι, τὸ δὲ μοχθηρὸν ὅπερ ἐν ταῖς πρώταις μάλιστα φλεψὶ ταῖς καθ' ἧπάρ τε καὶ μεσάραιον ἀθροίζεται, πρὸς ὅλον ἐπισπῶνται τὸ σῶμα. κάθαρσις δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων στρόφους τὲ καὶ δήξεις ἐργάζεται καὶ λειποψυχίας σὺν τῷ μὴ κενοῦν ἀξιολόγως. οἱ γὰρ ὠμοὶ χυμοὶ πάντες ἀργοὶ καὶ δυσκίνητοι διὰ τὸ πάχος τὲ καὶ τὴν ψυχρότητα. προσεμφράττουσιν οὖν ἁπάσας τὰς στενὰς ὁδοὺς, δι' ὧν χρὴ τὸ κενούμενον ἐν ταῖς καθάρσεσιν ἐπὶ τὴν γαστέρα παραγίνεσθαι, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, οὔτ' αὐτοὶ κενοῦνται, καὶ τοὺς ἄλλους ἐμποδίζουσι. τοῦτο μὲν οὖν ἐφ' Ἱπποκράτους διὰ βραχυτάτου παρῄνηται ῥήματος εἰπόντος. πέπονα φαρμακεύειν μὴ ὠμά. *id eſt: Si in eodem homine, in laſſo corpore ſanguis bonus exiguus ſit, crudi humores plurimi, huic nec ſanguis mittẽdus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum. Quippe inciſa vena bonum ſanguinem emittit, malum vero qui in primis maxime venis circa iecur, &*

quod

quod meſenterium vocant colligitur, in totum attrahit corpus. Deiectio autem in talibus tormina & roſiones creat, animíque deliquia, cum eo quod nec notatu quippiam dignum educit, quando crudi omnes ſucci, pigri, atque ad motum inepti, propter craßitiem & frigiditatem ſint. Quo fit vt omnes anguſtas vias obſtruant, per quas id quod medicamentum vacuat, ferri ad aluum debeat, accidítque hac ratione vt neque ipſi educantur, & alius ſint impedimẽto. Id quod ſanè Hippocrates breuißima illa ſententia admonuit, dicens: Concocta medicamento tentanda eſſe nõ cruda. Hinc eſt quod & libro De iis quos oportet purgare, & qualibus medicamentis purgantibus, & quando, humores crudos ante coctionem nullo pacto mouendos eſſe doceat iis verbis: τοὺς καθ᾿ ἕν τι μόριον ἐστηριγμένους, οὔτ᾿ ἄλλῳ τινὶ βοηθήματι χρὴ κινεῖν, οὔτε φαρμακεύειν πρὶν πεφθῆναι. τηνικαῦτα γὰρ καὶ τὴν φύσιν ἕξομεν βοηθοῦσαν τῇ κενώσει. φαίνεται δ᾿ αὕτη μετὰ τὰς πέψεις, διακρίνουσά τε τοὺς χυμοὺς, ἀποθεμένη τε τὸ περιττὸν, ἐν ᾧ δὴ καιρῷ καὶ κρίσεις γίνονται. *hoc eſt: Qui in parte certa corporis fixi ſunt ſucci, hos antea quàm cõcoquantur, nullo alio auxilio mouere, neque medicamentis tentari oportet: tunc enim naturam ipſam habemus euacuationi adminiculantem: videtur ſiquidem & ipſa poſt coctiones humores ſecernere, & ſuperuacua expellere, quo in tempore fiunt indicationes. His accedit, quod medicamentum materiã diminuens imbecille admodũ ſit, atque adeo crudis humoribus ac copioſis exiſtentibus præualere non poßit,* Crudi humores nõ mouendi.

aliàs enim à debiliori in fortius fieret actio, quod naturæ impoſſibile eſt, ideoque illos tantum mouet, nec educit, ita vt neceſſariò magna totius corporis turbatio ſequatur. Proinde conſultiſſimum eſt iuxta Hippocratis ac Galeni conſilium, non ſolum non diminuere crudos adhuc humores exiſtentes, ſed ne mouere quidem. Quod ſi tamen turgeãt humores, licet illos quidem circa principia euacuare, nõdum etiam cocõctis: ὀργᾶν δὲ χυμοὶ λέγονται, *teſte Galeno libro iam citato,* ὅταμ ἐν κινήσει σφοδροτέρᾳ γενόμενοι, καὶ μεταρρέοντες ἀπὸ μορίων εἰς μόρια, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νοσημάτων ὀχλῶσι τὸμ ἄνθρωπομ ἀλγῶντες καὶ γαργαρίζοντες καὶ ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέποντες. *quod eſt: Turgere autem humores dicũtur, dum motu vehementiore correpti, ab vna parte in aliam transfluunt, infeſtántque ac dolore afficiunt ſtatim ad morbi initia hominem, turbántque ac quieſcere non permittunt. Verbum autem, turget, Hippocrates ab animalibus quæ ad coitum properant, tranſtulit, quum naturali concupiſcentia moueantur ad ſeminis genitalis excretionem. Quando igitur in toto corpore ſimilis huic fuerit naturæ impetus ad excretionem ſuperfluitatum, vel ſi non in toto corpore, ſaltem in partibus principalioribus, tale quid conſueuit Hippocrates per verbum, turgere, ſignificare. Tales itaque humores ſtatim euacuare, quũ mouentur, trãſfluúntque, non expectata aliqua concoctione, expedit. Proinde vt in longis morbis, Galeno teſte, comment. 24. primi aphor. ſemper oportet expectare coctionem, ita in acutis, cum turgent, etiam ab initio poſſumus*

vti

vti medicamentis purgantibus. Hinc Hippocrates ait: ἐν τοῖσι ὀξέσι πάθεσιν ὀλιγάκις, καὶ ἐν ἀρχῇσι, τῇσι φαρμακείῃσι χρέεσθαι. id eſt: In acutis morbis raro, & in principiis, medicinis purgantibus vti oportet. Ob id quum humorum de vna parte in aliã trãſfluxus non niſi raro accidat, plerunque autem hi per vniuerſum morbi tempus vno tantiſper loco quoad concocti tandem ſoluantur reſideant, præſtat illos non tantum nõ minuere, ſed ne mouere quidem donec coquantur. Sed obluctatur hoc loco Mõtuus, atque euacuationem quæ morbi materiam minuit, non turgentibus etiam humoribus ante concoctionem ex Hippocratis & Galeni ſententia adhiberi poſſe probare nititur. Primum autem ad id euincẽdum, aphoriſmum 29. ſecundæ ſectionis producit, vbi Hippocrates ita inquit: Quum morbi inchoant, ſi quid mouendum videtur, moue. Qua ſanè ſententia quid oſtendere velit Mõtuus non video, neque enim quicquam noſtræ aduerſatur ſententiæ: fatemur enim aperte circa morborum initia mouendum eſſe, ſi quid mouendum videtur. Tum autem mouere licet ante concoctionẽ, quum morbi inchoant, quúmque humores turgent. Proinde iis verbis, ſi quid mouendum videtur, dilucide Hippocrates inſinuat, non in quouis morbo circa principia eſſe euacuandum, ſed tunc quando humores inſtabiles ſunt, & de vna parte in aliam transfluunt. Et niſi hãc particulam adieciſſet, & ſimpliciter pronunciaſſet, morbis inchoantibus mouendos eſſe humores, ſibi ipſi pugnantia ſcripſiſſet, quandoquidem paulò ante cruda non eſſe mouenda dixerat. Galenum deinde affert,

Mõtui argumenta refelluntur.

Hippocratis locus expenditur.

qui in iam citati aphoriſmi enarratione ita inter cætera ſcribit: Circa initia illorum morborum, in quibus ſperatur ægrotum conualiturum, tentandum maiora afferre remedia: de quibus Hippocrates dixit: Si quid videtur mouendum, moue. Sunt autem hæc maxime, venæ ſectio, nonnunquam vero & purgatio, quorum nihil oportet morbo iam conſiſtente adhibere: vt enim in libro de criſibus manifeſtauimus, coctiones tunc maxime fiunt. Vt igitur hæ citius eueniant, melius eſt circa principia euacuare, quo minorem iam factam materiam, facilius poſſit natura concoquere. Quibus vtique Galeni verbis probare conatur, licere ante coctionem materiam morbi minorem facere, quaſi nos ſimpliciter negaremus nunquam ante coctionem diminuente materiam euacuatione vti licere, quum tamen fateamur interdum licere, quādo ſcilicet morbus valde acutus fuerit, ac humores turgent. Nam vt 4. aphor. 10. ait Hippocrates, Φαρμακεύειν ἐν τοῖσι λίαν ὀξέσιν, ἢν ὀργᾷ, αὐθήμερον, χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιουτέοισι, κακόν. quod eſt: Medicari in valde acutis, ſi materia turget, eadem die oportet. Tardare enim in talibus malum eſt. Statim itaque in iis facienda euacuatio, antequam videlicet robur corporis diſſoluatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale, hi qui per corpus vagantur humores, decumbant. Quid multa? Galenum non de iis morbis in quibus crudi admodum humores, inque loco fixi ſunt, locutum eſſe, inde colligi poteſt, quod venæ ſectionis & purgationis meminit, quorum remediorum neutrum, vt ſuprà etiam

ex Galeni in libro de tuenda valetudine ſententiâ diximus, morbus prædictus adhiberi poteſt. Locutus itaque eſt de acutis morbis, quibus venæ ſectio peculiare eſt remedium, vt quarto de victus ratione in morbis acutis 16. teſtatur Hippocrates, *dicens:* τὰ δὲ ὀξέα πάθεα φλεβοτομήσεις, ἢν ἰσχυρὸν φαίνηται τὸ νόσημα, καὶ οἱ ἔχοντες ἀκμάζωσι τῇ ἡλικίῃ, καὶ ῥώμη παρῇ αὐτέοισι *id eſt: in acutis affectibus ſanguinem detrahe, ſi vehemens videatur morbus, & ægrotus ætate floreat, robúrq; illi aderit. De acutis autem locutū eſſe morbis inde etiā manifeſtum fit quod ait, Nõnunquam vero & purgatio: neque enim ſemper purgatio accõmodum in morbis acutis remedium eſt, vt* Hippocrates *etiam in aphoriſmis indicat, dicēs: In acutis affectibus raro, & in principiis medicinis purgantibus vti oportet, & hoc cum præmeditatione faciendum. Cum igitur fateamur, diminuente materiam vacuatione in acutis morbis, in quibus humores turgent, vti poſſe medicum, nihil planè iam dicta Galeni ſentētia nobis aduerſari poteſt. Vacuationē autem diminuentē materiam eam intelligas, quæ tantam humorum molē educere poteſt, vt humores poſt hac turgere deſinant. Quod ſi enim talis fuerit quæ parū aut nihil planè educat, quum maiorem in humoribus turbationem excitet, conſultius erit penitus illam negligere, quàm magno ægri detrimēto adhibere. Reliqua quæ producit nihil opus habent vt confutentur, nihil enim nobis pugnant. Optaſſem igitur validiora attuliſſe* Montuum *argumenta, quibus ſuam roborare opinionem ac ſtabilem facere putauit.*

ſ ij Non

Non eſſe ætate etiam conſiſtentes tam ſanos quàm ægros, vt multi hodie medicorum facere conſueuerunt, immodicis medicamentis purgatoriis excarnificandos, multo minus infantes.

CAP. VI.

NEmo eſt qui neſciat, medicorum hodie quorundã tantam eſſe inſcitiam, vt in quouis morbo deiectoria medicamenta commode & citra noxam exhiberi poſſe exiſtimẽt. Quinetiam eouſque illorum proceßit temeritas, vt ſi quiſpiam bona adhuc etiam valetudine vtens, vel leuißime ſaltem in victu deliquerit, mox huic deuorandũ pharmacum adhibeant. Ne*que quouis tempore aliud in ore habent illi, carnifices verius quàm medici, niſi hoc vnum, purgatione opus habes, quaſi vnico hoc remedio quibuſlibet morbis ſuccurri queat, non animaduertentes quanta ſit noxa, quæ ex crebra medicamenti ſumptione ſubſequi ſolet. Quare diligenter admodũ cauendum ne integra adhuc valetudine præditis temere pharmaca exhibeamus.* Hippocrate *enim 2. aphor. 36. teſte,* οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα ἐν τῇσι φαρμακείῃσι καθαιρόμενοι ἐκλύονται ταχέως. *id eſt. Qui ſalubritatem corporis habent, per medicamenta purgati citò exoluuntur. Et mox ſequenti,* οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ὀργώδεες. *quod eſt: Qui bene ſe habent corpore, difficulter ferunt medicationes. Quum enim medicamentum purgans, proprium quidem attrahere humorem appe-*

tat,

tat, vel flauam ſcilicet bilem, vel atram, aut pituitã, aut aquoſam ſuperfluitatẽ, illis vero nõ præſentibus, ſanguinem colliquet, ac carnes, vt ex ipſis proprium attrahat humorem neceſſe eſt. Sed obiiciet hic ſciolus quiſpiam, dicens: Fateor quidem bene habentes non facile medicamentis eſſe purgandos, verum cum indies in corpore multa ſuperuacaneorũ fiat generatio, expedit crebra alui ſubductione illa euacuare, ne ſi plus æquo redundauerint morbum procreent. Cui ita reſpõſum volo: Non opus eſſe ob eam quæ quotidie in corpore aceruatur ſuperfluitatem crebra purgatione, ſed ſufficit vt ſingulis diebus collectam, exercitiis expurgemus, interdum etiã per balneas, alióſque euacuationis modos educamus. Teſtis eſt grauiſſimus autor Galen. qui 3. aphor. 15. in hunc modum ſcribit. ἐν μὲν τοῖς αὐχμοῖς διαφορεῖται τὰ περιττὰ ὑγρά. κατὰ δὲ τὰς ἐπομβρίας ἔνδον τοῦ σώματος ἀθροιζόμενα σήπεται, πληρεῖ τις αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀθροιζόμενα ἐκκαθαίρειν τοῖς γυμνασίοις. οὐ μεγάλη γὰρ ἡ διὰ τῶν βαλανείων κένωσις, καὶ μόνον σχεδὸν ἐστὶ τῶν κατὰ τὸ δέρμα. τὰ δ' ἐν τῷ βάθει κατεσπαρμένα τῇ τε σαρκὶ καὶ τοῖς στερεωτέροις ὀργάνοις, οὐκ αὐτάρκως ἐκκενοῦται διὰ τῶν βαλανείων. οὐ μὴν οὐδὲ διὰ τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ἡ κένωσίς γε τῶν περιττῶν ἐπιτήδειος. μεγάλως τε γὰρ δεομένοις χρήσιμος καὶ διὰ χρόνων μακρῶν. αἱ δὲ τῶν ὁσημέραι γινομένων ἐν τῷ σώματι περιττωμάτων κενώσεις, ἐλάττους εἰσὶν ἢ κατὰ φαρμάκου καθαίροντος ἐνέργειαν. εἰ δὲ καὶ βουληθείη τις αὐταῖς χρῆσθαι δὶς

τοῦ μηνὸς, ἢ πάντως γε ἅπαξ, ἀλλὰ βουλόμενος ἀν-θροισθῆναι πολλὰ τῶν περιττωμάτων, καὶ κακώ-σει τὸ σῶμα μετὰ καὶ τῷ μοχθηρῷ περιβάλλειν ἔθει. hoc eſt: niſi citatibus ſuperuacaneæ humiditates diſcutiũtur. Per imbres autẽ intra corpus collectæ putreſiũt, niſi quis ſingulis diebus congregatas exercitiis expurget. Quæ enim fit per balneas euacuatio modica eſt, & ſolũ ea fermè quæ circa cutem ſunt euacuat. Quæ autẽ in profundo per carnẽ, & partes ſolidiores diſperſæ ſunt ſuperfluitates, haud ſufficiẽter per balnea euacuantur. Neque tamen ea quæ fit per purgantia medicamenta ſuperuacaneorum vacuatio, idonea eſt nam valde indigentibus, & ex lõgis interuallis vtilis eſt. Eorum vero quæ quotidie generãtur in corpore ſuperuacaneorum euacuatio, minor eſt quàm vt exigat purgantis medicamenti operationem. Quod ſi vero quiſpiam voluerit bis menſe, aut ſemel ſaltẽ ea vti, veritus ne ſuperuacaneorum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam conſuetudinem trahit. Quid (oro) his verbis apertius eſt? ita enim hodie medicantium peruerſam medendi rationem damnant, vt nemo ſit qui illos non toto cœlo aberrare videat. Neque enim, vt ſolent, quibuſuis temere, & quocunque tempore purgantia medicamenta eſſe exhibenda monent, ſed indigentibus tantum, & ex longis interuallis. Qua ergo ratione ſe tuebuntur qui leuiculam ob cauſam, quam vel victus recta ratione vincere queas, mox deuorandum medicamentum propinant? Quo denique pacto ab errore ſe vindicabunt, qui nõ ſemel aut

Neq; bis neque ſemel mẽſe purgatione vti licet.

bis, quod tamen Galenus reprehendit, ſed quanis hebdomoda catapotia deglutiēda iis qui integra adhuc fruuntur valetudine, exhibent? Multo itaque conſultius erit vt hoc potius conentur, quo vitioſorum humorum, ſuperuacaneorúmque multorum generationem recta victus ratione aliſque modis prohibeant, quàm vt ſemper tot immodicis purgationibus ſanos iuxtà ac ægros excrucient. Id quod Galenus etiam probat lib. 2. de natural. facul. cap. 8. vbi contra Eraſiſtratum diſputans ita ſcribit: ταῦτ' οὐκ ἐχρῆν ἀγνοεῖν τὸν ἐρασίστρατον, εἴπερ κἂν κατ' ὄναρ ποτὲ τοῖς ἐκ τοῦ περιπάτου συνέτυχεν. ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὰ περὶ τῆς γενέσεως τῶν χυμῶν. ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τοῦ μετρίως πιθανὸν, οἴεται παρακρούεσθαι, σκηπτόμενος ὡς οὐδὲ χρήσιμος ὅλως ἐστὶν ἡ τῶν τοιούτων ἐπίσκεψις. εἶτα ὦ πρὸς Διὸς, ὅπως μὲν τὰ σιτία κατὰ τὴν γαστέρα πέττεται χρήσιμον ἐπίστασθαι, πῶς δ' ἐν ταῖς φλεψὶν ἡ χολὴ γίνεται περιττὸν, καὶ τῆς κενώσεως ἄρα φροντιστέον αὐτῆς μόνης, ἀμελητέον δὲ τῆς γενέσεως; ὥσπερ οὐκ ἄμεινον ὑπάρχον μακρῷ τὸ κωλύειν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γεννᾶσθαι πλείονα, τοῦ πράγματα ἔχειν ἐκκενοῦντας *id eſt: Hæc minime ignoraſſet Eraſiſtratus, ſi vel per ſomnium aliquando cum peripateticis fuiſſet verſatus, æque vt ea neque quæ ad generationem ſuccorum pertinent. De quibus quũ quod diceret nihil haberet, ne quod mediocriter quidem probabile eſſet, fallere ſe putat, dũ inutilẽ prorſus eſſe id genus cõtemplationẽ prætendit. Sed nũquid per Iouẽ quæſo*

Errāt qui ſæpius catapotia deglutienda præbent.

 quemad-

quemadmodum cibi cõcoquantur in ventriculo ſciſſe eſt vt le, quemadmodum autem in venis bilis fiat eſt ſuperuacuum, ac ſolius vacuationis eius habenda eſt ratio, generationis eius nulla cura? ceu non longe ſatius ſit prohibere ab initio, ne multa gignatur, quàm ſolicitos eſſe & occupatos de vacuãda. Proinde oportet & noſtræ ætatis medicos, ſi non Eraſiſtratij magis quàm Galeniani eſſe gaudent, de non generandis prauis humoribus potius ſolicitos eſſe, quàm de crebra illorum per medicamenta purgantia vacuatione, quibus nonnunquam ægrotantes miſerè enecant. Huc accedit, quod cum haud modica morborum pars ex indigentia ſeu inanitione oriatur, nõ decet certe quouis momento ad exhibenda medicamenta purgãtia tam procliues eſſe medicos, quãdo hos ipſos repletione potius quàm vacuatione curare cõueniat, id quod Hippocrates quoque faciendum eſſe monet, dum 2. aph. 22. ita inquit: ἀπὸ πλησμονῆς ὅκοσα ἂν νοσήματα γένηται, κένωσις ἰῆται. καὶ ὅκοσα ἀπὸ κενώσεως, πλησμονὴ, καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις. *hoc eſt: Quicunque morbi ex repletione fiũt, curat euacuatio, & quicũque ex euacuatione, repletio, & aliorum cõtrarietas. Denique cum Hippocrate autore in libro de flatibus:* ἰητρική ἐστι πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, *quod eſt, medicina ſit appoſitio & detractio, diligenter curandum vt medicus iis apponat quæ deficiunt, auferat autem ab illis tãtummodo quæ redundant, neque temere vni tãtum, vt fermè hodie fit, intẽtus ſit. Sed quid dicam? ſcio eſſe hodie qui nedũ immodica exhibendo medicamẽta delinquunt, verum*

Haud modica morborũ pars ex indigẽtia.

ija

in eam etiam ſæuitiam prorūpunt, vt ne infantes quidem ab hac carnificina immunes eſſe permittant. Scythæ profecto aut carnifices verius quàm medici, quod contra omnium tum veterum, tum recētiorum decretum in adhibendis medicamentis purgatoriis ætatem non animaduertunt. Neque enim fruſtra eſt quod 1. aphor. 16. magnus ille Hippocrates in purgationibus admonet: ἐπιβλέπειν δεῖν καὶ χώρην, καὶ ὥρην καὶ ἡλικίην, καὶ νούσους, ἐν ᾗσι δεῖ ἢ μή. hoc eſt, inſpicere oportere & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniant aut non. Nullo autem Pueri non
pacto eſſe purgādos pueros, multo minus infantes, in purgādi.
hunc modum ſcribens lib. 9. cap. 16. ther. meth. Galenus oſtendit: ἡ τῶν παιδίων οὐσία ῥᾷστα διαφορεῖται καὶ σκεδάννυται, διότι πασῶν μέν ἐστιν ὑγροτάτη, ψυχροτάτη δ' οὐδὲ μία. ὥστε οὐ χρήζει κενωτικοῦ βοηθήματος, ἐξ αὑτῆς ἔχουσα τὸ κενοῦσθαι σύμφυτον. quod eſt: Puerorum ſubſtātia omniū facillime digeritur ac diſsipatur, propterea quod eſt omnium humidiſsima, nulla vero frigidior, ita vt vacuante remedio aut præſidio non opus habeat, cum ex ſeipſa obtineat, vnde naturaliter vacuetur. Si itaque nullo planè vacuāte auxilio pueri opus habent, igitur nec purgatione, quæ poſt venæ ſectionem potiſsima exiſtit. Atqui dicet quiſpiam, quid itaque faciendum ſi infanti aut puero aluus nimium adſtricta fuerit? nam citra periculum niſi ſubuenias, aluo hoc pacto adſtricta, durare non poterunt. Curandum Infantiū
vbi lactētes adhuc fuerint, vt nutrix aut animal cu- aluus vt
ius lacte infantes veſcuntur aliquid quod ſubducendi ſubducenda.
aluum

aluum vim habeat, aſſumat. Ita enim Galenus lib. 3. de aliment. facult. faciendum ſuadet, dum ita inquit: ἀλλὰ κἂν αἰγὸς ἤ τινος ἄλλου ζώου τεμνηθέντος σκαμμωνίαν, ἢ τιθύμαλλον ἐν τροφῆς μέρει προσενήνεκταί τις γάλα, ῥυήσεται πάντως ἡ γαστὴρ αὐτῷ. hoc eſt: ſi capræ aut alterius cuiuſpiam animalis ſcammoniam aut tithymallũ depaſti lac ſibi loco quis ſumat, omnino aluus illi profluxura eſt. Idipſum vero ab Hippoc. didicit qui 5. par. 6. epid. 34. in eum modũ ſcribit: γυνὴ, αἲξ ἐλατήριον ἢ σικύον ἄγριον βεβρωκυῖαι, καὶ παιδίοισι κάθαρσις. quod eſt: Mulier, capra cucumerem ſylueſtrem comedentes, pueris purgatio. Quod ſi vero ablactati fuerint, glande ſuppoſita aluus citari poteſt: aut mel, vel reſina terebinthina cibo adiicitur, id quod Paul. Aegineta lib. 1. cap. 6. his verbũ faciendum docet: Porrò ſi pueri aluus adſtricta fuerit, mel cibo adiectũ dabis: quod ſi ne ſic quidem deiicit, reſinam terebinthinam, quæ ciceris quantitatẽ æquat, adiicies. In tãtum certe veteres medici nõnullos noſtro ſeculo hoc titulo ſeſe vendentes ſuperarunt, vt ſi illos cum hiſipſis conferre volueris, meros latrones præ illis dixeris. Nihil autem mirum tales hodie oberrare paſsim medicos, cum, vt Plin. lib. 29. cap. 1. inquit, nulla lex ſit quæ inſcitiam capitalem medicorũ puniat, nullum exemplũ vindictæ. Diſcunt periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt, medicóque tãtum hominẽ occidiſſe ſumma impunitas eſt, quãdo hercule in hac artium ſola eueniat, vt cuicunque medicũ ſe profitẽti ſtatim credatur. Verum dignum admodum eſt vt vulgo, quando non niſi

Medicorũ noſtri ſeculi latrocinium.

laruatos

laruatos illos exoptet medicos, tales quales deſiderat contingant, vt ſcilicet ſimiles habeant labra lactucas: Minime vero magnifaciendũ eſſet ſic deſipere vulgũ, niſi ſimul maxima principũ & magnatum pars etiam eò inſaniæ deueniſſet, vt nõ niſi indoctiſſimos eóſque infantiſſimos, adde quoque moriones ipſiſſimos ad curam valetudinis ſuæ adſciſcerent. Neque admiratione dignum puto, ſi indoctis hodie plerũque principibus, & nulli rei penitus niſi cõpotationibus ac venatiobus deditis, indocti cõtingant medici, ὅμοιον γὰρ, Ariſtotele lib. 8. moralium teſte, ὁμοίου ἐφίεται. id eſt, Simile enim appetit ſimile. Et vt omnis eruditionis oceanus Hom. quoque Odyſſ. ρ inquit: αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον, hoc eſt: Sẽper deus ſimilem ducit ad ſimilem. Proinde quum docti in aulis principum plerunque ludibrio habeãtur, neque enim adulari nouerunt, quæ vna ars vere aulicos facit, fit vt hi qui garriendo, iactando, pollicendo, nugando, mentiendo, adulãdóque plurimũ poſſint, omnium ſint gratiſſimi. Hinc meritò ſtultis principibus multo ſtultiores obtingunt medici, qui probe illos non ſolum expilatos, ſed & excarnificatos ἄϊδι προϊάπτουσι.

Vere aulici qui.

Catapotia, pilulas noſtri vocant, non niſi ieiuno, & ei qui probe concoxit eſſe exhibenda, cõtra omnium fermè hac tempeſtate medicantium ſententiam.

CAP. VII.

NOtum omnibus eſſe puto, qui tenuiter ſaltem noſtræ ætatis medicorũ libros deguſtarũt, in vniuerſum

uerſum omnes catapotia ea, quæ vt ex capite vehementius trahant exhibẽtur, non niſi vnam alterámve poſt cœnam horam, contra omnium veterum ſententiam ac rationem quoque ipſam deuorãda eſſe docere. Non enim niſi ieiuno, aut ei qui probe iam cõcoxit, eſſe exhibenda medicamenta purgantia, in quorum numero & catapotia ſunt, in primis monſtrat Hippocrates ſecũdo de victus ratione in morb. acutis 13. ita ſcribẽs: ἐπεὶ καὶ κατὰ λόγον ἐστὶ μεσηγὺ τῆς καθάρσεως μὴ διδόναι ῥοφήμ. id eſt: Nam ab re non eſt, in media purgatione ſorbitionem dare non conducit. Cur autem apparente iam purgationis initio à ſorbitione abſtinendum eſſe vetuerit, nulla alia ratio eſt, vt Galenus in comment. indicat, niſi quod aliàs purgãtis medicamẽti operatio exoluatur. Si itaque timor eſt ne iam cœpta etiam purgatione ſi quid ſorbitionis ſumptum ſit, operatio purgantis medicamenti imbecillior reddatur, cur nõ multo magis idem inter initia timendum, vbi lõge facilius eſt medicamenti vim obtundere? Quapropter ieiuno certe danda medicamẽta purgãtia, ne ſcilicet multitudine ciborum in ſtomacho operatio medicamentorum impediatur, id quod facile fit, quũ natura iam concoquendis cibis occupata ſit. Teſtis eſt Paulus Aeginet. qui libro 7. ca. 6. in hũc modum ſcribit: Sũmatim in omni purgatione efficaci, medicamentum homini quẽ certa prius victus ratione alueris, ieiuno, & ei qui probe concoxerit trades, ac ſomno quoad in totum purgatus fuerit, arcebis, motu mediocri ſi fieri poteſt adhibito, cibo omni & potu abſtinere vſque ad conſummatam purgationem compelles.

Medicamẽta purgantia ieiunis exhibenda.

pelles. Quinetiam Auicenna ipſe, quem tamen vnum ſe vt ducem optimum ſequi putant, haud aliter quàm Paulus ac alij veteres, Fen.4.primi Can.cap.5.prohibet, ne quid poſt medicaměti purgatorij ſumptionem vel cibi vel potus ſumatur, ne ſcilicet facultas medicamenti iiſipſis obruatur, atque adeo imbecillior fiat. Verba eius hæc ſunt: Qui medicamentum ſumpſit, non debet comedere neque bibere donec pharmacū ſuum perficiet officium. Proinde quemadmodum diligenter cauendum ne medicamenti operatio per ſubſequentes cibos aut potus imbecillior reddatur, ita ſumme cauědum quo neque ciborum cōcoctio per ſubſequentia medicamenta purgantia interturbetur. Hinc Paulus libro iam citato cap.4. Aloen etiam medicamětum cæteris minus nocens, poſt cibum non eſſe exhibendam docet. Sed præſtat verba ſubſcribere: Bilem, inquit, flauam optime educit aloes denarius cum melicrato matutino těpore exhibita: nam qui veſperi eam propinant, vel poſt cibum, lædunt, quoniam alimentum diſtrahit corrumpítque. Si ergo Aloe, quæ, vt eodem loco Paulus, & alibi Dioſc. & Galen. ſcribunt, inter omnia purgantia medicamenta ſola amica & vtilis eſt ſtomacho, ea ratione ne nutrimentum diſtrahatur poſt cibum exhiberi nō debet, multo minus catapotia illa fortia, quæ non Aloen tantum, verumetiam alia multo hac vehementiora in ſe continent medicaměta, exhibere licebit. Diſcedant itaque à peruerſa illa con ſuetudine medici, qua nondum perfecta concoctione medicaměta purgātia propinare didicerunt, nam hoc pacto cōcoctio non ſolum impeditur, ſed & nutrimě-

tum

tum ita diſtrahitur, vt conuenienter membra nutriti nõ queant, & potius tempore matutino vbi perfecta penitus cõcoctio exiſtit exhibeant, ea enim lege illorũ operatio probe perficietur, & quicquid noxium eſt omnium facillime attrahetur. Sed tãta eſt illorum hominum pertinacia, vt vel citius mori eligant, quàm ab eo cui aſſueuerunt vt recedant, perſuadeas.

Præter omnem rationem noſtrates decocto piſorum poſt epota medicamenta purgantia abluendi abſtergendíve gratia vti.

CAP. VIII.

QVemadmodum non probo penitus poſt epota medicamenta purgãtia abluendi vi præditis non vti, ita nec laudo ſi poſt quodcunque medicamentum purgatorium adhibeantur. Perinde enim vt non cõuenit, quemadmodum autor eſt Hippocr. *ſemper purgante ſumpto medicamento à ſorbitione cremoris ptiſanæ abſtinere, ſed illum interdum ſorbuiſſe ſalutare eſt, ita & abluere nõnunquam confert, nõnunquam vero minime. Quando autem ptiſanæ cremorem vtile ſit ſorbere poſt epotum medicamentum, & quando minus, pulchre* Galen. *ſuper* Hippocr. *de rat. vict. in morb. acut. lib. 2. commẽt. 12. in hunc modum ſcribens indicat:* ἄλλως μὲν χρὴ προνοεῖσθαι τοῦ στόματος τῆς γαστρός, ὃ δὲ καὶ στόμαχον ὀνομάζουσιν, ὡς διαμένειν ἀβλαβὲς ἐν ταῖς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων πόσεσιν, μάλιστα δ' ὅταν ἐπὶ τῶν πυρεττόντων δίδοταί τι τοιοῦτον. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ καθαρτικὸν φάρμακον, ὡς ἂν ὀλίγον

ὀλίγον ὄν, εἰς τὸν πυθμένα τῆς κοιλίας ἀφικνεῖται, κατὰ δὲ τὴν δίοδον ὁ ςόμαχος ὅσον τε ὑψηλότερον τῆς γαςρὸς, οὐ μόνον τῆς ποιότητος τοῦ καθαίροντος φαρμάκου, ἀλλὰ καὶ τῆς οὐσίας προσιζούσης ἐν τῇ διόδῳ μεταλαμβάνων μεγάλως βλάπτεται. χρήσιμος οὖν ὁ χυλὸς τῆς πτισάνης ἐπιῤῥοφούμενος, ὡς ἂν ἀποῤῥύψαι μὲν καὶ κατασύρειν κάτω τὸ προσπεπλασμένον ἐν τῇ διόδῳ δυνάμενος, ἐπικεράσαι δὲ καὶ ὑπαλλάξαι τὴν ἐνιζηκυῖαν τοῖς μορίοις ποιότητα τοῦ φαρμάκου. διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ καθαρτικοῦ πόσει κελεύει πτισάνης ἐπιῤῥοφεῖν. ἀρξαμένης δὲ γίνεσθαι τῆς καθάρσεως, οὐκέτι βούλεται διδόσθαι τῆς πτισάνης, εὐλαβούμενος ἐκλυθῆναι τὴν ἐνέργειαν τοῦ καθαίροντος φαρμάκου. quod eſt: Maxime quidem ori ventris, quod & ſtomachum vocant, vt in ipſis purgantium medicamentorum potibus illæſum maneat, prouidere oportet, præſertim vbi febrientibus tale quidpiam propinatur. Nanque purgans medicamentū ipſum tanquā exiguum, ad ventris fundū peruenit, dúmque tranſit, ſtomachus & quæcunque ſublimior pars non qualitatem medicamenti purgantis modo, verum & ſubſtantiæ quæ in tranſitu adhæret aliquid adſumēs, vehemēter læditur. Ptiſanæ igitur cremor abſorptus cōmoditatem affert, nempe & detergere, & deorſum trahere quod viæ adhæret, & qualitatē medicamēti quod his partibus adhæret, tum temperare, tum permutare poteſt. Ob eas igitur cauſas à purgātis medicamēti potu, ptiſanam ſuperſorberi præcipit. Sed vbi purgatio

Quando ſorbendū.

Quando abſtinendum à ſorbitione. *purgatio cœpit, ab ea vult abſtinẽdum, purgãtis medicamẽti operationem excludi veritus. Quæ ſanè verba repetit in libro De iis quos purgare oporteat, quibúſque medicamentis, & quo tempore. Diſcenda vero*

Quando abluẽdũ. *inde erit vera abluendi ratio, vt ſcilicet nõ quouis tempore, nec poſt quodlibet medicamentum epotum abluamus, ſed tum ſolum quando nõdum purgatio cœpit, & non niſi vbi timor eſt, ne illæſum os vẽtriculi, quemadmodum in febribus fieri cõtingit, permaneat. Errant itaque noſtræ tempeſtatis medici, qui non niſi vbi iam cœperit purgatio, ac venter bis aut ter deiecerit, abluunt, etiamſi nulla ſtomachi mordicatio apparuerit, cum potius ante purgationis initium id faciendum eſſet, quod aliàs medicamẽti purgantis operatio obtundatur. Atqui non tantum hac ratione delinquũt, verum in eo etiam quod decocto piſorum ad abluendum vtuntur, cum omnium veterum ac probatiſſimorum ſcriptorum teſtimoniis conſtet illa nulla abſtergendi vi prædita eſſe. id quod ſatis aperte mõ-*

Piſa non abſtergũt *ſtrat Gal. lib. 1. de alimentorum facul. de piſis, in hunc modum ſcribens:* πλήσιόν τι κατὰ τὴν ὅλην οὐσίαν ἔχουσι κυάμοις, ἐσθιόμενοί τε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτοῖς, ἐν δυεῖν τοῖν παραλλάττουσιν, ὅτι τε φυσώδεις ὁμοίως οὐκ εἰσὶν τοῖς κυάμοις, ὅτι τε τὴν ῥυπτικὴν δύναμιν οὐκ ἔχουσι, καὶ διὰ τοῦτο βραδυπορώτεροι τῶν κυάμων κατὰ γαστέρα εἰσίν. *hoc eſt: Simile quid tota ſubſtantia piſa cum fabis obtinẽt, nec alio quàm illæ modo comedũtur. Duo tãtum ſunt in quibus euariant, nõ enim ſimiliter ac fabæ inflant, nec abſtergunt, ideóque ſegnius*

quàm

quàm illæ per aluũ ſecedũt. Quod ſi itaq; quis abluẽtibus vti commode voluerit, potius idipſum decocto cicerum agat: ὑπάρχει δὲ καὶ ῥυπτικὴ δύναμις αὐτοῖς, *vt lib.1.de alimẽtorum facult. Galenus ait:* ἐπιπλέον ἢ τοῖς κυάμοις, ὥστε τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἐν νεφροῖς συνισταμένους λίθους ἐναργῶς θρύπτουσιν. *id eſt, Ineſt enim ciceribus abſtergendi vis potentior quàm ipſis fabis, adeò vt quædam ſpecies contractos in renibus calculos euidenter frangant. Licebit & hac ratione vti hordei decocto, quod & ipſum, Dioſcoride teſte, abſtergendi vi præditum ſit.* Cicerum facultas.

Febricitantes, tertiana præſertim exquiſita correptos febre, immodicis medicamẽtis purgatoriis non eſſe excarnificandos, vt plerique hodie faciunt, cum alterantibus vti interdum ſatis ſit.

CAP. IX.

Multi ſunt hac tẽpeſtate medici, qui non ſatis arbitrantur eſſe ſemel in febribus, tertiana etiam exquiſita, medicamentum purgans exhibuiſſe, niſi id iterũ atque iterum deuorandũ propinarint, idque nulla veterũ autoritate, nec ratione, quæ alicuius momẽti ſit, confiſi, ita vt hoſipſos errare hac medendi ratione omnium euidentiſſimũ ſit. Sed vt idipſum clarius ſtudioſi deprehendere poſſint, primũ veterum teſtimoniis oſtendemus quàm ſuſpectas illi euacuationes, immodicas maxime, quæ per medicamenta purgãtia ac alia auxilia in febribus fiunt, habuerint. Galenus ſiquidem libro ſecundo Artis cur. ad Glauconem, ter-

*tianæ exquiſitæ curationem ex profeſſo tractãs, hanc
ipſam primũ omnĩũ quãto magis fieri poteſt, refrigera
re oportere ac humectare docet: nã contrariorum cõ-
traria remedia eſſe. flauã enim bilem humorem inter
omnes qui in corpore ſunt aridiorẽ ſicciorémque exi-
ſtere. Poſt hæc tanquam ad minus neceſſariam, quàm
ſit prior, indicationem, bilis ſcilicet excretionem, reſpi-
cit, admonẽs non immodicis medicamentis ad eam e-
ducendam opus eſſe, cum interdum ad ventriculũ re-
pat, atque tum per vomitum educi poßit, interdum
autem ad inferiora vergat, & tunc per aluum ſub-
duci queat, hoc quod ſponte plerunque fieri ſolet.
Quod ſi vero non fiat, ventrem mollibus clyſteribus
exinaniendum monet, adeò vt immodica per medica-
menta purgatoria vacuatione minime opus ſit. Non
eſſe autẽ opus multa vacuatione, ipſe mox aquarum
marinarum & ſalſarũ exemplo mõſtrat, ſic ſcribens:*
τὰ λουτρὰ θαλάττια, καὶ ἁλμώδη, καὶ νιτρώ-
δη, καὶ θειώδη πλεῖον μὲν ἀπάγει τῆς χολῆς,
πολὺ δ' ἧττον ὠφελεῖ τοῦ ποτίμου. ἄμεινον δ'
εἰπεῖν οὐδ' ὠφελεῖν αὐτὰ, μειζόνως βλάπτον-
τα ταῖς ποιότησιν, ἢ βοηθοῦντα ταῖς κενώσεσιν.
ἀτὰρ οὖν καὶ οἶδά τινα κιβδήλῳ λογισμῷ τοι-
οῖσ δε χρήσασθαι λουτροῖς ἀναπεισθέντα, εἶτα
ξηρανθέντα τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, εἰς τοσοῦ-
τόν τε διαφθαρέντα, ὥστε μαρανθεὶς ἀπέ-
θανεν. ἐπέτεινε δ' αὐτῷ καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα δίαι-
τα πρὸς τὴν κένωσιν τῆς χολῆς. ἀεὶ δὲ χρὴ
ποιότητας ἐναντίας τῇ κρατούσῃ παρὰ φύ-
σιν ἀντεισάγειν, καὶ ὡς πολὺ τὸ βέλτιον τοῦ

τοῦ

τοῦ κενοῦν ὁ ποσοιῶ. ὅπερ οὔθ' αὐτὸς ἐγίνωσκεν, οὔθ' ἑτέρων ἐμάνθανε λεγόντων. *quod eſt:* Ma*rina balnea, ſalſa, nitroſa, atque ſulphurea, plus quidem bilis educunt, ſed multo minus iis quæ ex potabili aqua fiunt, proſunt.* Præſtat *vero neque ipſa vtilia dicere, quandoquidem plus qualitate nocent, quàm euacuationibus iuuent.* Equidem *noui quendam corrupto iudicio hiſce balneis vti perſuaſum, deinde extenuato corporis habitu, ad tantam veniſſe perniciẽ, vt tabe conſumptus interiret.* Reliqua *quoque victus ratio ad bilem excernendam illi adaugebatur.* Semper *vero oportet cõtrarias qualitates illis quæ præter naturam inualuerunt, opponere, cum hoc multo melius ſit, quàm quomodolibet euacuare.* Atqui *neque hoc ipſe nouerat, neque ab aliis docentibus didicerat.* In *quibus ſanè verbis* Galenus *periculo cuiuſdam qui inſcitia medici periit nos admonet, ne in tertiana exquiſita immodicis euacuationibus ſtudeamus, ſed id potius conemur, vt contrariis qualitatibus, quæ habitum corporis corrigere poſſunt, febrem oppugnemus, id quod multo præſtantius eſt, quàm hac aut alia ratione vacuare.* Quod *ſi itaque balnea aquæ ſalſæ, marinæ, nitroſæ & ſulphureæ tantum huic cuius* Gale. *meminit, obfuerunt, vt tabe tandem abſumptus perierit: cur non idem priculum purgatoria medicamenta, immodica præſertim, quæ non tantum qualitate ſua, quando omnia id generis ſint potentia calida, verumetiam vacuatione nimia nocent, adferrent?* Huc *reſpexit etiam in aphoriſmis* Hippocrates, *dum prima ſectione* 24. *præcipit, in acutis morbis*

raro, & nō niſi cum præmeditatione multa, eſſe purgantibus medicamentis vtendum. Et in compendio Oribaſius in eam ſententiam ſcribens: *Crudi exiſtentes humores antequam incipiant generare morbos, caute ſunt vacuandi, iam autem febrientes nullo modo.* Inter Latinos etiam Cornelius Celſus libro primo, capite vndecimo, *nūquam, inquit, in aduerſa valetudine medicamentū eius rei cauſa recte datur, niſi vbi is morbus ſine febre eſt. At vbi febres ſunt, ſatius eſt eius rei cauſa cibos potionéſque aſſumere, qui ſimul & alant, & ventrem molliant.* Cæterùm inedia calidis & ſiccis corporibus, Galeno libro decimo ther. metho. cap. 5. teſte, maxime eſt noxia. His autem qui in calida & ſicca æſtate febre laborāt, quæ ſcilicet ex vſtione, aut labore immodicò, aut vigiliis, aut cōprehenſis iam animi motibus ſit cōtracta, nō tantū noxia eſt, ſed ſi quicquam aliud planè pernicioſa, quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus niſi prius mors occupet, in hecticas migrant, atque ab iis in maraſmum, vel protinus ardentibus præteritis in hecticas. Quapropter ſi calidas & ſiccas naturas tantum malum ob inediam ſequitur, cur idem non ab immodicis medicamentis, quæ ſubinde multo magis quàm inedia corpus exhauriunt, contingeret? Et ſcio ipſe quoſdam qui hoc pacto deducti ad tabem perierūt. Præterea quum tertianæ, & aliarum ex putredine humorum natarum febrium, curationis duplex ſit indicatio, vna quæ humores febres efficientes, altera vero quæ febres ipſas reſpicit, ſemper medico ad febres magis quàm ad humores reſpiciendum,

quod

quod calor humoribus noxius vehementior ſit, atque adeò magis etiam vrget. Proinde *ad cõtrariam opponẽdam qualitatem magis animum aduertamus oportet, quàm vt euacuemus.* Ita Paulus Aegineta *lib. 2. cap. 20. tertianæ exquiſitæ tanquam morbo originem à bile flaua habenti, humectantibus & refrigerantibus medicamentis in primis occurrẽdum eſſe ſtatuit, necnon & cum eiuſdem effectus victus ratione.* Tãdem *ſi quid ſeſe in ventrem recipit, & tanquam in ſentinam cõfluit, id vel per vomitum, vel per inferna euacuandum.* Diximus *autem ſuprà ſæpe ſua ſponte aluũ, ea quæ ad inferiora repunt, in tertiana exquiſita deducere, ita vt non ſemper opus ſit purgante ad hanc rem medicamento.* Quare *quemadmodum immodicis medicamentis purgantibus vacuare febricitantes ſemper noxium eſt, ita interdum ſemel ea adhibuiſſe vtile exiſtit, id quod fit ſi maior ex noxiorum humorum euacuatione vtilitas, quàm ex purgantibus medicamentis conſequitur detrimentum, quemadmodum dilucide in prima ſectione aphoriſmorũ* Hippoc. *comment. 24. in hunc modum ſcribens* Galenus *indicauit:* κίνδυνος οὐ μικρὸς ἐν ὀξεῖ νοσήματι κακῶς φαρμακεῦσαι, τῷ πάντα μὲν τὰ καθαίροντα φάρμακα θερμὰ ταῖς δυνάμεσιν εἶναι. δέδεικται δὲ τὸν πυρετὸν, ὁ πυρετός ἐστι, κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον, οὐχ ὅπως τῶν θερμαινόντων καὶ ξηραινόντων, ἀλλὰ τῶν ἐναντιωτάτων αὐτοῖς, τοῦτ' ἔστι τῶν ὑγραινόντων τε καὶ ψυχόντων. οὐκοῦν οὐδ' αὐτῆς ἕνεκα τῆς πυρώδους θερμασίας ἡ κάθαρσις ἡμῖν παραλαμβάνεται, ταύτην γὰρ ἴσμεν

ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ βλαπτομένην, ἀλλὰ τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν ἕνεκα χυμῶν. χρὴ κρίνειν μείζονα τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς τῶν λυπούντων χυμῶν κενώσεως γίνεσθαι τῆς βλάβης, ἣν ἐξ ἀνάγκης βλάπτεται τὸ σῶμα πρὸς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων. ἔστι δὲ ἡ ὠφέλεια μείζων, ἐὰν ἀλύπως τε καὶ πᾶς ὁ βλάπτων καὶ λυπῶν ἐκκενωθῇ χυμός. *hoc eſt: Periculum non minimum in morbo acuto perperam medicamento purgãte vti, quod omnia id genus medicamenta facultatibus calida ſint. Febris vero quatenus febris eſt, & ſui ratione, nedum calefacientibus atque exiccantibus, ſed potius cõtrariis, hoc eſt, humectantibus & refrigerantibus egeat. Non igitur ob igneam febris caliditatem purgationem adhibemus, hanc enim ſcimus ſui ratione nocituram, ſed propter humores illam efficientes. Quare maiorem oportet ex noxiorum humorum euacuatione fieri vtilitatem, quàm id quod neceſſariò conſequitur ex purgantibus medicamentis detrimentum. Eſt autem vtilitas maior, ſi abſque moleſtia omnis humor noxius & infeſtãs euacuetur. Quibus vtique verbis Galen. etiam admonet, non temere febricitantes eſſe purgandos, quod id plerunque non ſine magno ægrotãtis periculo fieri poßit. Quod ſi tamen purgandi neceßitas interdum incumbat, videndum tum vt ita purgemus, quo ex euacuatione maius commodum, quàm detrimentum ſequatur, id quod fiet ſi lenibus, & ſine moleſtia euacuantibus medicamentis vſi fuerimus. Hinc manifeſtum eſt in febribus, tertiana maxime exquiſita, non facile medicamẽta purgantia*

gãtia eſſe adhibenda, quod fermè ſemper natura ſua ſponte humorem febrem efficientem vincat atque educat. Si tamen ita contingat vt natura humorem integre vincere nõ queat, ſatis erit vbi leuioribus eam medicamentis iuuerimus. It hoc inter Arabes etiam faciendum ſuadet Abenrois, qui lib. 7. coll cap. 11. ſic ſcribit: Hæc febris ſi fuerit exquiſita tertiana, erit ſecura & abſque periculo. Et ſcimus certò, quod natura vincet hunc humorem, & ob id non debemus hũc medicamentis attractoriis mouere, ſicut eſt ſcammonia, eo quod rectificando illam quantum poſſumus, membris principalibus inducet noxam, atqueadeo virtutem imbecilliorẽ reddit, auget quoque calorem febrilem, ſuámque ſiccitatem. Et ſi aliud non induceret nocumentum, niſi ſurgendi & decumbendi conatum, modicum non inueniretur, quia temperamentum inde magis calefit & debilitatur. Sed apparente ſigno concoctionis, non eſt malum dare aliquam medicinam attractoriam, in hunc modum, vt des ea quæ habent lenire materiam & humectare. Diligenter igitur in febribus animaduertant medici, vt plus in humectando & refrigerando, quàm nimium vacuando ſint occupati. Hic iterum cum ridicula ſua annotatione in medium prodit Montuus, ac oſtendere conatur licere in tertiana exquiſita exhibere medicamenta purgantia, id tamen quod nunquam negauimus, ſatis enim conſtat, vt ex iam dictis etiam colligi poteſt, nonnunquam in tertiana quoque exquiſita purgantium medicamentorum vſum vtilem eſſe. Nos vero immodicum illorum vſum damna-

Alteratio ni potius quàm euacuationi ſtudendũ.

Montuo reſpondetur.

t iiij mus,

mus, nec vlla niſi fuerint lenia, adhibere commodę poſſe adſcrimus. Potuiſſet vtique & hãc omiſiſſe annotationem, vt alias omnes Montuus, nam nihil habet quòd nobis aduerſetur.

Quum veterum omnium teſtimoniis ad febrium curationẽ balneo nihil vtilius ſit, inique facere hodie medicos quod febricitantibus illo interdicunt.

CAP. X.

QVod noſtra tempeſtate magna medicorum pars in eam dementiam prolapſi ſunt, vt febricitantes in vniuerſum omnes, tertiana etiam correptos febre à balneo prorſus arceant, nulli acceptum ferendum niſi vni Razi, qui tract. 10. ca. 4. de tertianæ cura ita ſcribit: Cum febris ægrum dimiſerit, adhuc eodem regimine quo prius poſt febrẽ per tres dies erit regendus. Quibus tranſactis pullina caro aut hadina danda eſt. Interim tamen à balneo & ſole & vino abſtinendus eſt. Quod ſi de laconio intellexit Razes, nihil illi aduerſamur. Si vero de balneo aquæ dulcis, nihil decreto illo mendacius. Quicquid tamen ſit, euidẽtiſſimum exiſtit noſtræ ætatis medicos etiam ab aquæ dulcis balneo prohibere febricitantes, id quod erroneum eſſe multorum veterum teſtimoniis euincemus. Primum omniũ Hippoc. qui 1. aph. 17. ita ſcribit: αἱ ὑγραὶ δίαιται πᾶσι τοῖσι πυρεταίνουσι ξυμφέρουσι. quod eſt: victus humidus febricitãtibus omnibus cõfert. Quod ſi ergo in vniuerſum humidus victus febricitantibus vtilis eſt, conſequitur, & balneũ

aquæ

aquæ dulcis conferre, quandoquidem illud non ſolum humectet, ſed & refrigeret, vt teſtatur Hippocrates libro 2. de ratione victus, dicens: ὕδωρ πότιμον ὑγραίνει καὶ ψύχει. id eſt: Dulcis aqua humectat & refrigerat. Galen. quoque lib. 10. ther. meth. cap. 7. ſolium aquæ dulcis inter remedia quæ extrinſecus admota corpus refrigerant, & humectant, recenſet, inquiens: ἔξωθεν μὲν οὖν προσπίπτει τότε περιέχον ἡμᾶς αὐτὸ, καὶ ὅσα δυνάμει φαρμάκων ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν πεφύκασι. καὶ τρίτον πρὸς τούτοις ὑδάτων γλυκέων λουτρά. id eſt: Extrinſecus corpori accedũt tum aer ipſe qui nos ambit, tum medicamenta quæcunque humectandi refrigerandíque vim obtinent, & tertium præter hæc, dulcis aquæ ſolium. Et lib. 3. de tuẽda valet. vbi ſic ait: ἔστι δὴ τῶν γλυκέων ὑδάτων θερμῶν ἡ δύναμις, εὐκράτων μὲν ὄντων ὑγρὰ καὶ θερμὰ, χλιαροτέρων δὲ γινομένων ὑγρὰ καὶ ψυχρά. θερμοτέρων δὲ τοῦ δέοντος ἀποτελεσθέντων, θερμὰ μὲν, οὐκέτι δ᾽ ὁμοίως ὑγρά. hoc eſt: dulcium calfactarum aquarum, ſi media tẽperie ſint, vis calida & humida eſt: ſin tepidiores ſint, humida & frigida: quod ſi iuſto calidiores fiant, calida quidem, ſed nõ perinde humida. Ex quibus verbis medicus non ſolum balnei vim, ſed & applicandi in febribus modum diſcere poteſt, vt ſcilicet tepidũ ſit, ſi vt infrigidet atque humectet voluerit. Balneum aquæ dulcis humectare & refrigerare Alexand. quoque Trallianus lib. 3. cap. 43. docet, ita ſcribens: Nouimus quippe & experti ſumus, balnea dulcis aquæ frigorificam & humectantem obtinere

Balneum aquæ dulcis humectat et refrigerat.

nere

nere facultatem. Si itaque balneũ, maxime vbi tepidum fuerit, refrigerare & humectare poteſt, cur febricitantibus non ſuo tempore, cum qualitate ſua febrium naturæ in vniuerſum aduerſetur, adaptari queat, nõ video. Quod autem in omnibus ferè febribus balneo commode vti liceat, ordine iam quodã demonſtrabimus.

Diariis balneum confert.

In diariis ſiquidẽ febribus, quas ephemeras Græci vocant, vtile eſſe balneum docet Galen. lib. 1. cap. 2. ad Glauconem, ſic de curatione illarum ſcribens. χρὴ ἐπί τε λουτρὰ ταχέως ἄγειν αὐτούς, καὶ τὴν ἄλλην τὴν συνήθη δίαιταν. *id eſt: Oportet ſiquidem eos confeſtim ducere ad balnea, atque ad cõſuetã victus rationem. Id quod & lib. 8. ther. meth. cap. 3. facit, dum ita de diariarum curatione ſcribit:* ἄγειν μὲν ἤδη τὰ λουτρὰ χρὴ πάντας ἐν τῇ παρακμῇ τοῦ πρώτου παροξυσμοῦ. *hoc eſt: Quippe in prima acceßione inclinante ducẽdi in balneũ omnes ſunt. Ex quibus verbis tẽpus quoque balnei inſinuat*

Quando lauandi febricitãtes.

Galen. οὐ μὴν ἅπαντί γε, *vt paulò pòſt ait,* καιρῷ τοὺς πυρέξαντας λουστέον, ἀλλ' ἐν τῇ παρακμῇ παροξυσμοῦ. *quod eſt: Nõ enim quouis tẽpore febricitantes lauandi ſunt, ſed in acceßionis remißione. Lauandos prætereà eſſe diaria febre correptos Paulus etiam Aegin. lib. 2. cap. 16. docet. Et Alex. Trallianus lib. 5. cap. 1. præſentißimam febribus diariis curationẽ balneum eſſe inquit.*

Putridis febribus balneum conducit.

Cæterum quod in putridis febribus etiam conferat balneum, lib. 10. & 11. ther. meth. Gal. multis in locis oſtendit, præſertim autem cap. 10. libri decimi, vbi balneum febribus per ſe & ex accidente vtile eſſe ſcribit. Nam cum vacuatio excrementorum

mentorum ſub cute detentorum illis vtiliſſima ſit, certum eſt in balneo neceſſariò ob æqualẽ per omne corpus calorem, exiguorum meatuum rarefactionem fieri, atque adeo cutim laxari, & ſic quæ detẽta ſub hac fuerunt vacuari, balneúmque ſic per ſe, quandoquidem vacuat prodeſſe. Quia vero denſatam atque coarctatã cutim ipſam, vt ſuperuacua illic educi queãt, laxat, fit vt & ex accidenti refrigeret. Tempus autem lotionis eodem quoque loco Galenus mõſtrat eſſe febris inclinationem. In libro quoque de tabe febribus putridis balneum eſſe vtile ſtatuit, at nõ niſi poſt concoctionem: Verba eius hæc: τῶν μὲν οὖν ἐπὶ χυμοῖς σηπομένοις ἀναπτομένων πυρετῶν μετὰ τὴν πέψιν τῶν χυμῶν ἴαμα βαλανεῖόν ἐστι. *quod eſt: Febrium quidem ex putredine humorum accenſarum, balneum poſt humorum cõcoctionem adhibitum, remedium eſt. In intermittentibus vero febribus eſſe balneum vtile ſatis liquet, qui Galenum lib. 1. ther. meth. ad Glauconem, ita de tertiana exquiſita ſcribentem legit:* λουτρὰ δὲ θερμὰ δι' ὕδατος ποτίμου, τὸ μὲν ὅτι κενοῖ τῆς χολῆς ἀπάγοντα. τὸ δέ τι καὶ τῇ ποιότητι μεγάλως ὀνίνησιν, ὑγραίνει γὰρ καὶ ψύχει κατὰ δύναμιν ὄντα τοιαῦτα λουτρά. *id eſt: Balnea calida ex aqua potabili proſunt, tum quia bilis aliquid educunt, tum etiam quia qualitate ſua plurimum iuuant, humectant enim ac potẽtia refrigerant. Et paulò pòſt:* τοὺς δὲ φιλολουτροῦντας οὐδ' ἐν δὶς τῆς ἡμέρας λούειν ἐθέλοις ἁμαρτάνοις, ἀλλ' ἐν καιρῷ μάλιστά σοι τούτου μνημονευέσθω. εἰ δὲ καὶ πέψεως τῆς νόσου σημεῖα

In intermittentibus febribus balneũ vtile.

σημεῖα φαίνοιτο, κἂν εἰ πλεονάκις λούοις, οὐκ ἂν ἁμάρτοις. hoc eſt: Et qui balneis admodum delectātur, ſi etiam bis in die lauare permiſeris, non aberrabis, ſed illud ſemper in memoria habeto, vt in tempore id faciant. Si vero etiam coctionis morbi ſigna apparuerint, tūc etiam ſi ſæpius laueris, nihil delinques. Quibus vtique verbis indicare videtur Galenus, etiā ante cōcoctionem morbi eos qui delectantur ſemel aut bis tutò lauari poſſe: coctionis autem notis apparētibus etiam ſi ter aut ſæpius quis lotus fuerit, nihil obeſſe.

In tertiana notha balneum expedit.

In tertiana vero notha balneum quoque expedit, at non niſi vbi coctionis ſigna apparuerint. Hinc eſt quod ita ſcribat: ἐν δὲ τοῖς οὐκ ἀκριβέσι τριταίοις οὐδὲ λούειν εὐθὺς κατ' ἀρχὰς ἀγαθόν, ἀλλ' ἡνίκα ἂν φαίνοιτο ἤδη τὰ σημεῖα τῆς πέψεως. Idē hoc quod iam ex Galeni ſententia diximus docet Paulus lib. 2. cap. 20. & 21. In quartana denique non ſolum Hippoc. lib. 2. & 3. de morbis balneum probat, ſed & Galenus li. 1. ad Glauconem. Denique in lib. de tabe inquit: τοῖς ἑκτικοῖς μόνοις τῶν συνισταμένοις χωρὶς ἐπιπλοκῆς τινος ἑτέρου πυρετοῦ, πᾶς χρόνος ἐπιτήδειός ἐστι πρὸς λουτρόν. quod eſt: Hecticis ſolis ſine quidem alicuius alterius febris complicatione conſtitutis, omne tempus ad balneum idoneum exiſtit. Idem docet lib. 10. cap. 10. ther. meth. Sed oportet vt prorſus citra laborem æger in balneum ſuper lectulo deportetur, ne vires reſoluantur. Auicen. denique in febribus balneū non raro probat, quem mirum eſt cur hic vt principem ſuum non ſectentur. Inter Arabes etiam balneū febribus vtile eſſe ſtatuit Aben

In quartana balneādū eſſe

Hectica correptis balneum prodeſt.

rois,

tois, qui 7. coll. ca. 10. ita ſcribit: Et ſcias quod balneũ in declinatione febrium collaudatur, quoniam ſuperfluitates euacuat ſubtiles. Adeò vt mirari ſatis non poßim, cur noſtra ætate medicinã exercẽtes in vniuerſum omnes, tertiana etiam exquiſita correptos, febricitantes à balneo arceant. Sed quantum ex Valeſco colligere licet, nulla alia ratione fit, niſi quod hodie arbitrantur ſudorem in fine acceßionis factum ſufficere. Sed verba Valeſci ſubiiciamus, quæ ſcribit lib. 7. ca. 7. in eum modũ: Antiqui poſt digeſtionis ſigna balneabant in aqua dulci tepida, & valet eis vt vult Galenus. Iam autem ſciunt vulgares, quod vera, breuis eſt terminationis, ideo nunc tales non ponuntur in balneo, ſed ſufficit eis quod ſudẽt in fine paroxyſmorum. Quibus ſanè Valeſci verbis quid ſtultius, quid denique magis ridiculũ eſſe poſſet, non video. Etenim ſi balneum febricitantibus, vt fatetur, vtile eſt, quid eſt cur non adhibẽdum putet? neque enim pius, multo minus medicus cenſeri debet, qui commoda ægrotanti auxilia denegat. Riſu præterea dignum eſt, quod tertiana exquiſita correptos ideo non balneandos eſſe exiſtimat, quia breuißima ſit, quaſi Hippocr. ac veterum ſeculo non itidem breuis fuerit tertiana, quum tamen 4. aph. 59. ſcribat ita: Τριταῖος ἀκριβὴς κρίνεται ἐν ἑπτὰ περιόδοισιν τὸ μακρότατον. id eſt: Tertiana exquiſita ſeptenis circuitibus, quod longißimum eſt, iudicatur. Nemo tamen veterum hoc nomine tertiana laborantibus balneo interdixit. Stultißimũ autem eſt quod ait hodie à balneo prohibẽdos eſſe, quia in acceßionis fine ſudent. An nõ Hippoc. Galenique

Ridicula Valeſci ratio.

Valeſci ratio exploditur.

lenique

leníque temporibus ſudarunt quoque febricitantes? Valeſce? an naturæ ordinem inuerſum ſuſpicatus? Videāt itaque ſtudioſi quàm ficulna ſit Valeſci & aliorum qui hunc imitantur ratio, vt puer penè illam refellere poßit. Quapropter probatißimos potius medicæ rei ſcriptores, quàm frigidos illos ſophiſtas ſequantur veritatis amatores moneo: è quibus præter ſterilem ac inconcinnam loquacitatem, nihil planè fructus ſperare poſſunt.

Flauam bilem tenuéſque ſuccos vt facilius ex corpore educātur nihil opus habere vt craſſiores reddantur, quemadmodū præter omnem rationem Auicenna credidit.

CAP. XI.

AVicenna Fen.1.Can.4.tract.2.cap.7.de intētione ad curationes vniuerſales febrium putredinis inter cætera ſic ſcribit: Non euacues materiam indigeſtam in calido aut frigido, niſi propter neceßitatem. Et non auſcultes virum qui exiſtimabat quod intentio in digerendo eſt ſubtiliare, & humor calidus eſt ſubtilis, quare non eſt neceſſe vt ſubtilietur. Res enim non eſt ſicut dixit, imò intentio in digerēdo eſt æquare ſubſtātiam materiei, ita vt fiat præparata ad expulſionem facilem, & ſubtile inhibitum, & craſſum fixum & viſcoſum adhærens, totum illud non eſt præparatum ad expulſionem facilem, imò eſt neceſſarium vt inſpiſſetur ſubtile, & ſubtilietur ſpiſſum paulatim, & incidatur viſcoſum. Hactenus Auicen. qui iam adductis verbis pulchre ſuam in rebus medi-

cũs inſcitiam prodit, nam oſtendere conatur bilem flauam haud aliter quàm pituitam craſſam ac tenacem opus habere concoctione antequam euacuetur. Concoctionem autem bilis eſſe, ſi craßior quàm antea fuerit reddatur, túnque eandem facilius educi ait. Notat præterea Abenroen, qui lib. 7. cap. 9. de cura febrium putridarum, hunc errorem Auicēnæ perſtringit atque explodit, dicens: Auicenna inquit quod expectare debemus digeſtionem, eo quod digeſtio humoris ſubtilis eſt eius ingroſſatio, & großi eſt eius ſubtiliatio, tamen medicinæ laxatiuæ citius & facilius expellunt humores ſubtiles quàm groſſos. Quàre vt veritatis ſtudioſi aperte videant quàm deliret Auicenna, quámque recte ſentiat Abenrois, age rem penitius trutinemus, verbáque Auicennæ ordine confutemus. Falſum eſt, imò ſenſui communi repugnat, humorem tenuem vt facilius per medicamenta ex corpore educi poßit, craßiorem reddi debere, atqueadeo concoqui. Ita in febribus à flaua bile ortis non opus eſt vt bilem ipſam per ſyrupos aut alia medicamenta craßiorem reddamus, quo per purgantia medicamenta facilius educi queat: antea nanque bilis flaua ac alij humores quoniam tenues, ad educendum ſatis parati ſunt. Quanto enim humor tenuior eſt, tanto vt educatur aptior eſt, magíſque naturæ aut medicamento obſequitur, quod facillime & ſine omni impedimento, anguſtos corporis meatus tranſire poßit. Hinc recte Galenus lib. 14. ther. metho. cap. 17. in hũc modum ſcribit: ὥσϑ' ἡ μὲν τῆς ὠχρᾶς χολῆς αἱ κενώσεις ἑτοιμότεραι, τὸ δὲ φλέγμα, καὶ μάλισϑ' ὅσον

Humor tenuis nō eſt vacuationi ineptus dum mobilis eſt.

ἔσον αὐτοῦ παχύτερόν τε καὶ γλίσχρον ἐστιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μέλαινα χολή, δυσκόλως ἐκκενοῦται, καὶ διὰ τοῦτο δεόμεθα καθαίροντος φαρμάκου. κατὰ δὲ τοὺς ἕρπητας, ἐπειδὴ λεπτός ἐστιν ὁ πάθος ἐργαζόμενος χυμός, ἀρκεῖ καὶ λαπάξαι γαστέρα διὰ τῶν ἐπιτυχόντων. *id eſt: Flauæ quidem bilis vacuatio facilis eſt, pituitæ vero ac potiſsimum eius quæ craſsior glutinoſiórque eſt, itémque nigræ bilis, difficilior, ideóque purgantis medicamenti ope indigent. In herpete vero quoniam tenuis humor qui id vitium creat, abunde eſt etiam aluum leuiter ſoluiſſe. Quibus ſanè verbis Galenus in vniuerſum ita Auicennæ ſententiam explodit, vt prolixiori confutatione non opus ſit. Si enim tenuis humor ita ad vacuandum promptus faciliſque eſt, vt non niſi alui lenitione opus habeat, cûr ergo vt craſsiorē reddamus illum neceſſe eſt? quando humor quanto craſsior glutinoſiórque fuerit, tãto ad vacuãdum difficilior erit. Facilis itaque ad vacuandum ob tenuitatem quum ſit bilis flaua, fit vt ſemper ſumpto medicamento purgatorio eum humorem qui medicamento naturali quadam propinquitate cõiunctus, atque adeo ſimilis eſt, attrahendo ſequatur. Eius rei teſtis eſt Hippocrates, qui in libro de natura humana ita ſcribit:* τὸ φάρμακον ὁκόταν εἰσέλθῃ ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει ὃ ἂν αὐτίῳ κατὰ φύσιν μάλιστα ᾖ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων. ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει. ὁκόταν οὖν πίνῃ τις φάρμακον ὅ, τι χολὴν ἄγει, πρῶτα μὲν χολὴν ἐμέει, ἔπειτα δὲ καὶ φλέγμα. ἔπειτα δ' ἐμέουσι καὶ χολὴν μέλαιναν.

τὰ

τὰ αὐτὰ πάχουσι καὶ ὑπὸ φαρμάκων τῶν τὸ φλέγμα ἀγόντων. πρῶτον μὲν φλέγμα ἐμοῦσιν, ἔπειτα ξανθὴν χολὴν, ἔπειτα μέλαιναν. *id eſt: Quum medicamentum corpus intrauerit, primum id quod omnium maxime ſibi ſecundum naturam cognatum in corpore eſt, agit, exinde & reliqua trahit atque purgat. Quando itaque quis medicamentum aſſumpſerit, quod bili mouendæ eſt, primum bilem, mox pituitam, dein bilem quoque atram euomit. Idem accidit iis qui pituitam cientia medicamenta ſumunt, primum enim pituitam, ſtatim bilem flauam, poſt hanc atram reiiciunt. Neque Galen. in commentariis ſuper hæc verba Hippoc. aliam rationem quare poſt peculiarem humorem illico bilis trahatur, affert, niſi quod ea ad educendum omnium facillima ſit. Sed præſtat verba ſubſcribere:* μετὰ τὸ κενωθῆναι τὸν οἰκεῖον τῷ πρὸς καθαρτικῷ φαρμάκῳ χυμὸν, ἐφεξῆς αὐτῷ πρῶτος ὁ τῶν ἄλλων εὐαγωγότατος ἕπεται· μετ' ἐκεῖνον δὲ ὁ τὴν δευτέραν ἐν τούτῳ τάξιν ἔχων. *quod eſt: Poſtquam familiaris purganti medicamento humor vacuatus fuerit, deinceps illum primo qui omnium aliorum ductu facillimus eſt ſequitur, poſt quem qui illi ordine proximus exiſtit. Et quod humores tenues nō egeāt vt craßiores fiant, vel inde etiam colligi poteſt. Hippoc. 4. aphor. 10. medicari in valde acutis, ſi materia turget, eadē die ſuadet. Turgere autem conſtat, quādo in vehemēti ſunt motu, atque ab vnā parte ad alīā transfluunt: id certe quod fieri non poteſt niſi vbi humores tenues atque blioſi fuerint: craßi enim atque*

tenaces humores meatus corporis pertranſire non poſſunt, atque adeò in aliqua parte corporis firmati manent. Si itaque tenues exiſtentes niſi prius craßiores fiant educi non poſſunt, quare Hippo. illos eadem die purgantibus medicamẽtis eſſe vacuandos monet? Reſpõdeat hîc Auicẽna, aut quiſpiã eius hominis indocti patronus, rationẽque afferat cur tenues humores Hippocrates, omnẽſque alij veteres ſine concoctione, hoc eſt, abſque eo vt craßiores fiant, mox educendos docuerint. Nullam certe aliam efficaciorẽ quàm vacuãdi facilitatẽ, quæ & ex parte humoris vacuãdi, necnon impellẽtis naturæ ſe tenet, afferre poterũt. Quod enim tenue eſt, mobile quoque ſit oportet, ita vt hoc nomine facilius per medicamenta trahi poſſe nemo nõ videat. Recte itaque Hippocrates & veteres alij craſſos tantum atque tenaces humores, quíque aliqua corporis parte firmati ſunt, antequam euacuentur cõcoctione opus habere ſcribũt, neque aliquis præter Auicennã in eam inſaniam delapſus eſt, vt bilẽ cõcoctione indigere putauerit. Hæc enim cũ ſemper acutos morbos, teſte Galen. 7. aph. comm. 32. faciat, & in acutis morbis, vt idẽ 2. aph. comm. 24. docet, circa principia ſtatim, primo videlicet die medicamentis purgãtibus ſit vacuandum, fit vt nihil neceſſe ſit hunc fieri craſſiorem. Ex his igitur omnibus ſatis probatum eſt, tenues humores non indigere vt craßiores fiant, quo ductu faciles ſint; cum quanto tenuiores ſint, tanto prõptius trahentia medicamẽta ſequantur. Hinc Gal. lib. 2. aph. 9. vbi de humoris præparatione agit, craſſitiẽ duntaxat & viſciditatẽ corrigi oportere docet:

illam quidē, eo quod craſſus humor motui ineptus ſit, ac per anguſtos meatus tranſmitti nequeat: hāc vero, quoniam quæ ſuo lentore adhæret, auelli haud facile poſſint. Hac ratione motus *& integrū de extenuante victu librum conſcripſit.* Porrò iam Auicēnæ *rationes, quibus vt in eam deueniret ſententiam motus eſt, expendamus.* Intentio, *inquit, in digerendo eſt æquare ſubſtantiam humoris, materiei, hoc eſt medicamento, vt fiat præparata ad expulſionē facilem.* Quibus *verbis ſe in eo eſſe errore, in quo lib. 1. cap. 41.* Meſuen *quoque verſari diximus, indicat, medicamentum ſcilicet purgans attrahendis humoribus non eſſe ſimile, quod quàm veritati ex diametro pugnet, multis ibidem oſtendimus.* Cum *itaque medicamentorum purgantium naturam atque operationem ignorarit* Auicenna, *nihil mirum ſi tam vana ac friuola ratione ſeductus ſit.* Non *enim opus eſt æquare humores medicamento, cum illa antea attrahēdis humoribus ſimilia ſint. neque enim attractiones ſubſtantiarum ſine ſimilitudine fieri poſſunt, vt in naturalium facultatum cō mentariis demonſtrauit* Galenus. Proinde *cum quodlibet nō trahat niſi ſibi familiare ac ſimile, nihil ad faciliorem à medicamentis expulſionem opus habemus illis æquare humores attrahendos; cum anteà iiſdem ſimiles ſint.* Hinc Auicenna *indoctè admodum ad medicamenta retulit, quod ad humores tantum referendū erat.* Cur *nanque tenues humores difficilius à natura expelluntur, non medicamentorū ſit ratione, ſed ideo quia humores tenues ab vna parte in aliā tranſfluunt, atque adeo cum in continuo ſint motu, & na-*

Auicennæ rationes refelluntur.

Non opus eſt æquare humores medicamento.

tura eo tempore veluti furiis agitata, haud recte mo-tus ſuos inſtituere ac dirigere poßit, fit vt ab illa ſuperari non facile queant. Ob id igitur opus eſt quopiam manum porrigente, atque ad excretorios meatus humores agitatos dirigente, atque adeo illico medicamentum purgans adhibendum, quod humores ſic turgentes familiaritate ſua attrahat, id quod omnium facillime fit, eo quod tenuitate ſua prompte per anguſtos venarum meatus ferri poßint. Sed inquit Auicenna, Subtile facile membris immergitur, vel vt ipſe loquitur, imbibitur, ideóque difficulter educitur. Reſpõdeo, minime. Nam qua facilitate immergitur, eadẽ quoque educitur: immergitur autem nullo alio nomine, niſi quia tenuis, eadẽ igitur cauſa rurſus à trahente medicamẽto facile educitur. Inefficaces igitur ſunt iam dictæ Auicennæ rationes, vt aliæ multæ, quas vtcunque tanquam poßibiles, etſi omnium maximè impoßibiles ſint, cõfingit atque imaginatur. Verißimum enim eſt quod de eo ſcribit in libro de vrinis Theophilus, hunc quidem magnum medicum atque philoſophũ fuiſſe ratione, ſed inexpertum: id quod Matthæus de Gradi cap. 3. ſuorum in nonum Razis librum commentariorum ita interpretatur: Magnus fuit ratione, hoc eſt, multas effinxit rationes, quæ tamen experientiæ omnium rerum magiſtræ maxime aduerſabãtur. Vel, vt verbis eius vtar, quæcunque per rationem ſibi viſa fuerunt poßibilia, illa tanquam vera conceßit, etſi nunquam in rerum natura fuerint, ſint, nec futura erunt. Quibus verbis quid verius dici poßit non video, ita enim Auicẽnam deliniant, vt nullus pictor

quantumuis ingenio & arte pollens, adde ne Apelles quidem, hunc certius exprimere potuiſſet. Quiſquis enim eius hominis ſcripta diligentius excuſſerit, inueniet illum paßim eiuſmodi friuolis ac temere excogitatis rationibus vti. Sed ad alia pergamus.

Capitale eſſe pleuriticis lenticulã ex aceto dare, id quod tamen facere Auicẽnam, contra omnium veterum præſcriptum, conſtat.

CAP. XII.

N*Vſquam fermè apertius quàm hoc loco inſcitiã ſuam in rebus medicis prodit Auicẽna, dum lentes ex aceto, cibum pleuriticis conuenientem eſſe tradit. Et certe ob vnum hunc errorem meritus eſt, cur doctis omnibus ſuſpectus haberi debeat. Sed verba eius ſubiiciamus, quæ ſcribit Fen 10. Cano. 3. tract. 5. cap. 3. dicens: Et maximi quidem erroris eſt in potu tribuere infrigidantia vehementia, niſi in factis ex cholera. Et non dentur in potu infrigidantia ſtyptica, & cibi eorum ſint ſicut lentes cum acetoſitate & ſimilibus. Quæ vtique verba quàm erronea ſint, imo quam ex diametro ſibi pugnẽt, facile experietur, quiſquis illa paulò diligentius excuſſerit. Porro vnicum poſt venæ ſectionem medici in pleuritidis curatione ſtudium eſſe debet, vt ſputum celeriter facilèque excreetur, id enim omnium maxime ad ſanitatem recuperandam conducit, cuius rei locuples teſtis eſt Hippocr. 2. præſagiorum quadrageſimotertio ſic ſcribens:* πτύελον χρὴ εἶναι πᾶσι τοῖσιν ἀλγήμασι τοῖσι περὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὰς πλευρὰς ταχέως τε

Auicẽna in rebus medicis inſcitia.

Sputi facilis excreatio in pleuritide.

ἀναπτύεσθαι καὶ εὐπετέως, συμμεμιγμένον τε φαίνεσθαι τὸ ξανθὸν ἰσχυρῶς τῷ πτυέλῳ. εἰ γὰρ πολλῷ ὕστερον μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὀδύνης ἀναπτύοι τὸ ξανθὸν ἐὸν, ἢ πυῤῥὸν πουλὺν βῆχα παρέχον, καὶ μὴ ἰσχυρῶς ξυμμεμιγμένον, κάκιον γίνεται. quod eſt: In omnib. pulmonis coſtarúmque doloribus, vt ſputũ cito facileque ſcreetur neceſſe eſt, flaúumq; cum ſputo vehemẽter commixtum appareat. Etenim ſi multo poſt doloris initium aut flauum, aut rufum, aut multam tuſſim inferens, aut non admodum permixtum expuitur, deterius eſt. Et 1. de rat. victus in morb. acutis 27. in hunc modum ſcribens: αἵ τε γὰρ ὀδύναι ἐν τοῖσι πλευριτικοῖσιν αὐτίκα παύονται αὐτόματοι, ὅταν ἄρξωνται πτύειν τι ἄξιον λόγου καὶ ἐκκαθαίρεσθαι. hoc eſt: Dolores ſiquidẽ pleuriticorũ illico ſua ſpõte deſinũt, vbi aliquid effatu dignũ tũ expuere, tũ expurgare cœperint. In prima denique ſect. aph. 12. vbi ſic inquit: ἐν πλευριτικοῖσι πτύελον ἢν αὐτίκα ἐπιφαίνηται ἀρχομένου, βραχύνει. ἢν δ' ὕστερον ἐπιφαίνηται, μηκύνει. id eſt: In pleuriticis ſi circa initia ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat, ſi vero poſtea appareat, producit. Cum itaque in omni dolore coſtarum vtile ſit celeriter exſcreari ſputum, probe facit Auicenna quod refrigerantia & adſtringentia pleuriticis neque in cibo neque in potu exhibenda eſſe monet, hæc enim ne ſputum facile ſcreari poſſit impediunt. Errat autem inſigniter, ac ſibiipſi pugnantia dicit, quod lẽtes cum aceto & ſimilibus illis exhibendas docet, nam hæc quia adſtringunt, faciunt vt ægre difficiléque

Lentes pleuriticis nõ exhibendæ

que

que ſputum ſcreetur, id quod certe ægrotanti ſummum exitium affert. Adſtringere vero lentes in primis Hippocrates *4. de rat. vict.in morb. acut. 88. ſic ſcribens tradit:* Φακὸς ϛύφει καὶ ἄραδον ἐμποιέει. *quod eſt: Lens adſtringit, turbationémque facit. Et* Dioſcorides *quoque lib. 2. cap. 117.* φακὸν δύναμιν ἔχειν ϛυπτικὴν *ſcribit.* Galen. *quoque lib. 8. de ſimpl.med facul.idipſum confirmat, ita ſcribens:* φακοὶ ϛύφουσι μὲν οὐκ ἰσχυρῶς. θερμότητος δὲ καὶ ψύξεως ἐν τῷ μέσῳ καθεστήκασι. καὶ μὴν τι ξηραίνουσιν κατὰ τὴν δευτέραν τάξιν. αὐτὸ μὲν οὖν αὐτῶν τὸ σῶμα ξηραίνει, καὶ ἵστησι γαστέρα. *hoc eſt: Lentes valenter adſtringunt, medium tenent caliditatis & frigiditatis, deſiccant tamen in ſecundo ordine. Ipſum itaque earum corpus deſiccat, & ſiſtit ventrem. Proinde cum adſtringant vehementer lentes, non debent pleuriticis in cibum adhiberi, ne ſcilicet ſputum quo minus excreari queat prohibeant, atque adeò ægrum ſuffocent. Id quod omnium diligentiſſime* Galenus *quoque libro 1.de vict. ratione in morb.acut.commentario vigeſimoſeptimo monuit, dicens:* ὁ τὴν φακὴν δίδους ἰατρὸς ἐσκευασμένην δι' ὄξους ἀνδρὶ πλευριτικῷ τελέως ἤδη παρηκμακότος, ὡς μηδενὸς ἄλλου δεῖσθαι ἢ ἀναπτύσεως τῶν πεπεμμένων. εἰκότως ἔδοξεν αἴτιος γενέσθαι θανάτου τῷ κάμνοντι, πνιγέντι διὰ τῆς ἑπομένης νυκτὸς, ἀλλὰ φακὴν οὐδ' ἂν δοίη τῶν ἐχόντων νοῦν. *id eſt. Lentem ex aceto confectam pleuritico in ea morbi declinatione, quæ nihil aliud quàm coctorum expuitione indigebat,*

Lẽtes adſtringunt.

Hiſtoria.

qui exhibuit medicus, non immeritò ægrotãti ipſi qui ſequenti nocte ſuffocatus eſt, mortis occaſio fuiſſe viſus eſt: imò lenticulam nemo qui mentis compos fuerit dederit. Quibus ſanè verbis exemplo indocti cuiuſdã medici, quem etiam Auicenna *temere ſectatus eſt, nos deterrere conatur, ne lentes ex aceto confectas pleuriticis exhibeamus, maxime in eiuſdem declinatione, ne coctorum expuitionem adſtringẽte illarum vi prohibeamus, ſed potius iuxta* Hippocr. *conſilium vnum hoc conemur, vt ea quæ humectent, mediocritérque incîdant, adhibeamus, atqueadeo ea quæ in thorace ſunt ſuperflua ad expuitiones præparemus: ita enim, vt ait ibidem* Hippocrates, αἱ καθάρσιες πολλῷ τελεώτεραί εἰσιν, καὶ ἔμπυοι ἧσσον γίνονται, ἢ εἰ ἀλλοίως τις διαιτῷ. καὶ αἱ κρίσιες ἁπλούστεραι, καὶ εὐεκριτώτεραι, καὶ ἧσσον ὑποστροφώδεες. *hoc eſt:* Purgationes *longe perfectiores ſunt, minúſque purulenti fiunt, quàm ſi quis aliter cibaret.* Inſuper *iudicationes ſimpliciores, faciliorésque fiunt, & minus morbi reuertũtur.* Hinc iterum *diſcãt ſtudioſi, quàm periculoſum ſit ita addictum eſſe* Auicennæ *placitis, id quod multi hodie faciunt, vt piaculum ducamus ab illis vel latum vnguem diſcedere.*

Omnium exitioſiſsimum eſſe, veterúmque placitis maxime aduerſum, dyſenteria affectos purgantibus excarnificari medicamentis.

CAP. XIII.

N*Oſtræ ætatis medicos in dyſenteria medicamẽta propinare purgãtia, notius eſt quàm vt demonſtrari*

monſtrari debeat:nemo enim eſt qui practicas,vt vocant,illorum legerit,qui idipſum ignorare poßit. Sunt enim qui diaprunis ſolutiuũ,& electuarium de ſucco roſarum exhibendum eſſe ſuadent, in quorum albo Marcus Gatinaria exiſtit. Omnes autem quotquot hodie ferè extãt rheubarbarum exhibent,ſaltem torrefactum,in eóque ſe exemplum veterum imitari exiſtimant. Verum quàm capitaliter ex æquo omnes errẽt, tam veterum ſcriptis,quàm rationibus aliquot oſtendemus. Non eſſe itaque purgandos dyſenteria correptos in primus Hippocr. in libro de morbis qui extra, monſtrat,vbi dyſenteriæ curationem ex profeſſo tractans nihil medicamẽtorum aluum ſubducentium exhibet, ſed vẽtrem cum lacte tantũ decocto diluẽdum eſſe docet. Lac autẽ cum marinis maxime lapillis decoctũ fluctiones alui ſiſtere Dioſcor.lib.2.cap.77. ſcribit. Quinetiam Alexander Trallianus lib.3.cap.21.de curatione dyſenteriæ, principio lactis decocti trium cyathorum menſuram potui dandam ſuadet. Galenus etiam in lib.9. de compoſitione medicaminum per ſingulas corporis partes in curatione dyſenteriæ ne verbo vno purgantium medicamentorum meminit, ſed vniuerſam curationem adſtringentibus medicamentis abſoluit. Neque id temere facit, memor enim eſt eius quod ſcribit lib.13.ther.meth.cap.3 in hunc modum: οὔκουν οὐδ' ὅταν ἤτοι κατὰ τὴν ἕδραν, ἤ τι τῶν πλησίον μορίων ἀρχὴ φλεγμονῆς γίγνεται, γαστέρα λαπάξῃς. ὥσπερ οὐδ' εἰ κατὰ κύστιν ἢ αἰδοῖον ἢ νεφροὺς, οὐρητικὰ φάρμακα καταπίνειν κελεύσεις. οὐδ' εἰ γυναικὶ κατὰ μήτραν ἢ αἰδοῖον ἔμμηνα κινήσεις,

Dyſenteria correpti nõ purgandi.

κινήσεις, ἀλλ' ἐπὶ τὰ πορρώτατα τὴν ἀντισπα-σιν ἀεὶ ποιήσεις. *quod eſt:* Neque *igitur cum vel circa ſedem, vel aliquam huic vicinam partem initiũ phlegmones fit, aluum deiicies.* Neque *cum in veſica, pudẽdo vel renibus cœpta eſt, medicamẽta quæ vrinas prouocent bibenda dabis.* Neque *ſi mulieri in vtero, vel pudẽdo inſedit, menſes prouocabis, ſed ad alias partes quæ maxime longinquæ ſunt, ſemper auerſionem facies.* Et *paulò pòſt:* ἀντισπᾶν χρὴ τῶν ἀρχομένων ῥευματίζεσθαι πορρωτάτω τε πειρῶσθαι, οὐχ ἕλκειν ἐπ' αὐτά. κατὰ τὸν αὐτὸν οὖν λόγον οὐδὲ γαστρός, οὐδ' ἐντέρων ἀρξαμένων φλεγμαίνειν, ὑπηλάτω χρῆσθαι προσήκει. *hoc eſt:* Longiſſime *à tentata fluxione parte auellere, nequaquam ad eam trahere oportet.* Hac *itaque ratione, nec ſi vẽtrem, aut inteſtina phlegmone occupare iam cœperit, medicamine quod aluum deiiciat, vti conuenit.* Quibus *verbis* Gale. *aperte innuit ad membra inflammatione aut fluxione tẽtata non eſſe trahẽdum, ſed potius longiſſime auertendum.* Quum *vero in dyſenteria inteſtina non tantum fluxione, ſed etiam vlceratione, imò inflãmatione tentata ſint, non conuenit vt ad illa plus humorum per medicamenta purgãtia trahamus: ita enim non ſolum vlceratio inteſtinorum vehementior fit, ſed totus humorũ impetus huc fertur, atque adeo inteſtina tandem fruſtatim per aluum excernuntur.* Hinc *rectiſſime lib.* 1. *ad* Glaucone *cap.* 13. *ſcribit* Gal *dicens:* ἀλλ' οὐδ' εἰ μετὰ διαῤῥοίας ὁ πυρετὸς εἴη, χρῄζει τινὸς ἄλλης κενώσεως, ἀλλ' αὐτάρκης αὕτη, κἂν μὴ κατὰ λόγον ᾖ τὸ πλῆθος.

ὅσοι

ὅσοι γὰρ τῶν νοσούντων ὡς πλείονος χρῃζόντων ἀφαιρέσεως, ἢ ἐκ τοῦ αἵματος ἀπάγειν ἐτόλμησαν, ἢ τὴν γαστέρα κινεῖν, ἔτι μᾶλλον ὀξεῖς κινδύνους ἐπήνεγκαν. *hoc eſt: Sed neque ſi fuerit febris cũ profluuio alui, alia eſt opus euacuatione, verum hæc ſola ſufficit, quãuis nõ ſit pro multitudinis ratione. Quicũque enim iis plura adimere fore neceſſarium putãtes, aut ſanguinem mittere, aut vẽtrem mouere tentàrũt, in grauiora pericula duxerũt. Quod ſi ergo in alui tãtum cum febre profluuio Gal. medicamentum purgãs exhibere abhorruit, cur non multo magis in dyſenteria cauebimus, ne idipſum adhibeamus? Sequitur nãque illa maior ad inteſtina humorũ decurſus, & tandem ob crebras alui deiectiones animi quoque defectus, cui malo antea quoque qui dyſenteria laborant, ſatis obnoxij ſunt, quemadmodum loco iam citato teſtatur Galen. ſic ſcribens:* λειποθυμοῦσι γὰρ ἐπί τε χολέραις, καὶ διαῤῥοίαις, καὶ δυσεντερίαις, καὶ λειεντερίαις. *id eſt: Animo deficiunt & in morbo cui choleræ nomen eſt, & in profluuiis ventris, & dyſenteriis. Paulus denique Aegin. lib. 3. cap. 42. communiter vtẽdum eſſe in dyſenteria ait iis quæ in aliis præter naturam excretionibus comprehenſa ſunt, hoc eſt, adſtringentibus medicamẽtis, nec per vniuerſum hoc caput alia niſi reſtringentia remedia recẽſet. Id quod etiam facit Aetius ſerm. 9. cap. 45. Et Alexan. Trall. loco paulò antè citato. Cornelius quoque Celſus lib. 4. cap. 15. de dyſenteriæ curatione omnia ea quæ exulcerationem concitare poſſunt, fugienda eſſe admonet, atque illico ab adſtringentibus curationem orditur,*

Dyſenteria laborãtes animo deficiunt.

orditur, dicens: Oportet in primis quieſcere, ſiquidem omnis agitatio exulcerat: deinde ieiunum ſorbere vini cyathum, cui cõtrita radix quinquefolij ſit adiecta. Et paulò infrà: Si vetuſtior morbus eſt, ex inferioribus partibus tepidum infundere opertet, vel ptiſanæ cremorem, vel lac, vel adipem liquatum, vel medullam ceruinam. Quod ſi igitur ex Celſi ſentẽtia omnia quæ exulcerationem mouere nata ſunt, procul abiicienda erunt. quid deum immortalem remotius abeſſe debet, quàm medicamẽtũ purgans, quod attractrice ſua facultate immẽſam acrium ac pungentiũ humorum molem ad exulcerata iam inteſtina deducit? Hinc autor libri Dinamidiorũ cap. 4. recte dixit, dyſenteria affectos per medicamenta purgationi ineptos eſſe. Idem quod iam citati autores, docet etiam Auic. ipſe, quem vtinã iuniores medici in his potius vbi recte & cũ veteribus ſentit, quàm in illis vbi falſa inculcat, ſequi voluiſſent, ita enim hodie melius audirent qui paſſim medica tractãt. Fen nanque 16. Can. 3. tract. 2. cap. 7. de cura vlcer. inteſtinorũ ita ſcribit: Etſi fuerit neceſſaria euacuatio propter humoris malitiã, vtere ea cum timore & cautela, & ſtude ne ſolutiuum vehemẽter noceat veſtigio & vlceri, imò ſit ſicut myrobalanus, & rectifica ipſum cum eo quod miſcetur ei ex eis quæ ſunt ſicut dragacantũ & ſimilia. Si itaque myrobalanos ex Auicen. ſententia, quib. non vulgaris ineſt vis bilis feruorẽ extinguendi, ſine alio medicamẽto glutinandi facultate prædito exhibere dyſenteria correptis non licet, quid de purgantibus medicamentis & rheubarbaro, quod certe inter illa non poſtremum locum

Auicẽna dyſenteriæ curationem recte tradit

cum habet, ſentiẽdum erit? At dicent, quod rheubarbarum in dyſenteria propinamus, id non ſine exemplo veterum fit, nam & Galenum lib. 9. de compoſitione medic. per ſingulas corporis partes, rheo pontico ſeu rheubarbaro, quod idem eſt, vſum eſſe cõſtat. Dioſcorides etiam rheubarbarum vnicè conferre dyſenteriæ docet. Reſpondeo, verum eſſe veteres rheubarbaro in dyſenteria vſos, atqui rheubarbarum illorum ab hoc noſtro diuerſum erat, vt lib. 1. cap. 4. monſtrauimus: huic enim aluum ſubducendi facultas ineſt, illi ſuum in contrarium planè vſum adhibebant. Errat itaque rurſus inſigniter Mõtuus, quod veteres rheubarbarum ad contrarios vſus adhibuiſſe ſcribit: euidentiſſimum enim eſt ad vnum tantum vſum, nẽpe vt adſtringerẽt, adhibuiſſe, quapropter ad dyſenteriæ curationem rhabarbarum veterum benefacere non negamus. Quod autem aluum ſimul etiam ſubducat, minime concedimus. Nec obſtat Pauli Æginetæ autoritas, qui certe inter veteres non numerãdus venit, neque de veterum rhabarbaro quod ille ſcribit intelligendum eſt, ſed de noſtro quo hodie vtimur, quod Pauli temporibus in vſum medicorum iam primum veniebat, quemadmodum loco iam citato diximus. Atqui hic errori ſuo patrocinantes dicunt, etſi rhabarbari purgandi facultatem ineſſe negare nobis non liceat, tamen vt nõnihil etiam adſtringat poſt ſe, illud torrefiat oportet. Audio quidem, ſed qua audacia id aſſeritis, eadem ego inficias ire poſſum. Fateor itaque nonnihil ablatum iri de rhabarbari purgandi virtute dum aſſatur: quod autem adhuc de illa remanet

Paulus inter veteres non cõnumerandus.

net tantum exiſtit, vt ad perdendos dyſentericos ſufficere poßit, id quod quotidiana etiam nos experientia docet. Lupus itaque vtcunque cicur eſt, lupus permanet: rheubarbarum vtcunque torrefiat, rhabarbarum manet, nec purgandi facultates ſuas penitus amittit. Quid multis opus eſt? ſi dyſenteria correptos quis probe curare voluerit, veteres imitetur oportet, qui vnum hoc ſtudebant, vt primum abſtergerent, ac dein mox exulcerata inteſtina glutinarent, nam hæc vera dyſenteriæ medendi ratio eſt. Erroneã vero hodie medentium methodum planè fugiat, quæ purgantia medicamenta adhibenda docet, nam ipſiſſima ægrotantis mors eſt, id quod non pauca hodie multorum ſic interfectorum exempla monſtrant. Et niſi nominibus parcẽdum, aliqua hic interſererem, vt ſaltem aliorum periculo quidam ſibi cauere diſcerent.

Colico cruciatu tentatos validis medicamẽtis purgantibus, vt hodie multi faciunt, non eſſe purgandos.

CAP. XIIII

*M*Vltos hodie medicorum in colico affectu valida exhibere medicamẽta purgantia non aliũde certius niſi ex practicorum, vt vocant, quos imitantur, libris deprehendere licet: paßim enim electuaria Indi & diaphœnicon coli doloribus correptis propinanda eſſe docent, quorum tamen compoſitionem turbit, ſcammonia, aliaque ſimilia medicamenta conſtituunt. Quantum vero à vera medendi ratione aberrent*

errent vel hinc colligi poteſt, quod magnam humorum, valida ſua vi, copiam ad ventriculum, atque dein ad inteſtina trahunt, qui illa plus ſubinde diſtendunt, atqueadeo coli dolorem auctiorem red dunt. Is autem eò vehementior fieri ſolet, quo maior illic obſtructio fuerit, quod tum vnà cum excrementis, humorum quoque per purgantia medicamentorum attractorum multitudo in inteſtinis detineatur, quod ſanè non ſine magno dolore & periculo ægri accidit. Quare conſultum eſt medicamenta exhibere ea quæ humores noxios tantum educere, nec aliunde alios trahere poſſunt. Teſtis Gale. lib. 12. the. meth. cap. 7. vbi ex duabus hiſtoriis docet fortia medicamenta colicis non eſſe exhibēda. Vna eſt de quadragenario quodam, qui cum colo laboraret, nō modo nihil à fomentis tum humidis tum ſiccis leuatus, ſed nec cataplaſmatis nec clyſteribus ex rutaceo oleo, caſtoreo, melle cocto cum pipere cōfectis, verum potius exacerbatus eſt. Cum igitur mordentes ſucci in tunicis inteſtinorum immerſi dolorem facerent, hiera piecra non ſemel, ſed iterum atque iterū ex modicis quibuſdam interuallis vacuatus, prorſus ſanatus eſt. Altera de iuuene quodam qui non rarò antè colico cruciatu affectus fuerat, accepto ſcammoniæ ſucco purgatus eſt. Cum autē bene largiterque fuiſſet vacuatus, aliáque multa, quæ ibidem Galenus recenſet, adhibita fuiſſent, poſt deinde per circuitus ſimilis rediit cruciatus. Audiēs autē eius ſymptomata Galenus, intellexit noxam ex ſcammonia, quæ aliquid à toto corpore ad loca vētris detulit, in illis maxime inteſtinis

Quare colica affectu purgātia m[edi]camenta non exhibenda.

nis procubuiſſe, quæ prius etiam imbecillia fuerant. Ex quibus ſanè hiſtoriis nemo non videt Galenum diligēter monere, ne colico affectu laborātibus purgātia medicamēta, fortia præſertim, propinemus, quòd inde æger nihil leuetur. Hinc vt cautos faceret medicos, ne ſimili noxa ægros afficerent, lib. 1. de affe. loc. modum, quem in adhibendis medicamentis purgantibus, his qui coli cruciatibus detinentur obſeruare debent, præſcribit, dicens: Non eſt dubium quin poßint ea exhiberi, quæ educunt humores ex inteſtinis, nec aliunde alios attrahūt, Paulus denique Aegineta lib. 3. cap. 43. curationem coli doloris ex profeſſo tractās, medicamentorum purgantium nullam penitus mentionem facit. Aetius quoque ſermone 9. cap. 29. & ſequenti, haud aliter quàm Galenus nullum niſi hieram picram medicamētum coli doloribus affectis dādum eſſe ſtatuit. Autor etiam libri Dinamidiorū cap. 4. omnes coli doloribus affectos ad purgationes ineptos eſſe affirmat. Porrò cum morbus in inteſtinis, iiſque craßioribus ſit, magis à clyſteribus quàm epotis medicamentis præſidia petenda erunt. Id quod teſtatur Galenus etiam libro 6. de affect. loc. cap. 2. ſic dicens: Διαφέρει δ' οὐ σμικρὸν εἰς τὴν θεραπείαν ἐγνῶσθαι τὴν ἕλκωσιν ἐν τίνι μέρει τῶν ἐντέρων ἐστίν. αἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις, ἀπὸ τῶν καταπινομένων φαρμάκων ὠφελοῦνται· αἱ δ' ἐν τοῖς ταπεινοτέροις, ὑπὸ τῶν ἐνιεμένων ὠφελοῦνται. id eſt: Conducit non modice ad curationem, noſſe in qua inteſtinorum parte conſiſtat vlcus. Nam ſi in ſuperioribus inteſtinis eſt, ab epo-

tis

tis medicamentis iuuantur. Si vero in humilioribus, clyſterem ſubiicere magis conuenit. Proinde quemadmodum in dyſenteria locus affectus diligenter ſcrutãdus eſt, ita & in coli affectibus, nam is mox rectam medendi rationem indicat. Cum itaque in coli cruciatibus locus affectus in humilioribus ſit inteſtinis, conuenit illos potius per clyſteres, locum affectum facile pertingentes, quàm epotis medicamentis curare, quæ non ſolum non ſtatim affectum locum pertingere poſſunt, verumetiam magnam ſecum vbi illuc peruenerint malorum humorum ex toto corpore copiam deducunt. Id quod etiam inter Arabes vidit Auicenna, qui Fen 16. cap. 3. tract. 4. cap. 1. de cura colicæ ita ſcribit: Et accidit interdum vt medicinæ attrahentes ex corpore, attrahant ad inteſtina humores malos alios, & quandoque attrahunt humores puros, quare aggregantur excoriatio & colica ſimul, & hoc eſt ex nocumentis mortalibus. Et iterum: Ex eis in quibus non eſt conuenientia, eſt vt feſtinatio ſit in dando in potu ſolutiuum deſuper. Ipſum enim eſt fortaſſe vehementis virtutis, & humores & ſquibalæ ſunt plures. Cúmque conuertitur ad eos humor deſuper, fortaſſe non inuenit penetrationem, & perducit regimen ad timorem maximum. Summa ſummarum, Auicenna per totum fermè caput hoc vnum agit, vt à fortibus pharmacis deterreat. Caueat igitur ſtudioſi, ne temere in coli doloribus fortia propinent medicaméta purgantia, quod inde haud modica ægrotantibus pericula immineant.

In coli affectib. locus affectus diligeter ſcrutandus.

Indocte admodum contráque veterum exemplum agere iuniores hodie medicos, qui neglectis omnibus ferè aliis remediis, in medēdo renum calculo, aſsidua tantū clyſterium iniectione vtuntur.

CAP. XV.

Eſſe hodie quamplurimos, qui mox in renū lapide ad clyſterium iniectionem, neglectis venæ ſectione, fomentis humectantibus & relaxantibus, aliíſque remediis, feſtinent, nemo eſt qui neſciat. Et ſcio qui vno die ſexies aut ſepties iniecerint clyſteres. Quantū autem à vera medendi ratione deuient, facile deprehendent, qui nocumentum quod ex frequenti clyſteriū iniectione accidit, paulò diligentius expenderint. Cū enim quantitate ſua inteſtina extēdant, fit vt renum vaſa & vrinales viæ per quas lapidi ad veſicā trāſitus eſt, in anguſtum redigantur atque coartentur, atqueadeo dolor quem lapis excitauit non ſolum auctior fit, ſed lapidis quoque tranſitus impeditur. Id quod tum citius fieri ſolet, vbi valida commixta ſibi habuerint medicamenta purgantia: ea enim humorū molem ad ventriculum ac inteſtina attrahendo deducentia, maiorem illic diſtentionem atque dolorem faciunt. Quæcunque enim vel dolent, vel tenduntur, per vehementes & acutos dolores ad ſe materias acceſſunt. Proinde dolor ſemper plus affluere facit, meatúſque omnes tandem ita comprimuntur, vt non ſolum lapis, ſed & clyſter, magno ægrotātis & periculo & cruciatu, aliquot diebus detineantur. Nam ſcio ipſe, quibus ad tertium vſque diem detenta ſint. Proinde

inde longe alia medendi renum lapidi ratio ſequenda erit, ſi modò ægrum non planè perdere, aut non ſine magnis cruciatibus curare velimus. Non quod in vniuerſum clyſterium vſum dãnandum eſſe cenſeã, nam contingit & illis locum eſſe, nẽpe vbi in inteſtinis multæ excrementorũ ſuperfluitates fuerint. Teſtis eſt autor libri, qui de renum affectus dignotione & medicatione inſcribitur, ſic dicens: κενοῦμεν δὲ τὴν κόπρον διὰ κλυστῆρος, ἵνα μὴ τοῦ κώλου καὶ τῶν λοιπῶν ἐντέρων θλιβομένων καὶ βαρυνομένων θλίβηται καὶ πιλῆται ὁ νεφρὸς, καὶ πλεῖον ὀδυνᾶται. Δῆλον δὲ ὅτι ἐπ' ἐμφράξει κόπρου πολλάκις παροξύνεται ὁ νεφρὸς, ἐδήλωσεν ἔνεμα ὀδύνην παραμυθεῖσθαι νεφριτικὴν, ἢ ὅτι ἅμα τῇ κενώσει οὐκέτι ἐθλίβη νεφρὸς, ἢ ὅτι οὐ γεννᾶται πνεύματα ἐκ τοῦ κόπρου, ἃ ὀφείλοντα ἐξέχεσθαι ἐπὶ τὸν νεφρὸν, ὡς ἀσθενῆ θλίβουσι καὶ διατείνουσιν αὐτόν. *quod eſt: Vacuamus etiam per clyſterem excrementa, ne colo & reliquis inteſtinis conſtrictis & grauatis vnà quoque ren laborãs ſtringatur comprimatúrque, atque amplius ſic doleat. Quippe manifeſtum eſt ſtercoris obſtructione renes plerunque exaſperari, vt compertum ſit enematis iniectione renalem dolorem eſſe mitigatum, vel quod ab ea vacuatione ren nõ ſit amplius compreſſus, vel quod ex ſtercore nulli poſtea flatus generati ſint, qui in renes potuerint impingere, quibus comprimeretur diſtenderetúrque imbecillis iam exiſtẽs. Proinde vbi medicus multa in inteſtinis excrementa eſſe cognouerit, poterit balanis (ſuppoſitoria noſtri vocãt) aut clyſteribus,*

Clyſteriũ vſus quãdo in calculo probandus.

ſed modicæ quantitatis, & ex eorum decoctis quæ vtilia ſunt confectus, aluum ſubducere. Id quod & faciendum eſſe ſuadet autor iam citati libri ſic ſcribens: ἀλγηδόνων μὲν ἐξαίφνης εἰς νεφρὸν, ἢ κατ᾽ ὀλίγον εἰς βαλλουσῶν διὰ τὰς εἰρημένας πρόσθεν αἰτίας, εἰ μηδὲν ἕτερον κωλύοι, κλύζειν αὐτίκα τὴν κοιλίαν, διὰ ἀφεψήματος ἰσχάδος, τήλεως, ἀριστολοχίας, καὶ τῶν ὁμοίων. καὶ εἰ μὲν κενωθείη δεόντως, ἔστω οὕτος. εἰ δὲ μὴ, δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις χρὴ κενοῦν ἐνέματι, καὶ διὰ τῶν προσφόρων καὶ οἰκείων τῇ τοῦ κάμνοντος φύσει, ἵνα μὴ πιέζωνται οἱ νεφροὶ καὶ οἱ οὐρητῆρες. *id eſt: Doloribus quidem repẽte ſiue pedentim in renem incurſantibus ex cõmemoratis iam cauſis, illico niſi quid prohibeat aluum decocto aliquo eluemus, ſicut caricarum, fænograeci, ariſtolochiæ, & ſimilium. Et ſi vacuatum ſatis eſt, bene vertit, ſin minus, bis ter aut amplius enemate vacuare oportet, ſed ex eorum decoctis quæ conducibilia ſunt & familiaria naturæ ægrotantis, ne renes & vrinales viæ angantur. Quibus vtique verbis diligenter monet quo medicus in exhibendis in renum calculis clyſteribus multa vtatur prouidẽtia: nam etſi excrementa illis in inteſtinis detenta vacuare expediat, atque etiã neceſſe ſit, cauendum tamẽ ne ex iis rebus fiant quæ in cauſa erunt, vt renes & vrinæ meatus angãtur. Modicæ quoq; quãtitatis ſint, ſatis enim erit ſi ſtercora indurata emollire aluúmque lenire queãt, nec aliunde ex corpore ad inteſtina humores trahant. Id quod faciendũ etiam docet Auicen. Fen.18. Can.3 tract.2. cap.19. ſic dicens:*

Et ſi

Et ſi fuerit conſtrictio aliqua naturæ, tunc de rectioribus rebus eſt extrahere facẽ cum ſuppoſitorio, aut cum clyſteri non magno, qui coartet & dolorem faciat, imò ſuppoſitorium amabilius eſt mihi. Et *in lenificatione naturæ eſt alleuiatio plurima, & ſedatio doloris, & non eſt ſemita ad adminiſtrandum catharticum, ipſum enim lædit & nocet per illud quod facit deſcendere deſuper.* Hinc *rectè admodũ lib. 6. cap. 2. de affect. loc.* Gal. *inquit:* παρηγοροῦνται τοῖς χαλαστικοῖς ἐνέμασιν οἱ κωλικοὶ παροξυσμοὶ, μᾶλλον τῶν νεφριτικῶν. *quod eſt:* Colicorum *cruciatus multo magis quàm nephriticorum lenientibus mitigantur clyſteribus.* Quaſi *dicat, raro admodum clyſterium eſſe debere vſum in nephriticis, quod non perinde vt in coli doloribus proſint.* Hoc *nomine factum, vt nec* Hippocr. *in lib. de morbis qui intus, vbi calculi curationẽ ex profeſſo tractat, clyſteriũ vtpote raro conducentium, vnquam meminerit.* Ea *ratione etiam* Alex. Trallianũ *nihil de illorũ iniectione præcepiſſe puto.* Cum *itaque clyſteriũ vſus in renum lapide non admodum niſi vbi excrementa multa in inteſtinis fuerint, probetur, non debent quouis tempore medici ad illorum iniectionem feſtinare, ſed conuenit etiam alia experiri præſidia.* Si *enim æger iuuenis robuſtúſque, & detractioni ſanguinis aſſuetus fuerit, optimum remedium erit venæ poplitis ſectio, nec eo ſanè præſentius excogitari poteſt.* Cum *enim ob ſanguinis ad renes defluxum meatus coartẽtur, vacuato qui circa renes eſt ſanguine, diſtenſio atque adeo dolor ipſe aufertur, meatúſque dilatãtur, vt expedi-*

In calculo quæ præſidia experiri cõueniat.

Vena poplitis ſectio.

tior ad veſicam lapidi tranſitus ſit. Hinc autor libri de renum affectus dig. & med. ita ſcribit: ἀλλὰ μηδὲ αἷμα, ἢ ἕτερον χυμὸν πλεῖον τοῦ δέοντος ἐᾶν ἐν τῷ σώματι εἶναι, ἵνα μὴ τὰ πολλὰ ἀγγεῖα τοῦ νεφροῦ, τεινόμενα ὀδυνήσωσι πλεῖον. τὸ γὰρ ὀδυνώμενον, καὶ θερμαινόμενον καὶ τεινόμενον προσκαλεῖται τὰς ὕλας, διὰ τὰς σφοδρὰς καὶ ὀξείας ὀδύνας. id eſt: Sed & neque ſanguinem aut alium ſuccum plus æquo relinquere in corpore par eſt, ne multa hinc renis vaſa diſtenta plus doloris concilient. Quæcunque enim dolent, vel caleſiunt, vel tēduntur, per vehementes & acutos dolores ad ſe materias accerſunt. Proinde cū origo venæ poplitis, origini venæ quæ peculiariter alit renes cōiuncta ſit, fit vt ea vacuata, dilatatis iam vndique circa hos vaſis, facilior lapidi deſcenſus fiat, & omnium ocyſsime ad excretionem propellatur. Cuius rei locuples etiam teſtis eſt Paulus Aegineta, qui libro tertio capite 45. in hunc modum ſcribit: Dolorum præterea ſæpenumero placauit ſanguinis opportuna detractio, ocyſsime ad excretionem propellendo calculum. Experientia quoque cognoui eius venæ ſectionem in hoc morbo non pœnitēdam afferre vtilitatem. Porrò prodeſt etiam interdum humectantia, relaxantia, & mitigantia, adhibere medicamenta, atque balnea aquæ dulcis. Id quod multis docet autor libri iam multoties citati de renum affect. dig. & medicatione, & Alex. quoque Trallianus lib. 3. cap. 34. ſic ſcribens: Inter ipſam ſtatim morbi acceſsionem relaxantia & mitigantia medicaminum auxilia adhibe. Verum balnea

Topica remedia.

nea cæteris cunctis vtilitate præſtant, quoniam dolores ſedare pariter & morbo mederi aſſolent. Vbi vero lauerit ægrotus, locus affectus oleo chamæmelino perungendus eſt, ínque ſolio multum ac diu perfricandus. Idem docet Paulus Aegineta lib.3.cap.45. & Razes lib.9.ad Almanſorem, cap.74. ita dicens: Cum in renibus fuerit lapis, æger balneum aquæ dulcis frequenter ingrediatur, & renes & ilia ex oleis inungantur. Poſt hæc vtendum etiam iis erit medicamētis, quæ vrinam mouere, calculóſque atterere poſſunt, quorum omnium copiam docet Aetius ac alij iam citati autores. Iam dictam vero medendi rationem vnico aphoriſmo complexus eſt Hippocr.1.ſect.lib.6. epid.5.ita ſcribens: ἐς νεφρὸν ὀδύνη βαρεῖα, ὅταν πληρῶνται σίτου ἐμέουσί γε φλέγμα. ὅταν δὲ πλεονάζωσιν ἰώδεα, καὶ ῥάους μᾶλλον γίνονται. λύονται δὲ ὅταν σίτου κενωθῶσι, ψαμμία τε πυῤῥὰ ὑφίσταται. αἱματώδεά τε οὐρέουσι, νάρκη μηροῦ τοῦ κατ' ἴξιν. ἐλινύειν οὐ ξυμφέρει, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι, μὴ ἐμπίπλασθαι, τοὺς νέους ἐλλεβορίζειν, ἰγνύην τάμνειν, οὐρητικοῖς καθαίρειν, λεπτῦναι καὶ ἁπαλῦναι, *quod eſt: In renem dolor grauis, quando cibo replentur pituitam quidem vomunt, cum vero dolores abundauerint, æruginoſa, & leuiores fiunt. Soluuntur cum cibo vacuantur, arenulæ rufæ ſubſident, cruentum mingunt, ſtupor eius femoris quod è directo eſt. Quieſcere non confert, ſed exercitari, non impleri, iuuenes veratro purgare, poplitis venam incidere, vrinam mouentibus purgare, attenuare & mollire. Cuius quidē*

 ſententiæ

ſententiæ vberiorem explicationem videre licet in noſtris in hũc librum Hippoc. commentariis. Eandẽ fermè curandi methodum præſcribit in libro de internis affectibus, vbi ſic ait: πρῶτον ὀπῷ μὲν σκαμμωνίης, ἢ αὐτῇ τῇ ῥίζῃ, πυριῆσαι πρόσθεν δὲ ἅπαν τὸ σῶμα, ὑποκαθῆραι. τῇ δὲ ὑστερέῃ πρῶτον ἀπὸ ἐρεβίνθων λευκῶν χυλῷ ὑποκαθῆραι δύο χοεῦσιν. ἅλας δὲ παρεμβαλὼν διδόναι πίνειν. μετὰ δὲ ταῦτα ποτοῖσι καὶ βρωτοῖσι καὶ λουτροῖσι μελετᾶν, διδοὺς τὰ αὐτὰ ἃ καὶ στραγγουριῶντι δίδοται φάρμακα. ὁκόταν δὲ ἡ ὀδύνη πιέσῃ, λούειν πολλῷ τῷ θερμῷ. καὶ χλιάσματα προστιθέναι ὅπῃ πονέει μάλιστα. id eſt: Prius vbi corpus foueris, ſcãmoniæq́; ſucco vel eius radice ſubter purgato. Poſtridie ciceris albi ſuccum, ſalem immiſcens, duobus congiis propinato. Poſtea cibo, potu, balneíſque curato, medicamẽta dato quæ ſtillicidio vrinæ laboranti dari ſolent. Cum vero dolor preſſerit, multa calida lauato, & calefacientia locis quæ maxime dolent apponito. Proinde imprudenter hodie agunt, qui cæteris fermè omnibus præſidiis neglectis, in calculo renum medendo aſſidua clyſterium iniectione tantum vtuntur, cum illarum non niſi vbi multa in inteſtinis detenta ſunt excrementa vſus ſit, adeò vt mirari ſatis non poſſim cur Mõtuus hic annotare voluerit, ad renum calculum curandum benefacere etiam clyſteres, cum id in vniuerſum non negauerim, ſed immodicum ac intempeſtiuum illarum vſum tantum dãnauerim, hoc quod & ipſe facit. Potuiſſet itaque facile hic quieſcere, ac vacuas chartas temere non commaculare,

re, quod ſciret ſe mecũ eadem ſentire. Sed voluit aliquid vtcunque conſarcinatum producere, ne prorſus tacuiſſe videretur.

Elephantiaſin & Lepram morbos aliter apud Arabes medicos, aliter apud Græcos accipi, contra multorum hodie ſententiam. CAP. XVI.

Elephantiaſin & lepram aliter ab Arabibus, aliter à Græcis deſcribi, non aliunde certius, niſi ex collatis illorũ deſcriptionibus deprehendetur: id enim vbi factum fuerit, nemo nõ videbit verum eſſe quod aſſerimus. Inter itaque Arabes primas tenens Auicẽna Fen.23.Can.3.tract.1.cap.16. Elephãtiaſin in eum depingit modum: Elephantia eſt additio in pedibus ſecũdum modum qui accidit in venis varicum, quare ingroſſat pedem cum æqualitate ſua. Haud aliter deſcribit eandem Razes lib. 9.cap.93. ſic inquiens: Elephantiaſis eſt cum pedis craßities augeri videtur, & color obfuſcari, venæ quoque quæ vites vocãtur, apparere cœperint. A iam citatis nõ diſſentit Auenzoar lib.2.cap.26. ſic de illa ſcribens: Et accidit cruribus craßitudo præter naturam, quæ dicitur elephantia, & hoc ideo quia aßimilatur cruribus elephantis in craßitudine. Hos deinceps imitati ſunt recẽtiores omnes, ac elephantiaſin haud ſecus quàm illi, pro morbo in quo pedes ſupra modum intumeſcunt, acceperũt, ita vt elephantiaſis iuxta horum ſentẽtiam non aliud ſit niſi pedum tantum morbus. Quàm vero diuerſus ſit morbus is quem ſub eodem elephantiaſis nomine deſcribunt

Elephantia Arabũ

Elephantiaſis Græcorum.

ſcribunt Græci, facile experietur qui illorum de hoc morbo ſententiã diligẽtius rimatus fuerit. Inter quos certe nemo hoc mali genus accuratius quàm Aetius ipſe deſcripſit, qui ſerm.13. ita de ea tradit: Elephãtiaſis à quibuſdam leontiaſis, ab aliis ſatyriaſis appellatur. Elephantiaſis quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepit, imò & propter cutis aſperitatem quæ in quibuſdam ſuccedere cõſueuit. Leontiaſis autem vocatur quum frons ægrorum cum quodã tumore laxior redditur, ad ſimilitudinẽ pellis flexilis ſuperciliorum leonis. Satyriaſis vero dicitur propterea quod malæ faciei iiſdem cum rubore attolluntur, & muſculis maxillaribus veluti cõuulſionem patientibus, mẽtum ipſum dilatatur, quẽadmodũ etiã ridẽtibus euenire ſolet, ſimilitudine quadã ad picturas ſatyrorũ. Quin & alacritas ad coitũ ipſis adeſt, quemadmodum & de ſatyris fertur. Eſt autem grauis morbus, & propè ex eorum numero qui incurabiles exiſtunt. Et grauis quidem eſt ipſi ægro, intolerabilis autem cõſpiciẽtibus, vtpote qui ipſum omnino auerſantur, adeò vt & pleriq; ex neceſſariis & domeſticis ægri ipſius conuerſationem deuitent, etenim ſuſpicionem de ſe præbet malum tanquam ſit cõtagioſum. Atque ego ſanè malum eſſe affirmo cum ipſis cõuerſari, inquinatur enim aer quem inſpirando attrahimus ex vlcerũ fœtore, & vitiata ſpiritus exhalatione. Hactenus Aetij verba recẽſuimus, in quibus nõ ſolum quale genus morbi ſit elephantiaſis, ſed & nomina eiuſdem explanantur. Cõſtat autem cuiuis verba iam citata probe expendenti elephantiaſin nõ eſſe alium

Elephantiaſis Græcorum eſt lepra Arabum.

alium morbum, quàm eum quem noſtræ tempeſtatis medici ex Arabum traditione lepram vocant. Is nanque morbus quem lepram hodie vocant, haud ſecus quàm elephantiaſis ex eorum propè numero eſt, qui incurabiles exiſtunt. Grauis etiam ægro eſt, & intuẽtibus intolerabilis. Contagioſus præterea eſt, adeò vt qui lepra affecti ſint, cum aliis conuerſari tutò non queant. Nihil vero differre elephantiaſin Græcorum à lepra Arabum, certius, niſi ex vtrorunque autorum collatione ſciri non poteſt. Galenus ſiquidem libro de tumoribus præter naturam elephatiaſin ſic deſcribit: Elephas quoque melancholicus affectus eſt, originem ex ſanguine melancholico ducens, tempore vero atra bilis ſanguine copioſior redditur, quando tali morbo obnoxij grauiter olent, & aſpectu ſunt ingrato, quibuſdam ipſorum hulcera quoque accedũt. Hoc malum dum incipit, ſatyriaſmum vocant, quia ſatyris ſimiles facie redduntur. Et in libro de cauſis morborum in hunc modum: ἔλεφας ὀνομαζόμενος καὶ ἡ φθίη φανερῶς ἐξαλλάττουσι τὴν μορφήν. σιμοῦται μὲν γὰρ ἡ ῥίς, καὶ τὰ χεῖλη παχέα, καὶ ἀπεξυσμένα τὰ ὦτα φαίνεται, καὶ τὸ σύμπαν ὅμοιοι τοῖς σατύροις οἱ ἐλεφαντιῶντες γίγνονται. *hoc eſt: Quippe morbus qui elephas nominatur, atque tabes ipſa planè formam immutãt. Etenim naſus ſimus, labra craſſa, aures acuminatæ in elephãtiaſi videtur, atque in totũ ſic laborãtes ſatyris ſimiles ſunt. Pau. Aeg. lib. 4. ca. 1. haud aliter quàm ſuprà Aetius elephantiaſin, vbi iam ſuperauerit, incurabilem, atque cancrum totum occupãtem corpus eſſe ait.*

Sed

Sed verba eius ſubiiciemus: Si *cancer vnum tantum corporis membrum infeſtans*, Hippocr. *ſententia incurabilis eſt, quanto magis elephas, qui cancer eſt totius corporis, immedicabilis erit?* Eadem *itaque quæ ex* Gale. & Pauli *ſententia de elephantiaſi dicta produximus*, Auicenna *de lepra tradit*. Fen *nanque* 3. Can. 4. *tract*. 3. *cap*. 1. *ita ſcribit*: Lepra *eſt infirmitas mala, proueniēs ex ſparſione choleræ nigræ in corpore toto, quare corrumpitur complexio membrorum, & forma ipſorum, & figura eorum, & fortaſſe corrumpitur in fine eius ipſorum continuitas, ita vt corrodantur membra, & cadāt caſu qui fit ab vlceratione, & eſt ſicut cancer communis toti corpori.* Razes *quoque lib*. 5. *cap*. 35. *lepram morbum eſſe ſcribit vulnerantem membra, ac eorum corrumpentem figuras*. Auenzoar *etiam lib*. 2. *cap*. 12. *lepram eſſe cācrum peßimum ortum in corporibus hominum tradit*. Ita *vt ex iis euidētiſsimum ſit lepram* Arabū *ab elephantiaſi* Græcorum *nihil diſtare: vbicunque enim* Paulus *elephātiaſin habet, hic* Auicen. *aut eius interpres lepram tranſtulit*. Id *quod manifeſtißime indicant verba eius quæ loco paulò ante citato ſcribit in hunc modum*: Et *cum cancer, qui eſt lepra vnius membri, ſit de illis quibus nō eſt ſanatio, quid dicemus de lepra quæ eſt cancer totius corporis?* Quæ *ſanè verba ſi cum iis quæ antea ex* Pauli *ſententia diximus contuleris, videbis euidenter quod contendimus verum eſſe*. Idem Auicen. *eodem cap. ita de lepra ſcribit*: Et *quando aggregatur caliditas aeris cum malitia cibi, & eius eſſentia eſt ex genere piſciū, & carne ſalita, & carne craſſa, & car-*

nibus

nibus aſinorum & lentibus, proculdubio eſt vt eueniat lepra ſicut multiplicatur in Alexādria. Quæ vtique verba ex 2. lib. artis curat. ad Glauconē deſumpta ſunt, vbi de elephantiaſi ſic ſcribit: ἀλλ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παμπόλλη ἡ γένεσις αὐτοῦ διὰ τὴν δίαιταν ἐστιν, ἀθάραν γὰρ ἐσθίουσι, καὶ φακῆν καὶ κοχλίας, καὶ τάριχη πολλά. τινὲς δὲ καὶ ὄνεια κρέα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, παχὺν καὶ μελαγχολικὸν γεννῶντα χυμόν. ἅτε δὲ θερμοῦ τοῦ περιέχοντος ὄντος, καὶ ἡ ῥοπὴ τῆς φορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ δέρμα γίνεται. *quod eſt. In Alexandria vero plurimum generatur ex victus ratione. Comedunt enim farinam elixatam & lentem, & cochleas, & plura ſalita. Nonnulli ex ipſis carnes aſininas, & alia eiuſmodi quæ craſſum & atræ bilis humorem generant. Nam cum aer ambiens calidus ſit, humorum motus verſus cutem agitur. Cæterum Auicē. eodem quoque capite leprā alio nomine leoninam dici ſcribit, vnde iterum liquet eam ab elephantiaſi non differre, nam & hanc ita vocari paulò ſuprà ex Aetio demōſtrauimus. Idē Auic. cap. 4. eiuſdem loci de cura lepræ ita ſcribit: Et ſcias quod caro viperæ & illud in quo eſt virtus eius, eſt de nobilioribus medicinis ei. Elixatio autem viperæ eſt vt ſumatur vipera abſciſſis extremitatibus, mūdificata à viſceribus, deinde elixetur cum porris, & anetho, & ſale pauco, decoquatur cum aqua donec diſſoluatur. Quæ iterum Auicē. verba deſumpta ſunt ex Galeni libro iam citato, vbi de elephātiæ curatione ſic ſcribit:* ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐλεφαντιώντων ἡ τῶν ἐχιδνῶν ἐδωδὴ θαυμάσιόν ἐστι φάρμακον. χρὴ

δὲ

nis procubuiſſe, quæ prius etiam imbecillia fuerant. Ex quibus ſanè hiſtoriis nemo non videt Galenum diligēter monere, ne colico affectu laborātibus purgātia medicamēta, fortia præſertim, propinemus, quòd inde æger nihil leuetur. Hinc vt cautos faceret medicos, ne ſimili noxa ægros afficerent, lib. 1. de affe. loc. modum, quem in adhibendis medicamentis purgantibus, his qui coli cruciatibus detinentur obſeruare debent, præſcribit, dicens: Non eſt dubium quin poßint ea exhiberi, quæ educunt humores ex inteſtinis, nec aliunde alios attrahūt, Paulus denique Aegineta lib. 3. cap. 43. curationem coli doloris ex profeſſo tractās, medicamentorum purgantium nullam penitus mentionem facit. Aetius quoque ſermone 9. cap. 29. & ſequenti, haud aliter quàm Galenus nullum niſi hieram picram medicamētum coli doloribus affectis dādum eſſe ſtatuit. Autor etiam libri Dinamidiorū cap. 4. omnes coli doloribus affectos ad purgationes ineptos eſſe affirmat. Porrò cum morbus in inteſtinis, iiſque craßioribus ſit, magis à clyſteribus quàm epotis medicamentis præſidia petenda erunt. Id quod teſtatur Galenus etiam libro 6. de affect. loc. cap. 2. ſic dicens: Διαφέρει δ' οὐ σμικρὸν εἰς τὴν θεραπείαν ἐγνῶσθαι τὴν ἕλκωσιν ἐν τίνι μέρει τῶν ἐντέρων ἐστίν. αἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις, ὑπὸ τῶν καταπινομένων φαρμάκων ὠφελοῦνται· αἱ δ' ἐν τοῖς ταπεινοτέροις, ὑπὸ τῶν ἐνιεμένων ὠφελοῦνται. *id eſt: Conducit non modice ad curationem, noſſe in qua inteſtinorum parte conſiſtat vlcus. Nam ſi in ſuperioribus inteſtinis eſt, ab epo-*

tis

tis medicamentis iuuantur. Si vero in humilioribus, clyſterem ſubiicere magis conuenit. Proinde quemadmodum in dyſenteria locus affectus diligenter ſcrutãdus eſt, ita & in coli affectibus, nam is mox rectam medendi rationem indicat. Cum itaque in coli cruciatibus locus affectus in humilioribus ſit inteſtinis, conuenit illos potius per clyſteres, locum affectum facile pertingentes, quàm epotis medicamentis curare, quæ non ſolum non ſtatim affectum locum pertingere poſſunt, verumetiam magnam ſecum vbi illuc peruenerint malorum humorum ex toto corpore copiam deducunt. Id quod etiam inter Arabes vidit Auicenna, qui Fen 16. cap. 3. tract. 4. cap. 1. de cura colicæ ita ſcribit: Et accidit interdum vt medicinæ attrahentes ex corpore, attrahant ad inteſtina humores malos alios, & quandoque attrahunt humores puros, quare aggregantur excoriatio & colica ſimul, & hoc eſt ex nocumentis mortalibus. Et iterum: Ex eis in quibus non eſt conuenientia, eſt vt feſtinatio ſit in dando in potu ſolutiuum deſuper. Ipſum enim eſt fortaſſe vehementis virtutis, & humores & ſquibalæ ſunt plures. Cúmque conuertitur ad eos humor deſuper, fortaſſe non inuenit penetrationem, & perducit regimen ad timorem maximum. Summa ſummarum, Auicenna per totum fermè caput hoc vnum agit, vt à fortibus pharmacis deterreat. Caueat igitur ſtudioſi, ne temere in coli doloribus fortia propinent medicamẽta purgantia, quod inde haud modica ægrotantibus pericula immineant.

In coli affectib. locus affectus diligẽter ſcrutandus.

Indocte admodum contráque veterum exemplum agere iuniores hodie medicos, qui neglectis omnibus ferè aliis remediis, in medẽdo renum calculo, aſsidua tantũ clyſterium iniectione vtuntur.

CAP. XV.

Eſſe hodie quamplurimos, qui mox in renũ lapide ad clyſterium iniectionem, neglectis venæ ſectione, fomentis humectantibus & relaxantibus, alíſque remediis, feſtinent, nemo eſt qui neſciat. Et *ſcio qui vno die ſexies aut ſepties iniecerint clyſteres* Q*uantũ autem à vera medendi ratione deuient, facile deprehendent, qui nocumentum quod ex frequenti clyſteriũ iniectione accidit, paulò diligentius expenderint.* Cũ *enim quantitate ſua inteſtina extẽdant, fit vt renum vaſa & vrinales viæ per quas lapidi ad veſicã trãſitus eſt, in anguſtum redigantur atque coartentur, atqueadeo dolor quem lapis excitauit non ſolum auctior fit, ſed lapidis quoque tranſitus impeditur.* Id *quod tum citius fieri ſolet, vbi valida commixta ſibi habuerint medicamenta purgantia: ea enim humorũ molem ad ventriculum ac inteſtina attrahendo deducentia, maiorem illic diſtentionem atque dolorem faciunt.* Q*uæcunque enim vel dolent, vel tenduntur, per vehementes & acutos dolores ad ſe materias acerſunt.* Proinde *dolor ſemper plus affluere facit, meatúſque omnes tandem ita comprimuntur, vt non ſolum lapis, ſed & clyſter, magno ægrotãtis & periculo & cruciatu, aliquot diebus detineantur.* Nam *ſcio ipſe, quibus ad tertium vſque diem detenta ſint.* Pro-

inde

inde longe alia medendi renum lapidi ratio ſequenda erit, ſi modò ægrum non planè perdere, aut non ſine magnis cruciatibus curare velimus. Non quod in vniuerſum clyſterium vſum dãnandum eſſe cenſeã, nam contingit & illis locum eſſe, nẽpe vbi in inteſtinis multæ excrementorũ ſuperfluitates fuerint. Teſtis eſt autor libri, qui de renum affectus dignotione & medicatione inſcribitur, ſic dicens: κενοῦμεν καὶ τὴν κόπρον διὰ κλυστῆρος, ἵνα μὴ τοῦ κώλου καὶ τῶν λοιπῶν ἐντέρων θλιβομένων καὶ βαρυνομένων θλίβηται καὶ πιλῆται ὁ νεφρός, καὶ πλεῖον ὀδυνᾶται. Δῆλον δὲ ὅτι ἐπ' ἐμφράξει κόπρου πολλάκις παροξυνθεὶς ὁ νεφρὸς, ἐδήλωσεν ἔνεμα ὀδύνην παραμυθεῖσθαι νεφριτικήν, ἢ ὅτι ἤδη τῇ κενώσει οὐκέτι ἐθλίβη νεφρὸς, ἢ ὅτι οὐ γεννᾶται πνεύματα ἐκ τοῦ κόπρου, ἃ ὀφείλοντα ἐξέχειν ἤδη τὸν νεφρόν, ὡς ἀσθενῆ θλίβουσι καὶ διατείνουσιν αὐτόν. *quod eſt: Vacuamus etiam per clyſterem excrementa, ne colo & reliquis inteſtinis conſtrictis & grauatis vnà quoque ren laborãs ſtringatur comprimatúrque, atque amplius ſic doleat. Quippe manifeſtum eſt ſtercoris obſtructione renes plerunque exaſperari, vt compertum ſit enematis iniectione renalem dolorem eſſe mitigatum, vel quod ab ea vacuatione ren nõ ſit amplius compreſſus, vel quod ex ſtercore nulli poſtea flatus generati ſint, qui in renes potuerint impingere, quibus comprimeretur diſtenderetúrque imbecillis iam exiſtẽs. Proinde vbi medicus multa in inteſtinis excrementa eſſe cognouerit, poterit balanis (ſuppoſitoria noſtri vocãt) aut clyſteribus,*

Clyſteriũ vſus quãdo in calculo probandus.

x ij ſed

ſed modicæ quantitatis, & ex eorum decoctis quæ vtilia ſunt confectus, aluum ſubducere. Id quod & faciendum eſſe ſuadet autor iam citati libri ſic ſcribens: ἀλγηδόνων μὲν ἐξαίφνης εἰς νεφρὸν, ἢ κατ᾽ ὀλίγον εἰσβαλλουσῶν διὰ τὰς εἰρημένας πρότερον αἰτίας, εἰ μηδὲν εἴη τὸ κωλῦον, κλύζειν αὐτίκα τὴν κοιλίαν, δι᾽ ἀφεψήματος ἰσχάδος, τήλεως, ἀριστολοχίας, καὶ τῶν ὁμοίων. καὶ εἰ μὲν κενωθείη δεόντως, ἔσω οὕτος. εἰ δὲ μὴ, δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις χρὴ κενοῦν ἐνέμασι, καὶ διὰ τῶν προσφόρων καὶ οἰκείων τῇ τοῦ κάμνοντος φύσει, ἵνα μὴ πιέζωνται οἱ νεφροὶ καὶ οἱ οὐρητῆρες. id eſt: Doloribus quidem repẽte ſiue pedentim in renem incurſantibus ex cõmemoratis iam cauſis, illico niſi quid prohibeat aluum decocto aliquo eluemus, ſicut caricarum, fœnogræci, ariſtolochiæ, & ſimilium. Et ſi vacuatum ſatis eſt, bene vertit, ſin minus, bis ter aut amplius enemate vacuare oportet, ſed ex eorum decoctis quæ conducibilia ſunt & familiaria naturæ ægrotantis, ne renes & vrinales viæ angantur. Quibus vtique verbis diligenter monet quo medicus in exhibendis in renum calculis clyſteribus multa vtatur prouidẽtia: nam etſi excrementa illis in inteſtinis detenta vacuare expediat, atque etiã neceſſe ſit, cauendum tamẽ ne ex iis rebus fiant quæ in cauſa erunt, vt renes & vrinæ meatus angãtur. Modicæ quoq; quãtitatis ſint, ſatis enim erit ſi ſtercora indurata emollire aluúmque lenire queãt, nec aliunde ex corpore ad inteſtina humores trahant. Id quod faciendũ etiam docet Auicen. Fen.18. Can.3 tract.2. cap.19. ſic dicens:

Et ſi fuerit conſtrictio aliqua naturæ, tunc de rectioribus rebus eſt extrahere fecẽ cum ſuppoſitorio, aut cum clyſteri non magno, qui coartet & dolorem faciat, imò ſuppoſitorium amabilius eſt mihi. Et in lenificatione naturæ eſt alleuiatio plurima, & ſedatio doloris, & non eſt ſemita ad adminiſtrandum catharticum, ipſum enim lædit & nocet per illud quod facit deſcendere deſuper. Hinc recte admodũ lib. 6. cap. 2. de affect. loc. Gal. inquit: παρηγοροῦνται τοῖς χαλαστικοῖς ἐνέμασιν οἱ κωλικοὶ παροξυσμοὶ, μᾶλλον τῶν νεφριτικῶν. *quod eſt: Colicorum cruciatus multo magis quàm nephriticorum lenientibus mitigantur clyſteribus. Quaſi dicat, raro admodum clyſterium eſſe debere vſum in nephriticis, quod non perinde vt in coli doloribus proſint. Hoc nomine factum, vt nec Hippocr. in lib. de morbis qui intus, vbi calculi curationẽ ex profeſſo tractat, clyſteriũ vtpote raro conducentium, vnquam meminerit. Ea ratione etiam Alex. Trallianũ nihil de illorũ iniectione præcepiſſe puto. Cum itaque clyſteriũ vſus in renum lapide non admodum niſi vbi excrementa multa in inteſtinis fuerint, probetur, non debent quouis tempore medici ad illorum iniectionem feſtinare, ſed conuenit etiam alia experiri præſidia. Si enim æger iuuenis robuſtúſque, & detractioni ſanguinis aſſuetus fuerit, optimum remedium erit venæ poplitis ſectio, nec eo ſanè præſentius excogitari poteſt. Cum enim ob ſanguinis ad renes defluxum meatus coartẽtur, vacuato qui circa renes eſt ſanguine, diſtenſio atque adeo dolor ipſe aufertur, meatúſque dilatãtur, vt expedi-*

In calculo quæ præſidia experiri cõueniat.

Venæ poplitis ſectio.

tior ad veſicam lapidi tranſitus ſit. Hinc *autor libri de renum affectus dig. & med. ita ſcribit:* ἀλλὰ μηδὲ αἷμα, ἢ ἕτερον χυμὸν πλεῖον τοῦ δέοντος ἐᾶν ἐν τῷ σώματι εἶναι, ἵνα μὴ τὰ πολλὰ ἀγγεῖα τοῦ νεφροῦ, τεινόμενα ὀδυνήσωσι πλεῖον. τὸ γὰρ ὀδυνώμενον, καὶ θερμαινόμενον ἢ τεινόμενον προσκαλεῖται τὰς ὕλας, διὰ τὰς σφοδρὰς καὶ ὀξείας ὀδύνας. *id eſt:* Sed *& neque ſanguinem aut alium ſuccum plus æquo relinquere in corpore par eſt, ne multa hinc renis vaſa diſtenta plus doloris concilient.* Quæcunque *enim dolent, vel calefiunt, vel tēduntur, per vehementes & acutos dolores ad ſe materias accerſunt.* Proinde *cū origo venæ poplitis, origini venæ quæ peculiariter alit renes cōiuncta ſit, fit vt ea vacuata, dilatatis iam vndique circa hos vaſis, facilior lapidi deſcenſus fiat, & omnium ocyßime ad excretionem propellatur.* Cuius *rei locuples etiam teſtis eſt* Paulus Aegineta, *qui libro tertio capite* 45. *in hunc modum ſcribit:* Dolorum *præterea ſæpenumero placauit ſanguinis opportuna detractio, ocyßime ad excretionem propellendo calculum.* Experientia *quoque cognoui eius venæ ſectionem in hoc morbo non pœnitēdam afferre vtilitatem.* Porrò *prodeſt etiam interdum humectantia, relaxantia, & mitigantia, adhibere medicamenta, atque balnea aquæ dulcis.* Id *quod multis docet autor libri iam multoties citati de renum affect. dig. & medicatione, &* Alex. *quoque* Trallianus *lib. 3. cap. 34. ſic ſcribens:* Inter *ipſam ſtatim morbi acceßionem relaxantia & mitigantia medicaminum auxilia adhibe.* Verum *balnea*

Topica remedia.

nea cæteris cunctis vtilitate præſtant, quoniam dolores ſedare pariter & morbo mederi aſſolent. Vbi vero lauerit ægrotus, locus affectus oleo chamæmelino perungendus eſt, inque ſolio multum ac diu perfricandus. Idem docet Paulus Aegineta lib. 3. cap. 45. & Razes lib. 9. ad Almanſorem, cap. 74. ita dicens: Cum in renibus fuerit lapis, æger balneum aquæ dulcis frequenter ingrediatur, & renes & ilia ex oleis inungantur. Poſt hæc vtendum etiam iis erit medicamẽtis, quæ vrinam mouere, calculóſque atterere poſſunt, quorum omnium copiam docet Aetius ac alij iam citati autores. Iam dictam vero medendi rationem vnico aphoriſmo complexus eſt Hippocr. I. ſect. lib. 6. epid. 5. ita ſcribens: ἐς νεφρὸν ὀδύνη βαρεῖα, ὅταν πληρῶνται σίτου ἐμέουσί γε φλέγμα. ὅταν δὲ πλεονάζωσιν ἰώδεα, καὶ ῥᾴους μὲν γίνονται. λύονται δὲ ὅταν σίτου κενωθῶσι, ψαμμία τε πυῤῥὰ ὑφίσταται. αἱματώδεά τε οὐρέουσι, νάρκη μηροῦ τοῦ κατ' ἴξιν. ἐλινύειν οὐ ξυμφέρει, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι, μὴ ἐμπίπλασθαι, τοὺς νέους ἐλλεβορίζειν, ἰγνύην τάμνειν, οὐρητικοῖς καθαίρειν, λεπτύνειν καὶ ἁπαλύνειν, quod eſt: In renem dolor grauis, quando cibo replentur pituitam quidem vomunt, cum vero dolores abundauerint, æruginoſa, & leuiores fiunt. Soluuntur cum cibo vacuantur, arenulæ rufæ ſubſident, cruentum mingunt, ſtupor eius femoris quod è directo eſt. Quieſcere non confert, ſed exercitari, non impleri, iuuenes veratro purgare, poplitis venam incidere, vrinam mouentibus purgare, attenuare & mollire. Cuius quidẽ

ſententiæ vberiorem explicationem videre licet in noſtris in hūc librum Hippoc. commentariis. Eandē fermè curandi methodum praſcribit in libro de internis affectibus, vbi ſic ait: πρῶτον ὀπῷ τῆς σκαμμωνίης, ἢ αὐτῇ τῇ ῥίζῃ, πυριῆσαι πρόσθεν δὲ ἅπαν τὸ σῶμα, ὑποκαθῆραι. τῇ δὲ ὑστεραίῃ πρῶτον ἀπ᾽ ἐρεβίνθων λευκῶν χυλῷ ὑποκαθῆραι δύο χυεῦσιν. ἅλας δὲ παρεμβαλὼν διδόναι πίνειν. μετὰ δὲ ταῦτα ποτοῖσι καὶ βρωτοῖσι καὶ λουτροῖσι μελετεῖν, διδοὺς τὰ αὐτὰ ἃ πρὸς στραγγουριῶντι δίδοται φάρμακα. ὁκόταν δὲ ἡ ὀδύνη πιέσῃ, λούειν πολλῷ τῷ θερμῷ. καὶ χλιάσματα προστιθέναι ὅπῃ πονέει μάλιστα. id eſt: Prius vbi corpus foueris, ſcāmoniæq; ſucco vel eius radice ſubter purgato. Poſtridie ciceris albi ſuccum, ſalem immiſcens, duobus congiis propinato. Poſtea cibo, potu, balneíſque curato, medicamēta dato quæ ſtillicidio vrinæ laboranti dari ſolent. Cum vero dolor preſſerit, multa calida lauato, & calefacientia locis quæ maxime dolent apponito. Proinde imprudenter hodie agunt, qui cæteris fermè omnibus præſidiis neglectis, in calculo renum medendo aßidua clyſterium iniectione tantum vtuntur, cum illarum non niſi vbi multa in inteſtinis detenta ſunt excrementa vſus ſit, adeò vt mirari ſatis non poßim cur Mōtuus hic annotare voluerit, ad renum calculum curandum benefacere etiam clyſteres, cum id in vniuerſum non negauerim, ſed immodicum ac intempeſtiuum illarum vſum tantum dānauerim, hoc quod & ipſe facit. Potuiſſet itaque facile hic quieſcere, ac vacuas chartas temere non commaculare,

re, quod ſciret ſe mecũ eadem ſentire. Sed voluit aliquid vtcunque conſarcinatum producere, ne prorſus tacuiſſe videretur.

Elephantiaſin & Lepram morbos aliter apud Arabes medicos, aliter apud Græcos accipi, contra multorum hodie ſententiam.

CAP. XVI.

Elephantiaſin & lepram aliter ab Arabibus, aliter à Græcis deſcribi, non aliunde certius, niſi ex collatis illorũ deſcriptionibus deprehendetur: id enim vbi factum fuerit, nemo nõ videbit verum eſſe quod aſſerimus. Inter itaque Arabes primas tenens Auicẽna Fen.23. Can.3. tract.1. cap.16. Elephãtiaſin in eum depingit modum: Elephantia eſt additio in pedibus ſecũdum modum qui accidit in venis varicum, quare ingroſſat pedem cum æqualitate ſua. Haud aliter deſcribit eandem Razes lib. 9. cap. 93. ſic inquiens: Elephantiaſis eſt cum pedis craßities augeri videtur, & color obfuſcari, venæ quoque quæ vites vocãtur, apparere cœperint. A iam citatis nõ diſſentit Auenzoar lib. 2. cap. 26. ſic de illa ſcribens: Et accidit cruribus craßitudo præter naturam, quæ dicitur elephantia, & hoc ideo quia aßimilatur cruribus elephantis in craßitudine. Hos deinceps imitati ſunt recẽtiores omnes, ac elephantiaſin haud ſecus quàm illi, pro morbo in quo pedes ſupra modum intumeſcunt, acceperũt, ita vt elephantiaſis iuxta horum ſentẽtiam non aliud ſit niſi pedum tantum morbus. Quàm vero diuerſus ſit morbus is quem ſub eodem elephantiaſis nomine deſcribunt

Elephantia Arabũ

Elephantiaſis Græcorum.

ſcribunt Græci, facile experietur qui illorum de hoc morbo ſententiā diligētius rimatus fuerit. Inter quos certe nemo hoc mali genus accuratius quàm Aetius ipſe deſcripſit, qui ſerm. 13. ita de ea tradit: Elephātiaſis à quibuſdam leontiaſis, ab aliis ſatyriaſis appellatur. Elephantiaſis quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepit, imò & propter cutis aſperitatem quæ in quibuſdam ſuccedere cōſueuit. Leontiaſis autem vocatur quum frons ægrorum cum quodā tumore laxior redditur, ad ſimilitudinē pellis flexilis ſuperciliorum leonis. Satyriaſis vero dicitur propterea quod malæ faciei iiſdem cum rubore attolluntur, & muſculis maxillaribus veluti cōuulſionem patientibus, mētum ipſum dilatatur, quēadmodū etiā ridētibus euenire ſolet, ſimilitudine quadā ad picturas ſatyrorū. Quin & alacritas ad coitū ipſis adeſt, quemadmodum & de ſatyris fertur. Eſt autem grauis morbus, & propè ex eorum numero qui incurabiles exiſtunt. Et grauis quidem eſt ipſi ægro, intolerabilis autem cōſpiciētibus, vtpote qui ipſum omnino auerſantur, adeò vt & pleriq; ex neceſſariis & domeſticis ægri ipſius conuerſationem deuitent, etenim ſuſpicionem de ſe præbet malum tanquam ſit cōtagioſum. Atque ego ſanè malum eſſe affirmo cum ipſis cōuerſari, inquinatur enim aer quem inſpirando attrahimus ex vlcerū fœtore, & vitiata ſpiritus exhalatione. Hactenus Aetij verba recēſuimus, in quibus nō ſolum quale genus morbi ſit elephantiaſis, ſed & nomina eiuſdem explanantur. Cōſtat autem cuiuis verba iam citata probe expendenti elephantiaſin nō eſſe

Elephantiaſis Græcorum eſt lepra Arabum.

alium

alium morbum, quàm eum quem noſtræ tempeſtatis medici ex Arabum traditione lepram vocant. Is nanque morbus quem lepram hodie vocant, haud ſecus quàm elephantiaſis ex eorum propè numero eſt, qui incurabiles exiſtunt. Grauis etiam ægro eſt, & intuẽtibus intolerabilis. Contagioſus præterea eſt, adeò vt qui lepra affecti ſint, cum aliis conuerſari tutò non queant. Nihil vero differre elephantiaſin Græcorum à lepra Arabum, certius, niſi ex vtrorunque autorum collatione ſciri non poteſt. Galenus ſiquidem libro de tumoribus præter naturam elephatiaſin ſic deſcribit: Elephas quoque melancholicus affectus eſt, originem ex ſanguine melancholico ducens, tempore vero atra bilis ſanguine copioſior redditur, quando tali morbo obnoxij grauiter olent, & aſpectu ſunt ingrato, quibuſdam ipſorum hulcera quoque accedũt. Hoc malum dum incipit, ſatyriaſmum vocant, quia ſatyris ſimiles facie redduntur. Et in libro de cauſis morborum in hunc modum: ἔλεφας ὀνομαζόμενος καὶ ἡ φθίνη φανερῶς ἐξαλλάττουσι τὴν μορφήν. σιμοῦται μὲν γὰρ ἡ ῥίς, καὶ τὰ χείλη παχέα, καὶ ἀπεξυσμένα τὰ ὦτα φαίνεται, καὶ τὸ σύμπαν ὅμοιοι τοῖς σατύροις οἱ ἐλεφαντιῶντες γίγνονται. *hoc eſt: Quippe morbus qui elephas nominatur, atque tabes ipſa planè formam immutãt. Etenim naſus ſimus, labra craſſa, aures acuminatæ in elephãtiaſi vidẽtur, atque in totũ ſic laborãtes ſatyris ſimiles ſunt. Pau. Aeg. lib. 4. ca. 1. haud aliter quàm ſuprà Aetius elephantiaſin, vbi iam ſuperauerit, incurabilem, atque cancrum totum occupãtem corpus eſſe ait.*

Sed

ſed verba eius ſubiiciemus: Si *cancer vnum tantum corporis membrum infeſtans*, Hippocr. *ſententia incurabilis eſt, quanto magis elephas, qui cancer eſt totius corporis, immedicabilis erit?* Eadem *itaque quæ ex* Gale. & Pauli *ſententia de elephantiaſi dicta produximus*, Auicenna *de lepra tradit*. Fen *nanque* 3. Can. 4. *tract*. 3. *cap*. 1. *ita ſcribit*: Lepra *eſt infirmitas mala, proueniẽs ex ſparſione choleræ nigræ in corpore toto, quare corrumpitur complexio membrorum, & forma ipſorum, & figura eorum, & fortaſſe corrumpitur in fine eius ipſorum continuitas, ita vt corrodantur membra, & cadãt caſu qui fit ab vlceratione, & eſt ſicut cancer communis toti corpori*. Razes *quoque lib*. 5. *cap*. 35. *lepram morbum eſſe ſcribit vulnerantem membra, ac eorum corrumpentem figuras*. Auenzoar *etiam lib*. 2. *cap*. 12. *lepram eſſe cãcrum peßimum ortum in corporibus hominum tradit*. Ita *vt ex iis euidẽtißimum ſit lepram* Arabũ *ab elephantiaſi* Græcorum *nihil diſtare: vbicunque enim* Paulus *elephãtiaſin habet, hic* Auicen. *aut eius interpres lepram tranſtulit*. Id *quod manifeſtißime indicant verba eius quæ loco paulò ante citato ſcribit in hunc modum*: Et *cum cancer, qui eſt lepra vnius membri, ſit de illis quibus nõ eſt ſanatio, quid dicemus de lepra quæ eſt cancer totius corporis?* Quæ *ſanè verba ſi cum iis quæ antea ex* Pauli *ſententia diximus contuleris, videbis euidenter quod contendimus verum eſſe*. Idem Auicen. *eodem cap. ita de lepra ſcribit*: Et *quando aggregatur caliditas aeris cum malitia cibi, & eius eſſentia eſt ex genere piſciũ, & carne ſalita, & carne craſſa, & carnibus*

nibus aſinorum & lentibus, proculdubio eſt vt eueniat lepra ſicut multiplicatur in Alexãdria. *Quæ vtique verba ex 2. lib. artis curat. ad* Glauconẽ *deſumpta ſunt, vbi de elephantiaſi ſic ſcribit:* ἀλλ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παμπόλλη ἡ γένεσις αὐτοῦ διὰ τὴν δίαιταν ἐστιν, ἀθάραν γὰρ ἐσθίουσι, καὶ φακὴν καὶ κοχλίας, καὶ τάριχη πολλά. τινὲς δὲ καὶ ὄνεια κρέα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, παχὺν καὶ μελαγχολικὸν γεννῶντα χυμόν. ἅτε δὲ θερμοῦ τοῦ περιέχοντος ὄντος, καὶ ἡ ῥοπὴ τῆς φορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ δέρμα γίνεται. *quod eſt.* In *Alexandria vero plurimum generatur ex victus ratione.* Comedunt *enim farinam elixatam & lentem, & cochleas, & plura ſalita.* Nonnulli *ex ipſis carnes aſininas, & alia eiuſmodi quæ craſſum & atræ bilis humorem generant.* Nam *cum aer ambiens calidus ſit, humorum motus verſus cutem agitur.* Cæterum Auicẽ. *eodem quoque capite leprã alio nomine leoninam dici ſcribit, vnde iterum liquet eam ab elephantiaſi non differre, nam & hanc ita vocari paulò ſuprà ex* Aetio *demõſtrauimus.* Idẽ Auic. *cap. 4. eiuſdem loci de cura lepræ ita ſcribit:* Et *ſcias quod caro viperæ & illud in quo eſt virtus eius, eſt de nobilioribus medicinis ei.* I*lixatio autem viperæ eſt vt ſumatur vipera abſciſsis extremitatibus, mũdificata à viſceribus, deinde elixetur cum porris, & anetho, & ſale pauco, decoquatur cum aqua donec diſſoluatur.* Quæ *iterum* Auicẽ. *verba deſumpta ſunt ex* Galeni *libro iam citato, vbi de elephãtiæ curatione ſic ſcribit:* ἐπὶ δὲ τῶν ἐλεφαντιώντων ἡ τῶν ἐχιδνῶν ἐδωδὴ θαυμάσιόν ἐστι φάρμακον. χρὴ

δὲ

δὲ ἐσθίειν αὐτὰς οὕτω σκευάζοντας, ὡς σὺ θηριοβόφους μάρσους ἐθεάσω. πρῶτον μὲν ἀποκοπτομένης τῆς οὐρᾶς καὶ τῆς κεφαλῆς ἄχρι δακτύλων τεττάρων, εἶτα τῶν ἔνδον ἁπάντων ἀφαιρεθέντων, καὶ τοῦ δέρματος δηλονότι, εἶθ' ὕδατι τοῦ σώματος αὐτῶν περικλυσθέντος. ἕψειν δὲ τῶν ἐλεφαντιώντων ἐν λοπάσι παραπλησίως ταῖς ἐγχέλυσι σκευάζοντες διὰ λευκοῦ ζωμοῦ. γίνεται δὲ οὕτως. ὕδατος μὲν δαψιλοῦς ἐμβληθέντος, καὶ ἐλαίου βραχέος, καὶ σὺν αὐτῷ πράσου καὶ ἀνήθου. πρόδηλον δ' ὅτι μέχρι τοσούτου τὰς σάρκας τῶν ἐχιδνῶν ἀφεψεῖν προσήκει μέχρις ἂν ἀκριβῶς γεννηθῶσι μαλακαί. hoc eſt: His qui elephantiam patiũtur, in viperarum eſu eſt mirabile auxilium. Ita vero conditas eas comedere oportet, quemadmodum vidiſti Marſos, qui feris venenatis nutriũtur. Capite quidem primum abſciſſo, & cauda, vſque ad digitos quatuor, deinde omnibus interaneis exemptis, cute etiam videlicet adempta, aqua dein corpus ipſarum abluatur. In his autem qui elephantiaſi laborant, in olla anguillarum modo, per album ius præparantes. Fit autem hoc modo: Aquæ abunde, & olei paucum in ollam funditur, & cum hoc porrum & anethum adiicitur. Liquet autem quod viperarum carnes ſunt decoquendæ donec exquiſitè molles reddãtur. Repetit iam dicta Aetius ſerm. 13. ca. 123. dicens: Mirabile elephantiaſis remedium viperarum eſus exiſtit, eas vero hoc modo apparatas edere oportet. Primum quidẽ amputato capite & cauda, & detracta pelle, exemptiſque interioribus viſceribus omnibus, caro

aqua

aqua pura bis ac ter lota in olla inſtar anguillarũ coquitur, aqua quidem ſufficiẽte affuſa, & oleo modico cum anetho & porro. Viperæ denique carnes vbi condiũtur ceu anguillæ, nempe oleo, ſale, anetho, porro, & aqua, contra elephantiaſin vtiles eſſe lib. 11. cap. 2. de ſimpl. med. fac. docet Galenus, idémque tribus elegantiſsimis hiſtoriis monſtrat, quas, quia prolixæ ſunt, impræſentiarum omittere volui. Ex quibus omnibus ſatis demonſtratum eſt eum morbum quem elephantiaſin Græci nominant, ab eo quem Arabes lepram vocant non differre. Quinetiam inter Latinos Cornelius Celſus libro 3. capite vigeſimoquinto de elephantiaſi haud aliter quàm Græci, loquitur, dũ ſic ait: Ignotus penè in Italia, frequentiſsimus in quibuſdam regionibus is morbus eſt, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant, iſque longis annumeratur. Totum corpus afficitur, ita vt oſſa quoque vitiari dicantur. Sũma pars corporis crebras maculas, crebróſque tumores habet. Rubor harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inæqualitas, craſſa, tenuis, dura, molliſque, quaſi ſquamis quibuſdam exaſperatur, corpus emacreſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Quibus equidẽ verbis nihil aliud quàm morbum illũ, qui hodie lepra dicitur, deſcribere Celſum nemo non videt. Plinius haud ſecus atque Celſus lib. 26. cap. 1. elephantiaſin depingit, dicens: Diximus elephantiaſin ante Pompeij magni ætatem non accidiſſe in Italia, & ipſam à facie ſæpius incipientem. In nare prima veluti lenticula, mox inualeſcente per totum corpus maculoſa, variis coloribus, & inæquali cute,

alibi

alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſperſa, ad poſterum vero nigreſcente, & ad oſſa carnes apprimẽte, intumeſcentibus digitis in pedibus manibúſque. Aegypti peculiare hoc malum. Ita vt & Latinorũ elephantiaſis à lepra Arabum non diuerſa ſit. Neque temere dictum eſt, Arabum, lepra enim Græcorum diuerſum morbi genus ab eo quem Arabes ſic vocant.

Lepra Græcorũ diuerſa eſt à lepra Arabum.

Arabum enim lepra dirum ac horrendum morbi genus eſt, nec àb elephantiaſi, vt diximus, quæ carnem interdum depaſcit, & ad oſſa vſque ingreditur, differt. Græcorũ autem facilis eſt morbus, ac ſcabiei adeò ſimilis, vt vix ab ea diſcernatur, ſolámque cutẽ occupat, id quod in primis teſtatur Hippocrátes *in libro de affectibus, in hunc modum ſcribens:* λέπρη, καὶ κνησμὸς, καὶ ψώρη, καὶ λειχῆνες, καὶ ἀλφὸς ὑπὸ φλέγματος γίνονται. ἔστι δὲ τὰ τοιαῦτα αἶσχος μᾶλλον ἢ νοσήματα. *id eſt:* Lepra, *pruritus, ſcàbies, impetigo, vitiligo, pituita gignuntur, potiúſque corporis turpe quid ſunt quàm morbi.* Hippocratí *ſubſcribit* Galen.*lib.de tumoribus dicens:* ἔστι δὲ καὶ ἡ ψώρα καὶ ἡ λέπρα μελαγχολικὰ πάθη μόνου τοῦ δέρματος, ὡς εἴγε κἀν ταῖς φλεψὶ καὶ τῇ σαρκὶ γίγνοιτο, καρκῖνος ὀνομάζεται. *quod eſt:* Pſorá *& lepra melancholici cutis tãtum affectus ſunt, nam ſi in venis & carne proueniant, cancri vocabulũ ſortiũtur.* Paulus *quoque* Aegineta *à iam dictis nihil diſſentit, dum lib.4. cap.2. ſic inquit:* Lepra *pariter & pſora communis quædam ſummæ cutis ſcabrities ſeu aſpredo eſt, cui ſane pruritus corporíſque lenta conſumptio accedere conſueuit, ex atrà bile vtraque originem*

ginem trahens. Sed lepra profundius circularibúſque eroſionibus, corporis cuticulam depaſcit, & piſcium inſtar ſquamulas ex ſe remittit. Pſora vero ſuperficiem tantum varia eroſione lædit, furfuraceáque magis quàm ſquamoſa ex ſe corpuſcula edit. Autor denique libri, cui titulus introductorius ſeu medicus eſt, lepram haud aliter quàm iam citati autores deſcribit, dũ inquit: λέπρα πάθος μὲν καὶ αὐτὴ δέρματος ὅταν τὸ λευκότερον καὶ τραχύτερον ἐξεπόμενον. ἡ δὲ τραχύτης οἷον ψιδράκιον ἐπανεστώτων. ἡ δὲ ψώρα ἐστὶν ἑλκωδεστέρα. id eſt: Lepra cutis eſt vitium atque affectus, dum ſcilicet ipſa candidior aſperiórque fit. Aſpredo vero veluti pſidracia emergentia. Pſora autem ſeu ſcabies exulcerata magis exiſtit. Cum itaque lepra Græcorum morbus ſit facilis, ac cutem tantum, vt ex iam dictis patuit, occupans, euidentiſſimum fit eundem à lepra Arabum eſſe diuerſum, qui morbus ingens, aſpectu etiam turpis eſt, vehementem cruciatum excitans, nec ſolam cutem, ſed & carnem & oſſa plerunque vitiãs. Quod ſi vero quiſpiam obiecerit, lepræ nomen in ſacris literis pro graui accipi morbo, id quod & Montuus facit, adeóque non tantum cutis eſſe vitium, neque enim aliàs à reliquis hominibus ſeparare eo affectos morbo Moſis lex præcepiſſet. huic ita reſponſum volo: Nobis hic non eſſe contentionem quid ſacræ aut Hebræorum literæ de lepra ſtatuant, ſed potius quid medici Græci de hoc morbi genere ſcripſerint indicare conamur, eſſe nimirum lepram Græcorum à lepra Arabũ, qui lepram vocant quod Græci elephantiaſin,

Montui obiecta diluũtur.

tiaſin, admodum diuerſam. Quamuis ſi quis etiam caput 13. *Leuitici rectius expendat, lepram in cute tantum fuiſſe videbit, maxime inter initia, & haud aliter quàm in ea vitiliginis ſpecie, quam* λεύκην *Græci nominant, pilos albos apparuiſſe. Hinc eſt quod Auguſtinus etiam lepram coloris eſſe vitium, non valetudinis aut integritatis ſenſuum atque membrorum eſſe ſcribat. Neque mirum eſt cur Moſes ſeparare lepra correptos à reliquis hominibus præceperit, contagioſus nanque morbus fuit, perinde atque hodie ſcabies, etſi ſcabies fortè tolerabilior ſit. Ridiculum autem imò puerile admodum eſt quod ſcribit Montuus, in Græcorum euangelio inter præcipua Chriſti miracula lepræ ſanationem recenſeri, igitur non facilem eſſe morbum lepram Græcorum. Mira ſanè ſequela, quam vel puer etiam explodere poſſit: neque enim euangelicæ literæ obſunt cur minus apud Græcos facilis fuerit morbus lepra, niſi fortè Montuus euangelium Græcorum nominet, quod à natione Græcis ſcriptum ſit, quo nihil ſtultius dici poſſet, cum conſtet ab Euangeliſtis, quos certe Matthæum maxime & Ioannem Hebræos fuiſſe nemo neſcit, conſcriptum eſſe, ídque literis Græcis. Nihil igitur ad rhombum, quod euangelicæ literæ lepræ ſanationem inter miracula Chriſti commemorant, nam cum Iudæi fuerint, quos à lepræ contagio ſanauit Criſtus, quibus vtique hoc mali genus exoſum erat, quandoquidem à reliquorum conſortio eo affectos ſegregabat, nihil mirum ſi miraculum illis viſum ſit. Etſi enim cutis tantum vitium fuerit, non tamen*

facile

facile abigi, maxime vbi radices paulò intimius egiſſet, potuit, ita vt meritò etiam eius ſanationem inter miracula cõmemorarint Euangeliſtæ. Quid autem ad Græcos attinet, quod in Iudæâ factum eſſe nemo non nouit? Potuit etiam fieri, nam non anxie reluctor, vt aliud fuerit morbi genus, de quo ſacræ literæ & Euãgeliſtæ tradunt, quàm id de quo medici Græci ſcribũt, adeò vt Montui argumẽtum ſit planè inefficax: aliud enim euangelium eſſe Hebræorum, aliud Græcorum, aliud Latinorum ſomniat, quod quàm ridiculum ſit nemo ſanæ mentis ignorat. Vnum enim euangelium Græco ſermone conſcriptum, quod ad omnes cuiuſque nationis homines ſpectat. Euangelicas tamen hiſtorias ſingulas in Iudæa factas eſſe, quandoquidem Iudæis tantum Chriſtus miſſus ſit vt prædicaret, euidentiſsimum eſt, adeò vt de lepra Hebræorum in euangelio tantum mentionem fieri certum ſit, neque ob id conſequi poſsit lepram etiam de qua Græcorum medici ſcribunt inter grauiſsimos morbos eſſe connumerandam. Falſiſsimum præterea eſt quod lepram interdum pro cutis affectu, interdum etiam pro elephantiaſi accipi apud Græcos ait, idque exemplo ſatyriaſis oſtendere conatur, ita colligens: Quemadmodũ ſatyriaſis iuxta Græcos diuerſos denotat affectus; ita & lepra. Quis autem niſi planè amens ſit, illam ſequelam admitteret? Fateor quidem verum eſſe, ſatyriaſin diuerſos denotare affectus, elephãtiaſin ſcilicet, & pudendi præter naturam erectionem, nam id abunde Græcorum teſtantur ſcripta. Quod vero itidẽ de lepra dici poſsit, conſtanter nego. Nam producat

vnum ſaltem teſtimonium ex Græcorum medicorum libris, quod lepram elephātiaſin eſſe vocari ve aſtruat, Montuus, & victū me fatebor. Tantus eſt ergo dialecticus Montuus, vt ſequelas eas etiam admittat, quæ omnium maxime pugnare videntur ſi rectius expendas. Sed verum eſſe puto, quod vulgato iactatur prouerbio, Bis pueri ſenes: anxie enim laborat in eo vt oſtendat ſatyriaſin ſignificare diuerſos affectus, id quod tamen nemo it inficias: at ne vno quidem verbo quod omnes eruditi negant, lepram cum elephantiaſi apud Græcos nonnunquam coincidere, probare ſtudet. Verum valeat cum ſuis deliramentis ac ficulnis argumentis Montuus, diſcátque interim vel meliora confingere, vel penitus ſilere.

Morbum quem vulgò Gallicum vocant, non eſſe eum quem Grȩci Lichenem, Latini verò Impetiginem appellant, ſed nouum potius & veteribus incognitum.

CAP. XVII.

INiurium me ſibi fuiſſe hoc loco conqueritur Symphorianus Campegius, quod in ea ſententia illum eſſe ſuſpicatus ſim, quaſi gallicum morbum eundem cum lichene ſeu impetigine dixerit, cum tamen omnium notiſſimum ſit idipſum in lib. 2. cap. 12. Aggregatoris Lugdunenſis aſtruxiſſe. Et certe niſi librum hunc ad ſe pertinere negabit, fateri cogetur hoc ipſum quod ſcripſimus ſenſiſſe. Titulus enim capitis idipſum ſatis monſtrat, qui ſic habet: De lichene ſeu mentagra ſiue pudendagra, quam noſtri Neapolitanum

tanum

tanum morbum vocant, Itali vero Gallicum. Quibus verbis quid(oro)apertius eſſe poteſt? Aſſerunt enim lichenem nihil aliud eſſe quàm eum morbũ, quem hodie quidam Neapolitanum, aliqui vero Gallicum vocant, ita vt mirari ſatis non poßim, quare ſe ſic non ſentiiſſe auſus fuerit negare Campegius. Cõfinxit denique neſcio quam annotationem, eámque paßim ſuis libris inſeruit iſto lemmate. Hoc capite reſpondet donus Symph. Cãpegius Leonardo Fuchſio, qui eum de pudendagra ſiue morbo Gallico immeritò reprehendit. Quibus verbis iterum ſatis monſtrat ſe in ea eſſe ſentẽtia, vt mẽtagram à morbo Gallico nihil differre putet. Præterea quæ ibi cõtra me annotauit, planè ad inſtitutum nihil faciunt. Mihi contentio eſt morbum gallicum non eſſe lichenem: ille theologum agens oſtẽdere conatur iram eſſe Dei, id quod nemo negauit. Optarem certe eiuſmodi næniis bonas chartas non cõmaculari. Mendacij itaque arguendus nobis potius venit Symphorianus, qui non tantum mihi, ſed & Leoniceno iniurius exiſtit. Leoniceno ſiquidem, quod hũc lichenem à morbo gallico nihil differre docuiſſe aſſerit, cum tamen idem in libro de morbo gallico edito eam opinionem quæ morbum gallicum eſſe lichenas aſtruit, penitus explodat. Mihi porrò, quod me morbum Gallicum ab impetigine diuerſum non facere putat, cum tamen conſtet confutationes meas legẽti, me ab iſta ſententia fuiſſe olim, vt hodie ſum, alienißimum, vt qui docuerim lichenas non eſſe morbum gallicum, ſed eum potius qui impetigo Latinis dicitur. Scio autem quid deceperit Cãpegium: præpoſitionem

is in themate ad lichenem referendam, ad Gallicum morbum retulit perperam. Atqui erroris ſui eum monuiſſe confutatio mox ſequens potuit, ita vt mirum ſit cur hoc loco in noſtris legendis tam negligens fuerit, cum aliàs non raro totas paginas, imò folia etiam integra, in ſua transferre è noſtris ſolitus ſit. Sed vt hæc miſſa faciamus, ad inſtitutum reuertentes monſtremus quàm turpiter errent qui morbum Gallicum vocatum eundem cum lichene putent. Nouus cum ſit morbus is quem hodie Gallicum aut Neapolitanum nominant, fieri non poteſt vt lichen dicatur. Lichenas enim ſeculo etiam Hippocr. fuiſſe conſtat, harum nanque in tertia parte aphor. 20. inter vernales morbos meminit, & in lib. de morbis, multíſque locis aliis. Quapropter vehemẽter errauit Plin. qui lib. 26. cap. 1. lichenem morbum non Italiæ modò, verumetiam vniuerſæ propè Europæ ante Cl. Tiberij Cæſaris principatum incognitum fuiſſe ſcribit. Si enim toti propè Europæ incognitus fuiſſet lichen, nullo modo Hippoc. eius tam crebram mẽtionem feciſſet, quem multis annis ante Tiberium è viuis exceßiſſe conſtat. Verum autem eſt quod paucis ante Tiberij principatũ in Italia cognitus fuerit, nondum enim Rom. imperio ad exteras nationes propagato nomine carebat, donec medici Græci qui vrbem Romanã frequẽtare cœperũt, hunc morbum ſuæ linguæ vocabulo lichenem nominantes, illuſtriorem pluribúſque notum fecere. Meminit lichenum Dioſc. Galenus, Paulus, & quotquot ſunt Græci alij medici, ita vt morbus Gallicus dici non poßit. Is enim anno à Chriſto nato M. CCCC. XCIII.

Erratum Plinii.

XCIII. *apud Neapolim primum irrepſit. Nomen vero inde ſortitum eſt, quod in Gallorum exercitu, qui illic Caroli regis ſui auſpiciis belligerabat, apparuit prius quàm vſquã alibi. Hac occaſione Galli ominoſam à ſe appellationem amolientes non Gallicum hunc, ſed morbum Neapolitanum vocarunt. Peruicit tamen conſuetudo vt Gallicus vulgò dicatur. Quare* λειχὴν *Græcis aliud à Gallico morbi genus eſt, cutis ſcilicet vitium & aſpredo, Latiníſque impetigo nominatur. Fiunt autem lichenes, teſte Paulo libro 4. cap. 3. mixtis ſaniebus tenuibus, & acribus, cum aliis craßis humoribus, & celeriter in lepram, & pſoram, ſcabiémve tranſeunt. Lichenem eſſe cutis aſpredinem teſtatur quoque autor libri definitionum, dicens:* λειχὴν ἐστὶ τραχύτης ἐπιφανείας μετὰ πολλοῦ κνησμοῦ. *id eſt: Impetigo eſt ſummæ cutis cum multo pruritu aſperitas. Autor quoque introductorij quiſquis tandem ille fuerit, lichenem inter cutis affectus recenſet, iis verbis:* ὁ δὲ λειχὴν πάθος μέν ἐστι καὶ αὐτὸς δέρματος. διττὸν δὲ εἶδος λειχῆνος, ὁ μὲν ἥμερος καὶ πρᾳότερος, ὁ δὲ ἄγριος καὶ χαλεπώτερος. ἀφίστανται δὲ ἐπὶ τούτων καὶ λεπίδες τοῦ δέρματος ἐπεὶ ὁ ὑπὸ τὰς λεπίδας τόπος ἐρυθέστερος καὶ ἐγγὺς ἑλκωμένου φαίνεται. *quod eſt: Impetigo quidem ipſa cutis affectus exiſtit. Eius autem duæ ſunt ſpecies, vna tolerabilis mitiórque eſt, altera fera, difficiliórque. Squamulæ in his ex ſumma cute deſcendunt, ſub quibus locus rubicundior, feréque exulceratus apparet. Impetiginem vero eum eſſe morbum quem Græci lichenem appellant,*

Gallicus morbus quã do primũ orbem irrepſit.

Lichenes Latinè impetigines.

in primis teſtatur Caßius Fœlix, ſic ſcribens: Impetigines Græci lichenas dicunt: naſcuntur ex melancholico humore, rotundo ſchemate, in ſuperficie cutis, cum ingenti prurítu. Et confirmat idipſum Cælius Aurel. lib. 1. Chronion. cap. 3. ita de lichenibus equorum loquens: Sunt ſquamulæ anteriorum crurum ſub armorum partibus in ipſis animalibus natæ, has Græci lichenas vocant, nos vero impetigines. Porrò lichenas eſſe impetigines vel inde ſatis liquet, quod ſingula fermè remedia, quæ à Paulo Græcíſque alijs lichenibus accommodantur, eadem etiam à Latinis quibuſdam ac Arabibus autoribus impetigini adaptātur. Et vt vnum atque alterum referamus, Paulus Aegineta lib. 4. cap. 3. lichenas puerorum ſaliua humana perfricādas eſſe docet, id quod & Serenus Samonicus cap. 10. in impetigine faciendum ſuadet iis carminibus:

Si vero vitium eſt quod ducit ab impete nomen,
Hoc matutina poteris cohibere ſaliua.

Id quod & Auicen. facit Fen 7. Can. 4. tract. 3. cap. 4. ita de impetiginis curatione ſcribens: De medicinis quidem ſingularibus eius eſt ſaliua hominis ieiuni, & illud quod reſidet ſuper dentes eius. Paulus denique eodem loco folia capparis, ſulphur cum aceto, & alia multa remedia lichenum recenſet, quæ ſingula quoque ab Auicen. non tamen ſine multa corruptione, enumerantur. Proinde euidētiſsimum eſt ex iam dictis, Latinis eſſe impetiginem, quod Græcis Lichen, neque eſt hodie inter Latinos interpretes, qui non Lichenem impetiginē vertat. Cornelius tamē Celſ. lib. 5. lichenas papulas vertit, id quod inde colligi poteſt. Quemadmodum

Cornelius lichenas papulas vertit.

modum autor Introductorij duas lichenum ſpecies facit, quarum altera mitis, altera autem fera ſit, ita quoque Celſus papularum duo eſſe genera ſtatuit, vnam mitem, alteram vero ἄγριον, id eſt feram. Et vt prima à Caßio Fœlice deſcribitur eſſe figura rotunda, in ſuperficie cutis, cum ingenti pruritu & aſperitate, ita Celſus primum genus eſſe vitium in quo per minimas puſtulas cutis exaſperetur, & rubeat, leuitérque rodatur, & maxime rotundum incipiat, eadémque ratione in orbem procedat. Præterea vt Paulus lichenibus, & Auicenna impetigini ieiuni hominis ſaliua medentur, ita & Celſus leuem papulam ſi ieiuna hominis ſaliua quotidie defricetur ſanari ait, vt hinc manifeſtum ſit papulas Celſi à lichenibus Græcorum non differre. Habet autem libro iam citato Celſus caput quoddam de impetigine, quæ certe non eſt ea de qua Arabes ſcribunt, nec cum lichene eadem. ſed potius cum lepra Græcorum, id quod hinc colliges. Paulus lichenas celeriter in lepram trāſire ſcribit. Celſus itidem de papulis, quas in impetiginem verti inquit, docet iis verbis: Quæ minus rotunda eſt, difficilius ſaneſcit: niſi ſublata eſt, in impetiginem vertitur. Nullum denique in Celſo de lepra caput eſt, adeò vt hanc ſub impetiginis nomine deſcripſiſſe non leuis ſuſpicio ſit. Sed ſunt præter iam dicta alia multa, quæ Celſum hoc capite lepram Græcorum depinxiſſe argumento eſſe poſſunt, quæ lubens prætereo. Cæterùm hic poſtremum cum Montuo ineunda pugna erit, qui iterum inſulſa, imò ſtolidißima annotatione ſua probare nititur morbum Gall. cum dici poſſe lichenas, quādoquidem à ſymptomatibus

Impetigo apud Celſum eſt lepra Græcorum.

Mōtui poſtrema annotatio refellitur.

matib. morborum nomina interdum mutuari liceat. Quapropter ita colligit: Morbo Gallico affectos lichen magna ex parte concomitari ſolet, morbus igitur Gallicus lichen dici poteſt. Validum planè argumentum, quod vel puer infringere poſſet ita colligens: Coli dolores paralyſis magna ex parte ſequi ſolet, coli igitur dolor paralyſis dici poteſt. Vel ita: Pulmonis inflammationem non raro, Hippoc. teſte, phrenitis ſequitur, pulmonis ergo inflammatio phrenitis dici poteſt. Quibus argumẽtis quid per Apol. oro inſultius? quid magis ridiculum? Tanta eſt Montui in dialecticis ignorantia, vt planè minima eius artis principia non calleat. Perperam denique Galen. & Auicen citat Mõtuus, cum ait ex illorum ſententia aliquando à ſymptomatibus morborum mutuari licere nomina: quaſi dicat, ſi nomen morbi proprium ignoratur, tum licet eum ſui ſymptomatis nomine appellare. O ſenẽ delyrum, quid hic confuſionis non faceret Galenus? Abſit autem vt Galenum, artis dialecticæ, quæ à confuſione maxime abhorret, tam ignarum fuiſſe putemus. Vt vero Montui inſcitiam hic ſtudioſi clarius agnoſcant, locum Galeni quo abutitur breuibus explicemus. Is in 2. ther. meth. diuerſitatem nominum, quæ morbis impoſuerunt ipſorum primi autores, indicare volens, inter cætera ſcribit, quibuſdam ab ipſo ſymptomate indita eſſe nomina, in quorum numero Ileos, hoc eſt conuoluulus, ab ipſo recenſetur. Huic enim morbo à circumactione doloris in inteſtinis, qui illum ſequitur, nomen impoſitũ eſt. Nam εἰλεῖσθαι Græcis circumagi & conuolui ſignificat. Tineſmos quoque morbus eſt

Locus Galeni explicatur.

cui

cui à ſymptomate quod inducit nomē impoſitum eſt, nempe ab aſsidua deſidendi cupiditate & conatu, τεινέσθαι enim Græcis conari eſt, & ire contendo. Tales etiam Dyſpnœa, hoc eſt difficultas ſpirandi, & Spaſmus, id eſt conuulſio, morbi ſunt: huic enim à conuellendo nomen inditum eſt, σπάω nanque conuello Græcis ſignificat: illi autem à ſpirãdi difficultate quã affert, πνέω enim ſpiro eſt, δὺς autē particula adiecta difficultatem indicat. Mens itaque Galeni loco citato eſt, quod morbis quibuſdã à ſymptomatis quæ faciunt, ſint impoſita nomina: minime autem quod liceat morbos eorum nominibus appellare, in quos interdum commutantur, nam aliàs atram bilem aliquãdo hæmorrhoides dicere licebit, quod abſurdiſsimum erit. Ita paſsim Montuus in citando Galeno frequens eſt, at illorum quæ affert planè nihil intelligit. Quieſcat itaque iam & ſenectutis ſuæ dies in ocio tranſigat, illúdque muſsitet, Qui quæ vult dicit, quæ non vult audiet.

Nõ eſſe diuerſa morbum genera Prunam ſeu ignem Perſicum, Carbunculum atque Anthracem, vt multi medicorum hodie putãt, ſed vnum potius eũdémque diuerſis his deſignari nominibus morbum.

CAP. XVIII.

SVnt non pauci inter recentiores hodie medici, qui prunam ignémve perſicum, carbunculúmque, ab anthrace diuerſum eſſe malum putent, differréque ea ratione potiſsimum anthracem à carbunculo, quod

anthrax

anthrax fiat ex materia maligniore & magis aduſta, quàm ſit ea ex qua carbũculus generatur. Hac nimirum opinione ducti, de iis in diuerſis, tanquam morbis differentibus, capitibus egerunt. Ex horum ſanè numero Valeſcus exiſtit, homo vt tum tempora ferebãt non indoctus, qui in tantum tamen deſipuit, vt nomini Græco Latinã daret deriuationem, anthracem nimirum ab antro, id eſt fouea, deducens, quod foueam ſcilicet faciat, non intelligens ἄνθραξ Græcam eſſe dictionem, neque aliud niſi id quod Latini carbunculum nominant, ſignificare. Cur autem boni illi viri in hunc errorem, vt inter anthracem atque carbũculum ſeu prunam differentiam ſtatuerẽt, lapſi ſint, Arabes, quorum lectioni nimium addicti fuerunt, occaſionem dederunt. Inter hos nãque Razes in lib. Diuiſionum cap. 133. de igne perſico, mox autem cap. 135. de anthrace ſeorſim ſcripſit. Proinde illum ſecuti diuerſos eſſe morbos putantes, diuerſis quoque capitibus de iis tractarunt. Quod autem anthrax à carbunculo nihil differat, vel iis qui primis ſaltem labris Græca deguſtarunt notum eſſe poteſt. Nam vbicunque Latinus interpres carbunculum habet, ibi de anthrace agere Græcum autorem conſtat. Exemplo nobis ſit Galenus, qui lib. 2. artis curat. ad Glauconem ita de anthrace loquitur: ὅταν τὸ ἐπιῤῥέον αἷμα θερμὸν ἱκανῶς ᾖ καὶ παχὺ, καθότι ἂν μόριον ἀθρόον ἐπιῤῥυῇ, τοῦτο καῦσαν ἕλκος ἐσχάραν ἔχον εἰργάσατο. τὸ πέριξ δ' αὐτοῦ πᾶν εἰς φλεγμονὴν ἐξαίρει, ζέουσάν τε καὶ δεινῶς ἐπώδυνον. ὀνομάζεται δὲ τὸ τοιοῦτον πάθος ἄνθραξ. quæ verba interpres

Valeſcus perſtringitur.

Anthrax à carbunculo nihil differt.

ita

ita vertit. Quum ſanguis influens calidus ſufficienter extiterit & craſſus, quodcunque membrorum ſubitò occupauerit, hoc comburendo facit vlcus cruſtam habens. Quicquid vero circumiacet, in inflammationem leuat, & efferueſcentem grauémque dolorem infert. Vocatur autem huiuſmodi affectus carbũculus. Et libro de tumoribus præter naturam, vbi ſic ſcribit. αἱ μὲν γάγγραιναι καὶ οἱ ἄνθρακες ἐπειδὰν οἷον ζέσῃ τὸ αἷμα ἐγγύς τε τῆς φλεγμονῆς διακαύσῃ τὸ δέρμα, ταῦτ᾽ ἄρα καὶ σὺν ἐσχάρᾳ γίγνονται καὶ φλύκταιναι προηγοῦνται τοῦ ἕλκους, ὥσπερ ἐν τοῖς πυρικαύστοις, ὀξύτατόν τε πυρετὸν ἐπιφέρουσι, καὶ κίνδυνον ὑπόγυον ἀμφὶ τῇ ζωῇ. *quod ita vertendum:* Gangrænæ & carbunculi *ſunt, quum ſanguis veluti ferueat, feréque vt inflammatione cutem adurat. Cruſta quoque in iis oritur, & puſtulæ vlcus præcedunt ſimiles iis quæ ambuſtis fiunt, quæ febrem acutiſſimam inferunt, & imminẽs vitæ periculum. Ex quibus omnibus manifeſtũ fit anthracem penitus à carbũculis nihil differre. Præter id enim quod paſſim anthrax pro carbunculo interpretatur, contextus etiam verborum ſatis docet carbunculum ſeu anthracem à pruna, ignéue perſico minimè diuerſum eſſe. Quemadmodũ enim Galen. 2. ad Glauconem carbunculum deſcribit, ita Auic. Fen. 3. Can. 4. tract. 3. cap. 9. prunam ſeu ignem perſicum. Ait autem: Hæc duo nomina fortaſſe abſoluta ſunt ſuper omnem puſtulam corroſiuam, veſicãtem, adurentem, facientem accidere eſcharam, qualem facit accidere combuſtio. Et paulò poſt: Et fortaſſe non erit illic puſtula omnino,*

Anthrax ab igne perſico ſeu pruna nihil diſtat.

omnino, imò incipit in primis pruna, & totũ illud incipit cum pruritu ſicut ſcarificationes. Amplius quandoque veſicat ignis perſicus aut pruna, & currit ex ea aliquid ſicut currit à cauteriſato cum combuſtione, & eſt locus cineritij coloris niger. Quæ verba etſi nõnihil deprauata videantur, ſunt tamen deſumpta ex cap. 10. lib. 14. ther. meth. vbi ſic de carbunculo ſcribit: ἄρχεται δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἀπὸ φλυκταίνης, ἐνίοτε δὲ καὶ χωρὶς ταύτης. ἀλλὰ κνῶταί γε πάντως ἐν ἀρχῇ τὸ μόριον, εἶτ' ἐφίσταται φλυκταινά τις, ἧς ῥηγνυμένης ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται. πολλάκις δ' οὐ μία φλυκταίνα γεννᾶται κνυζωμένων, ἀλλὰ πολλαὶ μικραὶ καθάπερ τινὲς κέγχροι. ἅπασιν δὲ ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται, ποτὲ μὲν τεφρώδους ἐσχάρας, ποτὲ δὲ μελαίνης. hoc eſt: Incipit hoc plerunque à puſtula, aliquãdo vero & ſine hac. Cæterum inter initia ſcabũt particulam omnino, mox oritur puſtula quædam, qua rupta vlcus cruſtoſum gignitur. Sæpe vero non vna oritur ſcabentibus puſtula, ſed multæ exiles veluti milij ſemina. Omnibus tamen cruſtoſum fit vlcus, modo cruſta ipſa cineris colorem præferente, modo nigrorem. Et excerpta videri poſſunt ex 25. lib. 4. Pauli Æginetæ, vbi de carbũculis ſeu anthracibus ita loquitur: Quandoque ſine puſtula emergũt, particulam quibus hoc malum inſtat ab initio omnino ſcabunt, vnde puſtula nunc vna oritur, qua rupta, vlcus cum cruſta gignitur, nunc plures etiam tenues milij magnitudine erumpunt, diſruptiſque iis cruſtoſum redditur vlcus, ſimiliter iis omnino quæ cauterio aduſta fuerunt, quandoque cinereo colore

lore

lore cruſta apparente, quandoque vero atro. Vnde iterum ſatis liquet quatuor his nominibus, anthrace, carbunculo, pruna, ignéque perſico, vnum eundémque morbum ſignificari. Id quod & antiquus Galeni interpres non ignorauit, qui caput decimum lib. 14. the. meth. de anthrace, pruna, igne perſico, & carbũculo inſcripſit. Nihil autem diſtare à pruna & igne perſico carbunculum, ex eorundem etiam curationibus abunde declarari poteſt. Nam quam curationem Galenus ac Paulus anthraci ſeu carbunculo adhibendam docent, eandem Auicenna ac alij Arabes prunæ & igni perſico quoque accommodant. Galen. ſiquidem lib. 14. cap. 10. de anthracis curatione in hũc modum loquitur: καὶ μὴν δὴ ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας ἀρκτέον ἐστὶ τῆς ἰάσεως εὔδηλον εἶναι νομίζω τοῖς μεμνημένοις ὅσα περὶ φλεβοτομίας εἴρηται κατὰ τὴν τῶν πυρετῶν θεραπείαν. οὐκ ἄδηλον δ' οὐδ' ὅτι μέχρι λειποθυμίας ἐπ' αὐτῶν ἡ κένωσις γιγνομένη, μειζόνως ὠφελήσει πλὴν εἰ μὴ τῶν ἄλλων τὶ παρείη τῶν κωλυόντων φλεβοτομεῖν. *hoc eſt: Sed & incipiendam ab inciſa vena curationem eſſe, id quoque neminem latêre puto, qui præſertim meminerit quæ in curatione febrium de ſanguinis miſsione diximus. Nec illud obſcurum, ſanguinis vacuationem quæ ad animi defectum vſque ſit adhibita, magis his etiam collaturam, niſi tamen aliud quid obſtet ex iis quæ venam incidi vetent. Paulus quoque Aegineta haud ſecus medendum carbunculo, loco prædicto docet, dicens: Medendum itaque iiſipſis niſi omnino perpuſilli ſint, ſanguinis ſecta*

vena

tiaſin, admodum diuerſam. Quamuis ſi quis etiam caput 13. *Leuitici rectius expendat, lepram in cute tantum fuiſſe videbit, maxime inter initia, & haud aliter quàm in ea vitiliginis ſpecie, quam* λεύκην *Græci nominant, pilos albos apparuiſſe. Hinc eſt quod Auguſtinus etiam lepram coloris eſſe vitium, non valetudinis aut integritatis ſenſuum atque membrorum eſſe ſcribat. Neque mirum eſt cur Moſes ſeparare lepra correptos à reliquis hominibus præceperit, contagioſus nanque morbus fuit, perinde atque hodie ſcabies, etſi ſcabies fortè tolerabilior ſit. Ridiculum autem imò puerile admodum eſt quod ſcribit Montuus, in Græcorum euangelio inter præcipua Chriſti miracula lepræ ſanationem recenſeri, igitur non facilem eſſe morbum lepram Græcorum. Mira ſanè ſequela, quam vel puer etiam explodere poſſit: neque enim euangelicæ literæ obſunt cur minus apud Græcos facilis fuerit morbus lepra, niſi fortè Montuus euangelium Græcorum nominet, quod à natione Græcis ſcriptum ſit, quo nihil ſtultius dici poſſet, cum conſtet ab Euangeliſtis, quos certe Matthæum maxime & Ioannem Hebræos fuiſſe nemo neſcit, conſcriptum eſſe, idque literis Græcis. Nihil igitur ad rhombum, quod euangelicæ literæ lepræ ſanationem inter miracula Chriſti commemorant, nam cum Iudæi fuerint, quos à lepræ contagio ſanauit Criſtus, quibus vtique hoc mali genus exoſum erat, quandoquidem à reliquorum conſortio eo affectos ſegregabat, nihil mirum ſi miraculum illis viſum ſit. Etſi enim cutis tantum vitium fuerit, non tamen*

facile

ſacile abigi, maxime vbi radices paulò intimius egiſſet, potuit, ita vt meritò etiam eius ſanationem inter miracula cõmemorarint Euangeliſtæ. Quid autem ad Græcos attinet, quod in Iudæa factum eſſe nemo non nouit? Potuit etiam fieri, nam non anxie reluctor, vt aliud fuerit morbi genus, de quo ſacræ literæ & Euãgeliſtæ tradunt, quàm id de quo medici Græci ſcribũt, adeò vt Montui argumẽtum ſit planè inefficax: aliud enim euangelium eſſe Hebræorum, aliud Græcorum, aliud Latinorum ſomniat, quod quàm ridiculum ſit nemo ſanæ mentis ignorat. Vnum enim euangelium Græco ſermone conſcriptum, quod ad omnes cuiuſque nationis homines ſpectat. Euangelicas tamen hiſtorias ſingulas in Iudæa factas eſſe, quandoquidem Iudæis tantum Chriſtus miſſus ſit vt prædicaret, euidentiſsimum eſt, adeò vt de lepra Hebræorum in euangelio tantum mentionem fieri certum ſit, neque ob id conſequi poßit lepram etiam de qua Græcorum medici ſcribunt inter grauiſsimos morbos eſſe connumerandam. Falſiſsimum præterea eſt quod lepram interdum pro cutis affectu, interdum etiam pro elephantiaſi accipi apud Græcos ait, idque exemplo ſatyriaſis oſtendere conatur, ita colligens: Quemadmodũ ſatyriaſis iuxta Græcos diuerſos denotat affectus; ita & lepra. Quis autem niſi planè amens ſit, illam ſequelam admitteret? Fateor quidem verum eſſe, ſatyriaſin diuerſos denotare affectus, elephãtiaſin ſcilicet, & pudendi præter naturam erectionem, nam id abunde Græcorum teſtantur ſcripta. Quod verò itidẽ de lepra dici poßit, conſtanter nego. Nam producat

y ij vnum

vnum ſaltem teſtimonium ex Græcorum medicorum libris, quod lepram elephãtiaſin eſſe vocari ve aſtruat, Montuus, & victũ me fatebor. Tantus eſt ergo dialecticus Montuus, vt ſequelas eas etiam admittat, quæ omnium maxime pugnare videntur ſi rectius expendas. Sed verum eſſe puto, quod vulgato iactatur prouerbio, Bis pueri ſenes: anxie enim laborat in eo vt oſtendat ſatyriaſin ſignificare diuerſos affectus, id quod tamen nemo it inficias: at ne vno quidem verbo quod omnes eruditi negant, lepram cum elephantiaſi apud Græcos nonnunquam coincidere, probare ſtudet. Verum valeat cum ſuis deliramentis ac ficulnis argumentis Montuus, diſcátque interim vel meliora confingere, vel penitus ſilere.

Morbum quem vulgò Gallicum vocant, non eſſe eum quem Græci Lichenem, Latini verò Impetiginem appellant, ſed nouum potius & veteribus incognitum.

CAP. XVII.

INiurium me ſibi fuiſſe hoc loco conqueritur Symphorianus Campegius, quod in ea ſententia illum eſſe ſuſpicatus ſim, quaſi gallicum morbum eundem cum lichene ſeu impetigine dixerit, cum tamen omnium notiſſimum ſit idipſum in lib. 2. cap. 12. Aggregatoris Lugdunenſis aſtruxiſſe. Et certe niſi librum hunc ad ſe pertinere negabit, fateri cogetur hoc ipſum quod ſcripſimus ſenſiſſe. Titulus enim capitis idipſum ſatis monſtrat, qui ſic habet: De lichene ſeu mentagra ſiue pudendagra, quam noſtri Neapolitanum

tanum morbum vocant, Itali vero Gallicum. Quibus verbis quid (oro) apertius eſſe poteſt? Aſſerunt enim lichenem nihil aliud eſſe quàm eum morbũ, quem hodie quidam Neapolitanum, aliqui vero Gallicum vocant, ita vt mirari ſatis non poßim, quare ſe ſic non ſentiiſſe auſus fuerit negare Campegius. Cõfinxit denique neſcio quam annotationem, eámque paßim ſuis libris inſeruit iſto lemmate. Hoc capite reſpondet donus Symph. Cãpegius Leonardo Fuchſio, qui eum de pudendagra ſiue morbo Gallico immeritò reprehendit. Quibus verbis iterum ſatis monſtrat ſe in ea eſſe ſentẽtia, vt mẽtagram à morbo Gallico nihil differre putet. Præterea quæ ibi cõtra me annotauit, planè ad inſtitutum nihil faciunt. Mihi contentio eſt morbum gallicum non eſſe lichenem: ille theologum agens oſtẽdere conatur iram eſſe Dei, id quod nemo negauit. Optarem certe eiuſmodi næniis bonas chartas non cõmaculari. Mendacij itaque arguendus nobis potius venit Symphorianus, qui non tantum mihi, ſed & Leoniceno iniurius exiſtit. Leoniceno ſiquidem, quod hũc lichenem à morbo gallico nihil differre docuiſſe aſſerit, cum tamen idem in libro de morbo gallico edito eam opinionem quæ morbum gallicum eſſe lichenas aſtruit, penitus explodat. Mihi porrò, quod me morbum Gallicum ab impetigine diuerſum non facere putat, cum tamen conſtet confutationes meas legẽti, me ab iſta ſententia fuiſſe olim, vt hodie ſum, alieniſſimum, vt qui docuerim lichenas non eſſe morbum gallicum, ſed eum potius qui impetigo Latinis dicitur. Scio autem quid deceperit Cãpegium: præpoſitionem

is in themate ad lichenem referendam, ad Gallicum morbum retulit perperam. Atqui erroris ſui eum monuiſſe confutatio mox ſequens potuit, ita vt mirum ſit cur hoc loco in noſtris legendis tam negligens fuerit, cum aliàs non raro totas paginas, imò folia etiam integra, in ſua transferre è noſtris ſolitus ſit. Sed vt hæc miſſa faciamus, ad inſtitutum reuertentes monſtremus quàm turpiter errent qui morbum Gallicum vocatum eundem cum lichene putent. Nouus cum ſit morbus is quem hodie Gallicum aut Neapolitanum nominant, fieri non poteſt vt lichen dicatur. Lichenas enim ſeculo etiam Hippocr. fuiſſe conſtat, harum nãque in tertia parte aphor. 20. inter vernales morbos meminit, & in lib. de morbis, multíſque locis aliis.

Erratum Plinii. *Quapropter vehemẽter errauit Plin. qui lib. 26. cap. 1. lichenem morbum non Italiæ modò, verumetiam vniuerſæ propè Europæ ante Cl. Tiberij Cæſaris principatum incognitum fuiſſe ſcribit. Si enim toti propè Europæ incognitus fuiſſet lichen, nullo modo Hippoc. eius tam crebram mẽtionem feciſſet, quem multis annis ante Tiberium è viuis exceſſiſſe conſtat. Verum autem eſt quod paucis ante Tiberij principatũ in Italia cognitus fuerit, nondum enim Rom. imperio ad exteras nationes propagato nomine carebat, donec medici Græci qui vrbem Romanã frequẽtare cœperũt, hunc morbum ſuæ linguæ vocabulo lichenem nominantes, illuſtriorem pluribúſque notum fecere. Meminit lichenum Dioſc. Galenus, Paulus, & quotquot ſunt Græci alij medici, ita vt morbus Gallicus dici non poßit. Is enim anno à Chriſto nato M. CCCC.*

XCIII.

XCIII. *apud Neapolim primum irrepſit. Nomen vero inde ſortitum eſt, quod in Gallorum exercitu, qui illic Caroli regis ſui auſpiciis belligerabat, apparuit prius quàm vſquã alibi. Hac occaſione Galli ominoſam à ſe appellationem amolientes non Gallicum hunc, ſed morbum Neapolitanum vocarunt. Peruicit tamen conſuetudo vt Gallicus vulgò dicatur. Quare* λειχὴν *Græcis aliud à Gallico morbi genus eſt, cutis ſcilicet vitium & aſpredo, Latiníſque impetigo nominatur. Fiunt autem lichenes, teſte Paulo libro 4. cap. 3. mixtis ſaniebus tenuibus, & acribus, cum aliis craſſis humoribus, & celeriter in lepram, & pſoram, ſcabiémve tranſeunt. Lichenem eſſe cutis aſpredinem teſtatur quoque autor libri definitionum, dicens:* λειχὴν ἐστι τραχύτης ἐπιφανείας μετὰ πολλοῦ κνησμοῦ. *id eſt: Impetigo eſt ſummæ cutis cum multo pruritu aſperitas. Autor quoque introductorij quiſquis tandem ille fuerit, lichenem inter cutis affectus recenſet, iis verbis:* ὁ δὲ λειχὴν πάθος μέν ἐστι καὶ αὐτὸς δέρματος. διττὸν δὲ εἶδος λειχῆνος, ὁ μὲν ἥμερος καὶ πρᾳότερος, ὁ δὲ ἄγριος καὶ χαλεπώτερος. ἀφίστανται δὲ ἐπὶ τούτων καὶ λεπίδες τοῦ δέρματος, ἐστὶ ὁ ὑπὸ τὰς λεπίδας τόπος ἐρυθέστερος καὶ ἐγγὺς ἑλκωμένου φαίνεται. *quod eſt: Impetigo quidem ipſa cutis affectus exiſtit. Eius autem duæ ſunt ſpecies, vna tolerabilis mitiórque eſt, altera fera, difficiliórque. Squamulæ in his ex ſumma cute deſcendunt, ſub quibus locus rubicundior, feréque exulceratus apparet. Impetiginem vero eum eſſe morbum quem Græci lichenem appellant,*

Gallicus morbus quã do primũ orbem irrepſit.

Lichenes Latinè impetigines.

in primis teſtatur Caſſius Fœl:x, *ſic ſcribens:* Impetigines *Græci lichenas dicunt: naſcuntur ex melancholico humore, rotundo ſchemate, in ſuperficie cutis, cum ingenti pruritu.* Et *confirmat idipſum* Cælius Aurel. *lib.*1. Chronion. *cap.*3. *ita de lichenibus equorum loquens:* Sunt *ſquamulæ anteriorum crurum ſub armorum partibus in ipſis animalibus natæ, has Græci lichenas vocant, nos vero impetigines.* Porrò *lichenas eſſe impetigines vel inde ſatis liquet, quod ſingula fermè remedia, quæ à* Paulo *Græcíſque al.is lichenibus accommodantur, eadem etiam à* Latinis *quibuſdam ac* Arabibus *autoribus impetigini adaptãtur.* Et *vt vnum atque alterum referamus,* Paulus Aegineta *lib.*4.*cap.*3. *lichenas puerorum ſaliua humana perfricãdas eſſe docet, id quod & Serenus Samonicus cap.*10. *in impetigine faciendum ſuadet iis carminibus:*

Si *vero vitium eſt quod ducit ab impete nomen,*
Hoc *matutina poteris cohibere ſaliua.*

Id quod & Auicen. *facit* Fen 7.Can.4.*tract.*3.*cap.*4. *ita de impetiginis curatione ſcribens:* De *medicinis quidem ſingularibus eius eſt ſaliua hominis ieiuni, & illud quod reſidet ſuper dentes eius.* Paulus *denique eodem loco folia capparis, ſulphur cum aceto, & alia multa remedia lichenum recenſet, quæ ſingula quoque ab* Auicen. *non tamen ſine multa corruptione, enumerantur.* Proinde *euidẽtiſſimum eſt ex iam dictis,* Latinis *eſſe impetiginem, quod Græcis* Lichen, *neque eſt hodie inter* Latinos *interpretes, qui non* Lichenem *impetiginẽ vertat.* Cornelius *tamẽ* Celſ. *lib.*5. *lichenas papulas vertit, id quod inde colligi poteſt.* Quemadmodum

Cornelius lichenas papulas vertit.

modum autor Introductorij duas lichenum ſpecies facit, quarum altera mitis, altera autem fera ſit, ita quoque Celſus papularum duo eſſe genera ſtatuit, vnam mitem, alteram vero ἄγριον, id eſt feram. Et vt prima à Caßio Fœlice deſcribitur eſſe figura rotunda, in ſuperficie cutis, cum ingenti pruritu & aſperitate, ita Celſus primum genus eſſe vitium in quo per minimas puſtulas cutis exaſperetur, & rubeat, leuitérque rodatur, & maxime rotundum incipiat, eadémque ratione in orbem procedat. Præterea vt Paulus lichenibus, & Auicenna impetigini ieiuni hominis ſaliua medentur, ita & Celſus leuem papulam ſi ieiuna hominis ſaliua quotidie defricetur ſanari ait, vt hinc manifeſtum ſit papulas Celſi à lichenibus Græcorum non differre. Habet autem libro iam citato Celſus caput quoddam de impetigine, quæ certe non eſt ea de qua Arabes ſcribunt, nec cum lichene eadem, ſed potius cum lepra Græcorum, id quod hinc colliges. Paulus lichenas celeriter in lepram trãſire ſcribit. Celſus itidem de papulis, quas in impetiginem verti inquit, docet iis verbis: Quæ minus rotunda eſt, difficilius ſaneſcit: niſi ſublata eſt, in impetiginem vertitur. Nullum denique in Celſo de lepra caput eſt, adeò vt hanc ſub impetiginis nomine deſcripſiſſe non leuis ſuſpicio ſit. Sed ſunt præter iam dicta alia multa, quæ Celſum hoc capite lepram Græcorum depinxiſſe argumento eſſe poſſunt, quæ lubens prætereo. Cæterùm hic poſtremum cum Montuo ineunda pugna erit, qui iterum inſulſa, imò ſtolidiſſima annotatione ſua probare nititur morbum Gall. cum dici poſſe lichenas, quãdoquidem à ſympto-

Impetigo apud Celſum eſt lepra Græcorum.

Mõtui poſtrema annotatio refellitur.

matib. morborum nomina interdum mutuari liceat. Quapropter ita colligit: Morbo Gallico affectos lichen magna ex parte concomitari ſolet, morbus igitur Gallicus lichen dici poteſt. Validum planè argumentum, quod vel puer infringere poſſet ita colligens: Coli dolores paralyſis magna ex parte ſequi ſolet, coli igitur dolor paralyſis dici poteſt. Vel ita: Pulmonis inflammationem non raro, Hippoc. teſte, phrenitis ſequitur, pulmonis ergo inflammatio phrenitis dici poteſt. Quibus argumẽtis quid per Apol. oro inſultius? quid magis ridiculum? Tanta eſt Montui in dialecticis ignorantia, vt planè minima eius artis principia non calleat. Perperam denique Galen. & Auicen citat Mõtuus, cum ait ex illorum ſententia aliquando à ſymptomatibus morborum mutuari licere nomina: quaſi dicat, ſi nomen morbi proprium ignoratur, tum licet eum ſui ſymptomatis nomine appellare. O ſenẽ delyrum, quid hic confuſionis non faceret Galenus? Abſit autem vt Galenum, artis dialecticæ, quæ à confuſione maxime abhorret, tam ignarum fuiſſe putemus. Vt vero Montui inſcitiam hic ſtudioſi clarius agnoſcant, locum Galeni quo abutitur breuibus explicemus. Is in 2. ther. meth. diuerſitatem nominum, quæ morbis impoſuerunt ipſorum primi autores, indicare volens, inter cætera ſcribit, quibuſdam ab ipſo ſymptomate indita eſſe nomina, in quorum numero Ileos, hoc eſt conuoluulus, ab ipſo recenſetur. Huic enim morbo à circumactione doloris in inteſtinis, qui illum ſequitur, nomen impoſitũ eſt. Nam εἰλεῖσϑαι Græcis circumagi & conuolui ſignificat. Tineſmos quoque morbus eſt cui

Locus Galeni explicatur.

cui à ſymptomate quod inducit nomẽ impoſitum eſt, nempe ab aßidua deſidendi cupiditate & conatu, τεινέσθαι enim Græcis conari eſt, & ire contendo. Tales etiam Dyſpnœa, hoc eſt difficultas ſpirandi, & Spaſmus, id eſt conuulſio, morbi ſunt: huic enim à conuellendo nomen inditum eſt, σπάω nanque conuello Græcis ſignificat: illi autem à ſpirãdi difficultate quã affert, πνέω enim ſpiro eſt, δὺς autẽ particula adiecta difficultatem indicat. Mens itaque Galeni loco citato eſt, quod morbis quibuſdã à ſymptomatis quæ faciunt, ſint impoſita nomina: minime autem quod liceat morbos eorum nominibus appellare, in quos interdum commutantur, nam aliàs atram bilem aliquãdo hæmorrhoides dicere licebit, quod abſurdißimum erit. Ita paßim Montuus in citando Galeno frequens eſt, at illorum quæ affert planè nihil intelligit. Quieſcat itaque iam & ſenectutis ſuæ dies in ocio tranſigat, illúdque mußitet, Qui quæ vult dicit, quæ non vult audiet.

Nõ eſſe diuerſa morbum genera Prunam ſeu ignem Perſicum, Carbunculum atque Anthracem, vt multi medicorum hodie putãt, ſed vnum potius eũdémque diuerſis his deſignari nominibus morbum.

CAP. XVIII.

SVnt non pauci inter recentiores hodie medici, qui prunam ignémve perſicum, carbunculúmque, ab anthrace diuerſum eſſe malum putent, differréque ea ratione potißimum anthracem à carbunculo, quod

anthrax

anthrax fiat ex materia maligniore & magis aduſta, quàm ſit ea ex qua carbũculus generatur. Hac nimirum opinione ducti, de iis in diuerſis, tanquam morbis differentibus, capitibus egerunt. Ex horum ſanè numero Valeſcus exiſtit, homo vt tum tempora ferebãt non indoctus, qui in tantum tamen deſipuit, vt nomini Græco Latinã daret deriuationem, anthracem nimirum ab antro, id eſt fouea, deducens, quod foueam ſcilicet faciat, non intelligens ἄνθραξ Græcam eſſe dictionem, neque aliud niſi id quod Latini carbunculum nominant, ſignificare. Cur autem boni illi viri in hunc errorem, vt inter anthracem atque carbũculum ſeu prunam differentiam ſtatuerẽt, lapſi ſint, Arabes, quorum lectioni nimium addicti fuerunt, occaſionem dederunt. Inter hos nãque Razes in lib. Diuiſionum cap. 133. de igne perſico, mox autem cap. 135. de anthrace ſeorſim ſcripſit. Proinde illum ſecuti diuerſos eſſe morbos putantes, diuerſis quoque capitibus de iis tractarunt. Quod autem anthrax à carbunculo nihil differat, vel iis qui primis ſaltem labris Græca deguſtarunt notum eſſe poteſt. Nam vbicunque Latinus interpres carbunculum habet, ibi de anthrace agere Græcum autorem conſtat. Exemplo nobis ſit Galenus, qui lib. 2. artis curat. ad Glauconem ita de anthrace loquitur: ὅταν τὸ ἐπιῤῥέον αἷμα θερμὸν ἱκανῶς ᾖ καὶ παχὺ, καθότι ἂν μόριον ἀθρόον ἐπιῤῥυῇ, τοῦτο καῦσαν ἕλκος ἐσχάραν ἔχον εἰργάσατο. τὸ πέριξ δ' αὐτοῦ πᾶν εἰς φλεγμονὴν ἐξαίρει, ζέουσάν τε καὶ δεινῶς ἐπώδυνον. ὀνομάζεται δὲ τὸ τοιοῦτον πάθος ἄνθραξ. quæ verba interpres

Valeſcus perſtringitur.

Anthrax à carbunculo nihil differt.

ita vertit. Quum ſanguis influens calidus ſufficienter extiterit & craſſus, quodcunque membrorum ſubitò occupauerit, hoc comburendo facit vlcus cruſtam habens. Quicquid vero circumiacet, in inflammationem leuat, & efferueſcentem grauémque dolorem infert. Vocatur autem huiuſmodi affectus carbŭculus. Et libro de tumoribus præter naturam, vbi ſic ſcribit. αἱ μὲν γάγγραιναι καὶ οἱ ἄνθρακες ἐπειδὰν οἷον ζέσαν τὸ αἷμα ἐγγύς τε τῆς φλεγμονῆς διακαύσῃ τὸ δέρμα, ταῦτ' ἄρα καὶ σὺν ἐσχάρᾳ γίγνονται καὶ φλύκταιναι προηγοῦνται τοῦ ἕλκους, ὥσπερ ἐν τοῖς πυρικαύστοις, ὀξύτατόν τε πυρετὸν ἐπιφέρουσι, καὶ κίνδυνον ὑπόγυον ἀμφὶ τῇ ζωῇ. *quod ita vertendum: Gangrænæ & carbunculi ſunt, quum ſanguis veluti ferueat, ferèque vt inflammatione cutem adurat. Cruſta quoque in iis oritur, & puſtulæ vlcus præcedunt ſimiles iis quæ ambuſtis fiunt, quæ febrem acutiſsimam inferunt, & imminẽs vitæ periculum. Ex quibus omnibus manifeſtŭ fit anthracem penitus à carbŭculis nihil differre. Præter id enim quod paſsim anthrax pro carbunculo interpretatur, contextus etiam verborum ſatis docet carbunculum ſeu anthracem à pruna, ignéue perſico minimè diuerſum eſſe. Quemadmodŭ enim Galen. 2. ad Glauconem carbunculum deſcribit, ita Auic. Fen. 3. Can. 4. tract. 3. cap. 9. prunam ſeu ignem perſicum. Ait autem: Hæc duo nomina fortaſſe abſoluta ſunt ſuper omnem puſtulam corroſiuam, veſicătem, adurentem, facientem accidere eſcharam, qualem facit accidere combuſtio. Et paulò poſt: Et fortaſſe non erit illic puſtula omnino,*

Anthrax ab igne perſico ſeu pruna nihil diſtat.

omnino, imò incipit in primis pruna, & totũ illud incipit cum pruritu ſicut ſcarificationes. Amplius quandoque veſicat ignis perſicus aut pruna, & currit ex ea aliquid ſicut currit à cauteriſato cum combuſtione, & eſt locus cineritij coloris niger. Quæ verba etſi nõnihil deprauata videantur, ſunt tamen deſumpta ex cap. 10. lib. 14. ther. meth. vbi ſic de carbunculo ſcribit: ἄρχεται δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἀπὸ φλυκταίνης, ἐνίοτε δὲ καὶ χωρὶς ταύτης. ἀλλὰ κνῶταί γε πάντως ἐν ἀρχῇ τὸ μόριον, εἶτ᾽ ἀνίσταται φλυκταινά τις, ἧς ῥηγνυμένης ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται. πολλάκις δ᾽ οὐ μία φλυκταῖνα γεννᾶται κνυζομένων, ἀλλὰ πολλαὶ μικραὶ καθάπερ τινὲς κέγχροι. ἅπασιν δὲ ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται, ποτὲ μὲν τεφρώδους ἐσχάρας, ποτὲ δὲ μελαίνης. hoc eſt: Incipit hoc plerunque à puſtula, aliquãdo vero & ſine hac. Cæterum inter initia ſcabũt particulam omnino, mox oritur puſtula quædam, qua rupta vlcus cruſtoſum gignitur. Sæpe vero non vna oritur ſcabentibus puſtula, ſed multæ exiles veluti milij ſemina. Omnibus tamen cruſtoſum fit vlcus, modo cruſta ipſa cineris colorem præferente, modo nigrorem. Et excerpta videri poſſunt ex 25. lib. 4. Pauli Aeginetæ, vbi de carbũculis ſeu anthracibus ita loquitur: Quandoque ſine puſtula emergũt, particulam quibus hoc malum inſtat ab initio omnino ſcabunt, vnde puſtula nunc vna oritur, qua rupta, vlcus cum cruſta gignitur, nunc plures etiam tenues milij magnitudine erumpunt, diſruptiſque iis cruſtoſum redditur vlcus, ſimiliter iis omnino quæ cauterio aduſta fuerunt, quandoque cinereo colore

lore cruſta apparente, quandoque vero atro. Vnde iterum ſatis liquet quatuor his nominibus, anthrace, carbunculo, pruna, ignéque perſico, vnum eundémque morbum ſignificari. Id quod & antiquus Galeni interpres non ignorauit, qui caput decimum lib. 14. the. meth. de anthrace, pruna, igne perſico, & carbũculo inſcripſit. Nihil autem diſtare à pruna & igne perſico carbunculum, ex eorundem etiam curationibus abunde declarari poteſt. Nam quam curationem Galenus ac Paulus anthraci ſeu carbunculo adhibendam docent, eandem Auicenna ac alij Arabes prunæ & igni perſico quoque accommodant. Galen. ſiquidem lib. 14. cap. 10. de anthracis curatione in hũc modum loquitur: καὶ μὴν δὴ ὅτι ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας ἀρκτέον ἐστὶ τῆς ἰάσεως εὔδηλον εἶναι νομίζω τοῖς μεμνημένοις ὅσα περὶ φλεβοτομίας εἴρηται κατὰ τὴν τῶν πυρετῶν θεραπείαν. οὐκ ἄδηλον δ' οὐδ' ὅτι μέχρι λειποθυμίας ἐπ' αὐτῶν ἡ κένωσις γιγνομένη, μειζόνως ὠφελήσειε πλὴν εἰ μὴ τῶν ἄλλων τὶ παρείη τῶν κωλυόντων φλεβοτομεῖν. *hoc eſt: Sed & incipiendam ab inciſa vena curationem eſſe, id quoque neminem latère puto, qui præſertim meminerit quæ in curatione febrium de ſanguinis miſsione diximus. Nec illud obſcurum, ſanguinis vacuationem quæ ad animi defectum vſque ſit adhibita, magis his etiam collaturam, niſi tamen aliud quid obſtet ex iis quæ venam incîdi vetent. Paulus quoque Aegineta haud ſecus medendum carbunculo, loco prædicto docet, dicens: Medendum itaque iiſipſis niſi omnino perpuſilli ſint, ſanguinis ſecta*

vena

vena detractione, ad animi vſque deliquium auferēdo. Idem ſanè remedium quod prædicti autores Auicenna prunæ ignique perſico accommodandum docet iis verbis: Neceſſaria eſt phlebotomia vt euacuetur ſanguis cholericus, & quādo ægritudo eſt timoroſa, tūc neceſſarium eſt ipſam approximare ſyncopi. Quæ verba, quod ad venæ ſectionem attinet, pulchre cum Galeni & Pauli ſententia quadrant: variant autem multum ſi ad cauſam carbunculi, quam latenter hic Auicenna inſinuat iis verbis, vt euacuetur ſanguis cholericus, reſpexeris: neque enim à bili carbunculum Galenus in ſecundo ad Glauconem fieri ait, ſed à ſanguine craſſo, fæculento ac fetuēte, id quod & Paulus docet, dum generari carbunculum inquit, cum referbuerit ſanguis, copioſiore atra bile abundans. Porrò ſi pruna à bile flaua generatur, vt Auicenna ſomniauit, quomodo hic curationis modus iis quæ alibi ſcribit conueniat non video. Paſsim enim ſanguinem bilis eſſe frænum clamat, & Canone primo cauēdum eſſe admonet, ne immodica ſanguinis miſsione ægrum ad humorum bilioſorum ebullitionem perducamus. Quapropter iuxta huius in aliis locis placita, in morbo ex bili, ſanguinéve bilioſo procreato, venæ ſectio non competit, vel ſaltem non tanta quæ ad animi defectum perducat. Hinc falſum in vniuerſum ſit oportet quod dixit Auicenna, prunam ex ſanguine bilioſo generari, cum potius ex craſſo, fæculentóque ſeu melācholico fiat. Id quod Auicenna quoque ſibiipſi contradicens, Fen 3. Can. 4. tract. 1. ca. 1. fatetur, ſic ſcribēs: At vero ex ſanguine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum

Pruna ex ſanguine craſſo ſit.

rarum malarum. Nam ſi eius malitia vehemens fiat, & ipſius aduſtio, proueniet eryſipela, & veniet cõbuſtio & cruſta, & deterior ea eſt ignis perſicus. Cæterum non eſſe diuerſum carbunculum à pruna, teſtantur & reliqua quæ de illius curatione Græci tradunt. Galenus nanque 14. ther. ſic de illo inquit: καὶ μὴν τὸ ἀποσχάζειν τοὺς τοιούτους ὄγκους ὅταν γε προφλεβοτομήσῃς οὐκ ἀνεπιτήδειον. ἔστω δὲ βαθύτερα τῶν συμμέτρων αἱ ἀμυχαὶ, διὰ τὸ πάχος τοῦ λυποῦντος χυμοῦ. *quod eſt: Quinetiam ſcarificare eiuſmodi tumores poſt ſanguinis miſſionem, alienum non ſit. Sunto autem inciſiones mediocribus altiores, propter infeſtãtis humoris craßitudinẽ. Quem ſecutus Paulus ita ait: Poſt vero ſanguinis è vena miſſionem, ſcarificationibus incumbere altioribus neque alienum fuerit neque abſurdum, ob humoris craßitudinem. De prunæ autem curatione Auic. in hũc modum: Et fortaſſe eſt neceſſe & proprie in pruna facere ſcalpellationem profundam, vt egrediatur ſanguis malus conſtrictus in ea qui eſt in natura veneni: Et non fiat illud quando materia eſt decliuis ad choleram. Ex quibus iterum innoteſcit, carbunculum à pruna non differre. Animaduertẽdum autem raro admodum fieri vt Auic. veritatem ſyncere doceat, ſemper enim adtexere ſomnia ſolitus eſt, id quod vbi factum fuit, mox nauẽ impegiſſe certũ eſt. Exemplo erit nobis hic locus, in quo ſanè pulchrè cum Gale. & Paulo ſibi cõuenit ab initio, in fine autem dum ait, Et non fiat illud quando materia eſt decliuis ad choleram, iterũ ad priorem reſpicit errorem, putátque prunam ex bili*

ſtiua poſſe procreari,id quod paulò ante confutauimus. Adeóque meritò bonis omnibus ſuſpectus eſſe debet Auicēna,quod ferè nunquam non falſa veris permiſceat,quæ nemo niſi acri iudicio præditus ſit diſcernere queat. Et mirum certe admodum eſt tam ſuperſtitioſe timidum in carbunculo fuiſſe Auic. vt dum materia declinaret ad choleram,profundam ſcarificationem prohiberet, cum tamen capite ante hoc ſexto, de cura formicæ,ex Galeni ſententia extirpare formicam cum aliquo quod ſit ſicut embuba, & extremitas pennæ aut alterius rei,cuius extremitas ſit acuta,quā poßibile ſit deglutire formicam, docuerit. Quæ tamen extirpatio formicæ ſi diligenter inſpiciatur, multo eſſe quàm ſcarificatio violentior deprehēdetur. Quare ſi hanc timuit Auic. quando materia erat decliuis ad choleram, multo magis tale aliquid facere formidare debuerat in morbo cuius materia non tantum ad bilem decliuis,ſed mera bilis,vt ipſe putat,exiſtit. Errat autem hoc loco Auic. falſóque Galenum citat, qui id præſidij non ad carbunculum,ſed myrmecias potius, vt ſequenti capite dicemus, accommodauit. Sed vt ad nauſeam vſque oſtendamus prunam ſeu ignem perſicum ab anthrace carbunculóve non differre, en alia quæ in Auic de prunæ curatione ſequūtur, cū iis quæ Galenus & Paulus de carbūculi medela ſcribūt, conferemus. Inquit igitur Auic. Cura autem localis neceſſaria eſt vt ſit ſicut cura eryſipelæ. Verum non oportet vt ſit linimentum vehementis infrigidationis ſicut in eryſipela, quoniam materia ad craßitiem decliuis eſt, & quoniam ipſa eſt taliter quod non tole-

rat

rat vt redeat parum ex ea ad interiora, quoniã materia eſt venenoſa. Et non licet vt adminiſtrentur ea quæ ſunt vehementis ſtypticitatis iterum, nam illa materia eſt tardæ reſolutionis, imò oportet vt adminiſtres medicinas exiccatiuas, in quibus eſt infrigidatio & reſolutio quædam cum expulſione, ſicut emplaſtrum quod fit de arnogloſſa & gallis, & lẽtibus, & planè plurimi furfuris. Gale. vero libro decimoquarto ther. meth. in hunc modum: δεῖ δὲ τὸ πεπονθότος μέρους ὅσον μὲν δεῖ τῇ φλογώσει τῶν χυμῶν, τῶν ψυχόντων ἐστὶ χρεία. διὰ δὲ τὸ πάχος τῶν χυμῶν, καὶ μέντοι καὶ τὴν κακοήθειαν, οὔτ' ἀποστρέψεις ποτὲ τὸ ῥεῦμα. καὶ εἰ τοῦτο ποτὲ τύχοις, ἕτερόν τι ἐν τῷ βάθει βλάψεις. οὐ μὴν οὐδ' ἐπιρρεῖν αὐτῷ συγχωρητέον ἐστὶν, ἀλλ' εὑρίσκειν φάρμακα, μετὰ τοῦ μετρίως ἀποκρούεσθαι καὶ διαφορεῖν δυνάμενα. τοιοῦτον δ' ἐστὶ τό τε διὰ ἀρνογλώσσου κατάπλασμα, καὶ τὸ διὰ ἑφθῆς φακῆς, ἄρτου κλιβανίτου μιγνύντων ἡμῶν αὐταῖς ὅσον ἁπαλόν. quod eſt: imponi vero ſibi laborans particula, quod ad inflammationem ſpectat, refrigerantia deſiderat. Propter autem humoris craßitudinem, atque etiam malitiam, neque fluxionem auertere poteris. Et ſi quando id feceris, aliud quippiam quod in alto ſit corpore offendes. Atqui nec affluere is permittendus eſt, quin potius inquirenda remedia ſunt, quæ cum modice reprimendo, etiam digerere poßint. Tale profectò eſt tum cataplaſma quod ex plantagine conficitur, tum quod ex cocta lente, ſcilicet miſcentibus his micam panis qui in furno

ſit coctus. Paulus ita: *In parte vero affecta, reprimentibus, modice & diſcutiẽtibus vtamur, cuiuſmodi eſt cataplaſma ex plãtagine, & lente elixa, ſumẽdo panis in furno cocti micam.* Ex quibus iterum clarum eſt, quod pruna nihil ab anthrace differat: quæcunque enim Auicenna de prunæ curatione tradit, ea ex capite de carbunculi curatione Galeni tranſtulit, ita vt toto cœlo errare manifeſtum ſit eos qui iam dictis vocabulis diuerſa morborum genera ſignificari putauerunt.

Auicẽnam eryſipelam, formicas, myrmeciam, ignémque perſicum morbos natura diſtantes, eorundémque curationes turpiter admodum confundere.

CAP. XIX.

TRes nominatos morbos, illorúmq; curationes confundere Auicen. *dilucidum erit, ſi quis ea quæ de iis horúmque curatione ſcribit, cum veterum ea de re placitis contulerit.* Quod *enim ad eryſipelam attinet, clarum eſt illam confundere cum formica miliari.* Fen *nanque* 3. Can. 4. *tract.* 1. *cap.* 4. *inter cæteras eryſipelæ notas ſic ſcribit:* Et *peruenitur quandoque ex caliditate eryſipelæ ad hoc vt comburat cutem, & eius virulẽtia veſicat.* Quarum *vtique poſterior nota* Herpeti, *vel vt ipſe loquitur formicæ miliari ex* Gale. *in lib.* 2. *ad* Glauconẽ *ſententia, qui ideo ſic nominatam ſcribit, quoniam in hoc affectu puſtulæ paruæ ac multæ per ſummã cutem ſimiles miliis excitãtur, potius cõuenit.* Id *quod &* Paulus *teſtatur, qui*

lib. 4.

lib.4. cap.20. in hunc modum ſcribit: Si *vero tenuis bilis, minoréque acrimonia fuerit, & calore exiguas puſtulas milij ſeminibus ſimiles in ſumma cutis ſuperficie excitauerit, miliaris herpes à ſimilitudine nũcupatur.* Idẽ Auicen. *cap.1. citati loci ita ſcribit:* At *vero à ſanguine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum malarum.* Nam *ſi eius malitia vehemens fiat, & ipſius aduſtio proueniet eryſipela, & veniet combuſtio & cruſta.* Quibus *nimirum verbis notas anthracis ſeu ignis perſici eryſipelæ tribuit: nam, vt capite præcedẽti ex* Galeni *autoritate diximus, anthrax eſt qui ex ſanguine craſſo & fæculento procreatur, quíque comburendo vlcus cum cruſta facit, adeò vt manifeſtum iam ſit* Auicen. *eryſipelam non tantum cum herpete miliari, ſed etiam carbũculo cõfundere.* Neque *vero notas tantum, ſed curationes quoque prædictorum morborum confundit.* Inter *reliqua enim* Auicen. *de cura eryſipelæ hæc ſcribit:* Et *ſi fuerit eryſipelas ſuper cutem, curetur ex ſcoria plumbi, cum vino põtico bullito cum folijs ſiclæ bullitæ cum vino.* Quod *ſanè remedium* Paulus Aegin. *vnde* Auic. *deſumpſit, non ad eryſipelam, ſed ad herpeta miliarem accõmodat.* Verba *eius ſubiiciemus:* Aliud *ad puſtuloſum herpeta:* Recrementum *plumbi ex vino auſtero contritum, mox illinitur, ſuperiniiciuntur folia betæ in vino decocta.* Præterea *quæ iam citata apud* Auicen. *verba ſequũtur, ſatis etiam monſtrant quod curatio eryſipelæ illic herpeti potius exedenti conueniat.* Inquit *enim:* Et *curetur cum eo in quo eſt reſolutio & exiccatio fortis cum infrigidatione.* Quis *eſt vero qui neſciat, niſi qui*

tritum illud in medicina principium ignorat, Cõtraria contrariis curantur, eryſipelæ morbo calido & ſicco fortiter exiccantia non competere, ſed magis herpeti exedenti? Huic autem conuenire exiccantia teſtatur etiam Galen. qui lib. 2. artis cur. ad Glauc. ita ſcribit: τοὺς δ᾽ ἕρπητας τὰ μὲν πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὅλου κένωσιν ὁμοίως τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἰᾶσθαι προσήκει. τὰ δὲ πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος μέρους, οὐκ ἔθ᾽ ὁμοίως ἅπαντες. οἱ γὰρ ἀναβιβρωσκόμενοι ψύχεσθαι μὲν ἐθέλουσιν, ὡσαύτως τοῖς ἄλλοις ἕρπησί τε καὶ ἐρυσιπέλασιν οὐ μὴν ὅσα γε σὺν τῷ ψύχειν καὶ ὑγραίνειν φάρμακα πέφυκε ταῦτα γ᾽ ἔτι φέρουσιν, ἀλλὰ μόνον τῶν ψυχόντων προσίενται τὰ ξηραίνειν μάλιστα δυνάμενα. *quod eſt: Herpetes autem quantum ad totius corporis vacuationem attinet, vt eryſipelata curare oportet. Quantum vero ad ipſius particulæ patientis locum, non omnino ſimilis cura adhibetur. Nam qui exedentes ſunt, refrigerari quidem deſiderant, ſimiliter aliis herpetibus & eryſipelatis. Non tamen ea ferunt medicamenta, quæ præter id quod refrigerãt, etiam humectare natura apta ſunt, ſed ſola admittũt refrigerantia, quæ etiam maxime exiccare poſſunt. Idem etiam confirmat Auic. qui ca. 7. de formica corroſiua, ſeu herpete exedente, in eum ſcribit modum: Via autem ſecundũ quam curatur formica, eſt, vt quæ ex ipſa eſt corroſiua, alienetur ab humectatione, quã adminiſtraſti in eryſipela, humectatio enim non eſt cõ-*

Auic. eryſipelæ curationẽ cã-

ueniens vlceribus. Item curationem eryſipelæ confundit cum curatione herpetis miliaris iis verbis: Et illud

illud eſt ſic, ſumatur lanæ veteris aduſtæ non lotæ põdus drach. 12. & ſemis, carbonis de cortice arboris pini tantundem, ceræ drach. 20. ſcoriæ plumbi drach. 11. ſepi caprini veteris abluti cũ aqua drach. 15. olei myrthini vncias 5. Hoc enim præſidij Paulus ad curationem herpetis miliaris vtile eſſe ſcribit lib. 4. cap. 20. ſic dicẽs: Lanæ veteris illotæ circa facẽ tedámve aduſtæ drach. 12. cum dimidia, ceræ drach. 25. recrementi plumbi, oxybaphi drach ſemiſſem, ſeui caprini curati, & aqua abluti drach. 24. olei myrthini vnc. quinque. Cæterùm Auicenna formicæ corroſiuæ, ſeu herpeti exedenti adhibet remedia, quæ ex veterum autoritate eryſipelæ debentur. Sic enim ait: Et adminiſtra in principiis eius pòſt ſicut lactucam & nenuphar, & ſemperuiuam, & volubilem, & portulacã. Quibus ſanè verbis aperte innuit, remedia refrigerantia & humectantia in principio curationis formicæ corroſiuæ cõpetere: at non ſine maximo errore, & ſui ipſius cõtradictione: nã paulò ante docuerat quod ea quæ debetur eryſipelæ humectatio, in curanda formica corroſiua, ſeu herpete exedente ſit fugienda. Quod autem prædicta medicamenta non herpeti exedenti, ſed eryſipelatis conueniant, confirmant ea quæ ſcribit Gal lib. 2. ad Glauconem, ſic de herpetis curatione ſcribens: μὴ τοίνυν μήτε θριδακίνην αὐτοῖς, μήτε πολύγονον, μήτε τὸν ἀπὸ τῶν τελμάτων φακὸν, ἢ τὸν ἕλειον λωτὸν, ἢ ἀνθύλλιον, ἢ ψύλλιον, ἢ ἀνδράχνην, ἢ σέριν, ἢ ἀείζωον, ἢ τι τῶν οὕτως ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν δυναμένων προσφέρειν, ἃ τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἦν οἰκεῖα. *fundit cũ herpetis mili[aris].*

id eſt:Nõ igitur vel lactucam,vel polygonum,neque ex ſtagnis lentem,aut paluſtrem lotum,vel anthylliõ, vel pſyllium,vel portulacam,vel ſerim, vel ſemperuiuum,vel tale aliquid quod humectare atque refrigerare poſſit apponendum, quæ eryſipelatibus erant opportuna. Itaque ex iam dictis ſatis conſtat Auicẽ. *eryſipelam pro formica ſeu herpete, & è regione formicam pro eryſipela,non ſine multa confuſione accepiſſe: ſiquidem quæ erant eryſipelæ remedia refrigerantia & humectãtia,ea formicæ corroſiuæ adaptauit:quæ vero formicæ competebant,exiccantia nimirum,hæc ad eryſipelam retulit.* Tantus *vbique confuſionis magiſter eſt* Auic. Cæterùm *iam non ſemel,ſed iterum atque iterum monuimus formicam corroſiuam apud* Auicen. *ab herpete exedente nihil differre, id enim vtriuſque curatio ſatis monſtrat.* Auicen.*tamen, & alij quidam* Arabes,*formicæ nomine mirum abuſi ſunt, nam non tantum herpetes hoc nomine, ſed & myrmecias, natura multum differentes, appellarunt, cum tamẽ μυρμηκία propriè* Latinis *formica ſit.* Ita *enim vocata eſt, quod in ſcalpendo & attritu mordentis formicæ ſenſum faciat.* Teſtis *eſt* Paulus Aeg. *lib.4.cap.15.*Quod *autem* Auicẽ. *ſub formica non ſolum herpetas, ſed & myrmecias complexus ſit, argumẽto ſunt verba eius quæ cap.7. de cura formicæ, ſeu herpetis ſcribit in hũc modum:*Et Galen.*quidem dixit eſſe conueniens vt ſumatur aliquid ſicut embuba, & ex extremitate pennæ, aut alterius rei cuius extremitas ſit acuta, quam poſſibile ſit deglutire formicam: deinde penetret in circuitu eius vſque ad profundũ*

cum

cum acuitate ſua, deinde eradicentur formicæ, cum radice ſua. Quod certe remedij nullo herpetum, Galeno teſte, ſed myrmeciis potius debetur. Is enim lib. 14. ther. method. de curatione myrmeciarum ſic ſcribit: ὡσαύτως δὲ καὶ διά τινος ἰσχυροῦ πτεροῦ περιτιθεμένου κυκλοτερῶς τῇ μυρμηκίᾳ ποιούμεθα τὴν ἄρσιν αὐτῆς. χρὴ δὲ σύμμετρον ἔχειν δηλονότι τὴν ἑαυτοῦ κενὴν σύριγγα τὸ πτερὸν πρὸς τὸ πάχος τῆς μυρμηκίας, ἵνα τε πανταχόθεν αὐτὴν ἀκριβῶς σφίγγῃ. κἄπειτα περιστρέφεσθαι μετὰ τοῦ κάτω βιάζεσθαι, τάχιστά τε γὰρ ἂν οὕτω καὶ σὺν αὐτῇ τῇ ῥίζῃ τὴν μυρμηκίαν ὅλην ἐκβάλλοις. *quod eſt: Aeque autem & valente aliqua penna circulo myrmeciæ impoſita, ipſam educimus. Debet porrò pennæ fiſtula eſſe myrmeciæ craßitudini par, vt eã vndique prorſus conſtringat, quæ poſtea circumacta, ac ſimul deorſum impulſa, celerrime ita myrmeciam cum ipſa radice totam educet. Hunc ſanè modum curandi myrmecias ipſemet etiam Auic. docet Fen 7. Can. 4. tract. 3. cap. 13. nec tamen ad Gal. authorem refert. Sed ſic ſolet Galenũ citare Auicen. vt illum vbi maxime opus ſit, prætermittat, vbi verò reticere c tet. Neque mirum, eiuſmodi enim ferè omnia ſunt placita Auicẽnæ, vt in his fides deſideretur. Porrò non minorem nobis in pruna ſeu igne perſico confuſionem peperit Auic. neque enim quid ſit ignis perſicus, aut qua ex cauſa procreatus, ex illius ſcriptis ſatis ſciri poteſt. Interdũ nanque illum ex ſanguine craſſo & melancholico generari ſcribit, vt Fen 3. Can. 4. tract. 1. ca. 1. vbi ſic ait: At vero à ſanguine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum*

rum malarũ: nam ſi eius malitia vehemens fuerit & ipſius aduſtio, proueniet eryſipela, & eueniet combuſtio & cruſta, & deterior eſt ignis perſicus. Aliquãdo *ex bile flaua originem ducere inſinuat, vt cap.* 10. *vbi ita de curatione prunæ ſcribit:* Neceſſaria *eſt phlebotomia, vt euacuetur ſanguis cholericus.* Per *id enim quod ait ſanguis cholericus, latẽter innuit, prunæ cauſam eſſe bilem flauam.* Ad *hæc ignem perſicum nunc idem morbi genus, vt ſanè eſt, cum pruna facit, veluti* Fen 3. Can. 4. *tract.* 1 *cap.* 9. *vbi in hunc modum ſcribit:* Hæc *duo nomina abſoluta ſunt ſuper omnem puſtulam corroſiuam, veſicantẽ, adurentem, facientem accidere eſcharam, qualem facit accidere cõbuſtio & cauterium.* Interdum *autem diuerſum etiam à pruna eſſe tradit, vt facit capite eodem, dum ita inquit:* Ignis *perſicus vehementius cholericus, & pruna vehementius melancholica.* Nonnunquam *etiam ipſum ad formicam corroſiuam trãsfert, ſicut cum eodem loco ait:* Et *quandoque abſoluitur nomen ignis perſici de illis ſuper quod eſt illic puſtula de genere formicæ comeſtiua adurens, veſicans, in qua eſt aliquid ambulans.* Interdum *vero cum formica miliari cõfundit, veluti cum capite iam citato ſic inquit:* Et *quandoque ſunt cum formicæ ſpeciebus & miliaris malæ febres vehemẽtis caliditatis pernicioſæ.* Quibus *verbis ſatis indicat, iuxta ſuam ſentẽtiam ignem perſicum & formicam miliarem parum aut nihil differre.* Proinde *parum referre exiſtimat, vtrum ignis perſici vel formicæ miliaris ſigna manifeſtet.* Euidẽtiſſimũ *itaque ignẽ perſicum* Auic. *non ſatis cognitum fuiſſe, neque enim*

aliàs

aliàs tam ambigua de illo ſcripſiſſet. Id quod probe expendāt cupio noſtri ſeculi medici, vt tādem intelligere poßint, quantum in Auicē. libris ſit tenebrarum, quantæ etiam non admodum eruditis errādi illic occaſiones occurrant: vix enim pagina in qua homo hic ſibi recte conſtet, & non ex diametro pugnantia ſcribat, vt hoc nomine mirari ſatis non queam, quî factū ſit, vt illum anteactæ ætatis medici principem ſuum ſtatuerint. Atqui conueniebat fortè vt cæcis militibus, dux cæcus obtingeret.

Auicennam perperam omnibus Bubonibus indiſcriminatim remedia reprimētia adhibere, cum iis tantum quæ ab humoribus non malignis ortum habent, conueniant.

CAP. XX.

NE *ex ignotis ſermo noſter procedat, animaduertendum* Althohoin Auicennæ *eſſe id quod* Græcis *βουβὼν dicitur, id quod in primis teſtantur* verba *eiuſdem, quæ ſcribit* Fen 3. Canon. *quarto* tract. 1. *capit.* 17. *ita dicens:* Antiquißimi *antiquorum nominauerunt eum nomine quod tranſlatum eſt in* Arabico Althohoin, *omne apoſtema exiſtens in membris glandinoſæ carnis, aut alibi. Quemadmodum enim* Auicenna *althohoin glandularum eſſe inflammationem docet, ita etiā* Galenus *lib.* 2. *ad* Glauconem, *bubonem, ſic nimirum inquiens.* ἔστι γὰρ ὁ μὲν βουβὼν καὶ τὸ φῦμα, τὸ δὲ φύγεθλον ἀδένων παθήματα, βουβὼν μὲν ἡ φλεγμονή. *Althohoin quid.*

quod

βουβὼν quid.

quod eſt: Sūt quidem bubon, phyma, & phygethlon, glandularum ſeu partium laxarum affectus. Bubon ſanè inflāmatio. Quinetiam Paulus lib. 4. cap. 22. ſcribit bubonem glandularum adenúmque affectionem eſſe. Conſtat autem antiquos Græcos omniū generum præter naturam tumores in quacūque corporis parte factos bubones vocaſſe. Paulatim deinde ad certa aliqua genera cōtracta vox fuit, priuatímque dicti bubones, qui aut offenſa propinqua parte, aut vlceribus aliis, aut dolorib⁹, ſine periculo in glādulis excitātur, aut qui in febribus peſtilentibus præſenti periculo in inguinibus, alis, collóque ingruere ſolēt. Cū itaque ſatis ex iam dictis manifeſtū ſit althohoin Auicen. nihil aliud eſſe niſi id quod Græci bubonem nominant, certum eſt eundem errare cum cap. 18. iam citati loci, vbi de curatione peſtilentialium bubonum agit: ſequenti enim capite, cuius titulus eſt de apoſtematibus accidentibus in glandulis, tradit curam bubonum non peſtilentialium, ſic ſcribens: Althohoin vero ipſum & quod currit curſu eius de eis quæ nominata ſunt curetur in principio cum eis quæ conſtringunt & infrigidant cum ſpōgia infuſa in aqua & aceto, aut in oleo roſarum, aut oleo de pomis, & arbore maſticis, aut oleo de myrtho, iſta fiūt in principio. Paulus ſiquidē multo aliter quàm Auicen. iuxta duplicem bubonem, ſuam curationem diſtinxit. In primo enim qui ex humoribus non malignis oritur, refrigerantibus atque adſtringētibus medicamentis vtitur. In ſecūdo vero, in quo humores venenati ſunt, refrigerātibus & reprimētia remedia planè negligit. Sed verba eius ſubiiciamus

iiciamus: Verum priores bubones inter initia ſtatim, quemadmodum quæuis inflãmatio, præſidiis refrigerantibus & adſtringentibus auertuntur, veluti ſpõgia ex poſca impoſita, vel lana ex vino, & oleo acerbo, vel roſaceo, vel melino, vel lentiſcino, vel myrthino imbuta. Porrò in febribus, vel in humorum malignitate, auerſanda ac fugienda ſunt refrigerantia & reprimentia, ne rurſus retruſa in profundum deſcendat materia, ſed à diſcutiendi facultate præditis conſeſtim auſpicãdum eſt. Sic Gal. lib. 14. ther. meth. vbi carbũculi curationem tradit, refrigerantia & valde reprimentia cauenda eſſe monet. ἐπὶ δὲ τοῦ πεπονθότος μέρους ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ φλογώσει τῶν χυμῶν, τῶν ψυχόντων δεῖ χρεία· διὰ δὲ τὸ πάχος τοῦ χυμοῦ, καὶ μέντοι γε τὴν κακοήθειαν, οὔτ' ἀποτρέψεις ποτὲ τὸ ῥεῦμα. καὶ εἰ τοῦτο ποτὲ τύχοις, ἕτερόν τι ἐν τῷ βάθει βλάψεις. quod eſt: Imponi autẽ ſibi laborans particula quod ad inflammationem ſpectat refrigerãtia deſiderat. Cæterũ propter humoris craſſitudinem, atque etiam malitiam, nec fluxionẽ auertere poteris. Et ſi quando id feceris aliud quippiam quod in alto ſit corpore offendes. Ita & noſtræ ætatis medici in vniuerſum omnes bubonibus peſtiferis nullo pacto refrigerantia reprimentiáque medicamenta, ſed calida potius & digerentia diſcutientiáve adhibent, intelligentes cõtrariis præſidiis ad interiora penitus humorum impetum verti. Mirum igitur eſt cur Auic. præceptum id quod Fen 1. Can. 1. doct. 1. cap. 1. inculcat, neglexerit, quo monet omnibus inflãmationibus adhibenda eſſe ab initio quæ refrigerare atque

reprimere

reprimere poßint medicamenta, demptis iis quæ ſunt de materiis, ita enim loquitur, quas principalia mēbra expellunt. Quis eſt autem qui neſciat bubones peſtilentes à membris principatum in corpore habentibus emergere? Neque enim temere Hipp.2.part.6.epid.4.ait: αἱ ἀποστάσιες, οἷον βουβῶνες, σημεῖον μὲν τῶν τὰ βλαστήματα ἐχόντων. hoc eſt: Abſceſſus, veluti bubones, ſigna ſunt eorum membrorum à quibus ſuppullulant. Siquidem qui à cerebro emergūt, in collo apparent, qui vero à corde, ſub alis, quemadmodum ij qui ab hepate, in inguinibus. Proinde nunquam his reprimentia ac refrigerantia medicamenta adaptare licebit, quod aliàs ad ea membra quæ in alto ſunt conſtituta, quæq́; principatum gerūt in corpore, humores maligni detrudātur, quod non ſine magno ægri periculo & ipſißima morte fieri ſolet. Hinc iterū ſatis liquet Auicennam ſua ferè omnia vtcunque ſine omni iudicio & delectu corraſiße, quādo hic aperte conſtet ea remedia quæ bubonibus à nō malignis humoribus ortis debentur, peſtiferis adhibuiſſe, adeò vt eius Canon meritò confuſißimum chaos dici poßit.

Cœnam non in vniuerſum, vt ferè omnes noſtræ ætatis medici docent, prādio minorem eſſe debere, ſed vt plurimum pleniorem.

CAP. XXI.

N*Emo eſt qui hodie medendi methodum præſcribentium libros vel à limine ſalutauit, qui neſciat vulgatum atque tritum hoc illis eſſe decretū, vt nunquam non prādio cœna minor ſit. Quantum vero aberrent,*

errent, facile deprehendet qui rem altius expendet. Cœnam enim in omnibus, demptis iis, qui morbis nocturnis & catarrhis ſeu deſtillationibus affliguntur, prandio pleniorem eſſe conuenit. Qui enim iam nominatis corripiũtur morbis, horum cœna omnino modica ſit, tenuis, ſicca, ac præter aliorũ morem, noctémque præueniens oportet, vt ingruentibus ſcilicet morbis, natura ab omnibus aliis muniis libera, vnius morbi concoctioni operam nauare queat. Sunt & qui cõſueuerunt minus in cœna ciborum aſſumere quàm in prandio, horum certe conſuetudo non temere etiã immutanda erit. τὰ γὰρ ἐκ πολλοῦ χρόνου συνήθεα, *vt ait Hipp. 2. aph. 50.* κἂν ᾖ χείρω, τῶν ἀσυνήθων ἧσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. *hoc eſt: Quæ enim ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſtare ſolent. Cur autem in aliis omnibus plenior cœna ſalubrior ſit, multa in cauſa ſunt. Primũ autem omnium noctis mox accedens frigiditas, quæ extrinſecus circunſtans calorem natiuum in profundum ſecedere, & hoc nomine fortiorem fieri cogit, ita vt neceſſariò ciborum tum melior fiat concoctio. Et certe idem poteſt noctis frigiditas, quod aliàs anni tempus hybernum, aut regio frigida poteſt. Horũ enim vnũquodque calorem natiuum adaugere potis eſt. Teſtis Hipp. qui li. 6. epid. to. 6. ſic inquit:* ὁ ἐν ψυχρότερος ἐν ψύχρῃ ὥρῃ καὶ χώρῃ ἐν θερμότερος ἔσται. *quod eſt: Perfrigidior in tẽpore, & regione frigidis, percalidior erit. In 1. aph. 15. quoq; vẽtres hyeme & vere natura calidiſſimos eſſe aſſerit. Deinceps eſt ſomnus qui cœnam ſubſequitur, hic enim mirum in modũ concoctionem*

Quare cœna prãdio plenior eſſe debeat.

coctionem adiuuat, τὸ γὰρ αἷμα ἐν ὕπνῳ εἴσω μᾶλλον φεύγει, vt teſtatur Hipp.6.epid. tom.5.aph.29. id eſt: Sanguis enim in ſomno ad interiora magis refugit. Cũ itaque ſanguis, cúmque eo calor natiuus per ſomnum ad interiora ſecedat, quid mirum ſi calor auctus fortiorem tum coctionem ciborum efficiat? Hinc rectiſsime Hipp.lib.6.epid.tom.5.aph.10.dixit: πόνος τοῖσιν ἄρθροισιν καὶ σαρξί, σῖτος, ὕπνος σπλάγχνοισι. hoc eſt: Labor articulis & carnibus, cibus vero ac ſomnus viſceribus prodeſt. Somnũ quoque optime cibum cõcoquere teſtatur Galenus lib.1.de Sympt. cauſis ita ſcribens: ἔοικεν οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ παντὶ τῷ κατὰ τὸν ὕπνον ἀναπαύεσθαι μὲν ἡ ψυχικὴ δύναμις, ἐνεργεῖν δὲ ἰσχυρότερον ἡ φυσική. τεκμαίρεσθαι δ' ἄν τις τῷ κεκμηκυῖαν αὐτὴν ὑπνωσάντων ἀναῤῥώννυσθαι, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐπὶ τροφῇ συμμέτρῳ κοιμηθῶμεν, ἔτι τε ἐπὶ τῷ πέττεσθαι τὴν τροφὴν ὑπνούντων κάλλιστα καθ' ὅλον τοῦ ζώου τὸν ὄγκον, οὐκ ἐν γαστρὶ μόνον. quod eſt: Itaque toto hoc tempore quo quis dormit, animalis facultas quieſcere, naturalis vero validius agere videtur. Cuius rei cõiecturam ex eo facies, tum quod ipſa ſi quando laborauerit, poſt ſomnum robuſtior euadit, idque maximè, cum à modico cibo ſomnũ admittimus, tum etiam quod per ſomnũ cibus optime cõcoquitur, non ſolum in ventriculo, verumetiã per vniuerſi corporis habitum. Cui ſubſcribit quoque Paulus Aeg. lib. 1. cap. 97. dicens: Somnus eſt animalium facultatum quies, ab vtili humore cerebrum madefaciente proueniens: hũc qui rite capeſsit, multa conſequuntur cõmoda,

Somnus cibum cõcoquit.

modâ, cibos enim conficit, humores digerit. Quod autẽ hac ratione plenior cœna eſſe debeat, teſtatur Gal. vel quiſquis tãdem eius libri autor fuit, in lib. de diſſolutione continua, in hanc ſententiam ſcribens: Antiqui cœnam prandio præferebant, præcipientes plus ciborum in cœna ſumendum eſſe, ob caloris circa interiora aggregationem noctis frigiditate, & per ſomnum factam, calor nanque in ſomno ad interiora corporis reuocatur, eadémque calefacit, perinde vt in vigilia contrarium planè accidit. Id quod Hippoc. etiam epid. 6.tom.4.aph.12. iis verbis indicauit: ἐμφανέως ἐγρηγορὼς θερμότερος τὰ ἔξω, τὰ ἔσω ἢ ψυχρότερος. καθεύδων τὰ ἐναντία. quod eſt: Planè vigilans calidior circa exteriora, frigidior vero circa interiora. Dormiens contrà. In cuius aphoriſmi explicatione nonnulla etiam in noſtris commentariis produximus, quæ ad inſtitutum facere poſſunt. Sed hic reclamabunt quidam, pleniorémque cœnam ideo damnabunt, quod pleno ventre ingrata ſit quies, atque adeo ſomnus minus conueniens. His ita reſponſum volo: Nemo eſt tam ſine ſenſu cõmuni, qui neſciat inter cœnam & ſomnum aliquid temporis interuenire debere, neque quemadmodum in brutis, nullam aliam niſi vorandi ac mox dormiendi viciſſitudinẽ eſſe, quum omnium medicorum conſenſu conſultum ſit, quo aut hora aut amplius interſit. Neque etiam eſt vt pleniorem cœnam quis eam eſſe putet, qua multa ingeruntur tanta voracitate vt vix ſpirare liceat, & periculum ſit, ne vel crepant qui ita ſeſe replent, ſed frugalem potius, talem tamẽ in qua plus quàm in prandio Plenior cœna qua.

abſumitur ciborum. Quod ſi tamen hic peccatum fuerit, melius certe in cœna quàm in prãdio fertur, quod ſomnus poſt cœnam non diu ſubſequens, facilius delictum quàm vigilia quæ prandium concomitatur, corrigat. In ſomno enim, vt diximus, calor interiora petit, & quæ illic ſunt, cibis concoquendis ſolus vacat. Interdiu vero ad exteriora protrahitur, neque iis quæ intus ſunt proſpicere poteſt, adeò vt veriſsime dixerit Hippoc. 2. *vict. acut.* 59. ἀγρυπνίη ἰσχυρὴ πόμα καὶ σιτία ὠμὰ καὶ ἀπεπτότερα ποιέει. *hoc eſt: vigilia vehemens cruditatem incoctionémque ciborum tum potionis efficit.* Porrò *cur cœnam prandio pleniorẽ eſſe oporteat & hæc ratio eſt, quod rara admodum exiſtat corporis facultas, quæ paulò liberalius prandium ſpatio vel quinque vel ſex horarum, quod ferè inter prandium & cœnã intereſt, conficere poſsit. Quantũ autẽ incõmodi adfert, ſi quis nondũ planè cõcocto eo quod prius ingeſtum fuit, aliud ingerit? morbum nimirũ facit.* ὅκου ἂν τροφὴ παρὰ φύσιν πλείων *vt ait* Hipp. 2. *aph.* 17. εἰσέλθῃ, τοῦτο νόσον ποιέει. *i. vbi cibus præter naturã plus ingeſtus eſt, hic morbum facit.* Et *ſi quis denuò obiecerit, vtcunque ſomnum à cœna differamus, tamen quando fieri non poſsit, quin ad ſomnũ conuerſis, quod materia tum ad interiora tendat, caput impleatur: huic* Gal. *quidem reſpondebit, qui lib. 4. aph. 67. ita ſcribit:* καὶ μέντοι καὶ ὥσπερ ἤδη τῇ τροφῇ κατενεχθέντες εἰς ὕπνον πληροῦνται τὴν κεφαλήν, οὕτω κἂν τοῖς πληθωρικοῖς διαθέσεσιν οἱ ὕπνοι πληροῦντες αὐτὴν βαρύνουσι τὸν ἐγκέφαλον. καὶ οἱ ὕπνοι δὲ

δηλονότι

δηλονότι διὰ πάντος ἂν ἔβλαπτον, ὅσον ἐώθει τὸ συῤῥεῖν εἰς τὸ βάθος τε καὶ τὰ σπλάγχνα τὴν ὕλην, εἰ μὴ τῷ τῆς πέψεως λόγῳ πλέον εἶχε τὸ τῆς ὠφελείας, ἤπερ τὸ τῆς βλάβης ἐστὶν ἐκ τῆς ἔσω ῥοπῆς. *hoc eſt: Et quidem ſicuti à cibo ad ſomnum conuerſis impletur caput, ſic in plethoricis diſpoſitionibus ſomni ipſum replentes aggrauãt cerebrum. Et ſomni videlicet ſemper nocerent, quatenus ad profundum & viſcera materia confluit, niſi coctionis ratione plus afferrent vtilitatis, quàm ſit damnum, quod ex motu ad interiora conſequitur. Et hæc ad vulgarem multíſque communem errorem explodendum ſufficiant.*

Pultem ex auena confectam, non ſine magno errore & periculo ægri, à noſtræ ætatis medicis febricitantibus, ac aliis eiuſmodi morbis correptis, exhiberi.

CAP. XXII.

Confectam ex auena pultem, auenatum hodie paßim nominant, non tantum in febribus, ſed omnibus fermè morbis à noſtræ tempeſtatis medicis dari notius eſt, quàm vt demonſtrari debeat: nihil enim æque in ore habent, atque hoc, detur illi auenatũ, cui parum aceti commixtum ſit. Et diſpereã ſi hodie in albo medicorum eſſe reputetur, qui nõ mox aſcitus ad ægrũ auenæ pultẽ comedendã præſcribat, præſertim ſi febribus eiuſmodi æger correptus fuerit. Quantum autẽ à recta victus ratione, atque adeo medendi methodo aberrent, facile iudicabunt, qui aue-

næ temperamentum atque facultatem expenderint. Quod enim ad temperamenti rationem attinet, euidentiſſimum eſt eius pultis eſum febricitantibus non competere: iis enim Hippocrate teſte. 1. aph. 16. victus humidus confert: auena vero non tantum ſicca, ſed calida quoque exiſtit, adeò vt hoc nomine veteres eius pulte ad cohibendã aluum etiam vſi ſint. Teſtis eſt Dioſc. qui lib. 2. cap. 104. ita ſcribit: πόλτος δὲ ἐκ τοῦ βρώμου γίνεται σταλτικὸς κοιλίας. id eſt: Ex pulte auenæ aluus ſiſtitur. Cui ſubſcribit Paulus Aegine. libro primo cap. 79. iis verbis: Auena calida eſt, & ſiccandi vim habet, exiguique alimenti eſt. Et libro 7. in hunc modum: Auena ſimilem hordeo vim obtinet, deſiccat autem, & mediocriter ſine mordicatione digerit. Adſtringit quoque nonnihil, quo fit, vt ventris diarrhœas perſanet. Quæ ſanè verba deſumpta ſunt ex libro ſexto Gal. de ſimp. med. fac. vbi ita ſcribit: βρῶμός ἐστι μὲν ἕν τι τῶν ὀσπρίων, ἀλλ' ὡς φάρμακον ὁμοίαν ἔχει δύναμιν κριθῇ. καταπλαττόμενον γὰρ ξηραίνει καὶ διαφορεῖ μετρίως τε ἀδήκτως. ἔστι δὲ καὶ θερμότερον ἀτρέμα τῇ κράσει, καί τι καὶ στύψεως ἔχον, ὥστε καὶ τὰς κατὰ γαστέρα διαρροίας ὠφελεῖν. hoc eſt: Auena vnum ex leguminibus eſt, verum vt medicamentum ſimilem hordeo vim habet. Nam illitum deſiccat & digerit mediocriter, & ſine morſu. Temperiem autem habet paulò calidiorem, ac nonnihil adſtrictionis obtinet, vt ventris profluuia iuuet. Calefacere etiam auenam in libro primo de aliment. facultatibus Galenus teſtatur in hunc modum,

Auenæ temperamentum.

περὶ βρώμου *ſcribens:* τοῦτο τὸ σπέρμα πλεῖστόν ἐστιν ἐν ἀσίᾳ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὑπερκειμένην περγάμου μυσίαν, ἔνθα καὶ τύφαι καὶ ὄλυραι πάμπολλαι γίγνονται. τροφὴ δ' ἐστὶν ὑποζυγίων, οὐκ ἀνθρώπων, εἰ μὴ ποτὲ ἄρα λιμώττοντες ἐσχάτως ἀναγκασθεῖεν ἐκ τούτου τοῦ σπέρματος ἄρτον ποιεῖσθαι. θερμότητος δὲ ἱκανῶς μετέχει, καὶ τροφὴν ἐλάττονα παρέχει τῷ σώματι. *quod eſt: Hoc ſemen in Aſia perfrequens eſt, & potiſſimũ in Myſia quæ Pergamo ſuperiacet, vbi & typhæ & olyræ vberrimus eſt prouentus. Iumentorum magis pabulum quàm hominum, niſi vtique aliquando extrema fames hoc quoque ſeminis in panes corrogare compellat. Multum calefacit, & minus quoque corpus enutrit. Ex quibus omnibus ſatis liquet, auenã febricitantibus nullo pacto conuenire, primum quod calefaciat, deinceps autem quod ventrem cohibeat, quando nihil æque illis obſit, ac non ſemper apertam habere aluum. Quid multa? cum contraria contrariis curentur, non poteſt febricitãtibus exhiberi cõmode puls auenæ, quod illa ſcilicet calida & ſicca ſit, atque adeo febris naturæ perſimilis. Et quid opus eſt eiuſmodi legumine in cibo vti, quod, Galen. teſte, iumentorum magis pabulum quàm hominum exiſtit, &, vt Plin. ſcribit lib. 18 cap. 17. quod frumenti vitium eſt? ideóque latenter Germaniæ populos notat, ac de barbarie incuſat, quod auenæ pultem edant, neque alia pulte viuant. Hinc antiqui tantum extrinſecus eius farinam aut panem illinebant, & rariſſime niſi ad ſiſtendam aluum intra corpus adhibebant. Id quod ex*

Auena febricitantibus non conuenit.

antea dictis abunde intelligi poteſt, & ex cap. 25. lib. 22. Plinij, vbi illius meminit prolixius. Sed tanta eſt hodie medicorum inſcitia, imò temeritas, vt nihil horum animaduertant.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LEONARDI FVCHSII PARADOXORVM MEDICINAE LIB. III.

PROOEMIVM.

QVãto olim in honore habita ſit anatome, vel hinc ſatis liquet, quod illã clariſsimi quique non modo philoſophi aut medici, ſed & patritij etiam, & primæ notæ viri, magna induſtria cognoſcere ſtuduerint. Teſtes ſunt locupletiſsimi Flauius Boethus Romanorũ conſul, qui, vt Galenus lib. I. anatomicarum adminiſtrationum ſcribit, tam anatomicæ ſpeculationis amore flagrabat, quàm mortalium, qui vixerũt vnquam, nemo alius: in cuius etiam gratiam libros iam dictos Galenus compoſuit. Sergius denique Paulus Romanorũ præfectus, vir, vt ait Galenus, tum rebus, tum diſciplinis philoſophicis per omnia præcipuus, anatomẽ haud minori quàm Boethus ſtudio vt exacte perdiſceret ambiuit, neque non raro, vbi cõſe-

ctiones

ctiones oſtenderet Galenus, adfuit. Quo autem illam ſtudio ſectati fuerint philoſophi, vel vnus Ariſtoteles ſatis mõſtrare poteſt, quẽ libro primo de hiſtoria animalium humani corporis partes, earúmque nomina docere ſimul & ſcribere non puduit. Cum itaque tot viri & rebus bellicis, & doctrina celebres, anatomes amore præditi quaſlibet corporis partes tãta diligentia agnoſcere conati ſunt, quãto magis medicis laborandum erit, vt hanc partem medicinæ recte perdiſcant, qua ad accuratam artis cognitionem nihil eſt quod æque cõducere poßit. Hæc enim ſingularũ partium ſitum, figuram, magnitudinem, vſum, colorem, ordinem, duritiem, mollitiem, læuorem, contactũ, proceſſus deinde ſingulorũ, & receſſus, & ſiue quid inſeritur alteri, ſiue quid partem alterius in ſe recipit, perdocet. Neque enim cum dolor intus incidit, ſcire quid doleat eum, qui qua parte quódque viſcus inteſtinúmve ſitum ſit nõ cognouerit, poßibile eſt. Neque curari id quod ægrũ eſt poteſt ab eo, qui quid ſit ignorat. Et cũ per vulnus alicuius viſcera patefacta ſunt, eum, qui ſanæ cuiuſquam colorem partis haud nouit, quid integrum, quid corruptum ſit neſciat oportet. Præterea quomodo tela extrahemus, continuata diuidemus, putrifica vitia & abſceſſus ſecemus, ſi vbi neruus aut muſculus inſignis ſitus ſit, vbi arteria aut vena grandior, ignoremus? Hinc vere in arte medica cap. 74. Galenus dixit: δῆλον ὡς ἐν τοῖς ἀδήλοις τῇ αἰσθήσει μεγάλα συντελεῖ πρὸς διάγνωσιν ἥ τε τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων γνῶσις, ἥ τε τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ τῶν χρειῶν εὕρεσις.

ὅστις οὖν διαγνωστικὸς εἶναι βούλεται τῶν ὡς εἴρηται νῦν ἐσφαλμένων σωμάτων, ἐν ταῖς ἀνατομαῖς αὐτὸν γυμνασέον δεῖ, κἂν ταῖς τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ χρειῶν εὑρέσεσι. *id eſt: Cōſtat quòd plurimum ad eorum quæ latent ſenſum confert cognitionem, ea quæ ex ſectionis inſpectione habetur peritia, & operationum atque vſus inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoſcendi corpora lapſa conſequi cupit, oportet ipſum in ſectionibus ac operationū & vſuum inuentionibus exercitari. Quàm diligenter autem hanc partem medicinæ tractauerit* Galenus, *tot cius ea de re conſcripti libri probe teſtatur.* Eo *autem maiori ſtudio anatome perdiſcenda erit, quo plus momenti in præſagiis exacta partium cognitio habet.* So*lemus enim non raro ex ea qua in parte corporis morbus ſit præſagire, quemadmodum* Galenus *in libris de locis affectis pulchre docet.* Proinde *ſi corpus cartilagineum quod ſecundum aſperam arteriam eſt, bronchion appellant, aliquando tuſſiendo expuatur, maximū vlcus in pulmone eſſe indicamus.* Sic *quoque cum inteſtini tunicam per dyſenteriam deiectā anatomes peritus conſpexerit, ſitque latitudine & craſſitudine iis quæ à tenuioribus ſoluuntur multo maior, non abre vlcerationem in craſſis inteſtinis cōſiſtere prædixerit. Quid multis moror? anatome velut medicinæ fundamētum exiſtit, quo ſublato reliqua omnia corruere neceſſe eſt.* Atque *hinc eſt quod illam* Hipp. Galenus, *ac aliæ veterum medicorum familiæ tantopere excoluerint.* Atqui, *prò dolor, hoc ſeculo tanta eſt medicorum ſocordia, imò temeritas & inſania, vt hanc tanquam*

quam ad medicinæ cognitionem planè non conducentem penitus neglıgāt atque contemnant, ita vt timor ſit nōnullos etiam eſſe, qui principalium viſcerum regionem non ſatis perſpectam habeant. Hi autem hactenus in temporum infœlicitatē, qua pauci qui recte anatomica traderent fuerunt, culpam reiicere potuerunt: iam vero emerſo Galeno, qui anatomen exactiſſime conſcripſit, ac poſteris legendam reliquit, non eſt cur de eius partis ignorantia quis ſe excuſare queat. Adigant illos ad accuratius anatomica diſcenda multorum etiam eruditorum virorum, hac in parte commiſſa errata, quorum aliqua hoc tertio libro attingimus, vt ſaltem ex iis reliqua etiam expiſcari diſcant, atque adeo alieno periculo prudētiores fiant. Id quod fiet, ſi non modo ex librorum lectione aſſidua, verūetiā ſedula inſpectione, & oculata fide, cuiuſque corporis humani partis ſpeciem accurate perdidicerint.

Sex tantum numero eſſe inteſtina, idcóque à Cornelio Celſo, Auicenna, ac aliis quamplurimis, falſò pyloron ſeu portonarium vulgò vocatum, inter inteſtina connumerari.

CAP. I.

VT eo clarius veritatis ſtudioſi in eum quem diximus errorem magni etiam nominis viros incidiſſe agnoſcant, operæpretium me facturum arbitratus ſum, ſi omnium eorum præſertim qui cæteris nōnihil præſtare viſi ſunt, verba ordine ſubiicerē, primúmque Celſi, qui vnus hodie inter Latinos medicos nobis extat, ſententiam depromerem. Is lib. 4. cap. 1.

in hunc modum de pyloro ſcribit: Inde ima ventriculi pars paululum in dexteriorem partem conuerſa, in ſummum inteſtinum coartatur. Hanc *iuncturam* πυλωρὸν *Græci vocant, quoniam portæ modo in inferiores partes ea quæ excreturi ſumus emittit.* Ab *ea ieiunum inteſtinum incipit. Quibus vtique poſtremis verbis* Celſus *euidēter admodum innuit, pyloron eſſe primum inteſtinum, atque adeo à duodeno nihil differre.* Si *enim ab ima illa parte ventriculi mox ieiunum incipit inteſtinum, à duodeno quod proximum ante ieiunum eſt inteſtinū, nihil differat neceſſe eſt.* Eius *ſententiæ fuit quoque* Auicen. *ipſe, quemadmodum verba eius, quæ ſcribit* Fen 16. Can. 3. *tract.* 1. *cap.* 1. *aperte monſtrant, vbi ſic ait:* Et *inteſtinum duodenum cōtinuatum eſt fundo ſtomachi, & habet orificium ſequens ſtomachum, & nominatur portonarius. Quibus verbis abunde liquet* Auicennam *portonarium à duodeno non diſtinguere, nam ait duodenum fundo ſtomachi eſſe continuatum, ita vt iuxta huius ſententiam inter ſtomachum & duodenum planè nihil mediet.* Auicennam *ſequitur* Valeſcus *lib.* 4. *cap.* 22. *ita de inteſtinorum diſſectione differens:* Sunt *ergo tria inteſtina tenuia, & iſta ſunt ſuperiora.* Primum *vocatur portonarium ſiue duodenum.* Vbi Valeſcus *quoque idem duodenum cum portonario facit, & inter inteſtina connumerat.* Id *quod facit etiam* Ioannes Matthæus de Gradi, *in ſuis ſuper nonum* Razis *librum commentariis cap.* 11. *dicēs:* Primum *inteſtinum dicitur duodenum, quia eſt longum, extenſum longitudine duodecim digitorum in tranſ-*

uerſo,

uerſo, & huius inteſtini orificium primum terminatum ad ſtomachum vt ad fundum eius, dicitur portonarium. In quibus liquidò apparet Matthæū haud aliter quàm Auicen. *portonarium facere partē duodeni, eius ſcilicet orificium.* In eadem opinione hæret Alexand. Benedictus, Celſum in hoc vt aliis multis imitatus, qui libro 2. ſuæ anatomes cap. 8. ita inquit: Huic (*ieiunum intelligit*) *demum ea parua iunctura alligata eſt à media ferè ventriculi parte, parum in dexteriorem partem conuerſa,* πυλωρὸν *Græci vocant, quoniam portæ modo in inferiores partes, quæ excreturi ſumus emittit, cæteríſque inteſtinis arctius.* Ad hanc portam, *fellis meatus pertinet vnus.* Eadem de cauſa *hæc duodecim digitorum menſuram continet.* Ex. quibus verbis bis lapſum eſſe Alexandrum conſtat. Primum quod pyloron à duodeno non diſtinguit, ſed inter inteſtina cōnumerat. Deinceps quod pyloron nomen ſuum apud Græcos ideo ſortitum eſſe aſſerit, quoniam portæ modo per partes inferiores ea quæ excreturi ſumus emittat. Neque enim in hunc finem inteſtina, præſertim tenuia, à natura facta ſunt, vt per ea excrementa alui inferioris emittantur, ſed potius vt ſint inſtrumenta deductionis alimenti, vel eius quod in chylon verſum eſt in venas. Teſtis eſt Gal. lib. 4. de vſu partium ſic ſcribens: ὅτι δ᾽ οὔτε τῆς τῶν περιττωμάτων εἰς τὸ πόρρω φορᾶς ἕνεκεν, οὔτε πέψεως, ἀλλὰ τοῦ πᾶν εἰς τὰς φλέβας ἀναλαμβάνεσθαι τὸ κεχυλωμένον ἐν τῇ κοιλίᾳ, παρεσκευάσαι τὰ ἔντερα μαθεῖν ἔνεστι. πρώτῳ μὲν τῷ μηδενὶ τῶν ζώων ἁπλουμένην

ἁπτομένην αὐτὴν τῶν ὀργάνων οἷς ἀποπατεῖ κατασκευασθῆναι. καίτοι γ' οὐκ ἦν ἀδύνατον μὲν εὐθὺς εἰς τὴν ἕδραν καλουμένην τὸ κάτω πέρας αὐτῆς ἐκτετάσθαι. δεύτερον δὲ διὰ τὸ παμπόλλας τῶν ἐντέρων τὰς ἕλικας ἐν τοῖς πλείστοις ζώοις γενέσθαι. καὶ τρίτῳ τὸ μηδ' ἂν ἐκπεφθῆναι τῆς γαστρὸς τὴν τροφήν, εἰ μὴ τελέως πεφθῇ. τὸ μὲν δὴ μὴ συναφθῆναι ταῖς ἕδραις τῶν ζώων τὰς γαστέρας, ἐνδείκνυται σαφῶς, ἕτερον μὲν εἶναι δεῖν ὄργανον πέψεως σιτίων, ἕτερον δ' ἀναδόσεως. *id eſt: quod autem neque gratia lationis ſuperfluitatum, ad id quod ante & vltra eſt, neque cōcoctionis, ſed vt totum id quod in chylon ſuccúmve in ventriculo verſum eſt, in venas tranſſumatur, præparata ſunt inteſtina diſcere licet. Primo quidē quod in nullo animali conſtructus eſt venter, ea tangens inſtrumēta, quibus excrementa expurgat, quãuis non erat impoßibile mox ad vocatum anum finem ventris inferiorem extendi. Secundo autem quod permultæ inteſtinorum inuolutiones in plurimis animalibus factæ ſunt. Tertio quod nō ante emittitur de ventre cibus, quàm perfecte concoctus ſit. Hoc itaque ſcilicet non copulari ventres animalium ano, indicat aperte, alterum quidem oportere eſſe inſtrumentum cōcoctionis, alterum autem diſtributionis. Ex quibus Galeni verbis clarum eſt inteſtinorū reuolutiones, non alia cauſa factas eſſe, niſi vt quantum alimenti concoctum eſt diligēter diſtribuatur, atqueadeo inteſtina non inſtrumēta lationis ſuperfluitatū, ſed diſtributionis potius alimēti ſunt. Rectius itaq; pylorus ſic nominatus eſt,*

quod

quod veluti ianitor quidam iuſtus nulli antequam in chylum redactum ſit & concoctum, cõcedat ad inferna tranſitum. Teſtis eſt Galen. qui libro iam citato in hunc modum ſcribit: ὅτι πρόσω μὲν ἀξέστους καὶ σκληροὺς ὄγκους ἢ μεγάλους ἐνίοτε καταπίνει τὰ ζῶα, καὶ χρὴ πρὸς τὴν τούτων δίοδον εὐρεῖαν ὁδὸν τετμῆσθαι τὴν διὰ τοῦ στομάχου. κάτωθεν δ' ἔμπαλιν οὐδὲν χρὴ παριέναι μέγα καὶ σκληρὸν, καὶ ἄχυλον, καὶ ἄπεπτον, ἀλλ' οἷον πυλωρός τις δίκαιος ἡ στενότης ἐστὶ τούτου τοῦ πόρου, μηδενὶ πρὶν χυλωθῆναί τε καὶ πεφθῆναι συγχωροῦσα παρέρχεσθαι ῥαδίως κάτω. quod eſt: Quia moles non tritas, & duras, magnáſque aliquando deglutit animal, ad harum ingreſſum amplam viã præparari eam quæ per os vẽtriculi oportet. Inferne vero econtrario nullum oportet tranſire magnum, durũ, non verſum in chylum, ſed velut ianitor quidam iuſtus eſt huius pori anguſtia, nulli antequam in chylum redactum ſit & concoctum, concedens facilem ad inferna trãſitum. Ex quibus clarum ſit, chylum iam probè concoctum per pyloron ad inferiora inteſtina non ideo diduci vt excernatur, ſed potius vt intra corpus per inteſtinorum reuolutiones diutius detineatur, vt tandem ex eo quæuis membra alimẽtum ſuum habere poßint. Cæterùm pylorum ſeu portonarium barbaris dictum non eſſe inteſtinum, atqueadeo cum duodeno eundem, ſed ab illo potius ſegregatum, teſtatur Galenus lib. 7. anat. adminiſtr. ita ſcribens: ἀπὸ μὲν τοῦ κυρτοῦ τῆς γαστρὸς αὖθις ἀρχόμενος ἄχρι τοῦ πυλωροῦ τε καὶ τῆς τῶν ἐντέρων γενέσεως. id eſt: A gibbo

bo ventriculi iterum incipiens vſque ad imam ipſius partem quam Græci πυλωρὸν vocant, & inteſtinorum originem. Quibus verbis ſatis innuit pyloron non eſſe in numero inteſtinorum, ſed ab eo inteſtina ſuam habere originem, ita vt illico poſt pylorum primum inteſtinorum quod duodenum dicitur, incipiat. Eſt itaque duodenum non pars pylori ſeu fundi ventris, ſed aliquid aliud huic connexum. Id quod Galenus etiam confirmat, qui libro 4. de vſu partium ſic ſcribit: τὸ κατὰ βραχὺ μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ στομάχου καταφύσεως ἀνευρύνεσθαι, σαφῶς αὐτοῦ τοῦ φαινομένου διδάσκοντος μέρος τι προμῆκες ἀποτεταμένον αὐτῆς ὑπάρχειν τὸν οἰσοφάγον. οὐ κατὰ βραχὺ δ' ἀλλ' ἀθρόως ἐκ τοῦ πυθμένος ἐμφύεσθαι τὸ ἔντερον, ὡς ἂν οὐκ αὐτοῦ σώματος τῆς κοιλίας μέριον ὑπάρχον ἀλλ' ἕτερόν τι συμφυὲς αὐτῇ. *hoc eſt: Ex eo quidem quod paulatim ab oris ventriculi explantatione amplificatur, aperte res ipſa apparens docet partem vẽtris aliquam prælongam ſupertenſam exiſtere œſophagum. Ex eo autem quod non paulatim, ſed repente ſimul ex fundo ventris explantatur inteſtinum, non exiſtere partem corporis ipſius ventris, ſed aliquid aliud connexum ei, declaratur. Nec alia ratione duodenum alio nomine* ἔκφυσιν, *id eſt exortum nominauerunt, niſi quod ex pyloro oriatur. Et Galenus loco iam citato duodenum inter ieiunum inteſtinum, & fundum ventris ſeu pylorum ſitum eſſe ſcribit. Id quod & in lib. 2. de temperamentis facit, vbi ſic ait:* ὁ πόρος τὴν χολὴν εἰς τὴν γαστέρα τὸ ἧπαρ ἐξερεύγεται, τοῖς μὲν διπλοῦς

Duodenũ inteſtinũ.

διπλοῦς ἐστι, τισὶ δὲ ἁπλοῦς. τὰ πολλὰ μὲν οὖν ἡ ἁπλοῦς ἐστιν, εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. *quod eſt:* Meatus *per quem iecur bilem euomit in ventriculum, aliis geminus eſt, aliis vnicus.* Ac *plurimum quidem vnicus is eſt in id inteſtinum quod exitus fundi ventris, & ieiuni medium eſt, inſertus, quod quaſi ex ventre exortum vocant.* Galenum *ita ſentire teſtatur etiam* Cælius *libro antiq. lect. 2. cap. 44. in hunc modum ſcribens:* Sciendum *à* Galeno *pylorum ſeu portonarium, vt recentiores vocant, inter gracilia non numerari inteſtina, ſed ex illis primum vocat* Galenus ἔκφυσιν, *id eſt exortum, quia ex pyloro primum exoriatur, aut dodecadactylō, ſeu, vt nunc dicimus, duodenum, à digitorum menſu duodecim.* Omninóque *pylorum in imo ſtomacho foramen accipit, cui primum adnectitur inteſtinum.* Ex *quibus omnibus dilucidum fit pylorō à duodeno planè diuerſum eſſe, ac ventriculi & minime inteſtinorum eſſe partem.* Ipſemet *etiam* Auicenna *vbi ſuprà ſex numero eſſe inteſtina ait, primum duodenum, ſecũdum ieiunum, & deinceps reliqua commemorans, portonarium illis non annumerat.* Atqui *dicet forſitan quiſpiam, quod conducit ſcire à duodeno differre portonarium? videtur contentio eſſe de nomine tantum, nihil frugis adferens.* Huic *reſponſum volo, non inutile eſſe ſcire à duodeno differre pyloron, nam ita rectius theorema de bilis ad inteſtina meatu tractari ac intelligi poteſt, vt ſequenti capite patebit.*

Bilioſam

Biliosam ſuperfluitatem non ad ieiunum inteſtinum, quemadmodũ Auic. putauit, neque ad pyloron, vt alij quidam opinantur, ſed ad duodenum potius confluere.

CAP. II.

Auicēnæ de bilis meatu erronea ſententia.

A*vicenna Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. de ieiuni inteſtini diſſectione ita ſcribit: Et portio alia abluitur ab eo ad illud quod eſt ſub eo de inteſtinis, quoniam cholera citrina venit ex felle ad hoc inteſtinum, & eſt pura non permixta, quare eſt fortitudo ablutionis vehementer commouens virtutem expulſiuam cum mordicatione, propterea quod lauat & adiuuat ad expellendum ad inferiora per hoc quod commouet expulſiuam. Quibus vtique verbis Auicē. ſatis innuit meatum illum qui à veſica fellis bilioſam ad inteſtina ſuperfluitatem defert, ieiuno implãtatum à natura eſſe inteſtino. Quam ſententiã Valeſcus etiam ſequitur, qui lib. 5. cap. 1. ita ſcribit: Ciſtis fellis habet duos poros, vnus illorum dirigitur ad medium hepatis, & alius dirigitur ad fundum ſtomachi. Et ab iſto vnus ramus deſcendens diuiditur in duas partes, quarum vna dirigitur ad inteſtinum ieiunum, vt expreſſe ponit Auic. 14. tertij tract. 1. cap. 1. Et alia pars mittitur ad inteſtinum colon, vt ibi faciat ſtimulationem. Sunt alij quidam, in quorum numero Alexander Benedictus exiſtit, qui meatum illum ad pyloron peruenire arbitrantur. Libro enim ſuæ anatomes 2. cap. 8. ita de pyloro ſcribit: Ad hanc portam fellis meatus pertinet vnus. Id quod cap. 15. apertius iis docet verbis: Huic bini meatus ſunt, alter in medium*

dium iecoris deriuat,quo bilis attrahitur vel effunditur interdum,alter euidẽtior ad πυλωρὸν, id eſt ianitorem defertur. Errare autem omnes euidentiſsimũ eſt ex iis quæ anatomes peritiſsimi ſcriptores tradunt: inter hos enim Galenus, earum rerum diligentiſsimus inquiſitor,lib.5.de vſu partium idipſum ſatis mõſtrat, ita ſcribens: πρώτη πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν ἐν τῇ γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ πεφθεῖσαν τροφήν. ἡ θέσις δ' αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ παμπόλλων ἐστὶν ἐν αὐτῇ στόματα. τό τε χολῶδες περίττωμα μικρὸν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἔκφυσιν οἱ χολαγωγοὶ πόροι καταφέρουσι. id eſt: Primum omnium inteſtinorum ieiunum ſuſcipit in chylum verſum & cõcoctum in ventre cibum.Situs autem eius eſt prope iecur, vaſorum vero multorum in eo ſunt ora. Ad hæc billioſam ſuperfluitatem paulò ſuperius , ſecundum ipſum ex ventre exortum, bilis ductores meatus deferunt. Et paulò poſt ſic dicens: μεμνημένος δή μοι διὰ παντός, ἄκουε τῶν ἐφεξῆς. ἄρχομαι γὰρ δείξων ὃ μικρῷ πρόσθεν ἀνεβαλόμην εἰπεῖν, ὑπὲρ τοῦ χολώδους περιττώματος, ὡς εἰς τὴν ἐκ τῆς γαστρὸς ἔκφυσιν ἄμεινον ἦν αὐτὸ συῤῥεῖν. quod eſt: Memor igitur horum ſemper,audi quæ deinceps ſequũtur. Incipio enim oſtẽdere quod paulò ante ſuſpendebam ac differebam dicere,de billioſa ſuperfluitate, quod ad ventris exortum melius erat eam confluere. Id quod & in libro de temperamen. ſecũdo facit, vbi ſic ſcribit: τὰ πολλὰ μὲν πόρος ἁπλοῦς ἐστιν, εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος,

μένος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. *id eſt: Vt plurimum quidem vnicus eſt meatus, in id inteſtinum quod pylori & ieiuni medium eſt inſertus, quod quaſi ex ventre exortum nominant. It libro ſexto anatomic. adminiſtrationum ita dicens:* ὄψεις δ' εὐθέως ἂν ἀκριβῶς ἔχειν τοῖς κατὰ τὰς πύλας χωρίοις, καὶ τὸν ἐκ τῆς χοληδόχου κύστεως πόρον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ἐντέρων ἐκφύσεως ἀφικνούμενον, οὐ πολλῷ κατωτέρω τοῦ πυλωροῦ καλουμένου. *hoc eſt: Mox vtique accurate ſe habere portarum regionem ſpectabis, meatum etiam ex bilis veſica ad inteſtinorũ exorti initium peruenientem non multo inferius quàm pylorus vocatus habetur. Ex quibus omnibus ſatis oſtenſum eſt meatum bilem ad inteſtina deferentem non ieiuno, ſed duodeno implãtatum eſſe, à quo ſanè ſatis ſupérque in ieiunum quod huic proximum eſt deſcendit, adeóque proprio meatu minime opus habet. Teſtis eſt Galenus libro quinto de vſu partium, in hunc modum ſcribens:* διὰ μὲν γὰρ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὴν ἐγγὺς τοῦ ἥπατος θέσιν, ἔτι τε πρῶτον δέχεσθαι τὰ πεφθέντα, καὶ κενῷ τῷ ἥπατι παρέχειν, πλείστη τε καὶ διὰ ταχέων ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνάδοσις γίνεται. διὰ τὸ πλησίον εἶναι πρώτης τοῦ χολώδους περιττώματος εἰς τὸ ἔντερον ἐμπτώσεως, ἡ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς σφοδρότης αὔξεται. *Propter multitudinem vaſorum, & proximam iecoris poſitionem, & quia primum ſuſcipit ea quæ concocta ſunt, & quia hepati vacuo ea præbet, plurima & citiſſima ex ipſo ieiuno fit diſtributio.*

Proterea vero quia propinquũ eſt primæ illapſui & fluxui biliofæ ſuperfluitatis ad inteſtinum, actionis eius vehementia augetur. Vnde iterum ſatis liquet, meatum illum deferentem ad inteſtina bilem non ieiuno, ſed duodeno, implantatum eſſe: huic enim illapſui Galenus ieiunum propinquum eſſe ait, ita vt bilis pura, & nondum ſuperfluitatibus aliis permixta, facile à duodeno quod proximum eſt, ad ieiunum fluere queat. Hinc Galenus haud procul à prædictis verbis rationem affert nullam aliam cur ad exortum eiuſmodi meatus implantatus ſit, niſi quod ita ex eo facile etiam ad reliqua inteſtina vt purgaret quæ illic ſunt craſſa & viſcoſa, deſcenderet bilis, nec externo aliquo indigerent auxilio. Sed præſtat verba eius ſubiicere: ἓν δ᾽ αὐτῶν ἐστιν ἴαμα μόνον, ἡ τῶν παχέα καὶ γλίσχρα διαιρεῖν τε καὶ τέμνειν καὶ ἀπορ-ρύπτειν δυναμένων προσφορά. ταῦτ᾽ οὖν τῆς βοηθείας εὐθέως ἐξ ἀρχῆς ἡ φύσις αὐτοῖς προὐνοήσατο τὸν δριμὺν καὶ ῥυπτικὸν τοῦτον χυμὸν ὃν ἐχρῆν πάντως ἐκκενοῦσθαι τοῦ σώματος. οὐκ ἐπὶ τὸ πλησίον τῆς ἕδρας ἔντερον, ἀλλ᾽ εἰς τὴν πρώτην ἔκφυσιν, πρὸς τὸ μηδὲν τῶν ἐφεξῆς δεηθῆναί ποτε τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας. quod eſt: Vna ipſorum eſt ſanatio ſola, oblatio ſcilicet eorũ quæ craſſa & viſcoſa diuidere, incidere, abſtergere, expurgaréque poſſunt. Hoc ergo auxiliũ mox à principio natura ipſis prouidit, acrẽ & abſterſorium hunc humorẽ, quẽ oportebat omnino euacuari à corpore, non ad inteſtinum quod eſt prope anum, ſed ad primum exortum demittens, vt nullum inferiorum

Cur meatus bilioſus duodeno implãtatus.

inferiorum inteſtinorum externo vnquam indigeret auxilio. Satis itaque probatum eſt ad duodenum primum omnium biliosam confluere ſuperfluitatem, deinceps autem ad reliqua quoque inteſtina.

Meatum bilem ad inteſtina deferentem non in omnibus geminum eſſe, vt Mundinus ac alij quidam arbitrantur, cum, paucißimis quibuſdam exceptis, omnibus vnicus ſit.

CAP. III.

Mundini de bilis meatu falſa opinio.

Mvndinus in ſua anatome de bilis meatu in hanc ſententiam ſcribit: Alter magnus ramus vadit ad inteſtinum duodenum, vt vidiſti: & iſte bifurcatur, quia ab ipſo paruus ramus ramificatur, qui vadit ad fundum ſtomachi ad confortãdam digeſtiuam, & iſte fuit paruus vt expulſiuam ſuperflue non ſtimularet. Iſtud verũ eſt vt in pluribus. Aliquibus vero iſte ramus eſt maior eo qui vadit ad inteſtinũ prædictum. Cui etiam ſubſcribit Razes lib.1.cap.19.dicens: Fel ſuper hepar locatũ duos ſimiliter poros habet, quorum vnus ad hepatis concauitatem, alter vero in partes ſeparatur quæ ad ſuperiora tendunt inteſtina, & ad fundum ſtomachi. Eius quoque ſentẽtiæ Valeſcus exiſtit, vt ex verbis præcedenti capite citatis ſatis liquet, & omnes fermè recentiores, eandem enim ſinguli cãtilenam occinunt. Verum quantum à veritate deuient, ſatis ex his quæ ea de re Galenus ſcribit manifeſtum fiet. Neque mirum vnum Galenum tot opponi ſcriptoribus, cum nemo illo in ſcrutandis iis quæ ad anatomiam ſpectant diligentior fuerit, quemque nihil poſteris,

poſteris, niſi quod ſedula inſpectione, & oculata fide, non tantum in mortuis, ſed etiam in viuis reſecandis corporibus cognouerat, tradere conſtat. Is itaque lib. 2. de temperamentis euidentiſſimis verbis, meatum bilem ad inteſtina euomētem nō ſemper eſſe geminū, vt iam dicti autores ſentire vidētur, ſed vnicum vt plurimum teſtatur, ſic dicēs: ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐμπέπτωκε καὶ ἀνατομικόν τι θεώρημα, ὃ μὴ γνόντες ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, ἀποροῦνται δεινῶς ἐπὶ τῇ διαφωνίᾳ τῶν συμπτωμάτων, ἀγνοοῦντες ὡς ὁ πόρος ᾧ τὴν χολὴν εἰς τὴν γαςέρα τὸ ἧπαρ ἐξερεύγεται, τοῖς μὲν διπλοῦς ἐστι, τοῖς δὲ ἁπλοῦς, ὡς καὶ ταῖς τῶν τετραπόδων ζώων ἀνατομαῖς ἐστι θεάσασθαι. τὰ πολλὰ μὲν οὖν ἁπλοῦς ἐστιν εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήςεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαςρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. ἢ διπλοῦς γενόμενος, εἰς μὲν τὴν ἔκφυσιν ἐμβάλλει θατέρῳ ςόματι τῷ μείζονι, θατέρῳ δὲ τῷ μικροτέρῳ κατὰ τὸν πυθμένα, μικρὸν ἀνωτέρω τοῦ πυλωροῦ. σπανιώτατα δὲ τὸ μὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ, ποτὲ μεῖζον εὑρίσκεται, τὸ κάτω δ' ἔλαττον. ἀλλ' ἐφ' ὧν γε μεῖζόν ἐστιν, ἐπὶ τούτων ἡ γαςὴρ ἐφ' ἡμέραν ἐμπίμπλαται χολῆς οὐκ ὀλίγης, ἣν ἐμεῖν τε δέονται πρὸ τῶν σιτίων, καὶ βλάπτονται κατασχόντες. οἷς δὲ παντελῶς ἁπλοῦς ἐστιν ὁ πόρος, εἰς τὴν νῆςιν ἡ χολὴ τούτοις σύμπασα καταρρεῖ. *id eſt: Sed incidit hoc loco ſpeculatio quædā quæ ad corporum diſſectionem pertinet, quam aliqui medicorum ignorantes, ex ſymptomatum diſſonantia magnopere anguntur, dum ignorant meatum illum per*

quem iecur bilem in ventriculum euomit, aliis geminum eſſe, aliis vnicum, id quod in quadrupedum diſſectionib. videre licet. Ac plurimum quidem vnicus is eſt, in id inteſtinũ quod pylori & ieiuni medium eſt, quod quidem ventris exortum nominant, inſertus. Vel ſi geminus meatus ſit, in duodenum exortúmve maior, minor autem in fundum ventriculi paulò ſupra pyloron inſeritur. Rariſsime autem ſuperior pars maior, inferior minor. Cæterum quibus maior eſt, iis in ventrem quotidie non exiguum bilis effunditur, quã & euomant ante cibos oportet, & niſi id faciãt, læduntur. Quibus autem vnicus eſt omnino meatus, his tota bilis confluit in ieiunum. Quibus verbis Galenus in vniuerſum illorum ſentẽtiam explodit, qui indiſcriminatim omnibus bilis quoque meatũ ventriculi fundo inſertum eſſe adſerunt: plurimum enim vnicus tãtum eſt duodeno implantatus, paucißimis autem geminus. Ob id ſi geminus adſit, naturæ nonnihil aberrãtis peccatum eſt, haud aliter quàm eum natura ſex producit digitos. Et ſi aberrare hoc modo naturam cõtigerit, tunc certe conſultius eſt maiorem meatũ duodeno inſeri, minorem vero ad ventriculi fundũ trãſmitti. Si enim maior ad ventriculi fundum pertingat, tunc à multa flaua bili, quæ quotidie in ventriculum effunditur, expultrix facultas irritata frequenti vomitione hominem illum excruciat, nec poteſt hoc vitij vllus corrigi remediis, adeò vt veriſsimè deploratæ cõditionis homines, quibus id mali accidit, appellari queant. Talem autem fuiſſe conſtat hunc de quo Gal. cap. 74. artis medic. ſic ſcribit: ἕτερον δ' ἐθεασά-

μην

μλὼ φλεγματικὸν μὲν ὅλην τὴν ἕξιν, ἐμοῦντα δὲ ἑκάστης ἡμέρας χολὴν ὠχράν. ἔγνων οὖν χρῆναι καὶ τὰ διαχωρήματα αὐτοῦ θεάσασθαι, καὶ ὀλιγωστὸν εἶχε χολῆς. ἐτεκμηράμην οὖν τούτῳ τὸν χολῶδες ὑγρὸν ἐξοχετεύοντα πόρον οὐ μικρὰν ἑαυτοῦ μοῖραν εἰς τὸν πυλωρὸν τῆς γαστρὸς ἀποπέμπειν, ὡς ἐπ' ἐνίων φαίνεται ζώων. *hoc eſt: Alterum quidem vidi, cuius totus habitus pituitam præſeferebat, quotidie tamen bilē pallidam euomentem. Cenſui igitur inſpicienda alui excremēta, in quibus minimum bilis apparebat. Quare cōiectura quadam deprehendi eum meatum qui bilioſum euomit humorem non minimam eiuſdem partem ad imum ventriculi pyloron ſeu ianitorem effundere, vt in quibuſdam apparet animalibus. Proinde ex iam dictis abūde claret meatum bilem ad inteſtina deferentem plurimum vnicum eſſe, in pauciſsimis autem geminum. Quod ſi vero geminus ſit, maior ad duodenum, minor ad ventriculi fundum pertingit. Accidit tamē vt & maior ad ventriculum perueniat, at rariſsime. Friuola autem, imò ridicula, ac cachinnis multis exploden-da, ratio eſt, quam Mundinus ac alij recentiores confinxere, quare opus ſit alterum meatum pyloro inſeri, vt ſcilicet concoctionem ventriculi bilis eò defluens adiuuet, cum illam potius interturbet, cogátque cibū pellere deorſum, antequam bene concoquatur. Hinc non negligentiæ naturæ adſcribendum quod meatum bilem ad ventriculum deferentem non fecerit, ſed prouidentiæ eius ac benignitati, quæ modicum cōmodum quod ex hoc meatu erat conſecuturus ven-*

triculus, magnum euitare malum voluit, crebram videlicet ciborum euomitionẽ. Cuius rei locuples teſtis eſt Gal. qui lib. 5. de vſu partium in hũc modũ ſcribit: οὐκοῦν σμικρὸν, οὐδὲ τὸ τυχὸν, ἡ φύσις εἰς ὑγείαν τοῖς ζώοις ἐκ τῆς ἐπικαίρου κατὰ φύσεως τοῦ χοληδόχου πόρου προὐνοήσατο. τί δὴ οὖν οὐκ εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τινα μοῖραν ἐνέφυσεν, οὐκ ὀλίγα γε καὶ αὐτὴν ἀφελκύσουσαν τὰ τοιαῦτα περιττώματα; ταύτῃ καὶ μᾶλλον εἰκός σε θαυμάσαι μὲν αὐτῆς τὴν πρόνοιαν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπερισκεπτότερον αἱρούμεθα τὸ λυσιτελοῦν, εἰ καὶ τύχοι ποτὲ μειζόνως εἰς ἕτερα βλάπτειν πεφυκὸς, ἢ ὠφελεῖν εἰς ἃ χρήζομεν. ἡ φύσις δ' οὐ καθ' ἓν τῶν αὐτῆς ἔργων ἀπερίσκεπτος, οὐδ' ὑπὸ ῥαθυμίας ἐνίοτε μεγάλα κακὰ αἱρουμένη δι' ἔλαττον ἀγαθὸν, ἀλλ' ἀκριβεῖ μέτρῳ τὸ ποσὸν ἐν ἑκάστῳ κρίνουσα, πολλαπλάσιον ἀεὶ τὸ χρηστὸν ἀποτελεῖ τοῦ μοχθηροῦ. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔμελλε μέγα λυπήσειν εἰς τὴν κοιλίαν ἡ ξανθὴ χολὴ καταῤῥέουσα, κακῶς ὑστερεῖ δὲ τῆς ὠφελείας ἡ φύσις, ἣν ἐκ τοῦ ῥύπτειν ἐφ' ἡμέρᾳ τὸ γλίσχρον περίττωμα παρέχειν ἂν ἡμῖν ὁ χυμὸς οὗτος. εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὕτω μικρὸν, ὡς διὰ τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας ἱκανῶς ἐπανορθοῦσθαι δύνασθαι, τὰ δ' ἐπίμεμπτα τούτῳ καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος ἦν, ὡς ἄρδην ἀνατρέπεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, οὐκ οἶδα πῶς ἀχαριστότερος οὐκ ἂν εἴη τις εἰς τὴν οὕτω προνοησαμένην ἑαυτοῦ φύσιν, ἢ τῶν δικαίων ἐπαίνων φθονερώτερος, εἰ δέον ὑμνεῖν αὐτὴν, ὁ δὲ καὶ προσεγκαλοίη. τίς γ' οὖν ἀγνοεῖται ξανθῆς χολῆς τὴν δύναμιν

δύναμιν ἱκανῶς δεδειγμέναι ὑπαρχουσῶν δακνουσῶν τε καὶ ῥυπτουσῶν ἅπαντα; τίς δ' ἀποκρίνας ποτὲ κάτω πλείονα τὸν χυμὸν τοῦτον, οὐκ ᾔσθετο προηγησαμένης ἐν τοῖς ἐντέροις δήξεως; τίς δ' οὐκ οἶδεν ὡς ἐμέτου χολώδους ἄλλα τέ τινα παθήματα καὶ καρδιαλγίαν δῆξις τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἐξ ἀνάγκης προηγεῖται; καὶ μὴν εἰ γινώσκεται πᾶσιν ἡ τῆς ξανθῆς χολῆς δύναμις, οὐ χαλεπὸν ἐξευρεῖν ὅτι πᾶν ἀναξέσει τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, εἴπερ εἰς αὐτὴν συρρέοι. καθ' ὃν γὰρ λόγον ἄκρατος ἐμπίπτουσα τοῖς πρώτοις ἐντέροις ἐρεθίζει δάκνουσα καὶ κωλύει μένειν ἐν αὐτοῖς τὴν τροφήν, οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν αἰσθητοτέραν ὑπάρχουσαν τῆς νήστεως, ἠνάγκαζεν ἂν ἀπωθεῖσθαι τὴν τροφὴν κάτω πρὶν πεφθῆναι καλῶς. ἄπεπτα γὰρ ἐκκρίνουσιν αἱ σφοδραὶ δήξεις τὰ σιτία. *quod eſt:* Non *igitur parum neque contingenter natura ad ſanitatem animalibus ex decenti applicatione meatus bilem ſuſcipientis prouidit.* Cur *autem non ad ventriculum inſeruit eius meatus aliquam partem, quum nõ paucas & ipſe gignat huiuſmodi ſuperfluitates?* Hinc *& magis, puto, miraberis eius prouidentiam.* Nos *enim magis temere eligimus quod confert, quanuis interdum natum ſit magis nocere alijs, quàm conferre iis quibus egemus.* Natura *autem ne in vno quidem ſuo opere temeraria eſt, neque per negligentiam quandoque magnum malum eligit, propter minus bonum, ſed exacta mẽſura quãtitatem in vnoquoque diſcernens, quod multifariam vtile eſt praui reſpectu, ſemper efficit.* Si *enim nulla*

magna

magna moleſtia debebat triſtare bilis flaua in ventrē influens, male neglexit commoditatem natura, quam abſtergendo quotidie viſcoſam ſuperfluitatem nobis humor ille præbuiſſet. Si vero hoc quidem cōmodum ita paruum eſt, vt per auxilium extrinſecus allatum ſufficienter corrigi poßit, mala vero quæ ſequuntur influentem ventri bilem tam magna ſunt, vt funditus euertatur operatio vētris, neſcio qualiter non erit aliquis admodū ingratus erga naturam quæ ita illi ipſi præuidit, aut valde inuidus iuſtarum laudum, ſi quā deceret laudare, eam incuſet. Quis denique ignorat flauæ bilis vim ſatis acrem exiſtere & mordentē, abſtergentémque omnia? Quis autem excernens aliquando inferne copioſum hunc humorem, non ſenſit præcedere inteſtinorum mordicationem? Quis vero non nouit, quod vomitum bilioſum, tum alij quidam affectus, tum mordicatio oris ventris neceſſariò præcedit? Et nimirum ſi ab omnibus flauæ bilis virtus agnoſcitur, nō difficile eſt inuenire totum ventris opus ſubuerti, ſi ad illum confluxerit. Qua enim ratione bilis pura primis inteſtinis incidens, irritat mordicās, & prohibet ne in eis maneat cibus, eadem & ventrem, vt qui exactiore ſenſu ſit præditus quàm ieiunum, cogeret vtique quo cibum deorſum pelleret, priuſquam bene concoqueretur. Incocta enim excernunt cibaria validæ mordicationes. Hanc Galeni ſententiam confirmant etiam ea quæ ſcribit Auicenna, iuniorum medicorum numen & idolum, dum Fen 15. Can. 3. *tract.* 1. *cap.* 1. *ita inquit:* Et *pluribus hominibus eſt meatus vnus continuus cum duodeno.* Et *paulò pòſt:*

poſt: Et non fuit creata in pluribus fellibus via ad ſtomachum, vt lauarentur humiditates cum cholera, ſicut lauantur humid.tates inteſtinorum, niſi quia ſtomachus læditur per eas, & patitur nauſeam, & corrumpitur digeſtio in ipſo, per illud quod miſcetur cibo de humore illo. Quid multis opus? cum bilis ad fundum ventriculi venientis commoditatem, quam Mũdinus & ſui ſequaces fingunt, quò cõcoctionem eiuſdem iuuet, neque Auicenna Fen 1. Can. 1. doct. 4. cap. 1. vbi rem hanc ex profeſſo agit, neque quiſquam ex veteribus probat, ſed illam potius explodunt: ob id tanquam commentum omnium frigidiſsimum planè deridẽdum erit. Quî enim paruus igniculus illi membro calefaciendo eſſet neceſſarius, cui tot fornaces, omentum ſcilicet, iecur & lien, & ipſum præterea cor, fons ac principium natiui caloris, ſuum impartiuntur calorem? Hinc rectè Galenus lib. 3. de natural. facul. viſcera quæ ventriculo adiacent, tanquam magno lebeti plures ignis foci, à dextris quidem iecur, à ſiniſtris lienem, ſupernè cor, & tranſuerſum ſeptum & eleuatum & aſsiduo motum, his etiam amplius omentum quod prædicta tegit, ingentem quandam ciborum, qui in illum deuorati ſunt, alterationem facere ſcribit. Quapropter quandocunque meatus is ad vẽtriculum pertingit, naturæ errato & minime eiuſdem prouidentia fiat manifeſtum eſt.

Ieiunum non eandem quam rectũ inteſtinum habere rectitudinem, quemadmodum Razes, Mundinus, ac alij quidam putant.

Razes

CAP. IIII.

RAzes lib. 1. cap. 16. de diſſectione inteſtinorum in eam ſcribit ſententiam: *Gracilium autem primum eſt inteſtinum, quod ori inferiori ſtomachi continuari inuenitur, quod duodenum nominatur. Hoc autem ſequitur aliud inteſtinum, quod vocatur ieiunum: quæ duo inteſtina erecta ſtant, & in longitudinem extenduntur corporis.* Cui ſubſcribit in ſua anatome Mundinus, ſic dicens: *Ieiunum ita vocatur, quia plurimum reperitur vacuũ in bene diſpoſitis. Et cauſa ſuæ vacuationis eſt duplex, ſcilicet rectitudo eius, nam rectum eſt ſicut inteſtinum vltimum.* In qua ſententia & Cornelius Celſus eſſe videtur, qui lib. 4. cap. 1. ita ſcribit: *Ab ea ieiunum inteſtinum incipit, nõ ita implicitum.* Hunc autem ſequitur Alexander Benedictus, qui lib. 2. cap. 8 ſuæ anatomes ad verbũ ferè Celſi ſentẽtiam exprimit, dicens: *Inteſtinum eſt quod ieiunum nominant, non ita vt reliqua implicitũ.* Quibus vtique verbis ſinguli iam citati autores falſiſſime de ieiuno protulerunt, quod veriſſime de duodeno dicere potuerũt: hoc enim haud ſecus quàm poſtremum inteſtinum circumuolutionibus caret. Teſtis eſt Galenus qui lib. 5. de vſu partium in hunc modum ſcribit: εἰ δέ γε συνῆπτο τῷ πυθμένι τῆς κοιλίας ἡ νῆστις, αἱ κατ' ἐκείνην ἂν ἕλικες οὐ σμικρὰν στενοχωρίαν εἰργάζοντο. ταῦτα δὴ προορωμένη, τὸ πρῶτον ἁπάντων ἔντερον τὸ τῇ γαστρὶ συνημμένον, οὐκ εἰς ἕλικας εὐθέως ἐπέκαμψεν, ἀλλ' εἰς τοσοῦτον προήγαγε κατὰ τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένον, εἰς ὅσον ἔμελλεν ἱκανὴν εὐρυχωρίαν παρέξειν

τοῖς

τοῖς πεϐἑεημθύοις σώμασιν. ἐφεξῆς δ' ἐκείνῳ ἑλίττεται καὶ κάμπτεται, καὶ καλεῖται τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἐντέρων νῆστις, ὅτι διὰ παντὸς εὑρίσκεται κενὸν, οὐδὲ τοὐλάχιστον ἐν ἑαυτῷ τροφῆς περιέχον. ὅσον δὲ μεταξὺ ταύτης τε καὶ τοῦ πυθμένος τῆς κοιλίας ἀνέλικτον ἔμεινε, δι' ἣν εἶπομεν αἰτίαν, ἔθος τοῦτο τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι τὴν εἰς τὸ ἔντερον ἔκφυσιν ὀνομάζειν. quod eſt: Si vero copulatum eſſet fundo vētris ieiunum, circumuolutiones eius haud modicam ibi efficerent anguſtiam. Hæc igitur præuidens natura, primum omnium inteſtinum, quod ventri eſt cōiunctum, non ad circumuolutiones anfractúſve cōfeſtim flexit, ſed eatenus produxit ipſum in dorſo extēſum, quatenus debebat ſufficiens ſpaciū præbere prædictis corporibus. Deinceps autem circumuoluitur & flectitur, vocatúrque hæc pars inteſtinorum, ieiunum, eo quod ſemper inuenitur vacuum, neque minimum quidem cibi in ſe continens. Quantumcunque vero inter hoc & fundum vētris non circumuolutum permanſit, propter cauſam nobis dictam, conſuetudo eſt diſſectioni corporis operam nauantibus viris, inteſtinum hoc exortum nominare. Ex quibus Galeni verbis non ſolum duodenum anfractibus carere manifeſtum fit, ſed etiam ieiunum conuolui in orbes, miniméque rectum eſſe conuincitur. Id quod libro etiam ſexto anat. admin. Galenus ſic ſcribēs indicat: καταχάμπτεται πολυειδῶς εἰς ἕλικα ἀγγείων παμπόλλων πλῆθος ἔχουσαν, ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται. id eſt: Multifariā conuolui in orbes anfractúſve

vaſorum complurium ſerie contextos, quod ieiunum nominant, quia ſemper inane eſt. Auicen. quoque Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. idem oſtendit, ſic dicens: Et pars inteſtini quod ſequitur duodenum, nominatur ieiunum, & in hac parte eſt initium circumuolutionis & circuitionis. Autor etiam librorum de iuuamẽtis membrorum, neque enim Gal. eſt, ſed alterius cuiuſdam, qui librum Gal. de vſu partium in compendiũ redigere voluit, lib. 6. cap. 2. iam dictis conſentit, in hunc ſcribens modum: Et prouidentia creatoris indigentia illarum venarum & neruorum loco amplo nõ poſuit in primo inteſtino inuolutiones, ſed locauit ipſum recte extẽſum ſuper dorſum. Et cum iſtud inteſtinũ pertranſit ad paruã remotionem inuoluebatur, & pars inuoluta ex inteſtino dicitur ieiunũ. Itaque ſole clarius Razem ac Mundinum hallucinatos eſſe, quod ieiunum circumuolutionibus planè deſtitutum ſcripſerint. Neque Mundinum ſuum Carpus ille Bononienſis ab errore vindicare poteſt, dicens id inteſtini parte ſuperiore eſſe rectum, inferiore vero implicitum. Nam rectum in vniuerſum Mundinus ſtare ait. Razes etiam rectum eſſe ſicut vltimum inteſtinũ, quod tam ſuperiore quàm inferiore parte anfractib. caret, eſſe aſſerit. Ita pauci fuerunt præter Galenum, qui olim anatomica recte tradiderunt. Et ſunt hodie quoque pauciſſimi, qui non in ſcribendis anatomicis turpiter etiam lapſi ſint. Proinde diligenter admonitos velim ſtudioſos, vt Galeni anatomices libros diligenter perluſtrent, quando nemo vnquam fuerit, qui illo in diſſectionibus vel peritior vel diligentior fuerit:

Carpus Mundinũ ab errore vindicare nõ poteſt.

Galeni anatomici libri diligẽter perluſtrandi.

rit. Et certe nulla alia cauſa factum eſt, vt tot in anatome hodie committantur errata, niſi quod tanti viri libris prioris ſeculi medici caruerint, quos hodie renaſcentibus vndique bonis autoribus, dei benignitate vobis habere contingit. Vtinam autem omnia eius anatomica haberemus, ita enim aliorum opera nobis non opus foret. Quàm multa vero perierint, ex libro ſuo quem de propriis libris ſcripſit, ſciri poteſt.

Ad ileon ſiue tenue inteſtinum non plures pertingere venas quàm ad vllum aliud inteſtinorum, id quod Mundinus præter veritatem aſſerit.

CAP. V.

MVndinus de ileo inter cætera ſic ſcribit: *Ad ipſum perueniũt plures venæ meſaraicæ, quàm ad aliquod aliud inteſtinum. Mundini ſententiæ ſubſcribit Carpus, qui de ileo in eum ſcribit modũ: In iſto inteſtino ſunt plures meſaraicæ quàm in aliquo alio propter ſuam longitudinem. Sed quantum à vero deuiauerit vterque, facile deprehendet, qui veterum, Galeni maxime, ea de re ſententiam paulò diligentius excuſſerit, tum enim ad inteſtinum quod ieiunum nominant, multo plures quàm ad ileon venire venas intelliget. Is enim lib. 6. admin. anat. ita ſcribit:* τούτῳ δ᾽ ἐφεξῆς ἐστι τὸ λεπτόν, καὶ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν ταὐτὸν τῷδε. διαφέρον δὲ τῷ τε μήτε κενὸν εὑρίσκεται, μήτε τοσούτων ἔχειν ἀγγείων πλῆθος.

id

*id eſt: Inde tenue inteſtinum eſt, ſubſtantia huic ſimile.
Differt autem, quod neque vacuum reperiatur, ne-
que tot vaſis ſcateat. Quibus verbis aperte admodũ
teſtatur Galenus ieiunum vaſorum multitudine vin
cere ileon, quod non tot ſicut ieiunum vaſis ſcatet. Id
quod cõfirmat lib. 5. de vſu partiũ, ſic dicens:* πρῶτον τῶν
πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν ἐν τῇ
γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ πεφθεῖσαν τροφήν. ἡ
θέσις δ' αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ
παμπόλλων ἐστὶν ἐν αὐτῇ στόματα. *quod eſt: Pri-
mum omnium inteſtinorũ ieiunum ſuſcipit in chylum
verſum & concoctum in ventre cibum. Situs autem
eius eſt prope hepar, vaſorum vero multorum ſunt
in eo ora. Sic & lib. 6. ther. meth. cap. 4. ieiunũ multo
plures habere venas innuit, dum ita ait:* εὐίατα μὲν
οὖν τὰ παχέα τῶν ἐντέρων, δυσιατώτερα δὲ τὰ
λεπτά. παντάπασι δὲ ἀνίατος ἡ νῆστις, διά τε τὸ
πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὸ λεπτὸν καὶ
νευρῶδες τοῦ χιτῶνος. *hoc eſt: Craſſa quidem inte-
ſtina facilia ſanatu ſunt, econtrario difficilia quæ te-
nuia ſunt. Ieiunum tamen omnino incurabile eſt, tum
propter multitudinem magnitudinémque vaſorum,
quod tunica eius prætenuis neruoſáque ſit. Autor de-
nique librorum de iuuamẽtis membrorum lib. 6. cap.
2. idem aſtruit, dicens: Inteſtinum ieiunum eſt pro-
pinquum hepati, ac pertingunt ad ipſum multarũ ve-
narũ ora. Et bilis flaua defluit per ſuos meatus in pri-
mum, quod ſuper ipſum eſt. Et quia iſtud propinquiſſi-
mum hepati inter omnia membra, quando hepar ca-
ruerit cibo, & fuerit vacuatum ab eo, capiet eum ex*

propinquiore

propinquiore ſibi loco, ſcilicet, ab inteſtino ieiuno, & à venis cum attractione. Sed nemo apertius Mundini errorem confutat quàm Auic. qui Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. in eam ſcribit ſententiam: *Et nominatur hoc inteſtinum ieiunum, quoniam ipſum inuenitur ſecundum plurimum vacuum & inanitum, & cauſa in hoc eſt connexio duarum rerum, quarum vna eſt, quoniam illud quod attrahitur ad ipſum de multitudine chyli, velociter ſeparatur ab eo, portio nanque eius attrahitur ad hepar, quoniã plures venarũ meſaraicarum cõtinuatæ ſunt huic inteſtino, quoniã hoc inteſtinũ eſt propinquius hepati, quàm alia inteſtina. Et non eſt in aliquo inteſtinorũ de ramis meſaraicæ, quantum eſt in eo.* Ex quibus omnibus abunde liquet, & teſtiũ multitudine, rationéq; ipſa, de errore conuictos eſſe & Mundinũ & huius interpretẽ Carpum. Ieiunum enim inteſtinum cum iecori valde vicinum ſit, fieri non poteſt quin vaſorum ad ipſum pertingentium multitudine reliqua omnia vincat inteſtina.

Stercora ſeu alui excrementa in ventriculo nõ generari, vt Auicenna ac alii nonnulli hunc ſequentes ſentire videntur.

CAP. VI.

Avicen. Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. de inteſtinorum anatome in hunc modum ſcribit: *Penetranti in meri nõ attribuitur ex virtutibus naturalibus niſi virtus vna. Penetrãs autem in inteſtino, primo patitur à duabus virtutibus, quarum vna eſt expulſiua, quæ eſt in ſtomacho, & altera eſt attractiua, quæ eſt*

inferiorum inteſtinorum externo vnquam indigeret auxilio. Satis itaque probatum eſt ad duodenum primum omnium biliosam confluere ſuperfluitatem, deinceps autem ad reliqua quoque inteſtina.

Meatum bilem ad inteſtina deferentem non in omnibus geminum eſſe, vt Mundinus ac alij quidam arbitrantur, cum, paucisſimis quibuſdam exceptis, omnibus vnicus ſit.

CAP. III.

Mundini de bilis meatu falſa opinio.

Mundinus in ſua anatome de bilis meatu in hanc ſententiam ſcribit: Alter magnus ramus vadit ad inteſtinum duodenum, vt vidiſti: & iſte bifurcatur, quia ab ipſo paruus ramus ramificatur, qui vadit ad fundum ſtomachi ad confortãdam digeſtiuam, & iſte fuit paruus vt expulſiuam ſuperflue non ſtimularet. Iſtud verũ eſt vt in pluribus. Aliquibus vero iſte ramus eſt maior eo qui vadit ad inteſtinũ prædictum. Cui etiam ſubſcribit Razes lib.1.cap.19.dicens: Fel ſuper hepar locatũ duos ſimiliter poros habet, quorum vnus ad hepatis concauitatem, alter vero in partes ſeparatur quæ ad ſuperiora tendunt inteſtina, & ad fundum ſtomachi. Eius quoque ſẽtẽtiæ Valeſcus exiſtit, vt ex verbis præcedenti capite citatis ſatis liquet, & omnes fermè recentiores, eandem enim ſinguli cãtilenam occinunt. Verum quantum à veritate deuient, ſatis ex his quæ ea de re Galenus ſcribit manifeſtum fiet. Neque mirum vnum Galenum tot opponi ſcriptoribus, cum nemo illo in ſcrutandis iis quæ ad anatomiam ſpectant diligentior fuerit, quemque nihil poſteris,

poſteris, niſi quod ſedula inſpectione, & oculata fide, non tantum in mortuis, ſed etiam in viuis reſecandis corporibus cognouerat, tradere conſtat. Is itaque lib. 2. de temperamentis euidentiſſimis verbis, meatum bilem ad inteſtina euomẽtem nõ ſemper eſſe geminũ, vt iam dicti autores ſentire videtur, ſed vnicum vt plurimum teſtatur, ſic dicẽs: ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐμπέπτωκε καὶ ἀνατομικόν τι θεώρημα, ὃ μὴ γνῶντες ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, ἀπορούσι δεινῶς ἐπὶ τῇ διαφωνίᾳ τῶν συμπτωμάτων, ἀγνοοῦντες ὡς ὁ πόρος ᾧ τὴν χολὴν εἰς τὴν γαστέρα τὸ ἧπαρ ἐξερεύγεται, τοῖς μὲν διπλοῦς ἐστι, τοῖς δὲ ἁπλοῦς, ὡς καὶ ταῖς τῶν τετραπόδων ζώων ἀνατομαῖς ἐστι θεάσασθαι. τὰ πολλὰ μὲν οὖν ἁπλοῦς ἐστιν εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. ἢ διπλοῦς γενόμενος, εἰς μὲν τὴν ἔκφυσιν ἐμβάλλει θατέρῳ στόματι τῷ μείζονι, θατέρῳ δὲ τῷ μικροτέρῳ κατὰ τὸν πυθμένα, μικρὸν ἀνωτέρω τοῦ πυλωροῦ. σπανιώτατα δὲ τὸ μὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ, ποτὲ μεῖζον εὑρίσκεται, τὸ κάτω δ' ἔλαττον. ἀλλ' ἐφ' ὧν γε μεῖζόν ἐστιν, ἐπὶ τούτων ἡ γαστὴρ ἐφ' ἡμέραν ἐμπίμπλαται χολῆς οὐκ ὀλίγης, ἣν ἐμεῖν τε δέονται πρὸ τῶν σιτίων, καὶ βλάπτονται κατασχόντες. οἷς δὲ παντελῶς ἁπλοῦς ἐστιν ὁ πόρος, εἰς τὴν νῆστιν ἡ χολὴ τούτοις σύμπασα καθαρὰ ῥεῖ. *id eſt: Sed incidit hoc loco ſpeculatio quædã quæ ad corporum diſſectionem pertinet, quam aliqui medicorum ignorantes, ex ſymptomatum diſſonantia magnopere anguntur, dum ignorant meatum illum per*

quem iecur bilem in ventriculum euomit, aliis geminum eſſe, aliis vnicum, id quod in quadrupedum diſſectionib. videre licet. Ac plurimum quidem vnicus is eſt, in id inteſtinũ quod pylori & ieiuni medium eſt, quod quidem ventris exortum nominant, inſertus. Vel ſi geminus meatus ſit, in duodenum exortúmve maior, minor autem in fundum ventriculi paulò ſupra pyloron inſeritur. Rariſſime autem ſuperior pars maior, inferior minor. Cæterum quibus maior eſt, iis in ventrem quotidie non exiguum bilis effunditur, quã & euomant ante cibos oportet, & niſi id faciãt, læduntur. Quibus autem vnicus eſt omnino meatus, his tota bilis confluit in ieiunum. Quibus verbis Galenus in vniuerſum illorum ſentẽtiam explodit, qui indiſcriminatim omnibus bilis quoque meatũ ventriculi fundo inſertum eſſe adſerunt: plurimum enim vnicus tãtum eſt duodeno implantatus, pauciſſimis autem geminus. Ob id ſi geminus adſit, naturæ nonnihil aberrãtis peccatum eſt, haud aliter quàm cum natura ſex producit digitos. Et ſi aberrare hoc modo naturam cõtigerit, tunc certe conſultius eſt maiorem meatũ duodeno inſeri, minorem vero ad ventriculi fundũ trãſmitti. Si enim maior ad ventriculi fundum pertingat, tunc à multa flaua bili, quæ quotidie in ventriculum effunditur, expultrix facultas irritata frequenti vomitione hominem illum excruciat, nec poteſt hoc vitij vllis corrigi remediis, adeò vt veriſſimè deploratæ cõditionis homines, quibus id mali accidit, appellari queant. Talem autem fuiſſe conſtat hunc de quo Gal. cap. 74. artis medic. ſic ſcribit: ἕτερον δ᾽ ἐθεασά-

μην

μὴν φλεγματικὸν μὲν ὅλην τὴν ἕξιν, ἐμοῦντα δὲ ἑκάστης ἡμέρας χολὴν ὠχράν. ἔγνων οὖν χρῆναι καὶ τὰ διαχωρήματα αὐτοῦ θεάσασθαι, καὶ ὀλιγοστὸν εἶχε χολῆς. ἐτεκμηράμην οὖν τοῦτον τὸν χολῶδες ὑγρὸν ἐξοχετεύοντα πόρον οὐ μικρὰν ἑαυτοῦ μοῖραν εἰς τὸν πυλωρὸν τῆς γαστρὸς ἀποπέμπειν, ὡς ἐπ' ἐνίων φαίνεται ζώων. *hoc eſt: Alterum quidem vidi, cuius totus habitus pituitam præſeferebat, quotidie tamen bilē pallidam euomentem. Cenſui igitur inſpicienda alui excremēta, in quibus minimum bilis apparebat. Quare cōiectura quadam deprehendi eum meatum qui bilioſum euomit humorem non minimam eiuſdem partem ad imum ventriculi pyloron ſeu ianitorem effundere, vt in quibuſdam apparet animalibus. Proinde ex iam dictis abūde claret meatum bilem ad inteſtina deferentem plurimum vnicum eſſe, in pauciſsimis autem geminum. Quod ſi vero geminus ſit, maior ad duodenum, minor ad ventriculi fundum pertingit. Accidit tamē vt & maior ad ventriculum perueniat, at rariſsime. Friuola autem, imò ridicula, ac cachinnis multis explodenda, ratio eſt, quam Mundinus ac alij recentiores confinxere, quare opus ſit alterum meatum pyloro inſeri, vt ſcilicet concoctionem ventriculi bilis eò defluens adiuuet, cum illam potius interturbet, cogátque cibū pellere deorſum, antequam bene concoquatur. Hinc non negligentiæ naturæ adſcribendum quod meatum bilem ad ventriculum deferentem non fecerit, ſed prouidentiæ eius ac benignitati, quæ modicum cōmodum quod ex hoc meatu erat conſecuturus ven-*

triculus, magnum euitare malum voluit, crebram videlicet ciborum euomitionẽ. Cuius rei locuples teſtis eſt Gal. qui lib. 5. de vſu partium in hũc modũ ſcribit: οὔκουν σμικρὸν, οὐδὲ τὸ τυχὸν, ἡ φύσις εἰς ὑγείαν τοῖς ζώοις ἐκ τῆς ἐπικαίρου καταφύσεως τοῦ χοληδόχου πόρου προὐνοήσατο. τί δὴ οὖν οὐκ εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τινα μοῖραν ἐνέφυσεν, οὐκ ὀλίγα γε καὶ αὐτὴν ἀφελκύουσαν τὰ τοιαῦτα περιττώματα; ταύτῃ καὶ μᾶλλον οἶμαί σε θαυμάσειν αὐτῆς τὴν πρόνοιαν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπερισκεπτότερον αἱρούμεθα τὸ λυσιτελοῦν, εἰ καὶ τύχοι ποτὲ μειζόνως εἰς ἕτερα βλάπτειν πεφυκὸς, ἢ ὠφελεῖν εἰς ἃ χρῄζομεν. ἡ φύσις δ᾽ οὐ καθ᾽ ἓν τῶν αὐτῆς ἔργων ἀπερίσκεπτος, οὐδ᾽ ὑπὸ ῥαθυμίας ἐνίοτε μεγάλα κακὰ αἱρουμένη δι᾽ ἔλαττον ἀγαθὸν, ἀλλ᾽ ἀκριβεῖ μέτρῳ τὸ ποσὸν ἐν ἑκάστῳ κρίνουσα, πολλαπλάσιον ἀεὶ τὸ χρυσὸν ἀποτελεῖ τοῦ μοχθηροῦ. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔμελλε μέγα λυπήσειν εἰς τὴν κοιλίαν ἡ ξανθὴ χολὴ καταῤῥέουσα, κακῶς ὑπερεῖδε τῆς ὠφελείας ἡ φύσις, ἣν ἐκ τοῦ ῥύπτειν ἐφ᾽ ἡμέρᾳ τὸ γλίσχρον περίττωμα παρέχειν ἂν ἡμῖν ὁ χυμὸς οὗτος. εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὕτω μικρὸν, ὡς διὰ τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας ἱκανῶς ἐπανορθοῦσθαι δύνασθαι, τὰ δ᾽ ἐπόμενα τούτῳ καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος ἦν, ὡς ἄρδην ἀνατρέπεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, οὐκ οἶδα πῶς ἀχαριστότερος οὐκ ἂν εἴη τις εἰς τὴν οὕτω προνοησαμένην ἑαυτοῦ φύσιν, ἢ τῶν δικαίων ἐπαίνων φθονερώτερος, εἰ δέον ὑμνεῖν αὐτὴν, ὁ δὲ καὶ προσεγκαλοίη. ὅτῳ γ᾽ οὖν ἀγνοεῖται ξανθῆς χολῆς τὴν δύναμιν

δύναμιν ἱκανῶς θαυμασίαν ὑπάρχουσαν δάκνουσάν τε καὶ ῥύπτουσαν ἅπαντα; τίς δ' ἀποκρίνας ποτὲ κάτω πλέονα τὸν χυμὸν τοῦτον, οὐκ ᾔσθετο περιγεγενημένης ἐν τοῖς ἐντέροις δήξεως; τίς δ' οὐκ οἶδεν ὡς ἐμέτου χολώδους ἄλλα τέ τινα παθήματα καὶ καρδιαλγίαι δήξεις τε τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἐξ ἀνάγκης προηγεῖται; καὶ μὴν εἰ γινώσκεται πᾶσιν ἡ τῆς ξανθῆς χολῆς δύναμις, οὐ χαλεπὸν ἐξευρεῖν ὅτι πᾶν ἀναξέσει τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, εἴπερ εἰς αὐτὴν συῤῥέοι. καθ' ὃν γὰρ λόγον ἄκρατος ἐμπίπτουσα τοῖς πρώτοις ἐντέροις ἐρεθίζει δάκνουσα καὶ κωλύει μένειν ἐν αὐτοῖς τὴν τροφήν, οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν αἰσθητοτέραν ὑπάρχουσαν τῆς νήστεως, ἠνάγκαζεν ἂν ἀπωθεῖσθαι τὴν τροφὴν κάτω πρὶν πεφθῆναι καλῶς. ἅπαντα γὰρ ἐκκρίνουσιν αἱ σφοδραὶ δήξεις τὰ σιτία. quod eſt: Non igitur parum neque contingenter natura ad ſanitatem animalibus ex decenti applicatione meatus bilem ſuſcipientis prouidit. Cur autem non ad ventriculum inſeruit eius meatus aliquam partem, quum nō paucas & ipſe gignat huiuſmodi ſuperfluitates? Hinc & magis, puto, miraberis eius prouidentiam. Nos enim magis temere eligimus quod confert, quanuis interdum natum ſit magis nocere alius, quàm conferre iis quibus egemus. Natura autem ne in vno quidem ſuo opere temeraria eſt, neque per negligentiam quandoque magnum malum eligit, propter minus bonum, ſed exacta mēſura quātitatem in vnoquoque diſcernens, quod multifariam vtile eſt praui reſpectu, ſemper efficit. Si enim nulla

magna

magna moleſtia debebat triſtare bilis flaua in ventrē influens, male neglexit commoditatem natura, quam abſtergendo quotidie viſcoſam ſuperfluitatem nobis humor ille præbuiſſet. Si vero hoc quidem cōmodum ita paruum eſt, vt per auxilium extrinſecus allatum ſufficienter corrigi poßit, mala vero quæ ſequuntur influentem ventri bilem tam magna ſunt, vt funditus euertatur operatio vētris, neſcio qualiter non erit aliquis admodū ingratus erga naturam quæ ita illi-ipſi præuidit, aut valde inuidus iuſtarum laudum, ſi quā deceret laudare, eam incuſet. Quis denique ignorat flauæ bilis vim ſatis acrem exiſtere & mordentē, abſtergentèmque omnia? Quis autem excernens aliquando inferne copioſum hunc humorem, non ſenſit præcedere inteſtinorum mordicationem? Quis vero non nouit, quod vomitum bilioſum, tum alij quidam affectus, tum mordicatio oris ventris neceſſariò præcedit? Et nimirum ſi ab omnibus flauæ bilis virtus agnoſcitur, nō difficile eſt inuenire totum ventris opus ſubuerti, ſi ad illum confluxerit. Qua enim ratione bilis pura primis inteſtinis incidens, irritat mordicās, & prohibet ne in eis maneat cibus, eadem & ventrem, vt qui exactiore ſenſu ſit præditus quàm ieiunum, cogeret vtique quo cibum deorſum pelleret, priuſquam bene concoqueretur. Incocta enim excernunt cibaria validæ mordicationes. Hanc Galeni ſententiam confirmant etiam ea quæ ſcribit Auicenna, iuniorum medicorum numen & idolum, dum Fen 15. Can. 3. tract. 1. cap. 1. ita inquit: Et pluribus hominibus eſt meatus vnus continuus cum duodeno. Et paulò

pòſt:

poſt: Et non fuit creata in pluribus fellibus via ad ſtomachum, vt lauarentur humiditates cum cholera, ſicut lauantur humiditates inteſtinorum, niſi quia ſtomachus læditur per eas, & patitur nauſeam, & corrumpitur digeſtio in ipſo, per illud quod miſcetur cibo de humore illo. Quid multis opus? eam bilis ad fundum ventriculi venientis commoditatem, quam Mũdinus & ſui ſequaces fingunt, quò cõcoctionem eiuſdem iuuet, neque Auicenna Fen 1. Can. 1. doct. 4. cap. 1. vbi rem hanc ex profeſſo agit, neque quiſquam ex veteribus probat, ſed illam potius explodunt: ob id tanquam commentum omnium frigidiſſimum planè deridẽdum erit. Quî enim paruus igniculus illi membro calefaciendo eſſet neceſſarius, cui tot fornaces, omentum ſcilicet, iecur & lien, & ipſum præterea cor, fons ac principium natiui caloris, ſuum impartiuntur calorem? Hinc rectè Galenus lib. 3. de natural. facul. viſcera quæ ventriculo adiacent, tanquam magno lebeti plures ignis foci, à dextris quidem iecur, à ſiniſtris lienem, ſupernè cor, & tranſuerſum ſeptum & eleuatum & aſſiduè motum, his etiam amplius omentum quod prædicta tegit, ingentem quandam ciborum, qui in illum deuorati ſunt, alterationem facere ſcribit. Quapropter quandocunque meatus is ad vẽtriculum pertingit, naturæ errato & minime eiuſdem prouidentia fiat manifeſtum eſt.

Ieiunum non eandem quam rectũ inteſtinum habere rectitudinem, quemadmodum Razes, Mundinus, ac alij quidam putant.

Razes

CAP. IIII.

R Azes lib. 1. cap. 16. de diſſectione inteſtinorum in eam ſcribit ſententiam: Gracilium autem primum eſt inteſtinum, quod ori inferiori ſtomachi continuari inuenitur, quod duodenum nominatur. Hoc autem ſequitur aliud inteſtinum, quod vocatur ieiunum: quæ duo inteſtina erecta ſtant, & in longitudinem extenduntur corporis. Cui ſubſcribit in ſua anatome Mundinus, ſic dicens: Ieiunum ita vocatur, quia plurimum reperitur vacuũ in bene diſpoſitis. Et cauſa ſuæ vacuationis eſt duplex, ſcilicet rectitudo eius, nam rectum eſt ſicut inteſtinum vltimum. In qua ſententia & Cornelius Celſus eſſe videtur, qui lib. 4. cap. 1. ita ſcribit: Ab ea ieiunum inteſtinum incipit, nõ ita implicitum. Hunc autem ſequitur Alexander Benedictus, qui lib. 2. cap. 8. ſuæ anatomes ad verbũ ferè Celſi ſentẽtiam exprimit, dicens: Inteſtinum eſt quod ieiunum nominant, non ita vt reliqua implicitũ. Quibus vtique verbis ſinguli iam citati autores falſiſsime de ieiuno protulerunt, quod veriſsime de duodeno dicere potuerũt: hoc enim haud ſecus quàm poſtremum inteſtinum circumuolutionibus caret. Teſtis eſt Galenus qui lib. 5. de vſu partium in hunc modum ſcribit:

εἰ δέ γε συνῆπτο τῷ πυθμένι τῆς κοιλίας ἡ νῆστις, αἱ κατ' ἐκείνην ἂν ἕλικες οὐ σμικρὰν στενοχωρίαν εἰργάζοντο. ταῦτα δὴ προορωμένη, τὸ πρῶτον ἁπάντων ἔντερον τὸ τῇ γαστρὶ συνημμένον, οὐκ εἰς ἕλικας εὐθέως ἐπέκαμψεν, ἀλλ' εἰς τοσοῦτον προήγαγε κατὰ τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένον, εἰς ὅσον ἔμελλεν ἱκανὴν εὐρυχωρίαν παρέξειν

τοῖς

τοῖς πεφθεμένοις σώμασιν. ἐφεξῆς δ' ἐκείνῳ ἑλίττεται καὶ κάμπτεται, καὶ καλεῖται τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἐντέρων νῆστις, ὅτι διὰ παντὸς εὑρίσκεται κενὸν, οὐδὲ τοὐλάχιστον ἐν ἑαυτῷ τροφῆς περιέχον. ὅσον δὲ μεταξὺ ταύτης τε καὶ τοῦ πυθμένος τῆς κοιλίας ἀνέλικτον ἔμεινε, δι' ἣν εἶπον αἰτίαν, ἔθος τοῦτο τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι τὴν εἰς τὸ ἔντερον ἔκφυσιν ὀνομάζειν. quod eſt: Si vero copulatum eſſet fundo vẽtris ieiunum, circumuolutiones eius haud modicam ibi efficerent anguſtiam. Hæc igitur præuidens natura, primum omnium inteſtinum, quod ventri eſt cõiunctum, non ad circumuolutiones anfractúſve cõfeſtim flexit, ſed eatenus produxit ipſum in dorſo extẽſum, quatenus debebat ſufficiens ſpaciũ præbere prædictis corporibus. Deinceps autem circumuoluitur & flectitur, vocatúrque hæc pars inteſtinorum, ieiunum, eo quod ſemper inuenitur vacuum, neque minimum quidem cibi in ſe continens. Quantumcunque vero inter hoc & fundum vẽtris non circumuolutum permanſit, propter cauſam no bis dictam, conſuetudo eſt diſſectioni corporis operam nauantibus viris, inteſtinum hoc exortum nominare. Ex quibus Galeni verbis non ſolum duodenum anfractibus carere manifeſtum fit, ſed etiam ieiunum conuolui in orbes, miniméque rectum eſſe conuincitur. Id quod libro etiam ſexto anat. admin. Galenus ſic ſcribẽs indicat: καταχάμπτεται πολυειδῶς εἰς ἕλικα ἀγγείων παμπόλλων πλῆθος ἔχουσαν, ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται. id eſt: Multifariã conuolui in orbes anfractúſve

vaſorum

vaſorum complurium ſerie contextos, quod ieiunum nominant, quia ſemper inane eſt. Auicen. *quoque* Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. *idem oſtendit, ſic dicens:* Et *pars inteſtini quod ſequitur duodenum, nominatur ieiunum, & in hac parte eſt initium circumuolutionis & circuitionis.* Autor *etiam librorum de iuuamẽtis membrorum, neque enim* Gal. *eſt, ſed alterius cuiuſdam, qui librum* Gal. *de vſu partium in compendiũ redigere voluit, lib. 6. cap. 2. iam dictis conſentit, in hunc ſcribens modum:* Et *prouidentia creatoris indigentia illarum venarum & neruorum loco amplo nõ poſuit in primo inteſtino inuolutiones, ſed locauit ipſum recte extẽſum ſuper dorſum.* Et *cum iſtud inteſtinũ pertranſit ad paruã remotionem inuoluebatur, & pars inuoluta ex inteſtino dicitur ieiunũ.* Itaque *ſole clarius* Razem *ac* Mundinum *hallucinatos eſſe, quod ieiunum circumuolutionibus planè deſtitutum ſcripſerint.* Neque Mundinum *ſuum* Carpus *ille* Bo-*nonienſis ab errore vindicare poteſt, dicens id inteſtini parte ſuperiore eſſe rectum, inferiore vero implicitum.* Nam *rectum in vniuerſum* … *ſare ait.* Razes *etiam rectum eſſe ſu* … *ũ,*
quod tam ſuperiore qua … *b.*
caret, eſſe aſſerit. It …
qui olim anato …
quoque p …
turpi …
t … *li-*
… *rit, qui*
… *tior fue-*
rit.

Carpus Mundinũ ab errore vindicare nõ poteſt.

Galeni anatomici libri diligẽter p… beſt…

rit. Et certe nulla alia cauſa factum eſt, vt tot in anatome hodie committantur errata, niſi quod tanti viri libris prioris ſeculi medici caruerint, quos hodie renaſcentibus vndique bonis autoribus, dei benignitate vobis habere contingit. Vtinam autem omnia eius anatomica haberemus, ita enim aliorum opera nobis non opus foret. Quàm multa vero perierint, ex libro ſuo quem de propriis libris ſcripſit, ſciri poteſt.

Ad ileon ſiue tenue inteſtinum non plures pertingere venas quàm ad vllum aliud inteſtinorum, id quod Mundinus præter veritatem aſſerit.

CAP. V.

Mundinus de ileo inter cætera ſic ſcribit: Ad ipſum perueniũt plures venæ meſaraicæ, quàm ad aliquod aliud inteſtinum. Mundini ſententiæ ſubſcribit Carpus, qui de ileo in eum ſcribit modũ: In iſto inte[illegible] ſunt plures meſaraicæ quàm in aliquo alio [illegible]am longitudinem. Sed quantum à vero de[illegible]erque, facile deprehendet, qui veterum, [illegible]xime, e[illegible]re ſententiam paulò diligen[illegible]erit, t[illegible]d inteſtinum quod ieiunum [illegible], mu[illegible]àm ad ileon venire venas [illegible]t. Is e[illegible]min. anat. ita ſcribit: τούτου [illegible] ἕξῆς [illegible], καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τοιῶδε. [illegible] τε μήτε κενὸν εὑρί-κει, [illegible]ων ἔχειν ἀγγείων πλῆθος.

id

id eſt: Inde tenue inteſtinum eſt, ſubſtantia huic ſimile. Differt autem, quod neque vacuum reperiatur, neque tot vaſis ſcateat. Quibus verbis aperte admodũ teſtatur Galenus ieiunum vaſorum multitudine vincere ileon, quod non tot ſicut ieiunum vaſis ſcatet. Id quod cõfirmat lib. 5. de Vſu partiũ, ſic dicens: πρῶτον τῶν πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν ἐν τῇ γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ πεφθεῖσαν τροφήν. ἡ θέσις δ' αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ παμπόλλων εἰσὶν ἐν αὐτῇ στόματα. *quod eſt: Primum omnium inteſtinorũ ieiunum ſuſcipit in chylum verſum & concoctum in ventre cibum. Situs autem eius eſt prope hepar, vaſorum vero multorum ſunt in eo ora. Sic & lib. 6. ther. meth. cap. 4. ieiunũ multo plures habere venas innuit, dum ita ait:* εὐίατα μὲν οὖν τὰ παχέα τῶν ἐντέρων, δυσιατώτερα δὲ τὰ λεπτά. παντάπασι δὲ ἀνίατος ἡ νῆστις, διά τε τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὸ λεπτὸν καὶ νευρῶδες τοῦ χιτῶνος. *hoc eſt: Craſſa quidem inteſtina facilia ſanatu ſunt, econtrario difficilia quæ tenuia ſunt. Ieiunum tamen omnino incurabile eſt, tum propter multitudinem magnitudinémque vaſorum, quod tunica eius prætenuis neruoſáque ſit. Autor denique librorum de iuuamẽtis membrorum lib. 6. cap. 2. idem aſtruit, dicens: Inteſtinum ieiunum eſt propinquum hepati, ac pertingunt ad ipſum multarũ venarũ ora. Et bilis flaua defluit per ſuos meatus in primum, quod ſuper ipſum eſt. Et quia iſtud propinquiſſimum hepati inter omnia membra, quando hepar caruerit cibo, & fuerit vacuatum ab eo, capiet eum ex*

propinquiorẽ

propinquiore ſibi loco, ſcilicet, ab inteſtino ieiuno, & à venis cum attractione. Sed nemo apertius Mundini errorem confutat quàm Auic. qui Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. in eam ſcribit ſententiam: Et nominatur hoc inteſtinum ieiunum, quoniam ipſum inuenitur ſecundum plurimum vacuum & inanitum, & cauſa in hoc eſt connexio duarum rerum, quarum vna eſt, quoniam illud quod attrahitur ad ipſum de multitudine chyli, velociter ſeparatur ab eo, portio nanque eius attrahitur ad hepar, quoniã plures venarũ meſaraicarum cõtinuatæ ſunt huic inteſtino, quoniã hoc inteſtinũ eſt propinquius hepati, quàm alia inteſtina. Et non eſt in aliquo inteſtinorũ de ramis meſaraicæ, quantum eſt in eo. Ex quibus omnibus abunde liquet, & teſtiũ multitudine, rationéq; ipſa, de errore conuictos eſſe & Mundinũ & huius interpretẽ Carpum. Ieiunum enim inteſtinum cum iecori valde vicinum ſit, fieri non poteſt quin vaſorum ad ipſum pertingentium multitudine reliqua omnia vincat inteſtina.

Stercora ſeu alui excrementa in ventriculo nõ generari, vt Auicenna ac alii nonnulli hunc ſequentes ſentire videntur.

CAP. VI.

Avicen. Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. de inteſtinorum anatome in hunc modum ſcribit: Penetranti in meri nõ attribuitur ex virtutibus naturalibus niſi virtus vna. Penetrãs autem in inteſtino, primo patitur à duabus virtutibus, quarum vna eſt expulſiua, quæ eſt in ſtomacho, & altera eſt attractiua, quæ eſt

in inteſtinis, & adiuuat eam fæx, quæ prouenit propter ſummam cibi, & fit facilis propter illud expulſio per viam temperatæ amplitudinis. Quibus verbis poſtremis manifeſte Auic. ſatis innuit ſe in ea eſſe ſententia, vt fæces ſeu ſtercora in ſtomacho generari putet: euidenter enim ait vi attractiua duodeni & aliorum inteſtinorum, fæcem à ſtomacho expulſam attrahi. Quæ etiam verba Gētilis enarrans, ita fæces ab inteſtinis trahi, ſicuti à veſica vrinam ſcribit. Cum tamen Gal. in lib. 4. de vſu part. & multis etiam aliis locis, teſtetur inteſtina nullam planè attractricem habere facultatem, quod ſcilicet villis rectis, per quos attractio fit, careāt. Præſertim vero lib. 3. de fac. natu. vbi ſic ſcribit: ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐντέρων στρογγύλαι καθ' ἑκάτερον τῶν χιτώνων αἱ ἶνές εἰσι. συστέλλονται γὰρ μόνον, ἕλκουσι δ' οὐδέν. ἡ γαστὴρ δὲ τῶν ἰνῶν τὰς μὲν εὐθείας ἔχει, χάριν ὁλκῆς, τὰς δ' ἐγκαρσίας ἕνεκα περιστολῆς. *quod eſt: Singulis quidem inteſtinis circulares in vtraque tunica fibræ ſunt. Cūtrahuntur enim duntaxat, nec quicquam trahunt. At venter alias fibrarum rectas habet, quibus ſcilicet trahat, alias trāſuerſas, quibus conſtringat. Auicen. opinionem ſequitur Iacobus Forliuienſis, qui ſecūda particula aphor. quærens in quo loco corporis fæx vel egeſtio ſuam recipiat formam, ita ſcribit: Stercoris forma ſubſtantialis in corpore naturaliter diſpoſito, & debite recto acquiritur in ſtomacho. Separatio autem & depuratio fæcis à chylo, & accidentalium diſpoſitionum acquiſitio, quibus fæx à chylo diſcernitur, acquiritur in inteſtinis. Quibus vtique verbis manifeſtiſſime*

feſtiſſime indicat, ſtercora ſuam formam ſubſtantialem ſeu eſſentiam prius in ſtomacho, ac deinde accidẽtalem, hoc eſt figuram & colorem in inteſtinis acquirere. Quod ſi enim in inteſtinis per depurationem atque ſeparationem tantum à chylo, vt ipſe inquit, fiunt ſtercora, certo certius eſt eorundem eſſentiam in ventriculo prius eſſe procreatam, aliàs nanque à chylo iam ſegregari non poſſent. Cuius ſentẽtiæ quoque fuiſſe videtur Alex Benedictus lib. 2. cap. 7. vbi ſcilicet ait, excrementa in colo inteſtino diutius immorari, atque ibi quandam effigiem ſuſcipere. Verum falſum docere omnes, quis eſt qui vel à limine medicinam ſolidam ſalutauerit, qui neſciat? Satis enim conſtat quouis tempore in ſanitate integra fruentibus hominibus ſecũdum vtraſque formas in inteſtinis generari ſtercora per alterationem quæ ad ſubſtantiam terminatur. Materiã quidem ex qua fit ſtercus, in vẽtriculo gigni fatemur, nondum tamẽ eſſe ſtercus dicimus, donec ad tenuia inteſtina proueniat: perinde vt materiam vrinæ in vẽtriculo ex cibis & potibus generari concedimus, nec tamen vrinam adhuc eſſe dicimus, donec in renibus formam ſuam ſubſtantialem recipiat. Quod autem non in vẽtriculo ſed in tenuibus magis inteſtinis generetur ſtercus, teſtatur Gal. qui li. 3. de fac. natur. ſic ſcribit. δέδεικται γὰρ οὖν καὶ πρόσθεν, ὡς οὐδὲν εἰς τὴν ἐναντίαν ἀθρόως μεθίσταται ποιότητα. πῶς οὖν ὁ ἄρτος αἷμα γίνεται; πῶς δὲ τὸ τεῦτλον, ἢ ὁ κύαμος, ἢ τι τῶν ἄλλων, εἰ μὴ πρότερον τινα ἑτέραν ἀλλοίωσιν ἐδέξατο; πῶς δ' ἡ κόπρος εὐθὺς ἐν τοῖς λεπτοῖς ἐν-

τέροις ἀθρόως γινηθήσεται; τί γὰρ ἐν τούτοις σφοδρότερον εἰς ἀλλοίωσιν ἔστι τῶν κατὰ τὴν γαστέρα; πότερον τῶν χιτώνων τὸ πλῆθος, ἢ τῶν γειτνιώντων σπλάγχνων ἡ πρόθεσις, ἢ τῆς μονῆς ὁ χρόνος, ἢ σύμφυτός τις ἐν τοῖς ὀργάνοις θερμασία; καὶ μὴν κατ᾽ οὐδὲν τούτων πλεονεκτεῖ τὰ ἔντερα τῆς γαστρός. τί ποτ᾽ οὖν ἐν μὲν τῇ γαστρὶ νυκτὸς ὅλης πολλάκις μείναντα τὸν ἄρτον, ἔτι φυλάττεσθαι βούλονται τὰς ἀρχαίας διασώζοντα ποιότητας ἐπειδὰν δ᾽ ἅπαξ ἐμπέσοι τοῖς ἐντέροις εὐθὺς γίνεσθαι κόπρον; quod eſt: Monſtratum nanque ſuprà eſt, nihil in contrariam qualitatem totum ſimul migrare. Ergo quo modo ſanguis ex pane? quomodo ex beta fabáve, aut reliquis id genus, niſi hæc alteram prius mutationem ſint adepta? Iam quomodo in tenuibus inteſtinis confeſtim ſtercus fiet? Quid enim in his efficacius ad alterationem exiſtit, iis quæ ſunt circa ventrem? Num tunicarum numerus, an circumpoſitorũ viſcerum vicinitas, an moræ ſpacium, an innatus quidam in inſtrumentis calor? Atqui nullo horum ſuperant inteſtina ventrem. Cur igitur vbi panis tota ſæpe nocte moratus eſt in ventre, etiam ſeruari eum volunt ac priſtinas ſuas qualitates tueri, vbi ſemel inteſtinis incidit, ſtatim effici ſtercus? Quibus ſanè verbis Gale. abunde monſtrat ſtercora in tenuibus fieri inteſtinis, non quidẽ per ſeparationẽ atque depurationem à chylo, vt Ferlinienſis putat, ſed per alterationẽ potius quæ ad ſubſtantiam terminatur: oportet enim vt prius alteram quandam mutationem quàm ſtercus fiant, adipiſcantur,

tur,

tur, id quod iterum eodem libro teſtatur Gal. *ita ſcribens :* οὐ γὰρ δὴ τὰ μὲν σιτία τὴν ἀρχαίαν ὑπαλλάττει ποιότητα ταχέως οὕτως, ὥστ᾽ ἐπειδὰν ἐμπέσῃ τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις εὐθὺς εἶναι κόπρον. *id eſt :* Nõ *enim profectò cibi ipſi adeò celeriter priorem qualitatem deponunt, vt protinus poſtquam in tenuia inteſtina deſcenderint, ſtercus fiant. Quaſi dicat, opus eſſe & in tenuibus inteſtinis mutatione prioris qualitatis, vt ſtercus fiant. Ita vt planè ementitũ ſit in ſtomacho generari ſtercora.* Galenus *denique libro* 5. *de vſu partium corporis humani rationem indicans, cur ieiunum inteſtinum dictum ſemper vacuum exiſtat, inter cætera ſic ſcribit :* σφοδρότης δ᾽ ἐνεργείας προσγίνεται μήπω τῆς χολῆς μεμιγμένης τοῖς περιττώμασι, ἀλλ᾽ ἔτι περιρρεούσης ἀκράτου κατ᾽ αὐτοὺς τοὺς χιτῶνας τῶν ἐντέρων, καὶ δακνούσης αὐτὰ, καὶ πρὸς τὴν ἔκκρισιν ἐρεθιζούσης. *hoc eſt :* V*ehementior vero actio efficitur, quando bilis nondum permixta eſt excrementis, ſed adhuc circumfluit pura ſecundum ipſas inteſtinorum tunicas, mordétque ipſa & ad excretionem excitat.* S*i vero bilis quæ adhuc ab excrementis pura eſt ad ieiunum confluit, quomodo verum eſſe poteſt ſtercora ſeu excrementa in ventre procreari?* H*inc* A*uicennam quoque ſibi contradicere neceſſe eſt, quum loco iam ſæpius citato probat ſecundum in ordine inteſtinum ſemper vacuum reperiri, quia videlicet cholera citrina venit ad hoc inteſtinum pura, hoc eſt impermixta fæcibus, ita enim* A*uicen. interpretes exponunt.* N*am ſi fæx, iuxta huius alibi ſententiam,*

triculus,magnum euitare malum voluit, crebram videlicet ciborum euomitionē. Cuius rei locuples teſtis eſt Gal.qui lib.5.de uſu partium in hūc modū ſcribit: οὔκουν σμικρὸν, οὐδὲ τὸ τυχὸν, ἡ φύσις εἰς ὑγείαν τοῖς ζώοις ἐκ τῆς ἐπικαίρου καταφύσεως τοῦ χοληδόχου πόρου προυνοήσατο. τί δή ποτ' οὖν οὐκ εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τινα μοῖραν ἐνέφυσεν, οὐκ ὀλίγα γε καὶ αὐτὴν ἀφελκύουσαν τὰ τοιαῦτα περιττώματα; ταύτῃ καὶ μᾶλλον οἶμαί σε θαυμάσειν αὐτῆς τὴν πρόνοιαν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπερισκεπτότερον αἱρούμεθα τὸ λυσιτελοῦν, εἰ καὶ τύχοι ποτὲ μειζόνως εἰς ἕτερα βλάπτειν πεφυκὸς, ἢ ὠφελεῖν εἰς ἃ χρῄζομεν. ἡ φύσις δ' οὐ καθ' ἓν τῶν αὐτῆς ἔργων ἀπερίσκεπτος, οὐδ' ὑπὸ ῥαθυμίας ἐνίοτε μεγάλα κακὰ αἱρουμένη διὰ ἔλαττον ἀγαθὸν, ἀλλ' ἀκριβεῖ μέτρῳ τὸ ποσὸν ἐν ἑκάστῳ κρίνουσα, πολλαπλάσιον ἀεὶ τὸ χρηστὸν ἀποτελεῖ τοῦ μοχθηροῦ. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔμελλε μέγα λυπήσειν εἰς τὴν κοιλίαν ἡ ξανθὴ χολὴ καταῤῥέουσα, κακῶς ὑπερεῖδε τῆς ὠφελείας ἡ φύσις, ἣν ἐκ τοῦ ῥύπτειν ἐφ' ἡμέρᾳ τὸ γλίσχρον περίττωμα παρέχειν ἂν ἡμῖν ὁ χυμὸς οὗτος. εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὕτω μικρὸν, ὡς διὰ τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας ἱκανῶς ἐπανορθοῦσθαι δύνασθαι, τὰ δ' ἐπιμελῆ τούτῳ καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος ἦν, ὡς ἄρδην ἀναστρέπεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, οὐκ οἶδα πῶς ἀχαριστότερος οὐκ ἂν εἴη τὶς εἰς τὴν οὕτω προνοησαμένην ἑαυτοῦ φύσιν, ἢ τῶν δικαίων ἐπαίνων φθονερώτερος, εἰ δέον ὑμνεῖν αὐτὴν, ὁ δὲ καὶ προσεγκαλοίη. Ὡς γ' οὖν ἀγνοεῖται ξανθῆς χολῆς τὴν δύναμιν

δύναμιν ἱκανῶς δριμεῖαν ὑπάρχουσαν δάκνουσάν τε καὶ ῥύπτουσαν ἅπαντα; τίς δ᾽ ἀποκρίνας ποτὲ κάτω πλέονα τὸν χυμὸν τοῦτον, οὐκ ᾔσθετο προηγησαμένης ἐν τοῖς ἐντέροις δήξεως; τίς δ᾽ οὐκ οἶδεν ὡς ἐμέτου χολώδους ἄλλα τέ τινα παθήματα καὶ καρδιαλγίαν δῆξις τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἐξ ἀνάγκης προηγεῖται; καὶ μὴν εἰ γινώσκεται πᾶσιν ἡ τῆς ξανθῆς χολῆς δύναμις, οὐ χαλεπὸν ἐξευρεῖν ὅτι πᾶν ἀνατρέψει τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, εἴπερ εἰς αὐτὴν συῤῥέοι. καθ᾽ ὃν γὰρ λόγον ἄκρατος ἐμπίπτουσα τοῖς πρώτοις ἐντέροις ἐρεθίζει δάκνουσα καὶ κωλύει μένειν ἐν αὐτοῖς τὴν τροφήν, οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν αἰσθητοτέραν ὑπάρχουσαν τῆς νήστεως, ἠνάγκαζεν ἂν ἀπωθεῖσθαι τὴν τροφὴν κάτω πρὶν πεφθῆναι καλῶς. ἄπεπτα γὰρ ἐκκρίνουσιν αἱ σφοδραὶ δήξεις τὰ σιτία. *quod eſt:* Non *igitur parum neque contingenter natura ad ſanitatem animalibus ex decenti applicatione meatus bilem ſuſcipientis prouidit.* Cur *autem non ad ventriculum inſeruit eius meatus aliquam partem, quum nõ paucas & ipſe gignat huiuſmodi ſuperfluitates?* Hinc *& magis, puto, miraberis eius prouidentiam.* Nos *enim magis temere eligimus quod confert, quamuis interdum natum ſit magis nocere alijs, quàm conferre iis quibus egemus.* Natura *autem ne in vno quidem ſuo opere temeraria eſt, neque per negligentiam quandoque magnum malum eligit, propter minus bonum, ſed exacta mẽſura quãtitatem in vnoquoque diſcernens, quod multifariam vtile eſt praui reſpectu, ſemper efficit.* Si *enim nulla magna*

magna moleſtia debebat triſtare bilis flaua in ventrē influens, male neglexit commoditatem naturæ, quam abſtergendo quotidie viſcoſam ſuperfluitatem nobis humor ille præbuiſſet. Si vero hoc quidem cōmodum ita paruum eſt, vt per auxilium extrinſecus allatum ſufficienter corrigi poſſit, mala vero quæ ſequuntur influentem ventri bilem tam magna ſunt, vt funditus euertatur operatio vētris, neſcio qualiter non erit aliquis admodū ingratus erga naturam quæ ita illi ipſi præuidit, aut valde inuidus iuſtarum laudum, ſi quā deceret laudare, eam incuſet. Quis denique ignorat flauæ bilis vim ſatis acrem exiſtere & mordentē, abſtergentèmque omnia? Quis autem excernens aliquando inferne copioſum hunc humorem, non ſenſit præcedere inteſtinorum mordicationem? Quis vero non nouit, quod vomitum bilioſum, tum alij quidam affectus, tum mordicatio oris ventris neceſſariò præcedit? Et nimirum ſi ab omnibus flauæ bilis virtus agnoſcitur, nō difficile eſt inuenire totum ventris opus ſubuerti, ſi ad illum confluxerit. Qua enim ratione bilis pura primis inteſtinis incidens, irritat mordicās, & prohibet ne in eis maneat cibus, eadem & ventrem, vt qui exactiore ſenſu ſit præditus quàm ieiunum, cogeret vtique quo cibum deorſum pelleret, priuſquam bene concoqueretur. Incocta enim excernunt cibaria validæ mordicationes. Hanc Galeni ſen tentiam confirmant etiam ea quæ ſcribit Auicenna, iuniorum medicorum numen & idolum, dum Fen 15. Can. 3. tract. 1. cap. 1. ita inquit: Et pluribus hominibus eſt meatus vnus continuus cum duodeno. Et paulò pòſt:

poſt: Et non fuit creata in pluribus fellibus via ad ſtomachum, vt lauarentur humiditates cum cholera, ſicut lauantur humiditates inteſtinorum, niſi quia ſtomachus læditur per eas, & patitur nauſeam, & corrumpitur digeſtio in ipſo, per illud quod miſcetur cibo de humore illo. Quid multis opus? eam bilis ad fundum ventriculi venientis commoditatem, quam Mũdinus & ſui ſequaces fingunt, quò cõcoctionem eiuſdem iuuet, neque Auicenna Fen 1. Can. 1. doct. 4. cap. 1. vbi rem hanc ex profeſſo agit, neque quiſquam ex veteribus probat, ſed illam potius explodunt: ob id tanquam commentum omnium frigidiſsimum planè deridẽdum erit. Quî enim paruus igniculus illi membro calefaciendo eſſet neceſſarius, cui tot fornaces, omentum ſcilicet, iecur & lien, & ipſum præterea cor, fons ac principium natiui caloris, ſuum impartiuntur calorem? Hinc rectè Galenus lib. 3. de natural. facul. viſcera quæ ventriculo adiacent, tanquam magno lebeti plures ignis foci, à dextris quidem iecur, à ſiniſtris lienem, ſupernè cor, & tranſuerſum ſeptum & eleuatum & aſſidue motum, his etiam amplius omentum quod prædicta tegit, ingentem quandam ciborum, qui in illum deuorati ſunt, alterationem facere ſcribit. Quapropter quandocunque meatus is ad vẽtriculum pertingit, naturæ errato & minime eiuſdem prouidentia fiat manifeſtum eſt.

Ieiunum non eandem quam rectũ inteſtinum habere rectitudinem, quemadmodum Razes, Mundinus, ac alij quidam putant.

Razes

CAP. IIII.

RAzes lib. 1. cap. 16. de diſſectione inteſtinorum in eam ſcribit ſententiam: Gracilium autem primum eſt inteſtinum, quod ori inferiori ſtomachi continuari inuenitur, quod duodenum nominatur. Hoc autem ſequitur aliud inteſtinum, quod vocatur ieiunum: quæ duo inteſtina erecta ſtant, & in longitudinem extenduntur corporis. Cui ſubſcribit in ſua anatome Mundinus, ſic dicens: Ieiunum ita vocatur, quia plurimum reperitur vacuũ in bene diſpoſitis. Et cauſa ſuæ vacuationis eſt duplex, ſcilicet rectitudo eius, nam rectum eſt ſicut inteſtinum vltimum. In qua ſententia & Cornelius Celſus eſſe videtur, qui lib. 4. cap. 1. ita ſcribit: Ab ea ieiunum inteſtinum incipit, nõ ita implicitum. Hunc autem ſequitur Alexander Benedictus, qui lib. 2. cap. 8. ſuæ anatomes ad verbũ ferè Celſi ſentẽtiam exprimit, dicens: Inteſtinum eſt quod ieiunum nominant, non ita vt reliqua implicitũ. Quibus vtique verbis ſinguli iam citati autores falſiſsime de ieiuno protulerunt, quod veriſsime de duodeno dicere potuerũt: hoc enim haud ſecus quàm poſtremum inteſtinum circumuolutionibus caret. Teſtis eſt Galenus qui lib. 5. de vſu partium in hunc modum ſcribit: εἰ δέ γε συνῆπτο τῷ πυθμένι τῆς κοιλίας ἡ νῆστις, αἱ κατ' ἐκείνην ἂν ἕλικες οὐ σμικρὰν στενοχωρίαν εἰργάζοντο. ταῦτα δὴ προορωμένη, τὸ πρῶτον ἁπάντων ἔντερον τὸ τῇ γαστρὶ συνημμένον, οὐκ εἰς ἕλικας εὐθέως ἐπέκαμψεν, ἀλλ' εἰς τοσοῦτον προήγαγε κατὰ τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένον, εἰς ὅσον ἔμελλεν ἱκανὴν εὐρυχωρίαν παρέξειν

τοῖς

τοῖς προειρημένοις σώμασιν. ἐφεξῆς δ' ἐκείνων ἑλίττεται καὶ κάμπτεται, καὶ καλεῖται τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἐντέρων νῆστις, ὅτι διὰ παντὸς εὑρίσκεται κενὸν, οὐδὲ τοὐλάχιστον ἐν ἑαυτῷ τροφῆς περιέχον. ὅσον δὲ μεταξὺ ταύτης τε καὶ τοῦ πυθμένος τῆς κοιλίας ἀνέλικτον ἔμεινε, δι' ἣν εἶπον αἰτίαν, ἔθος τοῦτο τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι τὴν εἰς τὸ ἔντερον ἔκφυσιν ὀνομάζειν. *quod eſt: Si vero copulatum eſſet fundo vẽtris ieiunum, circumuolutiones eius haud modicam ibi efficerent anguſtiam. Hæc igitur præuidens natura, primum omnium inteſtinum, quod ventri eſt cõiunctum, non ad circumuolutiones anfractúſve cõfeſtim flexit, ſed eatenus produxit ipſum in dorſo extẽſum, quatenus debebat ſufficiens ſpaciũ præbere prædictis corporibus. Deinceps autem circumuoluitur & flectitur, vocatúrque hæc pars inteſtinorum, ieiunum, eo quod ſemper inuenitur vacuum, neque minimum quidem cibi in ſe continens. Quantumcunque vero inter hoc & fundum vẽtris non circumuolutum permanſit, propter cauſam nobis dictam, conſuetudo eſt diſſectioni corporis operam nauantibus viris, inteſtinum hoc exortum nominare. Ex quibus Galeni verbis non ſolum duodenum anfractibus carere manifeſtum fit, ſed etiam ieiunum conuolui in orbes, miniméque rectum eſſe conuincitur. Id quod libro etiam ſexto anat. admin. Galenus ſic ſcribẽs indicat:* κατακάμπτεται πολυειδῶς εἰς ἕλικα ἀγγείων παμπόλλων πλῆθος ἔχουσαν, ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται. *id eſt: Multifariã conuolui in orbes anfractúſve*

vaſorum

vaſorum complurium ſerie contextos, quod ieiunum nominant, quia ſemper inane eſt. Auicen. quoque Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. idem oſtendit, ſic dicens: Et pars inteſtini quod ſequitur duodenum, nominatur ieiunum, & in hac parte eſt initium circumuolutionis & circuitionis. Autor etiam librorum de iuuamẽtis membrorum, neque enim Gal. eſt, ſed alterius cuiuſdam, qui librum Gal. de vſu partium in compendiũ redigere voluit, lib. 6. cap. 2. iam dictis conſentit, in hunc ſcribens modum: Et prouidentia creatoris indigentia illarum venarum & neruorum loco amplo nõ poſuit in primo inteſtino inuolutiones, ſed locauit ipſum recte extẽſum ſuper dorſum. Et cum iſtud inteſtinũ pertranſit ad paruã remotionem inuoluebatur, & pars inuoluta ex inteſtino dicitur ieiunũ. Itaque ſole clarius Razem ac Mundinum hallucinatos eſſe, quod ieiunum circumuolutionibus planè deſtitutum ſcripſerint. Neque Mundinum ſuum Carpus ille Bononienſis ab errore vindicare poteſt, dicens id inteſtini parte ſuperiore eſſe rectum, inferiore vero implicitum. Nam rectum in vniuerſum Mundinus ſtare ait. Razes etiam rectum eſſe ſicut vltimum inteſtinũ, quod tam ſuperiore quàm inferiore parte anfractib. caret, eſſe aſſerit. Ita pauci fuerunt præter Galenum, qui olim anatomica recte tradiderunt. Et ſunt hodie quoque pauciſſimi, qui non in ſcribendis anatomicis turpiter etiam lapſi ſint. Proinde diligenter admonitos velim ſtudioſos, vt Galeni anatomicos libros diligenter perluſtrent, quando nemo vnquam fuerit, qui illo in diſſectionibus vel peritior vel diligentior fuerit:

Carpus Mundinũ ab errore vindicare nõ poteſt.

Galeni anatomici libri diligẽter perluſtrandi.

rit. Et certe nulla alia cauſa factum eſt, vt tot in anatome hodie committantur errata, niſi quod tanti viri libris prioris ſeculi medici caruerint, quos hodie renaſcentibus vndique bonis autoribus, dei benignitate vobis habere contingit. Vtinam autem omnia eius anatomica haberemus, ita enim aliorum opera nobis non opus foret. Quàm multa vero perierint, ex libro ſuo quem de propriis libris ſcripſit, ſciri poteſt.

Ad ileon ſiue tenue inteſtinum non plures pertingere venas quàm ad vllum aliud inteſtinorum, id quod Mundinus præter veritatem aſſerit.

CAP. V.

Mundinus de ileo inter cætera ſic ſcribit: Ad ipſum perueniũt plures venæ meſaraicæ, quàm ad aliquod aliud inteſtinum. Mundini ſententiæ ſubſcribit Carpus, qui de ileo in eum ſcribit modũ: In iſto inteſtino ſunt plures meſaraicæ quàm in aliquo alio propter ſuam longitudinem. Sed quantum à vero deuiauerit vterque, facile deprehendet, qui veterum, Galeni maxime, ea de re ſententiam paulò diligentius excuſſerit, tum enim ad inteſtinum quod ieiunum nominant, multo plures quàm ad ileon venire venas intelliget. Is enim lib. 6. admin. anat. ita ſcribit: τούτῳ δ᾽ ἐφεξῆς ἐστι τὸ λεπτόν, καὶ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν ταὐτὸν τῷδε. διαφέρον δὲ τῷ τε μήτε κενὸν εὑρίσκεται, μήτε τοσούτων ἔχειν ἀγγείων πλῆθος.

id

id eſt: Inde tenue inteſtinum eſt, ſubſtantia huic ſimile. Differt autem, quod neque vacuum reperiatur, neque tot vaſis ſcateat. Quibus verbis aperte admodũ teſtatur Galenus ieiunum vaſorum multitudine vincere ileon, quod non tot ſicut ieiunum vaſis ſcatet. Id quod cõfirmat lib. 5. de vſu partiũ, ſic dicens: πρῶτον πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν ἐν τῇ γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ πεφθεῖσαν τροφήν. ἡ θέσις δ' αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ παμπόλλων εἰσὶν ἐν αὐτῇ στόματα. *quod eſt: Primum omnium inteſtinorũ ieiunum ſuſcipit in chylum verſum & concoctum in ventre cibum. Situs autem eius eſt prope hepar, vaſorum vero multorum ſunt in eo ora. Sic & lib. 6. ther. meth. cap. 4. ieiunũ multo plures habere venas innuit, dum ita ait:* εὐίατα μὲν οὖν τὰ παχέα τῶν ἐντέρων, δυσιατώτερα δὲ τὰ λεπτά. παντάπασι δὲ ἀνίατος ἡ νῆστις, διά τε τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὸ λεπτὸν καὶ νευρῶδες τοῦ χιτῶνος. *hoc eſt: Craſſa quidem inteſtina facilia ſanatu ſunt, econtrario difficilia quæ tenuia ſunt. Ieiunum tamen omnino incurabile eſt, tum propter multitudinem magnitudinémque vaſorum, quod tunica eius prætenuis neruoſáque ſit. Autor denique librorum de iuuamẽtis membrorum lib. 6. cap. 2. idem aſtruit, dicens: Inteſtinum ieiunum eſt propinquum hepati, ac pertingunt ad ipſum multarũ venarũ ora. Et bilis flaua defluit per ſuos meatus in primum, quod ſuper ipſum eſt. Et quia iſtud propinquiſſimum hepati inter omnia membra, quando hepar caruerit cibo, & fuerit vacuatum ab eo, capiet eum ex*

propinquiore

propinquiore ſibi loco, ſcilicet, ab inteſtino ieiuno, & à venis cum attractione. Sed nemo apertius Mundini errorem confutat quàm Auic. qui Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. in eam ſcribit ſententiam: Et nominatur hoc inteſtinum ieiunum, quoniam ipſum inuenitur ſecundum plurimum vacuum & inanitum, & cauſa in hoc eſt connexio duarum rerum, quarum vna eſt, quoniam illud quod attrahitur ad ipſum de multitudine chyli, velociter ſeparatur ab eo, portio nanque eius attrahitur ad hepar, quoniã plures venarũ meſaraicarum cõtinuatæ ſunt huic inteſtino, quoniã hoc inteſtinũ eſt propinquius hepati, quàm alia inteſtina. Et non eſt in aliquo inteſtinorũ de ramis meſaraicæ, quantum eſt in eo. Ex quibus omnibus abunde liquet, & teſtiũ multitudine, rationeq; ipſa, de errore conuictos eſſe & Mundinũ & huius interpretẽ Carpum. Ieiunum enim inteſtinum cum iecori valde vicinum ſit, fieri non poteſt quin vaſorum ad ipſum pertingentium multitudine reliqua omnia vincat inteſtina.

Stercora ſeu alui excrementa in ventriculo nõ generari, vt Auicenna ac alii nonnulli hunc ſequentes ſentire videntur.

CAP. VI.

Avicen. Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. de inteſtinorum anatome in hunc modum ſcribit: Penetranti in meri nõ attribuitur ex virtutibus naturalibus niſi virtus vna. Penetrãs autem in inteſtino, primo patitur à duabus virtutibus, quarum vna eſt expulſiua, quæ eſt in ſtomacho, & altera eſt attractiua, quæ eſt

in inteſtinis, & adiuuat eam fæx, quæ prouenit propter ſummam cibi, & fit facilis propter illud expulſio per viam temperatæ amplitudinis. Quibus verbis poſtremis manifeſte Auic. *ſatis innuit ſe in ea eſſe ſententia, vt fæces ſeu ſtercora in ſtomacho generari putet: euidenter enim ait vi attractiua duodeni & aliorum inteſtinorum, fæcem à ſtomacho expulſam attrahi. Quæ etiam verba* Gētilis *enarrans, ita fæces ab inteſtinis trahi, ſicuti à veſica vrinam ſcribit.* Cum *tamen* Gal. *in lib. 4. de vſu part. & multis etiam aliis locis, teſtetur inteſtina nullam planè attractricem habere facultatem, quod ſcilicet villis rectis, per quos attractio fit, careāt.* Præſertim *vero lib. 3. de fac. natu. vbi ſic ſcribit:* ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐντέρων στρογγύλαι καθ' ἑκάτερον τῶν χιτώνων αἱ ἶνές εἰσι. περιστέλλονται γὰρ μόνον, ἕλκουσιν δ' οὐδέν. ἡ γαστὴρ δὲ τῶν ἰνῶν τῆς μὲν εὐθείας ἔχει, χάριν ὁλκῆς, τὰς δ' ἐγκαρσίας ἕνεκα περιστολῆς. *quod eſt:* Singulis *quidem inteſtinis circulares in vtraque tunica fibræ ſunt.* Cōtrahuntur *enim duntaxat, nec quicquam trahunt.* At *venter alias fibrarum rectas habet, quibus ſcilicet trahat, alias trāſuerſas, quibus conſtringat.* Auicen. *opinionem ſequitur* Iacobus Forliuienſis, *qui ſecūda particula aphor. quærens in quo loco corporis fæx vel egeſtio ſuam recipiat formam, ita ſcribit:* Stercoris *forma ſubſtantialis in corpore naturaliter diſpoſito, & debite recto acquiritur in ſtomacho.* Separatio *autem & depuratio fæcis à chylo, & accidentalium diſpoſitionum acquiſitio, quibus fæx à chylo diſcernitur, acquiritur in inteſtinis. Quibus vtique verbis maniſeſtiſſime*

feſtiſſime indicat, ſtercora ſuam formam ſubſtantialem ſeu eſſentiam prius in ſtomacho, ac deinde accidẽtalem, hoc eſt figuram & colorem in inteſtinis acquirere. Quod ſi enim in inteſtinis per depurationem atque ſeparationem tantum à chylo, vt ipſe inquit, fiunt ſtercora, certo certius eſt eorundem eſſentiam in ventriculo prius eſſe procreatam, aliàs nanque à chylo iam ſegregari non poſſent. Cuius ſentẽtiæ quoque fuiſſe videtur Alex Benedictus lib.2.cap.7. vbi ſcilicet ait, excrementa in colo inteſtino diutius immorari, atque ibi quandam effigiem ſuſcipere. Verum falſum docere omnes, quis eſt qui vel à limine medicinam ſolidam ſalutauerit, qui neſciat? Satis enim conſtat quouis tempore in ſanitate integra fruentibus hominibus ſecũdum vtraſque formas in inteſtinis generari ſtercora per alterationem quæ ad ſubſtantiam terminatur. Materiã quidem ex qua fit ſtercus, in vẽtriculo gigni fatemur, nondum tamẽ eſſe ſtercus dicimus, donec ad tenuia inteſtina proueniat: perinde vt materiam vrinæ in vẽtriculo ex cibis & potibus generari concedimus, nec tamen vrinam adhuc eſſe dicimus, donec in renibus formam ſuam ſubſtantialem recipiat. Quod autem non in vẽtriculo ſed in tenuibus magis inteſtinis generetur ſtercus, teſtatur Gal. qui li.3. de fac. natur. ſic ſcribit. δέδεικται γὰρ οὖν καὶ πρόσθεν, ὡς οὐδὲν εἰς τὴν ἐναντίαν ἀθρόως μεθίσταται ποιότητα. πῶς οὖν ὁ ἄρτος αἷμα γίνεται; πῶς δὲ τὸ τεῦτλον, ἢ ὁ κύαμος, ἢ τι τῶν ἄλλων, εἰ μὴ πρότερον τινα ἑτέραν ἀλλοίωσιν ἐδέξατο; πῶς δ᾽ ἡ κόπρος εὐθὺς ἐν τοῖς λεπτοῖς ἐν-

τέροις ἀθρόως γενηθήσεται; τί γὰρ ἐν τούτοις σφοδρότερον εἰς ἀλλοίωσιν ἐστὶ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα; πότερον τῶν χιτώνων τὸ πλῆθος, ἢ τῶν γειτνιώντων σπλάγχνων ἡ πρόσθεσις, ἢ τῆς μονῆς ὁ χρόνος, ἢ σύμφυτός τις ἐν τοῖς ὀργάνοις θερμασία; καὶ μὴν κατ' οὐδὲν τούτων πλεονεκτεῖ τὰ ἔντερα τῆς γαστρός. τί ποτ' οὖν ἐν μὲν τῇ γαστρὶ νυκτὸς ὅλης πολλάκις μείναντα τὸν ἄρτον, ἔτι φυλάττεσθαι βούλονται τὰς ἀρχαίας διασώζοντα ποιότητας ἐπειδὰν δ' ἅπαξ ἐμπέσοι τοῖς ἐντέροις εὐθὺς γίνεσθαι κόπρον; *quòd eſt: Monſtratum nanque ſuprà eſt, nihil in contrariam qualitatem totum ſimul migrare. Ergo quo modo ſanguis ex pane? quomodo ex beta fabáve, aut reliquis id genus, niſi hæc alteram prius mutationem ſint adepta? Iam quomodo in tenuibus inteſtinis confeſtim ſtercus fiet? Quid enim in his efficacius ad alterationem exiſtit, iis quæ ſunt circa ventrem? Num tunicarum numerus, an circumpoſitorũ viſcerum vicinitas, an moræ ſpacium, an innatus quidam in inſtrumentis calor? Atqui nullo horum ſuperant inteſtina ventrem. Cur igitur vbi panis tota ſæpe nocte moratus eſt in ventre, etiam ſeruari eum volunt ac priſtinas ſuas qualitates tueri, vbi ſemel inteſtinis incidit, ſtatim effici ſtercus? Quibus ſanè verbis Gale. abunde monſtrat ſtercora in tenuibus fieri inteſtinis, non quidẽ per ſeparationẽ atque depurationem à chylo, vt Ferlinienſis putat, ſed per alterationẽ potius quæ ad ſubſtantiam terminatur: oportet enim vt prius alteram quandam mutationem quàm ſtercus fiant, adipiſcantur,*

tur,

tur, id quod iterum eodem libro teſtatur Gal. ita ſcribens: οὐ γὰρ δὴ τά γε σιτία τὴν ἀρχαίαν ὑπαλλάττει ποιότητα ταχέως οὕτως, ὥστ' ἐπειδὰν ἐμπέσῃ τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις εὐθὺς εἶναι κόπρον. *id eſt: Nõ enim profecto cibi ipſi adeò celeriter priorem qualitatem deponunt, vt protinus poſtquam in tenuia inteſtina deſcenderint, ſtercus fiant. Quaſi dicat, opus eſſe & in tenuibus inteſtinis mutatione prioris qualitatis, vt ſtercus fiant. Ita vt planè ementitũ ſit in ſtomacho generari ſtercora. Galenus denique libro 5. de vſu partium corporis humani rationem indicans, cur ieiunum inteſtinum dictum ſemper vacuum exiſtat, inter cætera ſic ſcribit:* σφοδρότης δ' ἐνεργείας προσγίνεται μήπω τῆς χολῆς μεμιγμένης τοῖς περιττώμασι, ἀλλ' ἔτι περιρρεούσης ἀκράτου κατ' αὐτοὺς τοὺς χιτῶνας τῶν ἐντέρων, καὶ δακνούσης αὐτά, καὶ πρὸς τὴν ἔκκρισιν ἐρεθιζούσης. *hoc eſt: Vehementior vero actio efficitur, quando bilis nondum permixta eſt excrementis, ſed adhuc circumfluit pura ſecundum ipſas inteſtinorum tunicas, mordétque ipſa & ad excretionem excitat. Si vero bilis quæ adhuc ab excrementis pura eſt ad ieiunum confluit, quomodo verum eſſe poteſt ſtercora ſeu excrementa in ventre procreari? Hinc Auicennam quoque ſibi contradicere neceſſe eſt, quum loco iam ſæpius citato probat ſecundum in ordine inteſtinum ſemper vacuum reperiri, quia videlicet cholera citrina venit ad hoc inteſtinum pura, hoc eſt impermixta fæcibus, ita enim Auicen. interpretes exponunt. Nam ſi fæx, iuxta huius alibi ſententiam,*

 chylo

chylo commixta trahitur ab inteſtino duodeno, à quo ſtatim deſcẽdit ad ſequens inteſtinum ieiunum nominatum, quomodo poterit cholera citrina pura, hoc eſt impermixta fæcibus, peruenire ad inteſtinum ieiunum, in quo inuenit fæces chylo commixtas, ſicuti & in aliis ſequentibus? Neque enim poſſunt dicere integram fæcum à chylo ſeparationem fieri in inteſtino duodeno nominato, qui aſſerũt fæces chylo permixtas vſque ad monoculum & colon quoque peruenire. Præterea ſtercus in ventriculo non gigni, vel inde colligi poteſt. Si enim in ventriculo generaretur ſtercus, tunc homo quotidie vomeret ſtercus, quotidie etiam ſingultiret, haud aliter quàm ileoſus, cui eiuſmodi ſymptomata nulla alia cauſa eueniunt, niſi quia ſtercus ad ventriculum aſcendit. Teſtis Hippocr. 7. aphor. 10. ſic inquiens: ἐπὶ εἰλεῷ ἔμετος ἢ λύγξ. *quod eſt: In ileo vomitus, aut ſingultus. Et Galenus in eius ſententiæ explicatione, ſic ſcribens:* ἐν τοῖς εἰλεοῖς οὐδὲν ὑπέρχεται κάτω. καὶ τοῦτ' ἔστιν ἴδιον ἀχώριστον τοῦ πάθους. ἔμετος δὲ οὐκ ἀεὶ συνέστιν, ἀλλ' ὅταν ὀλεθρίως ἔχωσι. καὶ εἰ πλέον δὲ παραστρέφονται ἡ κόπρος αὐτοῖς ἐπανέρχεται, καὶ λύζουσιν. *id eſt: In ileis nihil exit per inferiora, & hoc eſt proprium inſeparabile affectus. Vomitus autem non ſemper adeſt. ſed quando exitiales ſunt, & ſi vehementius diſtorquentur, ſtercus eis aſcendit, atque ſingultiunt. Proinde ſi eiuſmodi ſymptomata ſtercus ab inteſtinis ad ventriculum aſcendens efficere poteſt in ileo, quid prohiberet cur non eadem efficeret in ventriculo procreatum?*

creatum? Porrò ſi in ventriculo ſtercus generaretur, minime neceſſarium foret vt in ileo ſtercus ad proximiores ſuperiacentium inteſtinorum partes expelleretur ad ventriculum, adeóque totum tenue inteſtinum pertranſiret, ſi prius ſuam in eo habuiſſet generationem. Sed quid opus in re manifeſta temere verba fundere, cum nemo hodie ſit paulò eruditior, qui non errare Auicennam ſuóſque ea in re ſequaces intelligat.

Meſenterium falſò à quibuſdam inter inteſtina connumerari, quum peculiare potius ab iis membrum ſit.

CAP. VII.

MAcrobius lib. 1. de ſomnio Scipionis, meſenteriũ inter inteſtina iis verbis connumerat: Inteſtina principalia tria, quorum vnum diſſipium vocatur, quod ventrem & cætera inteſtina ſecernit: alterum medium, quod Græci μεσεντέριον dicunt. Quem imitatus eſt Alexã. Benedictus lib. 2. ſuæ anatomes cap. 8. ſic ſcribens: Graciliora deinceps inteſtina ventriculo annexa ſunt. Horum primum quod tenuius vocatur, in ſinus tortuoſos vehementer implicitum eſt & orbes, & inteſtino quod medium Latini, Græci μεσεντέριον καὶ μεσαιεντέριον vocant, ſinguli connectuntur. Ex quibus vtique verbis manifeſtum ſit vtrũque meſenterion inter inteſtina Benedictũ numerare, cum tamen omnium conſenſu ſex tantum inteſtina ſint, & recenſet illa Gal. lib. 5. de vſu par. hum. corp. in hunc modum: πρῶτον μὲν τὴν ἔκφυσιν, δεύτερον δὲ τὴν νῆστιν, τρίτον δὲ τὸ λεπτὸν ἔντερον, καὶ τέταρτον τὸ

 τυφλὸν,

τυφλὸν, καὶ πέμπτον τὸ κῶλον, καὶ ἕκτον τὸ ἀπευθυσμένον. id eſt: Primum eſt exortus, ſecundum ieiunum, tertiũ tenue inteſtinum, quartũ cæcum, quintum colum, ſextum rectũ. Et lib. 6. de anat. adminiſt. hoc pacto: πρῶτον μὲν οὖν ἡ ἔκφυσις. μετὰ δὲ ταύτην ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται. τούτῳ δ' ἐφεξῆς ἐστὶ τὸ λεπτόν. ἐπὶ τούτῳ δ' ἐστὶ τὸ τυφλὸν καλούμενον. εἶτα τὸ κῶλον. ἐφ' ᾧ κατὰ πέρας ἄχρι τῆς ἕδρας ἐκτέταται τὸ ἀπευθυσμένον ὀνομαζόμενον ἔντερον. hoc eſt: Primum itaque exortus. Ab hoc quod ieiunum nominãt, quia ſemper inane eſt. Inde tenue inteſtinum eſt. Deinceps cæcum appellatum. Poſtea colon. Ab hoc in extremo rectum inteſtinum ad ſedem vſque porrectum eſt. In quorum ſanè catalogo meſenterij nulla penitus mentio fit, neque mirum cum peculiaris quædam ab inteſtinis corporis pars ſit, illa ipſa dorſo alligans copulánſve. Quare meſenterion nomen non ideo apud Græcos ſortitum eſt, quod ſit medium inteſtinũ, quandoquidem in numero inteſtinorum non habeatur, ſed potius quod in medio inteſtinorum collocatũ ſit, adeóque nomen illi à ſitu factum eſt. Vocatur autem alio etiam nomine meſaræon, quod omnes quæ ad ipſum ex iecore feruntur venas, cum adiacẽtibus arteriis & neruis, circumquaque ambiat & complectatur. Vtriuſque rei locuples teſtis eſt Galenus, qui lib. 6: de anat. adminiſt. ita ſcribit: τὸ μεσεντέριον ὃ καὶ μεσάραιον ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ τὰς προσηγορίας ἀμφοτέρας θέμενοι. μεσεντέριον μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως, με-

σάραιον

σάρκιον δὲ ἀπὸ τῆς οἰκείας οὐσίας. μέσον τε γὰρ τέτακται τῶν ἐντέρων, καὶ πάσας τὰς ἐξ ἥπατος εἰς αὐτὸ καταφερομένας φλέβας, ἅμα ταῖς παρακειμέναις ἀρτηρίαις τε καὶ νεύροις ἐν κύκλῳ περιλαμβάνει, καθάπερ ἕκαστον τῶν ἐντέρων. *quod eſt:* Meſenterion *quod etiam meſaræon appellant, vtroque nomine ab accidentibus ipſi indito, meſenterio quidem à ſitu, meſaræo autem à peculiari ſubſtātia, nam & medium inter inteſtina ſitum eſt, & omnes venas ex iecore in ipſum deſcendentes vnà cum vicinis arteriis & neruis in orbem complectitur, quemadmodum inteſtina ſingula. Ita & Mūdinus meſenterion ab inteſtinis diſtinguit, quemadmodum omnes alij qui anatomica ſcripſerunt, vt omnium ſit euidentiſsimum aberraſſe* Benedictum, *quod inter inteſtina meſenterium numerauerit.* Libentius *autem eius hominis errata refero, ne ſcilicet huius au toritas improuidis imponat, ſcio enim eius libellum omnium hodie in manibus verſari, quod nemo præter hunc fermè ex recentioribus elegantiæ ſtudioſus fuerit, qui anatomica tractauerit.*

Venas nullas per quas fœtus in vtero vrinam emittit, in ſuminis ſeu abdominis extremam cutim terminari, quemadmodū præter omnem rationem & ſenſum Mundinus & Alexander Benedictus docent.

CAP. VIII.

M*Vndinus de anatomia ventris inferioris inter cætera in eam ſententiā ſcribit: Quarto eſt pars*

quæ

quæ vocatur ſumen, infra vmbilicum per quatuor digitos, & eſt pars in qua venæ quædam terminantur ad cutim, per quas pueri in matrice exiſtentes emittunt aquoſitatem. Et ideo, vt dicit Auicēna, tales venæ & talis pars notior eſt in non natis quàm in perfectis, vt ego monſtraui multoties. Quam Mundini ſententiam ſequitur etiam Alexander Benedictus in lib.2.cap.3. ſuæ anatomes, ita ſcribens: Pars quæ infra vmbilicum ſitum habet ſumē dicitur, ab antiquis abdomen: venas prætenues habet, ſubter cutem diſperſas, quibus in vtero conceptus aquas emittit. Quæ ſanè ſententia quàm erronea ſit, mox oſtendemus, vbi primum quid ſit ſumen explanauerimus. Sumen anatomicis id eſt, quod Græci ἐπιγάστριον, Latini abdomen appellant. Eſt autē ea pars quæ à pube ſurſum verſus ad præcordia peruenit. Et complectitur in ſe ilia, vmbilicum, & vētrem imum, id quod teſtatur Galenus lib.2.aph.comment.35. ſic ſcribens: ἦτρον δὲ ἰδίως ὀνομάζει τὸ κάτω χωρίον τῆς γαστρὸς, ὅσον ἐστὶ μεταξὺ τῶν αἰδοίων, καὶ τοῦ ὀμφαλοῦ. ὡς εἰς τρία ταῦτα διαιρεῖσθαι τὸ σύμπαν ἐπιγάστριον, τὸ ὑποχόνδριον, τὰ ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν, καὶ τὸ ἦτρον. *id eſt: Imum ventrem proprie nominat partem ventris imam, quæ vmbilicum ac pudēda interiacet. Ita vt in hæc tria totum abdomen diuidatur, in ilia, ad vmbilicum attinentia, & ventrem imum. Mundinus vero & Alexand. abuſi vocabulo ſuminis ſeu abdominis, eam partem quæ digitorū quatuor ſpacio infra vmbilicum eſt, dixerunt, atque totius vocabulū perperam parti accōmodarunt. Quibus iam expenſis,*

facile

facile erronea illorum de vrinæ ſœtus in vtero emiſſione ſententia explodi poteſt, nemo enim eſt qui Galenum paulò diligentius excuſſerit, qui neſciat porum quendam eſſe ſecũdum vmbilicum vrachum dictum, qui ex fundo veſicæ fœtus exportat vrinam ad membranam alantoidea nominatam. Sunt enim fœtui vndique membranæ circumpoſitæ, quemadmodum pulchre Galen. lib. 15. de vſu part. monſtrat, ita ſcribens: ὅλον γὰρ περὶ τὸ κυούμενον ἔτι ζῶον ἡ φύσις φιλοτεχνεῖ διαπλάττουσά τε καὶ τροφὴν καὶ πνεῦμα παρὰ τῆς μητρὸς ἐπάγουσα, καὶ χώρας τοῖς περιττώμασιν εὐτρεπίζουσα, χαλεπὸν μὲν ἑρμηνεῦσαι σαφῶς. ὀφθέντα γε μὴν ἀκριβῶς διὰ τῶν ἀνατομῶν εὐθέως ἀναγκάζει θαυμάζειν τὸν θεασάμενον, ὅλῳ μὲν γὰρ αὐτῷ πανταχόθεν ὑμὴν περιβέβληται λεπτός, ὃν ἀμνίον ὀνομάζουσιν, ἐκδεχόμενος τὸν οἷον ἱδρῶτα τοῦ κυουμένου. τούτῳ δ' ἔξωθεν ἕτερος ἐπίκειται λεπτότερος, ὃν ἀλλαντοειδῆ προσαγορεύουσιν, εἰς τὴν κύστιν αὐτοῦ συντετρημένος, ἀθροίζων ἐν ἑαυτῷ τὸ οὖρον ἄχρι τῆς ἀποκυήσεως τὸ οἷον οὖρον τοῦ κυουμένου. τούτοις δ' ἔξωθεν ἐν κύκλῳ περιβέβληται τὸ χορίον, ἅπασαν ὑπαλεῖφον ἔνδον τὴν μήτραν, ὡς μηδαμόθεν ψαύειν αὐτῆς τὸ ἀποκείμενον, καὶ διὰ τούτου μέσου συνάπτεται τῇ μητρὶ τὸ κυούμενον. ἐφ' ἑκάστῳ δὴ στόματι τῶν εἰς τοῦτο τῆς μητρὸς ἐχόντων ἀγγείων, δι' ὧν περ καὶ τὸ καταμήνιον εἰς αὐτὴν ἔφερε, γεννᾶται παρὰ τὸν τῆς κυήσεως καιρὸν ἕτερον ἀγγεῖον, ἀρτηρία μὲν ὑπὸ τῷ τῆς ἀρτηρίας στόματι, φλὲψ δ' ὑπὸ τῷ τῆς φλεβός,

φλεβὸς, ὥστ' εἶναι τὸν ἀριθμὸν ἴσα τὰ γεννώμενα τοῖς εἴσω διὰ μήτρας περαίνουσι στόμασι. συνδεῖται δ' αὐτὰ πρὸς ἄλληλα λεπτὸς μὲν, ἰσχυρὸς δ' ὑμὴν, ἔξωθέν τε περιφυόμενος ἅπασι τοῖς ἀγγείοις, καὶ τῶν ὑστερῶν τοῖς ἐν τοῖς μέρεσιν ἐμφυόμενος οὗτος ὁ ὑμήν. μικρὸν μὲν δὴ τῶν ἀγγείων ἕκαστόν ἐστιν ἵνα πρῶτον ἐκφύεται διὰ μήτρας, οἷον δένδρων ῥιζῶν τῶν εἰς τὴν γῆν καθηκόντων παράπαν. προελθόντα δ' ὀλίγον εἰς ταυτὸν ἀλλήλοις ἔρχεται κατὰ συνδυασμὸν, κἄπειθ' ἓν ἐξ ἀμφοῖν γενόμενον πάλιν ἐκείνων ἕκαστον ἑκατέρου τῶν ὁμογενῶν εἰς ταυτὸν ἀφικνεῖται, καὶ τοῦτο οὐ παύεται γινόμενον ἄχρις ἂν εἰς δύο μεγάλα συναχθῇ πάντα τὰ σμικρὰ, καθάπερ τινὰ πρέμνα ἐκφυόμενα τῷ κυουμένῳ διὰ τὸ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίου, τέτταρα γὰρ συνιόντα ἐνταῦθα τὰ πάντ' ἐστὶν ἀγγεῖα. δύο μὲν ἀρτηρίαι, δύο δὲ φλέβες. quod eſt: Quæcunque circa id animal quod vtero adhuc geritur, natura machinata eſt, tam confirmando, quàm nutrimentum & ſpiritum ad matricem inducendo, & loca excrementis apta præparãdo, difficile quidem eſt liquidò exponere. Sed quando videntur exactè per diſſectiones, videntẽ mirari mox cogunt. Toti enim ipſi fœtui vndique membrana circumpoſita eſt tenuis, quam agniòn vocant, ſuſcipiens id quod eſt veluti ſudor fœtus. Huic autem foris alia ſuperiacet tenuior, quam allantoidea nuncupant, in veſicam eius perforata. Aceruat vero in ſeipſa etiam hæc vſque ad partum, id quod eſt velut vrina fœtus. His autem extrinſecus in circuitu appoſita eſt ſecunda,

cunda, totam ſubiūgens ſublinens ve internam vteri partem, vt nulla parte tangi queat à ſubiacentibus, & per hanc mediam fœtus matri copulatur. In *vnoquoque enim ore peruenientium intra matricem vaſorum per quæ & menſtruum in ipſam ferebatur, aliud vas tempore quo fœtus vtero geſtatur, generatur, arteria quidem in ore arteriæ, vena vero in ore venæ, vt ſint ea quæ generantur numero æqualia oris quæ intra vterum finiuntur.* Colligat *autem ea inuicem ſubtilis, ſed tamen fortis membrana, extrinſecus circumplectens omnia vaſa: eſt vero hæc eadem mēbrana internis quoque vteri partibus inſerta.* Vnumquodque *autem vaſorum vbi primo ab vtero explātatur, paruum, quales ſunt arborum radicum extremitates quæ terram pertingunt.* Procedentia *vero paululum in eandem coitionem conueniunt, ac deinceps vnum ex ambobus factum, rurſus quodlibet illorum in idem alteri quod eiuſdem generis eſt peruenit, idque non ceſſat fieri, quouſque in duo magna conueniant omnia illa parua, quæ tanquam ſtipites quidam fœtui per locum qui in vmbilico eſt, inſerūtur.* Quatuor *igitur ſunt illic vniuerſa vaſa, duæ ſcilicet arteriæ, & venæ totidē.* Ex *quibus Galeni verbis abunde liquet, porum illum lotium fœtus ex veſica efferentem, vnà cum aliis vaſis, non in ſumen, ſed in vmbilicum inſeri.* Eſt *vero is porus in medio iam dictorum vaſorum ſitus,* Vrachúſque *dicitur, quemadmodum teſtatur* Galenus *libro eodem, ſic dicens:* τέτταρα γοῦν ἐστὶ τὰ προειρημένα κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἀγγεῖα, δύο μὲν ἀρτηρίαι, δύο δὲ φλέβες, μέσον

σον ἑαυτῶν ἔχοντες τὸν οὐραχόν, οὕτω γὰρ ὀνομάζειν ἔθος τοῖς ἀνατομικοῖς, τὸν ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως πόρον ἐξοχετεύοντι τὸ οὖρον εἰς τὸν ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημένον ὑμένα τὸν ἀλλαντοειδῆ. καλεῖται γὰρ οὕτως ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς ἀλλᾶντας ὁμοιότητος κατὰ σχῆμα. ἀλλὰ τῶν τεττάρων ἀγγείων τῶν περὶ τὸν οὐραχὸν ἐκ μὲν τῶν ἄνω μερῶν αἱ φλέβες εἰσίν, ἄνω γὰρ αὐτὰς εὐθέως ἰέναι βέλτιον ἦν, ὡς ἐπὶ τὸ ἧπαρ. ἐκ δὲ τῶν κάτωθεν αἱ ἀρτηρίαι, καὶ γὰρ ταῦτα κάτω ταύτας φέρεσθαι ταῖς πλευραῖς τῆς κύστεως ὀχουμένας ἦν ἄμεινον. id eſt: *Quatuor igitur per vmbilicũ prædicta ſunt vaſa, duæ ſcilicet arteriæ, & venæ totidem in medio ipſorum habentes vrachum, ita enim diſſectoribus nominare conſuetudo eſt porum qui ex veſicæ fundo vrinam ad paulò antedictam membranam alãtoidea exportat. Vocatur autem ita à ſimilitudine formæ quam ad farcimina habet. Atqui vaſorum quatuor quæ circa vrachũ ſunt, ex ſuperioribus partibus venæ ſunt, ſurſum verſus hepar, mox ire melius erat, ex inferioribus vero arteriæ, deorſum enim has ferri lateribus veſicæ inuectas cõſultius erat. Alantoidea denique membranã ſuſcipere fœtus vrinam, clarius teſtãtur ea quæ ſequũtur, vbi ſic ſcribit:* τῶν δ' ἄλλων δυεῖν ὁ μὲν ἀλλαντοειδὴς ὀνομαζόμενος, ὃν εἰς τὴν κύστιν ἔφαμεν συντετρῆσθαι κατὰ τὸν οὐραχόν, εἰς ὑποδοχὴν οὔρου παρεσκευάσαι. βέλτιον γὰρ ἦν μακρῷ μὴ κατὰ τὸ αἰδοῖον οὐρεῖν τὸ κυούμενον, ἀλλ', ὡς νῦν ἔχει, κατὰ τὸν ὀμφαλόν. ἐπειδὴ γὰρ ὅλον αὐτὸ περιείληφεν ὁ ἄμ-

νιος

νιος ὀνομαζόμενος ὑμὴν, ἕτερον εἶδος ὑγροῦ ἐκδεχόμενος, οὐκ ἦν εὔλογον ἀναμίγνυσθαι τὸ τοιοῦτον τῷ οὔρῳ. ἐναργῶς γὰρ φαίνεται τὸ κατὰ τὴν ἀλλαντοειδῆ πρὸς τὸ λεπτότερόν τ' εἶναι, καὶ ξανθότερον τοῦ κατὰ τὸν ἄμνιον. ἔτι καὶ δριμύτερον ὑπάρχει, ὡς καὶ τὴν ὄσφρησιν ἀνιᾶν καὶ πλήττειν ἀνατεμνόντων τὸν ὑμένα. τὸ μὲν οὖν ἐν ἱδρῶτος λόγῳ κατὰ τὸν ἄμνιον ἀθροιζόμενον, ἐν κύκλῳ περικέχυται τῷ κυουμένῳ, μηδὲν βλάπτειν αὐτοῦ τὸ δέρμα δυναμένου. ἰδία δ' ἀπῆκται τοῦ ἢ καὶ ἀποκεχώρισται τὸ οὖρον, οὔτε τοῦ δέρματος, οὔτε τῶν κατὰ τὸ χωρίον ἁπτομένων φλεβῶν, ὅπως μηδὲν ὑπὸ τῆς δριμύτητος αὐτοῦ τὰ πλησιάζοντα βλάπτοιτο. quod eſt: *Aliarũ vero duarũ quæ alantoides nominatur, quã perforatã eſſe per vrachũ ad veſicã diximus, ad vrinæ ſuſceptionẽ præparata eſt, quũ ſit multo melius nõ per pudendũ vrinam fœtum reddere, ſed, ſicut nũc habet, per vmbilicum. Poſtquã enim totũ ipſum fœtũ complectitur membrana nominata amnios, aliã ſpeciẽ humoris ſuſcipiẽs, nõ erat rationabile eam humoris ſpeciẽ vrinæ cõmiſceri. Euidẽter enim humoris qui intra alãtoidea eſt, & tenuior & magis flaua eſſe apparet eo qui intra amnion eſt. Adde quod & acrior exiſtit, vt etiam incidentiũ hãc mẽbranã odoratũ moleſtet & percutiat. Quod igitur in ſudoris ratione intra amniũ aceruatur, in circuitu fœtui circũfuſum eſt, nequaquã cuti ei⁹ nocere potẽs. Seorſum vero abacta & ſeparata eſt à fœtu vrina, neq; cutẽ, neq; venas quæ ſunt per ſecũdã attingens, ne vrinæ appropinquantia ipſius acrimonia lædãtur.*

Quod

Quod autem hactenus de vaſis, membranis, & vracho multus diximus, complexus eſt Galen. in libro de fœtuum formatione, in hunc modum ſcribens: τά γε μὴν ἀγγεῖα τὰ κατὰ τὸ χορίον στενοτάτας μὲν ἔχει τὰς ἀρχάς, δι' ὧν, ὡς ἔφην, ἥνωνται τοῖς πέρασιν τῶν κατὰ τὴν μήτραν ἀγγείων, ἀποχωροῦντα δ' αὐτῶν, ἐς ταυτὸν ἀλλήλοις ἀφικνεῖται, τρόπον ὁμοιότατον ταῖς ῥίζαις τῶν φυτῶν. ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνων ἐκ πολλῶν καὶ λεπτῶν περάτων ἀλλήλαις συνιόντων ἕτεραι ῥίζαι παχύτεραι γεννῶνται, κἀκείνων αὖθις ἀλλήλαις ἑνουμένων ἕτεραι, καὶ τοῦτο γινόμενον παύεται μέχρις ἂν ἅπασαι τελευτήσωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρέμνου, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αἱ κατὰ τὸ χόριον ἀρτηρίαι καὶ φλέβες συνιοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ἑτέρας γεννῶσιν ἑαυτῶν εὐρυτέρας, ἐξ ὧν ἀλλήλαις συνιουσῶν, εἶτα γεννωμένων αὖθις ἄλλας, καὶ τούτου πάνυ πολλάκις αὐταῖς συμβάντος, εἰς δύο μὲν ἀρτηρίας, δύο δὲ φλέβας ἡ πάντων τῶν κατὰ μέρος ἀγγείων κεφαλαιοῦται σύνοδος, ὧν ἐν τῷ μεταξὺ γεννᾶταί τις πόρος εἰς τὸν πυθμένα τῆς κύστεως τοῦ κυουμένου συντετρημένος, ὃν οἱ δεινοὶ περὶ τὰς ἀνατομὰς ὀνομάζουσιν οὐραχόν. τὸ δ' ἕτερον τοῦ πόρου τοῦδε στόμα χωριζόμενον τῶν τεττάρων ἀγγείων εὐρύνεται κατὰ βραχύ, λεπτὸν ὑμένα παραπλήσιον, ἄλλαντι τὸ σχῆμα γεννῆσαν, ἐπιτεταμένον ἔξωθεν ἑτέρῳ λεπτῷ, ὃ περιέχει τὸ ἔμβρυον. ὀνόματα δὲ τοῖς δύο τούτοις ὑμέσιν οἱ ἀνατομικοὶ τέθεινται, τῷ μὲν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἀλλαντοειδεῖ, θατέρῳ δὲ τῷ περιέχοντι

χοντι τὸ ἔμβρυον ἀμνίῳ, ταῦτα μὲν ἔξωθέν ἐστι τοῦ κυουμένου. *hoc eſt: Vaſa quidem quæ per ſecundam exiſtunt, anguſtiſsima habent initia, per quæ, vt dixi, extremitatibus vaſorum quæ in vtero ſunt, vniuntur. Vbi vero ab eo diſcedunt, inter ſe in idem redeunt, haud aliter quàm plātarum radices. Quemadmodum enim in his ex multis iiſque tenuibus inuicem coeuntibus extremitatibus, radices aliæ craſsiores naſcuntur, & rurſus illis inter ſe vnitis aliæ, & hoc fieri nō ceſſat donec vniuerſæ in trunci principium finiantur, ita & per ſecundam arteriæ atque venæ inuicem coeuntes, alias ipſis latiores generant, ex quibus inter ſe coeuntibus deinceps alias rurſus producunt, eóque multoties ipſis contingente, omnium particulatim vaſorum coitio in duas arterias, totidémque venas colligitur, quorum in medio meatus quidā gignitur in fundum veſicæ ipſius fœtus perforatus, quem in diſſectionibus celebres vrachum nominauerunt. Alterum autē huius meatus os, à vaſis quatuor ſegregatum, paululum dilatatur iuxta membranā tenuem, figuram farciminis generantē, extrinſecus altera tali circūdatam, qua fœtus cōplectitur. Duabus vero iis mēbranis diſſectionis periti nomina fecerunt, illi quidem à figura alantoidi, alteri autem fœtum complectēti amnio. hæc quidem extrinſecus fœtum ambiunt. Ex quibus verbis iterum claret vrinam fœtus per meatum vrachum in membranam alantoiden aceruari, & minime per venas in extremam ſuminis cutem finientes. Neque autem temere, vt obiter dicam, humorem hunc natura vſque ad partus tempus in dicta membrana deti-*

D *net,*

net. ſed vt tum perfuſo collo vteri, fœtus facilius excidat, quemadmodum docet Galenus lib. 15. de vſu partium corporis humani, in eum modum ſcribens: προσέρχεται δὲ καὶ ἄλλη τις χρεία τοῖς ὑγροῖς, τοῖς δὲ κοινὴ κατὰ τὴν ἀποκύησιν τοῦ ζώου γινομένη, ῥᾷον ἐκπίπτειν τοῦ τῆς μήτρας αὐχένος τὸ κυούμενον, ὑγρότητι πολλῇ τεγγόμενον, τῶν ῥηγνυμένων ἐξ ἀνάγκης τηνικαῦτα τῶν ὑμένων. οὐ μόνον γὰρ εἰς ὄλισθον συμβάλλεται τοῖς ἐμβρύοις ἡ ὑγρότης, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐχένα τῶν μητρῶν ἕτοιμον εἰς τὸ διαστέλλεσθαι μέχρι πλείστου παρασκευάζει. βρεχόμενος γὰρ ἀπὸ τῶν προειρημένων ὑγρῶν, μαλακώτερος γίνεται, καὶ ῥᾷον διαστέλλεται. μεγίστη δ᾽ ἀπόδειξις τοῦ λεγομένου τὸ κατὰ τὰς μαίας ἐπειδὰν φθάσῃ ἀθρόως ἐκρυὲν τὸ ὑγρὸν, αὐτὰς ἀναγκάζεσθαι μιμουμένας τὴν φύσιν, ἔχειν τινὰς ὑγρότητας ὑπὲρ τοῦ διαβρέξαι τῶν μητρῶν τὸν αὐχένα. *quod eſt: Accedit autem & alia quædam vtilitas humoribus iis communis in parturitione animalis facta, ſcilicet vt fœtus à collo vteri facilius excidat, humidate multa perfuſo, huius tunc neceſſario ruptis membranis. Non ſolum nanque ad lubricitatem partui humiditas illa confert, ſed etiam collum vteri vt plurimum dilatetur, promptum efficit. Perfuſum enim à prædictis humoribus, mollius fit, & facilius dilatatur. Maxima autem eius quod dicimus demonſtratio eſt, quod obſtetrices poſtquā ante partum hic humor effluxerit, naturam imitantes coguntur habere nonnullas humiditates, quibus collum vteri perfundant. Sed dicet hic quiſpiam, quî fit*

vt

vt cum collum veſicæ meatum habeat, non tamen fœtus per id meit, ſed tota in vmbilicum & vrachum vrina tranſit? oportet enim quum ex vtraque parte veſica effluxiones exitúſve habeat, non magis per vrachum quàm per collum vrinam efferri. Huic Galenus *loco citato ita reſpondet:* Διελὼν τὸ προκείμενον τῆς κύστεως περιτόναιον ἅμα ἄμφω ποίει, τὸν μὲν ὀμφαλὸν ἀνατεῖναι, τὸ δ' ἐν τῇ κύστει περιεχόμενον ἐκθλίβειν περιλαμβάνων τῇ χειρί. θεάσῃ δὲ τὸ οὖρον ἐκρέον εἰς τὸν ἀλλαντοειδῆ διὰ τοῦ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν πόρου. καὶ μὴν δὴ εἰ θλίψειας πάλιν αὐτὸν τὸν ἀλλαντοειδῆ, πληρώσεις τὴν κύστιν. εἶτ' αὖθις τὴν κύστιν θλίβων, πληρώσαις τὸν ὑμένα, καί σε τὸ γινόμενον αὐτὸ διδάξει, τά τε τὴν εὐθύτητα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν πόρου φθάνον ἐκρεῖν ταύτῃ τὸ οὖρον. ἥτε γὰρ εὐρύτης ἡ κατὰ τὸν οὐραχὸν πολλαπλάσιός ἐστι τῆς κατὰ τὸν αὐχένα. τά τε τῆς εὐθύτητος οὐδὲ παραβάλλεσθαι δίκαια. σκολιὸς μὲν γὰρ ἱκανῶς ὁ τῆς κύστεως αὐχὴν, εὐθὺς δ' ἀκριβῶς ὁ οὐραχός. *id eſt:* Diſſecans *veſicæ præpoſitũ peritonæum ſimul ambo faciet, vmbilicum quidem extendat, & quod in veſica continetur manu cõprehendens exprimat.* Videbis *vero vrinam in alantoidea per porum qui ſecundum vmbilicum eſt effluentẽ: & ſi quidem rurſus ipſam alantoidẽ compreſſeris, veſicam imolebis: & rurſus veſicã comprimens, membranam implebis.* Id *autem quod accidit te docebit, quod propter rectitudinem & magnitudinem meatus qui ſecundũ vmbilicum eſt, prius hac ratione*

 vrina

vrina effluat. Amplitudo enim quæ in vracho eſt, multo maior quàm quæ in collo veſicæ. Ea vero quæ ſunt rectitudinis, vt comparentur iniuſta ſunt. Obliquum enim ſufficienter veſicæ collum, rectus vero vrachus. Ex iis itaque abunde monſtratum eſt Mundinum toto aberrare cœlo, quod venas vrinam fœtus in vtero efferentes ad ſuminis cutem finiri doceat, cum non per venas, ſed meatum potius, qui in medio venarum & arteriarum ſitus, in veſicam fœtus pertingat. Et ſi venæ ad ſuminis cutem deſinentes vrinam efferrent, vnde, rogo, hæ venæ ſuminis vrinam haurirẽt? an ex emulgentibus tales venæ in ſumen vrinam traducerent, quod nunquam compertum eſt? Et ſi ſic etiam haberet, qua, oro, vi aquoſus ille humor à ſanguine quem ſimul commixtum emulgentes deferunt, ſecerneretur? Fruſtra certe ſic renum conſtitutus vſus eſſet, qui eius rei gratia, vt lib. 4. de vſu partium corporis humani teſtatur Galenus, facti ſunt, quo aquoſam ſuperfluitatem attrahãt, nec vlla alia pars eſt, cui hæc facultas ſecernendi aquoſum humorem à ſanguine inſita ſit, quàm renibus. Si itaque non ex emulgentibus vrinam ſuminis venæ hauriunt, tum ex renibus hauriant neceſſe eſt, & plures tunc meatus vrinarij, οὐρητῆρας Græci vocãt, quã vnus ex ſingulis, renibus emergent, quod falſum tamen eſſe conſpecta renũ ſtructura, & ſua ipſius Mundini ea de re decreta teſtantur. Quod ſi ergo nec ex renibus vrinam hauriunt, ex meatibus vrinariis hauriãt oportet. Inſerũtur itaque multæ hæ ſuminis venæ pertuſis in multa foramina vreteris, quod nec vnquã viſum eſt. Neque enim natu-

ra committit, vt tot foraminibus exitioſo periculo adſcitas vreteras pertundat. Si autem neque ex vreteris ſeu meatibus vrinarius vrinam hauriunt, igitur ex veſica, & ſic quoque in idem periculum hominem natura conijceret, quod ex crebra vaſorum inſertione atque perforatione veſicæ ſibi immineret. Eſto autem hoc periculum à natura neglectum ſit, quò, per ſuperos oro, tot venarum ora vrinam deferent? fortè etiam alantoidea tam crebro perforabunt, quod tamen conſilium à natura alieniſſimũ exiſtit, quæ diſperſa vaſa ad vnum inſtituta finem, omnia circa eorundem in membrum aliquod ingreſſum, in oſculũ vnum ſemper colligit vnítque, veluti in porta iecoris, & in inuolucro exteriori fœtum in vtero complectenti, videre licet. Errat itaque Mundinus, multiſque ſecum errandi occaſio fuit, quod venas ad ſummus extimam cutem pertingentes vrinam fœtus in vtero deliteſcẽtis efferre docuerit, cum per meatum potius peculiarem ad membranam alantoidea nominatam efferatur, illícque vſque ad parturitionis tempus detineatur, quemadmodum pluribus fortè quàm oporteat verbis demonſtrauimus. Prolixius autem hanc rem tractare placuit, partim quod pauci ſint hodie, qui vere de ea ſcripſerint, partim etiam vt commonefacerem ſtudioſos, ne temere Mundino aliíſque eius farinæ autoribus crederent, ſed ex Galeno, tanquam optimo eius rei artifice, diſſectionis notitiam haurirent, non neglecta tamen crebra partium corporis inſpectione, oculatáque fide, ſine qua autorum lectio parum aut nihil fermè proderit.

Vterum non habere ſeptem ſinus ſeu cellulas, vt Mũdinus præter omnem veritatẽ aſtruit, ſed duos tantum, ídque in homine.

CAP. IX.

Mvndinus in anatome vteri ſic ſcribit: Figura matricis eſt quadrangularis cum quadam rotunditate, habens collum longum in parte inferiori. Per talem figuram habet diſtinctionem ſeptem cellularũ. Et paulò poſt: Concauitas vero eius habet ſeptem cellulas, tres in parte dextra, & tres in parte ſiniſtra, & vnam in ſummitate, vel in medio eius. Et iſtæ cellulæ non ſunt niſi quædam cõcauitates in matrice exiſtentes, in quibus poteſt ſperma coagulari. Mũdinum ſequitur Valeſcus lib. 6. cap. 9. in eum modum ſcribens: Quamuis matrix non habeat niſi vnam concauitatem, tamen ſecundum longum in qualibet medietate eius reperiuntur tres cellulæ, & vna in medio, & ſic ſunt in ea ſeptem cellulæ. Quæ ſanè ſententia quàm erronea ſit, facile deprehendet, qui oculis vterum humanum intueri voluerit, quíque ea quæ veteres de huius ſinibus tradidere, expendere curauerit: de aliorum enim animalium vtero nobis hic contentio non eſt, vt quem plures quam duos habere ſinus probe ſcimus. In homine vero non eſſe niſi duos ſinus, teſtatur Hippocrates in lib. de natura fœtus, ita dicens: Δίδυμα δὲ γίνονται ἀφ᾽ ἑνὸς λαγνεύματος. ἔχουσιν αἱ μῆτραι κόλπους συχνοὺς καὶ γαμψούς. τοὺς μὲν τηλοτέρω, τοὺς δὲ πλησιαιτέρω τῶν αἰδοίων. καὶ τὰ πολύγονα τῶν ζώων πλείους ἔχει κόλπους τῶν ὀλίγα κυεόντων. ὁμοίως δὲ καὶ

τὰ

τὰ πρόβατα θηρία τε καὶ ὄρνεα. ὅταν δὲ ἡ γονὴ τύχῃ χισθεῖσα εἰς δύο κόλπους ἀφικομένη, καὶ αἱ μῆτραι δέξονται τὴν γονὴν, οἱ κόλποι τε μὴ ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον χαλάσῃ, ἡ χωρισθεῖσα ἐν ἑκατέρῳ κόλπῳ ὑμενοῦται, καὶ ζωοῦται τῷ αὐτῷ τρόπῳ ὥσπερ καὶ τὸ ἓν οὗ εἵνεκεν εἴπομεν. ὅτι δὲ ἀφ᾽ ἑνὸς λαγνεύματος δίδυμα γίνεται, ἱστόριον τόδε ἐστὶ κύων καὶ ὗς καὶ ἄλλα ζῶα ὅσα ἀφ᾽ ἑνὸς λαγνεύματος τίκτει καὶ δύο, καὶ πλείονα. καὶ ἕκαστον τῶν ζώων ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἐν κόλπῳ καὶ ὑμένι ἐστί. ὧδε δὲ καὶ τῇ γυναικὶ ἀπὸ μιῆς μίξιος γινόμενα τὰ παιδία, ἑκάτερον ἐν κόλπῳ καὶ χωρίῳ ἐστί. καὶ τίκτει τῇ αὐτῇ ἡμέρῃ ἀμφότερα, καὶ πρότερον θάτερον χωρεῖ ἔξω καὶ τὸ χωρίον αὐτοῦ. hoc eſt: *Gemelli vero vno coitu gignuntur. Multos ſinus habent vteri, varióſque, partim longius, partim propius pudenda. Quæque animalia plurima generant & pariunt, plures habent ſinus, quàm quæ pauciora: ſimiliter oues, feræ, & aues. Cum vero genitale ſemen in duos ſinus diuiditur, vterúſque ſuſcipit, nec ſinus alter in alterum demiſerit, diuiſum in vtroque ſinu membranam obducit, ſimilique modo quo &, vt diximus, animatur. Quod autem vno coitu gemini creentur, comprobant canis, ſus, cæteráque animalia, quæ vno coitu duos vel plures catulos pariunt. Nam vnuſquiſque ſuo ſinu conditur, ſuáque membrana conuelatur. Sic & mulier vno coitu duos pueros enititur, vnumquenque ſuo ſinu, ſuáque mẽbrana cõuolutum, vtroſque autem eodem die parit, primúmque*

vnus ſuáque membrana prodit. Et paulò poſt: ἐς ὁκό-
τερον ἂν τῶν κόλπων τύχῃ ἡ γονὴ παχυτέρη
καὶ ἰσχυροτέρη ἐσιοῦσα, κεῖθι ἄρσεν γίνεται. ἐς ὁ-
κότερον δ' αὖ ὑγροτέρη καὶ ἀσθενεστέρη, κεῖθι θῆ-
λυ γίνεται. ἢν δ' ἐς ἄμφω ἰσχυρὴ εἰσέλθῃ, ἄμφω
ἄρσενα γίνεται. ἢν δὲ ἀσθενὴς ἐς ἄμφω, ἄμφω θή-
λεα γίνεται. *id eſt: Siquidem craſſum robuſtúmque
genitale ſemen in quemcunque ſinum intrauerit, mas
illic gignitur: ſi vero contrà humidius & inualidius,
fœmina. Si autem ſinus vtroſque ſemen validum in-
trauit, mares vtrique erunt. ſin inualidum, vtræque
fœminæ generabũtur. Quibus ſanè verbis Hippocra-
tes apertè monſtrat duos tãtum in hominis vtero eſſe
ſinus, licet in animalibus multa generantia, plures re-
periantur. Id quod etiã teſtatur Galenus, qui lib. 14.
de vſu partium in eam ſententiam ſcribit,* τοῦτον μὲν
οὖν στόμαχον ἕνα, τοὺς δὲ κόλπους τῶν ὑστερῶν οὐχ ἓν
ἡ φύσις ἐποίησεν, ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ὑσὶ καὶ ἄλλοις
ὅσοι πλείων κυΐσκεσθαι δεομένοις, παμπόλλους
κόλπους ἐδημιούργησεν. ἀνθρώπῳ δὲ καὶ τοῖς ὁ-
μοίοις, ὥσπερ ὅλον ἐστὶ τὸ σῶμα δίδυμον ἀρι-
στεροῖς τε καὶ δεξιοῖς, οὕτω καὶ τῆς ὑστέρας κόλ-
πος, ὁ μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖς, ὁ δ' ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τέ-
τακται. *quod eſt: Itaque collum hoc vnum quidem,
ſinuoſam autem cauitatem vteri natura non vnam
fecit, ſed in ſuibus quidem & aliis nõnullis multa cõ-
cipere ſeu in vtero ferre indigẽtibus, permultos crea
uit ſinus. In homine vero & ſimilibus, ſicut totum
corpus geminum diuiſúmque dextris & ſiniſtris eſt,
ſic & vteri ſinus, vnus quidem in dextris, & alius*

in ſiniſtris eſt. Et mox poſtea ita: προνοουμένη γὰρ ἡ φύσις, ὅπως ἂν μὴ ζώου τι γένος ἀφανισθείη μηδένος, ὅσα διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν, ἤτοι βραχυχρονία τελέως, ἢ βορρᾷ τοῖς ἰσχυροτέροις ἔμελλε γενήσεσθαι, τούτοις ἅπασιν ἴαμα τῆς συνεχοῦς φθορᾶς ἐξεῦρε τὴν πολυγονίαν. ἔστι μὲν δὴ καὶ τοῦτο θαυμαστὸν ἔργον τῆς φύσεως. ἁπάντων δ' ἂν οἶδ' ὅτι θαυμάτων ἐπιεικῶς σοι δόξειεν ἥκειν τὸ πλῆθος τῶν κόλπων ἰσάριθμον γενόμενον τοῖς τιτθοῖς. οὐ γὰρ ἔτ' ἐγχωρεῖ λέγειν ἐνταῦθα τοῖς σοφισταῖς, ὡς ἄλογος αἰτία καὶ τύχη τὶς ἄτεχνος ἀνθρώποις μὲν δύο τῶν μητρῶν τοὺς κόλπους ἐδημιούργησε, παμπόλλους δὲ ταῖς ὑσί. τὸ γὰρ ὅσος ἐκείνων ἀριθμὸς, τοσοῦτον γενέσθαι καὶ τῶν τιτθῶν, ἀπάγει τὴν γνώμην τῆς αὐτομάτου γενέσεως. *id eſt: Natura enim prouidens ne quod genus animalis deſtruatur, quaecunque propter corporis imbecillitatem, vel parum duratura prorſus, vel cibo fortiora erant futura, omnibus iis remedium crebrae corruptionis inuenit, plurium generationem. Eſt autem & hoc mirabile naturae opus. Vltra vero omnia, ſcio, mirabilia tibi peruenire videbitur multitudo ſinuũ, numero aequalis facta mamillis. Non enim hic etiam dicere licet ſophiſtis, quod cauſa irrationalis, & fortuna quaedam, inartificioſa, hominibus quidem duos vteri ſinus, plurimos vero ſuibus creauit. Hoc nanque quotus eſt ſinuum numerus, tantum fieri & mamillarum numerum, ſentẽtiam fortuitae generationis tollit. Et paulo poſt.* ὥσπερ γὰρ αἱ μῆτραι δύο γεγόνασι ταῖς γυναιξὶν, εἰς ἕνα παραινοῦσαι

σαι τράχηλον, οὕτω καὶ ὑστεροὶ δύο περὶ καθ' ἑαυτὰς ἑκατέρας μήτρας, οἷον ὑπηρέτης τὶς ἀγαθές. οὕτως γοῦν καὶ Ἱπποκράτης ἔλεξε, γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ὁ ἕτερος μαζὸς ἰσχνὸς γένηται, δίδυμον ἐχούσῃ, θάτερον ἐκτιτρώσκεται. καὶ ἢν μὲν ὁ δεξιὸς ἰσχνὸς γένηται, τὸ ἄρσεν, ἢν δ' ἀριστερός, τὸ θῆλυ. οὗτος γὰρ ὁ λόγος ἐκείνῳ συνᾴδει. ἔμβρυα τὰ μὲν ἄρρενα ἐν τοῖς δεξιοῖς, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖς ἀριστεροῖς. *hoc eſt: Sicut enim duo vteri mulieribus facti ſunt, in vnum collum finiti, ſic & mammæ duæ in ius cuilibet vtero vna veluti miniſtra quædam exiſtens. Ita & Hipp. dixit, mulieri in vtero habenti, ſi altera mamma gracilis fiat, geminos habenti, alterum abortit: & ſiquidē dextera gracilis fiat, marem, ſi vero ſiniſtra fœminam. Hic enim ſermo conſonat cum illo: Fœtus mares quidem in dextris, fœminæ vero in ſiniſtris. Ex quibus omnibus clarū eſt duos tātum vteri muliebris eſſe ſinus, quod illos mammis numero æquales eſſe oporteat: quemadmodum etiam Auic. 21. tertij, tract. 1. cap. 1. docet, ſic ſcribens: Et habet matrix in omnibus duas concauitates. Loquitur autē de mulieribus, id quod verba præcedētia ſatis indicāt. Iam dictis ſubſcribit quoque Lactātius in libro de opificio dei cap. 12. ita inquiēs: Item in fœminis vterus in duas ſe diuidit partes, quæ in diuerſum diffuſæ ac reflexæ circumplicantur, ſicut arietis cornua. Quæ pars in dextrum torquetur maſculina eſt, quæ in ſiniſtrū fœminina. Quapropter euidentiſsimum eſt aberrare Mūdinum, húncque ſequētes ſophiſtas, quibus ſeptem in vtero cellulæ placent, ternis*

ternis in dextra, ſiniſtráque cōſtitutis, vna tantum in meditullio compoſita, quod totidem ſint in vnoquoque animali quot mammæ. Nihil refert autem, ſinus, cellulas, ſiue cōcauitates dices, nam omnibus iis idem ſignificatur, vt ex Mundini verbis abunde liquet.

Septū tranſuerſum, quod Græci diaphragma nominant, non prorſus carne carere, quemadmodum Alex. Benedictus Plinium in hoc ſecutus ſentire videtur.

CAP. X.

PLinius lib. 11. cap. 37. de diaphragmate in hūc modum ſcribit: Exta homini ab inferiore viſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci phrenas appellauerunt. Omnia quidem principalia viſcera, membranis propriis, ac velut vaginis incluſit prouidens natura. In hac fuit & peculiaris cauſa vicinitas alui, ne cibis ſupprimeretur animus. Huic certe refertur accepta ſubtilitas mētis, ideo nulla eſt ei caro, ſed neruoſa exilitas. Quem ſecutus eſt Alexander Benedictus lib. 3. ſuæ anatomes cap. 3. ita de diaphragmate ſcribens: Septum tranſuerſum ſub pulmone collocatum eſt, cinctum alij appellant, veteres quoniam cordi prætenduntur, præcordia dixere, diaphragma alij. Plato vero phrenas ceu prudentiæ participes mentéque coniunctas, vnde quidam mētis ſubtilitatē accipi putauere, ideo ei nulla caro eſt, ſed neruoſa exilitas. Errāt autē vtrique duplici nomine,

primum

primum quod diaphragmati nullā prorſus ineſſe carnem tradunt: ſecundo quod eidem mentis ſubtilitatē acceptā referri dicunt, quod tamen falſum eſſe Ariſt. & omnes Peripatetici contendunt. Quod ad primum attinet, diaphragmati ſcilicet carnem nullam ineſſe, cum Galeni medici omnium doctiſſimi, ac in diſſectionibus membrorum exercitatiſſimi placitis pugnat, qui lib. 7. de vſu partium corporis humani ſeptum tranſuerſum muſculum eſſe tradit iis verbis: τῶν φρενῶν ἡ μὲν ἴδιος οὐσία μῦς ἐστι. id eſt: Phrenœn quidem ſubſtantia propria muſculus eſt. Si itaque muſculus eſt, carnem habeat neceſſe erit, nam hocipſum propriæ naturæ euincit ratio, cum muſculus aliud nihil ſit, niſi caro neruis intexta. Id quod teſtatur Galenus lib. 1. de vſu partiū corporis humani, ita ſcribens: ἐπεὶ δ' οὐδεμία σὰρξ ἐξ ἑαυτῆς αἴσθησιν ἐκέκτητο, καὶ ἦν ἄτοπον ἀντιληπτικὸν ὄργανον ἀναισθήτῳ σκεπάσαι μορίῳ, τῶν εἰς ὅλας τὰς χεῖρας ἄνωθεν ἰόντων νεύρων οὐ σμικρὰν μοῖραν, εἰς τὰς σάρκας αὐτὰς κατέφυσεν. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἐγένετο, μύες εὐθὺς αἱ σάρκες ἦσαν. hoc eſt: Quoniam vero nulla caro ex ſeipſa ſenſum acquiſiuit, & abſurdum erat inſtrumentum apprehenſorium inſenſili tegi particula, neruorum ad totas manus deſuper venientium, non paruam portionem, natura ad carnes ipſas deriuauit. Sed cum hoc factū eſſet, muſculi mox carnes fuerunt. Clarius autem lib. 2. idipſum indicat, vbi in eum modum ſcribit: ὅτι δ' αἱ σάρκες μόρια τῶν μυῶν εἰσιν, ἅπασι μὲν εἴρηται σχεδὸν τοῖς ἀνατομικοῖς, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ κινή-

σεως

σεως αὐτῶν. quod eſt: Quod vero carnes muſculorum partes, ſint ab omnibus fere qui in diſſectionibus periti fuerunt, quemadmodum & à nobis in libris de motibus ipſorum dictum eſt. Et paulò pòſt: τὸ δ' ὁμολογούμενόν τε ἅμα καὶ φαινόμενον ἐν ταῖς Διαιρέσεσιν, ἀρκεῖ πρός γε τὰ παρόντα, τὸ τὰς σάρκας ἐν τῇ τῶν μυῶν οὐσίᾳ περιέχεσθαι. hoc eſt: Id vero quod confeſſum eſt, & apparet ſimul in reſectionibus, ad præſentia ſufficit, nēpe carnes in muſculorum ſubſtantia contineri. In libro denique ſecūdo de temperamētis Galenus carnem perpetuò muſculi eſſe partem ſcribit. Verba eius hæc: πρώτη μὲν ἡ κυρίως ὀνομαζομένη σάρξ ἣν οὐκ ἂν εὕροις καθ' αὑτὴν οὐδάμοθεν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἔστιν ἀεὶ μόριον μυός. hoc eſt: Prima quidem quæ proprie caro appellatur, quam nuſquā in corpore per ſe inuenies, ſed eſt perpetuò muſculi pars. Inter Arabes etiam Auicēna Fen 1. Can. 1. doct. 5. Sum. 2. cap. 1. muſculum carnem habere teſtatur, dum ita ſcribit: Muſculus eſt membrum ex neruo & ligamento, & eorum villis, & carne implente, & panniculo cooperiente compoſitum. Razes quoque libro 1. cap. 3. idem docet iis verbis: Muſculum itaque ex carne, & neruo, & ligamento componi dicimus. Inter recentiores etiam Mundinus in ſua anatome diaphragma non ex omni parte carne carere iis verbis oſtendit: Tertius pāniculus eſt diaphragma, qui etiam dici poteſt muſculus, cuius ſitus eſt in pectore, in fine pectoris & coſtarū, altior exiſtens in parte anteriore quàm poſteriore. Nam quantum ad eius partem carneſam, eſt continuatum cum cartilaginibus

cartilaginibus coſtarum mendoſarum. Ex *quibus ſanè omnibus ſatis monſtratũ eſt, diaphragma ſeu ſeptum tranſuerſum, antiqui phrenas appellarunt, eſſe carnoſum, aliqua ſcilicet eius parte, ea præſertim qua coſtis admouetur.* Et *in hoc à reliquis muſculis diſtat, qui in medio carnoſi, in extremis autem partibus neruoſi ſunt.* Quod *Ariſtoteles etiam ſatis indicat, qui lib. 3. de part. animalium cap. 10. in eam ſententiam ſcribit:*
ἔστι δὲ τὸ διάζωμα πρὸς μὲν τὰς πλευρὰς σαρ-
κωδέστερόν τε καὶ ἰσχυρότερον, κατὰ μέσον δ' ὑμενω-
δέστερον, οὕτω γὰρ πρὸς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν τάσιν
χρησιμώτερον. διότι δὲ πρὸς τὴν θερμότητα
τὴν κάτω, οἷον παραφυάδες εἰσὶ, σημεῖον ἐκ τῶν
συμβαινόντων. ὅταν γὰρ διὰ τὴν γειτνίασιν ἑλ-
κύσωσιν ὑγρότητα θερμὴν καὶ περιττωματι-
κὴν, εὐθὺς ἐπιδήλως ταράττει τὴν διάνοιαν καὶ
τὴν αἴσθησιν. Διὸ καὶ καλοῦνται φρένες, ὡς με-
τέχουσαί τι τοῦ φρονεῖν. αἱ δὲ μετέχουσι μὲν οὔ,
ἐγγὺς δ' οὖσαι τῶν μετεχόντων, ἐπίδηλον ποιοῦ-
σι τὴν μεταβολὴν τῆς διανοίας. Διὸ καὶ λεπταὶ
κατὰ μέσον εἰσὶν, οὐ μόνον ἐξ ἀνάγκης, ὅτι σαρ-
κώδεις οὖσαι κατὰ τὰ πρὸς τὰς πλευρὰς, ἀ-
ναγκαζόμεναι νευρωδεστέρας, ἀλλ' ἵν' ὀλίγης
μετέχωσιν ἰκμάδος. σαρκώδεις γὰρ οὖσαι καὶ
εἶχον καὶ εἷλκον ἂν ἰκμάδα πολλὴν μᾶλλον.
quod eſt: Eſt *hoc ſeptum circa coſtas quidem carnoſius, media autem ſui parte membranoſius, ita enim & ad robur, & ad extenſionem commodius eſt.* Contra *calorem ſe ab infernis efferentem, hoc veluti propaginem eſſe, argumentum ex iis quæ plerunque accidunt.*

accidunt. Vbi enim propter vicinitatem attraxerint humorem calidum atque excrementitium, continuò mentem, ſenſúmque planè perturbant. Quamobrem phrenes appellantur, quaſi participes prudentiæ ſint: atqui nullatenus participes ſunt, ſed quia propinquæ ſunt iis, quæ vim obtinent illam, hinc mẽtis mutationem aperiunt. Quare tenues parte ſui media ſunt, non modo de neceßitate, quod cum carnoſæ ſint parte ſui coſtis admota, carnoſiores eſſe neceſſe ſit, verumetiam vt minus vaporis excipiant. Nam ſi carne pleniore conſtarent, copiam vaporis & haberent, & traherent. Ex quibus Ariſtotelis verbis dilucidum fit, primum ſeptum tranſuerſum non penitus ſine carne eſſe: deinceps nullius rationis participes eſſe phrenas, ſed ſic à Græcis antiquis nominatas, quod adiaceant & vicinæ ſint his quæ facultatem illam obtinent, cordi ſcilicet, cui iuxta Ariſtotelẽ & Peripateticos mentis ſubtilitas accepta refertur, ita vt manifeſtißimum ſit & Plinium & Alexandrum Benedictum vtroque errare nomine, quod ſcilicet nullam planè diaphragmati carnem ineſſe dixerint, & quod huic mẽtis ſubtilitatem ſeu prudẽtiam acceptam retulerint. Nam etſi cor minime prudẽtiæ ſedes ſit, quemadmodum Hippocrates, vel quiſquis tandem eius autor fuit, in libro de morbo ſacro contendit, non tamen ob id phrenes erunt, ſed cerebrum, id quod Hippocrates loco iam citato iis verbis probat: Cerebrum in homine propterea multum poſſe duco, quod nobis, ſi valet, interpres ſit eorum quæ per aerem fiũt. Prudentiam autẽ ei aer præbet.

præbet. Oculi autem, aures, lingua, manus, pedes, tã-quã miniſtri, quæ cerebrum cognoſcit perficiunt. Tantum enim quodque corpus ſapit, quantum aeru ſuſcipit, prudentiam ſiquidem cerebrũ nunciat. Cum enim homo ad ſeſe aerẽ trahit primo cerebrum petit, ſicq́; per reliquũ corpus aer ſpargitur, ſed vigorem vímque ſuam in cerebro relinquit, & quicquid erat prudens notitiámque habens. Nam ſi corpus prius quàm cerebrum petierit, dignotionem in carnibus veníſque relinqueret, cerebrúmque ſi calidus adhuc exiſtat non ſyncerus, ſed carnium ſanguiníſque humiditate commiſtus, adeóque nequaquam purus perueniet. quare dico cerebrum prudentiæ nuncium & interpretem eſſe. præcordia vero caſu quodam legéque decora nomen hoc nanciſcuntur, non natura. Quã vero vim præcordia habeant, vt ſapiant & cognoſcant, ignoro, niſi cum quis inſperatò gaudeat, vel triſtetur, tum ſaliunt, triſtitiámque præ tenuitate præbent, & quod in corpore maxime tenduntur, ſinúſque nullos habẽt, quibus bonum vel malum accedens ſuſcipiant, ſed ab vtroque horum ob naturalem imbecillitatem perturbantur. Siquidem nihil prius quàm cætera quæ in corpore ſunt ſentiunt, quare fruſtra hoc nomen cauſamque habent, quemadmodum & quæ in corde aures dicuntur, nihil ad auditum conferunt. Corde vero quidam nos ſapere dicunt, quoniam hoc prius moleſtiam curámque ſentit. quod non ita habet, quare conuellitur quidem haud aliter quàm præcordia, quinetiam magis, quoniã de toto corpore venæ eò ſimul tendunt, illícque clauduntur. Quare ſi quis labor moleſtiáve

leſtiáve homini accidat, ſentit. Neceſſe enim eſt corpus moleſtia affectum horrere, atque extrahi. Quod etſi ſummopere quis lætetur, idem patitur, quoniam cor præcordiáque hoc præcipue ſentiunt. Prudẽtiæ autem vtraque expertia ſunt, ſed cerebrum horum omnium autor eſt & cauſa.

Perperã Alexandrum Benedictum in triũ ventriculorũ cordis aſſertione defendere Ariſtotelem, cum plurimum duo tantum ſint.

CAP. XI.

ARiſtoteles variis in locis librorum de hiſtoria animalium tres eſſe cordis ſinus ſeu ventriculos aſſerit, nimirum cap. 17. lib. 1. iis verbis: ἡ δὲ καρδία ἔχει μὲν τρεῖς κοιλίας, μεγίστην μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖς, ἐλαχίστην δὲ τὴν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, μέσην δὲ μεγέθει τὴν ἐν τοῖς ἀνὰ μέσον. *quod eſt: Cor ventriculos tres habet, maximum quidem in dextro latere, minimum autem in ſiniſtro, medium magnitudine inter ſiniſtrum & dextrum. In capite etiam tertio libri tertij indiſcriminatim omnia in vniuerſum animalia tres habere ventriculos pronunciat, ſic dicens:* ἔχουσι δ' αἱ πᾶσαι μὲν καρδίαι κοιλίαν ἐν αὐταῖς, ἀλλ' αἱ μὲν τῶν σφόδρα μικρῶν ζώων, μόλις φανερὰν τὴν μεγίστην ἔχουσι. τὰ δὲ μέσα τῷ μεγέθει τῶν ζώων καὶ τὴν ἑτέραν. τὰ δὲ μέγιστα πάντας τὰς τρεῖς. ἔτι δὲ τῆς καρδίας τὸ ὀξὺ ἐχούσης εἰς τὸ πρόσθεν, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἡ μεγίστη μὲν κοιλία ἐν τοῖς Δειοῖς καὶ ἀνωτάτω ταύτης, ἡ δὲ ἐλαχίστη ἐν

τοῖς ἀριστεροῖς, ἡ δὲ μέση μεγέθει τούτων ἐν τῷ μέσῳ ἀμφοῖν. ἀμφότεραι δὲ αἱ δύο πολλῷ ἐλάττους εἰσὶ τῆς μεγίστης. συντέτρηνται μέντοι πᾶσαι αὗται πρὸς τὸν πνεύμονα, ἀλλ' ἄδηλοι διὰ σμικρότητα τῶν πόρων, πλὴν μιᾶς. hoc eſt: Habent intra ſe corda omnia ſinum ventriculúmve triplicem, ſed minutiſſimorum animalium qui maximus eſt vix conſpici poteſt. Mediocrium animalium ſecūdus etiam conſpicuus eſt, maximorum omnes tres perſpici poſſunt. Et cum priorem in partem cor ſuo mucrone ſpectet, vt dictum eſt, maximus ſinus dextrum, ſupremúmque ſuſcipit ſitum, minimus ſiniſtrum, mediocris medium. Qui autem maximus inter eos eſt, hic longe reliquis ambobus amplior eſt. Omnes tamen ad pulmonem parui ſunt, ſed propter exiguitatatem meatuum latent, vno excepto. Ariſtotelem ſequitur Auicēna Fen. 11. Can. 3. tract. 1. cap. 1. tres quoque in corde ventres eſſe ſtatuens. Alexander etiam Benedictus cap. 13. libri tertij ſuæ anatomes tres eſſe in corde ventriculos contendit, ac Ariſtoteli in il i patrocinari cupit, vt quam fœliciter ex his quæ dicemus dilucidum fiet. Et hi duo tantum ſunt, quod ſciam, ex omnibus ferè qui Ariſtotelis ſequi ſententiam temere voluerunt. Errare autem Ariſtotelem vel vnus Galenus, qui in diſſectionum peritia Ariſtotelem longe ſuperauit, vt qui illo etiam poſterior fuerit, ac omnia quæ ab eodem ſcripta ſunt diligenter excuſſerit examinaueritque, vbunde docere poteſt, qui euidentiſſimis argumentis hanc paßim Ariſtotelis ſententiam conuellit explodítque, vt qui in diſſectionibus animalium

lium probe conſpexerit non eſſe æqualem in cunctis ventriculorum cordis multitudinem. In lib. ſiquidem 6. de vſu partium ita ſcribit. τὸ πλῆθος μὲν δὴ τῶν κοιλιῶν τῆς καρδίας οὐκ ἴσον ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστίν, ἀλλ' ὅσα μὲν ἐξ ἀέρος εἰσπνεῖ διὰ φάρυγγος καὶ ῥινῶν καὶ στόματος, εὐθὺς μὲν καὶ πνεύμων τούτοις ἐστὶ, εὐθὺς δὲ καὶ τῆς καρδίας ἡ δεξιὰ κοιλία. τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν οὔτε πνεύμων ἐστὶν, οὔτε ἐν τοῖς δεξιοῖς τῆς καρδίας εὐρύτης οὐδεμία. συναπόλλυται γὰρ ἀεὶ τῷ πνεύμονι δύο ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης, ἥτε φωνὴ τοῦ ζώου, καὶ ἡ δεξιὰ τῆς καρδίας κοιλία. κἀν τῷδε δῆλον εἰς ὅσον ἑκάτερον αὐτῶν ἥκει χρείας, ἡ μὲν γὰρ δεξιὰ κοιλία τοῦ πνεύμονος ἕνεκα γέγονεν, ὁ δὲ πνεύμων αὐτὸς ἀναπνοῆς τε καὶ φωνῆς ἐστὶν ὄργανον. οὔκουν ὀρθῶς Ἀριστοτέλης διῃρεῖτο περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλιῶν, εἰς μέγεθος καὶ μικρότητα τοῦ σώματος ἀνάγων αὐτῶν τὸν ἀριθμόν. οὔτε γὰρ τοῖς μεγίστοις ζώοις ἅπασι τρεῖς, οὔτε τοῖς ἐλαχίστοις ἐστὶ μία, τὴν αὐτὴν γὰρ ἀκριβῶς ἔχει κατασκευὴν καρδίας ἵππος ὁ μέγιστος, ἐλαχίστῳ στρουθῷ. κἂν εἰ μυῶν ἀνατέμοις, κἂν εἰ βοῶν, κἂν εἴ τι τῶν ἄλλων ζώων, κἂν εἴ τι μικρότερον ἔτι μυὸς, ἢ μεῖζον βοῦς, ἅπασιν αὐτοῖς ὅ τ' ἀριθμὸς ἴσος ὁ τῶν κοιλιῶν, ἥ τ' ἄλλη κατασκευὴ τῆς καρδίας ἡ αὐτή. οὐ γὰρ εἰς μέγεθος ἀποβλέπουσα καὶ σμικρότητα σώματος ἡ φύσις ἐξαλλάττει τῶν ὀργάνων τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἡ τῆς ἐνεργείας διαφορὰ σκοπὸς αὐτῇ γίγνεται τῆς κατα-

κατασκευῆς. αὐτὰς δ' αὖ πάλιν τὰς ἐνεργείας, τῇ πρώτῃ χρείᾳ μετρεῖ. quod eſt: Multitudo itaque ventriculorum cordis non in cunctis animalibus æqualis eſt, ſed quæcunque aerem inſpirant per fauces, & nares, & os, his mox quidem & pulmo eſt, & dexter cordis ventriculus. Reliquis autem vniuerſis neque pulmo eſt, neque in dextris aliqua cordis amplitudo, ſemper nanque cum pulmone ſimul pereunt neceſſariò hæc duo, animalis vox, & dexter cordis ventriculus. In hoc vero manifeſtum eſt ad quantum vſum vtrunque ipſorum peruenit, dexter enim ventriculus pulmonis gratia factus eſt, pulmo autem ipſe reſpirationis & vocis inſtrumentum eſt. Haud recte igitur Ariſtoteles ventriculorum cordis multitudinem diſtinxit, ad magnitudinem & paruitatem corporis numerum eorum reducens. Neque enim maximis quibuſque animalibus ſunt tres, neque minimis eſt vnicus, eãdem enim cordis conſtructionem exacte habet maximus equus cum minimo paſſere. Et ſi murem diſſecueris, aut bouẽ, aut aliquod aliorum animalium, vel quod minus etiam mure, vel maius boue ſit, his omnibus æqualis eſt vẽtriculorum numerus, & reliqua cordis cõſtructio eadem. Neque enim natura magnitudinem & paruitatem corporis reſpiciẽs, inſtrumentorum formã permutat, ſed actionis differentia huic ſcopus & intẽtio fit. Ipſas autem rurſus actiones primo vſui commenſurat. E quibus vtique verbis nemo non intelligit aberraſſe Ariſtot. quod indiſcriminatim omnibus animantibus tres eſſe cordis ventriculos aſſeruerit, cum vẽtri-

culorum

culorum numerus non in omnibus æqualis ſit, quidam enim dextrum ventriculum non habent, veluti ſunt ea quæ pulmone etiam carent: id quod etiam oculata in diſſectionibus fides abũde docet, ita vt ad Ariſtot. confutandam ſententiam non multis opus habeamus. Proinde ſatis mirari non poſſum, cur Alexander Benedictus iniuſte Galenum Ariſtotelem perſtrinxiſſe dicat, cum eundem à veritate deuiaſſe omnibus ferè notum ſit. Sed putat hominem per tot ſecula laudatiſſimum fas non eſſe de errore accuſare, immemor ſanè eius dicti quod ad Ariſtotelem autorẽ refertur, Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas. Si Ariſtotel. ſuperiorum omnium placita, Platonémque ſummum tum philoſophum atque præceptorem ſuum, vbi à veritate ſibi aberrare viſus eſt, conuellere auſus fuit, cur non pariter Galeno & nobis, eundẽ hallucinantem perſtringere licebit? Neque poteſt eum ab errore vindicare Alexandri de auribus cordis commentum, neque enim ſiniſtram aurem, ſiniſtrum eſſe ventriculum admittimus, cum ventriculi ſint in ipſo corde, aures vero ex vtraque parte cordis, haud aliter quàm capite animalis, emicent. Teſtis Galenus loco iam citato, ſic ſcribens: ὠνόμασται δ᾽ οὕτως οὐκ ἀπὸ χρείας, ἢ ἐνεργείας τινὸς, ἀλλ᾽ ἀπὸ μικρᾶς ὁμοιότητος, ὅτι παρὰ καρδίας ἑκατέρωθεν, ὥσπερ παρὰ κεφαλῆς τῶν ζώων πρόκειται τὰ ὦτα. *id eſt: Nominãtur vero aures, nõ ab vſu aut aliqua actione, ſed à modica ſimilitudine, quoniam ſcilicet vtrinque cordi, perinde atque capiti animalis aures, adiacent. Id quod etiã lib. 7. anat. admin. iis docet verbis:*

νυνὶ δ' ἤδη τὰ τῆς προκειμένης πραγματείας
ἴδια μετέλθωμεν, ἀπὸ τῶν ὤτων ἀρξάμενοι τῆς
καρδίας, ἃ καθ' ὁμοιότητά τινα τοῖς κυρίως ὀνο
μαζομένοις ὠσὶν ἐκάλεσαν οἱ πρόσθεν. ὡς γὰρ
ἐκεῖνα παραπέφυκεν ἑκατέρωθεν τῇ κεφαλῇ,
κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ταῦτα τῇ καρδίᾳ, νευ-
ρωδέστερά τε καὶ δερματωδέστερα φαινόμενα
σαφῶς αὐτοῦ τοῦ τῆς καρδίας σώματος. *id eſt:*
*Nunc autem ad propoſiti operis peculiaria digredia-
mur, ab auribus cordis auſpicati, quas ad ſimilitudi-
nem quandam aurium proprie dictarum maiores vo
carunt. Vt enim illæ capiti vtrinque annexæ ſunt, ita
& hæ cordi neruoſiores ac magis cuticulares ipſo cor
dis corpore manifeſtò apparent. Et paulò pòſt cordis
auriculas extra ventriculos ipſius conſiſtere Galen.
ſcribit. Errat denique idem Alexã. quod aures tantum
in cadauere conſpici poſſe putat, atqueadeo qui eas
in corde poſuerunt cadaueris tantum poſituram con-
ſideraſſe, quaſi Gale. ſingula quæ de anatome tradit,
non tam in viuis quàm in mortuis contemplatus ſit.
Quoties enim ſe viuam diſſecuiſſe ſimiam, quæ ho-
minis figuræ proxima eſt, ſcribit, eo tantum nomine
vt ſingula ad anatomes cognitionem neceſſaria exa-
ctius rimaretur? Non is fuit Galenus, qui anatomen
ex libris tantum, & ex aliorum ſcriptis tradiderit,
qualem Alexandrum hunc, aliorum non ſolum ſentẽ-
tiam, ſed & verba imitantem, fuiſſe conſtat. Quod
vero in maximis etiam animantibus nulla fiat ob ma
gnitudinem in corde differentia, atqueadeo in iis e-
tiam non niſi duo cordis ſint ventriculi, teſtantur ea*

quæ

quæ Galen.lib.7.anat.admin. in eum ſcribit modum: πᾶσι μὲν γὰρ τοῖς ζώοις ὡσαύτως ἡ καρδία ὑπάρχει, μηδεμιᾶς διὰ μέγεθος ἐν αὐτοῖς γινομένης διαφορᾶς, ὡς Ἀριστοτέλης οἴεται, καὶ φέρεσθαι δ' ἡ θρὶξ κατὰ τὰς μεγάλας ἐπὶ καρδίας. καὶ γὰρ οὖν καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ὀστοῦν, ὃ τοῖς μεγάλοις ζώοις ὑπάρχειν νομίζουσι, καὶ τούτοις οὐ πᾶσιν, ἐν πᾶσιν μέν ἐστι καὶ τοῖς ἄλλοις, οὐ μὴν ὀστοῦν πᾶσί γε ἀκριβῶς, ἀλλὰ χόνδρος. θαυμαστὸν δ' οὐδὲν ἐπὶ τῶν μικρῶν ζώων ἀγνοεῖσθαι τελέως αὐτὸ τοῖς ἀγυμνάστοις ἐπὶ τὰς ἀνατομὰς, ὅπου γε καὶ κατὰ μείζον λανθάνει πολλάκις αὐτούς. καὶ τί λέγω τὰ μείζω; μεγίστου γοῦν ἐλέφαντος ἔναγχος ἐν Ῥώμῃ σφαγέντος, ἠθροίσθησαν μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατομὴν αὐτοῦ πολλοὶ τῶν ἰατρῶν, ἕνεκα τοῦ γνῶναι πότερον ἔχει δύο κορυφὰς, ἢ μίαν ἡ καρδία, καὶ δύο κοιλίας, ἢ τρεῖς. ἐγὼ δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀνατομῆς αὐτοῦ διετεινόμην εὑρεθήσεσθαι τὴν αὐτὴν κατασκευὴν τῆς καρδίας ταῖς ἄλλαις πάσαις τῶν ἐξ ἀέρος ἀναπνεόντων ζώων, ἅπερ ἐφάνη καὶ διαιρεθείσης. εὗρον δὲ ῥαδίως καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ὀστοῦν, ἅμα τοῖς ἑταίροις ἐπιβαλὼν τοὺς δακτύλους. οἱ δὲ ἀγύμναστοι μὲν ἐλπίζοντες δὲ εὑρίσκειν, ὡς ἐν μεγάλῳ ζώῳ, τὸ μὲν φαινόμενον ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὑπέλαβον οὐδὲ τὴν ἐλέφαντος καρδίαν ἔχειν ὀστοῦν, ἐγὼ δ' ἠμέλησα μὲν αὐτοῖς δεικνύειν, τῶν δ' ἑταίρων γελώντων ἐφ' οἷς ἑώρων ἀναισθήτους ἐκείνους διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ τόπου. παρακαλεσάντων δὲ μὴ δεικνύειν, ὑπέσχον τὴν δεῖ-

ξιμ. ἀρθείσης μέντοι τῆς καρδίας ἀπὸ τῶν τοῦ Καίσαρος μαγείρων, ἔπεμψά τινα τῶν γεγυμνασμένων ἑταίρων περὶ τὰ τοιαῦτα παρακαλέσοντα τοὺς μαγείρους ἐπιτρέψαι τὸ κατ' αὐτὴν ὀστοῦν ἐξελεῖν, καὶ οὕτως ἐγένετο. ἐν παρ' ἡμῖν ὄντι νῦν ὀστοῦν σμικρὸν μὲν ὑπάρχον τὸ μέγεθος, θαυμασίαν δὲ παρέχον ἀπιστίαν τοῖς ὁρῶσιν, εἰ τηλικοῦτον ὂν ἐλάνθανε τοὺς ἰατρούς. οὕτως ἄρα καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων λανθάνει τοὺς ἀγυμνάστους, καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν ἄλλα τε πολλὰ κατὰ τὰς ἀνατομὰς Ἀριστοτέλη διαμαρτεῖν, καὶ ἡγεῖσθαι τρεῖς ἔχειν κοιλίας ἐπὶ τῶν μεγάλων ζώων τὴν καρδίαν. ὅτι μὲν οὖν ἀγύμναστος ὢν ἐν ταῖς ἀνατομαῖς ἐσφάλη περὶ τὴν τῶν μορίων εὕρεσιν, οὔτε θαυμάζειν χρή, ἐν συγγινώσκειν αὐτῷ προσήκει. ὅπου γὰρ οἱ τὸν ὅλον ἑαυτῶν βίον ἀναθέντες τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ, καθάπερ Μαρῖνος, ἥμαρτον πολλά, τί χρὴ νομίζειν συμβαίνειν τοῖς ἐξαίφνης μὲν ἐπ' αὐτὴν ἐλθοῦσι, πεισθεῖσι δ' οἷς πρότερον οὐκ εἶδον, ὡς μηκέτι ἐπιχειρῆσαι δεύτερον ἰδεῖν; quod eſt: *Omnibus enim ſimiliter animantibus cor ineſt, quũ nulla ob magnitudinem in ipſis ſit differẽtia, ſicut Ariſtoteles autumat: ſed clarior in magnis cordibus eſt ſpeculatio, quoniam & ipſorum os, quod magnis ineſſe animalibus arbitrantur, atque his non omnibus, etiam aliis natura conceſſit, haud tamen os vniuerſis exactum, ſed cartilaginem. Nullum vero miraculum, eſt in minutis ipſum animantibus confectionum rudes penitus ignorare, quum & in grandiori frequenter ipſas lateat.*

teat. At quid dico in grandioribus? Nuper elephanto maximo Romæ iugulato, plerique medici ad ipſius diſſectionem conuenerant, diſcendi gratia, duóſne cor haberet vertices, an vnum, & ventriculos ne duos, an tres. Ego autem vel ante ipſius confectionem aſſerebam eandem cordis ſtructuram cum aliis omnibus animalium aerem ſpirantium inuētum iri, quæ etiam ipſo diuiſo apparuerunt. Item os ipſius ſine negocio reperi, vnà cum familiaribus digitos admolitus. At inexercitati ſperantes id quod in aliis animantibus apparet, ceu in magno ſe inuenturos, ne elephāti quidem cor os habere putabāt. Ego autem oſtēſurus ipſis eram niſi familiares riſiſſent, quòd attonitos illos ac ſenſus expertes propter loci ignorantiam conſpicerēt, & quum adhortarētur ne indicarem, ſubticui. Corde vero à Cæſaris coquis exempto, miſi aliquem ex familiaribus in huiuſmodi exercitatis, rogatum coquos, vt os ipſius eximi ſinerent, atque ſic factum eſt. Seruatur idem apud nos etiam hodie eximiæ adeò magnitudinis, vt ab iis qui intuentur, nullo modo credi queat tantum os medicos latuiſſe. Ita ſanè & maxime in animantibus particularum, inexercitatis ignorantur. Ac miri nihil eſt, ſi præter alia multa etiam in anatomis Ariſtoteles errauerit, qui triplicem ſinum cor habere in magnis animalibus exiſtimat. Quod igitur in cōfectionibus parum exercitatus circa partium inuentionem errorem commiſerit, neque mirandum eſt, & condonare homini conuenit: quum enim qui totam ſuam vitam huic ſpeculationi dedicarunt, quēadmodū Marinus, in pleriſque falſi ſunt, quid exiſtimandum

mandum

mandum eſt iis accidere, qui repente ipſam adierint, perſuaſi ea quæ prius non viderunt, vt denuò inſpicere non aggrediãtur? Hactenus Galen. *cuius vtique verba, etſi prolixa admodum ſint, eo tamen libentius recitaui, quod ſola ad* Ariſtotelis *ſententiam explodendam ſufficere videbãtur.* Quod *ſi tamen exactiorem eius rei diſputationem ſcire cupis, lege quæ in anatomicis ſcripſit* Galen. *& voti compos efficieris.* Cæterùm Galeni *ſententiam confirmat* Hippocrates *in libro de corde, ſic ſcribens:* ἡ καρδίη δύο γαστέρας ἔχει διακεκριμένας ἐν ἑνὶ περιβόλῳ. τὴν μὲν ἔνθα, τὴν δὲ ἔνθα. ἡ μὲν γὰρ ἐν τοῖς δεξιοῖσιν ἐπὶ στόμα κέεται ἐμπλέουσα τῇ ἑτέρῃ φλεβί. ἀτὰρ ἤδε καὶ πάμπαν εὐρυκοίλιος καὶ λαγαρωτέρη πολλῷ τῆς ἑτέρης, οὐδὲ περὶ καρδίης νέμεται τὴν ἐσχατίην. ἡ δὲ ἑτέρη κέεται, ὑπένερθεν μὲν μάλιστα καὶ κατ' ἰθυωρίην. μάλιστα μὲν μαζῷ ἀριστερῷ. στόματα δὲ αὐτέοισιν οὐκ ἀνεῴγασιν, εἰ μή τις ἀποκείρει τῶν οὐάτων τὴν καρδίην, ἢ περὶ καρδίης τὴν κεφαλήν. ἣν δ' ἀποκείρῃ φανήσεται καὶ δισσὰ στόματα ἐπὶ δυσὶ γαστέροιν. *id eſt:* Cor *duos ſinus ventriculóſque vtrinque diſcriminatos habet circuitu & vallo vno, quorũ vnus in parte dextra os verſus poſitus eſt, qui cum vena vna communicat.* Quin *& hic latior eſt ac mollior multo quàm alter, nec in vltimam vſque cordis partem penetrat.* Sinus *vero alter ſupernè recta, & contra ſiniſtram mammam ſitus eſt.* Ora *autem horum non patent, niſi quis aures & caput cordis præcidat: quæ ſi præcidantur patent, gemináque in ſingulis ſinibus ora ſunt.* Et Corn.

Celſus

Celſus lib. 4. cap. 1. ijs verbis: Huic cor annexum eſt natura muſculoſum, in pectore ſub ſiniſteriore mammæ ſitum, duóſque quaſi ventriculos habet. *Iulius quoque Pollux ſecundo Onomaſtici duos tantum in corde ſinus agnoſcit. Inter Arabes Abenrois primo Collig. cap. 24. duas tãtum cordis cauitates, & vtique amplas eſſe ſtatuit, in dextra vnam, in ſiniſtra alteram. Quinetiam Razes lib. 1. cap. 14. cor duos magnos habere ventriculos tradit, quorum vnus in dextro eſt latere, & alter in ſiniſtro. Quid multa? ſenſu deprehenſum eſt, indieſque adhuc in diſſectionibus deprehenditur, duos tantum cordis eſſe ventriculos, vt errasse Ariſtotelem eúmque ſequẽtes omnium euidentiſsimum ſit. Nec valet quorũdam hic ex Auicenna deſumpta concordia, qui Galenum ventrẽ medium foueam appellaſſe tradunt. Nam liber hic ex quo iſta deſumpſit Auicenna, non eſt Galeni, ſed alterius cuiuſpiam Arabis, qui multa ex Galeni commentariis anatomicis tranſcripſit. Eſt autem liber hic de anatomia viuorum inſcriptus, in quo ſic ſcribitur:* Duo ſunt in corde ventres, & fouea quæ eſt quaſi meatus quidam inter ventres, & non eſt venter. *Et rurſus in eodem libro de cordis anatomia in hunc modum:* Cor autem habet tres diſtinctiones ſiue folliculos ad modũ quarũdam burſarum, in quarũ parte ſuprema recipitur aer, in infima ſanguis, in media quæ fouea appellatur, aeris & ſanguinis cõmixtio, & ſpirituum generatio, vnde ille locus in corde dicitur minera ſpirituum. *Ex hoc ſiquidem libro Auicẽnam, quæ Fen 11. Can. 3. tract. 1. cap. 1. ſcribit, deſumpſiſſe cõſtat,*

quemadmodum

quemadmodum verba eiuſdem abunde teſtantur. Nõ *eſſe autem hunc librum* Galeni, *vel hoc vno argumẽto colligi poteſt.* Autor *libri quiſquis ille fuit,* Galenũ *non ſemel, ſed iterum atque iterum citat, quod minime factum fuiſſet, ſi* Galeno *autore conſcriptus hic liber fuiſſet.* Quid *enim attineret ſeipſum in teſtem vocare?* Extremæ *certe eſſe dementiæ quis diceret, ſi tale quid commiſiſſet Galenus.* At *ita inſaniunt hodie, qui citra iudicium temere quoſuis libros ad optimos quoſque autores referũt, quos certe ſi hodie viuerent, neutiquam agnoſcerent, quandoquidem ne vmbram quidem illorum referrent.*

Gulam nullos habere muſculos motui deglutitionis deſeruientes, queadmodum Auicẽna ac alij nonnulli putant, quãdo motus ille ſit planè naturalis, atque adeò muſculis opus minime habeat.

CAP. XII.

NE *alicui vocabulorum ignorantia imponat, animaduertendum gulam* Latinis *eſſe id quod* Græci οἰσοφάγον, Arabes *meri vocant.* Huic *itaque corporis parti latenter muſculos ineſſe innuit* Auicenna, *dum illi motum volũtarium in pleriſque locis tribuit.* Neque *enim voluntarius motus fit niſi à muſculis, id quod teſtatur* Galenus *lib.* I. *de motu muſculorum ita ſcribẽs:* ὄργανα κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν οἱ μύες εἰσίν. *id eſt:* Inſtrumenta *motus voluntarij muſculi ſunt.* Et *in lib.* I. *de vſu partium corporis humani omnes voluntarios motus à muſculis fieri docet.* Id *quod*

&

& Razes cõfirmat lib.1. cap.3. ſic dicens: Omne mẽbrum quod voluntario mouetur motu, muſculum habet quo mouetur. Quod vero Auicenna meri voluntarium tribuat motum, eius aperte monſtrant verba quæ Fen 1. Cano. 1. doct. 6. cap. vltimo ita habent: Et ſimiliter tranſglutiendi operatio duabus completur virtutibus: vna eſt attractiua naturalis, & altera eſt attractiua voluntaria. Et prima quidem ſuam complet operationem per villum, qui ſecundum longitudinem protenditur, qui eſt in ore ſtomachi & iſophagi: & ſecundæ completur operatio per villum lacerti tranſglutiendi. In eandem ferè ſententiam de duabus virtutibus, altera naturali, altera animali, adiuuantibus deglutitionẽ loquitur idem Auicẽna Fen 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. dicens. Et ſecunda cauſa eſt quod penetranti in meri non attribuitur ex virtutibus naturalibus niſi virtus vna, quamuis voluntas adiuuet ipſum ex parte vna, & eſt attractiua: adiuuat ergo aperiendo viam & dilatando ipſam. Clarius multo circa finem eiuſdem capitis in meri eſſe muſculos oſtẽdit, dum ita inquit. Et non mouetur aliquod horum membrorum, quæ ſunt via cibi per lacertos, niſi duo extrema, ſcilicet caput, & eſt meri, & guttur, & inferius, & eſt ſiſteris. Si itaque per lacertos meri mouetur, quid eſt cur non etiam illic motum voluntarium eſſe dicamus? Idem denique Auicenna Fen 9. Can. 5. cap. 8. tertiam ſpeciem ſuffocationis apoſtemoſæ in lacertis intrinſecis meri fieri ſcribit, inquiens: Aut erit in lacertis intrinſecis meri, & quæ ſequuntur ipſum, & ſtringit anhelitum. Ex quibus omnibus

Auicennæ

Auicennæ locis à nobis iam citatis manifeſtiſſime colligitur, eundem voluiſſe meri haberi lacertos, hoc eſt muſculos, in ea enim ſignificatione interpres vtitur, atque ita moueri ipſum non modo ex vi ſua naturali, ſed etiam animali ſeu voluntaria, quæ per muſculos ceu inſtrumenta operatur. Errorem hunc Auicennæ, ſtatuentis meri intrinſecos habere muſculos, ſequitur Iacobus Forliuienſis in enarratione aphoriſ. 34. quartæ Hippocratis particulæ, vbi quatuor anginæ ſpecies enumerans, tertiam numero illam conſtituit, quæ in lacertis intrinſecis meri fieri ſolet. Quamuis eo loci Forliuienſis bis aberret, primum quod falſo meri intrinſecos muſculos aſſignet, deinceps etiam quod perperam tertio præſagiorum Hippocratem, & Galenũ in quarto de locis affectis libro, de eiuſmodi anginæ ſpecie intrinſecos gulæ muſculos occupante loquentes, citet, cum tamen neque Hippocrates neque Galenus ibidem illum enarrans, neque etiam de affectis locis libro, vbi quatuor anginæ ſpecies recenſet, quicquam de tali ſpecie in qua gulæ intrinſeci muſculi inflammatione afficiantur, loquantur. Sequutus eſt & hunc errorem Alexander Benedictus, dum libro quinto ſuæ anatomes cap. 18. muſculos gulæ, haud aliter quàm epiglottidi & tracheæ arteriæ tribuit. Verum à veritate aberraſſe omnes ſatis conſtat, ſi motũ deglutitionis probe expendimus: is enim cum planè naturalis ſit, hoc eſt virtute villorum, qui deglutitionis tempore in ſe contrahuntur, & hac ceſſante relaxantur, factus, fieri non poteſt vt ex naturali & animali ſeu voluntario compoſitus ſit. Cum itaque voluntarius

rius non ſit, nulli ad eum efficiendum muſculi neceſſarij ſunt, ſed villis ſeu fibris tantum, quas ἶνας Græci vocant, per quas facultas attractiua naturalis, ſuam actionem exercet, opus erit. Teſtis ſatis locuples exiſtit Galenus, qui libro tertio de facultatibus naturalibus deglutitionē per facultatem ventris attractricem, ope fibrarum ſeu villorum fieri monſtrat. Sed præſtat eius verba ſubiicere: καὶ μὴν δύο χιτῶνας ἡ γαστὴρ ἔχει, πάντως ἕνεκά του γεγονότας, καὶ διήκουσιν οὗτοι μέχρι καὶ τοῦ στόματος. ὁ μὲν ἔνδον, εἰς ὅσον καὶ τὴν γαστέρα τοιοῦτος διαμένων. ὁ δ' ἕτερος ἤδη τὸ σαρκωδέστερον ἐν τῷ στομάχῳ τρεπόμενος. ὅτι μὲν οὖν ἐναντίας ἀλλήλας τὰς ἐπιβολὰς τῶν ἰνῶν ἔχουσιν οἱ χιτῶνες οὗτοι, τὸ φαινόμενον αὐτὸ μαρτυρεῖ. ὁ μὲν ἔνδον εὐθείας ἔχει τὰς ἶνας, ὁλκῆς γὰρ ἕνεκα γέγονεν. ὁ δ' ἔξωθεν ἐγκαρσίας ὑπὲρ τοῦ κύκλον περιστέλλεσθαι. ἑκάστῳ γὰρ τῶν κινουμένων ὀργάνων τοῖς σώμασι κατὰ τὰς τῶν ἰνῶν θέσεις αἱ κινήσεις εἰσίν. ἐπ' αὐτῶν δὲ πρῶτον τῶν μυῶν, εἰ βούλει, βάσανισον τὸν λόγον, ἐφ' ὧν καὶ αἱ ἶνες ἐναργέσταται, καὶ αἱ κινήσεις αὐτῶν ὁρῶνται διὰ σφοδρότητα. μετὰ δὲ τοὺς μῦς ἤδη τὰ φυσικὰ τῶν ὀργάνων ἴδε, καὶ πάντως ὄψει κατὰ τὰς ἶνας κινούμενα. καὶ διὰ τοῦθ' ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐντέρων, στρογγύλαι καθ' ἑκάτερον τῶν χιτώνων αἱ ἶνες εἰσί. περιστέλλονται γὰρ μόνον, ἕλκουσιν δ' οὐδέν. ἡ γαστὴρ δὲ τῶν ἰνῶν τὰς μὲν εὐθείας ἔχει χάριν ὁλκῆς, τὰς δ' ἐγκαρσίας ἕνεκα περιστολῆς. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς μυσὶν ἑκά-

ϛης τῶν ἰνῶν τεινομένης τε καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἑλκομένης αἱ κινήσεις γίγνονται, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐν τῇ γαϛρὶ τῶν μὲν ἐγκαρσίων ἰνῶν τεινομένων, ἐλάττον ἀνάγκη γίνεσθαι τὸ εὖρος τῆς περιεχομένης ὑπ᾽ αὐτῶν κοιλότητος, τῶν δ᾽ εὐθειῶν ἑλκομένων τε καὶ εἰς αὐτὰς συναγομένων, οὐκ ἐνδέχεται μὴ οὐ συναιρεῖσθαι τὸ μῆκος. ἀλλὰ μὴν ἐναργῶς φαίνεται καταπινόντων συναιρουμένων καὶ τοσοῦτον ὁ λάρυγξ ἀναϛρέχων, ὅσον ὁ ϛόμαχος κατασπᾶται. καὶ ὅταν γε συμπληρωθείσης τῆς ἐν τῷ καταπίνειν ἐνεργείας, ἀφεθῇ τῆς τάσεως ὁ ϛόμαχος, ἐναργῶς πάλιν φαίνεται καταφερόμενος ὁ λάρυγξ. ὁ δ᾽ ἔνδον χιτὼν τῆς γαϛρὸς ὁ τὰς εὐθείας ἶνας ἔχων, ὁ καὶ τὸν ϛόμαχον ὑπαλείφων, καὶ τὸ ϛόμα τὸ εἰς ἐν τοῖς μέρεσιν ἐπεκτείνεται τοῦ λάρυγγος. ὥστ᾽ οὐκ ἐνδέχεται κατασπώμενον αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοιλίας, μὴ οὐ συνεπισπᾶσθαι καὶ τὸν λάρυγγα. quod eſt: *Atqui venter duas habet tunicas, quæ omnino alicuius gratia ſunt conditæ, pertingúntque hæ etiam vſque ad ipſum os. Quæ interior eſt qualis in ipſo eſt ventre, talis perſiſtens: altera ad carnoſiorem ſpeciem in gula conuerſa. At quod contrarias inter fibrarum diſpoſitiones hæ tunicæ habeāt, ipſa rei euidentia teſtatur. Quæ interna eſt, in directum porrectas habet fibras, vt quæ trahendi cauſa ſit inſtituta. Externa tranſuerſas, quo circulo contrahant. Quippe ſingulorum quæ mouentur inſtrumentorum corpora, pro fibrarum poſitura motus habent. Primum autem ſi placet, in muſculis ipſi ſermonem examina, in quibus tum*

fibræ

fibræ ipſæ, tum motus propter vehementiam euidentiſſime cernuntur. A muſculis ad naturalia inſtrumẽta te cõferas licet, omnino videbis ea par fibras moueri. Itaque etiam ſingulis inteſtinis circulares in vtraque tunica fibræ ſunt, contrahuntur enim duntaxat, nec quicquam trahunt. At venter alias fibrarum rectas habet, quibus ſcilicet trahat, alias tranſuerſas quibus conſtringat. Tanquam enim in muſculis dum fibra quæque intenditur, atque ad principium retrahitur, motus eorum obitur, itidem in ventre dum trãſuerſæ fibræ tenduntur, latitudinẽ contentæ inter ipſas cauitatis minorem fieri eſt neceſſe. Recte vero dum trahuntur ac in ſeipſas coguntur, fieri nequit vt non minuatur longitudo. At vero deglutientibus nobis liquido cernitur larynx ſimul ſublata ſurſúmque intantum currens, quantum gula deorſum trahitur. Quúmque completa iam deglutiendi functione retenderit ſe gula, luculenter deſcendere cernitur ſumma arteria ſeu larynx. Siquidem interna ventris tunica quæ rectas habet fibras, quæ tum gulam intrinſecus veſtit, tum os ipſum, ea ſuper internis laryngis partibus extenditur: itaque fieri nequit, quum ipſa à ventre deorſum trahitur, vt nõ ſimul larynx attrahatur. E quibus verbis Galeni euidentiſſimum fit motum deglutitionis nõ per muſculos, ſed villos potius fieri, atque naturalem & minime voluntarium eſſe. Proinde meri ſeu gula muſculi potius miniſteriũ in animalibus præſtat, quàm vt per muſculos moueatur. Id quod Galenus etiam docet lib. I. de motu muſculorum, ſic ſcribens: εἰ δὲ καὶ ὁ ςόμαχος τῆς γαςρὸς, ὃν οἰσοφάγον ἐκά-

 λουν

λοιω οἱ παλαιοὶ, αὐτός τε μῦς ἐστι, καὶ τὰ τῶ μυὸς ἔργα τοῖς ζώοις ὑπηρετεῖ, εἴη ἂν καὶ οὗτος ὁ μῦς, οὔτε εἰς τένοντα πλευτῶν, οὔτε ὀστοῦν συγκινῶν. id eſt: Quodſi etiam ſtomachus ſeu os ventris, quem œſophagum, hoc eſt gulam vocabant veteres, muſculus eſt, & muſculi officia animalibus miniſtrat, erit vtique & hic muſculus, neque in tendonem deſinens, neque os ſimul mouens. Iam dictis accedit quod Galenus nuſquam in ſuis anatomicis libris, neque etiã in alijs vbi de muſculorum varietate agit, muſculorum gulæ mentionem facit. Sed neque Auicenna Fen.1. Canonis 1. doc. 5. Sum. ſecunda, vbi ex profeſſo de omnibus omnium membrorum muſculis tractat, quicquam de meri muſculis refert, ſed tantum gutturis muſculos cõmemorat, quos deglutitionem iuuare inquit. Per guttur vero pharynga ſeu fauces, vt Arabes omnes, intelligit. Ita nec Aliabas tertio theorices ſuæ vllum de lacertis meri verbum facit, ſed ſolum de gurgulionis, hoc eſt, faucium, lacertis mentionem facit. Atqui differre fauces à gula ſeu meri nemo eſt qui neſciat. Quinetiam Alexander Benedictus, immemor eorum quæ alibi ſcribit libro tertio, capite decimoſeptimo, haud ſecus quàm Galenus, gulæ naturalẽ quandam facultatẽ tribuit, qua deglutitionis modus per villos & minime muſculos perficitur. Ait ita: Gula duplici membrana, varióque villorum ordine conſtat: altera ſtamine per latitudinem procedente cibum expellit, qui cum attrahitur cedit, nec læditur: altera vero interior, deorſum trahit villorum oblongo ſtamine cibum, ea vis

κατάκλυσις dicitur. Ex quibus liquidò apparet gulæ nullos ineſſe muſculos deglutiendi functionem perficientes, nam niſi ita eſſet, fruſtra illos feciſſe naturam quis dicere poſſet: ad quem enim alium vſum hos ipſos natura, niſi vel ad attrahendum, vel expellendum cibum dediſſet? Verum cum villorum fibrarúmve hoc opus ſit, muſculi fruſtra creati ſint neceſſe erit. Quare nullo pacto intrinſecos gulæ muſculos admittant ſtudioſi, cum & veterum placitis, ac rationi ipſi ex diametro pugnet. De extrinſecis vero nihil digladiamur, ſi qui enim ſunt extrinſecus ipſam contingentes, duo quidem in parte anteriori verſus guttur, duo in poſteriore verſus colli vertebras ſunt, neutrum vero par motibus gulæ in deglutiẽdo famulatur, ſed alterum quod contingit anterius, motum præſtat cartilagini gutturis, quæ ſcutiformis nominatur, alterum autem ad colli facit flexiones, vt ex anatomicis Galeni latius patère poteſt.

Viam vocis ac ſpiritus tracheam arteriam dictam non eſſe interiorem, neque cibi & potus, gulam nominatam exteriorem, vt Alexander Benedictus aſſerere auſus fuit.

CAP. XIII.

Etſi exemplaria anatomes Alexãdri Benedicti recens excuſa per autorem ipſum, aut amicum fortè quendã, emendata ſint, tamen quando cõſtat priora exemplaria adhuc multorum in manibus eſſe, quæ

ſemidoctis errandi occaſionem exhibere poſſunt, committere nolui, quin hunc ipſum errorem ab Alexandro commiſſum, ne ſcilicet alicui hominis autoritas imponeret, impugnarem. Scio enim quàm mordicus plerique hodie medici autorem hunc teneant, quem tamen lapſum eſſe quamplurimis in locis euidentiſsimum eſt. Is itaque libro tertio capite octauo de binis iam nominatis viis primũ ita ſcribere auſus fuit: Binæ, inquit, ab oris faucibus canaliculæ coeunt, quarũ altera breuior, interiórque eſt, τραχέαν ἀρτηρίαν Græci, Latini ſpiritalẽ fiſtulam appellãt. Altera vero longior, exteriórque eſt, οἰσοφάγον Græci & στόμαχον, Latini gulam & cibalem fiſtulam vocant. Quibus verbis contra naturæ poſitum, gulam in anteriore colli parte, tracheam vero in poſteriore collocat. Gulam nanque qua cibus potúſque deuoratur, eſſe viam interiorem ſeu poſteriorem, tracheam vero arteriam exteriorem, in homine viuo citra etiam diſſectionem dignoſci poteſt. Eam autem olim Alexandri fuiſſe ſententiam exemplar Plinianum, quod ſuis auſpiciis in publicum prodiit, quódque tanquam emendatiſsimũ paſsim defendere conatur, pulchre teſtatur, in quo lib. II. cap. 27. in hunc modum legendum eſſe contendit: Sub ea minor lingua, quæ nulli oua generantium, opera eius gemina duabus interpoſitæ fiſtulis. Interior earum appellatur arteria, ad pulmonẽ atque cor pertinens, hãc operit in epulando epigloſsis, ſpiritu ac voce illac meante, ne ſi cibus ac potus in alienũ deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior eſt, appellatur ſanè gula, qua cibus atque potus deuoratur.

Quod

Quod ſi itaque aliter quàm verba iam citata præ ſe ferunt, ſenſiſſet, nũquam paſſus fuiſſet exemplar vt alijs omnibus caſtigatius, eam lectionem continens, in publicum prodire, multo minus tueri. At locum hunc Plinij deprauatum in ſua editione, quam nuper ex elegãtiſsima Frobenij officina accepimus, linguarum ille antiſtes Eraſmus Roterodamus pro ingenij ſui acrimonia ita reſtituit: Sub ea minor lingua epigloſsis appellata, nulli oua generantium opera eius gemina, duabus interpoſita fiſtulis. Exterior earum appellatur arteria, ad pulmonem atque cor pertinens. Hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac voce illac meante, ſi potius cibúſve in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera interior eſt, appellatur ſanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Sic autem eſſe legẽdum in primis teſtatur Ariſtoteles, qui lib. 1. de hiſtoria animalium cap. 12. de duabus his vijs ita ſcribit: αὐχὴν δὲ τὸ μεταξὺ προσώπου καὶ θώρακος. καὶ τούτου τὸ μὲν πρόσθιον μέρος λάρυγξ, τὸ δὲ ὀπίσθιον στόμαχος. τούτου δὲ τὸ μὲν χονδρῶδες καὶ πρόσθιον δι' οὗ καὶ ἡ φωνὴ μὲν ἀναπνοὴ, ἀρτηρία. τὸ δὲ σαρκῶδες στόμαχος ἐντὸς πρὸ τῆς ῥάχεως. *id eſt: Collum vero inter pectus & faciem eſt. Huius quidem pars prior guttur, poſterior autem gula. Quantum vero colli ipſius cartilagineum priorem ſitum obtinẽs vocem tranſmittit & ſpirationem, id arteria nominatum eſt. At quantum interius carnem ſpinæ præiacet, gula. Et lib. 3. de partibus animalium cap. 3. in hunc modum:* Κεῖται δὲ ἔμπροσθεν τοῦ οἰσοφάγου ἡ ἀρτηρία *hoc eſt: Ante gulam arteria poſita eſt. Cor-*

nelius quoque Celſus lib.4. cap.1.iam dicta cõfirmat, ſic dicens: Deinde duo itinera incipiunt, alterum aſperam arteriam nominant, alterum ſtomachum. Arteria exterior ad pulmonem, ſtomachus interior ad ventriculum fertur. *Cui etiam ſubſcribit autor introductorij is verbis:* Δύο τοίνυν πόροι ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς στόματος εὐρυχωρίας, ὁ μὲν κατὰ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ τραχήλου τέτακται, καὶ καλεῖται βρόγχος ἡ τραχεῖα ἀρτηρία, ὁ δὲ στόμαχος. διαπέμπει δὲ τὸ πνεῦμα ἡ τραχεῖα ἀρτηρία εἰς τὸν πνεύμονα. ὁ δὲ στόμαχος ἐνδοτέρω τοῦ βρόγχου ὤν, πρὸς τοῖς σπονδύλοις τοῦ τραχήλου. *quod eſt:* Duo igitur meatus ſiue itinera à lato oris ſpacio incipiunt, alterum iuxta priorem colli partem aſperam arteriam nominant, alterum gulã. Aſpera autem arteria ſpiritum pulmoni tranſmittit. Gula vero interior arteriæ exiſtens, ceruicis vertebris annexa eſt. *Sic itaque legendo verba Plinij, vt legenda eſſe demonſtrauimus, à grauiſſimo etiam errore alio vindicatur Plinius. Nam ſi ne prohibitiua particula præponatur verbis illis ſi potus, & non prioribus, legendo ne ſi ſpiritu, illud ſequetur abſurdum, aſperam arteriam eodem temporis momento & opertam & apertam eſſe, quod impoſſibile erit. In epulãdo enim operitur ac clauditur, ſpiritu autem & voce meante aperitur. Ea enim à minore lingua operta neque vocem neque ſpiritum per eam tranſire poßibile eſt. Hæc itaque ad præſentis errati confutationem ſufficiant, neque enim quod res in propatulo ſit, pluribus opus habet.*

Alexandrum

Alexandrũ Benedictũ præter veterum exemplũ pharynga cum aſpera arteria cõfundere. CAP. XIIII.

Confundere Alexandrum tracheam arteriã cum pharynge verba eiuſdem ſatis indicãt, quæ ſcribit libro 3. ſuæ anatomes cap. 8. ſic dicens: Binæ ab oris faucibus canaliculæ coeunt, quarum altera breuior inter vtrque eſt, τραχέαν ἀρτηρίαν ἢ φάρυγγα, Græci, Latini guttur vel ſpiritalem fiſtulam appellant. In quibus ſanè verbis errat Alexander, primum quod tracheã arteriam alio nomine vocari ait pharynga, quod tamen nemo veterum aſſerere auſus eſt. Deinceps quod pharynga guttur interpretatur, cũ id nominis laryngi potius cõueniat. Proinde cũ & alij multi pharyngis & laryngis Græcis, fauciũmq; & gutturis Latinis vocabulis, hodie abutantur, neceſſariũ erit vt hoc loco genuinũ earundẽ vocũ vſum ſtudioſis indicemus. Animaduertendũ itaque proprie loquendo pharynga nihil aliud eſſe Græcis, niſi id ſpacium quod gulã & guttur præiacet, Latiníſq; fauces nominantur. Guttur autem ea pars eſt quæ veluti caput ſeu initium eſt aſperæ arteriæ, Græcíſq; λάρυγξ dicitur. Teſtis Galen. lib. 7. de vſu partiũ corporis humani ita ſcribẽs: ὧδε μὲν ἔχει φύσεως ἡ ἀρτηρία τοῦ πνεύμονος, ἡ ἐκ τῶν βρογχίων συγκειμένη. καλοῦσι γ' οὕτω τοῖς ἰατροῖς τοὺς χόνδρους αὐτοῦ, ὥσπερ γε τὸν ὅλον μὲν βρόγχον, τὴν κεφαλὴν δὲ τὸ ἄνω πέρας αὐτοῦ, ὥσπερ δὴ καὶ λάρυγξ ὄνομα. id eſt: Hæc quidem eſt natura arteriæ pulmonis, quæ ex bronchiis conſiſtit. Vocare enim ita medici eius cartilagines

conſueuerunt, quemadmodum & ipſam totam bronchum. Superiorem autem eius extremitatem caput, quæ vtique etiam guttur nominatur. Et rurſus lib. 8. πρῶτον καὶ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, ᾧ λάρυγξ ὄνομα, τὸ ἄνω πέρας ἐστὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας. quod eſt: Primum & principaliſsimum vocis inſtrumentum, cui guttur nomen eſt, ſuperior aſperæ arteriæ finis exiſtit. Idem etiam teſtatur lib. 6. de tuenda valetudine, iis verbis: τὴν δὲ εἰς τὸ στόμα φορὰν τῶν περιττωμάτων ἀποδέχεται στόμαχός τε, καὶ ἡ τραχεῖα ἀρτηρία, καλοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ βρόγχον, ἡ τὸ συνάπτον τῷ στόματι πέρας ὑψηλὸν, ὀνομάζεται δὲ λάρυγξ, ὄργανον φωνῆς ὑπάρχον. hoc eſt: Excrementorum in os decurſum tum gula excipit, tum aſpera arteria, appellant hanc Græci & bronchum, aut etiam ſumma eius pars quæ ori coniungitur. guttur autem nominatur, vocis inſtrumentum exiſtens. Proinde cum λάρυγξ nihil aliud ſit niſi aſperæ arteriæ caput, conſultum erit vt paſsim hæc dictio in Græcis autoribus obuians pro gutture interpretetur. Pharynga vero ſeu fauces eſſe ſedem gulæ & gutturi præiacentem omnium maxime teſtantur ea quæ Galenus in commentatione aphoriſmi 34. tomi quarti aphoriſmorum ſcribit, ſic dicẽs: ἀλλ᾽ ἤγε πνὶξ ἐπὶ στενοχωρίᾳ μὲν γίγνεται πάντως. ἡ στενοχωρία δὲ ἤτοι πεπληρωμένης τῆς μεταξὺ τοῦ θώρακός τε καὶ πνεύμονος χώρας, ἢ τῶν στεράγγων τοῦ πνεύμονος, ἤ τινος φλεγμονῆς περὶ τὸ σπλάγχνον ὅλον οὔσης, ἢ κατὰ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ἢ τὴν οἷον κεφαλὴν αὐτὴν, ἣν ὀνομάζουσι

σι λάρυγγα. καί ποτε κατὰ τὴν προειρημένην εὐρυχωρίαν ταύτης ἤ, τοὔνομα φάρυγξ ἐστὶ, πνίγεσθαι πέφυκεν. οὕτως δ' οὖν καὶ ὅμηρος ἔφη, φάρυγος δ' ἐξέσσυτο οἶνος ψωμοί τ' ἀνδρόμεοι. τὴν προειρημένην εὐρυχωρίαν στομάχου καὶ λάρυγγος ὀνομάζων φάρυγγα. *id eſt, ſtrangulatio omnino ex anguſtia fit. Anguſtia autem vel repleta intermedia regione quæ inter pectus & pulmonem eſt, aut pulmonis caruernis, vel aliqua inflammatione totum viſcus occupante, vel aſperam arteriam, vel eam partem quæ eſt veluti caput eius, quam nominãt guttur. Quæ etiam inflammatio in præiacenti ſpacio, quod fauces appellant, aliquando facta ſtrangulare ſolet. Nam & Homerus ita nominauit, inquiens: Per fauces autem vinum erumpebat, fruſtáque humana. Spacium illud laxius quod gulã & guttur præiacet, fauces nominans. Ex quibus Galeni verbis liquidò conſtat quid Græci vtroque vocabulo, & laryngis & pharyngis intellexerint, præſertim autẽ quid Homer. Odyſſeæ primo Cyclopis temulentiam depingens, pharyngos voce ſignificare voluerit, nempe ſpacium id quod ante gulam & guttur eſt. Quod ſi itaque, vt Alexander ſomniat, Homerus per pharynga aſperam arteriã intellexiſſet, certe iuxta Homerum, potus per tracheam arteriam primum ad pulmonem deflueret, niſi enim illuc primum migraret, per illam euomi non poſſet. Atque adeò in ea ſentẽtia eſſe Homerus, in qua Plato olim fuit deprehenderetur, potum nimirum ad pulmonem primum & minime vẽtriculum ipſum delabi, quod certe de tãto vate, quẽ haud temere oceanum*

num eruditionis appellant, ſuſpicari alieniſſimum ſit, quandoquidem tale quid ne per ſomnium quidem cogitauerit. Quare pharynx aliud à trachea arteria erit, nempe ſpacium illud, vt diximus, quod gulam & guttur præiacet. Id quod præter iam dicta teſtantur etiam ea quæ lib. 4. de affectis locis cap. 6. Galenus ſcribit, dicens: φάρυγγα ὀνομάζω τὴν ἔνδον τοῦ στόματος χώραν, εἰς ἣν ἀνήκει τότε τοῦ στομάχου καὶ τὸ τοῦ λάρυγγος πέρας. quod eſt: Fauces voco internum oris locum, vbi ſimul conueniũt, & gulæ & gutturis partes extremæ. Et lib. 3. præſagiorum aphoriſmum 18. explicans, vbi in hunc modum ſcribit: ὅτι φάρυγγα τὴν προκειμένην χώραν στομάχου τε καὶ λάρυγγος ὀνομάζει δῆλόν ἐστι. hoc eſt: Vt fauces præiacentem gulæ & gutturi locum appellet, perſpicuum eſt. Ex quibus omnibus clarum eſt pharynga ſeu fauces locum eſſe ad quẽ tam ſummum aſperæ arteriæ, quàm gulæ pertingit, adeò vt errare Alexandrum, qui hunc à trachea arteria nõ diſtare putauit, omnium euidentiſſimum ſit. Atqui non latet Galenum inter initia libri octaui de vſu partium corporis humani ſcribere, tracheam arteriam pharynga æquiuoce illi quæ eſt ante larynga ſeu guttur nominari. Verba eius hæc: πρῶτον καὶ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, ᾧ λάρυγξ ὄνομα, τὸ ἄνω πέρας ἐστὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἣν δὴ καὶ φάρυγγα καλοῦσιν, ὁμωνύμως τῇ πρὸ τοῦ λάρυγγος. hoc eſt: Primum & principaliſſimum vocis inſtrumentum, cui guttur nomen eſt finis ſuperior aſperæ arteriæ exiſtit, quam vtique pharynga nominant æquiuoce cum ea pharynge

rynge quæ gutturi incubat. Quibus verbis certe latẽter indicat quorũdam errorem, qui abuſi vocabulorũ proprietate tracheam arteriam æquiuoce faucium, quæ ante guttur ſunt, nomine appellauerunt. Sed nos hic illos nihil moramur, qui de genuino ac vſitato pharyngos ſignificato loquimur. Quapropter ſi proprie dicere curauerimus, quemadmodum in membrorũ diſſectionibus maxime conuenit, ſemper in Græcis autoribus pharynga per dictionem Latinam fauces interpretemur. Nec nos offẽdat Plinius, qui libro vndecimo, ſummum gulæ fauces vocari dicit, nam in pleriſque, præſertim in anatomicis, vocabulorum etiã proprietatem neglexit. Eadem ratione & laryngos vocabulum per guttur reddimus, non animaduertentes quomodo alij vſi ſint, ita enim proprie iam dictis vtimur vocabulis. Tolerabilior certe Alexandri fuiſſet ſententia, ſi tracheam arteriam larynga vocari dixiſſet, ita enim partis vocabulum toti accõmodaſſet, larynx enim ſuprema arteriæ pars eſt.

Magno & impudenti errore Alexandrũ Benedictũ bronchũ cum larynge confundere. CAP. XV.

A*Lexander libro tertio cap. 18. ſuæ anatomes bronchum his deſcribit verbis: Bronchus, inquit, in ſuprema parte ſitus eſt, pelliculare membrum, muſculoſum, cartilagino ſũmque vt argutius ſit, in quod percuſſus ſpiritus, ſonus aut vox ipſa perfectius elidatur. Quæ ſanè deſcriptio broncho minime cõuenit, id enim membrum pelliculare, muſculoſum, neruo-*

ſum,

ſum, cartilaginoſúmque, præcipuum vocis de quo ipſe loquitur, inſtrumentum, non bronchus à Græcis, ſed bronchi caput ſeu larynx nominatur, quemadmodum capite præcedenti diximus: adeóque errare Alexandrum euidentiſſimum eſt, quum bronchus nihil aliud ſit quàm aſpera alio nomine vocata arteria, id quod teſtatur Galenus ab initio libri ſeptimi de anatomica adminiſtratione ita ſcribens: ἕτερον δὲ γένος ἀρτηριῶν, ἃς ὀνομάζουσι τραχείας, ἐν τραχήλῳ μὲν μία μεγίστη, καθ' ὅλον δὲ τὸν πνεύμονα ταύτης ἀποτεμήσεις πολλαί. τῷ δ' ἄνω πέρατι τῆς εἰρημένης ἐν τραχήλῳ μεγάλης ἀρτηρίας οἷον κεφαλή τις ἐπίκειται μόριον ὁ προσαγορευόμενος λάρυγξ. ὀνομάζεται δὲ τοῦτο πρὸς τῶν νεωτερικῶν ἀνατομικῶν βρόγχου κεφαλή, διότι καὶ αὐτὴν τὴν τραχεῖαν οὐ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ βρόγχον καλοῦσι. *id eſt: Alterum genus arteriarum eſt quas nominant aſperas. In ceruice quidem vna maxima, quæ frequenti ramorum ſerie pulmones adit. Superiori dictæ in collo grandis arteriæ extremo veluti caput quoddam incumbit particula guttur appellata. Dicitur autem hæc etiam à recentioribus anatomicis brõchi caput, eo quod & ipſam totam aſperam arteriam non ita ſolum, ſed bronchum quoque nuncupãt. Idem docet ab initio ſeptimi lib. de vſu part. cor. humani, vbi ita ſcribit:* διὰ τί δὲ τρίτον αὐτοῖς ἀγγεῖον ἡ φύσις ἔζευξε τὸ ἀπὸ τῆς φάρυγγος ὁρμώμενον, ὅ τινες μὲν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ἔνιοι δὲ βρόγχον ὀνομάζουσι, νῦν εἰρήσεται. *hoc eſt: Cur autem eis natura coniunxit tertium à faucibus prodiens vas,*

quod

quod quidam aſperam arteriam, quidam autem brõchum nominant, nunc dicetur. Et rurſus eodem libro: Nominatur autem ſicut & antè diximus, non hoc nomine ſolum, ſed etiam brõchi caput, quoniã & ipſam arteriam aſperam bronchum appellant. Idem docent loca quæ capite præcedenti ex ſeptimo de vſu partiũ corporis humani, & ſexto de tuenda valetudine libris citata ſunt, quæ repetere in præſentiarũ ſuperuacaneum eſſe duxi. Ex his omnibus ſole clarius fit brõcho Græcis nihil aliud eſſe quàm id corporis mẽbrum quod alio nomine aſperã arteriã nominãt, & nequaquam larynga ſeu guttur dictum, quemadmodum Alexander Benedictus putat. Proinde cum Alexandro bronchus à gutture nihil diſtet, non aliud iis verbis, bronchus in gutturis ſuprema parte ſitus eſt, videtur dicere, quàm guttur in ſuprema parte gutturis ſitum eſt, aut larynx in laryngis ſuprema parte ſita eſt, quo certe nihil ridiculoſius dici poſſet. Quod vero larynx ſiue guttur præcipuum vocis ſit inſtrumentum, multis Galenus lib. 7. de vſu partium corporis humani oſtẽdit, præſertim cum ſic ſcribit: ὅτι δ' ὁ χόνδρος οὗτός ἐστι τὸ πρῶτον τῆς φωνῆς ὄργανον, ὁ λάρυγξ ἐνδεικνύσθω σοι μάλιστα. καλεῖται δ' οὕτω τὸ συνάπτον τῷ φάρυγγι τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν μόριον. ὃ δὴ καὶ προπετὲς φαίνεται κατὰ τὸν τράχηλον, καὶ ψαυόντων σκληρόν ἐστι, καὶ ἀναβέχεται καταπινόντων. ὕρος δω ὅτι μὲν αὐτὸ τὸ πρῶτόν τε καὶ κυριώτατόν ἐστι τῆς φωνῆς ὄργανον, ἐν τοῖς περὶ τῆς γενέσεως αὐτῆς δέδεικται γράμμασιν. id eſt: Quod autem cartilago hæc primũ vocis inſtrumentum

mentum eſt, vel guttur tibi maxime oſtendat. Vocatur vero ita particula ea quæ faucibus aſperam arteriam coniungit. Hæc vtique prominens apparet in collo, tangentibúſque dura ſentitur, & deglutientibus recurrit. Hanc igitur ipſam primum & maxime præcipuum vocis eſſe inſtrumentum, in libro de generatione vocis demonſtratum eſt. Sunt autem laryngi & aliæ quædam particulæ ad edendam vocem neceſſariæ, quemadmodũ loco iam citato Galenus oſtendit, & libro 1. de affectus locis vbi partes illas quoque enumerat, ita dicens: τῆς φωνῆς αὐτῆς ἴδια μόρια ταῦτ' ἐστὶ συνελόντι μὲν εἰπεῖν, ὁ σύμπας λάρυγξ. κατὰ μέρος δ' ἑρμηνευόντων, οἵ τε τρεῖς αὐτοῦ χόνδροι, καὶ οἱ κινοῦντες αὐτοὺς μύες τρεῖς, ἅμα τοῖς ἀπ' ἐγκεφάλου νεύροις. ἔτι τε πρὸς τούτοις ἡ ἔνδον τοῦ λάρυγγος ἐπιγλωττίς, ἥπερ ἐστὶ τὸ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς. αὕτη γὰρ ὑπὸ τῶν μυῶν ἀνοιγομένη τε καὶ συναγομένη μετρίως ἐργάζεται τὰς φωνάς. *quod eſt: Propriæ vocis ipſius partes, ſummatim quidem loquẽdo, totum guttur. Si vero particulam explicare volueris, ſunt tres cartilagines, & totidem has mouentes muſculi, quibus accedunt nerui à cerebro demiſſi. Et præterea in gutture ligula, hæc maxime proprium vocis inſtrumentum eſt: etenim cum moderate & aperitur & committitur, vocem efficit. De qua ligula ſequenti capite multa. Et diſcant hinc iterum ſtudioſi, quàm neceſſarium ſit in omni diſciplina propria rerum noſſe vocabula.*

Perperam

Perperam Alexandrum Benedictum ligulæ, quam epiglottida Græci vocant, muſculos tribuere, qui propriè loquendo laryngi gutturíve potius tribuenda erant.

CAP. XVI.

NE aliquem vocabuli moretur ignorantia, ſciendum ἐπιγλωττίδα ſeu ligulam nihil aliud eſſe quàm id membrum quod in regione interna gutturis ſitum eſt, linguæ fiſtulæ perſimile, non ſolum ad edendam rectè vocem, ſed etiam ſpiritus comprehenſionẽ, & ne inter epulãdum cibus & potus in alienum delabatur tramitem, neceſſarium. Id quod teſtatur Galenus lib.7. de vſu par. corp. hu. ita ſcribens: In regione laryngis gutturíſve interna, per quam intrò & foras ſpiritus fertur, locatũ eſt quoddã corpus, neque ſubſtantia, neque figura ſimile alicui alij corũ, quæ in toto animali. Aſsimilatur quidem linguæ alicuius fiſtulæ, maxime ſi infernam & ſupernã eius partem ſpectaueris. Vt autem vocem edat animal, indiget omnino etiam ea ſpiritus latione quæ ab infernis repente ſimul erumpit. Indiget autem nihilo minus quàm hac, etiã ſtrictiori qui eſt ſecũdum guttur tranſitu. At non ſimpliciter ſtrictiori, ſed qui paulatim quidem ex amplo adſtrictum adducatur, paulatim rurſus ex ſtricto amplificetur. Quod exactè efficit corpus, quod hoc ſermone exprimimus ac enarramus, ἐπιγλωττίδα hoc eſt, linguam gutturis nomino. Non ſolum autem ad edendam vocem neceſſarium eſt gutturi corpus hoc epiglottidis, ſed etiam ad comprehenſionem ſpiritus. Et paulò pòſt: τὴν ἐπιγλωττίδα προμηθῶς ἡ φύ-

σις

σις οἷον ἐπίθημά τι προὔθηκε τῷ κατὰ τὴν λάρυγγα ςόματος, ἑςηκυῖαν μὲν ὀρθὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἅπαντι χρόνῳ, καθ' ὃν ἀναπνεῖ τὰ ζῶα, καταπίπτουσαν δ' ἐπὶ τὸν λάρυγγα καταπινόντων ὁτιοῦν. quod eſt: Epiglottida non ſine prouidentia natura velut operculum quoddam ori gutturis præpoſuit, ſtantem quidem rectam toto priori tempore quo animalia reſpirant, cadentē vero ſupra guttur quodcunque deglutientibus. id quod confirmant etiam ea quæ de epiglottide ſcribit autor introductorij, ita dicens: ὁ μὲν βρόγχος παρακείμενος ἐν τῷ καταπίνεσθαι τὴν τροφὴν παραναχωρῶν ἐπιπωμάζεται ἀκριβῶς τῇ ἐπιγλωττίδι, ἥτις πέφυκεν ἐκ τῆς ῥίζης τῆς γλώττης. ἡ δὲ ἐπιγλωττὶς οὐ μόνον τὸ ςόμα ἐπιπωμάζει, ἀλλὰ καὶ τὴν τροφὴν, τὴν ὑπὸ τῆς γλώττης οἷον ὑπὸ πτύου ἀναλαμβανομένην, διαπορθμεύει ὥσπερ γέφυρα ἐπὶ τὸν ςόμαχον, ὑπὲρ τὸ ςόμα τοῦ βρόγχου ὑπερθεῖσα αὐτήν. i. Trachea arteria adiacens dum cibus deuoratur recurrēs epiglottide, quæ ex radice linguæ producta eſt, operitur. Hæc autem non ſolum os aperit, ſed & cibū à lingua velut vētilabro purgatum, ori ipſius arteriæ ſuperimpoſita pontis modo ad gulam tranſmittit. In hunc vſum à natura eſſe creatā epiglottida, teſtātur etiam ea quæ ſcribit Alexander lib.3.cap.18. ſuæ anatomes, ita inquiēs: Gutturi epiglottis ſub ipſis faucibus quoddam operculum linguæ poſtremæ annexum accommodauit, ne quid cibi potúſve in alienum delabatur iter, quoniam ſpirandi meatus intercludūtur. Huic itaque membro aliquot muſculos tribuit lib.5. cap. ſuæ anatomes,

tomes, dum ſic ſcribit: In epiglottide, gutture ac gula triginta duo ſunt muſculi. *Quibus verbis etſi non manifeſtet quot epiglottidi, quot gutturi, quótque gulæ tribuat muſculos, tamen cum per guttur, vt ſuprà diximus, aſperam arteriam & eius ſuperiorem partem, larynga dictam, intelligat, ipſius quidem arteriæ erunt muſculi quatuor, laryngis vero viginti: totidem enim huic membro Galenus libro ſeptimo de vſu part. corp. hu. aſſignat his verbis:* Mouetur autem guttur à muſculis ſecundum ſuam quidem propriam compoſitionem duodecim, ſecundum communionem vero quæ ei eſt cum adiacentibus ab aliis octo. *Et paulò poſt:* Propter hoc ipſum autem & communes trium cartilaginum muſculi facti ſunt decem numero, primo quidem duo dicti, qui anteriores partes copulant, & claudunt magnam gutturis cartilaginem. Qui vero conſequenter duo ſunt, eas quæ per profundum. Aliorum verò ſex, quatuor quidem aperiunt arytenoide cartilaginem, reliqui vero duo claudunt. Quibus adiutores duo muſculi tranſuerſi pluribus animalibus ſibi inuicem inniti, báſin ſtringunt tertiæ cartilaginis. Hi igitur omnes muſculi in gutture continentur, nulli adiacentium inſtrumentorum copulati. Alij vero octo muſculi colligãtes ipſum corporibus quæ ſunt in circuitu, alterius motus ſunt duces, per quem totus ſpiritalis meatus amplificatur & contrahitur. *Cum itaque viginti ſint gutturis ſeu laryngis ex Galen. ſententia muſculi, & quatuor arteriæ, tunc ſimul iũcti erunt vigintiquatuor: octo ergo ſupererũt epiglottidi tribuendi, nullos enim habere*

gulam antea monſtrauimus. Nemo autem vnquam ex probatis ſcriptoribus totidem epiglottidi muſculos aſſignauit. Si qui enim huic muſculos tribuunt, duos tãtum tribuũt, quamuis non admodum probè: proprie enim loquendo hi muſculi ad larynga guttúrve tanquam ad totum, & minime ad epiglottida, quæ gutturis tantum pars eſt, referendi ſunt. Teſtis eſt Galenus, qui libro iam paulò ante citato illos laryngi, & non epiglottidi aſſignat, vocátque illos muſculos claudentes guttur ſeu larynga, de quibus inter cætera ſic ſcribit: Mirabile eſſe putabit aliquis ſi mentem ei attenderit, & cogitauerit quãta eſt magnitudo & multitudo muſculorum thoracem comprimentium & cõſtringentium, quibus omnibus reſiſtunt duo parui muſculi, qui claudentes laryngem, apprehendunt cum eis ipſam quoque glottidem. Ex quibus vtique verbis dilucidum fit duos iam dictos muſculos, non rectè epiglottidi, quam apprehendunt tantum cum claudunt guttur, ſed laryngi tribui: ita vt toto cœlo erret Alex. qui huic plures etiam quàm duos tribuat muſculos. Secutus eſt autem in hoc Razem qui lib. 1. cap. 3. eandem quoque fouet ſententiam, dum ita ſcribit: Muſculi qui gulam & epiglottim mouent ſunt triginta duo. Atqui conſultius erit vt nullos planè muſculos ligulæ tribuamus, quũ nullos habeat præter illos, qui dũ guttur claudunt, ſimul etiam cum eis apprehendunt illã, ita vt meritò hoc nomine ad guttur tanquam ad totum referendi ſint. Neque obſtat quod Auic. Fen. 1. Can. 1. doct. 5. Sum. 2. cap. 11. epiglotti muſculos tribuat, is enim per epiglottim non ligulam, ſeu, vt Plin. nominat,

Auic. per epiglottin laryn ga intelligit.

nominat, minorem linguam, ſed larynga ſiue guttur intelligit, adeóque partem pro toto deſcribit, id quod aperte eiuſdem teſtatur deſcriptio, quæ ſic habet: Epiglottis eſt membrum cartilaginoſum, creatum vt ſit vocis inſtrumentum, quód ex tribus compoſitum eſt cartilaginibus. His enim verbis planè larynga depingit, vt videre licet apud Galenũ libro ſeptimo de vſu part. corporis humani, vbi ſic ſcribit: Conſtat autem larynx ex tribus magnis cartilaginibus, quarum maxima eſt anterior, quam & tangimus, foris quidem conuexa, intus autem concaua, ſcuto maxime ſimilis. Secunda vero cartilago quanto minor eſt prima, tanto maior eſt quàm tertia, internis quidem partibus locata eſt, qua ſtomachus ſubſidet. Tertia cartilago in anguſtum valde tranſitum deſinit, quemadmodum prolixius ibi Galenus diſſerit. Quare euidentiſſimum eſt Auicennam vel huius interpretem per epiglottim non ligulam, ſed guttur intellexiſſe. In quem etiam errorem multi hodie recentiorum lapſi ſunt, qui abutentes vocabulo, per epiglottim paſſim larynga ſiue guttur accipiunt. Qui certe meritò reprehendendi ſunt, quod proprietate vocabulorum neglecta, perſpicue de rebus loqui non valeant, atque adcò fit vt ambiguitate vocum multis errandi occaſionem præbeant. Diſcant igitur moneo veritatis ſtudioſi propria rebus ſuis adhibere vocabula, ita enim citra difficultatem quod expetunt addiſcent, eadémque facilitate reliquos pòſt docebunt.

Vocabulorũ proprietas nõ negligenda.

Cerebrum naturam aduerſus cordis calorem non eſſe molitam, veluti Alex. Benedictus, Ariſtotelem in hoc ſecutus, putat.

CAP. XVII.

Alexandri ſententia habetur lib. 4. cap. 2. ſuæ anatomes, vbi inter cætera de cerebro ſic ſcribit: Cerebrum omnium frigidiſſimum eſt pro cordis temperamento, ſolet enim natura ſemper moliri contra cuiuſuis exuberantiam auxilium per coniunctionem rei aduerſæ, vt excelſum alterum altero compeſcat. In vniuerſo enim corpore frigiditas ad temperandum naturalem calorem à natura data eſt, quod tactu percipitur & ratione intelligitur, ſanguinis enim nihil habet. Quibus ſanè verbis aliud non innuit, niſi quod cerebrum gratia caloris qui circa cor eſt, à natura factum opinetur: ſecutus in hoc Ariſtotelis errroneam Ariſtotelis erronea ſententia. *ſententiam quam prodit lib. 2. de par. animal. cap. 7. ſic ſcribens:* ὁ μὲν γὰρ ἐγκέφαλος ψυχρότατον τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων. ἀεὶ γὰρ ἡ φύσις μηχανᾶται πρὸς ἑκάστου τὴν ὑπερβολὴν βοήθειαν τὴν τοῦ ἐναντίου παρεδρείαν, ἵνα ἀνισάζῃ τὴν θατέρου ὑπερβολὴν θατέρον. διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν πρὸς τὸν περὶ καρδίας τόπον καὶ τὴν ἐν αὐτῇ θερμότητα μεμηχάνηται τὸν ἐγκέφαλον ἡ φύσις. τούτου χάριν ὑπάρχει τοῦτο τὸ μόριον τοῖς ζῴοις, τὴν φύσιν ἔχον κοινὴν ὕδατος καὶ γῆς. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔναιμα ἔχει πάντα ἐγκέφαλον, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲν ὡς εἰπεῖν, πλὴν ὅτι κατὰ τὸ ἀνάλογον, οἷον ὁ πολύπους, ὀλιγόθερμα γὰρ

πάντα διὰ τὴν ἀναιμίαν. ὁ μὲν οὖν ἐγκέφαλος εὔκρατον ποιεῖ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θερμότητα καὶ ζέσιν. *hoc eſt: Cerebrum omnium partium corporis frigidiſsimum eſt, ſolet enim natura ſemper emoliri contra cuiuſuis exuperantiam auxilium per coniunctionem rei aduerſæ, vt exceſſum alterius altero compenſet, & moderetur. Idcirco aduerſus cordis ſedem & calorem, cerebrum natura molita eſt. Et ea de cauſa pars iſta animalibus iuncta eſt, naturam obtinens aquæ & terræ communem. Atque ob eam rem cerebrum omnia ſanguine prædita habent, ex cæteris nullum ferè niſi per proportionem, vt polypus, parum enim caloris obtinet omne id genus propter ſanguinis priuationem. Cerebrum igitur calorem feruorémque cordis moderatur, & temperiem affert. Erroneam autem eſſe vtriuſque ſententiam vel ſitus maxime cerebri ſatis demonſtrat: cum enim locus alterans parti alteranti proximus ſit oportet, fieri non poteſt vt ex tanto interuallo, præſertim denſis ac tutis duorum oſsium ſepimentis interpoſitus, frigiditatem ſuam cerebrum ad cor perfundat. Id quod fuſius docet Galenus libro octauo de vſu partium corporis humani in eum modum ſcribens:* τὸ οἴεσθαι δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν θερμασίας ἕνεκα γεγονέναι τὸν ἐγκέφαλον, ἀναψύχοντά τε αὐτὴν, καὶ εἰς μετριότητα κράσεως ἄγοντα, παντίως ἄτοπον. οὔτε γὰρ ἂν οὕτω πόῤῥω τῆς καρδίας ἡ φύσις ἔταξεν αὐτὸν, ἀλλ' ἤτοι πάντῃ περιέβαλεν ἂν ὥσπερ καὶ τὸν πνεύμονα, ἢ ἐν θώρακί γε πάντως κατέθετο, οὔτ' ἂν τῶν αἰσθή-

σέων ἁπασῶν τὰς ἀρχὰς εἰς αὐτὸν ἀνήρτησεν.
ἀλλ' εἰ καὶ τοσοῦτον παρεῖδεν, ὡς καὶ πόρρω τά-
ξαι, καὶ τὰς αἰσθήσεις συνάψαι μηδὲν δέον, ἀλλ'
οὔτι γε διπλοῖς ἂν πολυβόλοις οὕτως ἀσφαλέ-
σι καὶ πυκνοῖς διετείχισε, περὶ μὲν τὸ κράνιον
ὅλον, τῇ δὲ τὸν θώρακα περιβολῇ. ἢ εἰ καὶ ταῦ-
τα παρεῖδε. τὸν γοῦν τράχηλον οὐκ ἂν εἰς τὸ
μέσον ἀμφοῖν φέρουσαν κατέθετο, καὶ ταῦτα ἐν
τοῖς θερμοτάτοις ζώοις, καὶ τοῖς καρχαρόδουσιν
ὀνομαζομένοις ἱκανῶς μακρόν. ἐν δὲ δὴ τοῖς πτη-
νοῖς ἔτι καὶ μᾶλλον. ὥστ' ἴσον ἀφεστάναι τῆς καρ-
Legendũ τοῖς πό- δας καὶ. δίας τοῖς ποσὶ τὸν ἐγκέφαλον. ὅμοιον γὰρ τοῦ-
τό γε τὸ δόγμα περὶ φασὶ μὲν ἕνεκά γε τῆς καρ-
δίας τὰς πτέρυγας γεγονέναι. καὶ μή σοι δοκεῖν
με τοῦ γελοίου χάριν οὕτως εἰπεῖν, ἀλλ' ἂν ἀ-
κριβῶς σκοποίης θᾶττον ἐκ τῶν πτερνῶν εἰς τὴν
καρδίαν ἀφίξεταί τις ψύξις, ἢ ἐκ τοῦ ἐγκεφά-
λου. εἰ γὰρ καὶ πορρωτέρω τετάχθαι δοκοῦσιν
ἐπί γε ἀνθρώποις, οὐ γὰρ δὴ ἐν ἅπασί γε τοῖς
ζώοις, ἀλλ' οὔτι ποδηγεῖσθον διπλοῖς ὅσων πε-
ριβόλοις, οἷς ἀσφαλέσι τείχεσιν. ἐν μὲν γὰρ
τοῖς κάτω μέρεσιν μόνοις, οὐκ ἔστιν ὀστεῖνος ὁ θώ-
ραξ, ἀλλ' ὑμενῶδές τε καὶ μυῶδες σῶμα, τὸ διά-
φραγμα καλούμενον, ἐνταυθοῖ τέτακται,
διαπέμπειν ἐντιμότατον ψύξιν. οὐ μὴν οὐδ'
ἤπιόν τι ψυχρὰς αὔρας ἂν τὰς πτέρυγας τοῦ ἐγκε-
φάλου. οὐδὲ γὰρ εἰ καὶ μηδὲν, ἀλλά τό γε διη-
νεκὲς τῆς κινήσεως ἱκανὸν ἐκθερμαίνειν, ἵνα
παραλείπω τὸ πλῆθός τε καὶ μέγεθος τῶν ἐν
αὐτῷ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν, ὧν οὐδέν ἐστι θερ-
μότερον

μότερον ἐν ζώου σώματι μόριον. ἀλλὰ καὶ τὸ σκίπτεσθαι διπλαῖς μήνιγξι, καὶ μετὰ ταῦτα σκληροτάτῳ τε ἅμα καὶ πυκνοτάτῳ καὶ παχυτάτῳ ὀστῷ, τοιοῦτον γὰρ τὸ κατὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ, δι' οὗ πάντως ἡ περὶ τὴν καρδίαν ὁδὸς τῆς ψύξεως. οὐ γὰρ δὴ διά γε τῆς κορυφῆς, καὶ ταῦτα τήν γε ἐν αὐτῷ θερμασίαν ἐξ ἀνάγκης ἐπαυξήσει, καὶ τῆς κατεψυγμένης ψυχρότητος, τὴν περὶ τὴν καρδίαν ὁδὸν ἀμήχανόν τε καὶ παντελῶς ἄπορον ἐργάζεται. id eſt: Opinari *gratia caloris qui in corde eſt factum eſſe cerebrum, vt ſcilicet id refrigeret, & ad moderatam temperiem ducat, omnino eſt abſurdum.* Nequaquam *enim natura ipſum tam longe à corde locaßet, verum aut id vndiquaque cordi circumpoſuiſſet, perinde atque pulmonem, aut in thorace omnino poſuiſſet: neque etiam ſenſuum omnium principia idipſum cerebrum locaſſet.* Sed *tametſi neglexiſſet vt illud procul à corde locaret, & contrà quàm decuit ſenſus ei affixiſſet, non tamen demum binis ſeptis ita munitis & denſis ea fulſiſſet, huic quidem cranium totum, illi autem thoracem circumponens.* Si *vero & hæc contempſiſſet, collum tamen nequaquam in medio amborum poſuiſſet.* Adde *quod hæc in calidißimis animalibus, & aſperos dentes habentibus ſatis parua ſint.* In *volatilibus autem adhuc negligentius ſe geßit, vt quibus æqualiter diſtent à corde pedes & cerebrum.* Simile *enim eſt hoc placitum, ac ſi diceretur, gratia cordis factos eſſe calcaneos.* Neq; *putet quis me gratia deriſionis ita dicere,*

 nam

nam ſi diligenter intenderit, citius à calcaneis ad cor aliqua perueniet refrigeratio, quàm à cerebro. Licet enim longius locari videantur in hominibus, non tamen in omnibus animalibus, ſed neque duobus oſsiũ ſeptis velut tutis muris prohiberentur. In ſolis nanque infernis partibus non eſt oſſoſus thorax, ſed membranoſum ac muſculoſum corpus, ſeptum tranſuerſum vocatum, ibi locatum eſt, ad frigiditatem immittendam promptiſſimum. At vero neque minus frigidos inuenies vtique calcaneos quàm cerebrum: hoc enim etſi nihil eſt, continuus tamen motus ſufficiens eſt excalfacere: vt interim omittam multitudinem & magnitudinem venarum & arteriarum quæ in eo ſunt, quibus nulla eſt calidior in corpore animalis particula. Sed & quia cooperitur duabus membranis, ac præter hæc oſſe duriſſimo, denſiſſimo, & craſſiſſimo, tale enim eſt id quod in baſi eius iacet, per quod omnino refrigerationis ad cor via ablata eſt, non enim vtique per cacumen: & hæc caliditatem quæ in eo eſt, neceſſariò augebunt, & viam frigiditatis ad cor impoſſibilem, & quæ inueniri haud queat, operabuntur. Ex quibus ſane verbis ſatis liquet, ob remotam à corde poſitionem, itémque ob alia quæ obſtant, fieri non poſſe vt cerebrum cordis caliditatem moderetur. Et quid attinet cor à cerebro refrigerari, cum id abunde poſſit reſpiratio, quæ quidem frigidum aerem inſpirat, feruentéſque fumos halitúſve expirat? Mirum autem eſt Ariſtotelem Hippocratice & vere de reſpiratione alibi ſentientem, hoc loci quod aliàs recte dixit, oblitum

litum eſſe. Sed diceret forte quiſpiam aerem cerebro multo eſſe calidiorem, proinde quum parcius quàm conuenit cor ab eo refrigeretur, auxilio egere, quod à cerebro, vtpote frigidiori præſtetur. Huic cum Galeno reſpondemus, ita loqui aut ſentire nullos niſi qui excedentia veritatem loquuntur, aut ea quæ apparent ignorant. Cerebrum enim nunquam non aere calidius multo eſſe inuenitur, ſi fractum alicuius caput manu contrectemus. Et qui fieri poſſet vt aer cerebro calidior eſſet, cum inciſis cranio aut huius membranis citiſsime feſtinemus, ſumméque caueamus, ne perfrigeretur ab ambiente aere cerebrum? Quod ſi itaque aer cerebro calidior eſſet, nequaquam ab eo refrigeraretur, cuius tamen contrarium, æſtate etiam ipſa, vbi omnium maxime calet aer, experimur. Porrò cum omni calido ad ſublime ſit impetus, cor cerebrum, quod ſibi ſuperpoſitum eſt, magis calefaciet, quàm cerebrum cor. Quid multa? monſtro ſiquidem ſimile erit, ſi cerebrum longiſsima ſanè & calidiſsima, pérque multos in medio obices, infrigidare poteſt, proxima autem & minus calida, ſibíque congenita ac applicata, veluti eſt membrana tenuis, ſimiliter afficere haud poteſt. Calidam autem eſſe tenuem membranam, vt quæ plurimas in ſe ipſa venas & arterias habeat, & quæ ſemper tota pulſet, id quod nequaquam abſque feruente caliditate efficitur, nemo ſanæ mentis negare poteſt. Quare & Ariſtotelem, huiúſque æmulum Alexandrum Benedictum, errare neceſſe eſt, quemadmodum fuſius loco prænominato Galenus oſtendit. cerebrúmque

nulla alia ratione factum à natura exiſtit, niſi vt neruorum principium & vniuerſorum ſenſus inſtrumētorum, motúſque voluntarij dux eſſet.

PERORATIO.

Hæc habui ſtudioſe lector, quæ in præſentiarum de paradoxis medicinæ differerem, nulla ſiquidem gloriæ cupiditate ductus, nec vllis liuoris ſtimulis agitatus, ſed tantū veritatis amore huc pertractus. Quid enim gloriæ ex aliorum ſugillatione ſperarē, vnde plus odij ac inuidiæ quàm laudis venari licet? Fieri enim non poteſt quin obſequium amicos, vt ille ait, veritas autem odium pariat. Neque eſt quod ſpe lucri in eum ſcribēdi campum me diuertiſſe quiſpiam temere ſuſpicetur, quando probè expertus ſim quantam inde annis aliquot & rerum & fortunarum iacturam fecerim. Dum enim omnes alij amplilandæ rei familiaris ac dignitatis ratione habita, vt ſummis honoribus afficiātur, & quàm ditiſſimi euadant ſtudent, húncque ſolum ſibi rerum agendarum ſcopum proponunt, vnus ego in Germania ferè indagandæ veritati poſthabitis omnibus, operam nauans, præter multorum odia, ac inopiam ipſam nihil expecto. Neque interim tamen in hoc campo pugnare pigebit, modo aliqua inde ad ſtudioſos commoditas perueniat. Proinde mordeant, ſugillent, vulnerent, dilacerent etiam, nunquam tamen dum viuam in acie pro veritate ſtare detrectabo. Vltima denique experiri potius quàm ſigna turpiter deſerere mecum conſtitui. Quare laborem hunc noſtrum boni cōſulas, & ſi non per omnia tibi ſatisfa-

ctum fuerit, conatum ſaltem quæſo, quando in magnis & voluiſſe ſat ſit, donec meliora obtingant probato. Spero enim futuros poſthac multos, qui & eruditione & dicendi facultate nos longe ſuperabũt. Hi itaque ea quæ à nobis omiſſa, aut non pro dignitate tractata ſunt, in lucem proferent, maioríque dicendi copia illuſtrabunt. Cuius rei euidentiſſimum nobis exemplum nuper præbuere viri eruditiſſimi, Petrus Franciſcus Paulus, & Leonardus Gracchinus, quorum opuſcula Arabes atque barbaros medicos ſuis depingentia coloribus, dum paradoxa hæc noſtra abſoluiſſemus, typographorum opera in lucem prodierunt: in quibus certe multa ſunt, quæ his quæ hic docuimus, fidem facere poſſunt. Multa denique quæ nos prodere diſtulimus, iampridem tamen muſſitauimus, veluti aquarum deſtillatarum exiſtit commentum, quod ſanè vt inutile ac præter omnem rationẽ excogitatum, multis iam annis neglexîmus, parum curantes quantum à multis noſtræ tempeſtatis medicis probetur, admiretúrque. Sunt & plura alia quæ viri iam nominati in ſtudioſorum gratiam illic docuerunt, quæ ad exactam medendi rationem probè cognoſcendam non parum momenti afferunt. Quapropter & erudita illa opuſcula omnibus modis tibi commendata eſſe velim. Et faxint ſuperi vt ex hac noua academia multi indies eiuſmodi libelli prodeant. Tu vale, & conatum noſtrum æqui boníque facito.

Aquarum deſtillatarũ fraus.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

n.4 10/